

PROLETÁŘI
VŠECH ZEMÍ,
SPOJTE SE!

LENIN
SEBRANÉ
SPISY

11

VYDÁVÁ SE NA ZÁKLADĚ
USNESENÍ ÚSTŘEDNÍHO VÝBORU
KOMUNISTICKÉ STRANY
ČESKOSLOVENSKA

V L A D I M Í R
I L J I Č
L E N I N

S E B R A N É
S P I S Y

S V A Z E K

11

červenec-říjen 1905

NAKLADATELSTVÍ SVOBODA

PRAHA 1982

Podle 5. ruského vydání
V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij,
tom 11, Politizdat, Moskva 1976,
připraveného
Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS,
přeložil kolektiv překladatelů

© Politizdat, Moskva 1976
Translation © Nakladatelství Svoboda, Praha 1982

Jedenáctý svazek Sebraných spisů V. I. Lenina obsahuje práce z období od července do 12. (25.) října 1905. Nejdůležitější součástí tohoto svazku je kniha Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci, napsaná v červnu až červenci 1905.

Pro toto období je příznačný další rozvoj revoluce v Rusku, první buržoazně demokratické revoluce epochy imperialismu. Významným mezníkem v dějinách bolševické strany byl III. sjezd SDDSR, který se konal na jaře 1905. Sjezdová usnesení, strategický plán a taktická linie, které sjezd vypracoval, staly se pro stranu bojovým programem v zápase o vítězství demokratické revoluce. Po sjezdu vystal před stranou úkol semknout stranické řady k plnění schválených sjezdových usnesení, orientovat činnost všech stranických organizací na jejich realizaci, vysvětlit tato usnesení masám dělnictva a do důsledků odhalit oportunistickou taktiku menševiků, jež zabrzdovala revoluci a přenechávala vedoucí úlohu v ní buržoazii.

Usnesení ženevské konference menševiků, která se konala současně s III. sjezdem SDDSR, ukázala propastný rozdíl mezi jejich taktickou linií a taktickou linií bolševiků. Menševici svým počínáním rozkládali jednotu dělnické třídy, což vážně ohrožovalo boj za vítězství revoluce. Bylo nezbytné menševiky demaskovat, dosáhnout akční jednoty proletariátu, zajistit, aby se za taktická hesla bolševiků postavily všechny aktivní síly proletariátu i ostatních pracujících.

Za této situace mělo mimořádný význam vydání Leni-

novy knihy Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci (červenec 1905). Lenin v ní teoreticky zdůvodnil usnesení III. sjezdu SDDSR, strategii a taktiku bolševické strany. Tvůrčím způsobem využil marxismu k analýze specifických rysů buržoazně demokratické revoluce v období imperialismu, jejích hybných sil a perspektiv, k učení o přerůstání buržoazně demokratické revoluce v revoluci socialistickou, o podmínkách tohoto přerůstání a o vedoucí úloze proletářské strany nového typu jakožto rozhodující podmínce vítězství revoluce. Lenin podrobil zevrubné kritice oportunistická usnesení ženevské konference menševiků, ukázal, jak se menševici odchylojí od marxismu a jak dogmaticky si počínají při řešení závažných otázek revoluce. Zároveň s tím odhalil i reformismus předáků II. internacionály, o jejichž podporu se menševici opírali.

Lenin upozorňoval, že pro vedení mas mají zvlášť velký význam taktická hesla proletářské strany. Není nic nebezpečnějšího, než když se v revoluční době podceňuje význam zásadní a důsledné taktiky, psal Lenin. „Pro stranu, která chce v duchu ověřených zásad marxismu vést proletariát, a ne jen pokulhávat za událostmi, má... vypracování správných usnesení o taktice nesmírný význam“ (s. 31). Bolševici vypracovali správnou taktiku a vymezili úkoly strany a dělnické třídy v revoluci.

V knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci Lenin všestranně zdůvodnil myšlenku, že vůdcem, vedoucí silou buržoazně demokratické revoluce v Rusku může a musí být za nové historické situace proletariát.

Objasnil, proč má dělnická třída životní zájem na tom, aby se buržoazně demokratické přeměny uskutečnily nikoli cestou reforem, nýbrž cestou revoluce, která radikálně uvolní cestu rozvoji výrobních sil a zbaví je spoutávajících přežitků nevolnictví, odstraní velkostatkářské vlastnictví půdy a svrhne carskou samovládu. Buržoazně demokratická revoluce je pro proletariát výhodná, neboť její vítězství mu

umožní získat demokratické svobody, upevnit vlastní organizace, osvojit si zkušenosti a návyky potřebné k vedení pracujících mas a zahájit boj za vydobytí politické moci. „Čím úplnější a rozhodnější, čím důslednější bude buržoazní revoluce,“ psal Lenin, „tím lepší podmínky získá proletariát k boji proti buržoazii za socialismus“ (s. 61).

Buržoazně demokratická revoluce v Rusku byla revolucí lidovou. Uvedla do pohybu lidové masy, nejnižší, nejutiskovanější a nejvíce vykořisťované společenské vrstvy. Proletariát jako nejpokrokovější a jediná důsledně revoluční třída byl veškerým historickým vývojem připraven k tomu, aby se postavil tomuto všeobecně demokratickému hnutí v zemi do čela. Významným specifickým rysem vývoje proletariátu v Rusku bylo jeho soustředění ve velkých průmyslových podnicích, které napomáhalo růstu jeho organizovanosti, uvědomělosti a revolučnosti. Proletariát byl ve spojení s širokými lidovými vrstvami jak ve městech, tak i na venkově. Dělnická třída byla v Rusku obrovskou politickou silou.

Na rozdíl od buržoazních revolucí na Západě, v Anglii, Francii a v Německu, jejichž hegemonek se stala buržoazie, neboť proletariát byl tehdy ještě slabý a politicky nesamostatný, probíhala revoluce v Rusku v podmínkách rozvinutého třídního boje mezi proletariátem a buržoazií. Dělnické hnutí významně zasahovalo do života země. Ruský proletariát měl už za sebou řadu úspěšných bojů proti samoděržaví. Velmi důležité bylo, že měl svou vlastní politickou stranu, která řídila jeho boj. „Naše strana předčí všechny ostatní strany tím, že má přesný a všemi schválený program,“ psal Lenin (s. 32). Proletariát měl tedy všechny předpoklady, aby se stal hegemonek, vůdčí silou revoluce, jejíž výsledek závisel právě na tom, zda se tímto vůdcem revoluce proletariát skutečně stane, anebo se spokojí pouze s úlohou pomocníka buržoazie, jak to chtěli menševici.

Lenin upozorňoval, že proletariát se může stát vítězným bojovníkem za demokracii pouze pod podmínkou, že se

k jeho revolučnímu boji připojí rolnictvo. Soustředil se na problém svazku dělnické třídy s rolnictvem a zdůraznil, že zachování vedoucí úlohy dělnické třídy v tomto svazku je nezbytnou podmínkou pro vítězství buržoazně demokratické revoluce. Rolnictvo, které trpělo nedostatkem půdy, mělo zájem na konfiskaci velkostatkářské půdy a na likvidaci pozůstatků nevolnictví na vesnici. Tento úkol se dal uskutečnit jen revoluční cestou. Pouze pod vedením proletariátu, který byl jedinou důsledně revoluční třídou, mohlo rolnictvo získat velkostatkářskou půdu a zbavit se útisku samoděržaví a statkářů. Na rozdíl od oportunistických názorů menševiků a reakčnosti rolnictva Lenin učil, že rolníci jsou svými základními životními zájmy zainteresováni na tom, aby se stali rozhodnými a bezvýhradnými stoupenci proletariátu v demokratické revoluci, „neboť jen úplné vítězství revoluce jim bude moci poskytnout *všechno*, pokud jde o pozemkovou reformu, *všechno to*, co si rolnictvo přeje a co je pro ně skutečně nezbytné“ (s. 111).

Leninovy poučky o hegemonii proletariátu, o spojenectví dělnické třídy s rolnictvem v buržoazně demokratické revoluci rozbíjely na padrť taktickou linii menševiků, kteří tvrdili, že tato revoluce může poskytnout jen to, co je výhodné pro buržoazii. Menševici odmítali hegemonii proletariátu, popírali revoluční úlohu rolnictva a jako spojence vnucovali proletariátu liberální buržoazii. Domnívali se, že buržoazně demokratická revoluce v Rusku musí tak jako kdysi v západních zemích probíhat pod vedením buržoazie. Lenin podrobil tyto názory menševiků zdrcující kritice, odhalil jejich dogmatickost, neschopnost pochopit, že revoluce v Rusku začala v jiných historických podmínkách a že otázku jejích hybných sil nelze řešit postaru.

Demaskoval také protirevoluční podstatu ruské buržoazie: ukázal, že si buržoazie vzhledem k svému třídnímu postavení neklade a ani nemůže klást za úkol rozhodný boj proti carismu, že potřebuje samoděržaví a jeho policejně byrokratickou mašinerii k potlačování rostoucí revoluč-

nosti proletariátu a rolnictva a že se obává, aby proletariát nevyužil vydobytých demokratických přeměn k dalšímu boji za socialismus.

Lenin vysvětloval, že se buržoazie snaží strhnout vedení revoluce do svých rukou, aby mohla na úkor dělníků a rolníků ukončit revoluci dohodou s carismem, a proto se obrací k lidu, nikoli však jako představitelka jeho zájmů. „Jako rození čachráři (liberální buržoové) nenávidí boj i revoluci, ale okolnosti je nutí postavit se na stranu revoluce, neboť jinou půdu pod nohama nemají“ (s. 139). Menševická taktika, která přisuzovala úlohu hegemonu liberální buržoazii, znamenala zradu revoluce. Měl-li se proletariát stát skutečným hegemonem a vedoucí silou revoluce, bylo třeba liberální buržoazii vytlačit a izolovat.

V knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci se Lenin podrobně zabývá otázkou forem a prostředků boje pracujících za vítězství revoluce. Za rozhodující prostředek ke svržení samoděržaví a k vydobytí demokratické republiky považuje vítězné ozbrojené povstání. Poukazuje na to, že reakční třídy obvykle první sahají k násilí, „dávají na denní pořad bodáky“ a snaží se obyvatelstvu vnutit občanskou válku, jak to také učinila carská vláda svými krvavými represáliemi a hromadným střelením do pokojných občanů. Sám průběh událostí po 9. lednu nastolil nutnost ozbrojeného povstání. Proto před bolševickou stranou vyvstal praktický úkol — ozbrojit dělníky a zorganizovat a semknout všechny revoluční síly k povstání.

Při výkladu usnesení III. sjezdu strany o ozbrojeném povstání poukázal Lenin na to, že je velmi důležité předkládat masám taková hesla, jež by je povzbuzovala k ozbrojenému boji, podněcovala jejich aktivitu a revoluční iniciativu, jako okamžité zavedení osmihodinové pracovní doby revoluční cestou, vytvoření revolučních rolnických výborů k provádění demokratických přeměn na vesnici, konfiskace velkostatkářské půdy, masové politické stávky, ozbrojení dělníků a vytvoření revoluční armády. Byly to nové pro-

středky revoluční mobilizace mas, jež marxistické strany dosud neznaly a jež Lenin vyzvedl do popředí vzhledem k nové historické situaci a široce rozvinutému boji lidových mas.

Lenin poukázal na oportunistický přístup menševiků k otázce ozbrojeného povstání. Menševici nevzali v úvahu, že změněná situace v zemi ukládá dělnické třídě nové úkoly a že za této situace je ozbrojené povstání jediným možným prostředkem ke svržení samoděržaví. V rezolucích své ženevské konference neodpověděli na otázku, zda již na dešla chvíle k povstání, a nejnaléhavější úkol strany a dělnické třídy, přikročit k praktické organizaci povstání, nahradili pouze výzvou vyzbrojit proletariát „palčivou potřebou sebeozbrojení“. Tvrdili, že se strana dělnické třídy nemá zabývat přípravou povstání, neboť by to prý mohlo odradit buržoazii. Lenin kritizoval menševický chvostismus a poukazoval na to, že v okamžiku, kdy občanská válka již započala, každá snaha omezit se jen na propagandu a vyhnout se přímočarému akčnímu heslu znamená zrazovat a zaprodávat revoluci.

Lenin učil, že stěžejní otázkou každé revoluce je otázka státní moci. Všechno záleží na tom, která třída má moc ve svých rukou. V knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci dokázal, že vítězná buržoazně demokratická revoluce, jejímž hegemonem je proletariát, musí přivést k moci nikoli buržoazii, jak tomu bylo v předcházejících buržoazních revolucích, nýbrž nastolit revolučně demokratickou diktaturu proletariátu a rolnictva. To bylo nové řešení otázky státní moci. Lenin vysvětloval, že revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva „určuje i třídy, o něž se noví ‚budovatelé‘ nové nadstavby mohou a musí opřít, i charakter této nadstavby (‚demokratická‘ diktatura na rozdíl od socialistické), i způsob jejího budování (diktatura, tj. násilné potlačení násilného odporu, ozbrojení revolučních tříd lidu)“ (s. 142).

Lenin připomínal, že vítězství revoluce a uskutečnění de-

mokratických přeměn v zájmu dělníků a rolníků nutně vyvolá odpor carismu, statkářů a velkoburžoazie a že zlomit jej, dovést demokratickou revoluci až do konce a připravit půdu pro úspěšný boj proletariátu za socialismus může pouze diktatura opírající se o ozbrojený lid. Nebude to však socialistická, nýbrž demokratická diktatura, která uskuteční demokratické přeměny ve městech a na venkově a přitom se nedotkne základů kapitalismu. Proletářská strana musí jít v čele tohoto hnutí, musí před veškerým lidem v co nejširším rozsahu, co nejměleji a nejinicativněji vznášet požadavky demokratického převratu. Musí co nejenergičtěji usilovat o rozhodné vítězství demokratické revoluce. „A rozhodné vítězství,“ psal Lenin, „není nic jiného než revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva“ (s. 99).

Politickým orgánem revolučně demokratické diktatury proletariátu a rolnictva musí být prozatímní revoluční vláda. Při výkladu usnesení III. sjezdu strany o prozatímní revoluční vládě Lenin zdůrazňoval, že tato vláda musí uskutečnit minimální program SDDSR, vymezující nejbližší ekonomické a politické přeměny: nastolit demokratickou republiku, zavést osmihodinovou pracovní dobu, zkonfiskovat velkostatkářskou půdu. Uskutečnění těchto přeměn umožnilo uspokojit zájmy lidu, který povstal proti samoděržaví. Zároveň byly tyto přeměny nezbytným předpokladem pro to, aby se mohl učinit další krok kupředu, aby se mohlo přejít k socialistické revoluci.

Úkoly stojící před prozatímní revoluční vládou i její třídní charakter umožňovaly dospět k závěru, že účast zástupců sociální demokracie v této vládě je nejen možná, ale za příznivých okolností dokonce nezbytná. Může totiž zajistit provádění sociálně demokratické politiky také působením „shora“, jež Lenin označoval za dosud téměř nevídaný způsob boje. Působením „shora“ zároveň s tlakem ozbrojených mas na vládu zdola by se zajistil zdárný boj za vítězství demokratické revoluce.

Lenin podrobil neúprosné kritice stanovisko menševiků, kteří byli proti účasti sociálních demokratů v prozatímní revoluční vládě. Menševici si nekladli za úkol nastolit po svržení samoděržaví diktaturu revolučních tříd, dělníků a rolníků, neboť v této otázce vycházeli ze své celkové taktiky, že po vítězství buržoazně demokratické revoluce má přijít k moci buržoazie. Taktika menševiků, konstatoval Lenin, „objektivně vzato, *příhrává buržoazní demokracii*“ (s. 72).

Ve své knize propracoval teorii o přerůstání buržoazně demokratické revoluce v revoluci socialistickou. Nastínil plán boje za rozhodné vítězství buržoazně demokratické revoluce a zároveň ukázal, jak ihned po uskutečnění demokratických přeměn vyvstane před proletariátem nový úkol, úkol boje za socialismus.

„Proletariát musí dovést demokratický převrat do konce tím, že na svou stranu získá masu rolnictva, aby mohl silou rozdrtit odpor samoděržaví a paralyzovat kolísavost buržoazie. Proletariát musí uskutečnit socialistický převrat tím, že na svou stranu získá masy poloproletářských vrstev obyvatelstva, aby mohl silou zlomit odpor buržoazie a paralyzovat kolísavost rolnictva a maloburžoazie,“ psal Lenin (s. 112—113).

Lenin soudil, že úplné vítězství demokratické revoluce uvolní cestu skutečnému boji za socialismus a umožní proletariátu, aby tento boj rozvinul rychleji, rozsáhleji, hlouběji a energičtěji. Revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva připraví půdu pro socialistickou diktaturu proletariátu. Lenin objasňoval, že revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva má svou minulost i budoucnost. Její minulost — to je boj proti samoděržaví, nevolnictví a monarchii. Její budoucnost — to je boj proti soukromému vlastnictví, boj námezdního dělníka proti podnikateli, boj za socialismus.

Lenin pohlížel na buržoazně demokratickou revoluci a na socialistický převrat jako na dva články souvislého revolučního procesu. V článku Vztah sociální demokracie

k rolnickému hnutí, uveřejněném v září 1905, rozvinul tuto myšlenku takto: „...budeme od revoluce demokratické neprodleně přecházet k revoluci socialistické takovým způsobem, jaký bude nejlépe odpovídat naší síle, síle uvědomělého a organizovaného proletariátu. Jsme pro nepřetržitou revoluci. Nezastavíme se v půli cesty“ (s. 245). Přejít od první etapy revoluce ke druhé bude podle Lenina záviset na připravenosti a uvědomělosti proletariátu, na jeho spojení s rolnickou chudinou.

Při vypracovávání své geniální teorie vycházel z Marxovy ideje o nepřetržité revoluci a o spojování rolnického revolučního hnutí s proletářskou revolucí, dále jeho ideje rozvinul a vytvořil ucelenou teorii o přerůstání buržoazně demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Při této práci zároveň vycházel z vědecké analýzy společenskoekonomických poměrů v Rusku. Vývoj kapitalismu v Rusku vyžadoval likvidaci četných pozůstatků feudálních, nevolnických vztahů. Z toho plynula nutnost boje všeho lidu proti samoděržaví, to vytvořilo předpoklady pro buržoazně demokratickou revoluci. Zároveň však růst kapitalismu, zejména velkopřemyslu, jeho koncentrace a centralizace, zostřování rozporů mezi prací a kapitálem, růst dělnické třídy, velký rozmach třídního boje a existence revoluční marxistické strany v Rusku vytvářely nezbytné podmínky pro přerůstání buržoazně demokratické revoluce v revoluci socialistickou.

Když Lenin zkoumal seskupení třídních sil v Rusku v období začínající revoluce, upozorňoval, že lid, který povstal proti samoděržaví, netvoří jednotný celek. Skládá se z vlastníků a námezdních dělníků, z nepatrného počtu boháčů a z desítek miliónů nemajetných lidí. V článku Socialismus a rolnictvo napsal, že v Rusku není náplní revoluce zápas dvou navzájem bojujících sil, ale že tu jde o dvě různé a nestejnorodé války, z nichž jedna se odehrává v lůně existujícího absolutisticko-nevolnického zřízení, kdežto druhá v lůně budoucího, buržoazně demokratic-

kého zřízení, které se již dere na svět. Lenin vysvětloval, že současně s bojem všeho lidu za vítězství demokratické revoluce probíhá boj proletariátu za socialistické uspořádání společnosti. Za vítězství buržoazně demokratické revoluce bojuje proletariát společně s veškerým rolnictvem proti monarchii, proti statkářům, proti středověkým přežitkům. Za socialistickou revoluci bojuje proletariát společně s rolnickou chudinou, poloproletariátem a všemi vykořisťovanými proti kapitalismu, tedy i proti vesnickým boháčům a kulakům. Úkoly strany a dělnické třídy v boji za přerůstání demokratické revoluce v socialistickou shrnul Lenin stručně takto: „V čele všeho lidu a zvláště rolnictva — za úplnou svobodu, za důsledný demokratický převrat, za republiku! V čele všech pracujících a vykořisťovaných — za socialismus!“ (s. 127). Tímto heslem se musí podle Lenina strana řídit při řešení každé taktické otázky, při rozhodování o každém praktickém kroku dělnické strany za revoluce.

Leninská teorie socialistické revoluce vyvracela koncepcie západoevropských sociálních demokratů i ruských menševiků, kteří popírali revoluční možnosti proletářských a poloproletářských mas, městských i venkovských, domnívali se, že v socialistické revoluci musí proletariát bojovat sám, bez spojenců, že mezi demokratickou a socialistickou revolucí musí nevyhnutelně být dlouhý časový odstup a že proletariát bude moci zvítězit teprve tehdy, až vytvoří většinu obyvatelstva v zemi. Socialistická revoluce v Rusku v roce 1917 potvrdila reakčnost všech těchto oportunistických názorů a správnost leninské teorie socialistické revoluce.

V knize *Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci* Lenin také rozvinul učení o vedoucí úloze proletářské strany v boji za vítězství demokratické a socialistické revoluce. Revoluci nazýval svátkem utlačovaných a vykořisťovaných, čímž chtěl zdůraznit, že v těchto obdobích hraje lid úlohu tvůrce nového společenského řádu a je schopen konat divy. Revoluční strana musí vytyčovat

velké a smělé úkoly a její hesla musí vždy předstihovat „revoluční iniciativu mas“, aby pro ně byla „majákem, ukazovala náš demokratický a socialistický ideál v celé jeho velikosti a kráse, ukazovala nejbližší, nejpřímější cestu k úplnému, bezvýhradnému, rozhodnému vítězství“ (s. 126).

Leninova teorie socialistické revoluce z roku 1905 obsahovala řadu důležitých základních pouček vedoucích k závěru, že je možné vítězství socialismu zprvu v jedné, osamoceně kapitalistické zemi; jsou to poučky o hegemonii proletariátu v revoluci, o svazku dělnické třídy s rolnictvem, o vedoucí a usměrňující úloze strany nového typu, o přerůstání buržoazně demokratické revoluce v revoluci socialistickou a o způsobech tohoto přerůstání. Tento geniální závěr učinil Lenin v roce 1915 objevnou formulací zákona nerovnoměrného ekonomického a politického vývoje kapitalismu v období imperialismu. Touto formulací obohatil marxismus o novou teorii socialistické revoluce, která má celosvětový historický význam.

Kniha *Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci* znamenala velký přínos do pokladnice marxismu. Lenin v ní tvůrčím způsobem aplikoval Marxovo a Engelsovo učení na nové historické podmínky imperialistické epochy a vyzbrojil proletariát Ruska i ostatního světa mocnou ideovou zbraní pro boj za vítězství revoluce. Velkou sílu a životaschopnost idejí, jež Lenin zformuloval v tomto díle, sílu a životaschopnost strategie a taktiky bolševické strany prověřily zkušenosti tří revolucí v Rusku a zejména zkušenosti Velké říjnové socialistické revoluce, která svrhla vládu statkářů a kapitalistů a nastolila diktaturu proletariátu.

Také komunistické a dělnické strany socialistických zemí přivedly dělnickou třídu a pracující masy svých zemí k vítězství socialistické revoluce díky tomu, že se řídily Leninovým učením o hegemonii proletariátu v revoluci, o svazku dělnické třídy s rolnictvem, o přerůstání buržoazně demo-

kratické revoluce v revoluci socialistickou a že toto učení tvořivě rozvíjely a uplatňovaly s ohledem na specifické podmínky svých zemí. Ideje, které Lenin zformuloval v knize *Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci*, mají aktuální význam pro národy celého světa v jejich boji za demokracii a socialismus.

V článku *Revoluce učí* zobecňuje Lenin zkušenosti z bojů v prvních dnech revoluce v Rusku a konstatuje, že ruská revoluce skýtá neuvěřitelné množství politického materiálu, potvrzujícího správnost taktické linie bolševiků a svědčícího o naprostém krachu taktiky menševiků. Narůstání politických a hospodářských stávek v Rusku v létě a na podzim 1905, ozbrojené srážky dělníků s vojskem a policií, rozmáhající se rolnické hnutí svědčily o tom, že se k boji proti carské samovládě začaly pozvedat milióny dělníků a rolníků. V čele tohoto hnutí stanula dělnická třída. Masové stávky a demonstrace den ze dne mohutněly a zachvacovaly stále nové a nové oblasti. V červenci stávkovalo 15 000 dělníků v Kostromě. V řadě velkých petrohradských závodů se stávkovalo na paměť 9. ledna v den, kdy od této události uplynulo půl roku. V červenci a v srpnu se konaly stávky a demonstrace v Nižním Novgorodě, Rize, Bělostoku, Varšavě, Rostově, Charkově, Novorossijsku a v řadě dalších měst Ruské říše. Carská vláda nasazovala proti stávkujícím dělníkům vojsko a četnictvo. Z řad městské spodiny verbovala černosotňovské bandy, s jejichž pomocí organizovala pogromy a řeže mezi pokojným obyvatelstvem, mezi dělníky a inteligencí. V článku *Černé sotně* a organizace povstání Lenin na příkladu několika měst ukazoval, že na počínání vlády, jež obyvatelstvu vnutila občanskou válku, odpovídá dělnická třída sjednocováním svých sil, organizováním oddílů sebeobrany a opatřováním zbraní. Dělnická třída shromažďovala zkušenosti a připravovala se k ozbrojenému povstání. Bude to boj na život a na smrt, psal Lenin. Vzplanul boj mezi Ruskem otroctví, nevolnictví a útisku a Ruskem novým, mladým Ruskem pracujících

mas, které se draly ke světlu a svobodě, k boji za úplné osvobození od útlaku a vykořisťování.

Rozmach dělnického revolučního hnutí silně ovlivňoval vesnici. Od července do září bylo zaregistrováno 474 rolnických akcí. V jižním Rusku a v Pobaltí se šířilo stávkové hnutí zemědělských dělníků. Také v Gruzii se rozmáhalo rolnické hnutí, které mělo vysloveně politický ráz. Carská vláda posílala na venkov k potlačení rolnického hnutí trestné oddíly.

Carská vláda se však pokoušela odvrátit lid od revoluce nejen politikou pronásledování, ale také ústupky a sliby. Dne 6. (19.) srpna byl vydán manifest o svolání Státní dumy, označované jménem ministra Bulygina, který byl autorem návrhu na její ustavení. Volební právo do dumy se poskytovalo pouze statkářům, velkokapitalistům a bohatým rolníkům. Duma měla být jen carovým poradním orgánem bez zákonodárné pravomoci.

Před bolševickou stranou vyvstal úkol určit správnou taktiku vůči Bulyginově dumě. Vzhledem k tomu, že plán carismu na svolání reakční dumy neměl mezi masami žádnou podporu, že se v zemi rozmáhalo stávkové a agrární hnutí a nazrávalo ozbrojené povstání, vyhlásili bolševici aktivní bojkot Bulyginovy dumy. Menševici se však naopak rozhodli volby do dumy nemařit a zúčastnit se jich. A tak se i v této otázce vyhranily dvě rozdílné taktické linie: revoluční linie bolševiků a oportunistická linie menševiků.

V řadě článků obsažených v tomto svazku — Proletariát bojuje, buržoazie se plíží k moci, Bojkot Bulyginovy dumy a povstání, „Jednota cara s lidem a lidu s carem“, Ve vleku monarchistické buržoazie, nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva?, Hra na parlamentarismus — Lenin odhaloval reakční podstatu Bulyginovy dumy jakožto hrubého paskvilu zastupitelského orgánu lidu. Poukazoval na to, že дума sice nesporně znamená ústupek revoluci, že však výsledkem tohoto ústupu má být potlačení revoluce, a nikoli vyhlášení ústavy. Byla to ve skutečnosti almužna, kte-

rou carské samoděržaví udílelo statkářům a velké buržoazii. Lenin rozhořčeně pranýřoval zrádčovství buržoazie, která byla ochotna přijmout tento „dárek“ od cara poděšeného revolucí, dohodnout se s ním za zády lidu a zradit revoluci.

Ve svých článcích zdůvodnil taktiku aktivního bojkotu Bulyginovy dumy, pro niž se bolševická strana rozhodla. Stranické organizace pověřil úkolem zorganizovat mezi lidovými masami rozsáhlou politickou agitaci s cílem odhalit výsměch Bulyginovy dumy lidovým tužbám, třídní podstatu carského samoděržaví a nesmiřitelnost mezi jeho zájmy a zájmy lidu. Doporučoval, aby se všude pořádaly schůze, využívalo se předvolebních shromáždění, organizovaly se demonstrace a stávky. Podle Lenina měla strana sjednocovat masy kolem těchto hesel: ozbrojené povstání, vytvoření revoluční armády a nastolení prozatímní revoluční vlády. Ukazoval, že síly dělnictva a rolnictva k splnění těchto úkolů živelně narůstají. „Naši povinností je postarat se o to, aby se všechny tyto pramenky spojily v mohutný proud, aby do živelného hnutí proniklo světlo uvědomělého, přímočarého, jasného a přesného revolučního programu našich nejbližších úkolů“ (s. 230).

Lenin kritizoval stanovisko menševiků, kteří se stavěli proti bojkotu dumy a za nejbližší úkol označovali vytváření orgánů revoluční samosprávy; zdůrazňoval, že je třeba nemilosrdně odhalovat buržoazně oportunistické iluze, jako by samospráva byla uskutečnitelná bez svržení samoděržaví. Vytvoření revoluční samosprávy není prologem, nýbrž epilogem povstání. Teprve po vítězném povstání bude moci prozatímní revoluční vláda přikročit k organizaci revoluční samosprávy. Taktika menševiků vyhovovala liberální buržoazii, neboť jí pomáhala odvracet masy od revolučního boje. Svůj vztah k Bulyginově dumě vyjádřili menševici v usneseních jihoruské ustavující konference, která se konala v Kyjevě v srpnu 1905. Jednání této konference Lenin zhodnotil v článcích Nová menševická konference a Poslední slovo „jiskrovské“ taktiky čili volební fraška jako nový

podnět k povstání. Rezoluce konference o Státní dumě nadlouho zůstane žalostnou připomínkou profanace úkolů sociální demokracie, psal Lenin.

Další průběh historických událostí potvrdil správnost bolševické taktiky aktivního bojkotu Bulyginovy dumy a korunoval tuto taktiku skvělým úspěchem. Nápor revoluce smetl Bulyginovu dumu, volby do ní se nekonaly a vládě se nepodařilo ji svolat. Když Lenin později hodnotil taktiku strany v období revoluce 1905—1907 a v této souvislosti se zmínil také o bojkotu Bulyginovy dumy, napsal, že tu bolševici podali příklad zdařilého a správného uplatnění taktiky bojkotu.

V člancích Od obrany k útoku, Úkoly oddílů revoluční armády a v dopise Bojovému výboru při petrohradském výboru udílí Lenin konkrétní pokyny, jak v každém městě vytvářet bojové oddíly revoluční armády, jak je vyzbrojovat a jak pro to získávat prostředky. Stranickým organizacím a dělnickým masám Lenin ukládal, aby se s veškerou vážností zabývaly vojenskými otázkami, aby se seznamovaly s moderní vojenskou technikou a studovaly literaturu o pouličních bojích. Doporučoval, aby si bojové oddíly začaly toto vše osvojovat v praxi, v potyčkách s policií a s černosotňovskými bandami, které organizovala vláda. Lenin zdůrazňoval, že v těchto potyčkách vyrostou stovky zkušených bojovníků, kteří za sebou v patřičnou chvíli povedou statisíce lidí.

Články Krvavé dny v Moskvě, Politická stávka a pouliční boje v Moskvě, Poučení z moskevských událostí jsou věnovány politické stávce v Moskvě, která začala 19. září (2. října) 1905. Rozsáhlá masová politická práce bolševické strany, hesla, jež strana razila v souvislosti s taktikou aktivního bojkotu Bulyginovy dumy, měly stále větší organizující vliv na masy a významně přispívaly k rozmachu revolučního boje. Carská vláda, která si chtěla uvolnit ruce k boji proti revoluci, spěšně ukončila rusko-japonskou válku. Dne 23. srpna (5. září) byl podepsán pro Rusko poni-

žující mír s Japonskem. Následky války těžce dolehly na bedra dělníků a rolníků. To vše živilo nespokojenost lidových mas s carskou vládou a pozvedalo novou vlnu revolučního hnutí. Za politické stávky v Moskvě přijal proletariát velkého průmyslového centra svůj bojový křest. Když Lenin hodnotil moskevské události, srovnával je s prvním zablýsknutím bouře, jež ozářila nové bitevní pole. „Nyní tedy (povstání) zasáhlo i centrum Ruska, samo srdce oněch ‚ryze ruských‘ oblastí, jejichž stabilitu si reakcionáři tak dlouho dojatě pochvalovali,“ konstatoval (s. 335).

Lenin pozorně sledoval průběh stávky, ačkoli žil daleko od Ruska. Na základě analýzy probíhajících událostí dospěl k závěru, že moskevská stávka nebyla ještě projevem nejvyššího stupně hnutí, že to byl pouze jeden z počátečních stupňů boje. Nešlo ještě o vystoupení předem připravených a dobře vyzbrojených revolučních oddílů a nedošlo k přechodu vojenských jednotek na stranu lidu. Nebyla to bitva, která by rozhodla o výsledku celé války, konstatoval. A zároveň psal, že povstání se dále rozrůstá, že se boj neustále rozšiřuje a zostřuje, že do politického života je nutně vtahováno vojsko, že bojové výzvy mladého Ruska pronikají dokonce i do neprodyšně uzavřených kasáren, kde burcují i ty nejneuvědomělejší, nejzaostalejší a nejzdeptanější. Moskevská stávka byla pro proletariát důležitou politickou školou. Sahrála velkou úlohu v přípravě celoruské politické stávky v říjnu 1905.

V článku Politická stávka a pouliční boje v Moskvě, který hodnotil dělnické hnutí v prvním období revoluce, Lenin napsal: „Dělnické hnutí vtisklo svou pečeť celé ruské revoluci. Začalo ojedinělými stávkami, ale pak se rychle rozvinulo jednak v masové stávky a jednak v pouliční demonstrace. V roce 1905 je již plně vyvinutou formou hnutí politická stávka, která teď právě začíná přerůstat v povstání“ (s. 367—368). Když později zobecňoval zkušenosti z revoluce v letech 1905—1907, upozorňoval na její specifické rysy: svou povahou to byla revoluce buržoazně demokratická,

avšak co do prostředků boje šlo o revoluci proletářskou nejen v tom smyslu, že její vedoucí silou, předvojem hnutí byl proletariát, nýbrž i proto, že používala stávky jakožto specificky proletářského prostředku boje mas, nejdůležitějšího prostředku aktivizace mas a jejich politické výchovy.

V řadě prací tohoto svazku — v článku *Bezmocná zloba*, v Předmluvě k brožuře *Dělníci o rozkolu ve straně*, v redakční poznámce *K otázce sjednocení strany* — Lenin kritizuje stanovisko menševiků, jež zaujali na ženevské konferenci v organizační otázce, dále rozvíjí organizační principy bolševické strany, zdůrazňuje, že sjednocení s odštěpenou částí strany je možné pouze na základě bolševických zásad. Usnesení III. sjezdu SDDSR pojednávala o přípravě a o formulování podmínek sjednocení s odštěpenou částí strany. Také dělníci nejednou vznášeli požadavek sjednocení obou částí strany. Lenin vysvětloval, za jakých podmínek je takovéto sjednocení možné: „Bud' splynutí se stranou na základě usnesení III. sjezdu, nebo sjednocovací sjezd“ (s. 325).

V pracích obsažených v tomto svazku se zračí hluboká Leninova víra v sílu lidových mas, ve vítězství revoluce. Lenin ukazoval, že proletariát se chystá k rozhodnému boji s carismem, že se učí, shromažďuje síly a zoceluje se, že každé nové střetnutí jej posiluje a neodvratně přibližuje k vítězství. Cíle a úkoly dělnické třídy a její strany charakterizoval slovy: „Vybojujeme Rusku republiku s úplnou svobodou pro všechny utlačované národnosti, s úplnou svobodou pro rolníky a dělníky. A pak využijeme veškeré revoluční energie proletariátu k co nejrozsáhlejšímu a nejmělejšímu boji za socialismus, za úplné osvobození všech pracujících od jakéhokoli vykořisťování“ (s. 181).

V jedenáctém svazku je uveřejněno 17 prací, které v dřívějších vydáních Leninových spisů otištěny nebyly. Poprvé byla do Spisů zařazena poznámka *Ruské finance*, v níž Lenin píše o mimořádně těžké finanční situaci, do které zemi přivedla carská vláda. Ostatní dokumenty jsou za-

řazeny do Přípravných materiálů. Patří k nim osnova doslovu ke knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci a osnovy článků o vztahu k Bulyginově dumě, otištěných v tomto svazku. Jsou tu také kritické poznámky k článkům některých menševiků jako Martova, Axelroda a jiných. Dokumenty obsažené v Přípravných materiálech mají velký význam pro hluboké a všestranné studium leninské strategie a taktiky bolševické strany v první ruské revoluci.

INSTITUT MARXISMU-LENINISMU
PŘI ÚV KSSS

DVĚ TAKTIKY
SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE
V DEMOKRATICKÉ
REVOLUCI¹

*Napsáno v červnu-červenci 1905
Knižně vydal v červenci 1905
v Ženevě ÚV SDDSR*

*Podle knižního vydání
porovnaného s rukopisem
a s textem sborníku
Vl. Iljin, Za 12 let, 1907*

N. Lenin. Deux tactiques.

Prix: 1 fr. 25 cts. — 1 mk. — 18 ch. — 25 cent.

Россійская Соціалъдемократическая Рабочая Партія.

ПРОЛЕТАРИИ ВСЕХЪ СТРАНЪ, СОЕДИНЯЙТЕСЬ!

Н. ЛЕНИНЪ.

**ДВѢ ТАКТИКИ
СОЦІАЛЬДЕМОКРАТИИ
ВЪ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ
РЕВОЛЮЦІИ.**

Изданіе Центр. Ком. Р. С. Д. Р. П.

ЖЕНЕВА

Типографія Партіи. 3. rue de la Colline 3.

1905.

Obálka Leninovy knihy z roku 1905
Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci

Zmenšeno

PŘEDMLUVA

V revolučních chvílích je velmi nesnadné postačit běhu událostí, které poskytují překvapující množství nového materiálu ke zhodnocení taktických hesel revolučních stran. Tato brožura byla napsána před oděškými událostmi*. V listu Proletarij³ (č. 9, Revoluce učí^[97])** jsme již ukázali, že uvedené události přiměly dokonce i ty sociální demokraty, kteří vytvořili teorii o povstání jakožto procesu a odmítali propagovat prozatímní revoluční vládu, aby přešli nebo de facto začali přecházet na stranu svých oponentů. Revoluce nepochybně učí, a to tak rychle a důkladně, že se to v klidných dobách politického vývoje zdá neuvěřitelné. A co je obzvlášť důležité, učí nejenom vedoucí činitele, nýbrž i masy.

Je naprosto nepochybné, že revoluce naučí dělnické masy v Rusku sociálně demokratickému smýšlení. Revoluce potvrdí v praxi program i taktiku sociální demokracie, neboť ukáže skutečnou povahu různých společenských tříd, ukáže buržoazní charakter naší demokracie a skutečné snahy rolnictva, které, ač revoluční v buržoazně demokratickém duchu, skrývá v sobě nikoli ideu „socializace“, nýbrž nový třídní boj mezi rolnickou buržoazií a vesnickým proletariátem. Staré iluze starého narodnictví, které tak zjevně čiší například z návrhu programu^[195] „strany socialistů-revolucionářů“⁴, jak pokud jde o otázku vývoje kapitalismu v Rusku, tak pokud jde o otázku demokratismu

* Míni se povstání na křižníku Kníže Potěmkin². (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. *Red.*)

** Viz tento svazek, s. 158—159. *Red.*

naší „společnosti“ i o význam úplného vítězství rolnického povstání, všechny tyto iluze revoluce nemilosrdně a definitivně rozmetá. Různé třídy dostanou v revoluci poprvé opravdový politický křest. Tyto třídy vyjdou z revoluce s určitým politickým profilem, neboť budou nuceny projevit se nejen v programech a taktických heslech svých ideologů, nýbrž i v otevřené politické činnosti mas.

Je nepochybné, že revoluce poučí nás a poučí lidové masy. Pro bojující politickou stranu zůstává však nyní otázkou, dokážeme-li také my něčemu naučit revoluci. Dokážeme využít správnosti našeho sociálně demokratického učení, našeho spojení s jedinou důsledně revoluční třídou, s proletariátem, abychom vtiskli revoluci proletářský ráz, abychom dovedli revoluci ke skutečnému, rozhodnému vítězství nejen slovy, nýbrž činem, abychom paralyzovali nepevnost, polovičitost a zrádčovství demokratické buržoazie?

Všechno své úsilí musíme zaměřit k tomuto cíli. Avšak jeho dosažení bude záviset jednak na tom, zhodnotíme-li správně politickou situaci a vyhlásíme správná taktická hesla, a jednak na tom, bude-li tato hesla podporovat reálná bojová síla dělnických mas. K upevnění a rozšíření našeho spojení s masami směřuje všechna obvyklá, pravidelná, běžná práce všech organizací a skupin naší strany, činnost propagandistická, agitační i organizační. Tato činnost je potřebná vždycky, avšak v revoluční době ji stěží lze pokládat za dostačující. V takových chvílích se dělnická třída instinktivně vrhá do otevřeného revolučního vystoupení a my musíme umět správně vymezit úkoly tohoto vystoupení, co nejvíce rozšířit jejich znalost a přispět k jejich pochopení. Nesmíme zapomínat, že za obvyklým pesimismem, pokud jde o naše spojení s masami, se nyní zvláště často skrývají buržoazní myšlenky o úloze proletariátu v revoluci. Budeme muset bezesporu vynaložit ještě mnoho a mnoho úsilí na výchovu a organizování dělnické třídy, ale dnes jde především o to, nač máme při této vý-

chově a organizování klást hlavní politický důraz. Na odborové organizace a legální spolky, nebo na ozbrojené povstání, na vytvoření revoluční armády a revoluční vlády? To i ono dělnickou třídu vychovává a organizuje. To i ono je samozřejmě nutné. Avšak nyní, v současné revoluci, jde o to, v čem by mělo být hlavní těžiště výchovy a organizování dělnické třídy, zda v tom prvním, nebo v tom druhém.

Výsledek revoluce závisí na tom, zda dělnická třída sehraje úlohu pomocníka buržoazie, mocného silou svého náporu na samoděržaví, ale bezmocného politicky, anebo úlohu vůdce lidové revoluce. Uvědomělí představitelé buržoazie to velmi dobře cítí. Právě proto Osvobožděníje⁵ vychvaluje akimovovštinu, „ekonomismus“ v sociální demokracii, který *dnes* klade hlavní důraz na odborové organizace a legální spolky. Právě proto pan Struve vítá (v 72. čísle Osvobožděníje) zásadní tendence akimovovštiny v novojiskrovství. Právě proto napadá nenáviděná, úzce revolučně zaměřená usnesení^[47] III. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska.⁶

Pro vedení mas mají dnes zvlášť velký význam správná taktická hesla sociální demokracie. Není nic nebezpečnějšího než snižovat v revoluční době význam zásadních a ověřených taktických hesel. Tak například Jiskra⁷ ve 104. čísle^[118] fakticky přechází na stranu svých oponentů v sociální demokracii, ale zároveň se pohrdavě vyslovuje o významu hesel a usnesení o taktice, která předbíhají život a ukazují cestu, jíž se hnutí ubírá, byť s mnoha nezdary, omyly atd. Pro stranu, která chce v duchu ověřených zásad marxismu vést proletariát, a ne jen pokulhávat za událostmi, má naopak vypracování správných usnesení o taktice nesmírný význam. V rezolucích III. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska a konference^[167] odštěpené části strany* jsou maximálně přesně, promyšleně

* III. sjezdu SDDSR (v Londýně v květnu 1905) se zúčastnili pouze bolševici. „Konference“ (v téže době v Ženevě) se zúčastnili pouze menševici⁸, označovaní v této brožuře často jako „novojiskrov-

a úplně vyjádřeny názory na taktiku, jež nevyslovili jen nahodile jednotliví publicisté, nýbrž schválili odpovědní zástupci sociálně demokratického proletariátu. Naše strana předčí všechny ostatní strany tím, že má přesný a všemi schválený program^[192]. Musí však jít ostatním stranám příkladem i v přísném postoji k vlastním taktickým rezolucím, na rozdíl od oportunistu demokratické buržoazie kolem časopisu Osvobožděníje a na rozdíl od revolučního frazérství socialistů-revolucionářů, kteří se až teprve v průběhu revoluce zmohli na to, aby vystoupili s „návrhem“ programu a poprvé se zamysleli nad otázkou, je-li revoluce, jež jim probíhá před očima, revolucí buržoazní.

Proto tedy považujeme za nejnaléhavější úkol revoluční sociální demokracie, aby důkladně prostudovala taktické rezoluce III. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska a konference, zjistila v nich úchyvky od marxistických zásad a ujasnila si konkrétní úkoly sociálně demokratického proletariátu v demokratické revoluci. Právě tím se zabývá tato brožura. Přezkoumat naši taktiku z hlediska marxistických zásad a poučení z revoluce nutně musí i ten, kdo se nechce omezovat jen na domluvy, ale chce reálně připravovat jednotnou taktiku jakožto základ pro příští úplné sjednocení celé Sociálně demokratické dělnické strany Ruska.

Červenec 1905

N. Lenin

ci“, neboť pokračovali ve vydávání Jiskry, avšak ústy svého tehdejšího stoupence Trockého prohlásili, že mezi starou a novou Jiskrou zeje propast. (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. *Red.*)

1. AKTUÁLNÍ POLITICKÁ OTÁZKA

V revolučních chvílích, které dnes prožíváme, se do předí dostala otázka svolání všelidového ústavodárného shromáždění. Názory, jak tuto otázku řešit, se různí. Vyhraňují se tři politické směry. Carská vláda připouští nutnost svolat zástupce lidu, rozhodně však nechce připustit, aby jejich shromáždění bylo všelidové a ústavodárné. Souhlasí prý, pokud se dá věřit novinovým zprávám o činnosti Bulyginovy komise⁹, se shromážděním poradním, které by bylo zvoleno bez svobodné agitace a podle úzce cenzového nebo úzce stavovského volebního systému. Revoluční proletariát vedený sociální demokracií žádá, aby moc přešla cele do rukou ústavodárného shromáždění, a za tím účelem se domáhá nejen všeobecného volebního práva a úplné svobody agitace, nýbrž i toho, aby byla carská vláda okamžitě svržena a nahrazena prozatímní revoluční vládou. A konečně je tu liberální buržoazie, která tlumočí své požadavky ústy vůdců takzvané „konstitučně demokratické strany“¹⁰, nežádá svržení carské vlády, nerazí heslo o prozatímní vládě a nedomáhá se reálných záruk, že volby budou zcela svobodné a regulérní a že se zastupitelské shromáždění stane shromážděním skutečně všelidovým a skutečně ústavodárným. Tato liberální buržoazie, která je jedinou významnou sociální oporou směru „osvobožďenovců“, v podstatě usiluje o co nejsmírnější vyrovnání mezi carem a revolučním lidem, o takové vyrovnání, které by zajistilo co nejvíce moci jí, buržoazii, a co nejméně moci revolučnímu lidu, proletariátu a rolnictvu.

Taková je politická situace v dané chvíli. Takové jsou

tři hlavní politické směry, jež odpovídají třem hlavním sociálním silám v soudobém Rusku. V listu Proletarij (v číslech 3^[95], 4^[71] a 5^[86])* jsme již nejednou psali o tom, jak „osvobožděnovci“ zastírají rádobydemokratickými frázemi svou polovičatou, tj. přímo a prostě řečeno, svou proradnou, zrádcovskou politiku vůči revoluci. Podívejme se nyní, jak se k úkolům dané chvíle stavějí sociální demokraté. Výtečný materiál k tomu skýtají dvě rezoluce, které zcela nedávno schválil III. sjezd SDDSR a „konference“ odstěpené části strany. Je nesmírně důležité uvědomit si, která z obou rezolucí správněji hodnotí politickou situaci a správněji určuje taktiku revolučního proletariátu, a každý sociální demokrat, který chce uvědoměle plnit své povinnosti propagandisty, agitátora a organizátora, si musí tuto otázku velmi důkladně ujasnit a ponechat zcela stranou všechny úvahy, jež se netýkají podstaty věci.

Taktikou strany se rozumí její politický postup neboli charakter, zaměření a metody její politické činnosti. Taktické rezoluce schvaluje sjezd strany proto, aby přesně vymezil politický postup strany jako celku vzhledem k novým úkolům či k nové politické situaci. Takovou novou situací, tj. úplný, rozhodný a otevřený rozchod obrovské většiny lidu s carskou vládou, vytvořila v Rusku revoluce, jež tu započala. A nová otázka zní, jakými praktickými metodami lze dosáhnout svolání skutečně všelidového a skutečně ústavodárného shromáždění (teoreticky tuto otázku vyřešila sociální demokracie už dávno a dříve než všechny ostatní strany, a to oficiálně, ve svém stranickém programu). Jestliže se lid rozešel s vládou a masy si uvědomily nutnost nastolit nový řád, pak se musí strana, která si vytkla za cíl svrhnout vládu, nezbytně zamyslet nad tím, jakou vládou se má nahradit stará, svrhovaná vláda. Vystává *nová* otázka o prozatímní revoluční vládě. Aby strana uvědo-

* Viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 270–278, 283–290, 303–309. *Red.*

mělého proletariátu mohla dát na tuto otázku vyčerpávající odpověď, musí si za prvé ujasnit *význam* prozatímní revoluční vlády v nynější revoluci a v celém boji proletariátu vůbec; za druhé svůj *vztah* k prozatímní revoluční vládě; za třetí přesné podmínky pro *účast* sociální demokracie v této vládě; za čtvrté podmínky nátlaku na tuto vládu *zdola*, tj. při neúčasti sociální demokracie ve vládě. Jen tehdy, když si strana ujasní všechny tyto otázky, bude její politický postup v tomto směru zásadní, jasný a jednoznačný.

Podívejme se, jak tyto otázky řeší rezoluce III. sjezdu SDDSR. Cituji její plné znění:

„*Rezoluce o prozatímní revoluční vládě* [219]

Vzhledem k tomu, že

1. jak bezprostřední zájmy proletariátu, tak i zájmy jeho boje za konečné cíle socialismu vyžadují co nejúplnější politickou svobodu, a tedy nahrazení absolutistické formy vlády demokratickou republikou,

2. demokratickou republiku v Rusku je možné nastolit jedině jako výsledek vítězného lidového povstání, jehož orgánem bude prozatímní revoluční vláda, která je jediná s to zajistit úplnou svobodu předvolební agitace a svolat na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva s tajným hlasováním ústavodárné shromáždění skutečně vyjadřující vůli lidu,

3. tento demokratický převrat v Rusku za nynějšího společenskoekonomického zřízení neoslabí, nýbrž posílí nadvládu buržoazie, která se v určitých chvílích zcela jistě bez jakýchkoli okolků pokusí připravit ruský proletariát o co možná nejvíc vymožeností revolučního období,

III. sjezd SDDSR se usnáší:

a) je nezbytně zapotřebí šířit v dělnické třídě konkrétní představu o nejpravděpodobnějším průběhu revoluce a o nutnosti ustavit v určitém momentu této revoluce prozatímní revoluční vládu, u níž se bude proletariát domáhat uskutečnění všech nejbližších politických a hospodář-

ských požadavků našeho programu (minimálního programu);

b) s ohledem na vzájemný poměr sil a jiné faktory, které se nedají předem přesně stanovit, se připouští, aby zmocněnci naší strany vstupovali do prozatímní revoluční vlády s tím, že tam budou nemilosrdně bojovat proti všem kontra-revolučním pokusům a hájit samostatné zájmy dělnické třídy;

c) nezbytnou podmínkou takovéto účasti musí být přísná stranická kontrola těchto zmocněnců a soustavná ochrana nezávislosti sociální demokracie usilující o úplný socialistický převrat, a proto nesmiřitelně nepřátelské vůči všem buržoazním stranám;

d) nezávisle na tom, bude-li účast sociální demokracie v prozatímní revoluční vládě možná, je třeba v nejširších vrstvách proletariátu propagovat myšlenku, že ozbrojený proletariát vedený sociální demokracií musí neustále vyvíjet na prozatímní vládu nátlak v zájmu obrany, upevňování a rozšiřování revolučních vymožeností.“

2. CO JE SMYSLEM REZOLUCE III. SJEZDU SDDSR O PROZATÍMNÍ REVOLUČNÍ VLÁDĚ?

Rezoluce III. sjezdu SDDSR je věnována, jak vidíme z jejího názvu, zcela a výhradně prozatímní revoluční vládě. To znamená, že sem jako součást této otázky spadá i účast sociální demokracie v prozatímní revoluční vládě. A naopak se tu nejedná o ničem jiném než o prozatímní revoluční vládě, a tudíž je zcela ponechána stranou např. otázka „dobytyí moci“ vůbec apod. Počínal si sjezd správně, když tuto a podobné otázky pominul? Nepochybně ano, neboť otázky tohoto druhu nejsou za současné politické situace v Rusku na pořadu dne. Všechn lid dal naopak na

pořad svržení samoděržaví a svolání ústavodárného shromáždění. Stranické sjezdy se nemají zabývat řešením otázek, kterých se vhodně či nevhodně dotkl ten nebo onen publicista, nýbrž takových otázek, jež mají závažný politický význam vzhledem k podmínkám dané situace a vzhledem k objektivnímu průběhu společenského vývoje.

Jaký význam má v nynější revoluci a v celkovém boji proletariátu prozatímní revoluční vláda? Rezoluce sjezdu to objasňuje hned na začátku, kde poukazuje na nutnost „co nejúplnější politické svobody“ jak z hlediska bezprostředních zájmů proletariátu, tak z hlediska „konečných cílů socialismu“. Jenže úplná politická svoboda vyžaduje, jak to konstatoval už náš stranický program, nahrazení carského samoděržaví demokratickou republikou. Zdůrazňování hesla demokratické republiky v rezoluci sjezdu je tedy logicky i zásadně nutné, neboť proletariát jakožto přední bojovník za demokracii usiluje právě o úplnou svobodu; navíc je toto zdůrazňování v dané chvíli o to účelnější, že u nás právě nyní vystupují pod praporem „demokratismu“ monarchisté, a to zejména takzvaná konstitučně „demokratická“ neboli „osvoboždenovská“ strana. K ustavení republiky je nezbytně nutné shromáždění lidových zástupců, a to bezpodmínečně všelidové (na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva s tajným hlasováním) a ústavodárné. A právě toto sjezdová rezoluce dále konstatuje. Ale neomezuje se jenom na to. K nastolení nového řádu „skutečně vyjadřujícího vůli lidu“ nestačí pouze označit zastupitelské shromáždění za ústavodárné. Je zapotřebí, aby toto shromáždění mělo moc a sílu „ustavovat“. Proto se sjezdová rezoluce vědomě neomezuje jen na formální heslo „ústavodárné shromáždění“, ale připojuje i materiální podmínky, které jedině umožní, aby toto shromáždění skutečně splnilo svůj úkol. Takovýto výčet podmínek, za nichž se ústavodárné shromáždění jen podle názvu může stát shromážděním ústavodárným ve skutečnosti, je nezbytně nutný, neboť liberální buržoazie repre-

zentovaná konstitučně monarchistickou stranou vědomě překrucuje, jak jsme na to již nejednou poukázali, heslo všelidového ústavodárného shromáždění a dělá z něho prázdnou frázi.

Ve sjezdové rezoluci se praví, že zajistit úplnou svobodu předvolební agitace a svolat shromáždění, jež by skutečně vyjadřovalo vůli lidu, může *jedině* prozatímní revoluční vláda, a to taková, jež by byla orgánem vítězného povstání lidu. Je tato teze správná? Kdo by ji chtěl popřít, musel by zároveň tvrdit, že carská vláda nepodá ruku reakci, že možná zůstane ve volbách neutrální, že se možná postará o to, aby se skutečně projevila vůle lidu. Jenže podobná tvrzení jsou tak nejapná, že je otevřeně nebude hájit nikdo, avšak potají je pod liberální vlajkou propašovávali právě naši osvobožďenovci. Ústavodárné shromáždění musí někdo svolat; svobodu a regulérnost voleb musí někdo zajistit a někdo také musí tomuto shromáždění poskytnout plnou moc. A o tohle může zcela upřímně usilovat a bezvýhradně se zasadit *jedině* revoluční vláda, která je orgánem povstání. Carská vláda bude nevyhnutelně tomu všemu bránit. A liberální vláda, která uzavřela dohodu s carem a neopírá se cele o lidové povstání, není ani při nejlepší vůli schopna si toto všechno přát, natožpak to uskutečnit. Sjezdová rezoluce tudíž razí *jedině* správné a zcela důsledné demokratické heslo.

Význam prozatímní revoluční vlády by však nebyl plně a správně oceněn, kdyby byl opomenut třídní charakter demokratického převratu. Rezoluce proto dodává, že převrat posílí nadvládu buržoazie. To je za nynějšího, tedy kapitalistického společenskoekonomického zřízení nevyhnutelné. Výsledkem posílené nadvlády buržoazie nad politicky poněkud svobodnějším proletariátem bude proto nevyhnutelně jejich urputný vzájemný boj o moc, urputné pokusy buržoazie „připravit proletariát o vymoženosti revolučního období“. A proto nesmí proletariát, který bojuje v prvních řadách a v čele všech za demokracii, ani na

okamžik zapomenout na nové rozpory skryté v lůně buržoazní demokracie a na nový boj.

V oné části rezoluce, kterou zkoumáme, je tedy význam prozatímní revoluční vlády zhodnocen v plném rozsahu, jak pokud jde o její vztah k boji za svobodu a za republiku, tak pokud jde o její vztah k ústavodárnému shromáždění a k demokratickému převratu, vyklízejícímu pole pro nový třídní boj.

Další otázka zní: Jaký má být celkový postoj proletariátu k prozatímní revoluční vládě? Na to sjezdová rezoluce odpovídá především přímou radou, aby strana šířila v dělnické třídě přesvědčení, že prozatímní revoluční vláda je nezbytná. Dělnická třída si musí tuto nezbytnost uvědomit. Zatímco „demokratická“ buržoazie ponechává otázku svržení carské vlády stranou, my ji musíme vyzvednout do popředí a trvat na nezbytnosti prozatímní revoluční vlády. A nejen to: musíme stanovit akční program této vlády tak, aby odpovídal objektivním podmínkám nynějšího historického údobí a úkolům proletářské demokracie. Tento program se kryje s *celým* minimálním programem naší strany, s programem nejbližších politických a hospodářských přeměn, jež jsou za daných společenskoekonomických vztahů jednak zcela uskutečnitelné a jednak nutné pro další krok vpřed, pro uskutečnění socialismu.

Rezoluce tedy v plné míře objasňuje charakter a cíl prozatímní revoluční vlády. Co do svého původu a základního charakteru musí být tato vláda orgánem lidového povstání. Co do svého formálního určení musí být nástrojem ke svolání všelidového ústavodárného shromáždění. Pokud jde o náplň její činnosti, musí uskutečnit minimální program proletářské demokracie, který jediný je s to zabezpečit zájmy lidu, povstavšího proti samoděržaví.

Někdo by mohl namítnout, že prozatímní vláda právě proto, že je prozatímní, nemůže provádět pozitivní program, dokud jej neschválí všechen lid. Taková námitka by však byla jen sofizmatem reakcionářů a „vyznavačů sa-

moděržaví“. Neprovádět žádný pozitivní program by znamenalo trpět nevolnické poměry prohnílého samoděržaví. Takové poměry by však mohla trpět jen vláda zrádců revoluce, ale ne vláda, která je orgánem lidového povstání. Bylo by přímo výsměchem, kdyby někdo doporučoval zřici se zavedení svobody shromáždění, dokud ji nevyhlásí ústavodárné shromáždění, pod záminkou, že ústavodárné shromáždění svobodu shromáždění možná ani nevyhlásí! A stejným výsměchem jsou námitky proti tomu, aby prozatímní revoluční vláda začala okamžitě uskutečňovat minimální program.

Závěrem poznamenejme, že klade-li rezoluce prozatímní revoluční vládě za úkol uskutečňovat minimální program, potírá tím nesmyslné poloanarchistické myšlenky o okamžitém uskutečnění maximálního programu, o dobytí moci v zájmu socialistického převratu. Stupeň ekonomického vývoje Ruska (podmínka objektivní) a stupeň uvědomělosti a organizovanosti širokých mas proletariátu (podmínka subjektivní, nerozlučně spjatá s objektivní) znemožňují okamžité a úplné osvobození dělnické třídy. Jen naprostí nevědomci mohou ignorovat buržoazní charakter probíhajícího demokratického převratu, jen nadmíru naivní optimisté mohou zapomínat, jak málo ještě dělnické masy vědí o cílech socialismu a o způsobech jeho uskutečnění. My všichni jsme přesvědčeni, že osvobození dělníků může být dílem jenom jich samých; avšak bez uvědomělosti a organizovanosti mas, bez jejich přípravy a výchovy otevřeným třídním bojem proti veškeré buržoazii nemůže být o socialistické revoluci ani řeči. A na anarchistické námitky, že prý odkládáme socialistický převrat, odpovídáme: Neodkládáme jej, nýbrž k němu děláme první krok jedině možným způsobem a po jedině správné cestě, totiž po cestě demokratické republiky. Kdo chce jít k socialismu jinou cestou, mimo politický demokratismus, nevyhnutelně dojde k nesmyslným a reakčním závěrům jak v ekonomickém, tak v politickém smyslu. Když se nás ti nebo oni děl-

níci v příslušné chvíli zeptají, proč bychom nemohli uskutečnit maximální program, poukážeme jim v odpovědi na to, jak daleko dosud mají k socialismu demokraticky smýšlející masy lidu, jak nevyvinuté jsou dosud třídní rozpory a jak neorganizovaní jsou dosud proletáři. Zorganizujte nejdříve statisíce dělníků po celém Rusku, získejte pro svůj program sympatie mezi milióny lidí! Pokuste se o to, nemezujte se jen na zvučné, ale plané anarchistické fráze, a hned uvidíte, že dosažení takové organizovanosti a rozšíření socialistického uvědomění je závislé na co možná nejúplnějším uskutečnění demokratických přeměn.

Pojďme dále. Když už nám je jasný význam prozatímní revoluční vlády a postoj proletariátu k ní, vyvstává další otázka: Je přípustná naše účast v této vládě (působení shora) a za jakých podmínek? Jak máme působit zdola? Rezoluce dává na obě tyto otázky přesnou odpověď. Prohlašuje jednoznačně, že v zásadě je účast sociální demokracie v prozatímní revoluční vládě (v období demokratického převratu, v období boje za republiku) *přípustná*. Tímto prohlášením se neodvolatelně distancujeme jak od anarchistů, kteří na tuto otázku odpovídají zásadně záporně, tak od chvostistů v sociální demokracii (jako je Martynov a novojiskrovci), kteří nás *straší*, že v budoucnu může nastat situace, kdy by se tato účast mohla pro nás stát nevyhnutelností. Tímto prohlášením III. sjezd SDDSR definitivně odmítl názor nové Jiskry, že prý účast sociálních demokratů v prozatímní revoluční vládě je odrůdou millerandismu¹¹, že prý je to zásadně nepřípustné jakožto sankcionování buržoazního řádu atd.

Avšak otázka zásadní přípustnosti ještě samozřejmě neřeší otázku praktické účelnosti. Za jakých podmínek je tento nový, sjezdem strany uznaný druh boje, boje „shora“, účelný? Je samozřejmé, že o konkrétních podmínkách, jako je vzájemný poměr sil apod., se zatím nedá mluvit, a rezoluce přirozeně upouští od předběžného stanovení těchto podmínek. Žádný rozumný člověk nebude chtít už dnes

v této věci něco předpovídat. Můžeme a musíme určit povahu a cíl naší účasti. Rezoluce to činí a stanoví dvojí cíl účasti: 1. nelítostný boj proti kontrarevolučním pokusům a 2. obranu samostatných zájmů dělnické třídy. V době, kdy liberální buržoové začínají horlivě mluvit o psychologii reakce (viz neobyčejně poučný Otevřený dopis pana Struveho^[257] v 71. čísle časopisu Osvobožděníje) ve snaze zastrašit revoluční lid a přimět jej k ústupnosti vůči samoděržaví, v této době je obzvlášť důležité, aby proletářská strana připomenula úkol skutečně bojovat proti kontrarevoluci. V takových závažných otázkách, jako je politická svoboda a třídní boj, rozhoduje koneckonců jedině síla, a my se musíme postarat o přípravu a organizaci této síly a o její aktivní uplatnění nejen v obraně, nýbrž i v útoku. Za dlouhé období politické reakce, jež v Evropě vládla takřka nepřetržitě od Pařížské komuny, jsme se příliš ztožnili s myšlenkou, že je třeba působit jedině „zdola“, příliš jsme si zvykli starat se jen o obranný boj. Nyní jsme však nepochybně vstoupili do nového období, do doby politických otřesů a revolucí. A v takové době, již právě Rusko prožívá, je nepřijatelné omezovat se jen na starou šablonu. Musíme propagovat myšlenku působení shora, musíme se připravovat k velmi energickým, útočným akcím a zkoumat podmínky a formy takových akcí. Sjezdová rezoluce klade důraz na dvě takové podmínky: jedna se týká formální stránky účasti sociální demokracie v prozatímní revoluční vládě (přísná kontrola strany nad jejími zmocněnci), druhá samotného charakteru této účasti (ani na okamžik neztrácet ze zřetele cíle úplného socialistického převratu).

Když rezoluce takto všestranně vyjasnila politiku strany při působení „shora“ — při tomto novém a dosud téměř neznámém způsobu boje —, bere v úvahu i situaci, kdy se nám působit shora nepodaří. Působit zdola na prozatímní revoluční vládu musíme za všech okolností. K takovému nátlaku zdola musí být proletariát vyzbrojen — neboť v revoluční době události zvlášť rychle spějí k přímé občanské

válce — a veden sociální demokracií. Cílem jeho ozbrojeného nátlaku bude „obrana, upevňování a rozšiřování revolučních vymožeností“, tj. těch vymožeností, které musí z hlediska zájmů proletariátu znamenat uskutečnění celého našeho minimálního programu.

Tím zakončíme stručný rozbor rezoluce III. sjezdu o prozatímní revoluční vládě. Jak čtenář vidí, objasňuje tato rezoluce jak význam nového problému, tak postoj proletářské strany k němu, jak politiku strany v prozatímní revoluční vládě, tak i mimo ni.

A nyní se podívejme na příslušnou rezoluci „konference“.

3. CO JE TO

„ROZHODNÉ VÍTĚZSTVÍ REVOLUCE NAD CARISMEM“?

Rezoluce „konference“^[142] je věnována otázce „*dobyetí moci a účasti v prozatímní vládě*“*. Jak jsme ukázali, už jen sama tato formulace je zmatená. Jednak formuluje celý problém příliš úzce: mluví se tu jen o naší účasti v prozatímní vládě, ale ne o úkolech strany vůči prozatímní revoluční vládě vůbec. Jednak se tu směšují dvě zcela odlišné věci: naše účast v jednom ze stadií *demokratického* převratu a *socialistický* převrat. „Dobyetí moci“ sociální demokracií je ve skutečnosti totéž co socialistický převrat a nemůže to být nic jiného, pokud těchto slov užíváme v přímém a obvyklém významu. Chápeme-li je však ve smyslu dobytí moci nikoli pro socialistický, nýbrž pro demokratický převrat, jaký smysl má potom mluvit nejen o účasti v prozatímní revoluční vládě, nýbrž i o „dobyetí moci“ *vůbec*? Naši „konferenčníci“ zřejmě sami dost dobře nevěděli, o čem vlastně

* Úplný text této rezoluce si čtenáři mohou zrekonstruovat podle citátů uvedených na s. 400, 403—404, 407, 431 a 433—434 této brožury. (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. Viz tento svazek, 44, 50, 55, 90—91, 94—95. *Red.*)

mají mluvit, zda o demokratickém, nebo o socialistickém převratu. Kdo sledoval literaturu o této problematice, ví, že s tímto zmatkem začal soudruh Martynov ve svých pověstných Dvou diktaturách [120]: novojiskrovci neradi vzpomínají na to, jak byla v onom typicky chvostistickém výtvo-ru (ještě před 9. lednem) formulována tato otázka, avšak její ideový vliv na konferenci je nesporný.

Ponechme však stranou název rezoluce. Ještě mnohem hlubší a závažnější chyby najdeme v jejím obsahu. V její první části se praví:

„Za rozhodné vítězství revoluce nad carismem je možné považovat buď ustavení prozatímní vlády vzešlé z vítězného lidového povstání, nebo revoluční iniciativu takového či onakého zastupitelského orgánu, který se pod přímým revolučním nátlakem lidu usnese vytvořit vše-
lidové ústavodárné shromáždění.“

Tvrdí se nám tedy, že rozhodným vítězstvím revoluce nad carismem může být jak vítězné povstání, tak i ... usne-
sení zastupitelského orgánu vytvořit ústavodárné shro-
máždění! Cože? Jakže? Za rozhodné vítězství je možné
považovat „usnesení“ vytvořit ústavodárné shromáždění??
A takové „vítězství“ se klade naroveň ustavení prozatímní
vlády „vzešlé z vítězného lidového povstání“!! Konference
si nevěšila, že *vítězné* lidové povstání a *ustavení* proza-
tímní vlády znamená vítězství revoluce *ve skutečnosti*, kdežto
„usnesení“ vytvořit ústavodárné shromáždění znamená
vítězství revoluce pouze *slovy*.

Konference menševiků novojiskrovců se dopustila téže
chyby, již se neustále dopouštějí liberálové, osvobožděnovci.
Osvobožděnovci nešetří frázemi o „ústavodárném“ shro-
máždění, stydlivě přimhuřují oči nad tím, že síla a moc
zůstávají v rukou cara, a zapomínají, že k „ustavení“ je
třeba mít *sílu* ustavovat. Konference také zapomněla, že
od „usnesení“ kterýchkoli zástupců k jeho uskutečnění je
ještě daleko. Dále konference zapomněla, že dokud moc
zůstane v rukou carových, budou jakákoli usnesení kterých-
koli zástupců právě tak pustým a ubohým žvaněním, jakým

byla „usnesení“ frankfurtského parlamentu, smutně proslulého v dějinách německé revoluce roku 1848. Představitel revolučního proletariátu Marx ve svém listě Neue Rheinische Zeitung¹² s nemilosrdným sarkasmem tepal frankfurtské liberální „osvobožďenovce“ právě za to, že plýtvali hezkými slovy, schvalovali všemožná demokratická „usnesení“, „nastolovali“ nejrůznější svobody, ale ve skutečnosti ponechávali moc v rukou krále a neorganizovali ozbrojený boj proti vojenské síle, jíž král disponoval. A zatímco frankfurtští osvobožďenovci tlachali, král čekal na příhodnou dobu a upevňoval své vojenské síly, až nakonec kontrarevoluce, opírající se o reálnou sílu, porazila demokraty na hlavu i se všemi jejich velkolepými „usneseními“.

Konference přirovnala k rozhodnému vítězství to, čemu právě chybí rozhodující podmínka pro vítězství. Jak se mohli sociální demokraté, kteří uznávají republikánský program naší strany, dopustit takové chyby? Abychom pochopili tento podivný jev, musíme nahlédnout do rezoluce III. sjezdu o odštěpené části strany*. V této rezoluci

* Uvádíme úplný text této rezoluce^[221]: „Sjezd konstatuje, že v SDDSR od dob jejího boje proti ‚ekonomismu‘ dodnes v různé míře a v různých směrech přetrvávají ‚ekonomismu‘ blízké odstíny, jejichž společným znakem je snaha snižovat význam prvků uvědomělosti v proletářském boji a podřizovat je prvkům živelnosti. V organizační otázce razí představitelé těchto odstínů teoreticky zásadu organizace jako procesu, která však neodpovídá plánovitě organizované činnosti strany, v praxi velmi často porušují stranickou kázeň a v jiných případech se pokoušejí podrýt základy dnes jedině možné stranické soudržnosti tím, že se obracejí k nejméně uvědomělé části strany a bez ohledu na objektivní podmínky ruské skutečnosti v ní propagují široké uplatňování volebního principu. V otázkách taktických projevují snahu zúžit rozsah stranické činnosti, vyslovují se proti naprosto nezávislé stranické taktice vůči liberálně buržoazním stranám, proti tomu, že je možné a žádoucí, aby se naše strana ujala organizátorské úlohy v lidovém povstání a aby se za jakýchkoli podmínek podílela na prozatímní demokratické revoluční vládě.

Sjezd vyzývá všechny členy strany, aby všude vedli energický ideový boj proti takovým dílčím úchytkám od zásad revoluční sociální de-

se poukazuje na to, že v naší straně dosud přežívají různé směry „blízké ekonomismu“. Naši konferenčníci (zřejmě nejsou nadarmo pod ideovým vedením Martynova) uvažují o revoluci v naprosto stejném duchu, jako uvažovali „ekonomisté“ o politickém boji nebo o osmihodinové pracovní době. „Ekonomisté“ ihned vyrukovali s „teorií stadií“: 1. boj za práva, 2. politická agitace, 3. politický boj, anebo: 1. desetihodinová, 2. devítihodinová, 3. osmihodinová pracovní doba. Jaké byly výsledky této „taktiky jako procesu“, všichni dobře vědí. Nyní nám navrhuji, abychom i revoluci předem pěkně rozdělili na stadia: 1. car svolá zastupitelský orgán, 2. tento zastupitelský orgán „se usnese“ pod tlakem „lidu“ vytvořit ústavodárné shromáždění, 3. ... o třetím stadiu se menševici ještě nedohodli; zapomněli, že revoluční tlak lidu narazí na kontrarevoluční tlak carismu a že „usnesení“ zůstane proto buď nesplněno, nebo o celé věci opět rozhodne vítězství anebo porážka lidového povstání. Rezoluce konference se navlas podobá takovéto úvaze „ekonomistů“: rozhodné vítězství dělníků může znamenat buď uskutečnění osmihodinové pracovní doby revoluční cestou, nebo darování desetihodinové pracovní doby a „usnesení“ přejít k době devítihodinové... Navlas totéž!

Někdo by mohl namítnout, že autoři rezoluce neměli v úmyslu *přirovnávat* vítězství povstání k „usnesení“ zastupitelského orgánu svolaného carem, že chtěli jen předem stanovit taktiku strany v prvním i v druhém případě. Na to můžeme odpovédět: 1. text rezoluce přímo a nedvojsmyslně označuje za „rozhodné vítězství revoluce nad carismem“ *usnesení* zastupitelského orgánu. Možná je to výsledek nedbalé redakce, možná by se rezoluce dala opravit

mokracie, ale zároveň má za to, že osoby, které se v té či oné míře hlásí k podobným názorům, mohou zůstat členy stranických organizací, ovšem pod nezbytnou podmínkou, že budou uznávat sjezdy strany a stanovy strany^[155] a plně se podřídí stranické kázni.“ (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. *Red.*)

podle protokolu, ale dokud není opravena, má v této redakci jen jediný smysl, a to zcela *osvobožďenovský*. 2. „Osvobožďenovský“ způsob myšlení, jemuž propadli autoři rezoluce, se ještě mnohem názorněji projevuje v jiných publicistických výtvorech novojskrovců. Například v orgánu tifliského výboru Social-demokrat¹³ (vydávaném gruzínsky a vychváleném v Jiskře číslo 100^[135]) dospívá článek Zemský sněm a naše taktika^[40] až k tomu, že „taktika“, která si „volí za těžiště naší činnosti zemský sněm“ (o jehož svolání, dodáváme my, ještě nic přesného nevíme!), „je pro nás výhodnější“ než „taktika“ ozbrojeného povstání a ustavení prozatímní revoluční vlády. Později se k tomuto článku ještě vrátíme. 3. Nelze mít nic proti tomu, aby se předem projednávala taktika strany jak pro případ vítězství revoluce, tak i pro případ její porážky, jak pro případ úspěchu povstání, tak pro případ, že se povstání nerozvine v závažnou sílu. Je možné, že se carské vládě podaří svolat zastupitelské shromáždění v zájmu dohody s liberální buržoazií; rezoluce III. sjezdu to předpokládá a mluví přímo o „licoměrné politice“, o „pseudodemokratismu“, o „karikaturních formách lidového zastupitelského orgánu na způsob takzvaného zemského sněmu“*. Jenže celý vtíp je

* Uvádíme text rezoluce o postoji k vládní taktice v předvečer převratu^[224]:

„Vzhledem k tomu, že vláda v nynějším revolučním období zesiluje v zájmu sebezáchovy obvyklá represivní opatření namířená převážně proti uvědomělým vrstvám proletariátu a zároveň 1. snaží se ústupky a přísliby reforem politicky rozvrátit dělnickou třídu a odvést ji tak od revolučního boje, 2. za tímž účelem halí svou licoměrnou politiku ústupků do pseudodemokratických forem, počínaje tím, že vyzývá dělníky, aby volili své zástupce do komisí a poradních orgánů, a konče vytvářením karikaturních forem lidového zastupitelského orgánu na způsob takzvaného zemského sněmu, 3. organizuje tzv. černé sotně a popouzí proti revoluci všechny reakční, neuvědomělé či rasovou a náboženskou nenávisť zaslepené vrstvy lidu,

III. sjezd SDDSR se usnází doporučit všem stranickým organizacím:

a) odhalovat reakční cíle vládních ústupků a při propagandě a agi-

v tom, že se o tom nemluví v rezoluci o prozatímní revoluční vládě, neboť se to prozatímní revoluční vlády nctýká. V tomto případě se problém povstání a ustavení prozatímní revoluční vlády odsouvá, pozměňuje atd. Teď však nejde o to, že jsou možné všelijaké kombinace, že je možné jak vítězství, tak porážka, jak přímé cesty, tak i okliky, nýbrž o to, že je nepřípustné, aby sociální demokraté vnášeli zmatek do dělnických představ o skutečně revoluční cestě, že je nepřípustné nazývat rozhodným vítězstvím to, čemu chybí *základní* podmínka pro vítězství, jak to dělají osvobožděnovci. Je možné, že ani osmihodinovou pracovní dobu nezískáme naráz, ale až po dlouhých oklikách, jenže co řeknete o člověku, který nazve vítězstvím dělníků takovou bezmocnost, takovou slabost proletariátu, kdy proletariát *nebude s to* zabránit průtahům, odkladům, čachrování, zradě a reakci? Je možné, že ruská revoluce skončí „konstitučním nedochůdčetem“, jak kdysi napsal Vperjod*, ale může to snad ospravedlnit sociálního demokrata,

taci zdůrazňovat, jednak že jsou tyto ústupky vynucené a jednak že samoděržaví absolutně není s to uskutečnit reformy, jež by mohly uspokojit proletariát;

b) vysvětlovat dělníkům v rámci předvolební agitace skutečný smysl podobných vládních prohlášení a dokazovat, že proletariát nezbytně potřebuje, aby bylo revoluční cestou svoláno ústavodárné shromáždění na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva s tajným hlasováním;

c) organizovat proletariát k okamžitému uskutečnění osmihodinové pracovní doby a jiných naléhavých požadavků dělnické třídy revoluční cestou;

d) organizovat ozbrojený odpor proti akcím černých sotní a vůbec všech reakčních živlů vedených vládou.“ (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. *Red.*)

* Ženevský list Vperjod začal vycházet v lednu 1905 jako orgán bolševické části strany. Od ledna do května vyšlo 18 čísel. Od května začal místo něho vycházet jako ústřední orgán SDDSR list Proletarij. Stalo se tak na základě usnesení^[220] III. sjezdu SDDSR (konal se v květnu v Londýně; menševici se na něj nedostavili a uspořádali si vlastní „konferenci“ v Ženevě). (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. *Red.*)

který by v předvečer rozhodujícího boje začal toto nedochůdče označovat za „rozhodné vítězství nad carismem“? V nejhorším případě se může stát, že nejen nevybojujeme republiku, ale že i ústava bude jen iluzorní, „šipovovská“¹⁴, avšak mohli bychom nějakému sociálnímu demokratovi prominout, kdyby zamlčoval naše heslo republiky?

K zamlčování tohoto hesla novojiskrovci ovšem ještě nedospěli. Ale do jaké míry už pozbyli revolučního ducha, do jaké míry jim už bojové úkoly současné chvíle zastínilo bezduché mudrování, to je zvláště názorně vidět z toho, že se ve své rezoluci vůbec *zapomněli* o republice zmínit! Je to neuvěřitelné, ale je to fakt. V různých rezolucích konference se znovu potvrzují, opakují, vysvětlují a podrobně rozebírají všechna hesla sociální demokracie, nezapomnělo se dokonce ani na to, že si dělníci mají volit své důvěrníky a zástupce v továrnách, ale nenašla se příležitost zmínit se v rezoluci týkající se prozatímní revoluční vlády o republice. Mluvit o „vítězství“ lidového povstání, o ustavení prozatímní vlády a neukázat, jaký vztah mají tyto „kroky“ a akty k vydobytí republiky, znamená sepisovat rezoluci nikoli o tom, jak řídit boj proletariátu, nýbrž jak se belhat vzadu za proletářským hnutím.

Závěr: první část rezoluce 1. naprosto neobjasnila význam prozatímní revoluční vlády z hlediska boje za republiku ani z hlediska zajištění skutečně všelidového a skutečně ústavodárného shromáždění; 2. vnesla naprostý zmatek do demokratického uvědomění proletariátu, neboť dělá rovnítko mezi rozhodným vítězstvím revoluce nad carismem a takovým stavem věcí, v němž právě základní podmínka pro skutečné vítězství chybí.

4. ODSTRANĚNÍ MONARCHICKÉHO ZŘÍZENÍ A REPUBLIKA

Přejdeme k další části rezoluce:

„...V obojím případě bude takové vítězství začátkem nové fáze revoluční epochy.

Objektivní podmínky společenského vývoje živelně vyzvedají v této nové fázi úkol definitivně odstranit celý stavovsko-monarchický režim, a to v procesu vzájemného boje mezi silami politicky osvobozené buržoazní společnosti za uskutečnění jejich sociálních zájmů a za bezprostřední moc.

A proto by musela prozatímní vláda, jež by se podjala uskutečnění úkolů této svým historickým charakterem buržoazní revoluce, nejen vést revoluční vývoj kupředu, aby regulovala vzájemný boj mezi protikladnými třídami osvobozujícího se národa, ale zároveň také bojovat proti těm faktorům, které ohrožují základy kapitalistického řádu.“

Pozdržme se u této pasáže, která tvoří samostatnou část rezoluce. Základní myšlenka citovaných úvah je totožná s myšlenkou vyloženou ve 3. bodě sjezdové rezoluce. Avšak při podrobném srovnání obou rezolucí v této jejich části ihned postřehneme zásadní rozdíl mezi nimi. Rezoluce sjezdu stručně charakterizuje společenskoekonomický základ revoluce, pak soustřeďuje všechnu pozornost na vyhrocený boj tříd za určité vymoženosti a do popředí vydvihuje bojové úkoly proletariátu. Rezoluce konference líčí společenskoekonomický základ revoluce rozvláčně, mlhavě a zmateně, o boji za určité vymoženosti mluví velmi nejasně a bojové úkoly proletariátu zcela ponechává stranou. Rezoluce konference mluví o odstranění starého řádu v procesu vzájemného boje mezi společenskými silami. Rezoluce sjezdu prohlašuje, že toto odstranění musíme provést my, strana proletariátu, že skutečným odstraněním je jedině nastolení demokratické republiky, že tuto republiku musíme vybojovat a že za ni a za úplnou svobodu budeme bojovat jak proti samoděržaví, tak proti buržoazii, bu-

de-li se pokoušet (a to určitě bude) vzít nám naše vymoženosti. Rezoluce sjezdu vyzývá určitou třídu do boje za přesně stanovený nejbližší cíl. Rezoluce konference uvažuje o vzájemném boji různých sil. Jedna rezoluce vyjadřuje psychologii aktivního boje, druhá — pasivního přihlížení; jedna je prodchnuta výzvou k živé činnosti, druhá — ne-životným mentorováním. Obě rezoluce prohlašují, že nynější převrat je pro nás jen prvním krokem, po němž bude následovat druhý, avšak jedna rezoluce z toho vyvozuje, že je proto třeba tento první krok udělat co nejrychleji, mít jej co nejdřív za sebou, vydobýt republiku, nemilosrdně rozdrtit kontrarevoluci a připravit půdu pro druhý krok. Kdežto druhá rezoluce, abych tak řekl, překypuje mnohomluvným líčením onoho prvního kroku a (promiňte mi vulgární výraz) cucá si z prstu myšlenky o něm. Rezoluce sjezdu pokládá staré i věčně nové myšlenky marxismu (o buržoazním charakteru demokratického převratu) za úvod či hlavní zásadu pro závěry o pokrokových úkolech pokrokové třídy bojující jak za demokratický, tak za socialistický převrat. Rezoluce konference však zůstává jen u tohoto úvodu, přežvykuje jej a mudruje nad ním.

A právě tento rozdíl odedávna rozděluje ruské marxisty na dvě křídla: na mentorské a bojovné křídlo za starých časů legálního marxismu a na ekonomické a politické křídlo v období začínajícího masového hnutí. Ze správné marxistické zásady o hlubokých ekonomických kořenech třídního boje vůbec a politického boje zvláště vyvozovali „ekonomisté“ originální závěr, že je třeba obrátit se zády k politickému boji a brzdit jeho rozvoj, omezovat jeho šíři, zlehčovat jeho úkoly. Politikové naopak vyvozovali z týchž zásad jiný závěr, a sice: čím hlubší jsou dnes kořeny našeho boje, v tím větší šíři, tím směleji, rozhodněji a iniciativněji musíme tento boj vést. A dnes jde opět — v jiné situaci a v pozměněné podobě — o tentýž spor. Z těch zásad, že demokratický převrat ještě naprosto není převratem socialistickým, že na něm nemají „zájem“ jen a jen nema-

jetní, že jeho nejhlubší kořeny tkví v nevyhnutelných potřebách a požadavcích celé buržoazní společnosti — my z těchto zásad vyvozujeme závěr, že pokroková třída má o to směleji vytyčovat své úkoly, o to důrazněji je dovádět do konce, razit přímočaré heslo republiky, propagovat myšlenku nezbytnosti prozatímní revoluční vlády a nutnosti nemilosrdně rozdrtit kontrarevoluci. Kdežto naši oponenti, novojskrovci, vyvozují z týchž zásad závěr, že není třeba dovádět demokratické požadavky důrazně do konce, že se mezi praktickými hesly nemusí razit heslo republiky, že je přípustné nepropagovat myšlenku nezbytnosti prozatímní revoluční vlády, že lze za rozhodné vítězství označit i usnesení o svolání ústavodárného shromáždění, že boj proti kontrarevoluci není třeba zdůrazňovat jako náš aktivní úkol, ale je možné jej utopit v mlhavém (a jak hned uvidíme, nesprávně formulovaném) odkazování na „proces vzájemného boje“. To není řeč politiků, to je řeč zaprášených archivářů!

A prozkoumáte-li jednotlivé formulace novojskrovské rezoluce ještě podrobněji, tím jasněji před vámi vyvstanou její hlavní zvláštnosti, na něž jsem upozornil. Mluví se tu například o „procesu vzájemného boje mezi silami politicky osvobozené buržoazní společnosti“. Připomeneme-li si však, na jaké téma byla rezoluce psána (prozatímní revoluční vláda), musíme se s údivem ptát: Jak je možné mluvit o procesu vzájemného boje a nezmínit se přitom o silách, které buržoazní společnost politicky *zotročují*? Snad si konferenčníci nemyslí, že stačí předpokládat vítězství revoluce, aby tyto síly přestaly existovat? Taková myšlenka by byla celkově absurdní a v daném případě největší politickou naivitou, politickou krátkozrakostí. Po vítězství revoluce nad kontrarevolucí tato nezmizí, ale naopak, nevyhnutelně zahájí nový a ještě urputnější boj. Zabýváme-li se v naší rezoluci rozborem úkolů, jež nás očekávají, jestliže revoluce zvítězí, pak musíme mimořádnou pozornost věnovat právě tomu, jak odrazit kontrarevoluční

nápor (jak to činí rezoluce sjezdu), a ne utápět tyto nejbližší, nejnaléhavější a nejaktuálnější politické úkoly bojové strany ve všeobecných úvahách o tom, co se bude dít po nynějším revolučním období, co se bude dít tehdy, až už bude nastolena „politicky osvobozená společnost“. Právě tak, jako kdysi „ekonomisté“ dovoláváním se obecné pravdy o podřízenosti politiky ekonomice zastírali, že nechápou aktuální politické úkoly, zastírají i novojiskrovci dovoláváním se obecné pravdy o boji uvnitř politicky osvobozené společnosti, že nechápou aktuální revoluční úkoly politického osvobození této společnosti.

Vezměte si formulaci „definitivně odstranit celý stavovsko-monarchický režim“. Definitivní odstranění monarchického režimu v ruském jazyce znamená nastolení demokratické republiky. Ale našemu dobrákovi Martynovovi a jeho ctitelům se taková formulace zdá příliš prostá a jasná. Chtějí ji mermomocí nějak „prohloubit“, vyjádřit to nějak „učeněji“. Výsledkem je jednak komická snaha o hlubokomyslnost a jednak to, že místo hesla máme před sebou popis a místo podněcující výzvy jít vpřed — jakési melancholické ohlížení nazpátek. Jako bychom před sebou neměli živé lidi, kteří chtějí už dnes, hned teď bojovat za republiku, nýbrž nějaké strnulé mumie, které sub specie aeternitatis* zkoumají otázku z hlediska plusquamperfecta.

Ale pokračujme: „...prozatímní vláda... by se podjala uskutečnění úkolů této... buržoazní revoluce...“. Také zde se rázem projevilo, že naši konferenčníci přehlédli konkrétní otázku, která vyvstala před politickými vůdci proletariátu. Konkrétní otázku prozatímní revoluční vlády vytlačila z jejich zorného pole otázka celé řady budoucích vlád, které uskuteční úkoly buržoazní revoluce vůbec. Přejete-li si zkoumat tuto otázku „historicky“, pak vám ukáže příklad kterékoli evropské země, že historické úkoly buržoazní revoluce uskutečňovala řada vlád naprosto ne

* — pod zorným úhlem věčnosti. *Red.*

„prozatímních“, ba že dokonce i vlády, které přivodily porážku revoluce, byly přesto přese všechno nuceny uskutečnit historické úkoly této poražené revoluce. Jenže „prozatímní revoluční vládou“ se naprosto nenazývá to, o čem vy mluvíte, ale označuje se tak vláda revoluční epochy, která bezprostředně vystřídá svrženou vládu a opírá se o povstání lidu, nikoli však o nějaké zastupitelské orgány vzešlé z lidu. Prozatímní revoluční vláda je orgán boje za okamžité vítězství revoluce, za okamžité odrazení kontrarevolučních pokusů, ale naprosto ne orgán k uskutečňování historických úkolů buržoazní revoluce vůbec. Přenechme, pánové, budoucím historikům v budoucím časopise typu *Russkaja starina*¹⁵, aby zjišťovali, které úkoly buržoazní revoluce jsme vlastně uskutečnili všichni společně a které ta nebo ona vláda; na to je dost času třeba i za třicet let, ale my teď musíme vydat hesla a praktické pokyny k boji za republiku a k co nejenergičtější účasti proletariátu v tomto boji.

Z uvedených příčin jsou neuspokojivé i poslední teze ocitované části rezoluce. Velmi nepodařená či přinejmenším neobratná je formulace, že by prozatímní vláda měla „regulovat“ vzájemný boj mezi protikladnými třídami: marxisté by neměli používat takovou liberálně osvobožděnovskou formulaci, která svádí k domněnce, že snad mohou existovat vlády, jež nejsou orgánem třídního boje, nýbrž jeho „regulátorem“... Vláda by měla „nejen vést revoluční vývoj kupředu, ale zároveň také bojovat proti faktorům, které ohrožují základy kapitalistického řádu“. Tímto „faktorem“ je právě proletariát, jehož jménem rezoluce mluví! Místo poučení, jak by proletariát měl v dané chvíli „posouvat revoluční vývoj kupředu“ (zavést jej dále, než by chtěla jít konstitucionalistická buržoazie), místo rady, aby se určitým způsobem připravoval k boji proti buržoazii, až ta se obrátí proti vymoženostem revoluce, místo toho nám nabízejí všeobecný popis procesu, který nic neříká o konkrétních úkolech *naší* činnosti. Způsob, jakým

novojiskrovci vykládají své myšlenky, připomíná Marxův výrok (v jeho proslulých „tezích“ o Feuerbachovi) o starém materialismu, postrádajícím ideje dialektiky. Řekl, že filozofové dosud svět jen různým způsobem *vykládali*, ale že jde o to tento svět *změnit*.¹⁶ Právě tak i novojiskrovci dovedou obstojně popisovat a vykládat proces boje probíhajícího před jejich očima, ale naprosto nejsou schopni razit pro tento boj správné heslo. Horlivě pochodují, ale špatně vedou, znevažují materialistické pojetí dějin tím, že ignorují činnorodou, vedoucí a usměrňující úlohu, již mohou a musí v dějinách strany sehrát ti, kdo si uvědomili materiální podmínky převratu a postavili se do čela pokrokových tříd.

5. JAK JE TŘEBA „POSOUVAT REVOLUCI KUPŘEDU“?

Citujeme další část rezoluce:

„Za takových podmínek se sociální demokracie musí snažit, aby si po celou dobu revoluce udržela postavení, které jí nejlépe zajistí možnost posouvat revoluci kupředu, nebude jí svazovat ruce v boji proti nedůsledné a zjištné politice buržoazních stran a ochrání ji před rozplynutím v buržoazní demokracii.

Proto si nesmí sociální demokracie klást za cíl uchvátit moc v prozatímní vládě nebo se na ní podílet, ale musí zůstat stranou krajní revoluční opozice.“

Rada zaujmout postavení, které by nejlépe zajišťovalo možnost posouvat revoluci kupředu, se nám velice líbí. Jen bychom si přáli, aby tu kromě této dobré rady bylo i přímo ukázáno, jak má sociální demokracie posouvat revoluci kupředu právě dnes, za dané politické situace, v době různých výkladů, dohadů, debat a návrhů na svolání lidových zástupců. Ale může dnes posouvat revoluci kupředu ten, kdo si neuvědomuje, jak nebezpečná je osvobožděnovská teorie „dohody“ lidu s carem, kdo nazývá vítězstvím

pouhé „usnesení“ svolat ústavodárné shromáždění, kdo si neklade za úkol aktivně propagovat myšlenku nezbytnosti prozatímní revoluční vlády, kdo opomíná heslo demokratické republiky? Takoví lidé ve skutečnosti *táhnou revoluci zpátky*, neboť zůstali v *praktické politice* na úrovni *osvobožděnovského* stanoviska. Co z toho, že uznávají program požadující nahrazení samoděržaví republikou, když v rezoluci věnované taktice a vymežující současné a nejbližší úkoly strany v revolučním období chybí heslo boje za republiku? Vždyť právě osvobožděnovské stanovisko, stanovisko konstitucionalistické buržoazie se nyní de facto vyznačuje tím, že spatřuje rozhodné vítězství v usnesení svolat všelidové ústavodárné shromáždění, kdežto o prozatímní revoluční vládě a o republice prozřetelně mlčí! Aby se revoluce posouvala *kupředu*, tj. dále za onu mez, k níž ji posouvá monarchistická buržoazie, je třeba aktivně razit, zdůrazňovat a vyzvedat do popředí hesla *vylučující* „nedůslednost“ buržoazní demokracie. Taková hesla jsou v dané chvíli *jenom dvě*: 1. prozatímní revoluční vláda a 2. republika, protože heslo všelidového ústavodárného shromáždění *přejala* monarchistická buržoazie (viz program Svazu osvobození^[193]), a přejala je právě proto, aby mohla provádět eskamotáž s revolucí, aby nedopustila úplné vítězství revoluce, aby mohla velkoburžoazie uzavřít čachrářskou dohodu s carismem. A tu vidíme, že konference na jedno z těchto dvou hesel, jedině schopných posouvat revoluci kupředu, totiž na heslo republiky, vůbec zapoměla, a heslo prozatímní revoluční vlády postavila zcela naroveň osvobožděnovskému heslu všelidového ústavodárného shromáždění, když obojí označila za „rozhodné vítězství revoluce“!!

Ano, to je nesporný fakt, který podle našeho přesvědčení poslouží budoucímu historikovi sociální demokracie Ruska jako mezník. Konference sociálních demokratů v květnu 1905 schvaluje rezoluci, která sice pěkně hovoří o nezbytnosti posouvat demokratickou revoluci kupředu, ale ve

skutečnosti ji táhne zpátky, ve skutečnosti nejde dál než demokratická hesla monarchistické buržoazie.

Novojiskrovci nám s oblibou vytýkají, že ignorujeme nebezpečí, že se proletariát rozplyne v buržoazní demokracii. Rádi bychom viděli, kdo by nám dokázal oprávněnost této výtky na základě rezolucí III. sjezdu SDDSR. Našim oponentům odpovíme: Sociální demokracie, která rozvíjí svou činnost v buržoazní společnosti, se nemůže účastnit politiky, nebude-li v tom či onom jednotlivém případě postupovat *společně* s buržoazní demokracií. Rozdíl mezi námi a vámi je v tom, že my postupujeme společně s revoluční a republikánskou buržoazií, aniž s ní splýváme, kdežto vy jdete společně s *liberální a monarchistickou buržoazií*, s níž také nesplýváte. *Tak se věci mají.*

Vaše taktická hesla, vydaná jménem konference, *se shodují* s hesly „konstitučně demokratické“ strany, tj. *strany monarchistické buržoazie*, vy jste si však této shody nepovšimli a neuvědomili si ji, takže jste se de facto octli *ve vleku osvoboděnovců.*

Naše taktická hesla, vydaná jménem III. sjezdu SDDSR, se shodují s hesly demokraticko-revoluční a republikánské buržoazie. Tato buržoazie a maloburžoazie si dosud v Rusku nevytvořila velkou lidovou stranu*. Avšak o tom, že existují zárodky takové strany, může pochybovat jedině ten, kdo nemá ponětí, co se dnes v Rusku děje. Máme v úmyslu vést (bude-li velká ruská revoluce probíhat úspěšně) nejen proletariát zorganizovaný sociálně demokratickou stranou, nýbrž i tuto maloburžoazii, jež je schopna jít společně s námi.

Konference svou rezolucí^[147] nevědomky *sklouzává* na úroveň liberální a monarchistické buržoazie. Sjezd strany svou rezolucí vědomě *pozvedá* na svou úroveň ty síly revo-

* „Socialisté-revolucionáři“ jsou spíše teroristická intelektuální skupina než zárodek takové strany, třebaže objektivní význam této skupiny tkví právě v uskutečňování úkolů revoluční a republikánské buržoazie.

luční demokracie, které jsou schopné boje, nikoli makléřství.

Takových sil je nejvíc mezi rolnictvem. Nedopustíme se žádné velké chyby, jestliže při dělení velkých společenských skupin podle jejich politických tendencí ztotožníme revoluční a republikánskou demokracii s rolnickými masami, samozřejmě ve stejném smyslu, se stejnými výhradami a za stejných podmínek, za jakých lze ztotožňovat dělnickou třídu se sociální demokracií. Své závěry můžeme tudíž formulovat i takto: konference svými *celonárodními* politickými* hesly v revoluční chvíli nevědomky *sklouzává na úroveň masy statkářů*. Sjezd strany svými celonárodními politickými hesly *pozvedá rolnické masy na revoluční úroveň*. Kdo by nás chtěl pro tento závěr obvinít ze záliby v paradoxech, toho vyzveme: Ať vyvrátí tvrzení, že nepodaří-li se nám dovést revoluci do konce, *skončí-li* revoluce osvobožděnovsky „rozhodným vítězstvím“ pouze v podobě carem svolaného zastupitelského shromáždění, jež by se mohlo leda pro posměch nazvat ústavodárným, pak to bude revoluce, v níž bude mít převahu element *statkářský a velkoburžoazní*. Je-li nám však naopak souzeno prožít skutečně velikou revoluci a nepřipustí-li už tentokrát dějiny „nedochůdče“, budeme-li schopni dovést revoluci až do konce, k rozhodnému vítězství nikoli v osvobožděnovském, ani ne v novojiskrovském smyslu slova, pak to bude revoluce, v níž bude mít převahu element rolnický a proletářský!

Někdo možná usoudí, že když připouštíme myšlenku o této převaze, vzdáváme se tím přesvědčení o buržoazním charakteru nadcházející revoluce. Při zneužívání tohoto pojmu, jež vidíme v Jiskře, je to docela možné. Proto nebude na škodu, když se u této otázky pozdržíme.

* Nemluvíme tu o speciálních rolnických heslech, jimž jsou věnovány zvláštní rezoluce^[222].

6. ODKUD HROZÍ PROLETARIÁTU NEBEZPEČÍ, ŽE BUDE MÍT SVÁZANÉ RUCE V BOJI PROTI NEDŮSLEDNÉ BURŽOAZII?

Marxisté jsou nezvratně přesvědčeni o buržoazním charakteru ruské revoluce. Co to znamená? To znamená, že demokratické přeměny v politickém zřízení i společensko-ekonomické přeměny, jež se staly pro Rusko nezbytností, samy o sobě ještě nejen nepodkopají kapitalismus, nepodkopají buržoazní nadvládu, ale naopak poprvé vyklidí pole pro široký a rychlý evropský, a nikoli asijský vývoj kapitalismu, poprvé umožní nadvládu buržoazie jako třídy. Socialisté-revolucionáři nemohou tuto myšlenku pochopit, protože nemají ponětí o zákonech vývoje zbožní a kapitalistické výroby, nevidí, že dokonce ani naprostý úspěch rolnického povstání, ba dokonce ani nové rozdělení veškeré půdy v zájmu rolnictva a podle jeho přání („čornyj perezděl“ nebo něco na ten způsob) kapitalismus nikterak nezničí, ale naopak podnítl jeho rozvoj a urychlí třídní rozdělení rolnictva samotného. Nepochopení této pravdy dělá ze socialistů-revolucionářů bezděčné ideology maloburžoazie. Pro sociální demokracii má zdůrazňování této pravdy nesmírný význam nejen teoretický, nýbrž i praktickopolitický, neboť z něho vyplývá nutnost naprosté třídní samostatnosti proletářské strany v nynějším „všeobecně demokratickém“ hnutí.

Naprosto však z toho nevyplývá, že by proletariát neměl *obrovský* zájem na *demokratickém* převratu (i když co do svého společenskoekonomického obsahu buržoazním). A také z toho naprosto nevyplývá, že by demokratický převrat nemohl být proveden jak formou výhodnou především pro velkokapitalistu, finančního magnáta a „osvíceného“ statkáře, tak i formou výhodnou pro rolníka i pro dělníka.

Novojiskrovci v zásadě chápou smysl a význam kategorie

buržoazní revoluce naprosto nesprávně. V jejich úvahách ustavičně probleskuje názor, že buržoazní revoluce je taková revoluce, která může přinést užitek jedině buržoazii. Ale ve skutečnosti není nic mylnějšího než takový názor. Buržoazní revoluce je taková revoluce, která nepřekračuje rámec buržoazního, tj. kapitalistického společenskoekonomického řádu. Buržoazní revoluce vyjadřuje potřeby rozvoje kapitalismu, a tedy nejen neničí, ale naopak rozšiřuje a prohlubuje jeho základy. Tato revoluce proto vyjadřuje jak zájmy dělnické třídy, tak veškeré buržoazie. A protože je za kapitalismu nevyhnutelná nadvláda buržoazie nad dělnickou třídou, lze plným právem říci, že buržoazní revoluce vyjadřuje spíše zájmy buržoazie než zájmy proletariátu. Avšak zcela nesmyslný je názor, že buržoazní revoluce vůbec nevyjadřuje zájmy proletariátu. Tento nesmyslný názor vede buď k dávno překonané narodnické teorii, že buržoazní revoluce odporuje zájmům proletariátu a že proto nepotřebujeme buržoazní politickou svobodu. Nebo tento názor vede k anarchismu, který odmítá jakoukoli účast proletariátu v buržoazní politice, v buržoazní revoluci a v buržoazním parlamentarismu. Teoreticky tento názor znamená ignorování elementárních marxistických pouček o tom, že zbožní výroba nevyhnutelně vede k rozvoji kapitalismu. Marxismus učí, že společnost založená na zbožní výrobě a směňující zboží s civilizovanými kapitalistickými národy sama na určitém stupni vývoje nevyhnutelně nastoupí cestu kapitalismu. Marxismus jednou provždy odmítl fantazírování narodníků a anarchistů, že například Rusko prý se může vyhnout kapitalistickému vývoji, vymknout se z kapitalismu nebo jej přeskočit a dát se nějakou jinou cestou než cestou třídního boje na základě a v mezích kapitalismu samého.

Všechny uvedené marxistické poučky byly velmi podrobně doloženy a nescetněkrát vyloženy jak všeobecně, tak i speciálně ve vztahu k Rusku. A z těchto pouček vyplývá, že hledat spásu dělnické třídy v čemkoli jiném než v dalším

rozvoji kapitalismu je myšlenka *reakční*. V takových zemích, jako je Rusko, nestrádá dělnická třída ani tak vinou kapitalismu, jako vinou nedostatečného rozvoje kapitalismu. Dělnická třída má proto *bezvýhradný zájem* na co nejširším, nejsvobodnějším a nejrychlejším rozvoji kapitalismu. Pro dělnickou třídu je nesporně *výhodné* odstranění všech pozůstatků minulosti, jež brání širokému, svobodnému a rychlému rozvoji kapitalismu. A buržoazní revoluce je právě takový převrat, který rázně vymyje pozůstatky minulosti, pozůstatky nevolnictví (nepatří k nim jen samoděržaví, nýbrž i monarchie) a který nejlépe zajišťuje co nejširší, nejsvobodnější a nejrychlejší rozvoj kapitalismu.

Proto je *buržoazní revoluce pro proletariát nanejvýš výhodná*. Buržoazní revoluce je v zájmu proletariátu *bezpodmínečně* nutná. Čím úplnější a rozhodnější, čím důslednější bude buržoazní revoluce, tím lepší podmínky získá proletariát k boji proti buržoazii za socialismus. Tento závěr se může zdát nový nebo podivný a paradoxní jedině lidem, kteří nemají elementární ponětí o vědeckém socialismu. Mimo jiné však z tohoto závěru vyplývá i poučka, že *v jistém smyslu* je buržoazní revoluce *výhodnější* pro proletariát než pro buržoazii. Tato poučka je nesporně správná v tom smyslu, že pro buržoazii je výhodné opírat se v boji proti proletariátu o některé pozůstatky minulosti, například o monarchii, o pravidelnou armádu apod. Pro buržoazii je výhodné, aby buržoazní revoluce nesmetla všechny pozůstatky minulosti příliš rázně, aby některé z nich zachovala, tj. aby tato revoluce nebyla zcela důsledná, aby nedospěla až do konce, aby nebyla rozhodná a neúprosná. Tuto myšlenku vyjadřují často sociální demokraté poněkud jinak, říkají, že buržoazie zrazuje sama sebe, že zrazuje věc svobody, že není schopna důsledného demokratismu. Pro buržoazii je výhodnější, aby nezbytné buržoazně demokratické přeměny proběhly pomaleji, postupněji, obezřetněji, ne příliš rázně, cestou reforem, a ne cestou revoluce; aby tyto přeměny byly co nejohleduplnější vůči „úctyhodným“

institucím nevolnictví (jako je monarchie); aby tyto přeměny co nejméně rozvíjely revoluční aktivitu, iniciativu a energii prostého lidu, tj. rolnictva a zejména dělnictva, jinak se může snadno stát, že dělníci „přehodí pušku z jednoho ramene na druhé“, jak říkají Francouzi, tj. že obrátí proti buržoazii samé touž zbraň, kterou jim do rukou vloží buržoazní revoluce, touž svobodu, kterou jim tato revoluce poskytne, tytéž demokratické instituce, které vzniknou na půdě očištěné od nevolnictví.

Pro dělnickou třídu je naopak výhodnější, aby nezbytné buržoazně demokratické přeměny nebyly uskutečněny cestou reformní, nýbrž cestou revoluční, neboť reformní cesta — to je cesta průtahů a odkladů, pomalého a bolestivého odumírání zahnívajících částí národního organismu. Tímto zahníváním trpí především a nejvíce proletariát a rolnictvo. Revoluční cesta — to je cesta rychlé a pro proletariát nejméně bolestivé operace, cesta přímého odstranění zahnívajících částí, cesta nejmenší ústupnosti a ohleduplnosti vůči monarchii a jejím odporným a hnusným prohnílým institucím, zamořujícím vzduch svou hnilobou.

Proto tedy náš liberálně buržoazní tisk běduje, a nejenom z cenzurních důvodů, nejenom ze strachu před mocnými tohoto světa, nad možností revoluční cesty, bojí se revoluce, straší revolucí cara a snaží se jí vyhnout, hrbí hřbet a poklonkuje kvůli ubohým reformám, na nichž se zakládá reformní cesta. Toto stanovisko zastávají nejen Russkije vedomosti¹⁷, Syn otěčestva¹⁸, Naša žizň¹⁹, Naši dni²⁰, nýbrž i ilegální, svobodné Osvobožděnije. Samo postavení buržoazie jako třídy v kapitalistické společnosti s sebou nevyhnutelně nese její nedůslednost v demokratickém převratu. Samo postavení proletariátu jako třídy jej nutí být důsledným demokratem. Buržoazie se bojí demokratického pokroku, který slibuje posílení proletariátu, a proto se ohlíží nazpátek. Proletariát nemá co ztratit, leda své okovy, s pomocí demokratismu však dobude celý svět.²¹ A proto, čím důslednější je buržoazní revoluce ve svých demokra-

tických přeměnách, tím méně se omezuje na to, co je výhodné jediné pro buržoazii. Čím důslednější je buržoazní revoluce, tím více zajišťuje v demokratickém převratu výhody proletariátu a rolnictvu.

Marxismus neučí proletáře, aby se stranili buržoazní revoluce, aby se jí neúčastnili a přenechali její vedení buržoazii, ale naopak je učí, aby se jí účastnili co nejenergičtěji, aby co nejrozhodněji bojovali za důsledný proletářský demokratismus, za to, aby byla revoluce dovedena až do konce. Nemůžeme se vymknout z buržoazně demokratického rámce ruské revoluce, ale můžeme tento rámec velmi podstatně rozšířit, můžeme a musíme v daném rámci bojovat za zájmy proletariátu, za jeho bezprostřední potřeby a za podmínky, které by mu umožnily připravovat síly k budoucímu úplnému vítězství. Není buržoazní demokracie jako buržoazní demokracie. Buržoazním demokratem je zemstevník monarchista, stoupenec horní sněmovny, který se „dožaduje“ všeobecného volebního práva a potají, aby to nikdo neviděl, uzavírá s carismem dohodu o okleštění ústavy. Ale právě tak je buržoazním demokratem i rolník, který vytáhl se zbraní v ruce proti statkářům a byrokratům, který jako „naivní republikán“ navrhuje „vyhnat cara“*. Existují buržoazně demokratická zřízení toho druhu jako v Německu i jako v Anglii, toho druhu jako v Rakousku i jako v Americe nebo ve Švýcarsku. Byl by to pěkný marxista, kdo by za demokratického převratu přehlédl tento rozdíl mezi stupni demokratismu a odlišnou povahou té či oné jeho formy a který by jen „mudroval“ o tom, že jde přece jenom o „buržoazní revoluci“ a plody „buržoazní revoluce“.

A právě takovými mudrlanty, kteří se holedbají svou krátkozrakostí, jsou naši novojskrovci. Mluví pořád dokola o buržoazním charakteru revoluce tam a tehdy, kde je třeba umět stanovit rozdíl mezi republikánskou revoluční a monarchistickou liberální buržoazní demokracií, o rozdíl

* Viz Osvoboždění, č. 71, s. 337, pozn. 2.

mezi nedůsledným demokratickým buržoazním a důsledným demokratickým proletářským už nemluvě. Spokojují se, jako by se z nich opravdu stali „lidé ve futrále“²², melancholickými řečmi o „procesu vzájemného boje protikladných tříd“, zatímco by se mělo nynější revoluci zajistit *demokratické vedení*, zatímco by se měla zdůrazňovat *pokroková demokratická* hesla na rozdíl od zrádčovských hesel pana Struveho a spol., zatímco by se měly přímo a jasně vytknout nejbližší úkoly skutečně revolučního boje proletariátu a rolnictva na rozdíl od liberálního makléřství statkářů a továrníků. Podstata problému, kterou jste, pánové, přehlédli, je dnes v tom, zda bude naše revoluce dovršena opravdu velkolepým vítězstvím nebo jen ubohou dohodou, zda dospěje k revoluční demokratické diktatuře proletariátu a rolnictva, nebo se doslova „vyčerpá“ liberálně šipovovskou ústavou!

Na první pohled se může zdát, že se upozorněním na tento problém zcela odchylujeme od svého tématu. Ale to se může zdát jen na první pohled. Ve skutečnosti je právě tento problém prapříčinou oné principiální neshody, která se dnes již zcela jasně projevuje mezi sociálně demokratickou taktikou vytyčenou III. sjezdem Sociálně demokratické dělnické strany Ruska a taktikou stanovenou na konferenci novojiskrovců. Novojiskrovci už teď udělali nikoli dva, nýbrž tři kroky zpět tím, že vzkřísili „ekonomistické“ chyby při řešení nepoměrně složitějších, závažnějších a pro dělnickou stranu životně důležitějších otázek její taktiky v revolučních chvílích. A proto se tedy musíme u tohoto problému pozdržet a důkladně jej rozebrat.

V citované části novojiskrovské rezoluce se upozorňuje na nebezpečí, aby si sociální demokracie nescházala ruce v boji proti nedůsledné politice buržoazie, aby se nerozplynula v buržoazní demokracii. Tato myšlenka se jako červená nit vine celou specificky novojiskrovskou literaturou a stala se doslova úhelným kamenem celého jejího zásadního stanoviska v našem stranickém rozkolu (od té doby, co

v něm drobné šarvátky zcela ustoupily do pozadí před náznaky obratu k „ekonomismu“). A my bez váhání přiznáváme, že toto nebezpečí skutečně existuje, že právě nyní, kdy ruská revoluce spěje k vyvrcholení, je toto nebezpečí obzvláště akutní. Před námi všemi, sociálně demokratickými teoretiky či — o sobě bych raději řekl — publicisty, vyvstává neodkladný a mimořádně odpovědný úkol vyjasnit, z *kteřé strany* toto nebezpečí opravdu hrozí. Neboť zdrojem našich neshod není spor o to, zda takové nebezpečí existuje, nýbrž o to, zda hrozí ze strany takzvaného chvostismu „menšiny“, anebo ze strany takzvaného revolucionismu „většiny“.

Abychom zabránili nesprávným výkladům a nedorozuměním, poznamenejme především, že zmíněné nebezpečí netkví v subjektivní, nýbrž v objektivní stránce věci, ne ve formálním stanovisku, které zaujme sociální demokracie v boji, nýbrž v materiálním výsledku celého nynějšího revolučního boje. Nejde o to, zda se ty či ony sociálně demokratické skupiny budou chtít rozplynout v buržoazní demokracii nebo zda si uvědomí, že se v ní rozplývají — o to tu nejde. Nikoho ze sociálních demokratů nepodezíráme, že by si něco takového přál, vždyť na přání tu vůbec nesejde. A nesejde ani na tom, zda si ty či ony sociálně demokratické skupiny zachovají po celé trvání revoluce svou formální samostatnost, vyhraněnost a nezávislost na buržoazní demokracii. Mohou tuto „samostatnost“ nejen vyhlásit, ale dokonce si ji i formálně udržet, a přesto *se může situace vyvinout tak*, že budou mít v boji proti nedůslednosti buržoazie svázané ruce. Konečný politický výsledek revoluce může být takový, že bude sociální demokracie přes všechnu svou formální „samostatnost“, přes úplnou organizační, stranickou vyhraněnost ve skutečnosti nesamostatná, že nebude schopna vtisknout probíhajícím událostem pečeť své proletářské samostatnosti, že bude tak slabá, že nakonec úhrnným, výsledným historickým faktem bude přece jen její „rozplynutí“ v buržoazní demokracii.

Takové nebezpečí skutečně hrozí. A nyní se podívejme, z které strany hrozí: zda od sociální demokracie, která se odklonila doprava a jejímž mluvčím je nová Jiskra — jak se domníváme my, nebo od sociální demokracie, která se odklonila doleva a jejímž mluvčím je „většina“, Vperjod atd. — jak se domnívají novojiskrovci.

Jak už jsme uvedli, všechno tu bude záviset na výsledku objektivního spolupůsobení různých společenských sil. Charakter těchto sil byl teoreticky definován na základě marxistického rozboru ruské skutečnosti a prakticky jej dnes určují otevřené akce skupin a tříd v průběhu revoluce. A tu vidíme, že veškerý teoretický rozbor, provedený marxisty už dávno před nynější epochou, i všechna praktická pozorování současného vývoje revolučních událostí ukazují, že z hlediska objektivních podmínek můžeme v Rusku očekávat dvojí průběh a dvojí výsledek revoluce. Přeměna ekonomického a politického zřízení Ruska v buržoazně demokratickém směru je nevyhnutelná a neodvratná. Ve světě neexistuje síla, která by mohla této přeměně zabránit. Avšak spolupůsobení existujících sil, jež se zasazují o tuto přeměnu, může vést k dvojímu výsledku či k dvojí formě této přeměny. Jedno z dvojího: 1. buď všechno skončí „rozhodným vítězstvím revoluce nad carismem“, anebo 2. nebude pro rozhodné vítězství dostatek sil a všechno skončí dohodou carismu s „nejnedůslednějšími“ a „nejzjištěnějšími“ elementy buržoazie. Všechny nekonečně rozmanité detaily a kombinace, jež nikdo nemůže předem předvídat, nakonec vyústí v ten či onen výsledek.

Nyní se na tyto oba možné výsledky podívejme za prvé z hlediska jejich sociálního významu a za druhé z hlediska postavení sociální demokracie (jejího „rozplynutí“ či „svázanosti rukou“).

Co je to „rozhodné vítězství revoluce nad carismem“? Už jsme zjistili, že novojiskrovci, kteří používají tohoto výrazu, jej nechápou dokonce ani v jeho nejbezprostřednějším politickém významu. A zřejmě ještě mnohem méně chápou

jeho třídní obsah. Jenže my marxisté se přece v žádném případě nesmíme dát obelstít *slowy* „revoluce“ nebo „velká ruská revoluce“, jak se jimi dnes opájejí mnozí revoluční demokraté (toho druhu jako Gapon). Musíme si přesně ujasnit, které reálné společenské síly vlastně stojí proti „carismu“ (což je zcela reálná a všem naprosto zřejmá síla) a jsou schopny dosáhnout nad ním „rozhodného vítězství“. Takovou silou nemůže být velkoburžoazie, statkáři, továrníci, ona „společnost“, následující osvoboďdovce. Vidíme, že tito lidé si ani nepřejí rozhodné vítězství. Víme, že nejsou pro své třídní postavení schopni rozhodně bojovat proti carismu, neboť soukromé vlastnictví, kapitál, půda jsou pro ně příliš těžkými okovy, jež jim brání pustit se do rozhodného boje. Sami příliš potřebují proti proletariátu a rolnictvu carismus s jeho policejné byrokratickými a vojenskými silami, než aby mohli usilovat o jeho zničení. Nikoli, silou schopnou dosáhnout „rozhodného vítězství nad carismem“ může být jedině *lid*, to jest proletariát a rolnictvo, máme-li na zřeteli hlavní, rozhodující síly a přičítáme-li k rolnictvu a proletariátu i vesnickou a městskou maloburžoazii (také „lid“). „Rozhodným vítězstvím revoluce nad carismem“ je *revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva*^[96]. Před tímto závěrem, ke kterému už dávno dospěl Vperjod, naši novojiskrovci nikam neutečou. Rozhodného vítězství nad carismem nikdo jiný dosáhnout nemůže.

A toto vítězství bude právě diktaturou, tj. bude se muset nevyhnutelně opírat o vojenskou sílu, o ozbrojené masy, o povstání, a ne o takové či onaké instituce vytvořené „legální“, „pokojnou cestou“. Může to být jedině diktatura, neboť uskutečňování přeměn, které jsou pro proletariát a rolnictvo naléhavě a nezbytně nutné, narazí na zuřivý odpor statkářů, velkoburžoazie i carismu. A zlomit tento odpor, odrazit kontrarevoluční pokusy není bez diktatury možné. Nebude to samosebou diktatura socialistická, nýbrž demokratická. Nebude moci zasáhnout (bez celé řady me-

zistupňů revolučního vývoje) základy kapitalismu. V nejlepším případě bude moci provést radikální nové rozdělení pozemkového vlastnictví ve prospěch rolnictva, nastolit důsledný a úplný demokratismus včetně republiky, vymýtit do kořene všechny asiatské a otrocké rysy nejen z vesnického života, ale i z továren, přičinit se o podstatné zlepšení situace dělníků a zvýšení jejich životní úrovně a konečně — last but not least* — přenést revoluční požár do Evropy. Takové vítězství však ještě rozhodně neudělá z naší buržoazní revoluce revoluci socialistickou; demokratický převrat nepřekročí ihned rámec buržoazních společenskoeconomických vztahů, ale přesto bude mít toto vítězství nesmírný význam pro budoucí vývoj Ruska i celého světa. Nic tolik nevyburcuje revoluční energii světového proletariátu, nic tolik nezkrátí cestu k jeho úplnému vítězství jako rozhodné vítězství revoluce, která započala v Rusku.

Do jaké míry je takové vítězství pravděpodobné — to je jiná otázka. V tomto směru naprosto nemáme sklon k lehkovážnému optimismu, nikterak nezapomínáme, že je to úkol nesmírně těžký, ale když už jsme se dali do boje, musíme si přát vítězství a musíme k němu umět ukázat správnou cestu. Tendence, jež by nás mohly k vítězství přivést, tu nesporně jsou. Je sice pravda, že náš, sociálně demokratický vliv na proletářské masy je ještě velmi, velmi nedostatečný, že naše revoluční působení na rolnické masy vůbec nestojí za řeč, že roztríštěnost, nevypělost a zaostalost proletariátu a zvláště rolnictva jsou ještě strašně veliké. Avšak revoluce rychle stmeluje a rychle učí, pozvedá uvědomělost. Každý krok v jejím vývoji probouzí masy a nezadržitelně je získává pro revoluční program, který jako jediný vyjadřuje důsledně a beze zbytku jejich skutečné, životní zájmy.

Zákon mechaniky praví, že akce se rovná protiakci. Bořivá síla revoluce v dějinách závisí v nemalé míře i na tom, jak silně a jak dlouho bylo potlačováno úsilí o svobodu, jak hluboký je rozpor mezi předpotopní „nadvstavbou“ a ži-

* Poslední v pořadí, ne však co do významu. *Red.*

vými silami soudobé epochy. Také mezinárodní politická situace se v mnoha směrech utváří pro ruskou revoluci nanejvýš příznivě. Povstání dělníků a rolníků už započalo, a i když je roztříštěné, živelné a slabé, nesporně a nepochybně dokazuje, že jsou tu síly schopné rozhodného boje a spějící k rozhodnému vítězství.

Budou-li tyto síly nedostatečné, pak se carismu podaří uzavřít dohodu, kterou už z obou stran připravují jak páni Bulyginové, tak páni Struvové. Pak všechno skončí okleštěnou ústavou nebo v horším případě dokonce jen její parodií. To bude také „buržoazní revoluce“, jenže nedochůdce, nedonošenec, mrzáček. Sociální demokracie si nedělá iluze, zná zrádcovskou povahu buržoazie, ale neztratí odvalu a nezřekne se své houževnaté, trpělivé a vytrvalé činnosti při třídní výchově proletariátu i v nejšedivějších všedních dnech „šipovovského“ buržoazně konstitučního dobrodiní. Byl by to výsledek víceméně obdobný výsledku téměř všech demokratických revolucí v Evropě v 19. století a vývoj naší strany by se pak ubíral kupředu cestou namáhavou, těžkou a dlouhou, zato však známou a vyšlapanou.

A nyní jde o to, při kterém z těchto dvou možných výsledků se octne sociální demokracie tváří v tvář nedůsledné a zjištné buržoazii de facto se svázanýma rukama, při kterém z nich se de facto „rozplyne“ nebo téměř rozplyne v buržoazní demokracii?

Stačí si tuto otázku jen takto jasně položit a můžeme na ni bez rozpaků ihned odpovědět.

Jestliže se buržoazii podaří zmařit ruskou revoluci tím, že uzavře dohodu s carismem, pak bude mít sociální demokracie skutečně vůči nedůsledné buržoazii svázané ruce, pak se sociální demokracie „rozplyne“ v buržoazní demokracii v tom smyslu, že se proletariátu nepodaří revoluci vtisknout svou vlastní výraznou pečeť, že se mu nepodaří vypořádat se s carismem po proletářsku, či jak kdysi řekl Marx, „po plebejsku“.

Jestliže se podaří dosáhnout rozhodného vítězství revoluce, pak se s carismem vypořádáme po jakobínsku, nebo chcete-li, po plebejsku. „Celý francouzský terorismus,“ napsal Marx v proslulém listu *Neue Rheinische Zeitung* roku 1848, „byl jen plebejský způsob, jak se vypořádat s nepřáteli buržoazie, s absolutismem, feudalismem a šosáctvím“ (viz Marx' *Nachlass*, vydání Mehringovo, sv. III, s. 211)²³. Zdalipak se někdy ti, kteří straší ruské sociálně demokratické dělníky strašákem „jakobinismu“ v epoše demokratické revoluce, zamyslili nad významem těchto Marxových slov?

Girondisté soudobé ruské sociální demokracie, novojikrovci, sice nesplývají s osvobožďenovci, ale fakticky, charakterem svých hesel jsou v jejich vleku. A osvobožďenovci, tj. představitelé liberální buržoazie, se chtějí vypořádat se samoděržavím ohleduplně, cestou reforem — pomocí ústupků, tak aby neublížili aristokracii, šlechtě, dvoru, obezřele a bez jakéhokoli násilí, vlídně a zdvořile, po panskou a v bílých rukavičkách (na způsob těch, které si při audienci „zástupců lidu“ /?/ u Mikuláše Krvavého²⁴ vypůjčil od bašibozuka pan Petrunkevič, viz *Proletarij*, č. 5*).

Jakobíni soudobé sociální demokracie — bolševici, vperjodovci, stoupcí sjezdových usnesení či Proletarije, nebo jak bych to ještě řekl — chtějí svými hesly pozvednout revoluční a republikánskou maloburžoazii a zejména rolnictvo na úroveň důsledného demokratického proletariátu, který si zcela zachovává svou třídní vyhraněnost. Chtějí, aby se lid, tj. proletariát a rolnictvo, vypořádal s monarchií a aristokracií „po plebejsku“, aby bez milosti potíral nepřátele svobody, potlačoval násilím jejich odpor, netrpěl žádné ústupky vůči prokletým pozůstatkům nevolnictví, asiatickému a ponižování lidské důstojnosti.

To samozřejmě neznamená, že bychom chtěli stůj co

* Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 310–314. *Red.*

stůj napodobovat jakobíny z roku 1793, přejímat jejich názory, program, hesla a způsob činnosti. Nic takového! Nemáme starý, nýbrž nový program — minimální program Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. Máme nové heslo: revoluční demokratická diktatura proletariátu a rolnictva. A dočkáme-li se skutečného vítězství revoluce, budeme rozvíjet i nové způsoby činnosti, odpovídající charakteru a cílům strany dělnické třídy, která usiluje o úplný socialistický převrat. Tímto přirovnáním chceme jen ukázat, že představitelé nejpokrokovější třídy 20. století, proletariátu, tj. sociální demokraté, se dělí na dvě křídla (oportunistické a revoluční) právě tak, jako se na ně, tj. na girondisty a jakobíny, dělili představitelé buržoazie, této nejpokrokovější třídy 18. století.

Jedině v případě úplného vítězství demokratické revoluce nebude mít proletariát svázané ruce v boji proti nedůsledné buržoazii, jediné v tomto případě se „nerozplyne“ v buržoazní demokracii, nýbrž vtiskne celé revoluci svůj proletářský či přesněji řečeno, proletářsko-rolnický ráz.

Zkrátka a dobře: nemá-li mít proletariát v boji proti nedůsledné buržoazní demokracii svázané ruce, musí být dostatečně uvědomělý a silný, aby mohl pozvednout k revolučnímu uvědomění i rolnictvo, aby mohl vést jeho nápor a tak samostatně prosazovat důsledný proletářský demokratismus.

Tak je tomu tedy s otázkou^[149], kterou tak nepodařeně vyřešili novojiskrovci: s nebezpečím, že budeme mít svázané ruce v boji proti nedůsledné buržoazii. Buržoazie bude vždycky nedůsledná. Není nic naivnějšího a neplodnějšího než se pokoušet stanovit podmínky a body*, jejichž splnění by umožňovalo pokládat buržoazní demokracii za neli-coměrného přítele lidu. Důsledným bojovníkem za demokratismus může být jediné proletariát. Vítězným bojovní-

* Jak se o to pokusil Starověr ve své rezoluci, kterou III. sjezd zrušil,²⁵ a jak se o to pokouší ve stejně nepodařené rezoluci i konference.

kem za demokratismus může být jedině pod podmínkou, že se k jeho revolučnímu boji připojí rolnické masy. Nestal-li proletariátu síly, aby tohle všechno prosadil, octne se v čele demokratické revoluce buržoazie a vtiskne jí rysy své nedůslednosti a zjištnosti. Zabránit tomu nelze jinak než revoluční demokratickou diktaturou proletariátu a rolnictva.

Dospíváme tudíž k nespornému závěru, že právě novojiskrovská taktika, objektivně vzato, *přihrává buržoazní demokracii*. Hlásání organizační rozplizlosti dospívající až k plebiscitům, k principu uzavírání dohod, k odtržení stranické publicistiky od strany, podceňování úkolů ozbrojeného povstání, směšování všelidových politických hesel revolučního proletariátu a monarchistické buržoazie, falešný výklad podmínek pro „rozhodné vítězství revoluce nad carismem“ — to všechno dohromady představuje v revoluční chvíli právě onu chvostistickou politiku, která svádí proletariát na scestí, dezorganizuje ho a vnáší zmatek do jeho vědomí, která podceňuje taktiku sociální demokracie, místo aby proletariátu ukazovala jedinou cestu k vítězství a získávala pro jeho heslo všechny revoluční a republikánské živly mezi lidem.

Abychom potvrdili správnost tohoto závěru, k němuž jsme dospěli rozborem rezoluce, podívejme se na tuto otázku ještě z jiných stránek. Předně se podívejme, jak novojiskrovskou taktiku ilustruje prostoduchý, ale upřímný menševik v gruzínském Social-demokratu. Za druhé se podívejme, kdo používá hesel nové Jiskry v praxi, v současné politické situaci.

7. TAKTIKA „ODSTRANĚNÍ KONZERVATIVCŮ Z VLÁDY“

Výše zmíněný článek o orgánu menševického tifliského „výboru“ (Social-demokrat, č. 1) má název Zemský sněm a naše taktika. Jeho autor ještě zcela nezapomněl na náš program, razí heslo republiky, ale o taktice uvažuje tímto způsobem:

„K dosažení tohoto cíle (republiky) lze vytyčit dvojí cestu: buď vůbec ignorovat zemský sněm, který svolává vláda, a se zbraní v ruce vládu svrhnout, vytvořit vládu revoluční a svolat ústavodárné shromáždění. Anebo prohlásit zemský sněm za hlavní pole naší působnosti, se zbraní v ruce si vynutit změnu jeho složení a činnosti a silou jej donutit, aby se buď prohlásil za ústavodárné shromáždění, anebo toto shromáždění sám svolal. Tyto dvě taktiky se od sebe velmi radikálně liší. A nyní se podívejme, která z nich je pro nás výhodnější.“

Takto ruští novojiskrovci vykládají myšlenky, jež byly později vtěleny do rezoluce, kterou jsme tu rozebrali. Všimněte si, že to bylo napsáno ještě před Cušimou²⁶, kdy ještě Bulyginův „projekt“ nespátřil světlo světa. Dokonce i liberálové už ztráceli trpělivost a vyslovovali v legálním tisku svou nedůvěru, avšak novojiskrovský sociální demokrat se ukázal důvěřivější než oni. Prohlašuje, že zemský sněm se už „svolává“, a věří carovi natolik, že navrhuje učinit tento dosud neexistující zemský sněm (nebo možná „Státní dumu“ či „poradní sněm“?) hlavním polem naší působnosti. Náš Tiflisan, upřímnější a přímočařejší než autoři rezoluce schválené na konferenci, neklade obě „taktiky“ (které vykládá s nenapodobitelnou naivitou) sobě naroveň, ale prohlašuje, že druhá je „výhodnější“. Poslechněte si:

„Taktika první. Jak víte, nadcházející revoluce je revolucí buržoazní, tj. směřuje k takové změně současného řádu, na níž má zájem nejen proletariát, nýbrž i celá buržoazní společnost. V opozici vůči vládě jsou všechny třídy, dokonce i sami kapitalisté. Bojující proletariát a bojující buržoazie jdou v jistém smyslu bok po boku a z různých stran společně útočí na samoděržaví. Vláda je zcela osamocena a po-

strádá jakékoli sympatic veřejnosti. Proto je velmi snadné ji zničit.* Všechn proletariát v Rusku není ještě tak uvědomělý a organizovaný, aby mohl jen vlastními silami uskutečnit revoluci. A i kdyby to dokázal, neuskutečnil by revoluci buržoazní, nýbrž proletářskou (socialistickou). A proto je v našem zájmu, aby vláda zůstala bez spojenců, aby se jí nepodařilo rozšit opozici, aby nezískala buržoazii na svou stranu a nevehnala proletariát do izolace...“

V zájmu proletariátu tedy je, aby se carské vládě nepodařilo navzájem rozdělit buržoazii a proletariát! Není to snad omyl, že se gruzínský orgán nazývá Social-demokrat, místo aby se nazýval Osvobožděníje? A všimněte si té jedinečné filozofie demokratické revoluce! Cožpak z ní zřetelně nevysvítá, že se dal nebohý Tiflisan nadobro poplést mentorským chvostistickým výkladem pojmu „buržoazní revoluce“? Uvažuje o možnosti, že se proletariát octne při demokratickém převratu v izolaci, ale *zapomíná*... zapomíná na maličkost... na rolnictvo! Z možných spojenců proletariátu zná a vybírá si statkáře zemstevníky, ale nezná rolníky. A to prosím na Kavkaze! Čili neměli jsme pravdu, když jsme řekli, že nová Jiskra svými úvahami klesá na úroveň monarchistické buržoazie, místo aby pozvedala na svou úroveň a získávala za spojence revoluční rolnictvo?

„... V opačném případě nevyhnutelně dojde k porážce proletariátu a k vítězství vlády. A o to právě samoděržaví usiluje. Ve svém zemském sněmu nepochybně získá na svou stranu zástupce šlechty, zemstev, měst, univerzit a podobných buržoazních institucí.** Vynasnaží se naklonit si je drobnými ústupky, a tím si je usmířit. Takto posilněno, zaměří pak samoděržaví všechny své údery proti dělnému lidu, který zůstal osamocen. Naší povinností je zabránit takovému nešťastnému konci. Ale dá se mu zabránit, půjdeme-li první cestou? Dejme tomu,

* Za slovem „zničit“ jsou v rukopisu v závorce dva přeškrtnuté otazníky, které do citátu vložil Lenin. *Red.*

** V rukopisu dále následuje přeškrtnutý Leninův text: „šlechta, univerzity a podobné buržoazní instituce! Museli bychom se vrátit k listu Rabočaja mysl, abychom narazili na vulgární marxismus v tak ryzí podobě!“ *Red.*

že bychom nechali zcela bez povšimnutí zemský sněm, že bychom se začali sami připravovat k povstání a jednoho krásného dne vyšli ozbrojeni do ulic bojovat. Jenže zde bychom se naráz střetli nikoli s jedním, nýbrž se dvěma nepřáteli: s vládou a se zemským sněmem. Zatímco bychom se my připravovali, oni by se už stačili spolu domluvit* a uzavřít dohodu, vypracovat pro ně výhodnou ústavu a rozdělit si mezi sebou moc. To je taktika výhodná především pro vládu, a proto ji musíme velmi energicky odmítnout...“

To je vskutku upřímné! Má se rozhodně odmítnout „taktika“ přípravy povstání, protože vláda „mezitím“ uzavře dohodu s buržoazií! Je snad možné nalézt v někdejší literatuře nejzarytějšího „ekonomismu“ cokoli, co by natolik ostouzelo revoluční sociální demokracii? Faktem je, že hned tu, hned onde dochází k povstáním a vystoupením dělníků a rolníků. Zemský sněm — to jsou pouhé Bulyginovy sliby. Ale Social-demokrat z města Tiflisu usoudil, že se má upustit od taktiky přípravy povstání a že se má čekat na „hlavní pole působnosti“ — na zemský sněm...

„...Druhá taktika naopak spočívá v tom, postavit zemský sněm pod naši kontrolu, zabránit, aby jednal podle vlastní vůle** a aby uzavřel dohodu s vládou***.

Podporujeme zemský sněm potud, pokud bojuje proti samoděržaví, ale pokud se smíruje se samoděržavím, bojujeme proti němu. Energickým zasahováním a silou poslance rozdělíme****, radikály získáme na svou stranu†, konzervativce odstraníme z vlády a tímto

* V rukopisu dále následuje přeškrtnutý Leninův text: „Takový jakobinismus: „připravovat se k povstání!“ *Red.*

** V rukopisu dále následuje přeškrtnutý Leninův text: „Úf, to je mi mrrevolučnost!“ *Red.*

*** Jakpak chcete připravit činitele zemstev o jejich vůli? Pomocí lakmusového papírku?

**** I hleďme! Tak tohle je ta „prohloubená“ taktika! Bít se v ulicích, na to jim síly nestačí, ale „rozdělit poslance silou“ — to by dovedli! Poslyšte, soudruhu z Tiflisu, lhát můžete, ale měl byste znát míru...^[27]

† V rukopisu dále následuje přeškrtnutý Leninův text: „Chudák Struve! Vždyť on je považován za radikála! Jaký to osud — silou být získáván na stranu novojiskrovců...“ *Red.*

způsobem přivedeme celý* zemský sněm na revoluční cestu. Díky této taktice zůstane vláda trvale osamocena, kdežto opozice** zůstane silná, čímž se usnadní nastolení demokratického zřízení.“

No prosím! A teď ať ještě někdo tvrdí, že zveličujeme obrat novojiskrovců k nejvulgárnější podobě „ekonomismu“. Vždyť tohleto je už přímo něco jako pověstný prášek proti mouchám: chytíte mouchu, posypete ji a ona chcípne! *Silou* rozdělit poslance zemského sněmu, „konzervativce odstranit z vlády“ — a *celý* zemský sněm se dá *revoluční cestou*... Bez jakéhokoli „jakobínského“ ozbrojeného povstání, ale jen tak beze všeho, ušlechtilé, bezmála parlamentní cestou, „působením“ na *činitele zemského sněmu*.

Ubohé Rusko! Říkalo se o něm, že vzdycky nosí staromódní a Evropou již odložené kloboučky. Parlament ještě u nás nemáme, dokonce ani Bulygin ho ještě neslíbil, ale parlamentního kretenismu²⁷ tu už máme habaděj.

„...Jak má být provedeno toto zasahování? Především budeme žádat, aby byl zemský sněm svolán na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva s tajným hlasováním. Zároveň s vyhlášením*** tohoto způsobu voleb musí být uzákoněna**** naprostá svoboda předvolební agitace, tj. svoboda shromažďování, svoboda mluveného i tištěného slova, nedotknutelnost voličů i kandidátů a propuštění všech politických vězňů. Volby samy by se měly konat co nejpozději, abychom měli dost času informovat a připravit lid. A protože vypracováním směrnic pro svolání sněmu byla pověřena komise ministra vnitra Bulygina, musíme působit i na tuto komisi a na její členy.† Odmítne-li Bulyginova komise vyhovět našim požadavkům††

* V rukopisu dále následují přeškrtnutá Leninova slova: „Slyšte slyšte!“ *Red.*

** V rukopisu dále následují přeškrtnutá Leninova slova: „bez ‚odstraněných‘ konzervativců?“ *Red.*

*** V Jiskře?

**** Míkulášem?

† V tom je taktika „odstranění konzervativců z vlády“!

†† To se přece nemůže stát, když budeme mít takovou správnou a moudrou taktiku!

a poskytně-li právo volit poslance pouze majetným, pak budeme muset do těchto voleb zasáhnout a revoluční cestou voliče donutit, aby zvolili pokrokové kandidáty a na zemském sněmu požadovali ústavodárné shromáždění.* Nakonec bude třeba všemožným způsobem — demonstracemi, stávkami, a bude-li třeba, i povstáním — donutit zemský sněm, aby ústavodárné shromáždění svolal nebo aby se sám za ně prohlásil. Obráncem ústavodárného shromáždění musí být ozbrojený proletariát a oba společně** budou kráčet k demokratické republice.

Taková je sociálně demokratická taktika a jedině ona nám zajistí vítězství.“

Ať si čtenář nemyslí, že celý tento neuvěřitelný blábol je pouhý nezkušený publicistický pokus nějakého nezodpovědného a bezvýznamného novojiskrovce. Nikoli, tohle se tiskne v *orgánu* celého tifliského novojiskrovského výboru. A nejen to. *Jiskra* ve svém čísle tento blábol *přímo pochválila*, když o zmíněném Social-demokratu napsala:

„První číslo je zredigováno živě a obratně. Je na něm patrná ruka zkušeného, dovedného redaktora a publicisty... Můžeme s jistotou tvrdit, že tento list dokáže skvěle splnit úkol, který si vytkl.“

Ano, spočívá-li tento úkol v tom, aby se všem bez rozdílu názorně demonstroval naprostý ideový rozklad novojiskrovství, pak byl splněn opravdu „skvěle“. Nikdo by nedokázal „živěji, obratněji a dovedněji“ vyjádřit, jak novojiskrovci klesli na úroveň liberálně buržoazního oportunistu.

* V rukopisu dále následuje přeškrtnutý Leninův text: „,Donutit, aby zvolili‘ — ,revoluční cestou!‘ Občas se můžeme setkat s takovou revolučností v repetilovovském duchu[²⁷]!“ *Red.*

** Ozbrojený proletariát a konzervativci „odstranění z vlády“?

8. OSVOBOŽDĚNOVSTVÍ A NOVOJISKROVSTVÍ

Přejdeme nyní k dalšímu názornému potvrzení toho, jaký politický význam má novojiskrovství.

V pozoruhodném, výtečném a velmi poučném článku Jak najít sám sebe?^[257] (Osvoběždenije, číslo 71) vytáhl pan Struve do boje proti „programové revolučnosti“ našich extrémních stran. Zvláště nespokojen je pan Struve se mnou.* Zato já jsem s panem Struvem nadmíru spokojen: lepšího spojence v boji proti znovu ožívajícímu „ekonomismu“ novojiskrovců a naprosté bezzásadovosti „socialistů-revolucionářů“ bych si ani nemohl přát. O tom, jak pan

* „Ve srovnání s revolučností pana Lenina a jeho druhů jeví se revolučnost západoevropské sociální demokracie Bebela, a dokonce i Kautského jako oportunistus, avšak dějiny podemlely a odplavily už i základy této umírněné revolučnosti.“ Velice zlobný výpad. Jenže pan Struve marně doufá, že na mne může všechno svést jako na mrtvého. Stačí, abych se na něho obrátil s následující výzvou — a bude v koncích. Kde a kdy jsem označil „revolučnost Bebela a dokonce i Kautského“ za oportunistus? Kde a kdy jsem si činil nárok na vytvoření nějakého zvláštního směru v mezinárodní sociální demokracii, *ktej by nebyl totožný* se směrem Bebela a Kautského? Kde a kdy se projevovaly neshody mezi mnou na jedné a Bebelem a Kautským na druhé straně, které by se daly svou závažností alespoň přibližně srovnat s neshodami mezi samým Bebelem a Kautským například v agrární otázce ve Vratislavi?²⁸ Necht' se pan Struve pokusí odpovědět na tyto tři otázky!

A čtenářům řekneme: Liberální buržoazie si *vždycky a všude* počíná stejně; ujišťuje své stoupence v té které zemi, že její sociální demokraté jsou velice nerozumní, kdežto jejich druhové v sousedním státě že jsou „hodní chlapečkové“. Německá buržoazie dávala Bebelům a Kautským *stokrát* za vzor jako „hodné chlapečky“ francouzské socialisty. Francouzská buržoazie zase zcela nedávno dávala francouzským socialistům za vzor „hodného chlapečka“ Bebela. To je starý trik, pane Struve! Na tuto vějičku nachytáte leda děti a ignoranty. Ve všech závažných programových a taktických otázkách zůstává nesporným faktem naprostá solidárnost mezinárodní revoluční sociální demokracie.

Struve a Osvobožděníje prakticky dokázali naprostou reakčnost „oprav“ marxismu, provedených v programovém návrhu socialistů-revolucionářů, si pohovoříme někdy jindy. O tom, jak mi pan Struve prokázal dobrou, poctivou a opravdovou službu pokaždé, když *zásadně* souhlasil s novojiskrovci, jsme již mluvili vícekrát* a nyní si o tom promluvíme ještě jednou.

V článku pana Struveho je celá řada neobyčejně zajímavých prohlášení, o kterých se tu můžeme zmínit jen tak mimochodem. Chystá se „vytvořit ruskou demokracii nikoli na základě boje, nýbrž spolupráce tříd“, přičemž „sociálně privilegovaná inteligence“ (jakási „kulturní šlechta“, před níž pan Struve hrbí hřbet s graciézností vskutku velkosvětského... lokaje) dodá prý této „netřídní“ straně „váhu svého sociálního postavení“ (váhu peněžního měšce). Pan Struve vyslovuje přání ukázat mládeži, jak nesprávná je „radikální šablona, že se buržoazie zalekla a zaprodala proletariát i věc svobody“. (Z celého srdce vítáme toto přání! Tuto marxistickou „šablonu“ totiž nic nepotvrdí tolik, jako když do boje proti ní vytáhne pan Struve. Pěkně prosím, pane Struve, jen příliš neodkládejte tento svůj jedinečný plán!)

Pro naše téma je důležité připomenout, proti jakým

* Připomínáme čtenáři, že článek Co nedělat^[183] (Jiskra, č. 52) uvítalo Osvobožděníje s velkým povykem jako „významný obrat“^[42] k ústupnosti vůči oportunistům. Zásadní tendence novojiskrovství Osvobožděníje speciálně schválilo v poznámce^[46] o rozkolu mezi ruskými sociálními demokraty. K Trockého brožuru Naše politické úkoly^[270] Osvobožděníje poznamenalo, že ideje tohoto autora se shodují s tím, co kdysi psali a hlásali rabočedělovci Kričevskij, Martynov a Akimov (viz leták Úslužný liberál^[104], který vydal Vperjod) (Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 72–74. Red.). Martynovovu brožuru o dvou diktaturách^[82] přijalo Osvobožděníje pochvalně^[189] (viz noticku^[82] v 9. čísle listu Vperjod). (Tamtéž, s. 304–305. Red.) Se stejnými sympatiemi přijalo konečně i opožděné lamentace Starověra^[187] na staré heslo staré Jiskry²⁹: „Nejdříve se musíme názorově oddělit, abychom se mohli sjednotit.“

praktickým heslům bojuje v současné době tento politicky tak delikátní a na sebemenší změnu počasí tak citlivý představitel ruské buržoazie. Za prvé proti heslu republikánství. Pan Struve je pevně přesvědčen, že toto heslo je „lidovým masám nesrozumitelné a cizí“ (zapomíná dodat, že buržoazii je srozumitelné, ale je pro ni nevýhodné!). Rádi bychom slyšeli, jakou odpověď by pan Struve dostal od dělníků v našich kroužcích a na našich shromážděních! Nebo snad dělníci nejsou lid? A co rolníci? Mezi těmi se podle pana Struveho sice vyskytuje „naivní republikánství“ („vyhnat cara“), avšak liberální buržoazie věří, že toto *naivní* republikánství bude vystřídáno nikoli uvědomělým republikánstvím, nýbrž uvědomělým monarchismem! Ça dépend, pane Struve, to bude záležet na okolnostech! Carismus i buržoazie nevyhnutelně musí čelit snahám o radikální zlepšení situace rolnictva na úkor statkářské půdy, a dělnická třída nevyhnutelně musí při tom rolnictvo podporovat.

Za druhé pan Struve ujišťuje, že „v občanské válce bude útočící strana vždycky v nepravu“. Tato myšlenka má velmi blízko k shora uvedeným novojiskrovským tendencím. Nebudeme samozřejmě tvrdit, že by v občanské válce bylo *vždycky* výhodné útočit, to ne, někdy je nezbytné uchýlit se *na čas* k obranné taktice. Ale razit takovou tezi, jakou razil pan Struve pro Rusko z roku 1905, znamená ukazovat právě kus oné „radikální šablony“ („buržoazie se léká a zaprodává věc svobody“). Kdo dnes nechce zaútočit na samoděržaví, na reakci, kdo se na tento útok nepřipravuje, kdo jej nepropaguje, ten se zcela neprávem považuje za přívržence revoluce.

Pan Struve odsuzuje hesla „konspirace“ a „vzpouora“ (toto „miniaturní povstání“). Pan Struve obojím pohrdá — z hlediska „přístupu k masám“! Ale rádi bychom se pana Struveho zeptali: Může dokázat, že se hlásá vzpouora například v takovém díle — podle jeho názoru — přemrštěného revolucionisty, jako je Co dělat?*

* Viz Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 17—203. *Red.*

spiraci“, je opravdu tak velký rozdíl například mezi mnou a panem Struvem? Cožpak oba nepracujeme v „ilegálních“ novinách, které se dopravují do Ruska „konspirativně“ a slouží „tajným“ skupinám Svazu osvobození nebo SDDSR? Naše dělnická shromáždění bývají často „konspirativní“, nač to zapírat? Ale co schůze pánů osvobožďenovců? Máte se snad, pane Struve, čím holedbat před opovrženými zastánci konspirace?

Zvlášť přísnou konspiraci pochopitelně vyžaduje dodávání zbraní dělníkům. A tady už pan Struve mluví otevřeněji. Poslechněte si: „Pokud jde o ozbrojené povstání čili o revoluci v technickém smyslu*, může vytvořit sociálně psychologické podmínky pro všeobecné ozbrojené povstání jedině masové propagování demokratického programu. A tudíž i z tohoto hlediska, které já osobně nesdílím a které spatřuje v ozbrojeném povstání *nevyhnutelné* dovršení nynějšího boje za osvobození, je ze všeho nejdůležitější a nejpotřebnější, aby byly masám vštěpovány ideje demokratické přeměny.“

Pan Struve se snaží otázce vyhnout. Mluví o nevyhnutelnosti povstání, místo aby mluvil o jeho nezbytnosti pro vítězství revoluce. Povstání — nepřipravené, živelné a roztržštěné — už začalo. Ale nikdo se nemůže stoprocentně zaručit, že dospěje k jednolitému a jednotnému ozbrojenému lidovému povstání, neboť to závisí jak na stavu revolučních sil (které lze přesně změřit jen za boje), tak na počínání vlády a buržoazie, ale i na řadě dalších okolností, jež se nedají přesně předvídat. Mluvit o nevyhnutelnosti v tom smyslu, že jste si absolutně jist konkrétní událostí, jak to činí pan Struve, nemá žádný smysl. Pokud chcete být přívržencem revoluce, pak je třeba mluvit o tom, jak je povstání *nezbytné pro vítězství* revoluce, zda je nezbytné aktivně je propagovat, hlásat a neprodleně a energicky je

* V rukopise dále následuje přeškrtnutý Leninův text: „Začíná plagiát z nové Jiskry.“ *Red.*

připravovat. Pan Struve jistě tento rozdíl chápe: vždyť například nezastírá, že zatímco pro demokrata je otázka všeobecného volebního práva nesporná, pro politika je nezbytnost jeho získání v dané revoluci věc sporná a neaktuální. Pan Struve se vyhýbá tomu, aby mluvil o nezbytnosti povstání, a tím odhaluje nejskrytější pozadí politického stanoviska liberální buržoazie. Předně, buržoazie se vždy raději dohodne se samoděržavím, než aby je rozdrtila, a boj se zbraní v ruce v každém případě svalí na dělnictvo (to za druhé). Takový je *reálný* význam uhýbání pana Struveho. Proto *couvá zpátky* a místo o nezbytnosti povstání mluví o jeho „sociálně psychických“ podmínkách, o jeho předběžném „propagování“. Přesně tak, jako se buržoazní žvanilové ve frankfurtském parlamentu roku 1848 zabývali spisováním rezolucí, deklamací, usnesení, „masovým propagováním“ a přípravou „sociálně psychických podmínek“ v době, kdy šlo o to postavit se na odpor ozbrojené moci vlády, kdy hnutí „dospělo k nezbytnosti“ ozbrojeného boje, kdy se působení pouhým slovem (nanejvýš potřebné v období příprav) změnilo v hanebnou buržoazní nečinnost a zbabělost, přesně tak pan Struve uhýbá od otázky povstání a maskuje se *frázemi*. Pan Struve nám názorně předvádí to, co mnozí sociální demokraté zatvrzele nechtějí vidět: že se totiž revoluční chvíle liší od obyčejných, všednodenních, přípravných historických okamžiků právě tím, že se smýšlení, pobouření a přesvědčení mas nutně musí projevovat a projevuje se *činy*.

Vulgární revolucionismus nechápe, že i slovo je čin; toto tvrzení nesporně platí, pokud jde o dějiny *vůbec* nebo o ty dějinné epochy, kdy nedochází k otevřenému politickému vystoupení mas, jež se nedá nahradit ani uměle vyvolat žádnými puči. Chvostismus revolucionářů však nechápe, že když už revoluční chvíle nadešla, když už stará „nadstavba“ popraskala ve všech švech, když už se stalo skutečností otevřené politické vystoupení tříd a mas, jež si vytvářejí novou nadstavbu, když už začala občanská

válka, že v takové chvíli každá snaha omezovat se *postaru* jen na „slovo“, nerazit *přímočaré heslo*, aby se přešlo k „činu“, vyhýbat se činu odvoláváním se na „psychické podmínky“ a na „propagování“ rovná se netečnosti, bezduchosti, mentorování, ne-li věrolomnosti a zradě revoluce. Frankfurtští žvanilové z řad demokratické buržoazie jsou nezapomenutelným příkladem takové zrady či takové mentorské tupohlavosti.

Přejete si vysvětlit onen rozdíl mezi vulgárním revolucionismem a chvostismem revolucionářů na historii sociálně demokratického hnutí v Rusku? Vysvětlíme vám jej. Vzpomeňte si na léta 1901—1902, jež minula teprve nedávno, ale dnes už nám připadají jako vzdálená legenda. Začaly demonstrace. Vulgární revolucionismus spustil povyk o „šturmu“^[52] (Rabočeje dělo³⁰), vydávaly se „krvavé letáky“ (pokud se dobře pamatují, berlínského původu), útočilo se proti „literátštině“ a kabinetní myšlenky provádět celoruskou agitaci pomocí novin (Nadždin^[106])³¹. Chvostismus revolucionářů se tehdy projevoval tvrzením, že „nejlepším prostředkem politické agitace je hospodářský boj“. A jak si počínala revoluční sociální demokracie? Útočila na oba tyto směry. Odsuzovala rozněcování revolučních nálad a povyk o šturmu, neboť každý jasně viděl nebo měl vidět, že otevřené masové vystoupení je teprve věcí budoucnosti. Odsuzovala i chvostismus a přímo razila *dokonce* heslo všelidového ozbrojeného povstání, ne ve smyslu přímé výzvy (výzvu ke „vzpouře“ by v té době u nás pan Struve nenašel), nýbrž ve smyslu *nevynutelného* závěru, ve smyslu jeho „propagování“ (na které si pan Struve vzpomněl až teprve dnes — náš velectěný pan Struve se vždycky opoždí o několik let), ve smyslu přípravy právě oněch „sociálně psychologických podmínek“, o kterých nyní „truchlivě a nemístně“ krasořeční představitelé zmatené, čachrářské buržoazie. *Tehdy* objektivní situace skutečně vyzvedala do popředí propagandu a agitaci, agitaci a propagandu. *Tehdy* se mohla za prubířský kámen příprav k po-

vstání považovat (a v Co dělat? byla také považována) práce na celoruském politickém listu, jehož pravidelné týdenní vydávání se nám zdálo ideální. *Tehdy* byla jedinými správnými hesly revoluční sociální demokracie hesla: masová agitace *místo* bezprostředních ozbrojených akcí; příprava sociálně psychologických podmínek *místo* rozněcování revolučních nálad. *Dnes* jsou však tato hesla událostmi překonána, hnutí pokročilo kupředu, a tak se stala haraburdím, veteší vhodnou leda k zastírání osvobožděnovského pokrytectví a novojiškrovského chvostismu!

Nebo se snad mýlím? Nebo snad revoluce ještě nezačala? Chvilé pro otevřené politické vystoupení tříd ještě nenašla? Občanská válka ještě nevypukla a kritika zbraní se ještě v této chvíli nemá stát *nezbytnou* a bezpodmínečnou následovnicí, dědičkou, vykonavatelkou a dovršitelkou zbraně kritiky?

Hledáte-li odpověď na tyto otázky, rozhlédněte se kolem sebe, vyhlédněte ze své pracovny na ulici. Cožpak už vláda sama nezahájila občanskou válku tím, že všude hromadně střílí pokojné a neozbrojené občany? Cožpak ozbrojené černé sotně nevystupují jako „argument“ samoděržaví? Cožpak si buržoazie — dokonce i buržoazie — neuvědomila nezbytnost občanské milice? Cožpak sám pan Struve, týž ideálně umírněný a puntičkářský pan Struve, nemluví (i když bohužel jenom mluví, aby se vykroutil) o tom, že „v současné době je jednou z nejdůležitějších podmínek výchovného působení na lidové masy“ (i to se podívejme!) „otevřený charakter revolučních akcí“?

Kdo má oči k vidění, ten nemůže být na pochybách, jak se dnes mají příznivci revoluce stavět k otázce ozbrojeného povstání. Ale všimněte si *trojí* formulace této otázky v orgánech svobodného tisku, jež mají určitý vliv na *masy*.

Formulace první. Rezoluce III. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska^[98].* V této rezoluci se kon-

* Uvádíme tu její plné znění:

statuje a veřejně prohlašuje, že všeobecně demokratické revoluční hnutí *již dospělo k nezbytnosti* ozbrojeného povstání. Na pořad dne se jako jeden z podstatných, hlavních a *nevyhnutelných* úkolů strany dostává úkol organizovat proletariát k povstání. Ukládá se jí podniknout co *nejenergičtější* kroky k ozbrojení proletariátu a k zajištění možnosti bezprostředně řídit povstání.

Formulace druhá. Zásadní článek v časopise *Osvobožděníje* z pera „vůdce ruských konstitucionalistů“ (jak

„Vzhledem k tomu, že

1. proletariát, svým postavením nejpokrokovější a jediná důsledně revoluční třída, je povolán s hrát vedoucí úlohu ve všeobecně demokratickém revolučním hnutí v Rusku;

2. toto hnutí již v současné době dospělo k nezbytnosti ozbrojeného povstání;

3. proletariát se bude na tomto povstání nevyhnutelně velmi energicky podílet, což ovlivní osud revoluce v Rusku;

4. vedoucí úlohu v této revoluci může proletariát s hrát jediné tehdy, semkne-li se v jednotnou a samostatnou politickou sílu pod praporem sociálně demokratické dělnické strany, jež bude řídit jeho boj nejen ideově, nýbrž i prakticky;

5. pouze splnění tohoto úkolu může proletariátu zajistit nejvýhodnější podmínky k boji za socialismus proti majetným třídám buržoazně demokratického Ruska,

má III. sjezd SDDSR za to, že jedním z hlavních a nejneodkladnějších úkolů strany v této revoluční chvíli je zorganizovat proletariát k přímému boji proti samoděržaví cestou ozbrojeného povstání.

Sjezd proto všem stranickým organizacím ukládá:

a) s pomocí propagandy a agitace vysvětlovat proletariátu nejen politický význam, nýbrž i praktickou organizační stránku nadcházejícího ozbrojeného povstání;

b) objasňovat při této propagandě a agitaci úlohu masových politických stávek, jež mohou mít velký význam jak na začátku povstání, tak i v jeho průběhu;

c) podniknout co nejenergičtější kroky k ozbrojení proletariátu, ale také k vypracování plánu ozbrojeného povstání a jeho bezprostředního řízení a vytvářet pro tento účel podle potřeby zvláštní skupiny ze stranických pracovníků.“ (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. *Red.*)

nedávno nazval pana Struveho takový vlivný orgán evropské buržoazie, jakým je Frankfurter Zeitung³²), čili vůdce ruské pokrokové buržoazie. Názor o nezbytnosti povstání nesdílí. Konspirace a vzpoura jsou specifické prostředky nerozumné revolučnosti. Republikánství je metoda balamucení. Ozbrojené povstání je vlastně jen technická záležitost, ale „nejdůležitější a nejpotřebnější“ je masové propagování a příprava sociálně psychologických podmínek.

Formulace třetí. Rezoluce novojiskrovské konference^[136]. Naším úkolem je připravovat povstání. Možnost plánovitěho povstání se vylučuje. Příznivé podmínky pro povstání vytváří dezorganizace způsobená vládou, naše agitace a naše organizace. Jedině pak „může nabýt víceméně závažného významu bojová příprava technického rázu“.

A nic víc? Nic víc. Zda se již povstání stalo nezbytností, to novojiskrovští vůdcové proletariátu ještě nevědí. Ještě si neujasnili, zda je vskutku neodkladné organizovat proletariát k bezprostřednímu boji. Není třeba vybízet k co nejenergičtějším opatřením, mnohem důležitější je (v roce 1905, a nikoli v roce 1902) objasnit ve všeobecných rysech, za jakých podmínek „mohou“ tato opatření nabýt „více-méně závažného“ významu...

Už teď vidíte, soudruzi novojiskrovci, kam vás přivedl váš obrat k martynovovštině? Uvědomujete si, že vaše politická filozofie je pouhým opakováním filozofie osvobožděnovské? Že jste se (proti své vůli a aniž jste si to uvědomili) octli ve vleku monarchistické buržoazie? Už je vám teď jasné, že zatímco jste omílali dávno známé věci a zdokonalovali se v mentorování, uniklo vám, že — řečeno nezapomenutelnými slovy nezapomenutelného článku Petra Struveho — „v současné době je jednou z nejdůležitějších podmínek výchovného působení na lidové masy otevřený ráz revolučních *akcí*“?

9. GO ZNAMENÁ BÝT STRANOU KRAJNÍ OPOZICE ZA REVOLUCE?

Vraťme se k rezoluci o prozatímní vládě. Ukázali jsme, že taktika novojskrovců neposouvá revoluci kupředu, což by chtěli svou rezolucí zajistit, nýbrž ji táhne nazpátek. Ukázali jsme, že právě tato taktika *svazuje* sociální demokracii *ruce* v boji proti nedůsledné buržoazii a že ji nechrání před rozplynutím v buržoazní demokracii. Je pochopitelné, že z nesprávných tezí rezoluce vyplývá nesprávný závěr: „Proto si nesmí sociální demokracie klást za cíl uchvátit moc v prozatímní vládě nebo se na ní podílet, ale musí zůstat stranou krajní revoluční opozice.“ Podívejme se na první polovinu tohoto závěru, který se týká stanovení cílů. Stanoví novojskrovcí za cíl sociálně demokratické činnosti rozhodné vítězství revoluce nad carismem? Stanoví. Nedovedou sice správně formulovat podmínky rozhodného vítězství, sklouzávají do „osvoboždenovské“ formulace, ale uvedený cíl stanoví. Dále: spojují prozatímní vládu s povstáním? Ano, a dokonce i přímo spojují, neboť prohlašují, že prozatímní vláda „vzejde z vítězného lidového povstání“. A konečně: kladou si za cíl řídit povstání? Ano. Sice se podobně jako pan Struve vyhýbají tomu, aby přiznali, že povstání je nezbytné a neodkladné, ale zároveň na rozdíl od pana Struveho prohlašují, že se „sociální demokracie snaží *podřídit* je (povstání) svému vlivu a *vedení* a využít ho v zájmu dělnické třídy“.

Vypadá to všechno docela logicky, není-liž pravda? Klademe si *za cíl* podřídit povstání proletářských i *neproletářských* mas našemu vlivu, našemu vedení, využít ho v našem zájmu. Klademe si tudíž za cíl postavit se při povstání do čela nejen proletariátu, nýbrž i revoluční buržoazie a maloburžoazie („neproletářské skupiny“), tj. „*rozdělit*“ vedení povstání mezi sociální demokracii a revoluční buržoazii. Klademe si za cíl *vítězství* povstání, jež má vést k ustavení prozatímní vlády („vzešlé z vítězného

lidového povstání“). A *proto... proto* si nesmíme klást za cíl uchvátit moc nebo se podílet na moci v prozatímní revoluční vládě!!

Naši přátelé si prostě nevědí rady. Kolísají mezi stanoviskem pana Struveho, který se snaží vyhnout otázce povstání, a mezi stanoviskem revoluční sociální demokracie, která vyzývá ke splnění tohoto neodkladného úkolu. Kolísají mezi anarchismem, který zásadně odsuzuje jakoukoli účast v prozatímní revoluční vládě jako zradu na proletariátu, a mezi marxismem, který tuto účast požaduje s podmínkou, že bude mít sociální demokracie na povstání rozhodující vliv.* Žádné vlastní stanovisko nemají: ani takové jako pan Struve, který se chce s carismem dohodnout, a proto musí v otázce povstání uhýbat a kličkovat, ani takové jako anarchisté, kteří jakékoli působení „shora“ a jakoukoli účast v buržoazní revoluci odsuzují. Dohodu s carismem si novojiskrovci pletou s vítězstvím nad carismem. Chtějí se účastnit buržoazní revoluce. Dospěli o něco dál než Martynovovy Dvě diktatury. Jsou dokonce ochotni vést lidové povstání, aby se však ihned po jeho vítězství (nebo možná už těsně před ním?) tohoto vedení zřekli, to jest *nevyužili plodů vítězství*, nýbrž je všechny *beze zbytku* přenechali *buržoazii*. A tomu oni říkají „využít povstání v zájmu dělnické třídy“...

Nemá smysl o této zmatenině ještě dál hovořit. Užitečnější bude prozkoumat *původ* této motanice, a to zejména ve formulaci „zůstat stranou krajní revoluční opozice“.

Máme tu co činit s jednou z proslulých tezí mezinárodní revoluční sociální demokracie. Je to teze naprosto správná. Běžně jí užívají všichni odpůrci revizionismu nebo oportunistu v zemích s parlamentním režimem. Nabyla tam občanského práva jako oprávněný a nezbytný odpor vůči „parlamentnímu kretenismu“, millerandismu, bernstei-

* Viz Proletarij, č. 3, O prozatímní revoluční vládě^[80]; článek druhý. (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 258–265. *Red.*)

novštině a italskému reformismu v duchu Turatiho. Naši dobří novojiskrovci se této správné poučce naučili nazpaměť a horlivě jí používají... *kde se to vůbec nehodí*. Kategorie parlamentního boje zahrnují do rezolucí, jež jsou psány pro poměry, kdy žádný parlament neexistuje. Pojem „opozice“, který je odrazem a výrazem takové politické situace, kdy nikdo vážně nepomýšlí na nějaké *povstání*, nesmyslně přenášejí na situaci, kdy už *povstání začalo* a kdy všichni přívrženci revoluce uvažují a mluví o tom, jak je vést. Přání „setrvat“ při dosavadních metodách, tj. při působení pouze „zdola“, se vyslovuje okázale a hlučně *právě tehdy*, kdy už revoluce dala na pořad dne otázku, že bude v případě vítězství nezbytné působit i *shora*.

Kdepak, našim novojiskrovcům rozhodně štěstí nepřeje! Dokonce i tehdy, když zformulují správnou sociálně demokratickou tezi, nedovedou ji správně aplikovat. Neuvážili, že v době, kdy už revoluce započala, kdy neexistuje parlament, kdy propukla občanská válka a kdy dochází k výbuchům povstání, pojmy a termíny parlamentního boje se mění a zvrhávají ve svůj protiklad. Neuvážili, že za těchto podmínek se pozměňovací návrhy předkládají v podobě pouličních demonstrací a interpelace v podobě útočných akcí ozbrojených občanů, že se opozice vůči vládě uskutečňuje násilným svržením vlády.

Navlas tak, jako známý hrdina našeho lidového eposu opakoval dobré rady právě tehdy, kdy to bylo nejméně vhodné, opakují i naši ctitelé Martynova lekce pokojného parlamentarismu v době, kdy i oni sami konstatují, že už započaly přímé vojenské akce. Nemůže být nic kurióznějšího, než když se s vážnou tváří razí heslo „krajní opozice“ v rezoluci, která začíná dovoláváním se „rozhodného vítězství revoluce“ a „lidového povstání“! Uvažte přece, pánové: Co znamená být „krajní opozicí“ za povstání? Znamená to usvědčovat vládu, anebo ji svrhnout? Znamená to hlasovat proti vládě, anebo porazit její vojenské síly v otevřeném střetnutí? Znamená to odmítnout doplňování

státní pokladny, anebo se jí revoluční cestou zmocnit a využít jejích prostředků pro potřeby povstání, vyzbrojení dělníků a rolníků a pro svolání ústavodárného shromáždění? Tak co, pořád ještě nechápete, pánové, že pojem „krajní opozice“ vyjadřuje pouze negativní činnost — usvědčovat, hlasovat proti, odmítat? A proč? Protože se tento pojem vztahuje jen na parlamentní boj a navíc v takové době, kdy si nikdo neklade za nejbližší cíl boje „rozhodné vítězství“. Stále ještě nechápete, že v okamžiku, kdy politicky utlačovaný lid zahájil rozhodný nápor po celé linii svého odhodlaného boje za vítězství, se všechno od základu mění?

Dělníci se nás ptají, zda je třeba začít energicky uskutečňovat neodkladný úkol povstání. Jak si počínat, aby povstání, které již započalo, bylo vítězné? Jak využít vítězství? Jaký program se potom bude moci a bude muset uskutečnit? Novojiskrovci prohlubující marxismus odpovídají: Zůstat stranou krajní revoluční opozice... Tak co, byli jsme v nepravu, když jsme tyto rytíře označili za virtuózní šosáky?

10. „REVOLUČNÍ KOMUNY“ A REVOLUČNĚ DEMOKRATICKÁ DIKTATURA PROLETARIÁTU A ROLNICTVA

Novojiskrovská konference nezůstala při anarchistickém stanovisku, k němuž dospěla nová Jiskra (působit jen „zdola“, a nikoli „zdola i shora“). Nesmyslnost názoru, že povstání je přípustné, avšak jeho vítězství a účast v prozatímní revoluční vládě nikoli, příliš bila do očí. Proto byl Martynovův a Martovův návrh na řešení tohoto problému v rezoluci doplněn výhradami a omezeními. Podívejme se blíže na tyto výhrady, uvedené v následující části rezoluce:

„Tato taktika (zůstat stranou krajní revoluční opozice) samozřejmě naprosto nevylučuje účelnost dílčího, epizodického uchvácení moci

a vytvoření revolučních komun v tom či onom městě, v té či oné oblasti výhradně proto, aby se přispělo k rozšíření povstání a k dezorganizaci vlády.“

Je-li tomu tak, pak se v zásadě připouští nejen působení zdola, nýbrž i shora. Což znamená, že se odmítá teze, kterou razil ve známém fejtonu^[116] v Jiskře (č. 93) L. Martov, a uznává se správnost taktiky, kterou prosazuje list Vperjod: nejen „zdola“, nýbrž i „shora“.

Dále: uchvácení moci (byť jen dílčí, epizodické atd.) zcela zjevně předpokládá, že se na něm bude podílet nejen sociální demokracie a nejen proletariát. Vyplývá to z toho, že na demokratické revoluci nemá zájem a aktivní podíl jenom on. Vyplývá to z toho, že jde o povstání „lidové“, jak se praví na začátku zmíněné rezoluce, a že se ho účastní i „neproletářské skupiny“ (termín z rezoluce konferenčníků o povstání), tj. i buržoazie. Čili: jak o to usiloval Vperjod, *konference hodila přes palubu zásadu, že jakákoli účast socialistů po boku maloburžoazie v prozatímní revoluční vládě je zradou na dělnické třídě*. „Zrada“ přece nepřestává být zradou jen proto, že takto označovaný čin je pouze dílčí, epizodický, místně omezený apod. Čili: jak o to usiloval Vperjod³³, *konference hodila přes palubu snahu přirovnávat účast v prozatímní revoluční vládě k vulgárnímu jaurésismu*. Vláda přece nepřestává být vládou jen proto, že se její moc nevztahuje na vícero měst, nýbrž jen na jedno město, že se nevztahuje na vícero oblastí, nýbrž jen na jednu oblast, ani jen proto, že se nazývá tak nebo onak. Takže: *konference upustila od zásadní formulace otázky, kterou se snažila prosadit nová Jiskra*.

Podívejme se nyní, zda jsou rozumná omezení, jimiž konference podmiňuje dnes již zásadně přípustné vytváření revolučních vlád a účast v nich. Nevíme, čím se liší pojem „epizodický“ od pojmu „prozatímní“. Obáváme se, že se tu cizím a „novým“ slovem jen zastírá myšlenková nejasnost. *Zdá se to „hlubší“*, ale ve skutečnosti je to nejasnější a zmatenější. Čím se liší „účelnost“ dílčího „uchvácení

moci“ v určitém městě nebo oblasti od účasti v prozatímní vládě celého státu? Nepatří snad mezi „města“ například i takový Petrohrad, kde došlo k 9. lednu? Nepatří snad mezi oblasti například i takový Kavkaz, který je větší než mnohé státy? A nevyvstanou snad před námi tytéž úkoly (jež svého času tolik znepokojovaly novou Jiskru) — co si počít s věznicemi, s policií, s finanční správou atd. — i při „uchvácení moci“ v jednom městě, nemluvě už o oblasti? Nikdo nebude samozřejmě popírat, že nebudeme-li mít dostatek sil, nebude-li povstání stoprocentně úspěšné, nepodaří-li se dosáhnout rozhodujícího vítězství, pak že mohou vznikat dílčí, městské a jiné prozatímní revoluční vlády. Ale co to s tím má společného, pánové? Cožpak vy sami na začátku své rezoluce nemluvíte o „rozhodném vítězství revoluce“, o „vítězném lidovém povstání“?? Odkdy pak se sociální demokraté ujímají práce anarchistů — třístit pozornost a cíle proletariátu, zaměřovat jej na „details“, a ne na otázky obecné, společné, celkové, univerzální? Když předpokládáte „uchvácení moci“ ve městě, sami se zmiňujete o možnosti „rozšíření povstání“; máme tím rozumět: na jiné město? Anebo snad dokonce na všechna města? Vaše závěry jsou, pánové, právě tak vratké a nahodilé, rozporné a zmatené, jako vaše předpoklady. Zevrubnou a jasnou odpověď na otázku prozatímní revoluční vlády vůbec dal třetí sjezd SDDSR. Tato odpověď se plně vztahuje i na všechny dílčí prozatímní vlády. Naproti tomu odpověď konference, která uměle a svévolně vypichuje jen část této otázky, je pouze snahou (i když marnou) *vyhnout se jí* v jejím celku, což plodí jen a jen zmatek.

Co se rozumí „revolučními komunami“? Liší se tento pojem od „prozatímní revoluční vlády“, a jestliže ano, tedy čím? To páni konferenčníci sami nevědí. Zmatenost revolučního myšlení vede u nich, jak tomu vesměs bývá, k *revolučnímu frazérství*. Ano, slova „revoluční komuna“ v rezoluci představitelů sociální demokracie jsou vskutku revoluční fráze a nic víc. Marx nejednou odsoudil takové

fráze, které „lákavým“ termínem z *přežilé minulosti* odvádějí pozornost od úkolů budoucnosti. Lákavost termínu, který v dějinách vždy hrál svou roli, se v takových případech mění v bezcennou a škodlivou tretku a cetku. My však musíme dělníkům i všemu lidu jasně a jednoznačně povědět, *proč* požadujeme ustavení prozatímní revoluční vlády a *jaké konkrétně přeměny* uskutečníme ihned po vítězném dovršení lidového povstání, které je již v proudu, budeme-li mít rozhodující vliv na vládu. Toto jsou otázky, jimž stojí političtí vůdcové tváří v tvář.

Třetí sjezd SDDSR na ně dává velmi jasnou odpověď tím, že předkládá úplný program těchto přeměn — minimální program naší strany. Naproti tomu slovo „komuna“ vůbec nic neobjasňuje, jen mate hlavy vzdálenou ozvěnou... halasných či planých frází. Čím dražší je nám například Pařížská komuna z roku 1871, tím méně si smíme dovolit jen se na ni odvolávat, ale neanalyzovat přitom její chyby a její specifické podmínky. Počínat si takto by znamenalo opakovat Engelsem zesměšněné nejapné počínání blanquistů, kteří nekriticky obdivovali (ve svém „manifestu“ z roku 1874) každý čin Komuny.³⁴ Co řekne náš konferenční dělníkovi, který se ho zeptá na *onu* „revoluční komunu“^[296], o níž se zmiňuje rezoluce? Může mu říci jediňe to, že pod tímto názvem je v dějinách známa taková dělnická vláda, která nedovedla a tehdy ani nemohla rozlišit prvky demokratického a socialistického převratu, která směšovala úkoly boje za republiku s úkoly boje za socialismus, která nedokázala vyřešit úkol energického vojenského útoku na Versailles, která se dopustila chyby tím, že se nezmocnila Francouzské banky atd. Zkrátka a dobře: ať už se ve své odpovědi odvoláte na Pařížskou komunu či na nějakou jinou, nemůžete odpovědět jinak, než že to byla vláda, *jakou ta naše být nesmí*. Pěkná odpověď, ba věru! Nesvědčí však o mentorství knihomola a o bezradnosti revolucionáře, když se praktický program strany přechází mlčením a když se v rezoluci nemístně předkládají lekce

z dějin? Není to důkazem právě oné chyby, z níž se marně snažili usvědčit nás, totiž směšování demokratického a socialistického převratu, jež žádná „komuna“ nerozlišovala?

Cílem prozatímní vlády (tak nevhodně nazvané komunou) má být „výhradně“ rozšíření povstání a dezorganizace vlády. Toto „výhradně“ v doslovném smyslu slova vylučuje jakékoli jiné úkoly a je pozůstatkem nejapné teorie „jen zdola“. Také snaha o vyloučení jiných úkolů je pouze dalším projevem krátkozrakosti a nedomyšlenosti. „Revoluční komuna“, tj. revoluční vláda byť i jen v jednom městě se nutně bude muset ujmout správy (být prozatímní, „dílní a epizodické“) *všech* státních záležitostí a je vrcholem nerozumu strkat před tímhle hlavu do písku. Tato vláda bude muset uzákonit osmihodinovou pracovní dobu, zřídit v továrnách dělnickou inspekci, zavést všeobecnou a bezplatnou školní docházku, volitelnost soudců, ustavit rolnické výbory atd., zkrátka bude nutně muset provést řadu reforem. Zahrnovat tyto reformy pod pojem „příspěť k rozšíření povstání“ by znamenalo hrát si se slovy a záměrně vnášet ještě větší nejasnost tam, kde je zapotřebí mluvit naprosto jasně.

Závěrečná část novojiskrovské rezoluce neposkytuje nový materiál ke kritice zásadních tendencí znovuzrozeného „ekonomismu“ v naší straně, avšak ilustruje z trochu jiné stránky to, co bylo řečeno výše.

Tato část zní:

„Jen v jediném případě by musela sociální demokracie z vlastní iniciativy vynaložit úsilí na to, aby uchopila moc a co možná nejdéle ji udržela ve svých rukou, a to v případě, kdyby se revoluce přenesla do vyspělých zemí západní Evropy, kde již podmínky pro uskutečnění socialismu dosáhly určité (?) zralosti. V tomto případě se mohou omezené historické hranice ruské revoluce podstatně rozšířit a naskytne se možnost vstoupit na cestu socialistických přeměn.

Sociální demokracie, jejíž taktika se řídí záměrem udržet si během celého revolučního období postavení krajní revoluční opozice vůči

všem vládám, jež se v průběhu revoluce vystřídají, může se tak nejlépe připravit i k využití vládní moci, dostane-li se jí (??) do rukou.“

Hlavní myšlenkou je tu ona myšlenka, kterou nejednou formuloval Vperjod, když tvrdil, že se nemusíme bát (jako se bojí Martynov) úplného vítězství sociální demokracie v demokratické revoluci, tj. revoluční demokratické diktatury proletariátu a rolnictva, neboť nám takové vítězství umožní zburcovat Evropu, a evropský socialistický proletariát, až ze sebe svrhne buržoazní jařmo, pak zase pomůže nám uskutečnit socialistický převrat. Podívejte se však, jak je tato myšlenka v podání novojiskrovců zkomolena. Nebudeme se podrobně zabývat jednotlivostmi, například nesmyslným tvrzením, že se moc může „dostat“ do rukou uvědomělé strany, která pokládá uchvácení moci za škodlivou taktiku, nebo tím, že v Evropě dosáhly podmínky pro socialismus nikoli určité zralosti, ale zralosti vůbec, že náš stranický program nezná žádné socialistické přeměny, ale jen socialistický převrat. Povšimněme si, v čem je hlavní a základní rozdíl mezi myšlenkou listu Vperjod a rezolucí. Vperjod předestřel revolučnímu proletariátu Ruska aktivní úkol — zvítězit v boji za demokracii a využít tohoto vítězství k přenesení revoluce do Evropy. Rezoluce však nechápe souvislost mezi naším „rozhodným vítězstvím“ (nikoli v novojiskrovském smyslu) a revolucí v Evropě, a proto nemluví o úkolech proletariátu a o perspektivách *jeho* vítězství, nýbrž jen o jedné z možností vůbec: „kdyby se revoluce přenesla...“ Vperjod dával přímé a jasné směrnice — a ty pak byly pojaty do rezoluce III. sjezdu SDDSR —, jakým způsobem je možné a nutné „využít vládní moci“ v zájmu proletariátu, a to se zřetelem k tomu, co je uskutečnitelné již na daném stupni společenského vývoje a co je nutné uskutečnit nejdříve jako demokratický předpoklad boje za socialismus. Rezoluce i v tomto ohledu beznadějně pokulhává za událostmi, když prohlašuje: „může se připravit k využití“, ale nedovede říci, *jak* může, *jak* se připravit, k *jakému* využití. Nepochybujeme například o tom, že se

novojiskrovci „mohou připravit k využití“ vedoucího postavení ve straně, ale vtip je v tom, že jejich dosavadní pokusy o takové využití a jejich přípravy na to neskýtají naději, že se možnost změny ve skutečnost...

Vperjod přesně stanovil, na čem právě závisí reálná „možnost udržet moc ve svých rukou“, totiž na revoluční demokratické diktatuře proletariátu a rolnictva, na jejich společné masové síle, schopné převážit všechny síly kontrarevoluce, na nezbytné shodě jejich zájmů, pokud jde o *demokratické* přeměny. Rezoluce konference ani v tomto směru nepřináší nic pozitivního, jen uhýbá od problému. Přitom však možnost udržet v Rusku moc nutně závisí na složení sociálních sil samého Ruska, na podmínkách demokratického převratu, který nyní u nás probíhá. Vždyť vítězství proletariátu v Evropě (a to je ještě určitá distance mezi přenesením revoluce do Evropy a vítězstvím proletariátu) vyvolá zběsilý kontrarevoluční boj ruské buržoazie, ale rezoluce novojiskrovců se ani slovem nezmiňuje o této kontrarevoluční síle, na jejíž význam poukazuje rezoluce III. sjezdu SDDSR. Kdybychom se v boji za republiku a za demokracii nemohli opřít kromě proletariátu také o rolnictvo, byla by možnost „udržet moc“ beznadějná. Jestliže však beznadějná není, jestliže nám „rozhodné vítězství revoluce nad carismem“ nabízí takovou možnost, pak na ni musíme poukazovat, aktivně vyzývat k přeměně této možnosti ve skutečnost, razit praktická hesla nejen *pro případ* přenesení revoluce do Evropy, nýbrž i *pro realizaci* tohoto úkolu. Poukazováním na „omezené historické hranice ruské revoluce“ sociálně demokratičtí chvostisté pouze zastírají vlastní omezené chápání úkolů této demokratické revoluce a vedoucí úlohy proletariátu v této revoluci!

Jednou z námitek vůči heslu „revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva“ je, že prý diktatura předpokládá „jednotnou vůli“ (Jiskra, č. 95)^[122] a že proletariát a maloburžoazie jednotnou vůli mít nemohou. Tato

námitka je neudržitelná, neboť je založena na abstraktním, „metafyzickém“ výkladu pojmu „jednotná vůle“. Vůle však bývá v něčem jednotná a v něčem nejednotná. Nejednotnost, pokud jde o socialismus a boj za socialismus, nevyklučuje jednotu vůle, pokud jde o demokratismus a boj za republiku. Zapomínat na to by znamenalo zapomínat na logický a historický rozdíl mezi demokratickým a socialistickým převratem. Zapomínat na to by znamenalo zapomínat na *všelidový* charakter demokratického převratu: je-li vskutku „všelidový“, pak tu *existuje* „jednota vůle“ alespoň potud, pokud tento převrat splňuje potřeby a požadavky všeho lidu. Mimo rámec demokratismu nemůže být o jednotné vůli proletariátu a rolnické buržoazie ani řeči. Třídní boj mezi nimi je nevyhnutelný, avšak v rámci demokratické republiky to zároveň bude nejhlubší a nejširší boj lidu *za socialismus*. Tak jako všechno na světě má i revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva svou minulost i budoucnost. Její minulost — to je samoděržaví, nevolnictví, monarchie, privilegia. V boji proti této minulosti, v boji proti kontrarevoluci je možná „jednota vůle“ proletariátu a rolnictva, neboť tu existuje jednota zájmů.

Její budoucnost — to je boj proti soukromému vlastnictví, boj námezdního dělníka proti zaměstnavateli, boj za socialismus. Tady jednotná vůle možná není*. Tady nejde o cestu od samoděržaví k republice, nýbrž o cestu od maloburžoazní demokratické republiky k socialismu.

V konkrétní historické situaci se ovšem prvky minulosti a budoucnosti prolínají a obě cesty se směšují. Námezdní práce a její boj proti soukromému vlastnictví existuje i za samoděržaví a její zárodky vznikají dokonce už za nevolnictví. To nám ovšem naprosto nebrání logicky a historicky od sebe odlišovat velká vývojová období. Vždyť neustále

* Rozvoj kapitalismu, ve svobodných podmínkách ještě rozsáhlejší a rychlejší, zakrátko nevyhnutelně učiní konec jednotné vůli, a to tím dříve, čím dříve bude rozdracena kontrarevoluce a reakce.

stavíme do protikladu revoluci buržoazní a socialistickou, neustále zdůrazňujeme, že je bezpodmínečně nutné přísně je rozlišovat, ale což je možné popírat, že se v dějinách jednotlivé, *dílčí* prvky toho i onoho převratu prolínají? Cožpak epocha demokratických revolucí v Evropě nezná řadu socialistických hnutí a socialistických pokusů? A cožpak budoucí socialistické revoluci v Evropě nezbylo ještě mnohé a mnohé dokončit ve smyslu demokratismu?

Sociální demokrat nesmí nikdy, ani na chvíli zapomínat na nevyhnutelný třídní boj proletariátu za socialismus i proti té nejdemokratičtější a nejrepublikánštější buržoazii a maloburžoazii. O tom nemůže být pochyby. Z toho vyplývá, že je bezpodmínečně nutná zvláštní a samostatná, třídně přesně vyhraněná strana sociální demokracie. Z toho vyplývá i dočasný ráz našeho „společného boje“ s buržoazií i povinnost přísně dohlížet „na spojence jako na nepřítel“ atd. Tohle všechno je rovněž zcela nesporné. Bylo by však směšné a reakční vyvozovat z toho závěr, že můžeme opomíjet, ignorovat nebo přezírat naléhavé úkoly dneška, i když jsou jen přechodné a dočasné. Boj proti samoděržaví je sice pro socialisty úkol dočasný a přechodný, avšak jakékoli ignorování nebo přezírání tohoto úkolu se rovná zradě na socialismu a slouží reakci. Revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva je nepochybně jen přechodný, dočasný úkol socialistů, avšak ignorovat tento úkol v období demokratické revoluce je přímo reakční.

Konkrétní politické úkoly je třeba vytyčovat v konkrétní situaci. Všechno je relativní, všechno je v pohybu, všechno se mění. Německá sociální demokracie nevytyčuje ve svém programu požadavek republiky. Situace je tam taková, že v praxi je tato otázka takřka neoddělitelná od otázky socialismu (i když Engels v připomínkách k návrhu erfurtského programu^[359] z roku 1891 varoval, aby se i pokud jde o Německo nepodceňoval význam republiky a boje za republiku!³⁵⁾). V ruské sociální demokracii naopak nikdy nikoho nenapadlo, že by se měl požadavek republiky z pro-

gramu a agitace vypustit, neboť u nás nemůže být ani řeči o nerozlučné spojitosti mezi otázkou republiky a otázkou socialismu. Německý sociální demokrat, který v roce 1898 nestaví do popředí speciální otázku republiky, je jev přirozený, nevyvolávající ani údiv, ani odsouzení. Německý sociální demokrat, který by ignoroval otázku republiky v roce 1848, by byl přímým zrádcem revoluce. Abstraktní pravda neexistuje. Pravda je vždycky konkrétní.

Přijde čas, kdy skončí boj proti ruskému samoděržaví, kdy v Rusku pomine údobí demokratické revoluce, a pak bude směšná každá zmínka o „jednotě vůle“ proletariátu a rolnictva, o demokratické diktatuře atd. Pak budeme přímo uvažovat o socialistické diktatuře proletariátu a promluvíme si o ní podrobněji. Dnes je však strana pokrokové třídy povinná co nejenergičtěji usilovat o rozhodné vítězství demokratické revoluce nad carismem. A rozhodné vítězství není nic jiného než revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva.

*Poznámka*³⁶

1. Připomínáme čtenáři, že v polemice mezi Jiskrou a listem Vperjod se Jiskra mimo jiné dovolávala Engelsova dopisu Turatimu^[287], v němž Engels varoval (budoucího) vůdce italských reformistů před směřováním demokratické a socialistické revoluce. Nadcházející revoluce v Itálii bude maloburžoazní, demokratická, a nikoli socialistická, napsal Engels^[307] o politické situaci v Itálii 1894.³⁷ Jiskra vytýkala listu Vperjod, že se zříká zásady stanovené Engelsem. Byla to však výtka neoprávněná, neboť Vperjod (č. 14) plně a bezvýhradně uznával správnost Marxovy teorie o rozdílnosti tří hlavních sil působících v revolucích 19. století*. Podle této teorie se proti starému pořádku, samoděržaví,

* Viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 21–39. *Red.*

feudalismu a nevolnictví staví: 1. liberální velkoburžoazie; 2. radikální maloburžoazie; 3. proletariát. První bojuje jen za konstituční monarchii, druhá za demokratickou republiku, třetí za socialistický převrat. Směšovat maloburžoazní boj za úplný demokratický převrat s proletářským bojem za socialistickou revoluci — to může socialistu přivést leda k politickému bankrotu. Toto Marxovo varování je naprosto správné. A zejména z tohoto důvodu je heslo „revoluční komuny“ pochybené, neboť komuny, které známe z dějin, směšovaly právě demokratický a socialistický převrat. Naproti tomu naše heslo — revoluční demokratická diktatura proletariátu a rolnictva — poskytuje dokonalou záruku proti této chybě. Bezvýhradně uznává buržoazní charakter nynější revoluce, jež není *v tomto okamžiku* schopna překročit rámec pouze demokratického převratu, avšak *popohání* tento převrat *kupředu*, snaží se mu dodat formy co nejvýhodnější pro proletariát, a tudíž co nejvíce využít demokratického převratu v zájmu co nejúspěšnějšího dalšího boje proletariátu za socialismus.

11. ZBĚŽNÉ SROVNÁNÍ NĚKTERÝCH REZOLUCÍ III. SJEZDU SDDSR A „KONFERENCE“

Otázka prozatímní revoluční vlády je těžištěm taktických otázek sociální demokracie v současné době. Zabývat se stejně podrobně ostatními rezolucemi konference není možné ani nutné. Omezíme se jén na stručné upozornění na několik bodů, které dotvrzují zásadní rozdíl mezi taktickým zaměřením rezolucí III. sjezdu SDDSR a rezolucí konference, jež jsme rozebrali už dříve.

Vezměme například postoj k taktice vlády v předvečer převratu. Komplexní odpověď na tuto otázku najdeme opět v rezoluci III. sjezdu SDDSR. Tato rezoluce počítá se všemi rozmanitými podmínkami a úkoly specifické situa-

ce: jak s odhalováním licoměrnosti vládních ústupků, tak s využitím „karikaturních forem lidového zastupitelského orgánu“, jak s revolučním uskutečněním naléhavých požadavků dělnické třídy (především osmihodinové pracovní doby), tak konečně i s odporem vůči černým sotním. V rezolucích konference se o těchto věcech pojednává roztržitěně na několika různých místech: o „odporu vůči temným silám reakce“ je zmínka jen v preambuli rezoluce o vztahu k jiným stranám. O účasti ve volbách do zastupitelských orgánů^[151] se pojednává odděleně od „kompromisů“ carismu s buržoazií. Místo výzvy k zavedení osmihodinové pracovní doby revoluční cestou opakuje zvláštní rezoluce s okázalým názvem O hospodářském boji^[152] (po bombastických a velmi nemoudrých slovech o „centrálním místě, jež v ruském veřejném životě zaujala dělnická otázka“) pouze staré heslo, že je třeba agitovat za „uzákonění osmihodinové pracovní doby“. Nedostatečnost a zastaralost tohoto hesla v současné situaci je natolik jasná, že ani není třeba se zdržovat důkazy.

Otázka otevřeného politického vystoupení. Zde již III. sjezd^[225] počítá s nadcházející *základní* změnou v naší činnosti. Rozhodně se nesmí zanedbávat konspirační činnost a rozvíjení konspirativního aparátu, to by leda posloužilo policii a bylo nesmírně výhodné pro vládu. Zároveň se však nutně musí už dnes pomýšlet i na otevřené vystoupení. Musíme neprodleně *připravovat* účelné formy takového vystoupení, a tedy i zvláštní, méně konspirativní aparáty pro tento účel. Musí se využívat legálních a pololegálních spolků a podle možnosti je přeměňovat v opory budoucí legální sociálně demokratické dělnické strany v Rusku.

Konference i v tomto ohledu otázku rozměšňuje a nepředkládá žádná ucelená hesla. Zejména bije do očí směšný příkaz organizační komisi, aby se postarala o „umístění“ legálních publicistů. Zcela nejapné je usnesení „podřídít svému vlivu ty demokratické listy, které si kladou za cíl

podporovat dělnické hnutí“^[145]. Tento cíl si přece kladou všechny naše legální liberální noviny, svým zaměřením téměř veskrze „osvobožďenovské“. Proč by redakce Jiskry nemohla sama jednat dle své rady a nepředvedla nám, jakým způsobem se má například podřídit sociálně demokratickému vlivu Osvobožďenje? Místo hesla o využití legálních spolků jakožto opor *strany* nám za prvé nabízejí dílčí radu týkající se pouze „odborových“ spolků^[146] (povinná účast členů strany v nich) a za druhé nám radí vést „revoluční organizace dělníků“ = „formálně neustavené organizace“ = „revoluční dělnické kluby“^[144]. Jak se tyto „kluby“ dostaly mezi formálně neustavené organizace a o jaké „kluby“ vůbec jde, to ví Alláh. Místo přesných a jasných direktiv nejvyšší stranické instituce se nám nabízejí jen jakési útržky myšlenek a koncepty poznámek publicistů. Nenaskytá se nám však žádná ucelená představa o tom, jak strana začíná převádět veškerou svou činnost na zcela novou základnu.

Naprosto odlišně formuluje sjezd strany a konference „rolnickou otázku“. Sjezd vypracoval rezoluci o „vztahu k rolnickému hnutí“ a konference o „práci mezi rolníky“. V prvním případě se vyzvedá úkol vést v zájmu boje všeho lidu proti carismu celé široké revolučně demokratické hnutí. V druhém případě se všechno redukuje jen na „práci“ mezi příslušníky jediné vrstvy. V prvním případě se jako ústřední praktické agitační heslo razí požadavek začít neprodleně organizovat revoluční rolnické výbory k provedení všech demokratických přeměn. Ve druhém případě má být „požadavek vytvářet výbory“ předložen ústavodárnému shromáždění. Ale proč máme stůj co stůj čekat na ústavodárné shromáždění? A bude skutečně ústavodárné? Bude mít vůbec nějakou váhu, nebudou-li už předtím a zároveň s ním ustavovány revoluční rolnické výbory? Všechny tyto otázky konference pomínula. Ve všech jejích usneseních se obráží jedna společná myšlenka, kterou jsme tu podrobili rozboru, že totiž v buržoazní revoluci se máme zabývat jen svou

speciální činností, ale neklást si za cíl vést celé demokratické hnutí a samostatně je řídit. Tak jako se „ekonomisté“ vytrvale dopouštěli omylu tím, že sociálním demokratům přisuzovali hospodářský boj, kdežto politický boj přenechávali liberálům, propadají i novojiskrovci ve svých úvahách falešně představě, že bychom měli skromně sedět někde v koutku stranou buržoazní revoluce a aktivní provádění této revoluce přenechat buržoazii.

Nakonec musíme chtě nechtě připomenout i rezoluci o vztahu k jiným stranám. Rezoluce III. sjezdu SDDSR^[223] mluví o tom, že je nutné odhalovat veškerou omezenost a nedostatečnost osvobozenického hnutí buržoazie, aniž by se naivně pokoušela vypočítávat od jednoho sjezdu ke druhému všechny možné případy této omezenosti a vést dělicí čáru mezi špatnými a dobrými buržoy. Konference však opakuje Starověrovu chybu, vytrvale tuto dělicí čáru hledá a rozvíjí pověstnou teorii „lakmusového papírku“. Starověr vycházel z velmi dobré myšlenky, že je třeba klást buržoazii přísnější podmínky. Zapomněl ovšem, že každý pokus odlišit předem buržoazní demokraty, kteří si zasluhují pochvalu, souhlas atd., od buržoazních demokratů, kteří si to nezasluhují, vede k „formuli“, kterou vývoj událostí vzápětí odvrhuje a která leda vnáší zmatek do proletářského třídního uvědomění. Z reálné jednoty v boji se těžiště pozornosti přesunuje na prohlášení, sliby a hesla. Starověr považoval za takové stěžejní heslo „všeobecné, rovné, přímé a tajné volební právo“. Neuplynuly ani dva roky a tento „lakmusový papírek“ se ukázal být k ničemu, heslo o všeobecném volebním právu přejali osvobožďenovci a nejenže se tím nepřiblížili sociální demokracii, ale naopak se právě s pomocí tohoto hesla snažili dělníky zmást a odvrátit od socialismu.

Nyní novojiskrovci kladou „podmínky“ ještě „přísnější“, „požadují“ od nepřátel carismu, aby „energicky a nedvojznačně (!?) podporovali každou rozhodnou akci organizovaného proletariátu“ atd., až po „aktivní účast při se-

beozbrojování lidu“. Dělicí čára byla tedy posunuta o hodně dál — a přesto již *opět zastavala*, ukázala se ihned jako nevyhovující. Proč například chybí heslo republiky? Jak to, že sociální demokraté „požadují“ v zájmu „nemilosrdné revoluční války proti všem základům stavovsko-monarchického režimu“ všechno možné kromě boje za republiku?

Důkazem toho, že tato otázka není jen malicherné štouplství, že omyl novojiskrovců má svrchovaně aktuální politický význam, je Svaz pro osvobození Ruska (viz *Proletarij*, č. 4)*. Tito „nepřátelé carismu“ plně vyhoví všem „požadavkům“ novojiskrovců. Jak jsme však ukázali, v programu (či v bezprogramovosti) tohoto Svazu pro osvobození Ruska vládne osvobožděnovský duch, takže se snadno může octnout ve vleku osvobožděnovců. Konference nicméně v závěru rezoluce prohlašuje, že „sociální demokracie bude i nadále vystupovat proti *licoměrným přátelům lidu*, proti všem politickým stranám, které sice vystrkují liberální a demokratický prapor, ale odmítají doopravdy podporovat revoluční boj proletariátu“. Svaz pro osvobození Ruska tuto podporu nejen neodmítá, ale horlivě ji doporučuje. Je to snad záruka, že jeho vůdcové nejsou „licoměrní přátelé lidu“, byť byli osvobožděnovci?

Jak vidíte, novojiskrovci se rázem ocitají se svými předběžnými „podmínkami“ a směšně a trapně bezmocnými „požadavky“ v komické situaci. Ihned se totiž ukazuje, že jejich podmínky a požadavky neodpovídají potřebám živé

* Ve 4. čísle listu *Proletarij* ze 4. června 1905 byl uveřejněn obsáhlý článek *Nový revoluční dělnický svaz*[78]. (Viz *Sebrané spisy* 10, Praha 1982, s. 291–302. *Red.*) Reprodukují se v něm obsah provolání^[15, 16] tohoto svazu, který si dal název *Svaz pro osvobození Ruska* a vytkl si za cíl dosáhnout ozbrojeným povstáním svolání ústavodárného shromáždění. V uvedeném článku se dále vymezuje vztah sociální demokracie k takovýmto nestranickým svazům. O tom, nakolik byl zmíněný svaz reálný a jaké byly jeho osudy v revoluci, nám však chybějí jakékoli informace. (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. *Red.*)

skutečnosti. Jejich honba za fórmulemi je beznadějná, neboť žádnou formulí nelze postihnout všechny ty rozmanité projevy licoměrnosti, nedůslednosti a omezenosti buržoazní demokracie. Nejde o „lakmusový papírek“, nejde o formule, o sepisování a otiskování požadavků, o předběžné rozšíření licoměrných a nelicoměrných „přátel lidu“, nýbrž o reálnou jednotu v boji, o neochabující kritiku každého „nepevného“ kroku buržoazní demokracie ze strany sociálních demokratů. Ke „skutečnému stmelení všech společenských sil, jež mají zájem na demokratické přestavbě“, nejsou potřebné „body“, nad nimiž se tak usilovně a tak zbytečně pachtila konference, ale schopnost razit opravdu revoluční hesla. Jsou k tomu potřebná taková hesla, která pozvedají revoluční a republikánskou buržoazii na úroveň proletariátu, a nikoli úkoly, které snižují proletariát na úroveň monarchistické buržoazie. Je k tomu potřebná co nejenergičtější účast v povstání, a ne mentorské vytáčky zamlouvající neodkladnost ozbrojeného povstání.

12. OSLABÍ SE ROZMACH DEMOKRATICKÉ REVOLUCE, ODVRÁTÍ-LI SE OD NÍ BURŽOAZIE ?

Předešlé řádky byly již napsány, když jsme dostali do rukou rezoluce kavkazské konference novojiskrovců, uveřejněné v Jiskře. Stěží bychom si mohli pour la bonne bouche (jako poslední sousto) vymyslet něco lepšího.

Redakce Jiskry právem poznamenává, že „v základní otázce taktiky kavkazská konference rovněž dospěla k *analogickému* (vskutku!) usnesení, jaké bylo schváleno celoruskou konferencí“ (tj. novojiskrovskou). „Pokud jde o postoj sociální demokracie k prozatímní vládě, zaujali kavkazští soudruzi zcela negativní stanovisko k nové metodě propagované skupinou Vperjod a delegáty takzvaného sjezdu, kteří se k ní připojili.“ „Formulaci o taktice proletářské

strany v buržoazní revoluci, k níž konference dospěla, je třeba považovat za *velmi zdařilou*.“^[158]

To je fakt. Nikdo by nedokázal „zdařileji“ formulovat základní omyl novojiskrovců. Uvedeme tuto formulaci v plném znění a v závorkách upozorníme nejdříve na to nepodstatné a potom na to hlavní.

Rezoluce^[207] kavkazské konference novojiskrovců o prozatímní vládě:

„V zájmu toho, aby byla straně zajištěna naprostá svoboda kritiky rodícího se buržoazního státního zřízení (zajistit vytvoření republiky není naše věc, naší věcí je pouze zajistit svobodu kritiky! Anarchistické ideje vedou i k anarchistickému vyjadřování: ‚buržoazní státní zřízení!‘), konference považuje za svůj úkol využít revoluční situace k prohloubení (no samozřejmě, jen by se mělo dodat: k prohloubení à la Martynov!) sociálně demokratického uvědomění proletariátu (pouze k prohloubení uvědomění, a ne k vydobytí republiky? Jak ‚hluboké‘ chápání revoluce!), a proto se vyslovuje proti vytvoření sociálně demokratické prozatímní vlády a proti vstupu do ní (zde si připomeňme Engelsem citovanou rezoluci bakuninovců, schválenou 10 měsíců před španělskou revolucí: viz Proletarij, číslo 3)³⁸ a považuje za nejúčelnější vykonávat na buržoazní prozatímní vládu nátlak zvenčí (zdola, a ne shora) za účelem přiměřené (?!) demokratizace státního zřízení. Konference má za to, že vytvoření prozatímní vlády sociálními demokraty nebo jejich vstup do ní by vedl jednak k tomu, že by od sociálně demokratické strany odpadly široké masy zklamaného proletariátu, neboť i kdyby sociální demokracie uchvátila moc, nebyla by s to uspokojit naléhavé potřeby dělnické třídy včetně uskutečnění socialismu (republika není naléhavou potřebou! Autoři si ve své nevinnosti ani nevšimli, že mluví čistě anarchistickou řečí, jako by vůbec odmítali účast v buržoazních revolucích!), a jednak *by to odradilo od revoluce buržoazní třídy a oslabilo tím její rozmach*.“

Tak tady je ten zakopaný pes! Tady se anarchistické ideje prolínají (jak se to běžně děje i mezi západoevropskými bernsteinovci) s nejryzejším oportunistem. Jen si pomyslete: nemá se vstupovat do prozatímní vlády, protože by to mohlo buržoazii od revoluce odradit a oslabit tím rozmach revoluce! Ale vždyť tady už před sebou máme zcela hotovou, ryzí a důslednou novojiskrovskou filozofii: když jde o revoluci buržoazní, pak je radno přizpůsobit se buržoazní omezenosti a ustoupit jí z cesty. Vždyť připustíme-li být jen zčásti a být jen na okamžik, že naše účast může buržoazii odradit, vydáváme tím přece vůdcovství v revoluci zcela do rukou buržoazních tříd! Dáváme tak proletariát zcela pod kuratelu buržoazie (ale přitom si ponecháváme naprostou „svobodu kritiky“!!), nutíme proletariát k umírněnosti a poslušnosti, abychom buržoazii neodradili. Oklešťujeme nejnaléhavější potřeby proletariátu, totiž jeho politické potřeby, které nikdy dost dobře nechápali „ekonomisté“ ani jejich epigoni, a oklešťujeme je proto, abychom buržoazii neodradili. Zcela se vzdáváme revolučního boje za uskutečnění demokratismu v rozsahu potřebném proletariátu a přecházíme k čachrování s buržoazií, jejíž dobrovolný souhlas („abychom ji neodradili“) si vykupujeme zradou svých zásad, zradou revoluce.

Dva kratičké řádky stačily kavkazským novojiskrovským k vyjádření celé podstaty taktiky zrady revoluce a přeměny proletariátu v ubohého nohsleda buržoazních tříd. To, co jsme předtím vysledovali z novojiskrovských omylů jen jako tendenci, máme tu nyní před sebou zformulováno už jako jasnou a vyhraněnou zásadu: ve vleku monarchistické buržoazie. Jelikož by uskutečnění republiky mohlo buržoazii odradit (to se již děje — viz příklad pana Struveho), tudíž pryč s bojem za republiku! Jelikož každý důsledný a energický požadavek proletariátu vždy a na celém světě buržoazii odrazuje, tudíž zalezte, soudruzi dělníci, zpátky do svých doupat a působte jenom zvenčí, neopovažujte se využívat v zájmu revoluce nástrojů a pro-

středků „buržoazního státního“ zřízení a zachovejte si „svobodu kritiky“!

Při této příležitosti vyšlo najevo, jak je z gruntu falešně chápán už sám termín „buržoazní revoluce“. Jeho martyrovovské či novojiskrovské „pojetí“ vede přímo ke zradě věci proletariátu ve prospěch buržoazie.

Kdo už zapomněl na starý „ekonomismus“, kdo jej nestuduje a nepřipomíná si jej, ten stěží porozumí i dnešním dozvukům „ekonomismu“. Vzpomeňte si na bernsteinovské Credo³⁹. Z „ryze proletářských“ názorů a programů se vyvodil závěr, že nám, sociálním demokratům, přísluší starat se o ekonomiku, o skutečně dělnické záležitosti, o svobodu kritiky veškerého politikaření a o skutečné prohloubení sociálně demokratické činnosti. Jim, liberálům, přísluší starat se o politiku. Nedej pámbu, abychom upadli do „revolučnosti“, tím bychom buržoazii odradili. Kdo si přečte celé Credo nebo samostatnou přílohu^[159] k 9. číslu listu Rabočaja mysl⁴⁰ (ze září 1899), uvidí celý tento myšlenkový sled jako na dlani.

Nyní se totéž, jenže ve velkém měřítku, uplatňuje při hodnocení celé „velké“ ruské revoluce, bohužel již předem znevažované a karikované teoretiky ortodoxního šosáctví! Nám, sociálním demokratům, prý přísluší starat se o svobodu kritiky, prohlubovat uvědomění, působit zvenčí. Jim, buržoazním třídám, přísluší svoboda činů, svobodný prostor pro revoluční (čti liberální!) vedení, pro uskutečňování „reform“ shora.

Tito vulgarizátoři marxismu se nikdy nezamysleli nad Marxovými slovy o nutnosti nahradit zbraň kritiky kritikou zbraní⁴¹. Berou Marxovo jméno nadarmo a ve skutečnosti sestavují taktické rezoluce zcela v duchu frankfurtských buržoazních žvanilů, kteří svobodně kritizovali absolutismus, prohlubovali demokratické uvědomění a nechápali, že čas revoluce je časem činů, působení shora i zdola. Marxismus nahradili planým mudrováním a z ideologie nejpokrokovější, nejrozhodnější a nejenergičtější revo-

luční třídy udělali ideologii jejích nejméně vyspělých vrstev, které strkají hlavu do písku před obtížnými revolučně demokratickými úkoly a přenechávají je pánům Struvům.

Odvrátí-li se buržoazní třídy od revoluce proto, že do revoluční vlády vstoupí sociální demokracie, prý tím „oslabí její rozmach“!

Slyšíte, ruští dělníci: rozmach revoluce prý bude větší, když ji provedou páni Struvové, kteří se nedají zastrašit sociálními demokraty a neusilují o vítězství nad carismem, nýbrž o dohodu s ním! Rozmach revoluce prý bude větší, uskuteční-li se první ze dvou jejích možných výsledků, jež jsme nastínili výše, tj. dohodne-li se monarchistická buržoazie se samoděržavím na „ústavě“, jako je šipovovská!

Sociální demokraté, kteří v rezolucích sepisují jako poučení pro celou stranu takové hanebnosti anebo si tyto „zdařilé“ rezoluce pochvalují, jsou tak zaslepeni planým mudrováním, které z marxismu vyleptalo všechno živoucí, že ani nepozorují, jak tyto rezoluce mění všechna jejich ostatní pěkná slova ve fráze. Vezměte si kterýkoli jejich článek z Jiskry, vezměte si dokonce věhlasnou brožuru našeho slovutného Martynova, a zaplaví vás řeči o *lidovém* povstání, o dovedení revoluce *až do konce*, o snaze opřít se o *nejširší vrstvy lidu* v boji proti nedůsledné buržoazii. Jenže v tom okamžiku, kdy připustíte nebo schválíte myšlenku o „oslabení rozmachu revoluce“ tím, že se od ní odvrátí buržoazie, mění se všechny tyto pěkné věci v ubohou frázi. Buď — anebo, pánové: Buď se budeme společně s lidem snažit provést revoluci tak, abychom dosáhli úplného vítězství nad carismem *navzdory* nedůsledné, zištné a zbabělé buržoazii, anebo ze strachu, aby se snad buržoazie „neodradila“, toto „navzdory“ nepřipustíme, a pak vydáme proletariát a lid této nedůsledné, zištné a zbabělé buržoazii napospas.

Neopovažujte se má slova překrucovat. Nekřičte, že vás obviňuji z vědomé zrady. To ne, po celou dobu jste lezli a nakonec teď zalezli do bahna stejně nevědomky jako staří

„ekonomisté“, nezadržitelně a neodvratně vlečení dolů po šikmé ploše „prohlubování“ marxismu až k protirevolučnímu, bezduchému a neplodnému „mudrování“.

Zdalipak jste, pánové, uvažovali o tom, na jakých reálných společenských silách závisí „rozmach revoluce“? Ponechme stranou síly zahraniční politiky a mezinárodní kombinace, které se teď pro nás vyvinuly velmi příznivě, ale které při svém zkoumání pomíjíme a pomíjíme je právem, neboť nám jde o vnitřní síly Ruska. Podívejte se na tyto vnitřní společenské síly. Proti revoluci stojí samoděržaví, dvůr, policie, úřednictvo, armáda a hrstka vysoké šlechty. Čím více se lid bouří, tím nespolehlivější začíná být armáda a tím více kolísá úřednictvo. A dál: buržoazie je teď ve svém celku pro revoluci, horlivě řeční o svobodě, stále častěji mluví jménem lidu, ba dokonce jménem revoluce*. Ale my marxisté všichni z teorie víme a den co den a hodinu co hodinu na příkladu našich liberálů, zemstevních činitelů a osvobožďenců sledujeme, že se buržoazie staví za revoluci nedůsledně, ze sobeckých zájmů, zbaběle. Drtivá většina buržoazie nevyhnutelně přejde na stranu kontrarevoluce, na stranu samoděržaví proti revoluci, proti lidu, jakmile budou uspokojeny její omezené, sobecké zájmy, jakmile „se odvrátí“ od důsledného demokratismu (*a ona se už teď od něho odvrací!*). Zbývá „lid“, to jest proletariát a rolnictvo: z nich jedině proletariát je schopen jít spolehlivě až do konce, neboť směřuje mnohem dále, za rámec demokratického převratu. Právě proto bojuje proletariát v předních řadách za republiku a s pohrdáním odmítá nejapné a nedůstojné rady dbát přitom o to, zda se neodvrátí buržoazie. Rolnictvo zahrnuje masu poloproletářských živlů spolu s maloburžoazními. Odtud také pramení jeho kolísavost, která vede proletariát k tomu, aby se semkl ve vyhraněnou třídní stranu. Avšak kolísavost rolnictva se podstatně liší

* Po této stránce je zajímavý otevřený dopis pana Struveho Jaurèsovi^[262], který Jaurès nedávno otiskl v L'Humanité⁴² a pan Struve v 72. čísle časopisu Osvobožděníje.

od kolísavosti buržoazie, neboť rolnictvo má v současné době zájem ani ne tak na bezpodmínečném zachování soukromého vlastnictví, jako spíše na zabrání statkářské půdy, jedné z hlavních forem tohoto vlastnictví. I když se tím nestává socialistickým a neztrácí svůj maloburžoazní charakter, rolnictvo je schopno stát se bezvýhradným a velmi radikálním přívržencem demokratické revoluce. A také se jím nevyhnutelně stane, nebude-li průběh revolučních událostí, jež rolnictvo učí, příliš brzy přerušena zradou buržoazie a porážkou proletariátu. Za toho předpokladu se rolnictvo nutně stane oporou revoluce a republiky, neboť jen úplné vítězství revoluce mu bude moci poskytnout *všechno*, pokud jde o pozemkovou reformu, *všechno to*, co si rolnictvo přeje, po čem touží a co je pro ně skutečně nezbytné (nikoli k odstranění kapitalismu, jak si představují „socialisté revolucionáři“, nýbrž) k tomu, aby se pozvedlo z bahna polonevolnictví, z temna zdeptanosti a rabské poníženosti, aby zlepšilo své životní podmínky natolik, nakolik je to jen možné v rámci zbožního hospodářství.

Ale nejen to: rolnictvo nepoutá k revoluci pouze radikální agrární reforma, nýbrž i všechny jeho obecné a trvalé zájmy. Dokonce i k boji proti proletariátu potřebuje rolnictvo demokracii, neboť jen demokratické zřízení je s to přesně vyjádřit jeho zájmy a umožnit mu, aby uplatnilo svou masovou, většinovou převahu. Čím bude rolnictvo poučenější (a to se od války s Japonskem učí tak rychle, že o tom mnozí, kdo si zvykli měřit vědomosti jen školsky, nemají ani potuchy), tím důsledněji a rozhodněji se bude zasazovat o úplný demokratický převrat, neboť se na rozdíl od buržoazie neděsí vedení lidu, ale považuje je pro sebe za výhodné. Jeho ideálem se stane demokratická republika, jakmile se začne vymaňovat z naivního monarchismu, neboť vědomý monarchismus spekulantské buržoazie (čachrující s horní sněmovnou atd.) znamená pro rolnictvo stejně bezpráví, stejnou zdeptanost a temnotu jako dosud, jenom nepatrně přetřenou evropsky konstitučním lakem.

Právě proto buržoazie jako třída přirozeně a nevyhnutelně tíhne pod ochranná křídla liberální monarchistické strany, kdežto rolnictvo jako masa tíhne pod vedení revoluční a republikánské strany. Právě proto buržoazie není s to dovést demokratickou revoluci do konce, kdežto rolnictvo je schopno dovést revoluci do konce, a my mu v tom musíme být ze všech sil nápomocni.

Někdo třeba namítne, že nemá smysl tohle dokazovat, že je to přece abeceda, že si to všichni sociální demokraté velmi dobře uvědomují. Ba ne, kdo může mluvit o „oslabení rozmachu“ revoluce, když od ní odpadne buržoazie, ten si to neuvědomuje. Takoví lidé jen opakuji naučená slova našeho agrárního programu, ale jejich smysl nechápou, jinak by se nebáli pojmu revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva, který nevyhnutelně vyplývá z celého marxistického světového názoru i z našeho programu, jinak by neomezovali rozmach velké ruské revoluce jen na rozmach buržoazie. Takoví lidé potírají své abstraktní marxistické revoluční fráze vlastními konkrétními protimarxistickými a protirevolučními rezolucemi.

Kdo skutečně chápe úlohu rolnictva ve vítězné ruské revoluci, ten by nemohl tvrdit, že se rozmach revoluce oslabí tím, když se od ní odvrátí buržoazie. Neboť ve skutečnosti dojde k opravdovému rozmachu ruské revoluce teprve tehdy, až se buržoazie od ní odvrátí a až jako aktivní revolucionář vystoupí na scénu po boku proletariátu masa rolnictva, teprve tehdy dojde ke skutečně největšímu revolučnímu rozmachu, jaký je možný v etapě buržoazně demokratického převratu. Aby naše demokratická revoluce mohla být dovedena důsledně do konce, musí se opřít o takové síly, kterou jsou s to paralyzovat nevyhnutelnou nedůslednost buržoazie (tj. donutit ji právě k tomu, aby „se odradila“, čehož se nesmyslně obávají kavkazští stoupenčí Jiskry).

Proletariát musí dovést demokratický převrat do konce tím, že na

svou stranu získá masu rolnictva, aby mohl silou rozdrtit odpor samoděržaví a paralyzovat kolísavost buržoazie. Proletariát musí uskutečnit socialistický převrat tím, že na svou stranu získá masy poloproletářských vrstev obyvatelstva, aby mohl silou zlomit odpor buržoazie a paralyzovat kolísavost rolnictva a maloburžoazie. Takové jsou úkoly proletariátu, které novojiskrovci ve všech svých úvahách a rezolucích o rozmachu revoluce pojmají tak úzce.

Nezapomínejme však na jednu okolnost, která se při úvahách o „rozmachu“ často přehlíží. Nezapomínejme na to, že rozhodující tu není obtížnost úkolu, ale schopnost nalézt správnou cestu k jeho řešení a vyřešení. Nejde o to, zda je snadné či nespodné dosáhnout toho, aby rozmach revoluce byl mohutný a nezdolný, nýbrž o to, co je třeba činit, aby byl tento rozmach stále mohutnější. Jenže právě v názoru na tento základní charakter naší činnosti, na její základní zaměření se rozcházíme. Úmyslně to podtrhujeme, neboť nepozorní a nesevědomití lidé příliš často směšují dohromady dvě různé věci: jaký má být směr cesty, tj. jakou ze dvou různých cest zvolit, a jak snadno či jak brzy lze vytčeného cíle tou kterou cestou dosáhnout.

Poslední otázkou jsme se v předešlém výkladu vůbec nezabývali, neboť v této věci se uvnitř strany nevyskytly žádné rozpory a neshody. Sama o sobě je ovšem tato otázka nesmírně důležitá a zasluhuje si, aby jí všichni sociální demokraté věnovali co nejdůkladnější pozornost. Byli bychom neodpuštělně optimističtí, kdybychom přehlíželi, jaké obtíže s sebou nese zapojování nejen dělnické třídy, nýbrž i rolnictva do hnutí. Právě na těchto obtížích již nejednou ztroskotalo úsilí dovést demokratickou revoluci až do konce, přičemž nejvíce triumfovala nedůsledná a zištná buržoazie, která na jedné straně „vytloukala kapitál“ z ochrany monarchie před lidem a na druhé straně si „uchovávala nevinnost“^[244] liberalismu ... nebo „osvobožďenství“. Obtížné však ještě není neproveditelné. Důležité je mít jistotu, že byla zvolena správná cesta,

a tato jistota stonásobně zvyšuje revoluční energii a revoluční elán, jež jsou schopny konat divy.

Jak hluboký je názorový rozdíl mezi soudobými sociálními demokraty, pokud jde o volbu cesty, se každému rázem ozřejmí, jestliže si porovná kavkazskou rezoluci novojiskrovců s rezolucí III. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. V sjezdové rezoluci se praví: Buržoazie je nedůsledná, určitě se vynasnaží připravit nás o možnosti revoluce. Proto se, soudruzi dělníci, připravujte co nejenergičtěji k boji, ozbrojujte se a získávejte na svou stranu rolnictvo. Nevydáme své revoluční vymoženosti ziskné buržoazii bez boje. V rezoluci kavkazských novojiskrovců se praví: Buržoazie je nedůsledná a může se od revoluce odvrátit. Proto vás prosíme, soudruzi dělníci, nepomýšlejte na účast v prozatímní vládě, protože by to mohlo buržoazii odradit, a to by oslabilo rozmach revoluce!

Jedni říkají: Posouvejte revoluci kupředu, dovedte ji do konce navzdory odporu nebo pasivitě nedůsledné buržoazie.

Druzí říkají: Nepomýšlejte na to, že byste mohli sami dovést revoluci až do konce, neboť by to odradilo nedůslednou buržoazii.

Není snad víc než zřejmé, že tu jde o dvě diametrálně rozdílné cesty? Že jedna taktika bezpodmínečně vylučuje druhou? Že první taktika je jediné správnou taktikou revoluční sociální demokracie, kdežto druhá taktika že je v podstatě taktikou ryze osvoboždénovskou?

13. Z Á V Ě R. S M Í M E Z V Í T Ě Z I T ?

Lidé, kteří znají situaci v ruské sociální demokracii jen povrchně nebo ji posuzují jen zpovzdálí, kteří neznají historii celého našeho vnitrostranického boje od dob „ekonomismu“, velmi často odbývají i nynější taktické neshody,

které se vyhranily zejména po III. sjezdu, prostým konstatováním, že v každém sociálně demokratickém hnutí zcela přirozeně a nevyhnutelně existují dvě tendence, které jsou navzájem zcela dobře slučitelné. Na jedné straně se prý naléhavě zdůrazňuje obvyklá, běžná, každodenní práce, nutnost rozvíjet propagandu a agitaci, připravovat síly, prohlubovat hnutí atd. Na druhé straně se zdůrazňují bojové, všeobecně politické, revoluční úkoly hnutí, poukazuje se na nutnost ozbrojeného povstání, vytyčují se hesla: revolučně demokratická diktatura, prozatímní revoluční vláda. Ani jedno, ani druhé se však nesmí přehánět, ani v tom, ani v onom (jako v ničem na světě) prý není radno zabíhat do krajností atd. atd.

Laciné pravdy životní (a v uvozovkách i politické) moudrosti, nepochybně obsažené v takovýchto úvahách, však příliš často zastírají nepochopení naléhavých, palčivých potřeb strany. Vezměme si nynější rozdílné názory na taktiku mezi ruskými sociálními demokraty. Horlivé zdůrazňování každodenních, všedních stránek činnosti, s nímž se setkáváme v novojiskrovských úvahách o taktice, by samo o sobě samozřejmě ještě nemuselo být nijak nebezpečné a nemuselo by vést k žádným podstatným rozdílům v taktických heslech. Ale stačí, abyste porovnali rezoluce III. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska s rezolucemi konference, a rázem zjistíte, že tu podstatný rozdíl je.

Oč se tu vlastně jedná? Za prvé o to, že nestačí jen všeobecně, abstraktně upozorňovat na dva proudy v hnutí a na škodlivost extrémů. Je třeba vědět konkrétně, čím trpí dané hnutí v dané chvíli, v čem nyní spočívá reálné politické nebezpečí pro stranu. Za druhé je třeba vědět, jakým reálným politickým silám ženou vodu na mlýn ta či ona taktická hesla anebo možná to, že taková či onaká hesla nebyla vytyčena. Poslechněte si novojiskrovce — a dojdete k závěru, že sociálně demokratické straně hrozí nebezpečí, že hodí přes palubu propagandu i agitaci, hospodářský

boj i kritiku buržoazní demokracie, že se přespříliš nachne pro vojenské přípravy, ozbrojené útoky, uchvácení moci atd. Ve skutečnosti však hrozí straně reálné nebezpečí úplně odjinud. Kdo zná jen trochu blíž stav hnutí, kdo je pozorně a soustředěně sleduje, ten nemůže nevidět, jak jsou novojiskrovské obavy směšné. Veškerá činnost Sociálně demokratické dělnické strany Ruska se již dávno ustálila v pevném a neměnném rámci, který spolehlivě zajišťuje soustředění hlavní pozornosti na propagandu a agitaci, na kratší schůze a menší shromáždění, na rozšiřování letáků a brožur, na podporu hospodářského boje a podchycování jeho hesel. Neexistuje ani jeden stranický výbor, ani jediný oblastní výbor, ani jediná schůzka ústředí, ani jediná závodní skupina, kde by se nevěnovalo devětadevadesát procent pozornosti, sil a času ustavičně a napořád všem těmto funkcím, které ve straně trvale zakotvily už od druhé poloviny devadesátých let. Tohle nevědí jenom lidé, kteří hnutí vůbec neznají. A jenom velmi naivní nebo neinformovaní lidé mohou brát za bernou minci novojiskrovské omílání dávno známých věcí, zvláště když se to dělá s tak vážnou tváří.

Skutečnost je taková, že naši lidé nejen neprojevují přehnaný zájem o úkoly povstání, o všeobecná politická hesla, o to, jak vést celou lidovou revoluci, ale naopak přímo bije do očí jejich *zaostalost* v tomto směru, která je právě největší slabinou a reálným nebezpečím pro hnutí, jež může zdegenerovat a leckde už degeneruje z hnutí skutečně revolučního v hnutí revoluční jen slovy. Mezi stovkami organizací, skupin a kroužků, vyvíjejících stranickou činnost, nenajdete ani jediný, který by se od samého svého vzniku nezabýval právě onou každodenní prací, o níž rozumují mudrlanti z nové Jiskry a tváří se přitom jako objevitelé nových pravd. Naopak tam najdete jen velmi nepatrné procento skupin a kroužků, jež si uvědomily úkoly ozbrojeného povstání a přikročily k jejich plnění, jež si ujasnily nutnost postavit se do čela celé lidové revoluce proti caris-

mu a k tomuto úkolu vytyčovat právě taková a žádná jiná pokroková hesla.

Neuvěřitelně jsme zaostali za pokrokovými a skutečně revolučními úkoly. V mnoha případech jsme si je vůbec ještě neuvědomili a leckde jsme vinou této své zaostalosti propásli možnost posílit revoluční buržoazní demokracii. Ale publicisté z nové Jiskry, kteří se otočili zády k běhu událostí a k požadavkům doby, vytrvale opakují: Nezapomínejte na staré! Nedejte se příliš unést novým! To je základní a neměnný motiv všech závažnějších rezolucí konference, zatímco v sjezdových rezolucích můžete právě tak neměnně číst: Potvrzujeme staré (ale nezdržujeme se už jeho omíláním právě proto, že jde o věci známé, už vyřešené a zakotvené v literatuře, rezolucích i zkušenostech) a vytyčujeme nový úkol, upozorňujeme na něj, razíme nové heslo a požadujeme od skutečně revolučních sociálních demokratů, aby je začali ihned realizovat.

Takhle to tedy ve skutečnosti vypadá s dvěma proudy v taktice sociální demokracie. Revoluční epocha vyzvedla do popředí nové úkoly, které nevidí leda ten, kdo je úplně slepý. Jenže jedni sociální demokraté se k těmto úkolům jednoznačně hlásí a dávají je na pořad dne: Ozbrojené povstání je neodkladné, připravujte se na ně neprodleně a energicky, pamatujte, že je nezbytné k rozhodnému vítězství, vytyčujte hesla požadující republiku, prozatímní vládu, revolučně demokratickou diktaturu proletariátu a rolnictva. Druzí naproti tomu před tím vším couvají nebo přešlapují na místě, místo hesel nabízejí předmluvy, místo aby kromě potvrzování starého zároveň také poukázovali na nové, jenom nudně a rozvláčně omílají staré, kdežto nové odbývají leda vytáčkami, nedovedou určit podmínky potřebné k rozhodnému vítězství, nedovedou razit hesla, která jedině odpovídají snaze dosáhnout úplného vítězství.

Politický výsledek tohoto chvostismu je nabíledni. Bajka o sblížení „většiny“ Sociálně demokratické dělnické strany

Ruska s revoluční buržoazní demokracií zůstává bajkou, kterou nepotvrzuje ani jediný politický fakt, ani jediná směrodatná rezoluce „bolševiků“, ani jediný dokument III. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. Naproti tomu oportunistická, monarchistická buržoazie reprezentovaná Osvobožděním odedávna vítá „zásadní“ tendence novojiskrovství a teď již zcela nepokrytě roztáčí jejich vodou svůj mlýn, přejímá všechna jejich slovíčka a „nápadečky“ proti „konspiraci“ a „vzpourě“, proti přečeňování „technické“ stránky revoluce, proti přímému ražení hesla ozbrojeného povstání, proti „revolučnosti“ extrémních požadavků atd. atd. Rezoluce celé konference sociálních demokratů „menševiků“ na Kavkaze i schválení této rezoluce redakcí nové Jiskry vyústují v jednoznačný politický závěr z toho všeho: jen aby případná účast proletariátu v revolučně demokratické diktatuře neodradila buržoazii! Tím je řečeno vše. Tím se definitivně zpečetuje přeměna proletariátu v nohsleda monarchistické buržoazie. Tím se fakticky, nikoli nahodilým prohlášením jednotlivce, nýbrž rezolucí speciálně schválenou celým směrem, dokazuje, jaký *politický význam* má novojiskrovský chvostismus.

Kdo se nad těmito fakty zamyslí, pochopí skutečný význam toho, proč se neustále poukazuje na dvě stránky a dvě tendence v sociálně demokratickém hnutí. Tyto tendence můžeme rozsáhle prozkoumat na příkladu bernsteinismu. Bernsteinovci přece také doslova stejně tvrdili a tvrdí, že právě oni chápou skutečné potřeby proletariátu a úkoly spjaté s narůstáním jeho sil, s prohlubováním veškeré práce, s přípravou prvků nové společnosti, s propagandou a agitací. Žádáme, aby se otevřeně přiznal skutečný stav věcí! — prohlašuje Bernstein^[294] a sankcionuje tím „hnutí“ bez „konečného cíle“, sankcionuje pouhou obrannou taktiku, hlásá taktiku obav, „aby se buržoazie neodradila“. A bernsteinovci horlili proti „jakobinismu“ revolučních sociálních demokratů, proti „publicis-

tům“, kteří nechápou „dělnickou iniciativu“ atd. atd. A přitom je všobecně známo, že ve skutečnosti revoluční sociální demokraty ani nenapadlo zanedbávat každodenní, drobnou práci, přípravu sil aj. aj. Žádali pouze jasné vymezení konečného cíle, jasnou formulaci revolučních úkolů, chtěli pozvedat poloproletářské a polomaloburžoazní vrstvy na úroveň revolučnosti proletariátu, a ne tuto revolučnost snižovat na úroveň oportunistických úvah, „aby se buržoazie neodradila“. Názorový rozdíl mezi intelektuálsko-oportunistickým a proletářským revolučním křídlem strany se snad nejvýrazněji projevil v otázce: Dürfen wir siegen? „Smíme zvítězit?“ Je nám dovoleno zvítězit? Není pro nás nebezpečné zvítězit? Je žádoucí, abychom zvítězili? Tato otázka se může zdát na první pohled podivná, nicméně byla položena a musela být položena, neboť oportunisté se báli zvítězit, odrazovali proletariát od vítězství, prorokovali neblahé důsledky tohoto vítězství a vysmívali se heslům, jež k němu přímo vyzývala.

Také u nás existuje totéž základní rozdělení na intelektuálsko-oportunistickou a proletářsko-revoluční tendenci, jen s tím velmi podstatným rozdílem, že se nejedná o převrat socialistický, nýbrž demokratický. U nás se rovněž klade na první pohled nesmyslná otázka: „Smíme zvítězit?“ Položil ji Martynov ve svých Dvou diktaturách, prorokujících neblahé důsledky toho, podaří-li se nám příliš dobře připravit a zcela úspěšně uskutečnit povstání. Kladou ji novojiskrovci ve veškeré literatuře o prozatímní revoluční vládě, přičemž se horlivě, leč marně snaží ustavičně směšovat Millerandovu účast v buržoazně oportunistické vládě s Varlinovou⁴³ účastí ve vládě maloburžoazně revoluční. Je zakotvena v rezoluci varující před tím, „aby se buržoazie neodradila“. A i když se například Kautsky^[326] nyní pokouší ironizovat, že prý mu naše spory o prozatímní revoluční vládu připomínají dělení kůže ještě nezabitého medvěda, je to jen důkazem toho, jak se mohou dokonce i moudří a revoluční sociální demokraté dopustit chyby,

když mluví o něčem, co znají jenom z doslechu. Německá sociální demokracie nemá ještě příliš blízko k tomu, aby zabila medvěda (uskutečnila socialistický převrat), přesto však spor o to, zda ho „smíme“ zabít, měl velký zásadní i prakticky politický význam. Ani ruští sociální demokraté nemají ještě příliš blízko k tomu, aby byli s to „zabít svého medvěda“ (uskutečnit demokratický převrat), přesto však otázka, zda ho „smíme“ zabít, má neobyčejně závažný význam jak pro celou budoucnost Ruska, tak pro budoucnost ruské sociální demokracie. Bez přesvědčení, že „smíme“ zvítězit, nemůže být totiž ani řeči o energickém a úspěšném zmobilizování armády a jejím vedení.

Podívejme se na naše staré „ekonomisty“. Ti také křičeli, že jejich odpůrci jsou spiklenci, jakobíni (viz Rabočeje dělo, zejména číslo 10^[61], a Martynovův příspěvek na II. sjezdu⁴⁴ v diskusi o programu), že se vrhají do politiky, a tím se odtrhují od mas, že zapomínají na podstatu dělnického hnutí, neberou zřetel na dělnickou iniciativu aj. aj. Ve skutečnosti se však tito zastánci „dělnické iniciativy“ rekrutovali z řad oportunistických intelektuálů, kteří vnucovali dělníkům své úzkoprsé a šosácké pojetí úkolů proletariátu. Kdežto odpůrci „ekonomismu“ ve skutečnosti — jak se každý může přesvědčit podle staré Jiskry — nezanedbali a neodsunuli do pozadí ani jedinou stránku sociálně demokratické činnosti, naprosto nezapomněli na hospodářský boj, avšak dovedli současně v celé šíři předestřít nejnaléhavější a nejbližší politické úkoly a čelit tak nebezpečí, že se dělnická strana změní v „ekonomický“ přívěsek liberální buržoazie.

Ekonomisté si vsugerovali, že základem politiky je ekonomika, a „pochopili“ to tak, že se má politický boj snižovat na úroveň boje hospodářského. Novojiskrovci si vtloukli do hlavy, že ekonomickým základem demokratického převratu je buržoazní revoluce, a „pochopili“ to tak, že se mají demokratické úkoly proletariátu snižovat na úroveň buržoazní umírněnosti, že nesmějí překračovat onu mez,

za níž „se buržoazie odvíátí“. „Ekonomisté“ pod záminkou prohloubení práce, pod záminkou dělnické iniciativy a ryze třídní politiky vydávali ve skutečnosti dělnickou třídu do rukou liberálně buržoazních politiků, tj. vedli stranu cestou, jež měla právě takovýto objektivní význam. Novojiskrovci pod týmiž záminkami ve skutečnosti zra-
zují zájmy proletariátu v demokratické revoluci ve prospěch buržoazie, tj. vedou stranu cestou, jež má právě takovýto objektivní význam. „Ekonomistům“ se zdálo, že vůdcovství v politickém boji není vlastně záležitostí sociálních demokratů, nýbrž liberálů. Novojiskrovcům se zdá, že aktivní provedení demokratické revoluce vlastně není věcí sociálních demokratů, nýbrž demokratické buržoazie, neboť vedení a rozhodující účast proletariátu by „oslabily rozmach“ revoluce.

Zkrátka a dobře: novojiskrovci jsou epigony „ekonomismu“ nejen proto, že svůj vznik datují od druhého sjezdu strany, nýbrž i proto, jak dnes formulují taktické úkoly proletariátu v demokratické revoluci. Je to rovněž intelektuálsko-oportunistické křídlo strany. V organizačních záležitostech debutovalo anarchistickým individualismem intelektuálů a skončilo „dezorganizačním procesem“, když ve „stanovách“⁴⁵ schválených konferencí zakotvilo odtržení publicistiky od stranické organizace, nepřímé, div ne čtyřstupňové volby, systém bonapartistických plebiscitů místo demokratického zastoupení a konečně princip „dohody“ mezi částí a celkem. V taktice strany rovněž klouzali po stejné šikmé ploše. V „plánu zemstevní kampaně“^[169] prohlásili za „nejvyšší typ demonstrace“ vystoupení tváří v tvář zemstevním činitelům, neboť na politické scéně viděli (v předvečer 9. ledna!) pouze dvě aktivní síly — vládu a buržoazní demokracii. Naléhavý úkol ozbrojení „prohlubovali“ tím způsobem, že přímočaré praktické heslo nahrazovali výzvou ozbrojit se palčivou potřebou sebeozbrojení. Úkoly ozbrojeného povstání, prozatímní vlády, revolučně demokratické diktatury ve

svých nynějších oficiálních rezolucích překrucují a zbavují je naléhavosti. „Jen aby to neodradilo buržoazii!“ — tento závěrečný akord jejich poslední rezoluce jasně ukazuje, kam zavádí stranu jejich cesta.

Demokratický převrat v Rusku je co do své společensko-ekonomické podstaty buržoazní revolucí. Tuto správnou marxistickou tezi však nestačí jen opakovat. Je třeba ji umět pochopit a aplikovat na politická hesla. Za současných, tj. kapitalistických výrobních vztahů je jakákoli politická svoboda svobodou buržoazní. Požadavek svobody vyjadřuje především zájmy buržoazie. Její představitelé vznesli tento požadavek jako první. A její stoupenci všude nakládali s vydobytou svobodou jako její majetníci. Zredukovali ji na skromnou a úzkostlivě vymezenou buržoazní míru, ale zároveň ji spojovali s potlačováním revolučního proletariátu — v klidných dobách velmi rafinovaným, v bouřlivých dobách až bestiálně krutým.

Ale vyvozovat z toho, že se má boj za svobodu odmítat nebo zlehčovat, mohli jen buřiči mezi narodníky, anarchisté a „ekonomisté“. Vnutit tyto šosácké intelektuálské doktríny proletariátu se podařilo vždycky jenom načas a jenom přes jeho odpor. Proletariát totiž instinktivně vycítoval, že potřebuje politickou svobodu, ba že ji nejvíc potřebuje právě on, přestože tato svoboda bezprostředně posílí a zorganizuje buržoazii. Proletariát však neočekává svou spásu od toho, že se bude vyhýbat třídnímu boji, nýbrž že jej bude rozvíjet a rozšiřovat, že povede boj stále uvědomlejší, organizovanější a rozhodnější. Kdo podceňuje úkoly politického boje, ten degraduje sociálního demokrata z tribuna lidu na tradeunionistického tajemníka. Kdo podceňuje úkoly proletariátu v demokratické buržoazní revoluci, ten degraduje sociálního demokrata z vůdce lidové revoluce na předáka svobodných dělnických odborů.

Ano, *lidové* revoluce. Sociální demokracie plným právem bojovala a bojuje proti buržoazně demokratickému zneužívání slova lid. Požaduje, aby se tímto slovem nezastíralo

ignorování třídních antagonismů v lidu. Bezpodmínečně trvá na tom, že je nutné zasazovat se o naprostou třídní samostatnost proletářské strany. Nerozděluje však „lid“ na „třídy“ proto, aby se nejpokrokovější třída uzavírala sama do sebe, aby se vtěsňovala do uzoučkého rámce, oklešťovala svou činnost z obavy, že by mohla odradit hospodářské mocipány, nýbrž proto, aby tato nejpokrokovější třída, netrpící polovičatostí, kolísavostí a nerozhodností mezi tříd, s tím větší energií a s tím větším nadšením bojovala za věc všeho lidu, v čele všeho lidu.

A tohle právě tak často nechápou soudobí novojiskrovci, kteří místo aby razili bojová politická hesla pro demokratickou revoluci, jen mentorsky ve všech rodech a pádech skloňují slovo „třídní“!

Demokratický převrat je buržoazní. Heslo o znovurozdělení půdy nebo o půdě a svobodě — toto nejrozšířenější heslo rolnických mas, zdeptaných a zaostalých, avšak vášnivě prahnoucích po světle a štěstí — je buržoazní. Jenže my marxisté musíme vědět, že k opravdové svobodě proletariátu a rolnictva není a nemůže být jiné cesty, než je cesta buržoazní svobody a buržoazního pokroku. Nesmíme zapomínat, že v současné době neexistuje a nemůže existovat jiný prostředek k přiblížení socialismu než úplná politická svoboda, než demokratická republika, než revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva. Jako představitelé nejpokrokovější a jediné revoluční třídy, která je revoluční bez výhrad, bez pochybností a ohlížení se nazpátek, musíme v co nejširší míře, co nejsměleji a nejiniciativněji všemu lidu předkládat úkoly demokratického převratu. Podceňovat tyto úkoly znamená v teorii karikovat marxismus a šosácky jej překrucovat, a v politické praxi to znamená vydávat věc revoluce do rukou buržoazie, která se od důsledného uskutečnění revoluce nevyhnutelně odvrátí. Obtíže, které stojí v cestě úplnému vítězství revoluce, jsou opravdu veliké. A nikdo nebude moci představitelům proletariátu zazlívati, jestliže přesto, že pro toto

vítězství učiní všechno, co bude v jejich silách, ztroskotá jejich úsilí na odporu reakce, na zradě buržoazie, na zastoštění mas. Ale všichni bez výjimky — a především uvědomělý proletariát — sociální demokracii určitě odsoudí, bude-li chtít brzdit revoluční nadšení ze strachu před vítězstvím, s ohledem na to, aby se buržoazie neodvrátila.

Revoluce jsou lokomotivami dějin, pravil Marx⁴⁶. Revoluce jsou svátkem utlačovaných a vykořisťovaných. Lidové masy nedokážou být takovým aktivním tvůrcem nového společenského řádu nikdy jindy než za revoluce. Z hlediska omezených, maloměšťáckých představ o mírném pokroku je lid v takové době schopen konat divy. Je však zapotřebí, aby v takové době i vůdcové revolučních stran v širším měřítku a směleji vytyčovali své úkoly, aby jejich hesla vždy předstihovala revoluční iniciativu mas, byla pro ně majákem, ukazovala náš demokratický a socialistický ideál v celé jeho velikosti a kráse, ukazovala nejbližší, nejpřímější cestu k úplnému, bezvýhradnému, rozhodnému vítězství. Přenechme oportunistům z řad „osvobožděnovské“ buržoazie, aby si ze strachu před revolucí a ze strachu před přímou cestou vymýšleli okliky a postranní cesty kompromisů. Budeme-li však násilím donuceni, abychom se i my ubírali po takových cestách, dokážeme splnit svou povinnost i při drobné všední práci. Ale nejprve ať se v nelítostném boji rozhodne o tom, kterou cestou se dát. Byli bychom odpadlíky a zrádci revoluce, kdybychom nevyužili oné sváteční energie mas a jejich revolučního nadšení k nelítostnému a obětavému boji za přímou a rozhodnou cestu. Nechť buržoazní oportunisté zbaběle přemýšlejí o budoucí reakci. Dělníci se nelekaří ani hrozících ukrutností této reakce, ani toho, že se buržoazie chystá odvrátit se. Dělníci nestojí o dohody, neprosí o almužny, ale usilují o nemilosrdné rozdrčení reakčních sil, tj. o *revolučně demokratickou diktaturu proletariátu a rolnictva*.

Je pravda, že v bouřlivé době hrozí naší stranické lodi

více nebezpečí než za klidné „plavby“ liberálního pokroku, jenž se vyznačuje mučivě pomalým vyždímáváním dělnické třídy jejími vykořisťovateli. Je pravda, že úkoly revolučně demokratické diktatury jsou tisíckrát obtížnější a složitější než úkoly „krajní opozice“ a pouhého parlamentního boje. Kdo však je v nynější revoluční chvíli vědomě ochoten dát přednost klidné plavbě a bezpečné „opozici“, ten ať raději na čas zanechá sociálně demokratické činnosti, ať si počká, až revoluce skončí, až pomine svátek a znovu nastanou všední dny, až už jeho přízemně omezené měřítko nebude tak odpornou disonancí, takovým zruďným překroucením úkolů pokrokové třídy.

V čele všeho lidu a zvláště rolnictva — za úplnou svobodu, za důsledný demokratický převrat, za republiku! V čele všech pracujících a vykořisťovaných — za socialismus! Taková musí být ve skutečnosti politika revolučního proletariátu, takové musí být třídní heslo, inspirující a určující řešení každé taktické otázky, každý praktický krok dělnické strany za revoluce.

DOSLOV

JEŠTĚ JEDNOU OSVOBOŽDĚNOVSTVÍ, JEŠTĚ JEDNOU NOVOJISKROVSTVÍ

Osvoboždění, čísla 71—72 a Jiskra, čísla 102—103 poskytl nový a neobyčejně bohatý materiál k problému, jemuž jsme věnovali 8. kapitolu naší brožury. Protože nemáme možnost využít tu celého onoho bohatého materiálu, zastavíme se jen u toho nejdůležitějšího: za první — jaký „realismus“ vychvaluje Osvoboždění u sociálních demokratů a proč jej musí vychvalovat; za druhé — jaký je vzájemný vztah mezi pojmy revoluce a diktatura.

I. ZAČ CHVÁLÍ BURŽOAZNĚ LIBERÁLNÍ REALISTÉ „REALISTY“ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ?

Články Rozkol v ruské sociální demokracii^[126] a Triumf zdravého rozumu^[263] (Osvoboždění, č. 72) obsahují pro uvědomělé proletáře neobyčejně cenný názor představitelů liberální buržoazie na sociální demokracii. Považujeme za nutné každému sociálnímu demokratovi důrazně doporučit, aby se s těmito články v plném rozsahu obeznámil a aby si *promyslel* každou jejich větu.* Uvedeme především stěžejní teze obou článků:

* V rukopise následuje přeškrtnutý text: „Názory nejzavilejších, nejsilnějších (v dnešní společnosti) a nejchytřejších nepřátel sociální

„Pro nezúčastněného pozorovatele je dosti nesnadné,“ tvrdí Osvobožděníje, „postihnout reálný politický smysl rozporů, které rozštěpily sociálně demokratickou stranu na dvě frakce. Vymezení ‚většiny‘ jakožto frakce radikálnější a přímočařejší na rozdíl od ‚menšiny‘, která v zájmu věci připouští určité kompromisy, není zcela přesné a rozhodně nepodává zcela vyčerpávající charakteristiku. Alespoň tradiční dogmata marxistické ortodoxie zachovává frakce menšiny snad ještě horlivěji než frakce Leninova. Za přesnější pokládáme tuto charakteristiku: Základní politickou orientací ‚většiny‘ je abstraktní revolucionářství, buřičství, snaha jakýmkoli prostředky roznitit povstání lidových mas a jejich jménem okamžitě uchvátit moc; to do jisté míry sblížuje ‚leninovce‘ se socialisty-revolucionáři a zastiňuje v jejich vědomí ideu třídního boje ideou všelidové ruské revoluce. V praxi se sice ‚leninovci‘ zříkají mnoha omezeností sociálně demokratické doktríny, ale zároveň jsou tak dokonale v zajetí omezeného revolucionářství, že odmítají jakoukoli jinou praktickou činnost kromě přípravy okamžitého povstání, zásadně ignorují všechny formy legální i pololegální agitace a všechny druhy prakticky prospěšných kompromisů s jinými opozičními směry. Naproti tomu menšina se pevně přidržuje marxistického dogmatu, ale zároveň si uchovává i realistické prvky marxistického světového názoru. Základní ideou této frakce je zdůrazňování protikladných zájmů ‚proletariátu‘ a buržoazie. Přitom však tato frakce pojímá boj proletariátu realisticky strážlivě, samozřejmě v určitých mezích, diktovaných neotřesitelnými dogmaty sociální demokracie, tj. jasně si uvědomuje všechny konkrétní podmínky a úkoly tohoto boje. Ani první, ani druhá frakce neuplatňují své základní hledisko zcela důsledně, neboť jsou ve své ideově politické činnosti poutány strohými formulami sociálně demokratického katechismu, který ‚leninovcům‘ brání stát se přímočarými buřiči po vzoru alespoň některých socialistů-revolucionářů, a ‚jiskrovcům‘ zase brání stát se praktickými vůdci reálného politického hnutí dělnické třídy.“

Dále pak pisatel z časopisu Osvobožděníje uvádí obsah nejdůležitějších rezolucí a několika konkrétními poznámkami k nim objasňuje své všeobecné „myšlenky“. Píše, že ve srovnání s III. sjezdem „zaujímá konference menšiny zcela jiný postoj k ozbrojenému povstání“. „S postojem k ozbrojenému povstání“ souvisí odlišnost rezolucí o prozatímní vládě. „Týž rozdíl se projevuje i ve vztahu k dělnickým odborům. ‚Leninovci‘ se ve svých rezolucích ani slůvkem nezminili

demokracie (ze všech jejích nynějších nepřátel) jsou vskutku neoceníitelným materiálem pro politickou výchovu i samotných sociálních demokratů.“ *Red.*

o této nejdůležitější základně politické výchovy a organizace dělnické třídy. Naproti tomu menšina vypracovala velmi seriózní rezoluci.“ Vůči liberálům obě frakce údajně zaujímají shodné stanovisko, avšak III. sjezd „opakuje téměř doslova Plechanovovu rezoluci o postoji k liberálům, schválenou na II. sjezdu, a zamítá liberálům více nakloněnou rezoluci Starověrovu, přijatou týmž II. sjezdem.“ „Při celkové podobnosti rezolucí sjezdu a konference o rolnickém hnutí ‚většina‘ více zdůrazňuje ideu revoluční konfiskace statkářské aj. půdy, kdežto ‚menšina‘ chce základem své agitace učinit požadavek demokratických státních a administrativních reforem.“

Nakonec Osvobožděníje cituje ze 100. čísla Jiskry jednu menševickou rezoluci^[215], jejíž hlavní bod zní: „Vzhledem k tomu, že v současné době pouhá ilegální činnost nezaručuje masám dostatečnou účast ve stranickém životě a vede zčásti k vytváření určitého protikladu mezi masami jako takovými a stranou jakožto ilegální organizací, je třeba, aby se strana ujala vedení dělnického odborového boje na legální půdě a tento boj přísně spojovala se sociálně demokratickými úkoly.“ Osvobožděníje doprovází tuto rezoluci nadšeným zvoláním: „Vřele vítáme tuto rezoluci jako triumf zdravého rozumu, jako projev jasnozřivosti určité části sociálně demokratické strany v taktice!“

Nyní má čtenář všechny podstatné názory Osvobožděníje před sebou. Ale bylo by samozřejmě velkou chybou považovat tyto názory za správné v tom smyslu, že odpovídají objektivní pravdě. Každý sociální demokrat v nich na každém kroku snadno najde chyby. Bylo by naivní zapomínat, že všechny tyto názory jsou skrz naskrz prosáklé zájmy a hlediskem liberální buržoazie, že jsou v tomto smyslu skrz naskrz zaujaté a tendenční. Odrážejí názory sociální demokracie právě tak, jako vyduté a vypuklé zrcadlo odráží předměty. Ale ještě větší chybou by bylo zapomínat, že tyto buržoazně zkomolené názory konečkonců odrážejí skutečné zájmy buržoazie, jež si jako třída nepochybně správně uvědomuje, které tendence uvnitř sociální demokracie jsou pro ni, to je pro buržoazii, výhodné, které jsou jí blízké, příbuzné, sympatické, a které jsou jí škodlivé, vzdálené, cizí, antipatické. Buržoazní filozof nebo buržoazní publicista nikdy nepochopí sociální demokracii správně, ani menševickou, ani bolševickou sociální demo-

kracii. Je-li to však alespoň trochu chytrý publicista, pak jej jeho třídní instinkt nezklame a umožní mu postihnout v podstatě vždy správně, jaký význam má pro buržoazii ten či onen proud uvnitř sociální demokracie, i když to vyličí zkresleně. Proto si třídní instinkt a třídní názor našeho nepřítele vždy zasluhuje co nejbedlivější pozornost každého uvědomělého proletáře.

A o čem nás tedy ústy osvobožďenovců přesvědčuje třídní instinkt ruské buržoazie?

Vyjadřuje zcela jasně svou spokojenost s novojiskrovskými tendencemi, chválí novojiskrovce za realismus, střízlivost, triumf zdravého rozumu, serióznost rezolucí, jasnozřivost v taktice, praktičnost atd., zato je nespokojen s tendencemi III. sjezdu, vytýká mu omezenost, revolucionismus, buřičství, odmítání prakticky prospěšných kompromisů atd. Třídní instinkt napovídá buržoazii právě to, co jsme my již nejednou dokázali na základě velmi přesných údajů v naší literatuře, že totiž v soudobé ruské sociální demokracii představují novojiskrovci oportunistické křídlo, kdežto jejich odpůrci křídlo revoluční. Liberálové nutně musí sympatizovat s tendencemi prvního křídla a odsuzovat tendence druhého. Liberálové jako ideologové buržoazie totiž velmi dobře chápou, že pro buržoazii je výhodná „praktičnost, střízlivost a serióznost“ dělnické třídy, tj. faktické vměstnání její působnosti do rámce kapitalismu, reformem, odborářského boje atd. Pro buržoazii je nebezpečná a děsivá „revolucionářská omezenost“ proletariátu a jeho snaha usilovat ve jménu svých třídních zájmů o vedoucí úlohu ve všelidové ruské revoluci.

Že výraz „realismus“ má u osvobožďenovců skutečně tento smysl, je zřejmé mimo jiné i z toho, jak ho používalo Osvobožďenje i pan Struve již předtím. Dokonce sama Jiskra byla nucena přiznat, že osvobožďenovský „realismus“ má právě *tento* smysl. Vzpomeňte si například na článek Je načase!^[236] v příloze k číslům 73—74 Jiskry. Autor tohoto článku (důsledný hlasatel názorů „bláta“ na

II. sjezdu Sociálně demokratické dělnické strany Ruska) se přímo vyslovil, že „Akimov sehrál na sjezdu spíše úlohu přízraku oportunistu než jeho skutečného představitele“. A redakce Jiskry byla nucena autora článku Je načase! ihned opravit a v poznámce^[190] prohlásit:

„S tímto názorem nelze souhlasit. Názory soudruha Akimova na program nesou zjevnou pečeť oportunistu, což přiznává i kritik z Osvobožděníje v jednom z jeho posledních čísel, když konstatuje, že soudruh Akimov se přiklání k ‚realistickému‘ (čti revizionistickému) směru“.*

Jiskra tudíž sama velmi dobře ví, že osvoboždenovský „realismus“ znamená právě oportunismus a nic jiného. A pranýřuje-li nyní Jiskra (v 102. čísle) „liberální realismus“^[113] a pomlčuje o tom, jak *liberálové pochválili* za realismus *ji samu*, pak to nelze vysvětlit jinak, než že takové pochvaly jsou horší než všechny výtky. Takové pochvaly (vyslovené nikoli náhodou a nikoli poprvé právě časopisem Osvobožděníje) ve skutečnosti dokazují spřízněnost liberálního realismu s oněmi tendencemi sociálně demokratického „realismu“ (čti oportunistu), které čiší z každé novojskrovské rezoluce následkem pochybenosti celého taktického stanoviska novojskrovců.

Ruská buržoazie ve skutečnosti zcela odhalila svou nedůslednost a zisťnost ve „všelidové“ revoluci, jak slovy pana Struveho, tak i celým tónem a obsahem mnoha liberálních novin i charakterem politických projevů mnohých zemstevních činitelů, mnoha intelektuálů a vůbec všelijakých stoupenců pánů Trubeckého, Petrunkeviče, Rodičeva a spol. Buržoazie si samozřejmě ne vždy zcela jasně uvědomuje, avšak svým třídním instinktem vcelku správně vycití, že proletariát a „lid“ jsou na jedné straně užiteční pro její revoluci jakožto potrava pro děla, jakožto beran proti samoděržaví, ale na druhé straně že je pro ni

* V rukopisu dále následuje: „(Srovnej leták Úslužný liberál^[104], vyd. Vperjod).“ (Viz Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 72–74. Red.)

proletariát spolu s revolučním rolnictvem strašně nebezpečný, zejména kdyby dosáhl „rozhodného vítězství nad carismem“ a dovedl demokratickou revoluci až do konce. Proto se buržoazie všemožně snaží přimět proletariát, aby se spokojil jen se „skromnou“ úlohou v revoluci, aby byl co nejstřízlivější, nejpraktičtější, nejrealističtější, aby se ve své činnosti řídil zásadou: „Jen aby se buržoazie neodvrátila“.

Buržoazní intelektuálové jsou si velmi dobře vědomi, že se dělnického hnutí nezbudou. Proto vůbec nevystupují proti dělnickému hnutí, ba dokonce vůbec nevystupují proti třídnímu boji proletariátu, to ne! Naopak, horlivě přitakávají svobodě stávek a uhlazenému třídnímu boji, neboť dělnické hnutí a třídní boj chápou v brentanovském a hirschovsko-dunckerovském smyslu. Jinými slovy: jsou naprosto ochotni dělníkům „povolit“ svobodu stávek a spolčování (kterou si už dělníci fakticky sami vydobyli), jen když se dělníci zřeknou „buřičství“ a „omezeného revolucionářství“, svého odporu vůči „prakticky prospěšným kompromisům“, svých nároků a snah vtisknout „všelidové ruské revoluci“ pečeť *svého* třídního boje, pečeť proletářské důslednosti, proletářské rozhodnosti a „plebejského jakobinismu“. Proto se buržoazní intelektuálové v celém Rusku snaží tisícerými způsoby a prostředky — pomocí knih*, přednášek, projevů, besed aj. aj. — dělníkům všemožně vštípit ideje (buržoazní) střízlivosti, (liberální) praktičnosti, (oportunistického) realismu, (brentanovského) třídního boje, (hirschovsko-dunckerovských) odborů⁴⁷ aj. Obě poslední hesla se buržoům z „konstitučně demokratické“ čili „osvoboždenovské“ strany zvláště dobře hodí, neboť jsou navenek totožná s marxistickými hesly, neboť se dají snadno — stačí v nich jen něco zamlčet a něco málo překroutit! — splést se sociálně demokratickými hesly, ba dokonce je lze někdy i za sociálně demokratická hesla vy-

* Srovnej: *Prokopovič*, Dělnická otázka v Rusku.[196]

dávat. Tak například legální liberální list *Rassvět*⁴⁸ (o kterém si někdy pohovoříme se čtenáři Proletarije podrobněji) vyslovuje často tak „smělé“ soudy o třídním boji, o tom, že buržoazie může proletariát oklamat, o dělnickém hnutí, o iniciativě proletariátu atd. atd., že by mohl nepozorný čtenář a neuvědomělý dělník pokládat jejich „sociální demokratismus“ za bernou minci. Ale ve skutečnosti je to buržoazní falzifikace sociálního demokratismu, oportunistické komolení a překrucování pojmu třídní boj.

Základem celého toho obrovského (co do rozsahu působení na masy) buržoazního podvrhu je snaha redukovat dělnické hnutí převážně jen na hnutí odborové, udržet je co nejdál od samostatné politiky (tj. revoluční a směřující k demokratické diktatuře), „zastínit v jejich vědomí, tj. ve vědomí dělníků, ideu všelidové ruské revoluce ideou třídního boje“.

Jak si čtenář jistě povšiml, obrátili jsme formulaci Osvobožděníje vzhůru nohama. Je to výtečná formulace, neboť skvěle vyjadřuje dvojí názor na úlohu proletariátu v demokratické revoluci, názor buržoazní a názor sociálně demokratický. Buržoazie chce, aby se proletariát omezil jen na odborové hnutí, chce právě „zastínit v jeho vědomí ideu všelidové ruské revoluce ideou (*brentanovského*) třídního boje“, zcela v duchu bernsteinovských autorů *Creda*, kteří ideu politického boje ve vědomí dělníků zastiňovali ideou „ryze dělnického“ hnutí. Sociální demokracie naopak chce rozvinout třídní boj proletariátu až po jeho vedoucí účast ve všelidové ruské revoluci, tj. dovést tuto revoluci k demokratické diktatuře proletariátu a rolnictva.

Naše revoluce je všelidová — říká buržoazie proletariátu. Proto se musíš jako zvláštní třída omezit jen na svůj třídní boj a ve jménu „zdravého rozumu“ soustředit hlavní pozornost právě na odbory a na legalizaci odborů, musíš právě tyto odbory pokládat na „nejdůležitější základnu své politické výchovy a organizace“, musíš v revoluční chvíli vypracovávat především „seriózní“ rezoluce na způsob

novojiskrovské, musíš se šetrněji chovat k rezolucím „více nakloněným liberálům“, musíš dávat přednost vůdcům, kteří mají tendenci stát se „praktickými vůdci reálného politického hnutí dělnické třídy“, musíš si „uchovat realistické prvky marxistického světového názoru“ (když už ses bohužel nakazil „strohými formulami“ tohoto „nevědeckého“ katechismu).

Naše revoluce je všelidová, — říká proletariátu sociální demokracie. Proto musíš jako nejpokrokovější a jediná důsledně revoluční třída usilovat nejen o co nejdůraznější, nýbrž přímo o vedoucí účast v revoluci. Proto se nesmíš uzavírat jen do rámce třídního boje, chápaného úzce a převážně ve smyslu pouze odborového hnutí, ale musíš se naopak snažit rámeč a obsah svého třídního boje rozšířit *tak, aby obsáhl všechny* úkoly jak nynější, demokratické, všelidové ruské revoluce, tak i úkoly budoucí socialistické revoluce. Proto musíš v epoše revoluce — aniž bys ignoroval odborové hnutí, aniž by ses zříkal jakéhokoli, byť sebepatrnějšího legálního prostředku — vyzvednout do popředí úkol ozbrojeného povstání, vytvoření revoluční armády a revoluční vlády jako jediné cesty k úplnému vítězství nad carismem, k vydobytí demokratické republiky a skutečné politické svobody.

Jaké polovičaté, nedůsledné a buržoazii přirozeně tak sympatické stanovisko zaujaly v tomto ohledu vinou své chybné „linie“ rezoluce novojiskrovců, o tom je zbytečně se šířit.

II. S O U D R U H M A R T Y N O V Z N O V U „ P R O H L U B U J E “ O T Á Z K U

Předjeme k Martynovovým článkům^[119] ve 102. a 103. čísle Jiskry. Nebudeme samozřejmě reagovat na Martynovovy pokusy dokázat nesprávnost našeho výkladu mnoha citátů z Engelse a Marxe a naopak správnost jeho výkladu. Tyto

pokusy jsou tak neseriózní, Martynovovy vytáčky tak zřejmé a celá věc tak jasná, že by bylo nezajímavé se tím ještě jednou zabývat. Každý uvažující čtenář se sám snadno vyzná v dosti jednoduchých kličkách Martynovova ústupu na celé čáře, zejména až vyjdou úplné překlady Engelsovy knihy Bakuninovci při práci^[286] a Marxova Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů z března roku 1850, které připravuje skupina spolupracovníků listu Proletarij.⁴⁹ Stačí, když uvedeme jeden jediný citát z Martynovova článku, aby si čtenář ozřejmil, v čem tento ústup spočívá.

„Jiskra ‚uznává‘, že ustavení prozatímní vlády je jednou z možných a účelných cest, jak rozvíjet revoluci,“ píše Martynov v čísle 103, „a popírá účelnost účasti sociálních demokratů v *buržoazní* prozatímní vládě, a to v zájmu budoucího úplného ovládnutí státního aparátu za účelem socialistického převratu.“ Jinými slovy: Jiskra nyní uznala nesmyslnost všech svých obav, že by revoluční vláda měla odpovídat za státní pokladnu a banky, že je nebezpečné a nemožné, aby přijímala do svých rukou „věznic“ apod. Jiskra jako dosud zasévá jenom zmatek a směšuje dohromady demokratickou a socialistickou diktaturu. Tento zmatek totiž nutně potřebuje k tomu, aby kryla svůj ústup.

Mezi zmatkáři z nové Jiskry však nejvíc vyniká Martynov jako zmatkář, dá-li se tak říci, obzvláště talentovaný. Kdykoli totiž začne nějakou otázku „prohlubovat“, je z toho pokaždé zmatek, při němž se téměř vždycky „dopracovává“ k novým formulacím, jež obvykle dokonale ilustrují naprostou scestnost jeho stanoviska. Vzpomeňte si, jak za časů „ekonomismu“ „prohluboval“ Plechanova a tvořivě dospěl k formuli: „hospodářský boj proti zaměstnavatelům a vládě“^[121]. Stěží bychom našli v celé literatuře „ekonomistů“ zdařilejší vyjádření veškeré scestnosti tohoto směru. A tak je tomu i dnes. Martynov horlivě slouží nové Jiskře, ale kdykoli se ujme slova, téměř pokaždé nám poskytne nový a jedinečný materiál pro posouzení

scestného stanoviska nové Jiskry. V 102. čísle uvádí, že prý Lenin „nepozorovaně zaměnil pojmy revoluce a diktatura“ (s. 3, sloupec 2).

Na toto obvinění se v podstatě redukuje všechna obvinění novojiskrovců vůči nám. Přesto jsme Martynovovi za toto obvinění vděční! Tím, že své obvinění formuluje právě takto, prokazuje nám v boji proti novojiskrovství přímo neocenitelnou službu. A rozhodně bychom měli redakci Jiskry požádat, aby na nás Martynova poštvála častěji, aby ho nechala častěji „prohlubovat“ útoky na Proletarije a „opravdu principiálně“ je formulovat. Neboť čím principiálněji se snaží Martynov uvažovat, tím hůř to u něho dopadá a tím zřetelněji prozrazuje prohřešky novojiskrovství, tím úspěšněji provádí na sobě samém i na svých přátelích užitečnou pedagogickou operaci: *reductio ad absurdum* (dovedení novojiskrovských zásad k absurdnosti).

Vperjod i Proletarij „zaměňují“ pojmy revoluce a diktatura. Jiskra si takovou „záměnu“ nepřeje. Ano, právě tak tomu je, velectěný soudruhu Martynove! Mimoděk jste vyslovil velikou pravdu. *Novou* formulací jste potvrdil naši tezi, že Jiskra se belhá kdesi vzadu za revolucí, sklouzává až k osvobožděnovské formulaci jejích úkolů, kdežto Vperjod a Proletarij razí hesla, která vedou demokratickou revoluci kupředu.

Není vám to dost jasné, soudruhu Martynove? Vzhledem k důležitosti otázky se vám to tedy vynasnažíme vysvětlit podrobněji.

Buržoazní charakter demokratické revoluce se projevuje mimo jiné v tom, že celá řada společenských tříd, skupin a vrstev, které plně uznávají soukromé vlastnictví a zbožní hospodářství a nejsou s to překročit tento rámec, dospívá pod tlakem událostí k názoru, že samoděržaví a vůbec celé nevolnické zřízení je špatné, a připojuje se k požadavku svobody. Jenže se přitom stále jasněji a jasněji ukazuje právě buržoazní charakter *této* svobody, jíž se domáhá „společnost“ a kterou záplavami slov (ale právě jen slov!) hájí

statkáři a kapitalisté. A zároveň se stále přesvědčivěji projevuje i zásadní rozdíl mezi dělnickým a buržoazním bojem za svobodu, mezi proletářským a liberálním demokratickým. Dělnická třída a její uvědomělí představitelé jdou kupředu a posunují kupředu i tento boj, a nejen že se nebojí dovést jej až do konce, nýbrž směřují mnohem dál než k nejbližšímu konci demokratické revoluce. Buržoazie je nedůsledná a zrádná, a proto hesla svobody přijímá jen částečně a pokrytecky. Veškeré pokusy stanovit určitou čarou, zvláště vypracovanými „body“ (na způsob bodů Starověrových rezolucí nebo rezolucí konferenčních) hranic, za níž toto pokrytectví buržoazních přátel svobody či spíše tato zrada svobody jejími buržoazními přáteli začíná, jsou ovšem nevyhnutelně odsouzeny k nezdaru, neboť buržoazie, octne-li se mezi dvěma ohni (samoděržaví a proletariát), dokáže nespočetnými způsoby a prostředky měnit své stanovisko a svá hesla a přizpůsobovat se za nepřetržitého smlouvání a čachrování hned trochu doleva, hned zase doprava. Úkolem proletářského demokratického není vymýšlet různé papírové „body“, ale neúnavně kritizovat měnící se politickou situaci, odhalovat další a další, dříve nepředvídané nedůslednosti a zrády buržoazie.

Chcete-li si učinit názornou představu, jak sociální demokracie, přední bojovnice za proletářský demokraticismus, plnila tyto úkoly, vzpomeňte si na historii politických projevů pana Struveho v ilegálním tisku a na to, jak proti němu sociální demokracie válčila. Pan Struve^[260] začal čistě šipovovským heslem Práva a mocensky silné zemstvo (viz můj článek v časopisu Zarja⁵⁰ Pronásledovatelé zemstva a Hannibalové liberalismu^{[68]*}). Sociální demokracie jej usvědčovala a postrkovala k vyhraněnému konstitucionalistickému programu. Toto „postrkování“ mělo díky zvláště rychlému průběhu revolučních událostí náležitý účinek a boj se přenesl na *další* otázku demokratického: nejen ústava

* Sebrané spisy 5, Praha 1981, s. 37–85. *Red.*

jako taková, ale rozhodně také všeobecné, přímé a rovné volební právo s tajným hlasováním. Když jsme na „nepříteli“ „vydobyli“ i tuto další pozici (přijetí všeobecného volebního práva ve Svazu osvobození), zahájili jsme další nápor: začali jsme poukazovat na pokryteckost a scestnost dvoukomorového systému, na to, že osvobožděnovci neuznávají všeobecné volební právo v plném rozsahu; na jejich *monarchismu* jsme ukazovali spekulaci ráz jejich demokracismu, čili jinými slovy, že tito osvobožděnovští hrdinové peněžního měšce *zaprodávají* zájmy velké ruské revoluce.

Zatvrzelá urputnost samoděržaví, nevídaný rozmach občanské války a bezvýchodná situace, do níž Rusko přivedli monarchisté, začaly nakonec přivádět k rozumu i nejtupější hlavy. Revoluce se stávala *faktem*. K uznání této skutečnosti už nebylo třeba být revolucionářem. Absolutistická vláda se fakticky rozkládala a rozkládá před očima všech. Jak správně poznamenal v legálním tisku jeden liberál (pan Gredeskul^[26]), vláda se octla fakticky v situaci, že ji už nikdo neposlouchal. Samoděržaví se přes všechnu svou zdánlivou sílu ukázalo jako bezmocné a události vzrůstající se revoluce začaly prostě odsouvat tento zaživa se rozkládající parazitní organismus stranou. Liberální buržoové, donucení opírat se při své činnosti (lépe řečeno při svých politických kšeftech) o skutečné, fakticky se vytvářející vztahy, *dospívají k názoru, že je nezbytné uznat revoluci*. Nedělají to proto, že by byli revolucionáři, ale přesto, že nejsou revolucionáři. Dělají to z nutnosti a proti své vůli, s nevolí pozorují úspěchy revoluce a obviňují z revolučnosti samoděržaví, které si nepřeje dohodu, ale boj na život a na smrt. Jako rození čachráři nenávidí boj i revoluci, ale okolnosti je nutí postavit se na stranu revoluce, neboť jinou půdu pod nohama nemají.

Jsme svědky neobyčejně poučné a neobyčejně komické podívané. Prostitutky buržoazního liberalismu se snaží zahalit do tógy revolučnosti. Osvobožděnovci — risum tene-

tis, amici!* — osvobožďenovci začínají mluvit jménem revoluce! Osvobožďenovci začínají ujišťovat, že se „nebojí revoluce“ (pan Struve v 72. čísle časopisu Osvobožďenje)!!! Osvobožďenovci uplatňují nárok „stanout v čele revoluce“!!!

To je neobyčejně významný jev, svěďčící nejen o pokroku buržoazního liberalismu, ale ještě více o pokroku reálných úspěchů revolučního hnutí, které si *vynutilo* své uznání. Dokonce i buržoazie si začíná uvědomovat, že je výhodnější postavit se na stranu revoluce — natolik je už samoděřžaví otřeseno! Naproti tomu ovšem zmíněný jev, dokazující, že celé hnutí postoupilo do nového, vyššího stadia, před nás klade také nové a náročnější úkoly. Nezávisle na osobní poctivosti toho či onoho ideologa buržoazie nemůže být uznávání revoluce ze strany buržoazie upřímné. Buržoazie s sebou i do tohoto vyššího stadia hnutí nutně vnese ziskost a nedůslednost, čachrářství a malicherné reakční pletichy. Nyní musíme v zájmu našeho programu a jeho dalšího rozvinutí formulovat nejbližší *konkrétní* úkoly revoluce *jinak* než dosud. Co bylo dostačující včera, *není dostačující dnes*. Včera možná stačilo razit jako pokrokové demokratické heslo požadavek uznání revoluce. Dnes to však nestačí. Revoluce donutila dokonce i pana Struveho, aby ji uznal. Nyní se na pokrokové třídě žádá, aby přesně vymezila *sám obsah* naléhavých a neodkladných úkolů této revoluce. Páni Struvové sice uznávají revoluci, ale přitom znovu a znovu vystrkují své oslí uši a pokoušejí se znovu omílat starou písničku o možnosti smírného řešení, o tom, že prý *Mikuláš* povolá pány osvobožďenovce k moci atd. atd. Páni osvobožďenovci uznávají revoluci leda proto, aby jim pomohla bezpečněji provádět eskamotáž ve svém zájmu, aby ji mohli zradit. Nyní je našim úkolem ukázat proletariátu a všemu lidu nedostatečnost hesla revoluce a upozornit na nezbytnost vymezit jasně a nedvojsmyslně, důsledně a roz-

* Zdržte se smíchu, přátelé! *Red.*

hodně *sám obsah* revoluce. A takové vymezení právě skýtá heslo revoluční demokratická diktatura proletariátu a rolnictva, které je jediné s to správně vyjádřit obsah „rozhodného vítězství“ revoluce.⁵¹

Zneužívání slov je v politice běžným jevem. Za „socialisty“ se například nejednou označovali jak stoupenci anglického buržoazního liberalismu („všichni jsme dnes socialisty“ — „We all are socialists now“, řekl Harcourt), tak i stoupenci Bismarckovi, ba i přátelé papeže Lva XIII. Také slova „revoluce“ se dá velmi výhodně zneužívat a v určitém vývojovém stadiu hnutí je takové zneužívání nevyhnutelné. Když pan Struve promluvil jménem revoluce, bezděky jsme si vzpomněli na Thierse. Tento obludný trpaslík, tento ideální představitel politické prodejnosti buržoazie několik dní před únorovou revolucí vycítil, že se blíží lidová bouře. A tu z parlamentní tribuny prohlásil, že *patří ke straně revoluce!* (Viz Marxovu Občanskou válku ve Francii^[338]⁵².) Politický význam přechodu osvobozenovců ke straně revoluce je *naprosto totožný* s oním Thiersovým „přechodem“. Začali-li ruští Thiersové mluvit o tom, že patří ke straně revoluce, pak to znamená, že heslo revoluce je už nedostačující, že už nic neříká, nevymezuje žádné úkoly, neboť revoluce se již stala faktem a na její stranu se začaly valem hrnout nejrůznorodější živly.

Co je to vlastně revoluce z marxistického hlediska? Násilné rozbití zastaralé politické nadstavby, jež se octla v rozporu s novými výrobními vztahy, což v určitém okamžiku přivedlo k jejímu zhroucení. Rozpor mezi samoděržavím a celým společenským zřízením kapitalistického Ruska, všemi potřebami jeho buržoazně demokratického vývoje přivedl nyní ke krachu o to většímu, čím déle se tento rozpor uměle udržoval. Nadstavba praská ve všech švech, hrouť se pod náparem, ochabuje. Lid představovaný zástupci nejrůznějších tříd a skupin si musí sám vytvářet nadstavbu novou. Neudržitelnost staré nadstavby se v určitém vývojovém okamžiku stává zřejmou všem. Všich-

ni uznávají revoluci. Nyní je třeba vymezit, *které* konkrétně třídy a *jak konkrétně* mají tuto novou nadstavbu vybudovat. Bez takového vymezení je heslo revoluce v nynější situaci prázdné a bezobsažné, neboť slabost samoděržaví dělá „revolucionáře“ i z velkoknížat, i z listu Moskovskije vědomosti⁶³! Bez takového vymezení nemůže být ani řeči o pokrokových demokratických úkolech pokrokové třídy. A takové vymezení právě skýtá heslo demokratická diktatura proletariátu a rolnictva. Toto heslo určuje i třídy, o něž se noví „budovatelé“ nové nadstavby mohou a musí opřít, i charakter této nadstavby („demokratická“ diktatura na rozdíl od socialistické), i způsob jejího budování (diktatura, tj. násilné potlačení násilného odporu, ozbrojení revolučních tříd lidu). Kdo dnes neuznává heslo revolučně demokratické diktatury, heslo revoluční armády, revolučních rolnických výborů, ten buď beznadějně nechápe úkoly revoluce, nedokáže stanovit její nové a vyšší úkoly diktované současným okamžikem, anebo zneužívá hesla „revoluce“ ke klamání lidu a k zrazování revoluce.

První případ — to je soudruh Martynov a jeho přátelé. Druhý případ — to je pan Struve a celá „konstitučně demokratická“ strana zemstev.

Soudruh Martynov byl tak důmyslný a vtípný, že nás obvinil ze „zaměňování“ pojmů revoluce a diktatura právě tehdy, když si vývoj revoluce vyžádal, aby byly její úkoly vymezeny heslem diktatura! Soudruh Martynov měl opravdu smůlu: zase už zůstal na chvostu, uvízl na předposledním stupínku a *octl se na úrovni osvobožděnovství*, neboť uznávat (slovy) „revolucí“, ale nechtít uznat demokratickou diktaturu proletariátu a rolnictva (tj. revoluci ve skutečnosti) odpovídá nyní právě osvobožděnovskému politickému stanovisku, tj. zájmům liberální monarchistické buržoazie. Liberální buržoazie se dnes ústy pana Struveho vyslovuje pro revoluci. Uvědomělý proletariát žádá ústy revolučních sociálních demokratů diktaturu proletariátu a rolnictva. A tu se do sporu vmísí mudrlant z nové Jiskry a křičí:

Neopovažujte se „zaměňovat“ pojmy revoluce a diktatura! A což není pravda, že novojiskrovské stanovisko je scestné a odsuzuje novojiskrovce věčně se belhat kdesi vzadu za osvobožděnovstvím?

Jak jsme již ukázali, osvobožděnovci sami postupují (nikoli bez vlivu povzbudivého postrkování sociální demokracie) v uznávání demokratismu krůček kupředu. Zpočátku šlo v našem sporu o to, zda šipovovština (práva a mocensky silné zemstvo), nebo konstitucionalismus. Pak o to, zda omezené volby, nebo všeobecné volební právo. Dále o to, zda uzнат revoluci, nebo uzavřít čachrářskou dohodu se samoděržavím. A konečně dnes — zda uzнат revoluci bez diktatury proletariátu a rolnictva, nebo uzнат požadavek diktatury těchto tříd v demokratické revoluci. Je možné, ba pravděpodobné, že páni osvobožděnovci (lhostejno, zda ti nynější nebo jejich nástupci na levém křídle buržoazní demokracie) postoupí ještě o stupínek dál, tj. že po čase (třeba tehdy, až pokročí kupředu soudruh Martynov) uznají i heslo diktatury. Půjde-li ruská revoluce úspěšně kupředu a dosáhne-li rozhodného vítězství, pak k tomu dokonce nevyhnutelně dojde. A jaké stanovisko bude pak zaujímat sociální demokracie? Úplné vítězství nynější revoluce bude znamenat konec demokratického převratu a začátek rozhodného boje za převrat socialistický. Uskutečnění požadavků soudobého rolnictva, úplné rozdrčení reakce, vydobytí demokratické republiky bude znamenat úplný konec revolučnosti buržoazie, ba i maloburžoazie, a stane se začátkem skutečného boje proletariátu za socialismus. Čím bude demokratický převrat úplnější, tím rychleji a v tím širší, čistší a rozhodnější podobě se rozvine tento nový boj. Heslo o „demokratické“ diktatuře právě vyjadřuje historicky omezený charakter nynější revoluce a nutnost na základně nových poměrů rozvinout nový boj za úplné osvobození dělnické třídy od veškerého utiskování a veškerého vykořisťování. Jinými slovy: až demokratická buržoazie nebo maloburžoazie pokročí ještě dál kupředu, až se stane

faktem nejenom revoluce, nýbrž úplné vítězství revoluce, pak heslo demokratické diktatury „zaměníme“ (patrně za hrozného bédování nových budoucích Martynovů) heslem socialistické diktatury proletariátu, tj. úplného socialistického převratu.

III. VULGÁRNÍ BURŽOAZNÍ VÝKLAD DIKTATURY A MARXŮV NÁZOR NA NI

Mehring^[349] uvádí v poznámkách k svému vydání Marxových článků z Neue Rheinische Zeitung z roku 1848, že buržoazní literatura vytýkala tomuto listu mimo jiné jeho požadavek, aby byla „okamžitě zavedena diktatura jako jediný prostředek k uskutečnění demokracie“ (Marx' Nachlass, sv. III, s. 53)⁵⁴. Z vulgárního buržoazního hlediska se pojmy diktatura a demokracie navzájem vylučují. Buržoa, který nechápe teorii třídního boje, který si zvykl vidět na politickém kolbišti malicherné hádanice různých buržoazních skupinek a klik, rozumí diktaturou zrušení všech demokratických svobod a záruk, všemožnou svévoli, všemožné zneužívání moci v zájmu diktátorovy osoby. A právě toto vulgární buržoazní hledisko se v podstatě projevuje i u našeho Martynova, který v závěru svého „nového tažení“ v nové Jiskře vysvětluje zaujetí listů Vperjod a Proletarij pro heslo diktatury tím, že prý Lenin „vášnivě touží zkusit své štěstí“ (Jiskra, č. 103, s. 3, sloupec 2). Toto znamenité vysvětlení si nijak nezadá s buržoazním obviněním, že list Neue Rheinische Zeitung propaguje diktaturu. Marx byl tedy rovněž usvědčen — jenže ne „sociálními demokraty“, nýbrž buržoazními liberály! — že „zaměňuje“ pojmy revoluce a diktatura. Abychom Martynovovi objasnili pojem diktatura třídy na rozdíl od diktatury jednotlivce a úkoly demokratické diktatury na rozdíl od

diktatury socialistické, nebude bez užitku, jestliže se u názorů Neue Rheinische Zeitung trochu pozdržíme.

„Každé prozatímní uspořádání státních záležitostí po revoluci vyžaduje diktaturu, a to energickou diktaturu,“ psalo se v Neue Rheinische Zeitung^[341] 14. září 1848. „Vytýkali jsme Camphausenovi“ (ministrskému předsedovi po 18. březnu 1848) „hned od počátku, že nesáhl k diktatuře, že bez meškání nerozbil a neodstranil pozůstatky starých institucí. Zatímco se tedy pan Camphausen oddával konstitučním iluzím, poražená strana“ (tj. strana reakce) „posilovala své pozice mezi byrokracií i v armádě a odvažovala se dokonce tu a tam i otevřeného boje.“⁵⁵

V těchto slovech je do několika málo tezí shrnuto, co list Neue Rheinische Zeitung detailně rozebíral v dlouhých článcích o Camphausenově vládě, podotýká správně Mehring. Co nám říkají tato Marxova slova? Že si prozatímní revoluční vláda *musí* počínat diktátorsky (poučka, kterou Jiskra, jež se vyhýbá heslu diktatura, naprosto nemohla pochopit) a že úkolem této diktatury je odstranit zbytky starých institucí (na což se právem jasně poukazuje v rezoluci III. sjezdu SDDSR o boji proti kontrarevoluci a co chybí v rezoluci konference, jak jsme ukázali výše). A konečně za třetí z těchto slov vyplývá, že Marx tepal buržoazní demokraty za „konstituční iluze“ v době revoluce a otevřené občanské války. Jaký je smysl oněch slov, je vidět zvláště názorně z článku^[334] otištěného v Neue Rheinische Zeitung 6. června 1848. „Ústavodárné národní shromáždění musí být především aktivní, revolučně aktivní shromáždění,“ napsal Marx. „Avšak frankfurtské shromáždění se zaměstnává školními cvičeními z parlamentarismu a ponechává vládě, aby jednala. Dejme tomu, že by se tomuto učenému koncilu nakonec po zralé úvaze podařilo sestavit nejlepší denní pořad a nejlepší ústavu. Ale k čemu bude nejlepší denní pořad a nejlepší ústava, jestliže německé vlády už mezitím daly na denní pořad bodáky?“⁵⁶

Takový je tedy smysl hesla diktatura. Z toho lze usoudit,

co by asi řekl Marx o rezolucích, jež označují „rozhodnutí vytvořit ústavodárné shromáždění“ za rozhodné vítězství, anebo vyzývají k tomu, že máme „zůstat stranou krajní revoluční opozice“!

Veliké otázky v životě národů se rozhodují jedině silou. Reakční síly obvykle samy první sahají k násilí, k občanské válce, „dávají na denní pořad bodáky“, jak to udělalo ruské samoděržaví a jak to dělá od 9. ledna soustavně a vytrvale, vždy a všude. A když už se taková situace vytvořila, když už se skutečně na čelné místo politického dění dostaly bodáky, když už se povstání ukázalo jako nezbytné a neodkladné, tu se pak konstituční iluze a školní cvičení z parlamentarismu stávají jen zástěrkou buržoazní zrady revoluce, zástěrkou toho, jak se buržoazie od revoluce „odvrací“. A pak musí skutečně revoluční třída razit právě heslo diktatury.

O úkolech této diktatury psal Marx již v *Neue Rheinische Zeitung*: „Národní shromáždění by mělo diktátorsky vystupovat proti všem reakčním přehmatům přežilých vlád a pak by si získalo mezi lidem takovou oporu, že by se o ni zlámaly všechny bodáky... Toto shromáždění však unavuje německý lid nudnými slovy, místo aby jej za sebou strhlo, nebo se jím samo dalo strhnout.“⁵⁷ Národní shromáždění by mělo podle Marxova názoru „odstranit z fakticky existujícího zřízení v Německu všechno, co je v rozporu se zásadou svrchovanosti lidu“, dále pak „upevnit revoluční základnu, o níž se opírá, zabezpečit svrchovanost lidu, vydobytou revolucí, proti všem útokům“.⁵⁸

Úkoly, které Marx v roce 1848 ukládal revoluční vládě nebo diktatuře, se vztahovaly především na *demokratický* převrat: na obranu proti kontrarevoluci a na faktické odstranění všeho, co je v rozporu se svrchovaností lidu. A to přece není nic jiného než revolučně demokratická diktatura.

A teď dál: které třídy mohly a měly podle Marxova názoru tento úkol uskutečnit (prosadit opravdu do všech

důsledků zásadu svrchovanosti lidu a odrazit útoky kontra-revoluce?). Marx mluví o „lidu“. Ale my víme, že Marx vždy nemilosrdně bojoval proti maloburžoazním iluzím o jednotě „lidu“, o tom, že uvnitř lidu neexistuje třídní boj. Slovem „lid“ nezastíral třídní rozdíly, ale zahrnoval do něho určité síly, schopné dovést revoluci až do konce.

Po vítězství berlínského proletariátu 18. března se projevilo dvojí výsledkem revoluce^[306], — psal list Neue Rheinische Zeitung. „Na jedné straně ozbrojení lidu, spolčovací právo, vydobytí faktické svrchovanosti lidu; na druhé straně zachování monarchie a Camphausena a Hansemannova vláda, tj. vláda zástupců velkoburžoazie. Revoluce tedy měla výsledky dvojího druhu, které nutně musely vyústit v hluboký rozpor. Lid zvítězil, vydobyl si svobody průkazně demokratické povahy, ale bezprostřední moc nepřšla do jeho rukou, nýbrž do rukou velkoburžoazie. Revoluce nebyla zkrátka dovedena až do konce. Lid přenechal vytvoření vlády představitelům velkoburžoazie a ti hned prokázali své snahy tím, že nabídli spojení stáropruské šlechty a byrokracii. Arnim, Kanitz a Schwerin vstoupili do vlády.

Velkoburžoazie, odjakživa protirevoluční, uzavřela ze strachu před lidem, tj. před dělníky a demokratickou buržoazií, obranný a útočný svazek s reakcí.“ (Podtrženo námi.)⁵⁹

K rozhodnému vítězství revoluce tudíž nestačí „rozhodnutí vytvořit ústavodárné shromáždění“, ale dokonce ani jeho skutečné svolání! Dokonce i po částečném vítězství v ozbrojeném boji (vítězství berlínských dělníků nad vojskem 18. března 1848) se může stát, že revoluce zůstane „nedokončená“, že „nebude dovedena do konce“. Na čem závisí, aby byla dovedena do konce? Na tom, do číh rukou přejde bezprostřední moc: zda do rukou Petrunkevičů a Rodičevů, to jest Camphausenů a Hansemannů, nebo do rukou lidu, tj. dělníků a demokratické buržoazie. V prvním případě bude mít moc buržoazie, kdežto proletariát bude mít „svobodu kritiky“, svobodu „zůstat stranou krajní re-

voluční opozice“⁴⁴. Buržoazie uzavře hned po vítězství spojenectví s reakcí (k tomu by nevyhnutelně došlo i v Rusku, kdyby například petrohradští dělníci dosáhli v pouličních bojích proti vojsku jenom částečného vítězství a přenechali vytvoření vlády pánům Petrunkevičům a spol.). V druhém případě by byla možná revolučně demokratická diktatura, tj. úplné vítězství revoluce.

Zbývá nám ještě přesněji určit, co vlastně Marx rozuměl „demokratickou buržoazií“ (demokratische Bürgerschaft), kterou spolu s dělníky nazýval lidem na rozdíl od velkoburžoazie.

Jasnou odpověď na tuto otázku dává následující místo z článku^[343] Neue Rheinische Zeitung z 29. července 1848: „...Německá revoluce z roku 1848 je jen parodií francouzské revoluce z roku 1789.

4. srpna 1789, tři týdny po dobytí Bastily, se francouzský lid za jeden den vypořádal se všemi feudálními břemeny.

11. července 1848, čtyři měsíce po březnových barikádách, se feudální břemena vypořádala s německým lidem. Teste Gierke cum Hansemanno.*

Francouzská buržoazie z roku 1789 ani na okamžik neopouštěla své spojence, rolníky. Věděla, že základem jejího panství je odstranění feudalismu na vesnici, vytvoření svobodné třídy rolníků vlastnících pozemky (grundbesitzenden).

Německá buržoazie z roku 1848 bez jakéhokoli ostychu

* „Svědkové: pan Gierke spolu s panem Hansemannem.“ Hansemann — ministr zastupující stranu velkoburžoazie (Trubeckoj nebo Rodičev apod. v ruském vydání). Gierke — ministr zemědělství v Hansemannově vládě, který vypracoval návrh, „smělý“ návrh na „odstranění feudálních břemen“ údajně „bez jakékoli náhrady“, ve skutečnosti však na odstranění pouze drobných a bezvýznamných břemen, avšak na zachování nebo výkup břemen závažnějšího druhu. Pan Gierke je něco na způsob našich pánů Kablukovů, Manuilovů, Gerceňšteinů a jim podobných liberálně buržoazních přátel mužiků, kteří chtějí „rozšířit pozemkové vlastnictví rolníků“, avšak nechťejí přitom ublížit statkářům.

zrazuje rolníky, kteří jsou jejími nejpřirozenějšími spojenci, takřkajíc krev její krve, a bez nichž je proti šlechtě bezmocná.

Zachování feudálních práv, jejich sankcionování pod zástěrkou (iluzorního) výkupu — to je výsledek německé revoluce z roku 1848. Hora porodila myš.⁶⁰

Tento velmi poučný výňatek nám poskytuje čtyři důležité závěry: 1. Nedokončená německá revoluce se liší od dokončené francouzské tím, že buržoazie zradila jak demokracismus vůbec, tak zejména rolnictvo. 2. Základem pro úplné uskutečnění demokratického převratu je vytvoření svobodné třídy rolnictva. 3. Vytvořit takovou třídu znamená odstranit feudální břemena, zlikvidovat feudalismus, tedy zdaleka ne ještě socialistický převrat. 4. Rolníci jsou „nejpřirozenějšími“ spojenci buržoazie, a to demokratické buržoazie, která je bez nich proti reakci „bezmocná“.

Všechny tyto závěry můžeme s příslušnou obměnou v konkrétních národních zvláštностech a s dosazením nevolnictví místo feudalismu plně aplikovat i na Rusko z roku 1905. Budeme-li čerpat ze zkušeností Německa objasněných Marxem, nepochybně dospějeme k jedinému možnému heslu zaměřenému k rozhodnému vítězství revoluce, a to: revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva. Hlavními složkami onoho „lidu“, který Marx v roce 1848 stavěl do protikladu k vzpírající se reakci a zrádcovské buržoazii, je nepochybně proletariát a rolnictvo. Nepochybně i u nás v Rusku liberální buržoazie a páni osvobožděnovci zrazují a zradí rolnictvo, tj. odbudou je nějakou pseudoreformou, v rozhodujícím boji mezi statkáři a rolnictvem se postaví na stranu statkářů. Jedině proletariát je schopen důsledně rolnictvo podporovat v tomto boji. A konečně i u nás v Rusku bude úspěch rolnického boje, tj. přechod veškeré půdy do rukou rolnictva, nepochybně znamenat úplný demokratický převrat, který se stane sociální oporou pro úplně dokončenou revo-

luci, naprosto však nebude znamenat socialistický převrat ani „socializaci“, o níž mluví ideologové maloburžoazie, socialisté-revolucionáři. Úspěch rolnického povstání, vítězství demokratické revoluce jen uvolní cestu skutečnému a rozhodnému boji za socialismus na základně demokratické republiky. Rolnictvo jakožto třída pozemkových vlastníků sehraje v tomto boji touž zrádčovskou, kolísavou úlohu, jakou hraje nyní v boji za demokracii buržoazie. Zapomínat na to znamená zapomínat na socialismus, klamat sebe i jiné, pokud jde o skutečné zájmy a úkoly proletariátu.

Abychom ve výkladu Marxových názorů z roku 1848 nenechali žádnou mezeru, musíme ještě připomenout jeden podstatný rozdíl mezi tehdejší německou sociální demokracií (čili tehdejším jazykem: komunistickou stranou proletariátu) a soudobou ruskou sociální demokracií. Dejme slovo Mehringovi:

„List Neue Rheinische Zeitung vstoupil na politické kolbiště jako ‚orgán demokracie‘. Nelze nevidět červenou nit, která se vine všemi jeho články. Bezprostředně však hájil spíše zájmy buržoazní revoluce vůči absolutismu a feudalismu než zájmy proletariátu proti zájmům buržoazie. O vlastním dělnickém hnutí za revoluce najdete na jeho stránkách jen málo materiálu, i když nelze zapomínat, že zároveň s ním vycházel dvakrát týdně zvláštní orgán kolínského Dělnického spolku za redakce Molla a Schappera⁶¹. Přesto je dnešnímu čtenáři nápadné, jakou malou pozornost věnoval Neue Rheinische Zeitung tehdejšímu německému dělnickému hnutí, třebaže se jeho nejschopnější pracovník, Stephan Born učil v Paříži a v Bruselu u Marxe a Engelse a v roce 1848 dopisoval z Berlína do jejich listu. Born ve svých Vzpomínkách vypráví, že Marx s Engelsem nikdy ani jediným slůvkem neprotestovali proti jeho dělnické agitaci. Pozdější Engelsovy výroky však opravňují k předpokladu, že byli nespokojeni přinejmenším se způsobem této agitace. Jejich nespokojenost byla oprávněna potud, pokud se Born příliš musel přizpůsobovat

tehdejšímu třídnímu uvědomění proletariátu, jež bylo v převážné části Německa ještě zcela nevyvinuté a nutilo jej k takovým ústupkům, které nesnesly kritiku z hlediska Komunistického manifestu. Do určité míry byla jejich nespokojenost s Bornem neoprávněná, neboť přece jen dokázal vést agitaci na poměrně vysoké úrovni... Z historického i politického hlediska měli Marx a Engels bezesporu pravdu, když spatřovali nejdůležitější zájem dělnické třídy především v tom, aby co nejdříve popoháněla kupředu buržoazní revoluci... Přesto se v dubnu 1849 vyslovili pro specifickou dělnickou organizaci a rozhodli se zúčastnit dělnického sjezdu, připravovaného zejména východolabským proletariátem (východní Prusko), což je pozoruhodným důkazem toho, jak elementární instinkt dělnického hnutí dovede opravovat koncepce i těch nejgeniálnějších myslitelů.⁶²

Tedy až v dubnu roku 1849^[344], téměř po roce vydávání revolučního listu (Neue Rheinische Zeitung začal vycházet 1. června 1848), se Marx s Engelsem vyslovili pro zvláštní dělnickou organizaci! Do té doby řídili prostě „orgán demokracie“, který nebyl organizačně nijak spjat se samostatnou dělnickou stranou! Tento fakt — z našeho dnešního hlediska fantastický a neuvěřitelný — nám jasně dokazuje, jaký obrovský rozdíl je mezi tehdejší německou a dnešní ruskou sociálně demokratickou dělnickou stranou. Tento fakt dokazuje, oč méně se v německé demokratické revoluci (vinou jak ekonomické, tak politické zaostalosti Německa v roce 1848 — státní rozdrobenost) projevovaly proletářské rysy hnutí, proletářský proud v něm. Na to se nesmí zapomínat (jak na to zapomíná například Plechanov^[179]*) při hodnocení četných Marxových výroků z tehdejší i poněkud pozdější doby o nutnosti zorganizovat samostatnou stranu proletariátu. Marx tento závěr vyvodil prakticky teprve ze zkušeností demokratické revoluce až téměř po roce: tak

* Text v závorce byl v tištěných vydáních vynechán. *Red.*

šosácké, maloburžoazní bylo tehdy celé ovzduší v Německu! Pro nás je však tento závěr již dávným a nezvratným poznatkem, vytěženým z půlstoleté zkušenosti mezinárodní sociální demokracie, poznatkem, z něhož jsme *vycházeli*, když jsme začínali organizovat Sociálně demokratickou dělnickou stranu Ruska. U nás nemůže být například ani řeči o tom, že by revoluční listy proletariátu mohly existovat mimo sociálně demokratickou stranu proletariátu, že by mohly být jen na okamžik vystupovat prostě jako „orgány demokracie“.

Ovšem protikladnost stanovisek, jež se mezi Marxem a Stephanem Bornem projevovala ještě v zcela zárodečné podobě, projevuje se u nás v míře o to větší, oč důrazněji se uplatňuje v demokratickém toku naší revoluce proletářský proud. Přitom se Mehring zmiňuje o pravděpodobné Marxově a Engelsově nespokojenosti s agitací Stephana Borna velmi opatrně a vyhýbavě. Sám Engels napsal o Bornovi v roce 1885 (v předmluvě k *Enthüllungen über den Kommunistenprozess zu Köln. Zürich 1885**) toto:

Členové Svazu komunistů⁶³ stáli všude v čele krajně demokratického hnutí a dokazovali tím, že Svaz byl znamenitou školou revoluční činnosti. „...v Berlíně založil sazeč Stephan Born, který předtím působil jako aktivní člen Svazu v Bruselu a v Paříži, „Dělnické bratrstvo“ (*Arbeiterverbrüderung*), které se značně rozšířilo a trvalo až do roku 1850. Born, talentovaný mladý muž, který však měl poněkud příliš naspěch, aby se stal politickou veličinou, se „bratřil“ s nejrozmanitější sebrankou (*Krethi und Plethi*), jen aby kolem sebe nashromáždil hodně lidí. Vůbec to nebyl člověk, který mohl vnést jednotu do protichůdných tendencí, světlo do chaosu. V oficiálních publikacích jeho spolku se vyskytují proto i názory hlásané v Komunistickém manifestu v přepestré směsici s cechov-

* Odhalení o kolínském procesu proti komunistům. Curych, 1885. [339] *Red.*

ními vzpomínkami a cechovními tužbami, s úlomkou z Louise Blanca a z Proudhona, s celním ochranářstvím atd., zkrátka, mělo se vyhovět úplně všem (Allen alles sein). *Zejména se zabývali organizováním stávek, odborových svazů, výrobních družstev a zapomínali, že jde především o to, vydobýt si nejprve politickými vítězstvími pole, na kterém by bylo jedině možné takové věci uskutečnit trvale (podtrženo námi).* Když pak vítězství reakce dala vůdcům bratrstva pocítit, že musí vstoupit přímo do revolučního boje, nechala je zmatená masa, kterou kolem sebe seskupili, samozřejmě na holičkách. Born se zúčastnil drážďanského květnového povstání z roku 1849 a šťastně vyvázl. Dělnické bratrstvo se však projevovalo vzhledem k velkému politickému hnutí proletariátu jako separátní spolek*, který převážně existoval jen na papíře a hrál tak podřadnou úlohu, že reakce uznala za nutné potlačit jej teprve roku 1850 a jeho odnože, které žily ještě dál, až za několik let nato. Born, který se vlastně jmenuje Buttermilch**, se nestal žádnou politickou veličinou, nýbrž švýcarským profesorem, který už nepřekládá Marxe do cechovní řeči, nýbrž krotkého Renana do své vlastní nasládlé němčiny.⁶⁵

Takhle tedy hodnotil Engels dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci!

* Tento separátní spolek švýcarských reakčních katolických kanonů ve 40. letech 19. století sehrál rozbíječskou úlohu. *Čes. red.*

** Zde jsem v prvním vydání překladu Engelse udělal chybu, neboť jsem slovo Buttermilch (podmáslí. *Red.*) nebral jako vlastní jméno, nýbrž jako přezdívku. Touto chybou jsem samozřejmě způsobil náramnou radost menševikům. Kolcov napsal, že jsem „prohloubil Engelse“^[58] (přetištěno ve sborníku *Za dva roky*), a Plechanov dodnes tuto mou chybu připomíná v listu *Tovarišč*⁶⁴ — zkrátka, *našla se výtečná záminka k odvedení pozornosti od existence dvou tendencí v dělnickém hnutí v Německu v roce 1848, tendence Bornovy (blízké našim „ekonomistům“)* a tendence marxistické. Snaha využít oponentovy chyby, byť by se týkala i jen Bornova jména, je věc zcela přirozená. Ale snažit se pomocí výhrad k překladu odvést pozornost od podstatné otázky dvou taktik^[69] znamená uhýbat od podstaty sporu. (Autorova poznámka k vydání z roku 1907. *Red.*)

Naši novojiskrovci také tíhnou k „ekonomismu“ s tak nerozumnou horlivostí, že za svou „jasnozřivost“ sklízají pochvaly od monarchistické buržoazie. Také oni kolem sebe seskupují nejrozmanitější publikum, vlichocují se „ekonomistům“ a demagogicky navazují nevypělé masy takovými hesly, jako: „vlastní iniciativa“, „demokratismus“, „autonomie“ atd. atd. Také jejich dělnické spolky existují často jenom na stránkách chlestakovovské* nové Jiskry. A stejné nepochopení úkolů „velkého politického hnutí proletariátu“ prozrazují i jejich hesla a rezoluce.

* Chlestakov — postava vychloubačného podvodníka z Gogolovy hry Revizor. [22] Čes. red.

Z Á V Ě R Č L Á N K U
A. V. L U N A Č A R S K É H O
P A Ř Í Ž S K Á K O M U N A A Ú K O L Y
D E M O K R A T I C K É D I K T A T U R Y⁶⁶

Z tohoto článku pro nás plyne především poučení, že je v zásadě nejen zcela přípustné, ale za jistých okolností přímo nezbytné, aby se představitelé socialistického proletariátu podíleli na revoluční vládě společně s drobnou buržoazií. Dále pak z tohoto článku vyplývá, že reálným úkolem, který musela Komuna splnit, bylo především uskutečnit demokratickou, a nikoli socialistickou diktaturu, čili náš „minimální program“. A konečně nám tento článek připomíná, že chceme-li se z Pařížské komuny skutečně poučit, nesmíme napodobovat její chyby (nezmocnili se Francouzské banky, nepodnikli útok na Versailles, neměli jasný program atd.), nýbrž její úspěšné praktické kroky, které ukazovaly správnou cestu. Nesmíme od slavných bojovníků z roku 1871 slovo „komuna“ pouze přejímat, slepě opakovat každé jejich heslo, ale musíme si pro sebe jasně vymezit taková programová i praktická hesla, jež odpovídají situaci v Rusku a dají se shrnout slovy: revoluční demokratická diktatura proletariátu a rolnictva.

*Proletarij, č. 8
17. (4.) července 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

K vyřešení názorových rozporů uvnitř politických stran i mezi nimi navzájem přispívá obvykle nejen zásadová polemika, nýbrž i sám průběh politického života, ba možná dokonce spíše to druhé než to první. Zejména rozpory týkající se taktiky strany, tj. jejího politického postupu, končívaly často tak, že zastánci nesprávných názorů přecházejí na správnou cestu boje právě pod vlivem životních zkušeností, pod tlakem samotných událostí, který je prostě donutil tuto správnou cestu nastoupit, odsunul chybné názory jednoduše stranou, vzal jim půdu pod nohama, zbavil je smyslu, životnosti a tím vůbec jakékoli přitažlivosti. To samozřejmě neznamená, že by zásadní rozpory v otázkách taktiky neměly důležitý význam a že by si nevyžadovaly principiálního objasňování, které jedině může udržet stranu na výši jejích teoretických názorů. Nikoli. To pouze znamená, že je třeba co nejčastěji dříve přijatá taktická usnesení *ověřovat* na nových politických událostech. Takové ověřování je nezbytné jak v zájmu teorie, tak i v zájmu praxe: v zájmu teorie proto, abychom se v praxi na zkušenostech přesvědčili, zda a nakolik jsou přijatá usnesení správná a co je v nich třeba vzhledem k pozdějším politickým událostem popravit; a v zájmu praxe proto, abychom se naučili náležitě se těmito usneseními řídit, abychom se naučili vidět v nich direktivy pro bezprostřední, okamžité uplatňování v praxi.

Revoluční období poskytuje k takovému ověřování více možností než kterékoli jiné období vzhledem k tomu, že politický vývoj v něm probíhá velmi rychle a všechny na-

zrávajících, doutnajících a propukajících politické konflikty se ostře vyhrocují. Stará „nadstavba“ se v tomto revolučním období hroutí a před očima všech vyrůstá nová z iniciativy nejrůznějších sociálních sil, projevujících v praxi svou skutečnou povahu.

A tak i ruská revoluce nám nyní takřka týden co týden skýtá neuvěřitelné množství politického materiálu k ověření našich dosavadních usnesení o taktice a k neobyčejně poučným lekcím, pokud jde o veškerou naši praktickou činnost. Vezměme si oděské události. Jeden z pokusů o povstání skončil nezdarem. Jeden oddíl revoluční armády utrpěl porážku, i když nebyl nepřitelem zničen, jen zatlačen na neutrální území (podobně jako Němci za války v letech 1870—1871 zatlačili jednu francouzskou armádu do Švýcar) a neutrálním státem odzbrojen. Nicméně to byl nezdar trpký, porážka těžká. Ale jaká propast je mezi tímto nezdarem v boji a nezdary v čachrování, které se jen hrnou na hlavy pánů Šipovů, Trubeckých, Petrunkevičů, Struvů a všech těch buržoazních carových přísluhovačů! Engels kdysi řekl, že poražené armády jsou obzvlášť učenlivé.⁶⁸ Ještě mnohem více než o armádách jednotlivých národů platí tento znamenitý výrok o revolučních armádách rekrutujících se z představitelů pokrokových tříd. Dokud nebude smetena stará prohnílá nadstavba, která svou hnilobou infikuje všechn lid, dotud každá další porážka bude burcovat nové a nové armády bojovníků, přivede je do hnutí, poučí je ze zkušeností jejich druhů a naučí je i novým, dokonalejším způsobům boje. Existuje samozřejmě ještě mnohem širší kolektivní zkušenost lidstva, zakotvená v dějinách mezinárodní demokracie i mezinárodní sociální demokracie a zafixovaná předními představiteli revolučního myšlení. Z těchto zkušeností čerpá naše strana materiál pro každodenní propagandu a agitaci. Dokud je však společnost vybudována na útlaku a vykořisťování miliónů pracujících, mohou se z této zkušenosti bezprostředně učit jen nemnozí. Masy se musí učit převážně jen z vlastních

zkušeností a platit za každé takové poučení, za každý další krok k osvobození těžkými oběťmi. Tvrdé bylo ponaučení z 9. ledna, avšak zrevolucionovalo smýšlení veškerého proletariátu celého Ruska. Tvrdé je ponaučení z oděského povstání, avšak díky tomuto zrevolucionovanému smýšlení naučí se nyní revoluční proletariát nejen bojovat, nýbrž i vítězit. O oděských událostech řekneme: Revoluční armáda utrpěla porážku, ať žije revoluční armáda!

V 7. čísle našeho listu jsme již mluvili o tom, jaké nové světlo vrhly oděské události na naše hesla: revoluční armáda a revoluční vláda.*^[94] V předešlém čísle (v článku soudruha V. S.) jsme mluvili o vojenských poučeních z povstání.⁶⁹ V tomto čísle se znovu zabýváme některými jeho politickými poučeními (v článku Revoluce ve městě^[62]). A nyní ještě zbývá přezkoumat naše nedávná usnesení o taktice z onoho dvojího hlediska teoretické správnosti a praktické účelnosti, o němž jsme hovořili výše.

Naléhavými politickými otázkami dneška jsou povstání a vytvoření revoluční vlády. O těchto otázkách nejvíce diskutovali a nejvíce se mezi sebou přeli sociální demokraté. Těchto otázek se týkají hlavní rezoluce III. sjezdu SDDSR^[47] i konference odštěpené části strany^[167]. Kolem těchto otázek se točí hlavní spory o taktiku uvnitř ruské sociální demokracie. A nyní se ptáme, v jakém světle se jeví tyto názorové rozpory *po* oděském povstání. Každý, kdo si dá práci, aby si dnes přečetl jednak ohlasy a články, týkající se tohoto povstání, a jednak čtyři rezoluce^[136], které otázce povstání a prozatímní vlády věnoval sjezd strany a konference novojiskrovců, rázem pochopí, že novojiskrovci začali pod vlivem událostí *fakticky* přecházet na stranu svých oponentů, tj. počínat si nikoli v souladu s vlastními rezolucemi, nýbrž s rezolucemi III. sjezdu. Není lepšího kritika mylné doktríny než sám průběh revolučních událostí.

* Viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 341–349. *Red.*

Pod vlivem těchto událostí vydala redakce Jiskry leták nazvaný První vítězství revoluce^[168] a obracející se k „občanům, dělníkům a rolníkům Ruska“. Uvádíme jeho nejpodstatnější část:

„Nadešel čas smělych činů a všemožné podpory neohroženého povstání vojáků. Nyní zvítězí odhodlanost!

Svolávejte veřejná shromáždění lidu a informujte lid o tom, že se vojenské opory carismu hrouť! Kde je to jen trochu možné, obsazujte městské úřady a přeměňujte je v opory revoluční samosprávy lidu! Vyženěte carské úředníky, vypište všelidové volby do orgánů revoluční samosprávy a pověřte je prozatímní správou veřejných záležitostí až do konečného vítězství nad carskou vládou a nastolení nového státního zřízení. Obsazujte filiálky státní banky a skladiště zbraní a ozbrojujte všechny lid! Navazujte spojení mezi městy, mezi městem a venkovem, a zajistěte, aby všude, kde je to zapotřebí, přispívali ozbrojení občané jeden druhému na pomoc! Zmocňujte se věznic a osvobozujte uvězněné bojovníky za naši věc: posílíte jimi své řady! Všude proklamujte svržení carské monarchie a její nahrazení svobodnou demokratickou republikou! Do boje, občané! Nadešla hodina osvobození! Ať žije revoluce! Ať žije demokratická republika! Ať žije revoluční armáda! Pryč se samoderžavím!“

Máme tu tedy co činit s rozhodnou, otevřenou a jasnou výzvou k ozbrojenému povstání všeho lidu. A máme tu co činit s neméně rozhodnou, i když bohužel zastřenou a nedořečenou výzvou k vytvoření prozatímní revoluční vlády. Prozkoumejme nejprve otázku povstání.

Je nějaký zásadní rozdíl mezi tím, jak tuto otázku řešil III. sjezd a jak ji řešila konference? Nepochybně je. Pojednávali jsme o tom již v 6. čísle týdeníku Proletarij (Třetí krok zpět^[102])* a nyní se ještě odvoláme na poučné svědectví časopisu Osvoboždění. V jeho 72. čísle^[126] se dočítáme, že pro „většinu“ je příznačné „abstraktní revolucionářství, buřičství, snaha jakýmikoli prostředky roznitit povstání lidových mas a jejich jménem okamžitě uchvátit moc“. „Naproti tomu se menšina pevně přidržíje mar-

* Viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 325–335. *Red.*

xistického dogmatu, ale zároveň s tím si uchovává i realistické prvky marxistického světového názoru.“ Tento závěr liberálů, kteří prošli přípravnou školou marxismu i bernsteinismu, je pro nás neobyčejně cenný. Liberální buržoové totiž vždycky vytýkali revolučnímu křídlu sociální demokracie „abstraktní revolucionářství a buřičství“ a vždycky chválili oportunistické křídlo za jeho „realismus“ v této otázce. I sama Jiskra musela přiznat (viz poznámku v 73. čísle o tom, jak pan Struve pochválil za „realismus“ brožuru^[1] soudruha Akimova), že v ústech osvobožďenovců znamená slovo „realistický“ totéž co „oportunistický“. Páni osvobožďenovci neznají jiný realismus než přízemní; je jim naprosto cizí revoluční dialektika marxistického realismu, který zdůrazňuje bojové úkoly pokrokové třídy a odhaluje v existujícím řádu prvky jeho svržení. Proto charakteristika obou směrů v sociální demokracii, kterou přineslo Osvobožďenje, jen znovu potvrzuje skutečnost dokázanou již naší literaturou, že „většina“ představuje revoluční, kdežto „menšina“ oportunistické křídlo ruské sociální demokracie.

Osvobožďenje zcela jednoznačně přiznává, že ve srovnání se sjezdem „zaujímá konference menšiny zcela jiný postoj k ozbrojenému povstání“. A vskutku: rezoluce konference předně potírá sama sebe, neboť jednou odmítá možnost plánovaného povstání (bod l) a podruhé ji opět uznává (bod d), a za druhé se omezuje jen na výčet *všeobecných* podmínek pro „přípravu povstání“, jako: a) rozšířit agitaci; b) upevnit spojení s hnutím mas; c) rozvíjet revoluční uvědomění; d) zajistit spojení mezi různými kraji; e) získávat neproletářské skupiny pro podporu proletariátu. Rezoluce sjezdu naproti tomu vychází z toho, že hnutí *již dospělo* k nezbytnosti povstání, a proto otevřeně razí pozitivní hesla, vyzývá k organizování proletariátu pro přímý boj, k energickým opatřením v zájmu jeho vyzbrojení a k tomu, aby se propaganda i agitace soustředily na objasňování „nejen politického významu“ povstání (na což

se v podstatě omezuje rezoluce konference), nýbrž i na jeho praktickou organizační stránku.

Abychom si lépe ujasnili rozdíl mezi obojím přístupem k věci, připomeňme si, jak se vyvíjely názory sociálních demokratů na povstání od samých počátků masového dělnického hnutí. První stadium. Rok 1897. V Leninových Úkolech ruských sociálních demokratů^[74] se praví:

„Snažit se již nyní odpovědět na otázku, jaký prostředek použije sociální demokracie k bezprostřednímu svržení samoděržaví, zda k tomu zvolí povstání nebo masovou politickou stávkou či jiný způsob útoku, bylo by něco podobného, jako kdyby generálové uspořádali válečnou poradu dříve, než shromáždí vojsko“ (s. 18).^{*} Není tu, jak vidět, ani zmínky o přípravě povstání, nýbrž jen o shromáždování vojska, tj. o propagandě, agitaci a organizaci vůbec.

Druhé stadium. Rok 1902. V Leninově knize Co dělat?^[105] čteme:

„... představte si lidové povstání. Dnes (únor 1902) patrně všichni uznávají, že o něm musíme přemýšlet a připravovat se na ně. Ale *jak* se připravovat? Ústřední výbor přece nemůže jmenovat do všech míst důvěrníky pro přípravu povstání! A i kdybychom ústřední výbor měli, vůbec nic by tímto jmenováním za dnešních poměrů v Rusku nedosáhl. Naproti tomu síť důvěrníků, která by se vytvářela sama od sebe při práci s organizováním a rozšiřováním společného listu, by nesměla „sedět a čekat“ na výzvu k povstání, ale vykonávala by takovou pravidelnou práci, která by jí v případě povstání zaručovala nejpravděpodobnější úspěch. Právě tato práce by upevňovala spojení s nejšířšími masami dělnictva i se všemi vrstvami nespokojenými se samoděržavím, což je pro povstání tak důležité! Právě při této práci by se v lidech vyvíjela schopnost správně hodnotit celkovou politickou situaci, a tedy i schopnost

* Srov. Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 454. *Red.*

zvolit pro povstání vhodný okamžik. Právě tato práce by učila *všechny* místní organizace současně reagovat na tytéž politické otázky, případy a události, jež vzrušují celé Rusko, odpovídat na tyto „události“ co nejenergičtěji, co nejjednotněji a co nejúčelněji — vždyť přece povstání je v podstatě nejenergičtější, nejjednotnější a nejúčelnější „odpověď“ všeho lidu vládě. Právě při této práci by si všechny revoluční organizace po celém Rusku konečně zvykaly udržovat mezi sebou co nejstálější a zároveň co nejkonspirativnější spojení, jež by vytvořilo *faktickou* jednotu strany. Bez takového spojení nelze kolektivně posoudit plán povstání a učinit v jeho předvečer nezbytná přípravná opatření, která musí být zachována v nejpřísnější tajnosti.“ (S. 136—137.)*

Jaké teze přináší tato úvaha o povstání? 1. Představovat si „přípravu“ povstání tak, že budou jmenováni zvláštní důvěrníci, kteří budou „sedět a čekat“ na výzvu, je nesmyslné. 2. Je nutné, aby se spojení mezi lidmi a organizacemi vyvíjejícími pravidelnou činnost *vytvářelo při společné práci*. 3. Při této práci se také musí upevňovat spojení mezi vrstvami proletářskými (dělníci) a neproletářskými (všichni nespokojení). 4. Je nutné společně si osvojovat schopnost správně hodnotit politickou situaci a účelněji „reagovat“ na politické události. 5. Je nutné fakticky sjednocovat všechny místní revoluční organizace.

Máme tu tedy již jasně vytyčené heslo *přípravy povstání*, ale ještě tu nejde o přímou výzvu k povstání, ještě tu není řečeno, že hnutí „již dospělo“ k jeho nezbytnosti, že je třeba se neprodleně ozbrojovat, organizovat bojové skupiny atd. Jde tu o výčet přesně týchž podmínek, nezbytných k přípravě povstání, jež *téměř doslovně opakuje* rezoluce přijatá na konferenci (v roce 1905!!).

Třetí stadium. Rok 1905. V listu Vperjod a poté v rezoluci III. sjezdu^[98] se činí další krok kupředu: *kromě* všeobecné politické přípravy povstání se razí *jasné heslo* ne-

* Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 191—192. Red.

prodleně se začít organizovat a ozbrojovat pro povstání, zřizovat zvláštní bojové skupiny, neboť hnutí „již dospělo k nezbytnosti ozbrojeného povstání“ (2. bod sjezdové rezoluce).

Z tohoto stručného historického přehledu vyplývají tři nesporné závěry: 1. Tvrzení liberálních buržoá, osvobožďenovců, že prý upadáme do „*abstraktního* revolucionářství a buřičství“, je vyslovená lež. My otázku povstání formulujeme a vždy jsme formulovali nikoli „*abstraktně*“, nýbrž právě zcela *konkrétně*, řešili jsme ji jinak v roce 1897, jinak v roce 1902 a jinak v roce 1905. Obvinění z buřičství je oportunistická fráze liberálních pánů buržoá, kteří se chystají zradit zájmy revoluce a v období rozhodného střetnutí se samoděržavím se jí zpronevěřit. 2. Konference novojiskrovců ustrnula na druhém stadiu vývoje této otázky. V roce 1905 opakovala pouze to, co dostačovalo v roce 1902. *Opozřila se* za revolučním vývojem o tři roky. 3. Pod vlivem poučení ze života, zejména z oděského povstání, uznali novojiskrovci de facto nezbytnost řídit se směrnicemi nikoli vlastní rezoluce, nýbrž rezoluce sjezdu, tj. uznali, že povstání je úkol neodkladný a že je bezpodmínečně nutné přímo a neprodleně vyzývat k jeho organizování a k ozbrojování.

Zastaralá sociálně demokratická doktrína byla revolucí rázem překonána. Tím odpadla další překážka bránící našemu praktickému sjednocení s novojiskrovci při společné práci, což samozřejmě ještě neznamená, že by byly zcela překonány naše zásadní názorové rozpory. My se nemůžeme spokojit s tím, aby naše taktická hesla pokulhávala za událostmi, aby se jim přizpůsobovala až teprve poté, kdy se tyto události sběhly. Musíme usilovat o to, aby nás tato hesla vedla kupředu, aby osvětlovala naši další cestu a pozvedala nás nad bezprostřední úkoly daného okamžiku. Má-li strana proletariátu vést vytrvalý a důsledný boj, nemůže svou taktiku určovat od případu k případu. Musí ve svých usneseních o taktice spojovat věrnost zásadám marxismu

se správným vymezením prvořadých úkolů revoluční třídy.

Vezměme si druhou aktuální politickou otázku, otázku prozatímní revoluční vlády. Zde vidíme snad ještě jasněji, že redakce Jiskry ve svém letáku fakticky ustupuje od hesel vytyčených konferencí a přejímá taktická hesla III. sjezdu^[219]. Nesmyslná teorie „neklást si za cíl uchopení moci“ (v zájmu demokratického převratu) „nebo se podílet na moci v prozatímní vládě“ byla hozena přes palubu, neboť leták přímo vyzývá: „obsazovat městské úřady“ a organizovat „prozatímní správu veřejných záležitostí“. Nesmyslné heslo „zůstat stranou krajní revoluční opozice“ (nesmyslné v období revoluce, i když velmi správné v období pouhého parlamentního boje) bylo de facto odloženo do archívu, neboť oděské události přivedly Jiskru k poznatku, že v době povstání je směšné omezovat se jen na toto heslo, že je třeba aktivně vyzývat k povstání, k jeho co nejenergičtějšímu uskutečnění a k využití revoluční moci. Nesmyslné heslo o „revolučních komunách“ bylo také zavrženo, neboť události v Oděse přivedly Jiskru k poznatku, že toto heslo jen usnadňuje, aby se demokratický převrat směšoval s převratem socialistickým. Směšování těchto dvou naprosto rozdílných věcí by bylo leda avanturismem, svědčícím o naprosté nejasnosti teoretických stanovisek, a mohlo by ztížit uskutečnění nezbytně nutných praktických opatření, jež mohou dělnické třídě usnadnit boj za socialismus v demokratické republice.

Vzpomeňte si na polemiku nové Jiskry s listem Vperjod, na její taktiku „jen zdola“, na rozdíl od vperjodovského hesla „zdola i shora“, a uvidíte, že Jiskra přejala naše řešení této otázky a sama teď přímo vyzývá k působení shora. Vzpomeňte si na obavy Jiskry, abychom se prý nezkompromitovali odpovědností za správu státní pokladny, za finance apod., a uvidíte, že pokud Jiskru nepřesvědčily naše argumenty, pak jí o správnosti těchto argumentů přesvědčily samy události, neboť Jiskra v uvedeném letáku přímo doporučuje, aby se „obsazovaly filiálky státní banky“. Ne-

smyslná teorie novojiskrovců, že prý revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva, jejich společná účast v prozatímní revoluční vládě je „zradou na proletariátu“ či „vulgárním jaurèsismem (millerandismem)“, je prostě zapomenuta a novojiskrovci se nyní sami obracejí právě k dělníkům a rolníkům s výzvami, aby obsazovali městské úřady, filiálky státní banky, skladiště zbraní, „ozbrojovali všechny lid“ (teď už zřejmě *zbraněmi*, ne pouhou „palčivou potřebou sebeozbrojení“), proklamovali svržení carské monarchie atd. — zkrátka a dobře, počínali si ve všem všudy tak, jak to požaduje program zformulovaný v rezoluci III. sjezdu a jak to vystihuje heslo o revolučně demokratické diktatuře a prozatímní revoluční vládě.

Je pravda, že Jiskra se ve svém letáku o těchto dvou heslech výslovně nezmiňuje. Vypočítává a líčí pouze všechny akce, jejichž souhrn je typický právě pro revoluční prozatímní vládu, avšak tomuto označení se vyhýbá. Dělá to zcela zbytečně. De facto přece toto heslo přijímá. Vždyť nepoužití jasného termínu může leda zasít do myslí bojovníků rozpaky, nerozhodnost a zmatek. Strach ze *slova* „revoluční vláda“, „revoluční moc“ je strach čistě anarchistický a marxistů nedůstojný. Abychom mohli „obsadit“ úřady a banky, „vypsat volby“, pověřit někoho „prozatímní správou veřejných záležitostí“, „proklamovat svržení monarchie“, musíme nejprve bezpodmínečně nastolit a vyhlásit prozatímní revoluční vládu, která by sjednotila veškerou vojenskou i politickou činnost revolučního lidu a zaměřila ji k jednomu cíli. Bez takového sjednocení, bez uznání prozatímní vlády veškerým revolučním lidem, bez převzetí veškeré moci touto vládou zůstane veškeré „obsazování“ úřadů a vyhlásování republiky pouhopouhým výstřelkem buřičů. Revoluční energie lidu, nezkoncentrovaná revoluční vládou, se po prvním úspěchu povstání rozdrobí, promrhá na malichernosti, ztratí svůj celonárodní rozmach a nezvládne úkol udržet to, co bylo dobyto, a uskutečnit to, co bylo proklamováno.

Opakujeme: sociální demokraté, kteří neuznávají usnesení III. sjezdu SDDSR, jsou fakticky, v praxi, pod vlivem událostí donuceni hodit přes palubu hesla konference a jednat právě podle hesel ražených tímto sjezdem. Revoluce učí. Naším úkolem je využít jejích lekcí opravdu beze zbytku, sladit naše taktická hesla s naším postupem a s našimi nejbližšími úkoly, propagovat v masách správné chápání těchto nejbližších úkolů, začít všude a za všech okolností v co nejširší míře organizovat dělníky pro bojové cíle povstání, pro vytvoření revoluční armády a ustavení prozatímní revoluční vlády.

*Proletarij, č. 9
26. (13.) července 1905*

*Podle rukopisu
porovnaného s textem
listu Proletarij*

Ve 104. čísle Jiskry vyšla poznámka^[45] k našemu fejetonu Třetí krok zpět^[102] (Proletarij, číslo 6)*. Tam jsme naprosto klidně konstatovali, že novojiskrovci používali jménem strany tiskárnu, skladiště i peníze, ale aby stranický majetek vrátili, k tomu se už neměli. Jak náramně toto naše konstatování jiskrovce popudilo, je patrné z výrazů připomínajících pověstné bundovské „špinění“. Jiskra nás mile obšťastňuje takovými výrazy, jako „špinavá sebranka“, „pomlouvačné baby“ atd. atd. Zrovna tak, jak kdysi Engels charakterizoval polemiku jistého druhu emigrantů: „...každé slovo hezky plné noční váze podobá se“ (Jedes Wort — ein Nachttopf und kein leerer)⁷⁰. My jsme ovšem nezapomněli na francouzské rčení, že nadávky bývají argumentem těch, komu chybějí argumenty. A znovu nezaujatým čtenářům doporučujeme, aby chladnokrevně zvážili, proč celý ten povyk vznikl. Novojiskrovci neodpověděli na dopis ÚV^[172], který je po III. sjezdu vyzval, aby vrátili stranický majetek. Že neuznávají III. sjezd a příklon ÚV k bolševikům, budiž! Z jejich hlediska však z toho může vyplývat jedině to, že by měli stranický majetek vrátit, když už ne celý, tedy alespoň část. To je tak jasné, že teď už i sama Jiskra mluví ve své poznámce o „možnosti rozdělit společný stranický majetek“. A je-li tomu tak, naši milí odpůrcové, pročpak byste tedy nemohli odpovědět jak se sluší a patří na dopis ústředního výboru? Neboť přes všechny vaše energické výrazy zůstává nepochybnou skutečností, že zatímco většina veřejně skládá ze všeho účty

* Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 325–335. *Red.*

v protokolu III. sjezdu^[267], vy nikomu ze svého užívání stranického majetku účty neskládáte, žádný protokol nevydáváte, jenom nadáváte. Jen si v klidu rozvažte, jakým dojmem musí takové počínání působit na myslící veřejnost!

Dále. Obrat ÚV k sjezdu se Jiskře nelíbí. To je přirozené. Ale to přece není jeho první obrat! Před rokem, v srpnu 1904, se ÚV přiklonil k menšině. A my jsme před rokem veřejně v tisku ^[88, 92] prohlásili, že pokládáme jednání ústředního výboru za nesprávné. Ale jak jsme se tenkrát zachovali, pokud jde o stranický majetek? *Odevzdali jsme jak tiskárnu, tak skladiště, ba i pokladnu menševikům.* Ať si Jiskra nadává sebevíc, tento fakt zůstává faktem. Předložili jsme účty a odevzdali majetek našim odpůrcům, neboť jsme chtěli bojovat stranickými metodami a domáhali se sjezdu. Naši odpůrci se však před sjezdem schovali a žádné účty nikomu nepředložili (leďa svým vlastním stoupencům, ale ani těm ne veřejně, neboť za prvé neexistuje žádný protokol „konference“ a za druhé není znám ani její denní pořad, ani její kompetence, tj. míra závaznosti jejích usnesení pro menševiky samé).

Náš vnitrostranický boj skončil rozkolem; nyní bojuje pouze jedna strana proti druhé, jež prochází stadiem organizačního procesu. A proto každý, kdo dnes posuzuje historii boje před tímto rozkolem z nadhledu (ovšem každý, kdo *studuje* dějiny své strany podle dokumentů a nespokojuje se jen s povídkami, jak to dělají mnozí z těch, kteří přijždějí z Ruska), může jasně vidět, jaký měl tento boj celkový ráz. Většina, obviňovaná z „formalismu“, „byrokratismu“ aj., postoupila svým odpůrcům *všechny* formální prerogativy a všechny byrokratické instituce: nejprve redakci ústředního orgánu, potom radu strany a nakonec i ústřední výbor. Nevzdávala se a nevzdala se pouze sjezdu. A dopadlo to tak, že bolševici obnovili stranu (čili vytvořili si vlastní stranu, jak to přirozeně vidí novojiskrovci), přičemž *všechny* své stranické instituce opřeli o naprosto dobrovolný souhlas stranických pracovníků: nejprve byro výborů vět-

šiny⁷¹, pak list Vperjod a konečně i III. sjezd strany. Naši oponenti naopak lpějí právě na formálních prerogativách a byrokratických institucích, které vlastně dostali darem ze soucitu. Posuďte sami: nedostali snad „redakci ústředního orgánu“ darem od Lenina a Plechanova? Jestliže se za „ústřední orgán strany“ označuje Proletarij, činí tak na základě usnesení III. sjezdu^[47], která menševici neuznávají, avšak uznává je jasně, přesně a určitě většina strany, jejíž složení je všem známo. Označuje-li se však za „ústřední orgán strany“^[148] Jiskra, opírá se o usnesení II. sjezdu^[18], která nyní neuznávají ani bolševici (my jsme je nahradili usneseními III. sjezdu), *ani menševici!!* A v tom je celý vtip. Vždyť konference menševiků^[167] sama zrušila stanovy II. sjezdu^[155]. Vždyť novojiskrovci *dnes křečovitě lpějí na názvu*, který jejich vlastní stoupenci zrušili!

Sám Plechanov, který se nikdy nemohl s novojiskrovci zcela shodnout, pokud jde o zásady, nicméně jim však učinil nekonečně mnoho osobních ústupků, více než pilně napadal bolševiky a vždy za to sklízel a dodnes sklízí od novojiskrovců poklony, dokonce i on prohlásil^[174], že konference zasadila ústředním institucím smrtelnou ránu, a rozhodl se skoncovat s nimi. Avšak novojiskrovci se dál nazývají „ústředním orgánem“ a nadávají těm, kdo poukazují nejen na nesprávnost, ale i na absolutní nepřístojnost celého jejich stranického postoje. Jenže celé to jejich nadávání, kvůli kterému jsme o tomhle všem zavedli řeč, je právě psychologicky nezbytným důsledkem toho, že si sami nejasně uvědomují nepřístojnost svého počínání. Budiž tu připomenuto, že dokonce i pan Struve, který mnohokrát vyslovil své *zásadní* sympatie* jak k Starověrovi, tak k Akimovovi^[140] i Martynovovi^[139], jakož i k novojiskrovským tendencím a zejména k jejich konferenci, musel svého času uznat, že jejich postoj není zcela korektní, či přesněji řečeno, vůbec není korektní (viz 57. číslo Osvobožděníje^[259]).

Víme velmi dobře, že široké kruhy sociálních demokratů,

* V rukopisu je na tomto místě přeškrtnuto „jak k Trockému“. *Red.*

zvláště dělníků, jsou krajně nespokojeny s rozkolem (a kdo s ním může být spokojen?) a že jsou ochotny hledat z něho východisko „*stůj co stůj*“. Plně chápeme a bezvýhradně respektujeme toto rozpoložení myslí. Varujeme však každého bez výjimky: jen tohle samo o sobě nestačí. Formule „*stůj co stůj*“ není k ničemu, protože neobsahuje to hlavní: představu o tom, jakými *prostředky* učinit rozkolu konec. Žádná trpká slova, žádné pokusy vytvořit něco „*třetího*“, ani bolševického, ani menševického, věci nepomohou, jen ji ještě víc zamotají. Příklad tak silné osobnosti, jako je Plechanov, to na zkušenostech dvou let prakticky dokázal. Němečtí sociální demokraté, kteří jsou podobně jako K. Kautsky informováni o našem rozkolu jednostranně, si mohou dovolit odbývat jej pouhými lamentacemi. Jejich neznalost je koneckonců omluvitelná, i když samozřejmě není omluvitelné, činí-li si nárok posuzovat něco, co neznají. Ruští sociální demokraté se musí konečně naučit přezírat lidi, kteří jsou schopni jen lamentovat, kteří nevědí kudy kam, jsou samá fráze o „*míru*“, ale přitom pro něj nedokážou udělat alespoň něco reálného. Reálná cesta k míru a k jednotě strany nevede přes ukvapené dohody, které by vyvolaly nové konflikty a další, ještě větší komplikace, nýbrž přes úplné *vyjasnění* taktických a organizačních tendencí obou částí strany *při praktické činnosti*. Novojiskrovská konference nás po této stránce maximálně uspokojila. Předznamenala definitivní rozklad novojiskrovství. Revoluce poráží novojiskrovský chvostismus v taktice na hlavu. Jejich „*organizace jako proces*“ začíná být všem k smíchu. Z jedné strany od nich odpadá Plechanov, jehož zřejmě konference „*poučila*“ nejen o jejím organizačním smyslu, nýbrž i o zásadovosti novojiskrovců. Z druhé strany od nich odpadá Akimov, označující sliby neboli „*principy*“ petrohradských menševiků* (*Poslednije izvěstija*⁷², č. 235^[2]) za „*pustou*

* V rukopisu je místo slov „*sliby neboli „principy“ petrohradských menševiků*“ uvedeno „*všechny jejich řečičky o demokratismu, iniciativě atd. atd.*“ *Red.*

frázi“. Třetí sjezd strany těsněji semkl jednu část strany. Konference sama rozbila druhou její část. Zbývá nám jen poradit „smířlivcům“: Prostudujte si, soudruzi, historii rozkolu, prozkoumejte příčiny nezdaru plechanovovského smířlivectví, nenalévejte nové víno do starých měchů!

Proletarij, č. 9
26. (13.) července 1905

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

PROLETARIÁT BOJUJE, BURŽOAZIE SE PLÍŽÍ K MOCI

Když se válčí, nemá diplomacie co dělat. Když válečné operace skončí, diplomaté se dostávají do popředí, bilancují výsledky, dělají účty a cvičí se v poctivém makléřství.

Něco podobného se děje i v ruské revoluci. Během válečných střetnutí lidu se silami samoděržaví se liberálové krčí ve svých norách. Jsou proti násilí shora i zdola, jsou odpůrci jak svévole státní moci, tak anarchie davu. Vystupují na scénu až po skončení vojenských akcí a v jejich politických stanoviscích se jasně odráží změna v politické situaci, kterou právě tyto akce přivodily. Po 9. lednu liberální buržoazie „zrůžověla“ a teď, po oděských událostech, které ukázaly (spolu s událostmi na Kavkaze, v Polsku atd.), jak mohutně se rozrostlo lidové povstání proti samoděržaví za půl roku revoluce, začíná „rudnout“.

Po této stránce jsou velmi poučné tři nedávno konané sjezdy liberálů. Nejkonzervativnější ze všech byl sjezd průmyslníků a obchodníků⁷³. Těm samoděržaví nejvíce důvěřuje. Ty nechává policie na pokoji. Bulyginův návrh sice kritizují, zavrhnou a žádají ústavu, ale pokud můžeme soudit z našich neúplných informací, vůbec je ani nenapadlo vznést požadavek bojkotu bulyginských voleb. Nejradikálnější byl sjezd delegátů Svazu svazů⁷⁴. Ten už se konal v tajnosti a mimo území Ruska, třebaže co by kamenem z Petrohradu dohodil, ve Finsku. Účastníci sjezdu prý z opatrnosti poschovávali písemnosti, takže policejní prohlídky na hranicích nic policii nepřinesly. Tento sjezd se většinou hlasů (zřejmě proti značně silné menšině) vyslovil pro úplný

a rozhodný bojkot bulyginských voleb a pro širokou agitaci za prosazení všeobecného volebního práva.

Střed zaujímá „nejvlivnější“, slavnostní a hlučný sjezd zástupců zemstev a měst⁷⁵. Je téměř legální, policie jen pro formu sepisuje protokol a žádá, aby se účastníci rozešli, na což oni odpovídají jen úsměvem. Noviny, které o něm začaly přinášet zprávy, jsou potrestány dočasným pozastavením (Slovo⁷⁶) nebo výstrahou (Russkije vědomosti). Podle závěrečné zprávy pana Petra Dolgorukova, jež byla dána listu Times⁷⁷, bylo na sjezdu přítomno 216 delegátů.^[391] Dopisovatelé zahraničních listů rozesílají o sjezdu depeše do všech končin světa. K hlavní politické otázce, zda se má Bulyginova „ústava“ bojkotovat, se sjezd nijak nevyslovil. Podle sdělení anglického listu Times^[358] byla prý většina pro bojkot, kdežto organizační výbor sjezdu byl proti. Dohodli se tedy na kompromisu: nechat otázku otevřenou až do zveřejnění Bulyginova návrhu a pak telegraficky svolat nový sjezd. Sjezd samo sebou Bulyginův návrh rozhodně odsuzuje a staví se za „osvobožděnovský“ návrh ústavy (monarchie a dvoukomorový systém), odmítá návrh obrátit se k carovi a usnází se „obrátit se k lidu“.^[194]

Text tohoto svolání ještě nemáme. Podle zpráv zahraničních listů je to zdrženlivě formulovaný nástin události od listopadového sjezdu zemstevních činitelů, výčet faktů svědčících o nesvědomitých průtazích vlády, o tom, jak nedodrží dané sliby a je cynicky lhostejná k požadavkům veřejného mínění. Kromě svolání k lidu byla téměř jednoznačně schválena také rezoluce o nezbytnosti čelit svévolnému a nespravedlivému počínání vlády. Tato rezoluce prohlašuje, že „vzhledem k svévolnému postupu administrativy a jejímu ustavičnému porušování občanských práv pokládá sjezd za všeobecnou povinnost pokojnými prostředky hájit přirozená lidská práva, a tedy čelit i všem takovým počínům úřadů, které tato práva porušují, byť by se tyto počiny opíraly o literu zákona“ (citujeme podle listu Times^[351]).

Naše liberální buržoazie tedy nesporně učinila krok doleva. Revoluce jde kupředu a za ní klopýtá i buržoazní demokracie. Pravá povaha této demokracie jakožto *buržoazní demokracie*, jež zastupuje zájmy majetných tříd a hájí věc svobody nedůsledně a v zájmu svých zisků, se projevuje stále zřetelněji, přestože buržoazní demokracie „rudne“ a snaží se občas hovořit „skoro revoluční“ řečí.

O čem tedy vlastně svědčí skutečnost, že buržoazní demokracie odložila řešení otázky bojkotu Bulyginovy ústavy? O jejím přání ještě chvíli smlouvat se samoděržavím. O tom, že většina, která se původně přiklonila k bojkotu, si není sama sebou jista. O mlčenlivém přiznání, že páni statkáři a kupci se dožadují ústavy, ale pravděpodobně se dohodnou i na něčem méně podstatném. Jestliže se ani sjezd liberální buržoazie neodhodlal rázem skoncovat se samoděržavím a s bulyginskou fraškou, co se dá očekávat od shromáždění buržoazie všech kalibrů, které ponese jméno Bulyginova „duma“ a které bude zvoleno (bude-li vůbec někdy zvoleno!) za pomoci všemožného nátlaku ze strany absolutistické vlády?

Absolutistická vláda pohlíží na počín liberálů právě takto a ne jinak, považuje jej pouze za jednu z epizod buržoazního čachrářství. Na nespokojenost liberálů odpovídá samoděržaví jednak tím, že jim trochu „maže med“ kolem huby: zahraniční noviny sdělují, že se v Bulyginově návrhu provádí řada nových „liberálních“ změn. A jednak samoděržaví odpovídá na nespokojenost zemstevních činitelů novou pohružkou: charakteristická je zpráva dopisovatele *Timesů*, že Bulygin a Goremykin jako odpověď na „radikalismus“ zemstevních činitelů navrhnou poštvat proti „pánům“ rolníky, slíbit jim carovým jménem přiděly půdy a uspořádat (za pomoci obvodních náčelníků) „lidový“ plebiscit, zda se volby mají konat jako stavovské či nestavovské. Jde zřejmě jen o pověsti, avšak patrně záměrně rozšiřované. Je ovšem nesporné, že se vláda nebojí ani těch nejběsiljších, nejhrubších a nejbrutálnějších forem dema-

gogie, že se nebojí povstání „zdivočelých mas“ a spodiny obyvatelstva, kdežto liberálové se bojí povstání lidu proti násilníkům, proti hrdinům drancování, loupení a tureckých zvěrstev. Vláda už dávno začala s krveprolíváním v nevídaném rozsahu a formách. Ale liberálové na to odpovídají tím, že se chtějí krveprolívání vyhnout! Nemá snad po takovéhle odpovědi kterýkoli najatý vrah právo dívat se na ně spatra jako na buržoazní čachráře? Není pak k smíchu jejich rezoluce o svolání k lidu^[288], vyzývající k „pokojnému odporu“ vůči zvlí a násilí? Vláda rozdává zbraně napravo i nalevo, kupuje si kdekoho k terorizování a vraždění „židů“, „demokratů“, Arménů, Poláků atd. Ale naši „demokraté“ považují za „revoluční“ krok agitaci pro „pokojný odpor“!

V 73. čísle Osvoboždění, které jsme právě dostali, horlí pan Struve^[261] proti panu Suvorinovi^[264], který povzbudivě poklepává po rameni pana Ivana Petrunkeviče a navrhuje usadit tyto liberály v ministerstvech a departmentech, aby se upokojili. Pan Struve se nad tím pohoršuje, neboť právě s panem Petrunkevičem a jeho stoupenci v zemstvu („kteří se před dějinami a národem zavázali programem“ — jakým? kde?) počítá pro budoucí vládu konstitučně demokratické strany. My si však myslíme, že už chování pánů Petrunkevičů při jejich audienci u cara a rovněž na sjezdu zemstev 6. (19.) července plně opravňuje dokonce i pány Suvoriny opovrhovat takovými „demokratty“. Pan Struve píše, že „každý upřímný a soudný liberál v Rusku žádá revoluci“. My však k tomu dodáváme: Jestliže někdo na tento „požadavek revoluce“ odpovídá v červenci roku 1905 rezolucí o pokojných prostředcích odporu, pak mají Suvorinové plné právo pohlížet na takovouto „požadavek“ a na takovéto „revolucionáře“ s pohrdáním a posměchem.

Pan Struve nám patrně namítne, že události, které doposud tlačily naše liberály doleva, je časem zatlačí ještě dál. V témže 73. čísle o tom říká: „Podmínky pro fyzický

podobě. Nemůžeme zadržet bouři, ale rozhodně se musíme vynasnažit, abychom zabránili příliš silnému otřesu. Musíme lidu povědět, že je zbytečné ničit továrny a velko-
statky. Nesmíme v tomto ničení spatřovat obyčejné van-
dalství. Je to zaslepený, primitivní způsob rolníků, jak
odstranit zlo, které instinktivně cítí, ale které nejsou schopni
pochopit. Aťsi jim vláda na to odpovídá karabáčem. Naši
povinností je přes to všechno se obrátit k lidu. Měli jsme to
udělat už dřív. Zemstva existují už čtyřicet let a nikdy se
nedostala do blízkého a důvěrného styku s rolníky. Neztrá-
cejme tedy dále čas a napravme tuto chybu. Musíme rol-
níkovi říci, že jdeme s ním.“

Výborně, pane Petrunkeviči! Jdeme s rolníkem, jdeme
s lidem, uznáváme revoluci za hotový fakt, přestali jsme
vkládat v cara jakékoli naděje... Mnoho zdaru, pánové!
Jenže... jenže jak to tedy vlastně je? Nejdete s carem, ale
s lidem, *a proto* generálnímu gubernátorovi Kozlovovi slí-
bíte, že si váš sjezd nebude počínat jako ústavodárné shro-
máždění, tj. jako opravdový a skutečně lidový zastupitelský
orgán? Uznáváte revoluci, *a proto* chcete odpovídat po-
kojnými prostředky odporu na zvěrstva, vraždění a řádění
vládních pochopů? Chcete jít k rolníkovi a s rolníkem,
a proto celou věc odbýváte velmi neurčitým programem,
slibujícím jen *výkup* se souhlasem statkářů? Nechcete jít
s carem, ale s lidem, *a proto* schvalujete návrh ústavy, který
za prvé zajišťuje monarchii, zachování carské moci nad
vojskem a úřednictvem, a za druhé předem zajišťuje poli-
tickou moc statkářům a velkoburžoazii prostřednictvím
horní sněmovny*.

Liberální buržoazie jde k lidu. To je pravda. Je nucena
k němu jít, protože bez něho nedokáže bojovat proti samo-
državí. Bojí se však revolučního lidu a jde k němu ne jako
zastánkyně jeho zájmů, ne jako jeho nový a zanícený spo-

* Viz leták Tři ústavy^[103], vydaný naším listem. (Sebrané spisy 10,
Praha 1982, s. 338–340. Red.)

lubojovník, nýbrž jako čachrář, jako makléř, přebíhající od jedné bojující strany ke druhé. Dnes je při carovi a dožaduje se u něho monarchické ústavy jménem „lidu“, kterého se zároveň zbaběle zříká, odsuzuje „nepokoje“, „rebelie“, revoluci. Zítra carovi ze svého sjezdu pohrozí monarchickou ústavou a pokojným odporem proti bodákům. A vy se ještě divíte, pánové, že carští lokajové prokoukli vaše zbabělé a obojetnické dušičky? Bojíte se zůstat bez cara, ale car se nebojí zůstat bez vás. Bojíte se rozhodného boje. Car se ho nebojí, ale přeje si ho, sám ho podněcuje a začíná, chce nejprve změřit své síly, než se rozhodne k ústupu. Je docela přirozené, že vámi car za to pohrdá. A je docela přirozené, že vám carští lokajové typu pana Suvorina dávají najevo své opovržení tím, že povzbudivě poklepávají po rameni vašeho Petrunkeviče. Zasluhujete si to, protože nebojujete bok po boku s lidem, ale jen se plížíte k moci za zády revolučního lidu.

Zahraniční dopisovatelé a buržoazní publicisté občas dosti trefně vystihují tuto podstatnou stránku věci, i když ji vyjadřují velmi svérázně. Tak třeba pan Gaston Leroux^[329] se v listu *Matin*⁷⁹ pokouší vyložit názory zemstevních činitelů slovy: „Nepořádek nahoře, nepořádek dole, my jediná jsme představitelé pořádku.“ Názory zemstevních činitelů jsou skutečně takové. V překladu do poctivé ruštiny znamenají: Nahoře i dole jsou odhodláni chytit se do křížku, ale my, poctiví makléři, se raději pokradmu plížíme k moci. My vyčkáváme, nedojde-li taky u nás k nějakému tomu 18. březnu, nedobude-li lid alespoň jednou v pouličním boji vítězství nad vládou, nenaskytne-li se nám příležitost, podobně jako německé liberální buržoazii, po prvním vítězství lidu uchopit moc do svých rukou. A pak, až se staneme silou proti samoděržaví, obrátíme se proti revolučnímu lidu a uzavřeme proti němu s carem dohodu. Náš návrh ústavy je vlastně program takové dohody.

Není to hloupá kalkulace. O revolučním lidu se totiž

leckdy musí říci, co říkali Římané o Hannibalovi: Dovedeš zvítězit, ale nedovedeš vítězství využít! Vítězné povstání nebude ještě znamenat vítězství lidu, nepovede-li k revolučnímu převratu, k úplnému svržení samoděržaví, k odstavení nedůsledné a znišné buržoazie, k revolučně demokratické diktatuře proletariátu a rolnictva.

Orgán francouzské konzervativní buržoazie Temps⁸⁰ zemstevním činitelům přímo radí, aby konflikt co nejdříve ukončili *dohodou* s carem (úvodník^[299] z 24. července, podle nového kalendáře). Reformy nejsou možné bez spojení morální a materiální síly, tvrdí Temps. Materiální silou disponuje jedině vláda. Morální silou — zemstevní činitelé.

To je vynikající formulace buržoazních názorů a vynikající potvrzení naší analýzy zemstevní politiky. Buržuj zapomněl jen na maličkost — na lid, na desítky miliónů dělníků a rolníků, kteří svou prací vytvářejí veškeré bohatství buržoazie, kteří bojují za svobodu, již potřebují jako vodu a vzduch. Buržuj měl právo na ně zapomenout, protože dosud nedokázali svou „materiální sílu“ vítězstvím nad vládou. Ani jediná závažnější otázka se v dějinách neřešila jinak než „materiální silou“ a samoděržaví, opakujeme, samo vyzývá lid, aby s ním zmčřil své síly, a tím samo začíná boj.

Francouzská buržoazie radí ruské buržoazii, aby co nejdříve uzavřela dohodu s carem. Bojí se, i když se jí to přímo netýká, rozhodného boje. Kdyby zvítězil lid, není přece jisté, připustí-li k moci pány Petrunkeviče, kteří se sami k moci pokradmu plíží! Nedá se předem spočítat, jak dalekosáhlé bude vítězství a jaké budou jeho výsledky, a proto je bázlivost buržoazie zcela pochopitelná.

Proletariát se však po celém Rusku připravuje k tomuto rozhodnému boji. Shromažďuje své síly, učí se a vzdává od jednoho střetnutí k druhému, třebaže dosud všechna tato střetnutí skončila nezdarem, avšak vždy znovu vedla k dalším a ještě silnějším útokům. Proletariát spěje k ví-

těžství. Burcuje a vede za sebou rolnictvo. Opřen o rolnictvo, dokáže paralyzovat nestálost a zrádčovství buržoazie, zatlačí její uchazeče o moc a silou rozdrtí samoděržaví, vyrve z ruského života i s kořeny všechny pozůstatky prokletého nevolnictví. A pak vybojujeme lidu nikoli konstituční monarchii, zajišťující politická privilegia buržoazii. Vybojujeme Rusku republiku s úplnou svobodou pro všechny utlačované národnosti, s úplnou svobodou pro rolníky a dělníky. A pak využijeme veškeré revoluční energie proletariátu k co nejrozsáhlejšímu a nejmělejšímu boji za socialismus, za úplné osvobození všech pracujících od jakéhokoli vykořisťování.

Proletarij, č. 10
2. srpna (20. července) 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

PŘEDMLUVA
K BROŽUŘE DĚLNÍCI
O ROZKOLU VE STRANĚ ⁸¹

Když jsme v listu Proletarij (č. 8) slibovali, že otiskneme v plném znění dopis^[56] soudruha, který se podepsal Dělník, jeden z mnohých, neměli jsme potuchy, kdo to je. Víme, že myšlenky, které vyslovil, skutečně sdílejí mnozí dělníci, a to nám stačilo, abychom se rozhodli jeho dopis uveřejnit. Nyní se ze 105. čísla Jiskry^[6] dovídáme, že autor dopisu „patřil dříve k menšině“ a že je to „odedávna zavilý odpůrce takzvané většiny“. Tím líp! Tím cennější je pro nás přiznání tohoto bývalého menševika, že bohulibá přání stran „proletářské iniciativy“ zůstala jen u „hezkých slovíček“. Tím cennější je jeho rázné odsouzení intelektuální „manilovovštiny“*. To je nepochybný příznak toho, že demagogie menševiků, jejich přísliby nejrůznějších vy-
možeností, jako autonomie, iniciativa, demokracie aj., rozdávané napravo i nalevo, se už začínají — jak se dalo čekat — uvědomělým dělníkům zajídat a vyvolávat u nich oprávněnou nedůvěru a kritiku.

Nanejvýš charakteristická je rovněž skutečnost, že Jiskra v tomto dopisu Dělníka spatřuje „ránu pěstí zdola“, což bude mít bezpochyby za následek, že se ještě řada dalších menševických dělníků stane „bývalými menševiky“. Nad touto skutečností věru stojí za to se dobře zamyslit!

Proč se tu vlastně mluví o „pěstí“? Vyjadřuje snad toto „hrozivé slovo“, zásluhou menševiků už tak otřepané, nějaké určité organizační představy, nebo jenom intelektu-

* Manilovovština — sklon k nereálnému uvažování; podle jedné z postav Gogolových Mrtvých duší. *Čes. red.*

álskou nevoli, nechuť k jakékoli pevné organizaci znemožňující intelektuálské vrtochy?

Co chce autor dopisu? Aby se skoncovalo s rozkolem. Souhlasí s tímto cílem Jiskra? Ano, přímo to prohlašuje. Považuje Jiskra za možné, aby se tak stalo neprodleně? Ano, neboť se dala slyšet, že „rozdílné názory (na taktiku) nejsou tak veliké, aby ospravedlňovaly rozkol“.

Je-li tomu tak, pročpak tedy Jiskra v odpovědi Dělníkovi znovu vytahuje rozdílné názory na taktiku a připomíná dokonce i Plán zemstevní kampaně^[181], pohřbený v letácích Jiskry vydaných „pouze pro členy strany“^[169, 170] a v „konspirativní“ Plechanovově brožůře? K čemu to je dobré? Vždyť nezbytnost polemiky a diskuse nepopírá ani Dělník, ani bolševici! Vždyť přece stanovy strany^[47], schválené na III. sjezdu, přesně určují právo každého výboru vydávat literaturu! Vždyť jde přece o to, jak si počínat, aby rozdílné názory na taktiku nevedly k rozkolu, tj. k narušení organizačního spojení! Proč tedy Jiskra *obchází* tuto jasně formulovanou otázku úvahami o rozdílných názorech na taktiku, které s tím nemají nic společného? Nemíní se snad Dělníkovou „pěstí“ snaha nepřipustit žvanění, které nemá s věcí nic společného?

Aby se skoncovalo s rozkolem, k tomu pouhé přání nestačí. Musí se vědět, *jak* se to má udělat. Skoncovat s rozkolem znamená sloučit se v *jedinou* organizaci. A kdo si skutečně přeje uspíšit konec rozkolu, nesmí se omezovat jen na stížnosti, výčitky, výtky, nářky a deklamace o rozkolu (jak to dělá Dělník, ale taky například Plechanov od té doby, co patří k blátu), ten musí ihned začít *vytvářet* typ takové společné, jednotné organizace.

Slabinou Dělníkova dopisu je právě to, že autor nad rozkolem jen *lamentuje*, ale nepředkládá přímé návrhy, jak mu učinit konec přijetím *určitých* organizačních norem. A Jiskra místo aby tento nedostatek napravila, ještě jej *zhoršuje* tím, že v „panické hrůze“ křičí o „pěstí“ už jen při pouhé Dělníkově *myšlence*, že je třeba akceptovat vše-

obecné organizační normy!! Rozkol nelze ospravedlnit názorovými neshodami, říká Dělník. Správně, přitakává mu Jiskra. Čili je teď zapotřebí, pokračuje Dělník, uplést tak silný provaz (achich ouvej, už se zase bezděčně vyjadřuji nešetrně! Už zas mě napadá „pěst“! Ale chvíličku strpení, soudruzi z Jiskry, neomdlévejte předčasně kvůli „oprátce“ a dalším hrůzám!), aby pevně svázal obě části a držel je pohromadě *bez ohledu* na rozdílné taktické názory.

Jiskra v odpověď na to znovu propadá hysterii a křičí: Pěst!

Ale my odpovíme takto: Správně, soudruhu Dělníku! Uvažujete rozumně. Potřebujeme nový, pevný provaz. Ale jděte dál, udělejte další krok, zamyslete se nad tím, *jaký přesně* má ten provaz být, *jaká přesně* má být tato *společná* organizace, *závazná* (Pomoc! Už zase pěst!) pro obě části!

Soudruh dělník nešel *dost* daleko v přesnosti svých *organizačních* návrhů (neboť *jestliže* obě strany uznávají, že rozdílné taktické názory neospravedlňují rozkol, je skoncování s ním výhradně organizační otázkou!), avšak Jiskra shledává, že zašel až příliš daleko, tak daleko, že znovu strhla povyk kvůli pěsti!!

Ptáme se znovu čtenářů: Co vlastně znamená ona pověstná pěst, která děsí novou Jiskru tak, až z ní takříkajíc dostává psotník? Má snad vyjadřovat určité organizační ideje, nebo prostě jen slepou a směšnou intelektuálskou hrůzu z *jakýchkoli* „pout“ jakékoli organizace *závazné* pro všechny členy strany?

Odpověď na tuto otázku ponecháváme uvědomělým dělníkům a sami půjdeme dále.

Skutečná obtíž, pokud jde o sloučení, i když předpokládáme, že si je obě strany upřímně přejí, spočívá za prvé v tom, že je třeba vytvořit takové organizační normy, takové stanovy strany, které by byly bezpodmínečně závazné pro všechny, a za druhé v tom, že je třeba sloučit všechny paralelní a navzájem si konkurující místní i ústřední organizace a instituce strany.

První úkol se pokusil řešit doposud *jen* III. sjezd SDDSR, který vypracoval stanovy poskytující ústavní záruky práv kterékoli menšiny. Tento sjezd se postaral o to, aby každá menšina měla, dá-li se tak říci, zaručeno své místo ve straně, pokud bude uznávat program, taktiku a organizační kázeň. Bolševici se postarali o to, aby v jednotné straně měli své určité místo i menševici. U menševiků však nic takového nevidíte: jejich stanovy neposkytují žádné ústavní záruky práv jakékoli menšiny ve straně.

Je samozřejmé, že žádný bolševik nepovažuje stanovy schválené na III. sjezdu za ideální a neomylné. Kdo považuje za nezbytné je změnit, nechť vystoupí s návrhem přesně formulovaných změn — a to bude *praktický* krok k odstranění rozkolu, to bude znamenat něco víc než jen stížnosti a výčitky.

Někdo nám možná namítne, proč s těmi věcmi, pokud jde o statut „konference“^[153], nezačneme sami. Můžeme mu odpovědět, že už jsme začali: viz Proletarij, č. 6, Třetí krok zpět^[102]*. Jsme dokonce ochotni ještě jednou zopakovat ony *nejdůležitější organizační zásady*, jež je třeba podle našeho názoru uznat, má-li dojít ke sloučení: 1. Menšina se musí podřizovat většině (nesměšovat s menšinou a většinou v uvozovkách! Jde o všcobecnou zásadu, jak má být strana organizována, nikoli o sloučení „menšiny“ s „většinou“, o čemž budeme hovořit dále. Abstraktně řečeno si lze představit sloučení tak, že by „menševiků“ i „bolševiků“ byl stejný počet, ale ani takovéto sloučení *není možné* bez uznání *zásady a povinnosti*, aby se menšina podřizovala většině). 2. Nejvyšším stranickým orgánem musí být sjezd, tj. shromáždění volených zástupců všech plnoprávných organizací, přičemž usnesení těchto volených zástupců musí mít konečnou platnost (to je zásada demokratického zastoupení na rozdíl od zásady poradních konferencí a hlasování o jejich usneseních v jednotlivých organizacích,

* Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 325--335. *Red.*

tj. plebiscitu). 3. Volby ústřední instituce strany (nebo ústředních institucí) musí být přímé a musí být provedeny na sjezdu. Volby mimo sjezd, volby dvojstupňové atd. jsou nepřípustné. 4. Veškerá stranická literatura, místní i ústřední, musí být bezpodmínečně podřízena jak stranickému sjezdu, tak příslušné ústřední nebo místní organizaci strany. Vydávání stranické literatury, jež by organizačně nebyla spjata se stranou, není přípustné. 5. Pojem členství ve straně musí být naprosto přesně vymezen. 6. Právě tak přesně musí být ve stanovách vymezena práva jakékoli stranické menšiny.

Takové jsou podle našeho názoru bezpodmínečně závazné organizační zásady, bez jejichž uznání nelze provést sloučení. Rádi bychom si poslechli, jaký názor má na to soudruh „Dělník, jeden z mnohých“ a vůbec všichni stoupenčí sloučení.

A co vztah výborů k periferním* organizacím, co zásada volitelnosti — zeptá se nás někdo. Na to odpovíme, že v této sféře nelze základní organizační principy hledat, jestliže se neprosazuje bezpodmínečné uplatňování zásady volitelnosti. A to menševici neprosazovali. Za politické svobody bude zásada volitelnosti nezbytná, ale dnes ji pro výbory nezavádí ani statut „konference“. Takové či onaké vymezení práv a pravomocí periferních organizací není otázkou zásadní (pokud se ovšem skutečně chce provádět to, o čem se mluví, pokud nejde jen o demagogii, jen o „hezká slova“). Třetí sjezd SDDSR se pokusil přesně vymežit pojmy výbor a periferní organizace a určit jejich vzájemné vztahy. Kterýkoli bolševik by pak naprosto klidně dokázal posoudit jakýkoli návrh na takové či onaké změny, doplňky či omezení. V této věci nejsou mezi námi, pokud vím, lidé „nesmiřitelní“ a protokol III. sjezdu^[267] svědčí pro toto tvrzení.

* Periferní organizace jsou „veškeré stranické organizace kromě ústředních a místních center“ (Třetí sjezd RSDRP. Protokoly. Moskva 1959, s. 270). *Čes. red.*

Další a řekl bych neméně svízelný problém: jak sloučit všechny paralelní organizace? Za politické svobody by to bylo snadné, neboť by tu byly stranické organizace s určitým počtem přesně známých členů. Při tajné organizaci je tomu jinak. Definice členství je tím obtížnější, čím lehkomyslněji bývá někdy členství chápáno, čím častěji se naši lidé uchylují k demagogii, k fiktivnímu zařazování neuvědomělých lidí do strany. Domníváme se, že o tom, jakými prostředky se mají překonávat tyto obtíže, by měli rozhodovat soudruzi v jednotlivých místech, kteří jsou nejlépe obeznámeni s danou situací. Je třeba také počítat s tou svízelnou situací, kdy se jednotliví členové organizací načas ocitají „na služebních cestách“ — ve vězení, ve vyhnanství, v zahraničí. Další a nemalé potíže budou samozřejmě se slučováním ústředních institucí. Bez jednotného řídicího ústředí, bez jednotného ústředního orgánu je skutečná jednota strany nemožná. A teď jde o to: buď se uvědomělým dělníkům podaří (bez ohledu na nářky kvůli „pěstí“) přimět ty, kteří tvoří ve straně skutečnou menšinu, aby prosazovali své názory v orgánech místních výborů, na konferencích, sjezdech, schůzích atd. bez dezorganizace práce, nebo uvědomělí sociálně demokratičtí dělníci zatím tento úkol nezvládnou (jednou jej zcela jistě a zcela nevyhnutelně zvládnou, zárukou toho je celé dělnické hnutí Ruska), a pak budou mezi navzájem si konkurujícími ústředními institucemi, mezi konkurujícími si orgány možné pouze kompromisy, ne však sloučení.

Závěrem ještě jednou opakujeme: soudruh Dělník a jeho stoupenci se musí snažit dosáhnout svého cíle ne stížnostmi a obviňováním, ani ne vytvářením nových, třetích stran nebo skupin, kroužků atd. (na způsob toho, jaký teď založil mimo stranu Plechanov se svou novou stranickou tiskovinou⁸²). Vytvoření třetí strany nebo nových skupin jenom věci ještě více zkomplikuje a zamotá. Je třeba přikročit k vypracování konkrétních podmínek sloučení. Pustí-li se do toho všechny skupiny a organizace strany,

všichni uvědomělí dělníci, pak dokážou zcela jistě a nepochybně vypracovat rozumné podmínky sloučení, a nejen je vypracovat, nýbrž i donutit vedení strany (bez ohledu na nářky kvůli pěsti), aby se těmto podmínkám podřídilo.

Jako dodatek k dopisu soudruha Dělníka otiskujeme Otevřený dopis ÚV SDDSR organizační komisi^[161] jakožto první krok k věcnému řešení otázky, jak skoncovat s roz-
kolem.

Červenec 1905

Redakce listu Proletarij

*Otištěno v brožuře vydané ÚV SDDSR
v srpnu 1905 v Ženevě*

*Podle textu brožury
porovnaného s rukopisem*

BOJKOT BULYGINOVY DUMY A POVSTÁNÍ

Současná politická situace v Rusku vypadá takto: Je možné, že bude brzy svolána Bulyginova дума, tj. poradní shromáždění, složené ze zástupců statkářů a velkoburžoazie a zvolené pod kuratelou a za součinnosti služebníků absolutistické vlády na základě cenzem omezeného, stavovského a nepřímého volebního práva, jež je přímo výsměchem myšlenky o lidovém zastupitelském orgánu. Jaký postoj máme zaujmout vůči této dumě? Liberální demokracie dává na tuto otázku dvojí odpověď: Její levé křídlo, reprezentované Svazem svazů, tj. hlavně představiteli buržoazní inteligence, se přimlouvá za bojkot této dumy, za neúčast ve volbách a za využití situace k vystupňování agitace ve prospěch demokratické ústavy na základě všeobecného volebního práva. Pravé křídlo, reprezentované červencovým sjezdem zástupců zemstev a měst — či přesněji řečeno určitou částí tohoto sjezdu — je proti bojkotu, pro účast ve volbách a prosazení co největšího počtu vlastních kandidátů do dumy. Sjezd sice ještě nedospěl v této otázce k žádnému pevnému rozhodnutí a odložil celou věc až do příštího sjezdu, který má být svolán telegraficky, až bude zveřejněna Bulyginova „ústava“. Přesto však se již názor pravého křídla liberální demokracie dostatečně vyhranil.

Revoluční demokracie, tj. hlavně proletariát a jeho uvědomělý mluvčí, sociální demokracie, se vyslovuje vcelku bezvýhradně pro povstání. Tento rozdíl v taktice správně postihl orgán liberálně monarchistické buržoazie *Osvo- božděnije*, jehož poslední (74.) číslo jednak energicky odsuzuje „otevřené hlásání ozbrojeného povstání“ jako „ší-

lenství a zločin“^[120], jednak kritizuje myšlenku bojkotu jako „prakticky neplodnou“ a vyslovuje přesvědčení, že nejenom zemstevní frakce konstitučně „demokratické“ (čti monarchistické) strany, nýbrž i svazy svazů „obstojí ve státnické zkoušce“^[235], tj. zřeknou se myšlenky bojkotu.

A jak se má, ptáme se, k otázce bojkotu postavit strana uvědomělého proletariátu, jaké hlavní taktické heslo má před masami vytyčit? Abychom mohli na tuto otázku odpovědět, musíme si nejprve připomenout, co je podstatou a hlavním smyslem Bulyginovy „ústavy“. Je to dohoda carismu se statkáři a velkoburžoazií, které má tato nevinná a pro samoděržaví zcela neškodná rádobykonstituční almužna postupně odvést od revoluce, tj. odloučit od bojujícího lidu, a smířit je se samoděržavím. A protože si celá naše konstitučně „demokratická strana“ toužebně přeje, aby byla zachována monarchie a horní sněmovna (tj. aby byly ve státním zřízení země předem zabezpečeny politické výsady a politická moc „horních deseti tisíc“ boháčů), může k takové dohodě beze vší pochyby dojít. A nejen to: v té či oné podobě, dříve nebo později k této dohodě, alespoň s částí buržoazie, zcela určitě dojde, neboť je to dáno třídním postavením samé buržoazie v kapitalistickém řádu. Otázkou pouze zůstává, kdy a jak k tomu dojde, a hlavním úkolem proletariátu je co nejvíce tuto chvíli oddálit, buržoazii pokud možno mezi sebou rozdělit, vytěžit z dočasného příklonu buržoazie k lidu co největší zisk pro revoluci a během tohoto období připravit síly revolučního lidu (proletariátu a rolnictva) k násilnému svržení samoděržaví a k odstavení a neutralizaci proradné buržoazie.

Podstata politického postoje buržoazie skutečně spočívá, jak jsme již nejednou ukázali, v tom, že stojí mezi carem a lidem a chce hrát úlohu poctivého makléře, připlížit se k moci za zády bojujícího lidu. Proto se buržoazie dnes obrací k carovi a zítra k lidu, k carovi se „seriózními, věcnými“ nabídkami politického kšeftu a k lidu s pustými frázemi o svobodě (projevy pana I. Petrunkeviče na čer-

vencovém sjezdu). Pro nás je výhodné, obrací-li se buržoazie k lidu, neboť tím poskytuje argumenty pro politické probouzení a pro politickou výchovu oněch zaostalých a početných vrstev lidu, jejichž podchycení sociálně demokratickou agitací by bylo prozatím pouhou utopií. Jen ať buržoazie burcuje ty nejzaostalejší, jen ať tu a tam zkyprí půdu, my do ní budeme neúnavně zasévat sociálně demokratická semínka! Všude na Západě byla buržoazie v boji proti absolutismu nucena probouzet politické uvědomění lidu a přitom se zároveň snažila zasít do dělnické třídy sémě buržoazních teorií. Naším úkolem je využívat destruktivního počínání buržoazie namířeného proti samoděržaví a vytrvale objasňovat dělnické třídě její socialistické úkoly a nepřátelskou nesmiřitelnost mezi jejími zájmy a zájmy buržoazie.

Z toho je zřejmé, že naše taktika musí v dané chvíli spočívat především v podpoře myšlenky bojkotu. Sama tato otázka je vnitřní otázkou buržoazní demokracie. Dělnická třída není v této věci přímo zainteresována, má však rozhodně zájem na podpoře oné části buržoazní demokracie, která je revolučnější, má zájem na rozšíření politické agitace a na jejím vystupňování. Bojkot dumy znamená, že se buržoazie více obrací k lidu, rozvíjí svou agitaci a poskytuje více podnětů pro naši vlastní agitaci, že se prohlubuje politická krize, tj. zdroj revolučního hnutí. Účast liberální buržoazie v dumě znamená, že buržoazie svou nynější agitaci zeslabuje, že se víc obrací k carovi než k lidu a že kontrarevoluční dohoda mezi carem a buržoazií na sebe nedá dlouho čekat.

Je nesporné, že i když nedojde k „zmaření“ Bulyginovy dumy, v budoucnu tato дума sama vyvolá nevyhnutelné politické konflikty, kterých bude muset proletariát rozhodně využít, ale to je teprve otázka budoucnosti. Bylo by směšné „dušovat se“, že nemíníme využít této dumy buržoazie a vysokých úředníků k agitaci a k boji, ale teď o tohle nejde. Teď se levé křídlo buržoazní demokracie samo

vat základní a bezpodmínečně závazný program této prozatímní revoluční vlády, který musí být praporem povstání a vzorem pro všechny příští reprízy oděských událostí.

Taková musí být taktika strany uvědomělého proletariátu. Abychom si tuto taktiku plně ujasnili a abychom dosáhli její jednotnosti, musíme ještě pojednat o taktice Jiskry. Je vyložena ve 106. čísle v článku Obrana, nebo útok?^[30] Nebudeme se zdržovat u drobných a nepodstatných názorových nuancí, které samy odpadnou při prvních pokusech přejít k činu, ale všimneme si, v čem je základní rozdíl v našich názorech. Jiskra právem odsuzuje pasivní bojkot a staví proti němu myšlenku okamžitého „organizování revoluční samosprávy“ jakožto „možného prologu povstání“. Podle názoru Jiskry si musíme „vydobýt právo na volební agitaci tím, že ustavíme dělnické agitační výbory“. Tyto výbory „si musí vytknout za cíl zorganizovat volby, ve kterých by si lid zvolil své zplnomocněné revoluční poslance mimo „zákonný“ rámec vymezený vládními návrhy“, musíme prý „po celé zemi vytvořit síť orgánů revoluční samosprávy“.

Takové heslo není k ničemu. Z hlediska politických úkolů vůbec to je zmatenina a z hlediska dané politické situace žene leda vodu na mlýn osvobožděnovství. Vytvořit revoluční samosprávu, zajistit, aby si lid sám mohl volit své zmocněnce — to není *prolog*, nýbrž *epilog* povstání. Vytknout si za cíl, že se má tato věc uskutečnit teď hned, před povstáním a mimo povstání, znamená vytknout si za cíl nesmysl a vnášet do vědomí revolučního proletariátu zmatek. Nejprve je třeba zvítězit v povstání (třeba i jen v jednom městě) a ustavit prozatímní revoluční vládu, aby tato vláda mohla jakožto orgán povstání, jakožto uznávaný vůdce revolučního lidu přikročit k organizování revoluční samosprávy. Zastírat heslo povstání nebo je i jen zatlačovat do pozadí s pomocí hesla o organizování revoluční samosprávy — to je jako kdyby vám někdo radil, abyste nejprve chytili mouchu a pak teprve ji posypali práškem proti

mouchám. Kdyby byl někdo oděským soudruhům v proslulých oděských dnech poradil, aby jako prolog povstání zorganizovali nikoli revoluční armádu, nýbrž volby, v nichž by oděský lid zvolil své zmocněnce, byli by se jistě oděští soudruzi takovému návrhu vysmáli. Jiskra opakuje chybu „ekonomistů“, kteří chtěli vidět v „boji za práva“ prolog k boji proti samoděržaví. Jiskra se vrací k omylům neblahého „plánu zemstevní kampaně“^[169], který zastíral heslo povstání teorií „demonstrace vyššího typu“.

Teď není čas na to, abychom podrobněji zkoumali, odkud pramení tato taktická chyba Jiskry; kdo má o to zájem, toho odkazujeme na brožuru N. Lenina Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci^[69]*. Teď je důležitější ukázat, jak novojiskrovské heslo degraduje na heslo osvobožděnovské. Pokusy zorganizovat před vítězstvím povstání volby, v nichž by si lid zvolil své zmocněnce, budou totiž v praxi jen a jen nahrávat osvobožděnovcům a zvrhnou se tak, že se sociální demokraté octnou v jejich vleku. Dokud nebude samoděržaví nahrazeno prozatímní revoluční vládou, nedovolí dělníkům a lidu žádné volby, které by si seabemíň zasluhovaly název „lidové“ (a na komedii „lidových“ voleb za existence samoděržaví sociální demokraté nepřistoupí), kdežto osvobožděnovci, činitelé zemstev a členové městských správ volby provedou a bez okolků je prohlásí za „lidové“, za „revoluční samosprávu“. Celé stanovisko liberálně monarchistické buržoazie teď spočívá v pokusu vyhnout se povstání, přimět samoděržaví, aby uznalo volby do zemstev za volby lidové, bez vítězství lidu nad carismem, a přeměnit samosprávu zemstev a měst v „revoluční“ (v petrunkevičovském smyslu) „samosprávu“ bez skutečné revoluce. Toto stanovisko je skvěle vyjádřeno v 74. čísle Osvobožděníje. Těžko si lze představit něco odpornějšího, než je tento ideologický mluvčí zbabělé buržoazie, který ujišťuje, že hlásat povstání znamená „demo-

* Viz tento svazek, s. 25–154. *Red.*

realizovat“ armádu i lid! A tohle se tvrdí v době, kdy i slepý musí vidět, že jedině povstáním se může řadový ruský člověk a voják zachránit před definitivní demoralizací a dokázat své právo být skutečným občanem! Buržoazní Manilov si maluje blaženou idylu, že stačí pouze tlak „veřejného mínění“, a „vláda bude nucena dělat další a další ústupky, a až to už nepůjde dál, bude nakonec muset postoupit moc ústavodárnému shromáždění zvolenému na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasování, jak to požaduje veřejnost...“ (! s horní sněmovnou?). „Takovýto pokojný (!!) přechod moci z rukou nynější vlády do rukou všelidového ústavodárného shromáždění, které vybuduje státní a vládní moc na nových zásadách, není rozhodně nic nepravděpodobného.“ A k této geniální filozofii patolízalské buržoazie se ještě druží rada získávat na svou stranu armádu, zvláště důstojníky, zakládat „svémocně“ lidové milice, vytvářet orgány místní samosprávy (čti: ze statkářů a kapitalistů) jakožto „prvky budoucí prozatímní vlády“.

*Tato zmatenina má svůj smysl. Buržoazie chce právě to, aby se k moci dostala „pokojnou cestou“, bez lidového povstání, které by nakonec mohlo opravdu zvítězit, vydobýt republiku a skutečnou svobodu, ozbrojit proletariát a zburcovat milióny rolníků. Zastírat heslo povstání, zříkat se ho a jiným ho vymlouvat, doporučovat jakožto „prolog“ okamžité organizování samosprávy (jež by byla dostupná pouze Trubeckým, Petrunkevičům, Fjodorovům a spol.) — to je právě to, co buržoazie potřebuje k zradě revoluce, k dohodě s carem (monarchie a horní sněmovna) *proti* „lúze“. Liberální manilovovština vyjadřuje tudíž nejskrytější tužby a nejhlubší zájmy peněžního měšce.*

Sociálně demokratická manilovovština Jiskry vyjadřuje jen neuvážlivost části sociálních demokratů a jejich odklon od jednotné revoluční taktiky proletariátu: nemilosrdně odhalovat buržoazně oportunistické iluze o tom, že od carismu lze dosáhnout ústupků pokojnou cestou, uskutečnit samosprávu bez svržení samoděržaví, provést volby zmoc-

něnců lidu jakožto prolog povstání. Ne, my musíme za dnešního stavu věcí jasně a rozhodně poukazovat na nezbytnost povstání a přímo k němu vyzývat (samozřejmě bez předběžného stanovení jeho data), vyzývat k okamžitému organizování revoluční armády. Jedině co nejdůležitější a nejrozsáhlejší organizování této armády může být prologem povstání. Jedině povstání může fakticky zajistit vítězství revoluce; přitom ovšem každý, kdo zná místní podmínky, bude vždy varovat před předčasnými pokusy o povstání. A teprve skutečné zorganizování skutečné a skutečně lidové samosprávy může být epilogem vítězného povstání.

Proletarij, č. 12
16. (3.) srpna 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

POZNÁMKA K REZOLUCI [210]
KONFERENCE ZAHRANIČNÍCH
ORGANIZACÍ SDDSR 83

Redakční poznámka. Jak energicky usiluje ústřední výbor SDDSR o jednotu strany, je patrné z jeho otevřeného dopisu organizační komisi^[162], otištěného v tomto čísle. Připomínáme jen, že k sjednocení je zapotřebí společné organizační základny. Tu prozatím spatřujeme jen ve stanovách SDDSR^[47], schválených na třetím sjezdu strany a plně zaručujících zákonná práva menšiny.

Proletarij, č. 12
16. (3.) srpna 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

P O Z N Á M K A
K B R O Ž U Ř E P. N I K O L A J E V A
R E V O L U C E V R U S K U [132] 84

Tato brožura byla napsána před 6. srpnem. Nyní už je Státní дума ustavena^[109]. Dělnická třída a všecken nemajetný lid nemají vůbec právo volit členy dумы. Bohatí statkáři a kupci volí členy dумы prostřednictvím guberniálních volitelů. Rolníci nevolí dokonce ani guberniální volitele přímo, nýbrž prostřednictvím újezdních volitelů, kteří jsou voleni na volostních shromážděních. Po svobodě voleb, svobodě tisku a shromažďování není ani potuchy. Moc policie zůstává neomezená. Дума schvaluje usnesení, která nejsou pro vládu závazná, ale mají jen poradní ráz, tj. дума nemá vůbec žádnou moc.

*Napsáno po 6. (19.) srpnu 1905
Otištěno v brožuře vydané ÚV SDDSR
v září 1905 v Ženevě*

Podle rukopisu

POZNÁMKA K ČLÁNKU
M. N. POKROVSKÉHO
ODBOROVĚ ORGANIZOVANÁ
INTELLIGENCE
A SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ⁸⁵

Redakční poznámka. Zdá se nám, že spor mezi autorem článku Osvobožděnovci se činí[?] a soudruhem „Učitělem“^[184] není tak závažný, jak se soudruh „Učitel“ domnívá. Kdo již delší dobu pracuje v revolučním hnutí, uvykne tomu, že jednotlivé směry mezi sebou svádějí politický boj, sám dospívá k vyhraněným názorům a má přirozeně sklon předpokládat vyhraněné názory také u ostatních a přičítat je k té či oné „straně“ podle toho, jaký postoj zaujmou (nebo nezaujmou) v té či oné otázce. Je nesporně prospěšné, jestliže agitátor na lidových shromážděních bere v úvahu kromě hlediska „politického“ také hledisko „pedagogické“, jestliže se snaží vžít do postavení svých posluchačů, více vysvětlovat než „brojit“ apod. Krajnosti nikdy k ničemu dobrému nevedou, ale kdybychom museli volit, dali bychom přednost omezené a nesnášenlivé vyhraněnosti před povolnou a ústupnou rozplizlostí. Obavy z „tyranie“ od nás odstraší jen slabochy a změkčilce. Kdo však v sobě má „jiskřičku“, ten sám rychle pozná a život ho přesvědčí, že ostře vyhraněné a pádné politické repliky na adresu „mytického osvobožděnovce“ jsou zcela oprávněné a že on sám považoval tohoto typického osvobožděnovce za „mytického“ jen z nedostatku politických zkušeností. Soudruh „Učitel“, jehož připomínky jsou velmi užitečné, neboť zná

prostředí, ostatně sám zjišťuje, jak rychle lidé „stráví trpké pravdy“.

Proletarij, č. 13
22. (9.) srpna 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

ODPOVĚĎ
REDAKCE LISTU PROLETARIJ
NA OTÁZKY
SODRUHA „DĚLNÍKA“⁸⁶

Redakční poznámka. Na soudruhovy otázky odpovídáme: 1. ano, povede i bude spravovat až do svolání všelidového ústavodárného shromáždění; 2. za takových okolností, jestliže mu tato účast zajistí možnost „nemilosrdně bojovat proti všem kontrarevolučním pokusům a hájit samostatné zájmy dělnické třídy“ (z rezoluce III. sjezdu^[219]); 3. v rezoluci III. sjezdu se o povstání přímo říká, že je třeba „s pomocí propagandy a agitace vysvětlovat proletariátu nejen politický význam, nýbrž i praktickou organizační stránku nadcházejícího ozbrojeného povstání“^[98]. To znamená, že je třeba zvyšovat uvědomělost mas a vysvětlovat jim politický význam povstání. Ale to nestačí. Kromě toho je zapotřebí vyzývat masy k ozbrojenému boji, ihned se začít ozbrojovat a organizovat do oddílů revoluční armády. Dále musíme autora dopisu upozornit, že výkladu rezolucí sjezdu a konference o prozatímní revoluční vládě^[141] je věnována celá brožura N. Lenina Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci^[69]. A konečně pokud jde o rozkol, můžeme říci, že autorovo rozhořčení je zcela oprávněné. Radíme mu, aby usiloval o všeobecné uznání jednotných pravidel stranické organizace, aby o to usiloval bez ohledu na nářky inteligence ať o pěsti shora nebo o pěsti zdola, aby o to neusiloval potají, intrikami nebo zakládáním nových skupin nebo nové strany, nýbrž otevřeně, zpříma, v rámci jedné z organizací SDDSR.

*Proletarij, č. 13
22. (9.) srpna 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

„JEDNOTA CARA S LIDEM A LIDU S CAREM“

Ve 12. čísle listu Proletarij^[64], které vyšlo 3. (16.) srpna, jsme mluvili o možnosti brzkého svolání Bulyginovy dumy a rozebírali jsme taktiku sociální demokracie vůči ní.* Nyní se již Bulyginův návrh stal zákonem a manifest^[109] z 6. (19.) srpna ohlásil svolání „Státní dumy“ „nejpozději v polovině ledna 1906“.

Právě k výročí 9. ledna, kdy petrohradští dělníci zpečetili svou krví začátek revoluce v Rusku a své odhodlání ze všech sil bojovat za její vítězství, právě k výročí tohoto památného dne se car chystá svolat skrz naskrz podvodné, policejním sítem proseté shromáždění statkářů, kapitalistů a nepatrného počtu bohatých rolníků, hrbících hřbet před vrchností. S tímto shromážděním se car hodlá radit jako se shromážděním zástupců „lidu“! Avšak celá dělnická třída, všechny ty milióny pracujících a nemajetných, jsou z účasti na volbách „lidových zástupců“ vyloučeni. Nu, počkáme si a uvidíme, zda carovi tato kalkulace s bezmocností dělnické třídy vyjde...

Dokud se revoluční proletariát neozbrojil a nesvrhl absolutistickou vládu, nedalo se ani čekat nic jiného než tato almužna, která cara nic nestojí a k ničemu ho nezavazuje, a proto ji daroval velkoburžoazii. A patrně bychom se za dané situace nedočkali ani této almužny, kdyby nenabyla hrozivé podoby otázka války nebo míru. Bez porady s velkostatkáři a kapitalisty se absolutistická vláda neodváží ani uvalit na bedra lidu břemeno nesmyslného pokračování ve

* Viz tento svazek, s. 189–197. *Red.*

válce, ani vypracovat taková opatření, jež by svalila veškerou tíhu důsledků této války z beder boháčů jen a jen na bedra dělníků a rolníků.

Pokud jde o sám obsah zákona o Státní dumě, plně se potvrdilo naše nejhorší očekávání. Ještě se neví, bude-li tato дума skutečně svolána, a není nic snazšího než vzít tuto almužnu zpátky, vždyť takových slibů dali a porušili absolutističtí monarchové každé země celé tucty; ještě se neví, nakolik se tato budoucí дума, pokud se sejde a nebude zmařena, dokáže stát centrem skutečně široké politické agitace v masách lidu proti samoděržaví. Ale že sám obsah nového zákona o Státní dumě skýtá bohatý materiál pro naši agitaci, pro objasňování *podstaty* samoděržaví, pro odhalování jeho třídní základny, nesmiřitelnosti jeho zájmů se zájmy lidu, pro šíření a popularizaci našich revolučně demokratických požadavků, o tom nemůže být ani nejmenší pochyby. Můžeme říci bez nadsázky, že manifest a zákon^[185] ze 6. (19.) srpna se musí nyní stát nepostradatelnou příručkou každého politického agitátora, každého uvědomělého dělníka, protože je to opravdu „zrcadlo“ všech ohavností a ničemností, všeho toho asiatství, násilnictví a vydřidušství, jimiž je prolezlé celé sociální a politické zřízení Ruska. Bezmála každá věta tohoto manifestu a tohoto zákona je dokonalou osnovou pro skutečně bohaté a obsažené politické komentáře burcující demokratické smýšlení a revoluční uvědomění.

Existuje rčení: Čím víc se s ... mažeš, tím víc smrdí! Když se člověk začte do manifestu a do zákona o Státní dumě, je mu skutečně tak, jako kdyby mu někdo začal před noseem rozhrabávat hromadu svinstva, která se navrhovala od pradávných dob.

Samoděržaví se opíralo o staletý útlak pracujícího lidu, o jeho nevědomost a zakřiknutost, o stagnaci ekonomické i veškeré ostatní kultury. Na této základně mohlo nerušeně bujet a být licoměrně propagováno učení o „nerozlučné jednotě cara s lidem a lidu s carem“, o tom, že neome-

zená moc cara stojí nade všemi stavy a třídami lidu, nad jakýmkoliv dělením na chudé a bohaté, že vyjadřuje společné zájmy všeho lidu. A nyní jsme svědky pokusu ukázat tuto „jednotu“ *v praxi*, a to v její nejnesmělejší, zárodečné formě, v podobě pouhé *porady* s „volenými zástupci za celou ruskou zemi“. A výsledek? Ihned se ukázalo, že „jednota cara s lidem“ je možná jedině za pomoci armády úředníků a policajtů dbajících o to, aby náhubek, který lidu nasadili, nepovolil. K „jednotě“ je třeba, aby se lid neopovažoval otevřít ústa. Za „lid“ jsou pokládáni pouze statkáři a kapitalisté, kteří jsou připuštěni k dvoustupňovým volbám (nejprve si zvolí v újezdech nebo městských obvodech své volitele, a ti pak zvolí členy Státní dumy). Rolníci, kteří *hospodaří na vlastním*, jsou však považováni za lid teprve tehdy, když projdou sítím *čtyřstupňových* voleb pod kuratelou, za účasti a mentorování maršálků šlechty, obvodních náčelníků a vyšších policejních úředníků. Tito rolníci nejprve volí členy volostních shromáždění. Volostní shromáždění pak volí své volostní zmocněnce, dva z každé volosti. Volostní zmocněnci pak volí guberniální volitele. A konečně tito guberniální volitelé za rolníky volí společně s guberniálními voliteli za statkáře a kapitalisty (měšťany) členy Státní dumy! V celkovém počtu guberniálních volitelů tvoří rolníci skoro všude menšinu. Do Státní dumy mohou zvolit za každou gubernii jen jednoho člena z řad rolníků, tj. 51 ze 412 (za 51 gubernií evropského Ruska).

Celá městská dělnická třída, veškerá vesnická chudina, podruzi a rolníci bez vlastního domu se neúčastní vůbec žádných voleb.

Jednota cara s lidem je jednotou cara se statkáři a kapitalisty, s nádavkem malé hrstky bohatých rolníků za nepřísnejšího policejního dozoru nad veškerými volbami. Ani stopy po svobodě slova, tisku, shromažďování a spolčování, bez níž jsou volby pouhopouhou komedií!

Státní дума nemá vůbec žádná práva, neboť všechna její usnesení jsou nezávazná a mají jen poradní ráz. Všechna usnesení jdou do Státní rady, tj. k přezkoumání a schvá-

lení týmiž byrokraty. Je to jen nepatrný přístaveček k byrokratické a policejní budově. Veřejnost nemá na zasedání Státní dumy přístup. Zprávy o zasedáních Státní dumy je dovoleno uveřejnit v tisku jen tehdy, nejsou-li zasedání prohlášena za tajná, k čemuž postačí úřední pokyn, tj. ministrovo označení projednávané otázky za státní tajemství.

Nová Státní дума je jen rozšířená podoba stále stejné ruské policejní strážnice. Zámožný statkář a továrník kapitalista (zřídka kdý zámožný rolník) jsou připouštěni k „poradě“ na „veřejná“ zasedání oné policejní strážnice (nebo obvodního náčelníka, továrního inspektora apod.) a mají vždy právo vyslovit se k milostivému „dobrozdání“ jeho carského veličenstva... to jest policejního strážmistra. Ale „prostý lid“ — městští dělníci a vesnická chudina — samozřejmě k žádným „poradám“ zván není.

Rozdíl je jen v tom, že policejních strážnic je spousta a všechno se tam odehrává pod pokličkou, kdežto Státní дума je jen jedna a nyní bylo nutné zveřejnit její volební řád a rozsah její pravomoci. A už jen to samo — opakujeme — skvěle demaskuje celou odpornost carské samovlády.

Z hlediska zájmů lidu je Státní дума nestoudným paskvillem „lidového zastupitelského orgánu“. A jako naschvál, aby byl tento výsměch ještě citelnější, jsme navíc svědky takových počinů, jako je projev pana Durnova^[38], zatčení pana Miljukova a spol., husarský kousek pana Šarapova^[282]. Nový moskevský generální gubernátor Durnovo, nadšeně uvítaný reakčním tiskem, vybreptal ve svém projevu skutečné záměry vlády, která vedle manifestu a zákona o Státní dumě ze 6. srpna vydala téhož dne také výnos^[273], jímž se rušil „reskript senátu“ z 18. února 1905^[274]*. Tento reskript opravňoval soukromé osoby předkládat připomínky a návrhy na zdokonalení státního zřízení. O tento reskript se opírali zemstevní činitelé a představitelé inteli-

* Viz poznámku 93. *Čes. red.*

gence při pořádání schůzí, porad a sjezdů, jež musela policie trpět. Nyní byl tento reskript zrušen. Od nynějška se všechny „přípomínky a návrhy na zdokonalení státního zřízení“ musí „postupovat“ absolutistické vládě „řádnou cestou stanovenou ve Státní dumě“^[277]! To znamená — konec agitace, konec schůzí a sjezdů! Máme tu Státní dumu, tak jaképak ještě řeči! Právě takhle to mínil pan Durnovo, když prohlásil, že napříště se už žádné sjezdy zemstev trpět nebudou.

Jak se ukazuje, liberálové z naší „konstitučně demokratické“ (čti monarchistické) strany byli znovu obalamuceni. Spoléhali na ústavu, ale zatím jim teď zakázali jakékoli agitování pro ústavu vzhledem k tomu, že jsme byli „milostivě obdařeni“ institucí, jež je výsměchem ústavě!

Pan Šarapov však prozrazuje ještě víc. Ve svém listu subvencovaném vládou (Ruskoje dělo⁸⁷) přímo radí, aby v paláci, kde bude дума zasedat, byli vždy v záloze připraveni *kozáci*... pro případ „nemístných“ výstřelků této dumy. V zájmu jednoty cara s lidem mají zástupci lidu mluvit a jednat tak, jak si to přeje car. Jinak kozáci dumu rozeženu. Případně mohou být členové dumy pozatýkáni i bez kozáků ještě předtím, než se do dumy dostanou. V sobotu 6. srpna byl vydán manifest o jednotě cara s lidem. V neděli 7. srpna byl nedaleko Petrohradu zatčen jeden z vůdců *umírněného* křídla osvobožďenovců čili „konstitučně demokratické“ (čti monarchistické) strany pan Miljukov a s ním deset jeho politických kolegů. Mají být stíháni pro účast ve Svazu svazů. Budou sice asi brzy propuštěni, ale nebude těžké jim uzavřít přístup do dumy: stačí oznámit, že jsou „vyšetřováni nebo stíháni soudem“!...

Ruský lid dostává první malé lekce z konstitucionalismu. Všechny zákony o volbách zástupců lidu stojí za zlámanou grešli, dokud si lid *fakticky nevybojuje* neomezenou moc, úplnou svobodu slova, tisku, shromažďování a spolčování, dokud nedojde k ozbrojení občanů, které by bylo schopno zajistit nedotknutelnost osoby. Řekli jsme již výše, že Státní

volby lidové, o kterých však nemůže být při zachování carské moci ani řeči, zatímco zemstevní a městské volby se přes hrozby pánů Durnovů přece jen mohou liberálům podařit.

Proletariát je z voleb do dумы vyloučen. Proletariát vlastně ani nemá důvod dumu bojkotovat, protože tato carská дума už sama svým ustavením bojkotuje proletariát. Pro proletariát je však výhodné podporovat tu část buržoazní demokracie, která se přiklání k revolučnímu postupu, a nikoli k čachrářství, která se přiklání k bojkotu dумы a k zintenzívnění agitace mezi lidem, aby proti této dumě protestoval. Proletariát nesmí přejít mlčením tuto první zradu či nedůslednost buržoazní demokracie, kdy její představitelé mluví o bojkotu dумы (při prvním hlasování na červencovém sjezdu zástupců zemstev se pro bojkot vyslovila dokonce *většina*), chrlí nabubřelé fráze, že je třeba se obracet k lidu, ne k carovi (pan I. Petrunkevič na témž sjezdu), ale ve skutečnosti jsou ochotni ponechat tento nový výsměch požadavkům lidu bez skutečného protestu, bez široké agitace, jsou ochotni vzdát se myšlenky bojkotu a jít do dумы. Proletariát nemůže vyvrátit ony lživé fráze, jimiž se teď hemží články v legálním liberálním tisku (viz např. Rus⁸⁸ ze 7. srpna^[127]), který se pustil do boje proti myšlence bojkotu. Páni liberální novináři demoralizují lid svým ujišťováním o tom, že je možná pokojná cesta, „pokojné střetávání názorů“ (pročpak se tedy, pánové, nedokázal Miljukov „pokojně“ vypořádat s Šarapovem?). Páni liberální novináři balamutí lid, když tvrdí, že prý zemstevníci „mohou do jisté míry (!) paralyzovat (!!)) očekávaný nátlak obvodních náčelníků a místní správy vůbec na rolnické voliče“ (Rus, tamtéž). Liberální novináři dokonale zkreslují význam Státní dумы v průběhu ruské revoluce, když tuto dumu srovnávají s pruskou sněmovnou v době rozpočtového konfliktu s Bismarckem (roku 1863)⁸⁹. Ale když už by se tu mělo srovnávat, pak by se za příklad mělo brát nikoli konstituční období, nýbrž období boje za ústa-

vu, období začátků revoluce. Postupovat jinak znamená skočit rovnýma nohama z období začátků revoluční buržoazie do období buržoazie již usmířené s reakcí. (Srovnej 5. číslo listu Proletarij^[93] o období mezi našimi pány Petrunkeviči a „bývalým revolucionářem“ a později ministrem Andrássem*.) Státní дума připomíná pruský „spojený Landtag“ (sněm) ustavený 3. února roku 1847, rok před revolucí. Pruští liberálové se tehdy také chystali bojkotovat — ale pak nebojkotovali — tento poradní statkářský sněm a ptali se lidu: „Annehmen oder ablehnen?“ („Schválit, nebo zamítnout?“ — název brožury buržoazního liberála Heinricha Simona^[372], která vyšla roku 1847). Pruský spojený Landtag se sešel (první zasedání bylo zahájeno 11. dubna 1847 a skončilo 26. června 1847), přivodil řadu konfliktů mezi stoupenci ústavy a absolutistickou vládou, ale přesto zůstal mrtvou institucí, dokud *revoluční lid s berlínským proletariátem v čele* nezmátl v *povstání 18. března 1848* nad královskou armádou. Teprve tehdy se Státní дума... či vlastně spojený Landtag poroučel ke všem čertům. Teprve tehdy bylo na základě všeobecného volebního práva a za poměrné svobody agitace svoláno (bohužel ne vládou, nýbrž králem, kterého hrdinní berlínští dělníci „nedobíli“) shromáždění zástupců lidu.

Jen ať si buržoazní zrádci revoluce jdou do této mrtvě narozené Státní dumy! Proletariát Ruska vystupňuje agitaci a přípravy k našemu ruskému 18. březnu 1848 (nebo ještě lépe 10. srpnu 1792).

Proletarij, č. 14
29. (16.) srpna 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

* Viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 310–314. *Red.*

ČERNÉ SOTNĚ*

A ORGANIZACE POVSTÁNÍ

Události v Nižním Novgorodě^[131] a v Balašově^{[4]⁹⁰} na sebe upoutaly všeobecnou pozornost. V předešlém čísle jsme uveřejnili podrobné vylíčení nižněnovgorodského masakru a v tomto čísle chceme vylíčit, co se dělo v Balašově. Výboje černých sotní nabývají stále většího rozsahu. Sociální demokracie si musí povšimnout, jaký význam má tento jev v celkovém průběhu revolučního vývoje. Jako doplněk k příspěvku dopisovatele ze Samary^[245] tu přetiskujeme ještě zajímavý leták^[202], který vydala borisoglebská skupina SDDSR:

„Dělníci a obyvatelé Borisoglebska! Události v Balašově a v Nižním Novgorodě, při kterých policie ukázala, že je schopna organizovat vyvražďování všech, kdo smýšlejí jinak než ona, upozornily na neobyčejnou vážnost situace, v níž se nyní revoluce ocitla. Doba slov a platonické kritiky minula. Vláda nás pod tlakem okolností žene od slov k činům. Vidí, že revoluční hnutí již překonalo stadium, kdy proti němu stačila bojovat jen s pomocí policie a četnictva. Uvědomila si, že v boji proti ‚vnitřnímu nepříteli‘ už nevystačí jen s pravidelnými jednotkami ministerstva vnitra. ‚Vnitřním nepřitelem‘, ‚rebelantem‘ se stalo všechno obyvatelstvo Ruské říše a vláda musela začít přijímat do pravidelné armády voluntéry, dobrovolníky. Jenže nezbytnost hromadně přijímat do ‚státní služby‘ různé tuláky, pobudy, handlíře a podobné živly, neuznávající pražádná omezení ze strany úřadů, přimělo naši vládu změnit i tradiční způsoby ovlivňování mas a tradiční konspirační způsoby přímého boje proti revoluci. Čím jsi věc pokazil, tím ji

* *Černé sotně* — ozbrojené bandy maloměšťáckých a lumpenproletářských živlů, jež začala za první ruské revoluce organizovat reakční monarchistická buržoazie a statkáři v boji proti revolučnímu hnutí, k organizování teroristických přeпадů a vražd, k masovým protižidovským pogromům a jiným násilnostem. *Čes. red.*

taky naprav! Naše vláda doposud jen bojovala proti tištěnému slovu. Teď však sama tiskne proklamace v listech Moskovskije vědomosti, Russkoje dělo, Graždaniu, Děň a dalších oficiálních orgánech. Až dosud se naše vláda jen honila za agitátory. Teď sama přikazuje archierejům, generálům, Šarapovům, Gringmutům a jiným svým agitátorům, aby agitovali mezi lidem. Až dosud naše vláda jen rdousila organizace. Teď sama organizuje různé spolky ruských lidí, vlastenecké ligy a monarchistické svazy. Až dosud se naše vláda jen třásla strachy při pomýšlení na povstání. Teď sama organizuje povstání černých sotní a sama doufá, že se jí podaří rozdmýchat občanskou válku. Ve strachu před blížící se revolucí chopila se vláda jejich zbraní: organizace, propagandy a agitace. S pomocí této dvojsečné zbraně, s pomocí černých sotní přikročila k inscenování lidových nepokojů a kontrarevolučních vystoupení. Když si tyto metody „vyzkoušela“ v provinciích, začíná s nimi pohostinsky vystupovat i v centru Ruska. Nedávno jsme byli svědky takových vystoupení v Nižním a v Balašově a nelze tvrdit, že by samoděržaví ani tady nemělo úspěch. „Revoluční“ metody boje se osvědčily: mnoho nepřátel samoděržaví bylo pobito a zbito a obyvatelstvo bylo tímto zákonným terorem naší vlády zterrorizováno.

Nemůže být pochyby, že se dá vbrzku očekávat další rozšíření tohoto experimentu. Vavříny jedněch černých sotní nedají spát druhým sotním, dokud i ony nevyzkoušejí své síly. Kde je revoluce, tam je i kontrarevoluce, a tedy i Borisoglebsk se musí připravit na to, že na něm čelí představitelé černosotňovců budou chtít vyzkoušet své organizátorské schopnosti. Můžeme i v Borisoglebsku plným právem očekávat pogromy jak proti židům, tak i proti dělníkům a inteligenci, a proto borisoglebská skupina v zájmu toho, aby se mohlo náležitě čelit všem „nezákonným krokům“ vlády k potlačení revolučního hnutí, zahajuje nábor do organizace ozbrojené sebeobraný a vyzývá všechny, jejichž sympatie nejsou na straně vlády a černých sotní, aby napomáhali penězi i zbraněmi při organizování kroužků sebeobraný.“

Je tomu vskutku tak, že vláda sama vnucuje obyvatelstvu občanskou válku. Do státní služby jsou vskutku přijímáni „tuláci, pobudové a handlíři“. Za těchto okolností jsou všechny buržoazní žvásty osvobožďenovců o zločinnosti a šílenství těch, kdo vyzývají k povstání a o škodlivosti sebeobraný (Osvobožďenje, číslo 74^[129]) nejen bezmeznou politickou nestoudností, nejen ospravedlňováním samoděržaví a (fakticky) službičkováním listu Moskovskije vědomosti. Ano, je to kromě toho všeho i bezmocné blábolení

osvobožďenovských mumií, jež revoluční hnutí nemilosrdně hází „přes palubu života“, odklízí do muzea starožitností, kde je jejich pravé místo. Je možné a nutné vést teoretické diskuse o nezbytnosti povstání, je třeba důkladně promýšlet a propracovávat rezoluce o taktice v této otázce, ale pro tohle všechno se nesmí zapomínat, že živelný vývoj událostí si nemilosrdně razí cestu bez ohledu na všechno mudrování. Nelze zapomínat, že se neúprosně prohlubují všechny ty obrovské rozpory, které se v ruském životě nahromadily za celá staletí, že přivádějí na scénu masy lidu, že vymetají na smetiště života neschopná a jalová učení o pokojném pokroku. Všelijací oportunisté nám s oblibou doporučují: Učte se od života! Bohužel však životem rozumějí jen stojaté vody pokojných období, časů stagnace, kdy se život jen taktak hýbe kupředu. Tito zaslepenci se vždycky *opoždují* za ponaučeními *revolučního* života. Jejich mrtvé doktríny vždycky zůstávají pozadu za bouřlivou bystřinou revoluce, jež vynáší na povrch nejzákladnější požadavky života, dotýkající se nejelementárnějších zájmů lidových mas.

Podívejte se například, jak jsou dnes, ve světle těchto poučení ze života, směšné nářky jisté části sociální demokracie nad nebezpečím spikleneckého názoru na povstání, nad úzce „jakobínským“ chápáním jeho nezbytnosti, nad zveličováním významu a úlohy materiální síly v nadcházejících politických událostech. Tyto nářky se začaly ozývat těsně před tím, než se povstání stalo nejvlastnější a životně nejdůležitější potřebou lidu, těsně předtím, než výboje černých sotní začaly vhnět do povstání masy, které mají jinak k jakýmkoli „spiknutím“ na sto honů daleko. *Dobrá revoluce znamenitě opravuje špatnou doktrínu.* V nové Jiskře si můžete přečíst bezzubé, čistě bureninovské jízlivosti⁹¹ (nebo uštěpačnosti?), že se v speciální vojenské brožurě rozebírají vojenské otázky revoluce, včetně otázky denních a nočních útoků, nebo že je třeba pomýšlet na vytvoření štábů povstání, na jmenování zvláštních členů organizace,

kteří by měli „stálou pohotovost“, zavčas se dovídali o každém pogromu, o každé akci „nepřítele“ a zavčas dávali našim bojovým silám, organizovanému revolučnímu proletariátu, příslušné instrukce. A právě v té době, jakoby na výsměch života neschopné doktríně zahraničních menševiků, se stáváme svědky akcí ruských menševiků. Dočítáme se o Jekatěrinoslavi (viz Proletarij, číslo 13^[30]), že se bolševici pro případ bouřlivých událostí (čekal se černosotňovský pogrom! Je dnes vůbec v Rusku nějaké město nebo vesnice, kde by se nečekalo něco podobného?) dohodli jak s menševiky, tak s Bundem. „Společné peněžní sbírky na výzbroj, společný plán akcí atd.“. A o jaký plán jde, vysvítá z toho, že například v brjanském závodě, na shromáždění dělníků v počtu 500 osob, vyzývali sociální demokraté k organizování odporu. „Nato byli organizovaní dělníci brjanského závodu večer rozmístěni do několika domů, byly rozestaveny stráže, jmenován hlavní štáb atd., zkrátka byli jsme v plné bojové pohotovosti“ (mimo jiné si navzájem sdělovali „místa hlavních štábů každé organizace“ ze tří uvedených).

Novojiskrovští publicisté se pošklebují... svým vlastním soudruhům praktikům!

Můžete si, pánové, sebevíc ohrnovat nos nad nočními útoky a podobnými ryze taktickými vojenskými otázkami, můžete se sebevíc pošklebovat „plánu“ vyhlásit stálou pohotovost tajemníků nebo i řadových členů organizace pro případ mimořádných vojenských akcí, život si žádá své, revoluce učí, přitahuje a burcuje i nejkostnatější pedanty. Vojenské otázky, až po ty nejdetailnější, se za občanské války *musí* studovat a zájem dělníků o tyto otázky je jev naprosto přirozený a zdravý. Hlavní štáby (nebo členové organizace mající stálou pohotovost) se *musí* organizovat. Rozestavování stráží a rozmisťování oddílů — to všechno jsou ryze vojenské funkce, to všechno jsou počáteční operace *revoluční armády*, to všechno je organizování ozbrojeného povstání, organizování *revoluční moci*, která se v těchto drob-

ných přípravných akcích, v těchto malých potyčkách zoceluje a zakaluje své síly, zkouší je, učí se bojovat a připravuje se k vítězství — k vítězství tím bližšímu a tím pravděpodobnějšímu, čím více se prohlubuje všeobecná politická krize, čím více se stupňuje vření, nespokojenost a kolísání v carské armádě.

Příkladu jekatěrinoslavských a borisoglebských soudruhů musí a budou ve stále větším a širším měřítku následovat sociálně demokratičtí soudruzi po celém Rusku. Výzva pomáhat jak penězi, tak zbraněmi přichází právě včas. Stále roste a poroste počet lidí, jimž jsou sice naprosto cizí jakékoli revoluční „plány“, ba dokonce i jakékoli revoluční ideje, ale kteří *vidí, uvědomují si* nezbytnost ozbrojeného boje při pohledu na zvěrstva policie, kozáků a černosotňovců, páchaná na bezbranných občanech. Není jiné volby, všechny ostatní cesty jsou uzavřeny. Není možné zůstat klidným při pohledu na to, co se dnes děje v Rusku, nemyslet na válku a na revoluci, a každý, koho to zneklidňuje, kdo přemýšlí a kdo se o to zajímá, *je nucen* zařadit se do toho či onoho ozbrojeného tábora. I když si budete počínat sebepokojněji a ve všem všudy naprosto legálně, budou vás bít, mrzačit a zabíjet. Revoluce neuznává neutrály. Boj už vzplanul. A je to boj na život a na smrt, boj mezi starým Ruskem otroctví, nevolnictví a samoděržaví a Ruskem novým, mladým, lidovým, Ruskem pracujících mas, které se derou ke světlu a ke svobodě, aby pak vedly další a další boje za úplné osvobození lidstva od jakéhokoli útlaku a jakéhokoli vykořisťování.

A proto co nejrychleji vstříc ozbrojenému povstání lidu!

Proletarij, č. 14
29. (16.) srpna 1905

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

REDAKČNÍ DOSLOV
K ČLÁNKU TŘETÍ SJEZD
PŘED SOUDEM
KAVKAZSKÝCH MENŠEVIKŮ [268]

Redakční poznámka. Přetiskujeme tento článek z orgánu kavkazského svazu SDDSR (Borba proletariata^[262]⁹², ruský č. 1, arménský č. 6, gruzínský č. 9) a poznamenáváme, že kavkazští menševici málem první ze všech vystoupili v tisku nejen se zcela neodůvodněným spíláním na adresu sjezdu (v duchu nové Jiskry), ale i s pokusem zpochybnit pravoplatnost zastoupení přesně stanovených stranických výborů. Kavkazský svaz ve svém orgánu klidně a obšírně vyvrátil argumenty menševiků a skvěle dokázal naprostou pravoplatnost III. sjezdu dokonce i v tom případě, kdyby pět mandátů, jejichž platnost menševici popírají, bylo uznáno za neplatné.

Proletarij, č. 14
29. (16.) srpna 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

„LIBERÁLNÍ“
ČINITELÉ ZEMSTEV
UŽ ZAČÍNÁJÍ COUVAT?

Právě jsme si přečetli zprávu petrohradského dopisovatele liberálně buržoazního listu *Frankfurter Zeitung* z 8. (21.) srpna, že sjezd zástupců zemstev a měst, který se měl podle usnesení červencového sjezdu konat ihned po uveřejnění Bulyginova návrhu a který již byl stanoven na konec srpna, *se konat nebude*. A víte proč? Protože car zrušil 6. srpna^[274] svůj reskript senátu^[273] z 18. února 1905!⁹³ Dopisovatel dodává: „Tato naprosto nevysvětlitelná (?? *Redakce Proletarije*) zbabělost zemstevních činitelů vyvolává v politických kruzích všeobecný údiv, neboť v takové době jako dnes jsme podobnou slabost od nich nečekali. Proto ještě mnozí nepřijímají tuto zprávu s bezvýhradnou důvěrou a zaujímají prozatím vyčkávavý postoj.“ My jsme ovšem dávno předvíдали, že pro vládu nebude těžké přilákat liberální buržuje na svou stranu a přimět je, aby se „odvrátili od revoluce“.

Proletarij, č. 14
29. (16.) srpna 1905

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

VE VLEKU
MONARCHISTICKÉ
BURŽOAZIE,
NEBO V ČELE REVOLUČNÍHO
PROLETARIÁTU A ROLNICTVA?

Taktika sociální demokracie vůči Státní dumě^[64] je nadále v popředí zájmu mezi všemi ostatními otázkami revolučního boje. Neshody, které se v této věci projevíly mezi oportunistickým (Jiskra) a revolučním (Proletarij) křídlem, musí být nanejvýš pečlivě rozebrány nikoli v zájmu malicherné polemiky (jež se často zvrhá v hádky), nýbrž v zájmu úplného vyjasnění otázky a v zájmu pomoci místním pracovníkům při vypracovávání co možná nejpřesnějších, maximálně konkrétních a jednotných hesel.

Nejprve několik slov o vzniku těchto neshod. Ve 12. čísle listu Proletarij jsme ještě před vydáním zákona o Státní dumě objasnili základy naší taktiky a našich neshod s Jiskrou*. Žádali jsme: 1. podporovat myšlenku bojkotu v tom smyslu, aby se vystupňovala agitace a ještě více se apelovalo k lidu, aby proletariát podporoval levé křídlo buržoazní demokracie a neústupně odhaloval zrádovství jejího pravého křídla; 2. rozhodně provádět aktivní bojkot a nemožovat se jen na „pasivní neúčast“, tj. „zdesateronásobit agitaci“ až po „násilné pronikání na volební schůze“, a konečně 3. razit „jasné, přesné a přímočaré agitační heslo“, a to: ozbrojené povstání, revoluční armáda a prozatímní revoluční vláda. Rozhodně jsme odmítli heslo Jiskry (číslo 106^[30]) o nutnosti „organizovat revoluční samosprávu“ jakožto heslo zmatené a nahrávající osvobožděncům, tj. monarchistické buržoazii. Hned jsme však dodali — jako

* Viz tento svazek, s. 189—197. *Red.*

bychom byli předvídati, že Jiskra znovu začne „plodit“ neshody —, že pokud jde o odsouzení myšlenky pasivního bojkotu, v tom s Jiskrou souhlasíme.

A proto když teď Jiskra v 108. čísle dělá jakési narážky na teorii „nezasahování“, „absentismu“, „nevměšování“, „přihlížení se založenýma rukama“ apod., ponecháváme nejčastěji takové „námitky“ bez povšimnutí, protože tu nejde o polemiku, ale jen o pokusy „zarýpat si“ do svého odpůrce. Takovými to způsoby „polemiky“ — korunovanými osočováním, že prý se někteří vůdcové sami chtěli dostat do prozatímní vlády — si nová Jiskra už dávno v nejširších kruzích sociální demokracie vysloužila vůči sobě zcela jednoznačný postoj.

Podstata neshod se tedy omezuje na to, že Jiskra neuznává naše agitační heslo, které my považujeme za kardinální (ozbrojené povstání, revoluční armáda, prozatímní revoluční vláda). Proletarij naopak považuje za naprosto nepřijatelné „zastírat heslo povstání nebo je i jen zatlačovat do pozadí s pomocí hesla o organizaci revoluční samosprávy“ (Proletarij, č. 12).^{*} Všechny ostatní body, v nichž se názorově rozcházíme, jsou poměrně méně důležité. Naproti tomu je velmi důležité, že Jiskra začíná v 108. čísle (jako už několikrát) couvat, vytáčet se a vymlouvat: heslo o organizaci revoluční samosprávy doplňuje heslem o „aktivních bojových akcích lidových mas“ (čím se to liší od ozbrojeného povstání, to ví jen Alláh!). Jiskra to ve svých formulacích dotáhla dokonce tak daleko, že prý „organizace revoluční samosprávy je jediný způsob skutečné ‚organizace‘ všelidového povstání“. 108. číslo Jiskry je označeno datem 13. (26.) srpna a 24. srpna podle nového kalendáře vyšel ve vídeňském listu Arbeiter-Zeitung⁹⁴ článek soudruha Martova^[331], v němž se „plán“ Jiskry vykládá zcela v duchu 106. čísla, a nikoli v duchu „oprav“ z čísla 108. Hlavní část tohoto důležitého článku uvádíme dále** v pře-

* Tento svazek, s. 194. *Red.*

** Tento svazek, s. 232—233. *Red.*

kladu jakožto ukázkou „sociálně demokratické manilovov-
štiny“^[99].

Pokusme se vyznat v této zmatenině!

Abychom si věc ujasnili, musíme si především odpovědět na otázku, jaké síly a jak „tvoří dějiny“ ruské revoluce v dané chvíli. Samoděržaví přijalo teorii požadující, aby „se“ car „radil“ s lidem. Chce se radit s hrstkou lidí zvolených statkáři a kramáři a prosetých sítím policejního dozoru a zároveň začíná se zoufalou sveřepostí potlačovat revoluci. Za teorii dohody cara s lidem se staví široké kruhy monarchistické buržoazie (osvobožděnovci čili konstitučně „demokratická“ strana). Buržoazie se touto teorií přiznává ke zradě revoluce, ke své ochotě nejprve ji podporovat, ale pak se spojit s reakcí proti ní. Revoluční proletariát, pokud jej vede sociální demokracie, žádá *neomezenou moc lidu*, tj. úplné potření sil reakce a především faktické svržení carské vlády a její nahrazení prozatímní revoluční vládou. Proletariát usiluje (často neuvědoměle, ale vytrvale a energicky) o to, aby na svou stranu získal rolnictvo a s jeho pomocí dovedl revoluci až k úplnému vítězství, navzdory kolísavosti a zrádcovství buržoazie.

Státní дума je nesporně ústupek revoluci, avšak ústupek (a to je ještě nespornější) v zájmu potlačení revoluce, nikoli v zájmu ústavy. Buržoazní „stoupenci dohody“ chtějí dosáhnout ústavy proto, aby se mohli vypořádat s revolucí; pan Vinogradov (v listu *Russkije vědomosti*^[12]) vyjádřil tuto snahu liberální buržoazie, logicky vyplývající z jejího třídního postavení, víc než jasně.

Nyní se naskýtá otázka, jaký význam má za takové situace rozhodnutí bojkotovat dumu, které přijal Svaz svazů (viz *Proletarij*, č. 14^[218]), tj. nejmasovější organizace buržoazní inteligence. Buržoazní inteligence si ve svém celku také přeje „dohodu“. Proto rovněž kolísá, jak na to již mnohokrát poukázal *Proletarij*, mezi reakcí a revolucí, mezi čachrováním a bojem, mezi dohodou s carem a povstáním proti carovi. Vzhledem k třídnímu postavení bur-

žoazní inteligence tomu ani nemůže být jinak. Bylo by však chybou zapomínat, že tato inteligence je spíše schopna vyjadřovat široce pojaté, podstatné zájmy celé buržoazní třídy na rozdíl od přechodných a úzkých zájmů pouhých „špiček“ buržoazie. Inteligence je spíše schopna vyjadřovat zájmy širokých vrstev drobné buržoazie a rolnictva. Proto je také při veškeré své kolísavosti spíše schopna podílet se na revolučním boji proti samoděržaví, a *sblíží-li se s lidem*, může se stát významnou silou v tomto boji. Jakkoli je sama o sobě bezmocná, mohla by poskytnout velmi značným vrstvám drobné buržoazie a rolnictva právě to, čeho se jim nedostává: vědomosti, program, vedení a organizaci.

Podstata myšlenky „bojkotu“, tak jak vznikla ve Svazu svazů, spočívá tedy v tom, že *první krok velkoburžoazie k radění se a k dohodě s carem* měl nevyhnutelně za následek *první krok maloburžoazní inteligence ke sblížení s revolučním lidem*. Statkáři a kapitalisté zakolísali doprava, buržoazní inteligence, představitelka drobné buržoazie, zakolísala doleva. Statkáři a kapitalisté vycházejí vstříc carevi, ale přitom se nijak nezříkají možnosti ještě jednou mu pohrozit silou lidu. Inteligence se rozmyšlí, nemá-li se přiklonit k lidu, aniž by se však ještě definitivně zřekla teorie o „dohodě“ s carem a aniž by se *bezvýhradně* rozhodla pro revoluční cestu.

V tom je tedy podstata myšlenky bojkotu, která vzešla, jak jsme již ukázali ve 12. čísle Proletarije, z řad buržoazní demokracie. Jen velmi krátkozrací a velmi povrchní lidé by mohli v této myšlence spatřovat nezasahování, absentismus, nevměšování apod. Buržoazní inteligence nemá důvodu čehokoli *se zdržovat*, protože přísný cenzus jí sám o sobě *drží* daleko od Státní dumy. Buržoazní inteligence ve své rezoluci o bojkotu klade na přední místo „mobilizaci všech demokratických sil v zemi“. Buržoazní inteligence je nejčinnorodější, nejrozhodnější a nejbojovnější složka osvobožděnovské, konstitučně „demokratické“ strany. Obviňovat tuto inteligenci, že její pojetí bojkotu je projevem snahy nevměšovat se apod., nebo dokonce odmítat poskytnout jí

podporu v prosazování *a dalším rozvíjení* této ideje znamená krátkozrace nahrávat monarchistické velkoburžoazii, jejíž orgán Osvobožděníje nebrojí proti myšlence bojkotu jen tak zbůhdarma.

Kromě všeobecných a hlavních důvodů potvrzují správnost tohoto názoru cenná přiznání pana S. S. ⁹⁵ v 75. čísle časopisu Osvobožděníje. Je nanejvýš pozoruhodné, že pan S. S. řadí stoupence myšlenky bojkotu k „radikální“ skupině, kdežto její odpůrce ke skupině „umírněné“. První skupinu obviňuje z „narodovoljovství“, z toho, že opakuje chyby „aktivních revolučních skupin“ (obvinění, jež ctí toho, proti komu je Osvobožděníje vznáší); o druhých bez obalu říká, že se octli mezi dvěma ohni: mezi samoděržavím a „sociální (sic!) revolucí“, přičemž si nebohý pan S. S. ze samého strachu málem spletl demokratickou republiku se sociální revolucí! Avšak nejcennější přiznání vyslovuje pan S. S., když srovnává sjezd Svazu svazů se sjezdem činitelů zemstev a tvrdí, že „radikálové nepochybně (slyšte!) spatřovali hlavní těžiště v požadavku změny volebního systému, zatímco umírněná skupina soustřeďovala hlavní zájem na rozšíření práv dumy“.

Tím je řečeno vše! Pan S. S. vybreptal nejskrytější „myšlenky“ statkářů a kapitalistů, na které jsme už nesčetněkrát poukazovali. Jejich „hlavním zájmem“ není získat lid pro volby (toho se bojí), nýbrž rozšířit práva dumy, tj. přeměnit toto *velkoburžoazní* shromáždění z orgánu poradního v zákonodárný. V tom je zakopaný pes. Velkoburžoazie se nikdy nemůže spokojit s „poradní“ dumou. Z toho vyplývá nevyhnutelnost konfliktů kvůli ústavě uvnitř Státní dumy. Velkoburžoazie se *nikdy nedokáže* stát spolehlivým a věrným stoupencem *neomezené moci lidu*. Vždycky bude jednu ruku vztahovat po ústavě (pro sebe), ale druhou *odnímat* lidu jeho práva nebo se stavět proti jejich rozšíření. Velkoburžoazie nemůže neusilovat o ústavu zajišťující výsady velkoburžoazie. Radikální inteligence nemůže neusilovat o možnost vyjadřovat zájmy širokých vrstev drob-

tlak“ na buržoazní demokracii tím, že na ní *vymáhá závazky*. Revoluční křídlo sociální demokracie „vyvíjí nátlak“ na buržoazní demokracii a tlačí ji doleva *tím, že pranýřuje její obraty doprava*, že propaguje mezi masami hesla důsledné revoluce. Teorie „vymáhání závazků“, tato proslulá teorie Starověrova *lakmusového papírku*, je nesmírná naivita, schopná šířit mezi proletariátem jedině zmatek a demoralizovat jej. Kdopak se postará o splnění „závazku“, který soudruh Čerevanin hodlá vymáhat? Že by sám pánbůh? Cožpak soudruh Čerevanin neví, že pod tlakem materiálních zájmů třídy poletí *všechny* závazky k čertu? Cožpak to není dětinství, má-li soudruh Čerevanin v úmyslu připoutat buržoazní poslance Státní dumy k revolučnímu proletariátu pomocí „imperativních mandátů“? Vždyť by přece soudruh Martov, kdyby svůj plán *skutečně* začal realizovat, musel před dělnickou třídou *prohlašovat*, že pánové X nebo Y v tomto shromáždění statkářů jsou „rozhodnými stoupenci svobodného a demokratického zastupitelského orgánu“! A činit taková prohlášení by znamenalo šířit kolem sebe neuvěřitelnou politickou demoralizaci!

A všimněte si ještě jedné věci: všechny ty „revoluční závazky“ pánů Petrunkevičů, Rodičevů a tutti quanti*, všechny ty „imperativní mandáty“, všechny ty reversy o „rozhodné podpoře demokratického a svobodného zastupitelského orgánu“ (je vůbec možné zvolit povšechnější, nejasnější a mlhavější termín?) by se přijímaly a dávaly *jménem sociální demokracie za zády proletariátu*. Otevřeně by se to přece nemohlo dělat, vždyť i při veřejné agitaci ve svobodných zemích jsou politikové vázání ani ne tak soukromými dohodami, jako spíše programy *stran*, kdežto u nás se voleb do Státní dumy *neúčastní a nebudou účastnit* žádné přesně vyhraněné a zformované strany! Jen se podívejte, soudruzi novojiskrovci, do jakého bahna jste zase jednou zapadli! Stále opakujete „masy“, „před masami“, „za

* – jim podobných. *Red.*

účasti mas⁶⁶, „z iniciativy mas⁶⁶, ale ve skutečnosti se váš „plán“ omezuje na tajné dohodování o závazku pana Petrunkeviče, že se nestane zrádцем, nýbrž „rozhodným“ stoupencem revoluce!

Novojiskrovci se sami dohnali až k tomuto absurdu. V Rusku přece nikoho, dokonce ani mezi jejich stoupenci, nenapadne, aby uzavíral tyto pošetilé „revoluční závazky“. Ne. Takto zasahovat nemá smysl. Musíme zasahovat tak, že budeme nemilosrdně *pranýřovat* teorii dohody a její buržoazní stoupence, všechny ty Petrunkeviče apod. Odhalovat jejich buržoazní zradu revoluce, sjednocovat proti samoděržaví (*a pro jistotu i proti dumě*) revoluční síly *pro povstání* — to je jediný spolehlivý způsob reálného „nátlaku“ na dumu, reálné přípravy na vítězství revoluce. Jedině s tímto heslem má smysl zasahovat do volební agitace, ne kvůli volebním manévřům, dohodám nebo závazkům, ale proto, abychom mohli vyzývat k povstání. A jedině reálná síla ozbrojeného lidu umožní, abychom ve prospěch revoluce (a ne pouze ve prospěch úzce buržoazní ústavy) využili všech možných a pravděpodobných budoucích konfliktů uvnitř Státní dumy nebo mezi Státní dumou a carem. Méně důvěry ve Státní dumu, pánové, zato víc důvěry v síly ozbrojujícího se proletariátu!

A tímto dospíváme k dalšímu heslu: organizovat revoluční samosprávu. Prozkoumejme je podrobněji!

Za prvé je z čistě teoretického hlediska nesprávné razit heslo revoluční samospráva namísto hesla neomezená moc lidu. První heslo se týká správy státu, druhé státního zřízení. První heslo je tudíž slučitelné se zrádcovskou buržoazní teorií „dohody“ (samospráva lidu v čele s carem, který „nespravuje, nýbrž vládne“), kdežto druhé heslo je s touto teorií naprosto neslučitelné. První je pro osvoboždenovce přijatelné, druhé je pro ně nepřijatelné.

Za druhé je zcela nesmyslné ztotožňovat organizování revoluční samosprávy s organizováním všelidového povstání. Povstání — to je občanská válka, a k válce je zapotřebí

armády. Naproti tomu samospráva ještě sama o sobě nevyžaduje armádu. Jsou země, kde mají samosprávu, ale nemají armádu. Ani revoluční samospráva nevyžaduje revoluční armádu, pokud revoluce probíhá tak, jako probíhala v Norsku: „sesadili“ krále a uspořádali plebiscit. Je-li však lid zdeptán despotismem, který se opírá o armádu a sám rozpoutává občanskou válku, pak je ztotožňování revoluční samosprávy s revoluční armádou a vyzvedání prvního na úkor druhého přímo neslýchanou ničemností, která pramení buďto ze zrady revoluce, nebo z pošetilosti přímo do nebe volající.

Za třetí i samy dějiny potvrzují ostatně zcela očividnou pravdu, že jenom úplné a rozhodné vítězství povstání může plně zajistit zavedení skutečné samosprávy. Byla by se snad mohla ve Francii uskutečnit v červenci 1789 municipální revoluce, kdyby 14. července byla vzbouřená a ozbrojená Paříž neporazila královská vojska, nedobyla Bastilu a nepotlačila odpor absolutismu v samém základě? Nebo se snad chtějí novojiskrovci odvolávat na příklad města Montpellier, kde proběhla municipální revoluce a organizace revoluční samosprávy pokojně, kde bylo dokonce odhlasováno poděkování intendantovi za to, s jakým vlídným porozuměním napomáhal svému vlastnímu sesazení? Nečeká snad nová Jiskra, že budeme během naší agitační kampaně v souvislosti s volbami do dumy děkovat našim gubernátorům za dobrovolné odstoupení ještě *před dobytím* ruských bastil? Není snad příznačné, že ve Francii roku 1789 je doba municipální revoluce totožná s dobou začínající *emigrace reakcionářů*, kdežto u nás se heslo revoluční samosprávy razí *namísto* hesla povstání v době, kdy ještě neskončila *emigrace revolucionářů*? Když se jednoho vysokého ruského úředníka kdosi zeptal, proč nebyla 6. srpna vyhlášena amnestie, odpověděl: „Proč bychom měli propustit na svobodu 10 000 lidí, které se nám s takovou námahou podařilo dostat pod zámek a kteří by jistě hned druhý den proti nám začali zběsile bojovat?“ Tento vysoký úředník

uvažoval rozumně, kdežto ti, kteří klábosí o „revoluční samosprávě“ před osvobozením těchto 10 000 lidí, uvažují nerozumně.

Za čtvrté je dnešní ruská skutečnost názorným důkazem toho, že heslo „revoluční samospráva“ není dostačující a že musíme razit přímočaré a přesné heslo povstání. Jen se podívejte, co se stalo 2. srpna (podle starého kalendáře) ve Smolensku! Městská дума označila ubytování kozáků ve městě za nezákonné, odmítla jim vydávat peníze, zorganizovala k ochraně obyvatelstva městskou milici a obrátila se na vojáky s výzvou, aby se nedopouštěli na obyvatelstvu násilí. Rádi bychom věděli, zda to naši dobří novojiskrovci pokládají za dostačující. Zda by se nemělo na onu milici pohlížet jako na *revoluční armádu*, jako na orgán nejen obrany, nýbrž i útoku, a to nejen proti smolenské kozácké setnině, nýbrž i proti carské samovládě vůbec. Zda by se neměla tato myšlenka — proklamovat revoluční armádu a její úkoly — široce propagovat. A zda je vůbec možné považovat *lidovou* samosprávu města Smolenska za skutečně zajištěnou, dokud revoluční armáda nedosáhla rozhodného vítězství nad carskou armádou.

Za páté fakta nezvratně dokazují, že heslo o revoluční samosprávě, prosazované namísto hesla o povstání nebo ve smyslu (?) hesla o povstání, považují osvobožďenovci nejen za „přijatelné“, ale že je již *za své přijali*. Vezměte si 74. číslo časopisu Osvobožďěníje^[129]! Najdete tam rozhodné odsouzení „šileného a zločinného hlásání ozbrojeného povstání“ a zároveň s tím obhajobu městských milicí a vytváření orgánů místní samosprávy jakožto prvků budoucí prozatímní vlády (srov. Proletarij, č. 12).

Ať to vezmete z kterékoli strany, pokaždé dojdete k jasnému závěru, že nové heslo nové Jiskry je heslo osvobožďěnovské. Sociální demokraté, kteří zastírají nebo odsouvají do pozadí heslo ozbrojeného povstání, revoluční armády, prozatímní vlády a nahrazují je heslem organizování revoluční samosprávy, se belhají kdesi vzadu za monarchis-

tickou buržoazií, místo aby šli v čele revolučního proletariátu a rolnictva.

Vytýká se nám, že prý lidem tvrdošijně „vtloukáme do hlavy“ stále táž hesla. My však tuto výtku považujeme za poklonu. Naším úkolem je právě to, abychom lidem vedle všeobecných pravd sociálně demokratického programu neustále vtloukali do hlav aktuální politická hesla. Dosáhli jsme široké popularizace liberály tolik nenáviděné „čtveřice“ (všeobecné, přímé, rovné a tajné hlasovací právo). Seznámili jsme dělnické masy s „šesticí“ politických svobod (svoboda slova, svědomí, tisku, shromažďování, spolčování a stávek). Teď musíme miliónkrát a miliardkrát opakovat „trojici“ nejbližších revolučních úkolů (ozbrojené povstání, revoluční armáda, prozatímní revoluční vláda). Síly lidu pro splnění těchto úkolů živelně rostou s každým dnem, ba s každou hodinou. Pokusů o povstání přibývá, jsou stále organizovanější a také ozbrojování lidu je na postupu. Mezi dělníky a rolníky v hrubých halenách, kazajkách a mundůrech vyrůstají neznámí hrdinové, nerozlučně spjatí s davem a stále více prodechnutí ušlechtilým fanatismem lidových osvoboditelů. Naší povinností je postarat se o to, aby se všechny tyto prameny spojily v mohutný proud, aby do živelného hnutí proniklo světlo uvědomělého, přímočarého, jasného a přesného revolučního programu našich nejbližších úkolů a zesateronásobilo tak jeho síly.

Závěry. Naši taktiku vůči Státní dumě můžeme shrnout do pěti bodů: 1. zesílit agitaci kolem zákona o Státní dumě a kolem voleb do dumy^[186], pořádat schůze, využívat předvolební agitace, demonstrací atd. atd.; 2. soustředit celou tuto agitační kampaň kolem hesel: ozbrojené povstání, revoluční armáda, prozatímní revoluční vláda; popularizovat program této prozatímní vlády; 3. získat pro tuto agitaci a ozbrojený boj všechny stoupence revoluční demokracie a jedině je, tj. ty, kdo jsou ochotni uveřejnit hesla skutečně realizovat; 4. podporovat myšlenku bojkotu, která

vznikla v levém křídle buržoazní demokracie, a přičinit se o to, aby to byl aktivní bojkot ve smyslu shora naznačené co nejširší agitace. Získat levicové představitele buržoazní demokracie pro revolučně demokratický program a pro činnost sblížující je s maloburžoazií a s rolnictvem; 5. nemilosrdně odhalovat a pranýřovat před nejširšími masami dělníků a rolníků buržoazní teorii „dohody“ a buržoazní „stoupence dohody“; zveřejňovat a objasňovat každý jejich zrádčovský a kolísavý krok jak před ustavením dumy, tak i v dumě, varovat dělnickou třídu před těmito buržoazními zrádci revoluce.

Proletarij, č. 15
5. září (23. srpna) 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

VELEPROSTÝ VÝKLAD VELEZMATENĚHO PLÁNU

V úvodníku [66]* jsme poukázali na zmatenost nového plánu nové Jiskry, týkajícího se „volební kampaně kolem dumy“. Zde uvádíme jeho veleprostý výklad z úst samotného Martova ve vídeňském listu Arbeiter-Zeitung^[332] (z 24. srpna podle nového kalendáře). Kurzívy v citátě jsou všude od Martova.

„Plán je takový,“ praví soudruh Martov, odvolávaje se na jeho „podporu mnoha ruskými organizacemi“: „Dělnické organizace přebírají iniciativu při zakládání *lidových agitacních výborů*, které musí být zvoleny všemi vrstvami obyvatelstva nespokojenými s carskou reformou. Úkolem těchto výborů bude především rozvinout v celé zemi agitaci za skutečně lidový zastupitelský orgán. Formálně se budou tyto výbory vytvářet v zájmu masové účasti obyvatelstva v nadcházejících volbách. Protože jsou občané našeho státu podle našeho volebního zákona vyloučeni z *přímé* účasti na volbách, mohou se voleb účastnit nepřímou, a to tak, že své názory a požadavky budou tlumočit užším kolektivům privilegovaných voličů. Výbory však mohou na tyto kolektivy voličů vyvíjet nátlak v tom smyslu, aby byli do dumy zvoleni *jedině rozhodní stoupenci demokratického a svobodného zastupitelského orgánu*. Přitom se výbory budou snažit vedle „legálního“ zastupitelského orgánu vytvořit *ilegální zastupitelský orgán*, který by v určitém okamžiku *mohl vystoupit* před celou zemí jakožto *prozatímní orgán vyjadřující vůli lidu*. Výbory budou dále vyzývat obyvatelstvo, aby své zástupce *volilo všeobecným hlasováním*; tito zástupci se pak *v určitém okamžiku sjedou do jednoho města a prohlásí se za ústavodárné shromáždění*. Toto je, dá se říci, ideální cíl kampaně. Ať už věci k tomuto cíli dospějí nebo ne, hnutí touto cestou vytvoří revoluční samosprávu, která rozbije rámec carské legality a položí základ k budoucímu triumfu revoluce. Prvky takovéto revoluční samosprávy se ponenáhlu obje-

* Viz tento svazek, s. 219–231. *Red.*

vují v celém Rusku, jako se například už nyní objevily *ve dvou kavkazských guberniích*, kde všechno obyvatelstvo bojkotuje oficiální moc a správy se ujaly orgány, které si obyvatelstvo samo zvolilo. (V závorkách: *gurižští rolníci žádají, aby tyto orgány schválil náš výbor.*)

Organizace takovéto ve všem všudy veřejně fungující samosprávy — to je forma, jakou musí být provedena likvidace samoděržaví, které nemíni dobrovolně zahájit (inaugurovat) konstituční éru. Je samozřejmé, že už jen sama možnost takovéto organizace je podmíněna rostoucí dezorganizací vládního aparátu a růstem čínorodé síly (*wirkenden Kraft*) v lidu.“

Doporučujeme soudruhům tento jedinečný plán jako *ideální cíl monarchistické (osvoboždenovské) buržoazie*, jako *ideální cíl likvidace ruské proletářské a rolnické revoluce liberálními statkáři*.

Jak jsme již nescetněkrát poukázali, osvoboždenovská, tj. monarchistická buržoazie si přeje právě takovouto „likvidaci“, při níž by se přechod moci do rukou buržoazie uskutečnil bez lidového povstání nebo alespoň bez úplného vítězství tohoto povstání. Manilovovské plány „voleb“ při zachování moci v rukou absolutistické vlády *ve všem všudy nahrávají liberální buržoazii*, která je jediná s to provést alespoň něco na způsob těchto voleb.

O detailech tohoto komického plánu se zmíníme jen krátce. Není poněkud naivní zapomínat na to, že na Kavkaze (nikoli ve dvou guberniích, ale jen v několika volostech) se samospráva opírá o *ozbrojené povstání*? Není trochu dětinské domnívat se, že co je možné v několika horských osadách vzdálené periferie Ruska, je možné i v jeho centru bez vítězství lidu nad samoděržavím? Není snad tento plán několikastupňových „voleb“ *při zachování moci v rukou absolutistické vlády ideálním pedantismem*? „Nespokojené vrstvy obyvatelstva“ (?) si zvolí lidové agitační výbory (bez programu, bez jasných hesel). Tyto výbory vytvoří „ilegální zastupitelský orgán“ (který by měl patrně nahradit ilegální organizaci *socialistické dělnické strany ryze osvoboždenovskou organizací*). Že snaha nahradit jasný revoluční termín „*prozatímní vláda jakožto orgán povstání*“ nejasným termínem

„orgán vyjadřující vůli lidu“ jen žene vodu na mlýn zemstevní buržoazní straně, je nabíledni. A všeobecné volby do ústavodárného shromáždění z iniciativy „ilegálních“ výborů a při zachování moci v rukou Trepovů a spol. — to už je úplně dětinský nápad.

Ve sporech bývá někdy užitečný i „dáblův advokát“, obhájce nesmyslného a všemi odmítaného názoru. Této role se nyní chopila Jiskra. Jejího plánu můžeme dobře využít pro pedagogické účely, pro vyvracení nesprávných názorů v kroužcích, na kratších schůzích a menších shromážděních atd., k názornějšímu porovnání hesel revolučního proletariátu s hesly monarchistické liberální buržoazie.

*Proletarij, č. 15
5. září (23. srpna) 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

JAK INFORMOVAT
MEZINÁRODNÍ
SOCIÁLNÍ DEMOKRACII
O NAŠICH STRANICKÝCH
ZÁLEŽITOSTECH

*Informovat mezinárodní sociální demokracii o našich stranických záležitostech patří k nejzávažnějším povinnostem všech sociálních demokratů, kteří žijí v zahraničí. Připomínáme to soudruhům a vyzýváme je, aby co nejenergičtěji agitovali za obranu stanovisek III. sjezdu SDDSR. Tuto agitaci je třeba provádět neustále, při každé příležitosti, při každé vhodné zámince, ve všech kroužcích dělníků v zahraničí bez rozdílu i mezi jednotlivými členy sociálně demokratických stran jiných zemí. Agitaci je třeba provádět způsobem hodným uvědomělých sociálních demokratů a členů dělnické strany. Základem agitace musí být úplná informovanost o dokumentární stránce věci. Především je tedy třeba rozšiřovat rezoluce III. sjezdu SDDSR^[47], které jsme vydali *jak francouzsky* (příloha k listu Le Socialiste z 25. června 1905. Adresa listu Le Socialiste, ústředního orgánu francouzských socialistů: Rue de la Corderie 16. Paris), tak i německy (brožura Bericht über den 3. Parteitag^[292]*. Adresa vydavatele: Birk et Co, Buchdruckerei und Verlagsanstalt in München, Wittelsbacherplatz 2. Preis 20 Pf.) Francouzský i německý překlad rezolucí lze získat také v expedici naší strany.*

Jako doplněk k tomuto základnímu materiálu by se měly překládat také nejdůležitější dokumenty a články z naší publicistiky. Přitom je třeba vytrvale odhalovat celé to nepřipustné chování chlestakovovské nové Jiskry. Jiskra

* Zpráva o III. sjezdu strany. *Čes. red.*

nevydává ani německy, ani francouzsky úplný text rezolucí^[167] své konference (usvědčující ji ze samozvaneckého a uzurpátorského přisvojení si titulu ústředního orgánu). Jiskra uveřejňuje v evropském sociálně demokratickém tisku „statistiku“ organizovaných dělníků, která je leda k smíchu (stačí připomenout, že v ruštině se nová Jiskra dosud neodvážila tuto „statistiku“ uveřejnit ze strachu, aby se nezostudila, ale my jsme ji otiskli v 9. čísle listu Proletarij v plném znění⁹⁶). Teď Jiskra rozesílá všem koloniím v zahraničí dopis^[171] podepsaný redakcí a obsahující právě tak zábavná chlestatkovovská ujištění o síle menšiny, kterou doposud před ruskými čtenáři našich sociálně demokratických novin stydlivě skrývala. Proti těmto šarlatánům je třeba ze všech sil bojovat, avšak bojovat důstojně, tak aby byla veřejnost *plně informována*, ale přitom aby byly naše záležitosti objasňovány bez jakékoli chvástivosti a šmokovství, bez snižování se k pomluvám a rozmazávání soukromých záležitostí, které nepatří na veřejnost.

*Proletarij, č. 15
5. září (23. srpna) 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

P O Z N Á M K A
K Č L Á N K U R U S K É F I N A N C E
A R E V O L U C E ⁹⁷

Redakční poznámka. Pozoruhodným potvrzením autorových závěrů je kniha Rudolfa Martina *Budoucnost Ruska a Japonska*^[330], která právě vyšla v Berlíně. Neměli jsme dosud možnost se s touto knihou seznámit, a tak se zatím zmíníme jen o jejích hlavních závěrech, jak o nich informují zahraniční listy. Autor zaujímá ryze věcné, politicky naprosto indiferentní stanovisko. Jako statistik z povolání pečlivě rozebírá finanční situaci Ruska a dospívá k závěru, že ať bude válka pokračovat, nebo bude uzavřen mír, nevyhnutelně dojde k bankrotu. Ruské zemědělství je v hlubokém úpadku a k tomu, aby se postavilo na nohy, bylo by zapotřebí kapitálu ve výši 50 miliard rublů. Rozpočtový deficit bude v příštím desetiletí činit nejméně 300 miliónů rublů ročně. Státní dluh Ruska, který podle autorova odhadu dosahuje v současné době 8 miliard rublů, vzroste během pěti let na 12 miliard. Uhradit úroky z půjček není z čeho, protože nikdo teď Rusku peníze nepůjčí. Obdoba mezi Ruskem roku 1905 a Francií Ludvíka XVI. je až zarážející. Rudolf Martin naléhavě radí Německu, aby se co možná nejrychleji (nejraději na účet Ameriky) zbavilo ruských půjček, do kterých vložilo v přepočtu na německou měnu skoro půldruhé miliardy rublů. Evropská buržoazie předvídá nevyhnutelnost ruského krachu, a proto se snaží co nejrychleji vyklouznout.

Proletarij, č. 15
5. září (23. srpna) 1905

Podle textu listu Proletarij

V Z T A H

S O C I Á L N Í D E M O K R A C I E

K R O L N I C K É M U H N U T Í

Všechen sociálně demokratický tisk již nesčetněkrát vysvětloval, jaký obrovský význam má v nynější demokratické revoluci v Rusku rolnické hnutí. Třetí sjezd SDDSR schválil, jak známo, zvláštní rezoluci^[222] týkající se této otázky, aby byla přesněji vymezena a sjednocena činnost celé strany uvědomělého proletariátu právě ve vztahu k nynějšímu hnutí rolnictva. Ale přestože byla tato rezoluce předem připravena (první návrh^[90] byl otištěn v 11. čísle listu *Vperjod* z 10. (23.) března^[91] t. r.*), přestože byla zevrubně projednána stranickým sjezdem, který se snažil zformulovat již vyhraněné názory celé ruské sociální demokracie, přesto vzbudila u řady soudruhů pracujících v Rusku rozpaky. Saratovský výbor se jednomyslně usnesl^[216], že je tato rezoluce nepřijatelná (viz *Proletarij*, č. 10^[217]). Bohužel se nám až do dneška nedostalo vysvětlení tohoto verdiktu, ačkoli jsme o ně hned tehdy žádali^[85]. Víme jen, že saratovský výbor uznal za nepřijatelnou také agrární rezoluci novojiskrovské konference^[147], čili že byl nespokojen s tím, co měly obě rezoluce společné, a nikoli s tím, čím se od sebe lišily.

Nový materiál k této otázce poskytuje dopis^[284] jednoho moskevského soudruha (vydaný jako hektografovaný leták), který nám byl doručen. Otiskujeme jej v plném znění:

* Viz Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 344–345. *Red.*

OTEVŘENÝ DOPIS ÚSTŘEDNÍMU VÝBORU A SOUDRU HŮM PRACUJÍCÍM NA VESNICI

Soudruzi! Okruhová organizace moskevského výboru se naplno pustila do práce mezi rolnictvem. Nedostatek zkušeností při organizování práce tohoto druhu, zvláštní podmínky naší středoruské vesnice, ale také ne dost jasně směrnice pro tuto práci v rezolucích III. sjezdu a zároveň téměř absolutní nedostatek materiálu o práci mezi rolnictvem jak v periodickém, tak i ve všem ostatním tisku nás nutí, abychom se obrátili na ÚV se žádostí o zaslání podrobných směrnic jak zásadního, tak i praktického rázu, a vás, soudruhy, kteří pracujete na tomto úseku, prosíme, abyste nás obeznámili se svými zkušenostmi z praxe.

Považujeme za nutné seznámit vás s tím, jaké rozpaky u nás vznikly při čtení rezoluce III. sjezdu „o vztahu k rolnickému hnutí“, a také s organizačním plánem, který právě začínáme u nás na vesnici uskutečňovat:

„bod a) Propagovat v širokých vrstvách lidu myšlenku, že sociální demokracie si klade za úkol co nejenergičtěji podporovat všechna revoluční opatření rolnictva, která mohou zlepšit jeho postavení, včetně konfiskace statkářských, státních, církevních, klášterních a údělných pozemků“ (z rezoluce III. sjezdu SDDSR).

V tomto bodě je především nejasné, jakým způsobem stranické organizace chtějí a měly by provádět propagandu. K propagandě je zapotřebí především organizace mající co nejbliž k těm, kteří mají být propagandou získáváni. Budou-li takovou organizací výbory z řad vesnického proletariátu, nebo je-li možné k propagandě ústní i k propagandě tiskem využívat také jiných organizačních cest, to zůstává otevřenou otázkou.

Totéž se dá říci i o slibované energické podpoře. Podpora, navíc ještě energická, může být zajištěna jen tehdy, existují-li místní organizace. A vůbec se nám zdá otázka „energické podpory“ krajně nejasná. Může snad sociální demokracie podporovat vyvlastnění těch statkářských pozemků, které jsou obdělávány nejintenzivnějším způsobem za použití strojů, lepších kultur atd.? Přejít takových pozemků do rukou maloburžoazních vlastníků, byť i pro zlepšení jejich vlastního postavení sebevíc žádoucí, byl by z hlediska kapitalistického rozvoje daného hospodářství krokem zpět. A proto bychom měli, chceme-li zůstat sociálními demokraty, doplnit tento bod o „podpoře“ výhradou: „bude-li vyvlastnění těchto pozemků a jejich předání do rolnického (maloburžoazního) vlastnictví vyšší formou rozvoje daného hospodářství na daných pozemcích“.

Dále:

„bod d) Usilovat o samostatnou organizaci vesnického proletariátu, o jeho splynutí s proletariátem městským pod praporem sociálně demokratické strany a o prosazení jeho zástupců do rolnických výborů.“

Zde budí pochybnosti poslední část tohoto bodu. Jde totiž o to, že buržoazně demokratické organizace jako Rolnický svaz a reakční utopické organizace jako socialisté-revolucionáři organizují pod svým praporem jak buržoazní, tak i proletářské vrstvy rolnictva. A budeme-li tedy prosazovat své představitele z organizací vesnického proletariátu do takovýchto „rolnických“ výborů, octneme se v rozporu sami se sebou, se svými vlastními názory na blok atd.

I zde jsou tedy nutné opravy, a to velmi důkladné opravy.

A nyní ještě několik všeobecných poznámek k rezolucím III. sjezdu. Bylo by záhodno rozebrat je co možná nejdříve a co možná nejpodrobněji.

Co se týče plánu vytvořit v rámci naší okruhové organizace „vesnickou“ organizaci, musíme říci, že pracujeme za takových podmínek, o jakých není v rezoluci III. sjezdu ani zmínky. Především musíme připomenout, že v oblasti naší činnosti — v Moskevské gubernii a přílehlých újezdech sousedních gubernií — se převážně provozuje průmyslová výroba a poměrně málo vyspělá domácká výroba a jen velmi nepatrná část obyvatelstva se zabývá *všhradně* zemědělstvím. Kromě skutečně velkých továren s 10 až 15 tisíci dělníků jsou tu malé továrničky o 500—1000 zaměstnancích, roztroušené po zapadlých obcích a vesnicích. Zdálo by se, že tyto podmínky skýtají velmi příznivou půdu pro činnost sociální demokracie, ale praxe ukázala, že tyto předpoklady vycházejí z povrchního pohledu a nesnesou kritiku. Naš „proletariát“ v převážné své většině se stále ještě neodtrhl od půdy, třebaže některé továrny existují už 40—50 let. „Vesnice“ se k němu přisála tak pevně, že se u našeho proletariátu nerozvíjejí všechny ty psychologické a další předpoklady, jež obvykle vznikají v procesu kolektivní práce u „ryzích“ proletářů. Zemědělské hospodářství našich „proletářů“ má také jakési bastardní formy. Tkadlec pracující v továrně si najímá zemědělského dělníka k obdělávání svého kousičku půdy. Na témže kousičku pracuje i jeho žena (pokud také nepracuje v továrně), jeho děti, staří rodiče, invalidé a jednou na něm bude pracovat i on sám, až zestárne, utrpí úraz nebo ho z práce vyženou pro vzpurnost nebo nespolehlivost. Takové „proletáře“ stěží můžeme označovat za proletáře. Co do svého ekonomického postavení jsou to chudáci, pauperové. Svou ideologií se však řadí k maloburžoazii. Jsou nevzdělaní a konzervativní. Z jejich prostředí se rekrutují „černosotňovské“ živly. Přesto se i u nich začíná poslední dobou pro-

bouzet uvědomění. Tím, že v nich hrajeme na jejich „ryze“ proletářskou strunu, probouzíme tuto zaostalou masu ze staletého spánku, a ne bezúspěšně. Naše kontakty se rozšiřují a místy jsou již dosti silné, pauperové podléhají našemu vlivu a přijímají naši ideologii jak v továrnách, tak i na vesnici. A my se domníváme, že nebude ortodoxní, začneme-li zakládat organizace i v prostředí, které není „ryze“ proletářské. Jiné prostředí totiž u nás není, a budeme-li trvat na ortodoxnosti, budeme-li organizovat jen skutečně vesnický „proletariát“, pak budeme muset rozpustit jak naši organizaci, tak i organizace sousední. Víme, že se nám bude těžko bojovat proti touze po vyvlastnění orné i jiné půdy, kterou statkáři nechávají ležet ladem nebo na které otcové v mnišských čepičkách a kutnách nedokázali jaksepatří hospodařit. Víme, že buržoazní demokracie, počínaje „demokraticko-monarchistickou“ frakcí (jaká existuje v ruském újezdě) a konče „rolnickým“ svazem, bude s námi soupeřit o vliv na „paupery“, ale my paupery obrátíme proti nim. Využijeme v okruhu všech sociálně demokratických sil inteligence i dělnického proletariátu k tomu, abychom ustavili a upevnili naše sociálně demokratické výbory složené z „pauperů“. A budeme přitom postupovat podle takového plánu: V každém újezdním městě nebo velkém průmyslovém středisku ustavíme újezdní výbory skupin okruhové organizace. Újezdní výbor bude kromě výborů v továrnách a závodech svého obvodu organizovat také „rolnické“ výbory. Tyto výbory nesmějí být z konspirativních důvodů příliš početné a musí se skládat z revolučně nejuvědomělejších a nejschopnějších rolníků pauperů. Tam, kde jsou jak továrny, tak rolníci, je nutné z nich vytvořit jeden výbor podskupiny.

Takový výbor musí především důkladně a přesně prozkoumat místní podmínky svého působení: A. Pozemkové poměry: 1. Rolnické přídělky, pachtý, formy pozemkové držby (občiny, samostatná hospodářství atd.). 2. Okolní pozemky: a) komu patří; b) jak jsou velké; c) jaký vztah mají k těmto pozemkům rolníci; d) za jakých podmínek se těchto pozemků užívá: (1) odpracovávání, (2) nadměrné pachtovné za „odřezky“ atd.; e) zadluženost kulakům, statkářům aj. B. Poplatky, daně, výše daňového zatížení rolnických a statkářských pozemků. C. Odcházení za prací a domácká práce, osobní doklady, najímání do práce v zimě aj. D. Místní továrny a závody a pracovní podmínky v nich: 1. mzdy; 2. pracovní doba; 3. postoj správy podniku; 4. ubytovací podmínky atd. E. Veřejná správa: obvodní náčelníci, staršina, písař, volostní soudcové, strážníci, pop. F. Zemstvo: zástupci rolníků a zaměstnanci zemstva: učitel, lékař, knihovny, školy, čajovny. G. Volostní shromáždění, jejich složení a způsob jejich správy. H. Organizace: Rolnický svaz, socialisté-revolucionáři, sociální demokraté.

Po zjištění všech těchto okolností je rolnický sociálně demokratický

výbor povinen prosazovat na volostních shromážděních usnesení vyplývající z tak či onak nenormálního stavu věcí. Zároveň s tím bude tento výbor provádět i zesílenou propagandu a agitaci idejí sociální demokracie v masách, organizovat kroužky, kratší schůze a menší shromáždění, rozšiřovat letáky a literaturu, pořádat peněžité sbírky pro stranickou pokladnu a udržovat prostřednictvím újezdni skupiny styky s okruhovou organizací.

Podaří-li se nám ustavit větší počet takových výborů, pak bude úspěch sociální demokracie zajištěn.

Okruhový organizátor

Nebudeme se samozřejmě pouštět do podrobného rozpracování konkrétních směrnic, o kterých se soudruh zmiňuje; to je věc místních pracovníků a ruského ústředí řídicího praktickou činností. Chceme pouze využít obsažného dopisu moskevského soudruha k objasnění rezoluce III. sjezdu a naléhavých úkolů strany vůbec. Z dopisu je patrné, že rozpaky vyvolané rezolucí III. sjezdu jen částečně vplynuly z teoretických pochybností. Dalším jejich zdrojem je *nový*, dříve neznámý problém vzájemného vztahu mezi „revolučními rolnickými výbory“ a „sociálně demokratickými výbory“ pracujícími mezi rolnictvem. Už jen sám fakt, že se tato otázka vynořila, svědčí o značném pokroku sociálně demokratické činnosti mezi rolnictvem. Na pořad se již dostávají otázky značně detailní, vyvolané praktickými potřebami „vesnické“ agitace, která tu již začíná trvale zapouštět kořeny a nabývat vyhraněných, stálých forem. A autor dopisu nejednou zapomíná, že sjezdové rezoluci vytýká nejasnost proto, že vlastně hledá odpověď na otázku, kterou sjezd strany vůbec neměl a nemohl mít na pořadu.

Tak například není zcela správný autorův názor, že jak propagandu našich idejí, tak i podporu rolnického hnutí mohou provádět „jen“ místní organizace. Takové organizace jsou samozřejmě žádoucí a při rozmáhající se činnosti dokonce nezbytné, avšak tuto činnost je možné a nutné rozvíjet i tam, kde takové organizace nejsou. Rolnickou otázku musíme mít na zřeteli při veškeré své činnosti, i když pracujeme výhradně mezi městským proletariátem, a musíme

popularizovat prohlášení, které ústy III. sjezdu učinila *celá strana uvědomělého proletariátu*, a to, že podporujeme rolnické povstání. To se rolníci musí dovědět — prostřednictvím tiskovin, dělníků, zvláštních organizací atd. Rolníci musí vědět, že sociálně demokratický proletariát se při své podpoře rolníků *nezastaví* ani před konfiskací půdy (tj. před vyvlastněním vlastníků bez náhrady).

Autor dopisu nadhazuje jednu teoretickou otázku: zda by se požadavek vyvlastnění velkostatků a jejich předání do „vlastnictví rolnické maloburžoazie“ neměl omezit zvláštní výhradou. Tento návrh je však dokladem, že autor svévolně zužuje smysl rezoluce III. sjezdu. V rezoluci *není ani slova* o tom, že by se strana sociálních demokratů zavazovala podporovat přechod konfiskovaných pozemků právě do rukou maloburžoazních vlastníků. V rezoluci se mluví o podpoře „včetně konfiskace“, tj. včetně vyvlastnění bez náhrady, ale komu má být vyvlastněná půda odevzdána, to rezoluce vůbec neřeší. Že tato otázka zůstala otevřená, není náhodné: z článků v listu *Vperjod* (čísla 11^[91], 12^[81], 15^[63])* vysvítá, že se nepovažovalo za rozumné rozhodovat tuto otázku už předem. Uvádělo se tam například, že za demokratické republiky nemůže sociální demokracie nic závazně slibovat a svazovat si ruce v otázce nacionalizace půdy.

Na rozdíl od maloburžoazních socialistů-revolucionářů je pro nás *v této chvíli* vskutku ze všeho nejdůležitější revolučně demokratický charakter rolnických povstání a samostatné organizování vesnického proletariátu v třídní stranu. Dnes není nejdůležitější vymýšlet nejrůznější plány typu „čornyj pereděl“^[76] nebo plány nacionalizace půdy, nýbrž dosáhnout toho, aby si rolnictvo uvědomilo nezbytnost *revolučního* rozbití starého řádu a aby je uskutečnilo. Proto socialisté-revolucionáři naléhají na „socializaci“ apod.,

* Viz Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 340–345, 355–360 a Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 65–79. *Red.*

kdežto my na vytváření *revolučních rolnických výborů*, bez nichž, jak my tvrdíme, budou všechny přeměny k ničemu. Jedině s nimi, za jejich podpory je možné *vítězství rolnického povstání*.

Rolnickému povstání musíme být všemožně nápomocni, a to včetně konfiskace půdy, ale *naprosto ne včetně různých maloburžoazních fantastických plánů*. Podporujeme rolnické hnutí potud, pokud je hnutím revolučně demokratickým. Pokud se však projeví jako hnutí reakční, protiproletářské, jsme připraveni (ihned, bez meškání) obrátit své zbraně proti němu. Celá podstata marxismu je v tomto dvojjediném úkolu, který mohou zjednodušovat nebo redukovat na jednoznačný a jednoduchý úkol jedině lidé, kteří marxismus nechápu.

Vezměme si konkrétní příklad. Předpokládejme, že rolnické povstání zvítězilo. Revoluční rolnické výbory a prozatímní revoluční vláda (opírající se zčásti právě o tyto výbory) může provést jakoukoli konfiskaci velkého pozemkového vlastnictví. Jsme pro konfiskaci, to už jsme prohlásili. Komu však doporučíme předat zkonfiskované pozemky? My jsme si v této věci nesvázali a nikdy nesvážeme ruce podobnými prohlášeními, jaká neopatrně navrhuje autor dopisu. Zapomněl, že se v téže rezoluci III. sjezdu mluví o „*očištění revolučně demokratického obsahu rolnického hnutí od nejrůznějších reakčních příměsí*“, to za prvé, a za druhé se tam mluví o nutnosti „*ve všech případech a za všech okolností samostatně organizovat vesnický proletariát*“. Takové jsou naše směrnice. Reakční příměši budou v rolnickém hnutí vždycky a těm my předem vypovídáme boj. Třídní antagonismus mezi vesnickým proletariátem a rolnickou buržoazií je nevyhnutelný a my jej předem odhalujeme, vysvětlujeme a *na jeho bázi se chystáme k boji*. Jedním z podnětů k boji se velmi snadno může stát otázka, komu a jak odevzdat zkonfiskované pozemky. My tuto otázku nezastíráme, neslibujeme rovné rozdělení půdy, „socializaci“ apod., ale říkáme: O tohle se ještě utkáme, znovu se utkáme, utkáme

se na jiném kolbišti a s jinými spojenci; v této věci půjdeme rozhodně s vesnickým proletariátem, s celou dělnickou třídou *proti* rolnické buržoazii. Prakticky to může znamenat jak přechod půdy do rukou třídy drobných zemědělských vlastníků, a to tam, kde dosud převládají zotročující, nevolnické rysy velkého vlastnictví, kde zatím neexistují materiální podmínky pro socialistickou velkovýrobu, tak nacionalizaci půdy, tam, kde již zcela zvítězila demokratická revoluce, tak i převedení kapitalistických velkostatků do rukou *dělnických sdružení*, neboť budeme od revoluce demokratické neprodleně přecházet k revoluci socialistické takovým způsobem, jaký bude nejlépe odpovídat naší síle, síle uvědomělého a organizovaného proletariátu. Jsme pro nepřetržitou revoluci. Nezastavíme se v půli cesty. A neslibujeme-li nejrůznější „socializace“ okamžitě a ihned, tedy právě proto, že známe skutečné podmínky pro splnění tohoto úkolu a nezastíráme, nýbrž poukazujeme na skutečnost, že uvnitř rolnictva dozrává nový třídní boj.

Zpočátku do všech důsledků, všemi prostředky až po konfiskaci podporujeme rolníky proti statkářům vůbec a pak teprve (či přesněji řečeno současně s tím) podporujeme proletariát proti rolnictvu jako celku. Odhadnout už *dnes*, jaká bude kombinace sil uvnitř rolnictva „druhý den“ po revoluci (demokratické) — to je pustá utopie. Aniž se uchýlíme k hazardérství, aniž zradíme své vědecké svědomí a propadneme honbě za lacinou popularitou, můžeme říci a říkáme *jen jedno*: Všemi prostředky pomůžeme veškerému rolnictvu uskutečnit demokratickou revoluci, abychom *mohli snadněji*, my — strana proletariátu, přejít co možná nejrychleji k novému a vyššímu úkolu — k revoluci socialistické. Neslibujeme žádné harmonické řešení, žádné rovnostářství, žádnou „socializaci“ po vítězství *nynějšího* rolnického povstání, naopak „slibujeme“ nový boj, novou nerovnost, novou revoluci, k níž se snažíme dospět. Naše učení není tak „medové“ jako řečičky socialistů-revolucionářů, ale kdo si potrpí na to, aby byl *krmen* jen medem, ten

ať si jde k socialistům-revolucionářům; takovým lidem řekneme: Spánembohem, nikdo vás nedrží!

Toto marxistické stanovisko řeší podle našeho názoru i otázku výborů. Máme za to, že *vytvářet sociálně demokratické rolnické výbory není správné*: buď výbory sociálně demokratické, a tedy nejen rolnické*, anebo rolnické, a tedy nikoli ryze proletářské, nikoli sociálně demokratické. Kdekdo je ochoten tyto dvě věci směřovat, ale my k těmto lidem nepatříme. Všude, kde to jen bude možné, budeme se snažit organizovat *vlastní* výbory, výbory *sociálně demokratické dělnické strany*. Budou v nich zastoupeni rolníci i pauperi, intelligence i prostitutky (nedávno se nás jeden dělník v dopise ptal, proč by se nemělo agitovat také mezi prostitutkami), vojáci, učitelé i dělníci, zkrátka *všichni sociální demokraté a nikdo kromě sociálních demokratů*. Tyto výbory budou samy rozvíjet veškerou sociálně demokratickou činnost v plném rozsahu, ale zároveň se budou snažit vytvořit speciální a samostatné organizace vesnického proletariátu, protože sociální demokracie je třídní strana proletariátu. Je *velkým bludem* považovat za „neortodoxní“ snahu organizovat proletariát, který se ještě zcela nezabavil různých přežitků minulosti, a chtěli bychom doufat, že dotyčná místa v dopise se zakládají na pouhém nedorozumění. Hlavním jádrem naší sociálně demokratické dělnické strany vždycky nevyhnutelně bude městský a průmyslový proletariát, ale zároveň pro ni musíme získávat ostatní pracující a vykořisťované, vychovávat je a organizovat, a to všechny bez výjimky, tak jak to požaduje náš program: včetně domáckých výrobců, pauperů, žebráků, služebnictva, bosáků i prostitutek, samozřejmě s naprosto nezbytnou a závaznou podmínkou, že se oni přimknou k sociální demokracii, a nikoli ona k nim, že oni budou přecházet na stanovisko proletariátu, nikoli proletariát na jejich stanovisko.

A nač tedy vůbec vytvářet revoluční rolnické výbory?

* V rukopisu se dále praví: „a už vůbec ne specificky rolnické“. *Red.*

Jsou vůbec zapotřebí? zeptá se čtenář. Ano, jsou. Naším ideálem je vytvořit všude na vesnicích čistě sociálně demokratické výbory, které by se pak dohodly se *všemi* revolučně demokratickými vrstvami, skupinami a kroužky rolnictva na vytvoření revolučních rolnických výborů. Byla by to přesná analogie samostatného postavení sociálně demokratické dělnické strany ve městě a jejího spojenectví se všemi revolučními demokraty za účelem povstání*. Jsme pro povstání rolnictva. Jsme bezpodmínečně proti směšování a slučování různorodých třídních sil a různorodých stran. Jsme pro to, aby sociální demokracie v zájmu povstání popoháněla kupředu *veškerou* revoluční demokracii, pomáhala *veškeré* revoluční demokracii organizovat se, *šla po jejím boku*, aniž by s ní splývala, na barikády ve městech a proti statkářům a policii na vesnicích.

Ať žije povstání města i vesnice proti samoděržaví! Ať žije revoluční sociální demokracie jako přední oddíl *veškeré* revoluční demokracie v nynější revoluci!

Proletarij, č. 16
14. (1.) září 1905

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

* V rukopisu se dále praví: „Rolnické hnutí je počátkem rolnického povstání“. *Red.*

CO CHTĚJÍ A ČEHO SE OBÁVAJÍ NAŠI LIBERÁLNÍ BURŽOOVÉ?

U nás v Rusku je prozatím politická výchova lidu a inteligence na velmi nízké úrovni. Vyhraněné politické přesvědčení a pevné stranické názory se tu prozatím skoro vůbec neutvořily. Lidé u nás příliš snadno uvěří kdejakému protestu proti samoděržaví, je jim proti myslí každá kritika povahy a podstaty tohoto protestu a pokládají ji za škodlivé tříštění osvobozeneckého hnutí. Není proto divu, že mezi nejrůznějšími volnomyšlenkářskými intelektuály, kteří nenávidí analýzu třídního obsahu „osvobožděnovského“ liberalismu, je velmi rozšířeno Osvobožděníje, vydávané za redakce pana Struveho právě pod všeobecným heslem osvobození.

Osvobožděnovský liberalismus je totiž jen systematictější a cenzurou neomezovaný výraz hlavních rysů celého ruského liberalismu. Čím více postupuje kupředu revoluce, tím více odhaluje tento liberalismus svou pravou tvář a tím méně omluvitelný je strach podívat se pravdě zpřímá do očí, uvědomit si skutečnou podstatu tohoto liberalismu. V tomto ohledu jsou obzvlášť příznačné Politické dopisy^[12] známého historika pana Pavla Vinogradova ve známém liberálním orgánu Russkije vědomosti (z 5. srpna). Neméně příznačné je, že i další liberální listy, jako například Naša žizň, přetiskly výňatky z tohoto slovního díla bez jediného slova rozhořčení a nevole. Pan Pavel Vinogradov v něm vyjádřil neobyčejně výstižně zájmy, taktiku i psychologii zjištěné buržoazie: někteří prohnanější liberálové by možná tuto jeho upřímnost považovali za nemístnou, ale tím větší cenu má pro uvědomělé dělníky. Uvedme tu

závěrečná slova článku pana Vinogradova, která vyjadřují celou jeho kvintesenci:

„Nevím, zda se ještě Rusku podaří dospět k novému zřízení obdobnou cestou, jakou prošlo Německo v roce 1848, ale nepochybuji o tom, že je třeba vynaložit veškeré úsilí, aby se dalo touto cestou, a nikoli cestou, kterou si zvolila Francie v roce 1789.

Na této druhé cestě hrozí nevyzrálé, nestmelené ruské společnosti, plné vnitřních rozbrojů, neslýchané nebezpečí, ne-li záhuba. Neradi bychom se dožili názorných lekcí na téma, co je moc, pořádek, národní jednota, organizace společnosti, tím spíše, že tyto názorné lekce by udílel buďto náš strážmistr, který znovu nabral síl, nebo německý vachmajstr, kterému by anarchie v Rusku umožnila uskutečnit to, k čemu se cítí předurčen Prozřetelností.“

Tohle tedy nejvíc leží v hlavě ruskému buržoovi: neslýchaná nebezpečí „cesty“ z roku 1789! Buržoa by nebyl proti cestě Německa v roce 1848, ale vynaloží „veškeré úsilí“, abychom se vyhnuli cestě francouzské. Poučný výrok, nad kterým stojí za to dobře se zamyslet.

V čem je zásadní rozdíl mezi oběma cestami? V tom, že buržoazně demokratický převrat, uskutečněný roku 1789 Francií a roku 1848 Německem, byl v prvním případě doveden až do konce, kdežto v druhém ne; v prvním případě dospěl až k nastolení republiky a úplné svobody, kdežto v druhém případě zůstal v půli cesty, neodstranil ani monarchii, ani reakci; v druhém případě probíhal hlavně pod vedením liberální buržoazie, která vlekla za sebou ještě nedostatečně konsolidovanou dělnickou třídu, kdežto v prvním případě se na něm alespoň do určité míry aktivně podílela revoluční masa lidu, dělníků a rolníků, která alespoň na čas odsunula stranou spořádanou a umírněnou buržoazii; ve druhém případě po převratu rychle došlo k „uklidnění“ země, tj. k potlačení revolučního lidu a k triumfu „strážmistra a vachmajstra“, v prvním případě přinesl alespoň na nějakou dobu moc revolučnímu lidu, který rozdrtil odpor „strážmistrů a vachmajstrů“.

A vida, učený lokaj ruské buržoazie varuje ve „veleváženém“ liberálním orgánu právě před touto první, „fran-

couzskou“ cestou. Učený historik touží po „německé“ cestě a otevřeně se k tomu přiznává. Velmi dobře ví, že se německá cesta neobešla bez ozbrojeného povstání lidu. V letech 1848 a 1849 byla v Německu celá řada povstání a dokonce prozatímních revolučních vlád. *Ale ani jedno z těchto povstání nedospělo k úplnému vítězství.* Nejúspěšnější, berlínské povstání z 18. března 1848 neskončilo svržením královské moci, ale *ústupky* krále, který se udržel u moci, velmi rychle se z částečné porážky vzpamatoval a všechny tyto ústupky zase odvolal.

Nuže: učený buržoazní historik se nebojí povstání lidu. *Obává se vítězství lidu.* Nebojí se toho, že by reakce, byrokracie, kterou tak nenávidí, mohla dostat od lidu tak trochu za vyučenou. *Obává se svržení reakční moci lidem.* Nenávidí samoděržaví a z celého srdce si přeje, aby bylo svrženo, ale *záhubu* Ruska nespátřuje v zachování samoděržaví, v pozvolném otravování národního organismu hnilobou dosud neusmrceného parazita monarchické moci, *nýbrž v úplném vítězství lidu.*

Tento vědecky založený hokynář ví, že revoluční doba je pro lid dobou názorných lekcí, jenomže si nepřeje, aby se lidu dostalo názorných lekcí o *potření reakce*, a tak nás straší názornými lekcemi o *potření revoluce*. Víc než ohně se bojí cesty, která třeba jen na krátkou dobu přivedla revoluci k vítězství, a z celého srdce touží po takovém vyústění, k jakému věci dospěly v Německu, kde na dlouhá a dlouhá období úplně zvítězila reakce.

Nevítá revoluci v Rusku, ale jen se snaží omluvit její vinu. Nepřeje si vítězství revoluce, nýbrž její nezdár. Reakci považuje za jev zákonitý a oprávněný, přirozený a trvalý, spolehlivý a rozumný. V revoluci však vidí jev nezákonný, fantastický, neoprávněný, který se dá v nejlepším případě do jisté míry *ospravedlnit* nepevností, „slabostí“ a „neudržitelností“ absolutistické vlády. Tento „objektivní“ historik nepohlíží na revoluci jako na nejzákonnější právo lidu, ale jen jako na nenáležitý a nebezpečný způsob nápravy výstřel-

ků reakce. Úplné vítězství revoluce je pro něho totožné s „anarchií“, kdežto úplné vítězství reakce nebude znamenat anarchii, nýbrž jen jisté zesílení některých nezbytných funkcí státu. Nedovede si představit jiný způsob „vlády“ než monarchický, jiný „pořádek“ a jinou „organizaci společnosti“ než buržoazní. Z oněch evropských sil, jimž prý revoluce v Rusku „umožní ukutečnit to, co jim předurčila Prozřetelnost“, zná jenom „německého vachmajstra“, ale nezná a nechce znát *německého sociálně demokratického dělníka*. Ze všeho nejvíc se mu příčí „zrupnost“ těch, „kdo se chystají předejít západní buržoazii“ (pan profesor píše slovo buržoazie v ironických uvozovkách, jářku, kdo mohl vymyslet takové hloupé označení pro evropskou — ev-ro-p-skou! — kulturu!). Tento „objektivní historik“ shovívavě přimhuřuje oči nad tím, že právě díky zastaralé a ničemné ruské samovládě Evropa už po celá desetiletí politicky přešlapuje na místě nebo jde zpět. Bojí se názorných lekcí od „strážmistra, který znovu nabral síl“, a proto ze všeho nejvíc varuje — ó, jaký to vůdce lidu, jaká to politická hlava! — před rozhodným potřením všech „sil“ dnešního strážmistra. Může být něco hnusnějšího než tato patolízalská figura? Může být něco odpornějšího než tato zrada revoluce, skrývající se v omáčce rádobyvědeckého a rádobyobjektivního rozboru dané otázky? Posviťte si na Rusa, a uvidíte Tataara! říkal Napoleon. Posviťte si na ruského liberálního buržu, říkáme my, a uvidíte strážmistra navlečeného do zbrusu nové uniformy, jemuž se má ponechat 9/10 jeho *starých* sil z toho hluboce „vědeckého“ a „objektivního“ důvodu, aby si snad nezamanul „nabrat *nových* sil“! V každém buržoazním ideologovi se skrývá skrznaskrz čachrářská dušička; nepomýšlí na zničení *síl* reakce a „strážmistra“, ale na to, jak by tohoto strážmistra podplatil, podmazal, obměkčil tím, že se s ním co možná nejrychleji dohodne.

Jak výtečně tento veleučení ideolog buržoazie potvrzuje všechno, co jsme už nejednou řekli v listu Proletarij o pod-

statě a povaze ruského liberalismu! Na rozdíl od evropské buržoazie, která byla svého času revoluční a teprve po několika desetiletích se postavila na stranu reakce, naši samorostlí mudrcové naráz přeskakují nebo chtějí přeskočit od revoluce k umírněné a spořádané vládě reakční buržoazie. Buržoazie nechce a v důsledku svého třídního postavení ani nemůže chtít revoluci. Buržoazie se chce pouze dohodnout s monarchií proti revolučnímu lidu, chce se jen připlížit k moci za zády lidu.

A jakou poučnou lekci dává tento mudrc liberální buržoazie oněm sociálně demokratickým doktrinářům, kteří to se svými názory dotáhli až k následující rezoluci^[137], přijaté kavkazskými novojiskrovci a *speciálně schválené* ve zvláštní příloze Jiskry! Tato rezoluce (spolu se schválením Jiskry^[158]) byla v plném znění přetištěna v brožuře N. Lenina *Dvě taktiky*^[69] (s. 68—69)*, ale protože je soudruhům v Rusku málo známa, neboť redakce Jiskry nechtěla ve svém listu tuto podle jejího názoru „velmi zdařilou“ rezoluci otisknout, uvádíme ji tu v plném znění, všem sociálním demokratům pro poučení a Jiskře pro ostudu:

„V zájmu toho, aby byla straně zajištěna naprostá svoboda kritiky rodičů se buržoazního státního zřízení, konference“ (kavkazská konference novojiskrovců) „považuje za svůj úkol využít revoluční situace k prohloubení sociálně demokratického uvědomění proletariátu, a proto se vyslovuje proti vytvoření sociálně demokratické prozatímní vlády a proti vstupu do ní a považuje za nejúčelnější vykonávat na buržoazní prozatímní vládu nátlak zvenčí za účelem přiměřené demokratizace státního zřízení. Konference má za to, že vytvoření prozatímní vlády sociálními demokraty nebo jejich vstup do ní by vedl jednak k tomu, že by od sociálně demokratické strany odpadly široké masy zklamaného proletariátu, neboť i kdyby sociální demokracie uchvátila moc, nebyla by s to uspokojit naléhavé potřeby dělnické třídy včetně uskutečnění socialismu, a jednak *by to odradilo od revoluce buržoazní třídy a oslabilo tím její rozmach.*“

* Viz tento svazek, s. 106. *Red.*

Je to ostudná rezoluce, neboť je výrazem zrady zájmů dělnické třídy (aniž to její autoři, kteří se octli na šikmé ploše oportunistu, chtěli a aniž si to uvědomovali) ve prospěch zájmů buržoazie. Tato rezoluce dává posvěcení tomu, aby se v období demokratické revoluce proletariát stal jenom přívěskem buržoazie. Stačí, abyste si tuto rezoluci porovnali s výše uvedeným citátem z pana Vinogradova (a takových citátů najde každý v liberální publicistice stovky, ne-li tisíce), a uvidíte, do jakého bahna novojiskrovci zabředli. Vždyť pan Vinogradov, tento veskrze typický ideolog buržoazie, *se už odvrátil* od revoluce! Co myslíte, páni novojiskrovci, neoslabil tím snad „rozmach revoluce?“ Neměli byste se snad na pány Vinogradovy obrátit s kajícínou prosbou, aby se „neodvraceli od revoluce“ *za cenu toho, že se vy sami vzdáte vedení revoluce?*

Proletarij, č. 16
14. (1.) září 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

TEORIE SAMOVOLNÉHO VZNIKU

„Jiskra dokázala, že ústavodárné shromáždění může vzniknout samovolně, bez spolupůsobení jakékoli vlády, tedy i vlády prozatímní. Od nynějška můžeme považovat tento strašný problém za vyřešený a všechny spory, které se kolem něho vedly, musí ustát.“^[37]

To napsal Bund⁹⁸ ve 247. čísle listu *Poslednije izvěstija* z 1. září (19. srpna). Není-li to ironie, pak si ani nelze představit lepší „rozvinutí“ názorů Jiskry. Buď jak buď, teorie „samovolného vzniku“ zapustila kořeny, „strašný problém“ je vyřešen a spory „musí ustát“. Jaké blaho! Od nynějška budeme žít beze sporů o tento strašný problém a budeme se opájet novou, právě vynalezenou, jako dětské oči prostou a jasnou teorií „samovolného vzniku“. Je sice pravda, že sama tato teorie nevznikla samovolně, nýbrž je plodem veřejně přiznávaného důvěrného svazku mezi Bundem a novou Jiskrou, ale koneckonců není důležitý původ teorie, nýbrž její hodnota.

Jak nedůvtipní byli ti nebozí sociální demokraté Ruska, kteří zmíněný „strašný problém“ projednávali jak na III. sjezdu SDDSR^[47], tak i na konferenci novojiskrovců^[141]: jedni neustále vykládali o prozatímní vládě *kvůli* vzniku, nikoli však samovolnému vzniku ústavodárného shromáždění; druzí připouštěli (rezoluce konference), že „za rozhodné vítězství revoluce nad carismem“ „je možno považovat“ také „rozhodnutí takového či onakého zastupitelského orgánu svolat pod přímým revolučním nátlakem lidu ústavodárné shromáždění“, ale nikdo, nevyjímaje ani celou redakci nové Jiskry, která byla spolu s Plechanovem

na konferenci přítomna, nepřišel na to, co teď „*Jiskra ukázala*“ a Bund resumoval, potvrdil a tak skvěle pokřtil. Jako všechny geniální objevy vnesla i *teorie samovolného vzniku ústavodárného shromáždění* rázem do chaosu světlo. Teď už je všechno jasné. Nač si zbytečně lámat hlavu s nějakou prozatímní revoluční vládou (vzpomeňte si na pozoruhodný výrok Jiskry: Nikdy neposkvrňte svá ústa spojováním slov „ať žije“ se slovem „vláda“!), nač vymáhat od členů Státní dumy „revoluční závazek“, že „přemění Státní dumu v revoluční shromáždění“ (Čerevanin ve 108. čísle Jiskry^[279]). *Ústavodárné shromáždění může vzniknout samovolně!!* Mravopochestně se zrodí přímo z lůna lidu, jež nebude poskvrněno „prostřednictvím“ žádné vlády, tj. ani prozatímní, ani revoluční. Bude to zrození „bez poskvrny“, bez úhonnou cestou všeobecných voleb bez jakéhokoli „jacobínského“ boje o moc, bez jakékoli poskvrny svaté věci zrádcovskými buržoazními zastupitelskými shromážděními, dokonce i bez všech neomalených porodních babiček, které se v tomto zhanobeném, hříšném a nečistém světě až dosud pravidelně objevovaly na scéně, kdykoli byla stará společnost těhotná novou.

Nechť tedy žije samovolný vznik! Nechť ode dneška všechny revoluční lid po celé Rusi ocení, jak významná je *pro něj* „možnost“, a tedy i nutnost tohoto vzniku jakožto nejrozumější, nejsnazší a nejjednodušší cesty ke svobodě! Nechť je co nejdříve zbudován pomník na počest Bundu a nové Jiskry, samovolných rodičů teorie samovolného vzniku!

Ale byt' nás sebevíce oslňuje jasné světlo nového vědeckého objevu, musíme se přece jen alespoň letmo dotknout i některých nepěkných rysů tohoto velkolepého výtvaru. Jestliže se v Hamburku vyrábí Měsíc prachšpatně,⁹⁹ pak ani nové teorie vyráběné v redakci listu *Poslednije izvěstija* nejsou příliš kvalitní. Recept na ně je jednoduchý a odedávna oblíbený u všech, kdo se nikdy neprohřešili ani jedinou samostatnou myšlencečkou: vezmou se protikladné názory,

smíchají se dohromady a pak se rozdělí napolovic! Od Proletarije si vypůjčíme kritiku lidových voleb za samoděržaví, od Jiskry odsouzení „strašného problému“; od Proletarije aktivní bojkot, od Jiskry nevhodnost hesla žádajícího povstání... „půl špetičky od každé kytičky jako ty včeličky“!¹⁰⁰ A naši milí bundovci se samolibě chvástají, radují se, že ustaly spory o strašném problému, a jsou celí u vytržení nad tím, jak se jim podařilo překonat omezenost a jednostrannost názorů obou sporných stran!

Jenže tu něco nehraje, soudruzi z Bundu! Neukázali jste jinou „cestu samovolného vzniku“, než jakou doporučují novojiskrovci. Ale přitom jste museli na vrub této novojiskrovské cesty sami poznamenat, že volby lidových zástupců „za samoděržaví a proti vůli vlády, která má ve svých rukou celý státní aparát“, mohou být leda volební *fraškou*. Neopouštějte nás tedy v půli cesty, vy tvůrčové nové teorie, a řekněte nám, jakou „cestou“ kromě novojiskrovské může „podle vás“ dojít k „samovolnému vzniku“?

Proletarij v polemice proti Jiskře napsal, že za samoděržaví mohou volby uskutečnit jedině osvobožděnovci, kteří budou ochotně vydávat tyto volby za lidové*. Bund na to odpověděl: „Tento argument neobstojí před žádnou kritikou, protože nikdo nemůže pochybovat o tom, že samoděržaví nedovolí nikomu — ani osvobožděnovcům — provést volby mimo rámec stanovený zákonem.“ K tomu zdvořile poznamenáváme: zemstevní činitelé, členové městských dum a členové „svazů“ přece volby prováděli a provádějí! To je fakt. Hmatatelným důkazem toho jsou jejich nespočetná byra.

Bund píše: „Začít agitovat proti dumě ve jménu ozbrojeného povstání není vůbec (!) možné, neboť povstání, které je pouze prostředkem k uskutečnění politického převratu, se nemůže v daném případě“ (a ne tedy „vůbec“?) „používat jako agitačního hesla. Na dumu je možné a nutné

* Viz tento svazek, s. 209–210. *Red.*

reagovat rozšířením a prohloubením politické agitace za ústavodárné shromáždění na základě všeobecného atd. volebního práva.“ Na tohle my za prvé odpovíme, že kdyby se bundovci jen trochu zamyslili nebo prostě jen nahlédli do našeho stranického programu, pak by poznali, že ústavodárné shromáždění je také jen „prostředek“. A prohlašovat, že jeden „prostředek“ je vhodný k tomu, aby se stal heslem, kdežto jiný se k tomu „vůbec“ nehodí, není rozumné. Za druhé jsme už dávno a nesčetněkrát zevrubně vysvětlovali, že heslo o ústavodárném shromáždění není samo o sobě k ničemu, neboť se stalo heslem osvobozenovců, heslem buržoazních „stoupenců dohody“ (viz Proletarij, čísla 3^[95] a 4^[71]).^{*} U liberálně monarchistické buržoazie je zcela přirozené, že ponechává stranou, jakým způsobem má být ústavodárné shromáždění svoláno. U představitelů revolučního proletariátu je to však naprosto nepřijatelné. Prvním plně vyhovuje teorie samovolného vzniku. Druzí se mohou touto teorií před uvědomělými dělníky leda zostudit.

Poslední argument Bundu: „Ozbrojené povstání je nezbytné a je třeba se na ně připravovat, připravovat a připravovat. Ale prozatím ještě nejsme schopni je vyvolat, a proto (!!)

není účelné spojovat je s dumou.“ Na to odpovídáme: 1. Uznávat nezbytnost povstání a přípravy na ně, ale zároveň pohrdavě ohrnovat nos nad otázkou „družin“ („převzatou z vperjodovského arzenálu“, jak píše Bund) znamená vyvracet sám sebe a dokazovat, že jsme si nepromyslili to, co píšeme. 2. Prozatímní revoluční vláda je orgán povstání. Tuto tezi, přímo vyjádřenou v rezoluci III. sjezdu^[219], v podstatě přijala i novojiskrovská konference, i když ta ji formulovala podle našeho názoru méně zdařile (prozatímní revoluční vláda, která „vzejde z vítězného lidového povstání“: jak logika, tak i historické zkušenosti ukazují, že prozatímní revoluční vlády mohou vznikat

* Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 276–277, 283–290. Red.

i jako orgány povstání nevíťezného či ne zcela vítězného; kromě toho může prozatímní revoluční vláda z povstání nejen „vzejít“, nýbrž je i řídit). Bundovci se nepokoušejí tuto tezi vyvracet, vždyť ji ani vyvrátit nelze. Avšak uznávat nezbytnost povstání a přípravy k němu a zároveň žádat, aby se zanechalo sporů o „strašném problému“ prozatímní vlády, znamená psát bez rozmyslu. 3. Fráze o vytvoření ústavodárného shromáždění „bez spolupůsobení jakékoli vlády, tedy i vlády prozatímní“ je fráze *anarchistická*. V ničem si nezadá s proslulou frází Jiskry o tom, že není záhodno „poskvřňovat si“ ústa spojováním slov „ať žije“ se slovem „vláda“. Svědčí o nepochopení významu revoluční moci jako jednoho z nejučinnějších a nejkrajnějších „*prostředků*“ k provedení politického převratu. Laciný „liberalismus“, jímž se blýská Jiskra a hned za ní Bund (prý — vůbec bez jakékoli vlády, třeba i prozatímní!), je právě anarchistický liberalismus. Vytvořit ústavodárné shromáždění *bez spolupůsobení* povstání je myšlenka hodná jedině buržoazních blátošlapů, jak to vidí i soudruzi bundovci. A povstání *bez spolupůsobení* prozatímní revoluční vlády se nemůže stát ani všelidovým, ani vítězným. Znovu a znovu musíme s politováním konstatovat, že bundovci si nevidí na špičku nosu. 4. Máme-li se připravovat k povstání, pak je třeba, aby se součástí jeho příprav stalo propagování a vysvětlování hesel: ozbrojené povstání lidu, revoluční armáda, prozatímní revoluční vláda. Je třeba, abychom i my sami studovali nové způsoby boje, jejich podmínky, jejich formy, jejich úskalí, jejich praktické použití atd. a uvědomovali o nich masy. 5. Tvrzení, že „prozatím ještě nejsme schopni vyvolat povstání“, je nesprávné. Případ křižníku Potěmkin ukázal spíše to, že *nejsme schopni zabránit předčasným vzplanutím připravovaného povstání*. Námořníci na Potěmkinu byli k povstání méně připraveni než námořníci na jiných lodích, a proto nebylo tak úspěšné, jak mohlo být. Jaký závěr z toho plyne? Že součástí příprav k povstání musí být i úkol zabraňovat před-

časným vzplanutím připravovaného nebo již připraveného povstání. Že živelně narůstající povstání leckdy *předbíhá* naši uvědomělou a plánovitou práci na jeho přípravě. Ani nyní nejsme s to zabránit, aby hned tu a hned onde nedocházelo k roztržštěným, nekoordinovaným a živelným výbuchům povstání. O to víc musíme *spěchat* s propagováním a objasňováním všech politických úkolů a politických podmínek úspěšného povstání. O to víc nemoudré jsou tudíž návrhy, že by se mělo skoncovat se spory kolem „strašného problému“ prozatímní vlády. 6. Je správná myšlenka, že „není účelné spojovat povstání s dumou“? Ne, není správná. Je pošetilé chtít určovat okamžik povstání už předem, a zejména tady od nás, ze zahraničí. V tomto smyslu nemůže být o nějakém „spojování“ ani řeči, jak na to Proletarij už neschetněkrát poukázal. Avšak *agitaci pro povstání, výzvy k němu* je nezbytně nutné „spojovat“ se všemi závažnými politickými událostmi, které lid vzrušují. Teď se právě přeme o to, jaké agitační heslo se má stát těžištěm celé naší agitační kampaně „v souvislosti s dumou“. A je дума takovou událostí? Nepochybně je. Budou se nás dělníci a rolníci ptát, jak by se mělo nejlépe na dumu odpovědět? Určitě budou a už se také ptají. Jakou jim dáme na tyto otázky odpověď? Nebudeme se odvolávat na žádný samovolný vznik (to je leda k smíchu), ale budeme jim *vysvětlovat*, jaké jsou podmínky, formy, předpoklady, úkoly a orgány *povstání*. Čím úspěšnější bude naše vysvětlování, tím větší bude pravděpodobnost, že se nevyhnutelná dílčí vzplanutí snáže a rychleji rozvinou v úspěšné, vítězné povstání.

Zahraníční listy, které velmi pozorně sledují vývoj politické krize v Rusku, přinesly v poslední době řadu zajímavých zpráv o tom, jak si počínají zemstevní činitelé a osvobožďenovci. Citujeme:

„Konference maršálků šlechty v Petrohradě dospěla po dvouhodinovém jednání k úplné dohodě s ministrem vnitra v otázce voleb“ do Státní dumy (Vossische Zeitung^[389]¹⁰¹, 16. září). „Ze všech ruských gubernií a měst docházejí zprávy, že většina voličů je naprosto lhostejná vůči politickým právům, jež jim byla poskytnuta“ (tamtéž). Golovin (předseda zemstevní správy Moskevské gubernie) jedná s Durnovem (moskevským generálním gubernátorem) o povolení sjezdu zemstevních činitelů. Durnovo řekl Golovinovi, že s činiteli zemstev plně sympatizuje, ale že má rozkaz stůj co stůj jejich sjezdu zabránit. Golovin poukázal na sjezd profesorů. Durnovo odpověděl, že „to je docela jiná záležitost, neboť studenty bylo zapotřebí přimět k tomu, aby v každém případě začali znovu chodit na přednášky“ (Frankfurter Zeitung^[371], 17. září). „Sjezd zemstevních činitelů byl povolen na 25. září v Moskvě pod podmínkou, že projedná volební program a bude se držet jen této otázky“ (Times^[298], 18. září, telegrafická zpráva z Petrohradu). „Pan Golovin dnes navštívil generálního gubernátora a jednal s ním o nadcházejícím sjezdu zemstevních činitelů. Jeho Excelence prohlásila, že sjezd bude povolen, ale že se jeho program musí omezit na tři otázky: 1. účast zemstev a měst ve volbách do Státní dumy; 2. organizace volební kampaně; 3. účast zemstev a měst na

pomoci hladovějícím“ (tamtéž, telegrafická zpráva z Moskvy).

Přátelé se sešli a přátelé se domluvili. Dohody mezi Golovinem (vůdcem zemstevní strany) a Durnovem bylo dosaženo. Ale jen nemluvnata by mohla nevidět, že dohoda spočívá ve vzájemných ústupcích, na zásadě do ut des (dávám tobě, abys ty dal mně). V čem ustoupilo samoděržaví, je jasné: povolilo sjezd. V čem ustoupila zemstevní strana (nebo osvobožděnovská? Alláh se v nich vyznej! A má vůbec cenu se o to snažit?), to nikdo neříká. Buržoazie má všechny důvody tajit svá jednání se samoděržavím. Ale i když neznáme detaily, podrobnosti, známe velmi dobře *podstatu* ústupků buržoazie. *Buržoazie carské samovlády slíbila, že zmírní svůj revoluční zápal, který spočíval v tom, že Petrunkevič byl u dvora považován za bývalého revolucionáře... Buržoazie slíbila, že malou slevu oplátí velkou slevou. Jak velkou, to nevíme. Ale víme, že buržoazií „požadovaná cena“ byla dvojího druhu: pro lid — monarchická ústava se dvěma sněmovnami, pro cara — svolání zástupců lidu a dost (neboť víc se slovutná delegace činitelů zemstev neodvážila na Mikuláši II. požadovat). Nu a z této dvojí požadované ceny teď buržoazie slíbila carské samovládě něco slevit. Buržoazie slíbila svou věrnou oddanost, loajalitu a legalitu.**

Přátelé se setkali a přátelé se dohodli.

Přibližně v téže době se začali scházet a dohodovat jiní přátelé. Petrohradský dopisovatel burzovního listu Frankfurter Zeitung^[304] (z 15. září) sděluje, že se konal tajný sjezd Svazu osvobození, zřejmě v Moskvě¹⁰². „Na zasedání

* Od 21. září podle nového kalendáře se začaly objevovat v zahraničních listech zprávy z Petrohradu, že byru zemstevního sjezdu dochází mnoho dopisů, odmítajících účast na sjezdu, který se má konat 25. září, a to s odůvodněním, že *program sjezdu byl vládou značně okleštěn*. Za pravdivost této zprávy neručíme, ale i kdyby to byla jen pověst, zcela to potvrzuje náš názor na význam jednání mezi Golovinem a Durnovem.

bylo rozhodnuto přeměnit Svaz osvobození v *demokraticko-konstituční stranu*. Tento návrh předložili činitelé zemstev, kteří byli členy Svazu osvobození, a sjezd (nebo konference?) návrh jednomyslně schválil. Poté bylo zvoleno 40 členů Svazu osvobození, aby vypracovali *program strany* a aby jej zredigovali. Tato komise brzy zahájí svou činnost.“ Jednalo se také o Státní dumě. Po živé debatě bylo rozhodnuto *zúčastnit se voleb*, „ale pod podmínkou, že zvolení členové strany nepůjdou do Státní dumy proto, aby se tam zabývali běžnými záležitostmi, nýbrž aby tam pokračovali v boji“. V debatě se poukazovalo na to, že široce založený (nebo všestranný, weitgehender) bojkot není možný, ačkoli jen takový bojkot by měl smysl. (Cožpak na vašem zasedání, pánové, nikdo nevykřikl: Neříkej, že nemůžeš, řekni, že nechceš!? Poznámka redakce listu Proletarij.) Zasedání se však domnívá, že Státní дума je fórum vhodné k propagování demokratických idejí. „Každý opravdový přítel lidu,“ praví se v protokolu zasedání, „každý přítel svobody půjde do Státní dumy jen proto, aby tam bojoval za ústavní stát.“ (Vzpomeňte si na S. S.[¹²⁴] z Osvoboždění, který kdekomu vysvětloval, že pro radikální inteligenci je ze všeho nejdůležitější rozšíření volebního práva, kdežto pro činitele zemstev, pro statkáře a kapitalisty rozšíření práv Státní dumy. Redakce listu Proletarij.) „Zároveň poukázalo zasedání na to, že demokratičtí členové dumy musí mít při tomto boji na zřeteli *úplnou roztržku s existující vládou* (podtrženo v originálu) a že se nesmějí této roztržky bát. Usnesení schválená tímto zasedáním budou samozřejmě vydána tiskem a rozšířena.“ (Redakce listu Proletarij zatím nemá v rukou ani tento leták, ani zprávu o něm z Ruska.) „Vliv ‚osvobožďenovců‘, jak si říkají členové Svazu osvobození, je velmi značný. Patří k nim představitelé nejrůznějších společenských kruhů v čele s činiteli zemstev. Proto nabývá velkého významu jejich volební agitace v těch společenských kruzích, které jsou jim blízké a které vyhovují požadavkům cenzu. Nemůže být pochy-

by, že silné jádro osvobožďenovců pronikne do Státní dумы a vytvoří v ní levici, jakmile se Státní дума změní v opravdu lidový zastupitelský orgán. Podaří-li se těmto radikálům na svou stranu získat kandidáty umírněných zemstev a měst, může dojít i k vyhlášení ústavodárného shromáždění.

Otázka účasti ruských politických stran ve volbách je tedy zřejmě již vyřešena, neboť se pro ni konečně vyslovil i Svaz svazů. Proti volbám do dумы agituje jen židovský Bund a dělníci v různých městech pořádají velká shromáždění, na nichž kategoricky protestují *proti* Státní dumě, z níž jsou vyloučeni...“

Tak píše dějiny ruské revoluce dopisovatel německého buržoazního listu. V jeho zprávách budou patrně dílčí nesrovnalosti, ale vcelku mají nepochybně blízko k pravdě, i když samozřejmě jen pokud jde o fakta, nikoli o předpovědi.

A jaký je tedy skutečný smysl faktů, které popisuje?

Ruská buržoazie, jak jsme už nesčetněkrát poukazovali, dělá zprostředkovatele mezi carem a lidem, mezi vládou a revolucí, jíž chce využít k tomu, aby si ve svém vlastním třídním zájmu zajistila moc *pro sebe*. Ale dokud této moci nedosáhla, *musí* usilovat o „přátelství“ jak s carem, tak s revolucí. A tak tedy o ně usiluje. Slovného Golovina posílá, aby se přátelil s Durnovem. Anonymního pisálka posílá, aby se přátelil s „lidem“, s revolucí. V prvním případě se přátelé sešli a dohodli. V druhém případě si podávají ruku, vlídně pokývují hlavou a slibují, že budou opravdovými přáteli lidu, přáteli svobody, zapřísahají se, že půjdou do dумы jedině proto, aby tam bojovali, dušují se, že se úplně a definitivně rozejdou s nynější vládou, a dokonce perspektivně slibují vyhlášení ústavodárného shromáždění. Hrají si na radikály, nadbíhají revolucionářům, pochlebují jim, aby si vysloužili název přátel lidu a svobody, jsou ochotni slíbit cokoli, *jen když to zabere!*

A taky to zabralo. Zabrala nová Jiskra s Parvusem^[165] v čele. Přátelé se sešli a začali jednat o dohodě. Čerevanin

křičí: Od osvobožďenovců, kteří jdou do dумы, se musí žádat revoluční závazek (Jiskra, č. 108). — Souhlasíme, naprosto souhlasíme, odpovídají osvobožďenovci. — Vyhlásíme ústavodárné shromáždění. Musí se vyvíjet nátlak, aby byli voleni jedině rozhodní stoupenci svobodného a demokratického zastupitelského orgánu, přizvukuje Čerevaninovi^[279] Martov^[331] (vídeňský list Arbeiter-Zeitung, překlad v 15. čísle listu Proletarij^[99])*. — Samozřejmě, samozřejmě, odpovídají osvobožďenovci, kdo už může být rozhodnější než my, my přece usilujeme o úplnou roztržku s nynější vládou. — Musí se jim připomenout, že jsou povinni hájit zájmy lidu, musí se donutit, aby hájili zájmy lidu, hřímá náš Ledru-Rollin, Parvus. — Ó ano, odpovídají osvobožďenovci. My jsme přece zapsali dokonce do protokolu, že jsme opravdoví přátelé lidu, přátelé svobody. — Musí se vytvořit politické strany, žádá Parvus. — Už se stalo, odpovídají osvobožďenovci. — My už teď máme název konstitučně demokratická strana. — Musíme mít jasný program, naléhá Parvus. — Proč ne, odpovídají osvobožďenovci, uložili jsme už čtyřiceti lidem, aby nám ho sepsali, ale můžeme k tomu posadit ještě víc lidí, pročpak ne... — Musí se uzavřít dohoda o podpoře osvobožďenovců sociálními demokraty, dožadují se sborem všichni novojiskrovci. Osvobožďenovci prolévají slzy dojetí. Golovin jede navštívit Durnova, aby mu blahopřál.

Kdo je tu komediant a kdo obalamucený?

Všechny chyby jiskrovské taktiky v otázce dумы dospěly nyní ke svému přirozenému a nevyhnutelnému finále. Nyní je již kdekomu zřejmá hanebná úloha, jakou Jiskra sehrála svým bojem proti myšlence aktivního bojkotu. Nyní již nemůže být nikdo na pochybách, komu *přinesla užitek* tato taktika Jiskry. Myšlenku aktivního bojkotu pohřbila většina monarchistické buržoazie. Taktiku prosazovanou Jiskrou nevyhnutelně pohřbí většina sociální demokracie Ruska.

* Viz tento svazek, s. 232—233. *Red.*

Parvus se ve svých řečech tak zapletl, že začal mluvit o formální dohodě s osvobožděnovci („demokraty“), o tom, že osvobožděnovce a sociální demokraty spojuje společná politická odpovědnost, že sociální demokraté mají osvobožděnovce podporovat na základě přesně stanovených podmínek a požadavků, k čemuž se dokonce ani novojiskrovci nebudou patrně chtít hlásit, protože je to vyložená nejapnost a ostuda. Ale Parvus jen otevřeněji a neomaleněji vyjádřil základní myšlenku novojiskrovství. Formální podpora, kterou on navrhuje, je jenom nevyhnutelným závěrem vyplývajícím z *morální* podpory, kterou nová Jiskra po celou dobu poskytovala monarchistické buržoazii tím, že odsuzovala aktivní bojkot dumy, ospravedlňovala a hájila myšlenku vstupu demokratů do dumy, že si hrála na parlamentarismus za okolností, kdy žádný parlament u nás neexistuje. Ne nadarmo bylo řečeno, že parlament ještě nemáme, ale parlamentního kretenismu už u nás máme víc než dost.

Hlavní chyba novojiskrovců vyšla najevo. Po celou dobu se snažili nebrat na vědomí *teorii dohody*, tuto základní politickou teorii osvobožděnovců, tento nejhlubší a nejpřesnější výraz třídního postoje a třídních zájmů ruské buržoazie. Kladli a kladou důraz na jednu stránku věci, na konflikty buržoazie se samoděržavím, ale opomíjeli druhou stránku věci: *dohodu* buržoazie se samoděržavím proti lidu, proti proletariátu, proti revoluci. A zatím právě tato druhá stránka věci vystupuje čím dál víc do popředí a nabývá stále podstatnějšího významu s každým dalším krokem ruské revoluce kupředu, s každým dalším měsícem prodlužujícím onu situaci, která je tak nesnesitelná pro buržoazní přívržence pořádku.

Hlavní chyba novojiskrovců vedla k tomu, že naprosto nesprávně odhadli, jakým způsobem může sociální demokracie využívat konfliktů mezi buržoazií a samoděržavím, jakým způsobem můžeme tyto konflikty naším vlastním úsilím *rozněcovat*. Ano, my jsme povinni tyto konflikty roz-

něcovat, a to vždy a za všech okolností, bez dumy, před dumou i v duně, pokud se sejde. Jenže *prostředek* k tomuto rozněcování vidí novojiskrovci zcela jinde, než by měli. Místo aby zároveň se zažehnutím ohýnku vyrazili okna a umožnili přístup volnému vzduchu dělnických povstání, potí se a pachtí s maličkými dmychadýlky a rozdmychávají revoluční zápal osvobožďenovců tím, že jim kladou směšné požadavky a podmínky.

Ano, jsme povinni podporovat buržoazii pokaždé, když si počíná revolučně. Tato podpora však u nás vždy spočívala (vzpomeňte si na postoj Zarje a staré Jiskry k časopisu *Osvobožďenje*) a u revoluční sociální demokracie vždy bude spočívat hlavně a především v nemilosrdném odhalování a pranýřování každého falešného kroku této s dovolením „demokratické“ buržoazie. Pokud vůbec můžeme mít vliv na demokratismus buržoazie, bude tento vliv reálný jedině tehdy, budou-li při každém vystoupení buržoazního demokrata před dělníky a uvědomělými rolníky pranýřovány všechny zrádcovské kroky, všechny chyby a nesplněné sliby této buržoazie, všechna její krásná slova, jež jsou v příkrém rozporu se životem a skutky. Jestliže včera tato buržoazie do celé Evropy vytrubovala, že bude bojkotovat dumu, ale dnes už provádí ničemnosti, odvolává své sliby, mění rozhodnutí, přepracovává rezoluce, domlouvá se na legálním postupu s nejrůznějšími Durnovy, pak je naší povinností neposkytovat těmto lhářům a lokajům samoděržaví morální podporu, nedovolit jim, aby se vykroutili, a nepřipustit, aby se k dělníkům lísali s novými sliby (které zase poletí k čertu, jen co se z dumy poradní stane дума zákonodárná), ano, musíme je pranýřovat a vštěpovat všemu proletariátu, že tato buržoazní „demokracie“, že tito smiřovači ústavy s Trepovem a sociální demokracie s osvobožďenovstvím se nevyhnutelně a neodvratně budou dopouštět nových zrad. Musíme všem dělníkům dokazovat a ukazovat, mimo jiné i na základě toho, jak buržoazie oklamala lid v otázce bojkotu, že všichni ti Petrunkevičové

a spol. jsou již dokonale vybarvení Cavaignacové a Thiersové.

Dejme tomu, že se nám nepodaří zmařit dumu dřív, než spatří světlo světa. Dejme tomu, že se дума sejde. Pak v ní bude neodvratně docházet ke konfliktům kvůli ústavě, neboť buržoazie bude nevyhnutelně usilovat o moc. A my jsme povinni podporovat i tuto její snahu, neboť ústavní zřízení přinese leccos dobrého i proletariátu, neboť vláda buržoazie jako třídy nám připraví půdu pro náš boj za socialismus. To všechno je správné. Jenže tady nekončí, ale právě začíná náš zásadní rozchod s novou Jiskrou. Nerozcházíme se kvůli tomu, zda máme či nemáme podporovat buržoazní demokratismus, ale jak ho máme podporovat v období revoluce, jak na něj máme vyvíjet nátlak. Tím, že ospravedlňujete jeho zradu nebo nad ní zavíráte oči, že se snažíte uzavřít s ním co nejrychleji dohodu, že se vám zachtělo hrát si na parlamentarismus, že na buržoazních demokratech máte sliby a závazky, dosahujete jedině toho, že *oni vykonávají nátlak na vás, a ne vy na ně!* Dočkali jsme se revoluce. Mínil čas, kdy se dalo vystačit s nátlakem v tisku. Čas parlamentního nátlaku ještě nenastal. A *jedině* povstání může dnes vyvinout *skutečný*, nikoli chimérický nátlak. Jakmile občanská válka zachvátila celou zemi, provádí se nátlak vojenskou silou, otevřeným bojem, kdežto všechny ostatní pokusy o nátlak jsou jen prázdnou a ubohou frází. Nikdo se ještě neodvážil tvrdit, že epocha povstání už pro Rusko minula. A je-li tomu tak, potom každá snaha vyhnout se povstání, každá výmluva, pokud jde o jeho neodkladnost, každá „sleva“ z našeho požadavku vůči buržoazní demokracii, aby se zúčastnila povstání, znamená skládat zbraně před buržoazií a měnit proletariát v její přívěsek. Nikde na světě se ještě nikdy nestalo, aby proletariát vydal z rukou zbraně, když začínal opravdový boj, ještě nikdy neustoupil před prokletým dědictvím útlaku a vykořisťování dříve, než změřil své síly s nepřitelem. A tady dnes hledejme své prostředky k nátlaku, sem

vkládejme své naděje! Nikdo nemůže předvídat, jak boj dopadne. Zvítězí-li proletariát, pak budou i revoluci dělat dělníci a rolníci, a ne Golovinové a Struvové. Bude-li proletariát poražen, pak se buržoazii dostane nových konstitučních odměn za pomoc, kterou poskytla v tomto boji samoděržaví. Pak a teprve pak začne nová epocha, nastoupí nová generace, bude se opakovat evropská historie a parlamentarismus se stane na čas zkušebním kamenem veškeré politiky.

Chcete vyvíjet nátlak už dnes? Tedy připravujte povstání, vyzývejte k němu, organizujte je! Jedině v něm se skrývá možnost, aby komedie s dumou nebyla koncem ruské buržoazní revoluce, ale začátkem úplného demokratického převratu, který by zažehl požár proletářských revolucí na celém světě. Jedině v něm je záruka, že se náš „spojený Landtag“ stane přede hrou k ústavodárnému shromáždění nefrankfurtského typu, že revoluce u nás neskončí jen 18. březnem (1848), že u nás nebudeme mít jen 14. červenec (1789), ale i 10. srpen (1792). Jedině v povstání, a ne v nějakých úpisech vynucených na osvožděnovcích tkví záruka, že z jejich řad mohou vzejít jednotliví Johanni Jacobyové, kterým se nakonec zhnusí odporné Golovinovo patolízalství a kteří se v posledním okamžiku rozhodnou jít bojovat za revoluci v řadách proletariátu a rolnictva.

Proletarij, č. 18
26. (13.) září 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

VEĎTE SPORY O TAKTIKU, ALE RAZTE JASNÁ HESLA!

Spor o taktiku vůči Státní dumě nabývá stále větší prudkosti. Rozdíly v názorech mezi listy Jiskra a Proletarij jsou čím dál větší, zejména po Parvusově článku^[165] v Jiskře.

Přít se o taktiku je nezbytné. Ale musí se přitom usilovat o co největší jasnost. Otázky taktiky — to jsou otázky politického postupu strany. Ten nebo onen postup můžeme *a musíme* zdůvodňovat jak teorií, tak příklady z dějin, analýzou celé politické situace atd. Avšak strana bojující třídy musí mít při všech těchto sporech vždy na zřeteli, že je nutné dávat na konkrétní otázky našeho politického postupu naprosto jasné odpovědi, *nepřipouštějící dvojí výklad*: Ano, či ne? Máme, či nemáme teď, v této chvíli dělat právě tohle?

Dávat jasné odpovědi je nezbytně nutné také proto, aby se zbytečně nezveličovaly a nekomplikovaly názorové rozdíly, ale i proto, aby dělnická třída naprosto přesně věděla, jaké konkrétní rady jí v daném okamžiku dávají ti nebo oni sociální demokraté.

Abychom vnesli naprosté jasno do našich sporů s Jiskrou, předkládáme tu seznam konkrétních otázek týkajících se politického postupu sociální demokracie v nynější agitační kampani spojené s volbami do dumy. Naprosto si nečiníme nárok na vyčerpávající úplnost tohoto seznamu, a proto budeme velmi vděční za každé upozornění, v čem je třeba ho doplnit, pozměnit nebo které otázky je třeba rozčlenit. Je samozřejmé, že to, co se týká volebních schůzí, vztahuje se též na všechny ostatní schůze vůbec.

JAKÉ RADY DÁVAJÍ
SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ
PROLETARIÁTU,
POKUD JDE O STÁTNÍ DUMU?

	Jiskra	Prole- tarij
1. Mají dělníci pronikat do volebních schůzí?	Ano.	Ano.
2. Mají dělníci pronikat do volebních schůzí třeba i násilím?	Ano.	Ano.
3. Má se na těchto schůzích mluvit o tom, že Státní дума není naprosto k ničemu, a o všech záměrech, o celém programu sociální demokracie?	Ano.	Ano.
4. Mají se na těchto schůzích dělníci a všechen lid vyzývat k ozbrojenému povstání, k vytvoření revoluční armády a prozatímní revoluční vlády?	?	Ano.
5. Mají se tato hesla (bod 4) učinit těžištěm celé naší „dumské“ <i>kampaně</i> ?	Ne.	Ano.
6. Mají se „osvobožděnovci“ (neboli „konstitucionalisté-demokraté“), kteří jdou do Státní dumy, pranýřovat jako buržoazní zrádci usilující o „dohodu“ s carem?	Ne.	Ano.
7. Máme my, sociální demokraté, lidu říkat, že se má při volbách do Státní dumy dávat přednost Petrunkevičům nebo Stachovičům apod.?	Ano.	Ne.
8. Máme uzavírat s osvobožděnovci takové či onaké dohody o tom, že je budeme podporovat na základě těch či oněch podmínek, požadavků, závazků apod.?	Ano.	Ne.
9. Máme dělat z hesla „revoluční samospráva“ ústřední bod naší agitace?	Ano.	Ne.

10. Máme lid vyzývat, aby hned teď volil všeobecným hlasováním orgány revoluční samosprávy a jejich prostřednictvím i ústavodárné shromáždění? Ano. Ne.

11. Máme my, sociální demokraté, volit své volební výbory? Máme navrhnout své vlastní sociálně demokratické kandidáty do Státní dumy? Ano. Ne.

Proletarij, č. 18
26. (13.) září 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

Naši taktiku vůči Státní dumě jsme již nejednou vysvětlili (v listu Proletarij v č. 12^[64] před vydáním zákona o Státní dumě^[109], po 6. srpnu v číslech 14—17^[66, 101, 72]), ale nyní jsme nuceni se jí zabývat znovu a porovnat ji s novými názory, které vyslovil Parvus (separát z Jiskry, č. 110, článek Sociální demokracie a Státní дума^[165]).

Nejprve si krok za krokem rozeberme základní Parvusovu úvahu. „Musíme až po nejkrajnější mez bojovat proti podvrženému parlamentu, této směsici podlosti a ničemnosti,“ začíná Parvus svůj článek a k tomuto správnému konstatování ihned dodává neméně správné další tvrzení: „Svrhnout Státní dumu... můžeme jen s pomocí lidového povstání. Donutit vládu, aby změnila volební zákon a rozšířila práva dumy, můžeme také jedině s pomocí lidového povstání.“ Výborně! Ale teď jde o to, jaká tedy máme razit *agitační* hesla, pokud jde o Státní dumu^[185]? Jaké jsou hlavní a nejdůležitější *organizační* formy boje proti uvedené směsici podlosti a ničemnosti? Parvus v podstatě formuluje otázku stejně, když říká: „To hlavní, čím můžeme přispět k přípravě povstání my, je agitace a organizace.“ A teď se podívejme, jak řeší první část této otázky týkající se postoje k volebním schůzím.

„Budeme-li těmto schůzím bránit,“ píše Parvus, „budeme-li je mařit, jenom tím posloužíme vládě.“

Čili: Parvus je proti tomu, aby dělníci *bránili* hrstce statkářů a kupců *omezovat* předmět jednání na volebních schůzích na podlou a ničemnou Státní dumu? Parvus je proti tomu, aby dělníci využívali volebních schůzí ke kritice

„podlé“ Státní dumy a k šíření *vlastních* sociálně demokratických názorů a vlastních hesel?

Vypadá to tak, jenže hned za uvedenou větou říká už Parvus něco docela jiného: „Co nechtějí dát dělníkům dobrovolně,“ čteme v jeho článku, „to si dělníci musí vzít násilím. Musí hromadně přicházet na shromáždění voličů a přeměňovat je v *dělnické schůze* (v citátech všude podtrženo námi. *Redakce listu Proletarij*). *Místo* úvah o tom, má-li se zvolit Ivan Fomič nebo Foma Ivanyč, dají na pořad politické otázky (Parvus chtěl asi říci: sociálně demokratické otázky, protože otázka, zda volit Fomu nebo Ivana, je také politická otázka). Tady se může prodiskutovat politika vlády i taktika liberálů, třídní boj i sama Státní дума. To všechno přispívá k zrevolucionování mas.“

Jen se podívejte, k čemu Parvus dospěl! Na jedné straně se nemá Trubeckým, Petrunkevičům a Stachovičům bránit ve schůzích. Myšlenku bojkotu Parvus ke konci svého článku rozhodně odsuzuje. Ale na druhé straně je třeba na tyto schůze: 1. pronikat násilím; 2. „*přeměňovat*“ schůze Petrunkevičů a Stachovičů v „*dělnické schůze*“; 3. *místo* úvah o tom, kvůli čemu se schůze sešla (zda volit Fomu nebo Ivana), projednávat naše sociálně demokratické otázky — třídní boj, socialismus a samozřejmě také nezbytnost lidového povstání, jeho podmínky, jeho úkoly, jeho prostředky, metody, nástroje a jeho orgány — takové, jako je revoluční armáda a revoluční vláda. My říkáme: Samozřejmě, i když Parvus neutrousil ani slůvko o tom, že by se mělo na volebních schůzích vyzývat k povstání, neboť sám na začátku přiznal, že musíme bojovat až po nejkrajnější mez a že můžeme našich nejbližších cílů dosáhnout *jedine* povstáním.

Je jasné, že se Parvus zapletl. Bojuje proti myšlence bojkotu, radí, aby se nebránilo schůzím a nemařily se, ale zároveň jedním dechem doporučuje, aby se do schůzí pronikalo *násilím* (není to snad totéž, jako je „mařit“?) a aby se přeměňovaly ve schůze dělnické (neznamená to snad

„bránit“ Petrunkevičům a Stachovičům?), aby se diskutovalo *nikoli* o otázkách *týkajících se dumy*, nýbrž o vlastních, sociálně demokratických, revolučních otázkách, o nichž Petrunkevičové vážně diskutovat nechtějí, kdežto dělníci a uvědomělí rolníci velice touží a určitě budou o nich diskutovat.

Proč se Parvus tak zapletl? Protože nepochopil, jaký je předmět sporu. Vytáhl do boje proti myšlence bojkotu v domnění, že bojkot znamená pouze se vzdát, zřici se snahy využít volebních schůzí pro *naši* agitaci. Jenže takovýto pasivní bojkot nehlásá nikdo ani v legálním tisku, o ilegálním už vůbec nemluvě. A Parvus prokazuje naprostou neznalost ruských politických otázek, směšuje-li pasivní a aktivní bojkot, pouští-li se do úvah o bojkotu, ale ani jediným slůvkem se nezmiňuje o tom *druhém bojkotu*.

Poukázali jsme již nejednou na konvenční význam termínu „aktivní bojkot“ s tím, že dělníci vlastně nemají důvod bojkotovat Státní dumu, protože Státní дума je bojkotuje sama. Avšak skutečný obsah tohoto konvenčního termínu jsme zcela jasně vymezili již na samém začátku, už před půldruhým měsícem, když jsme ve 12. čísle listu Proletarij, před vydáním zákona o Státní dumě, napsali: „Na rozdíl od pasivní neúčasti musí aktivní bojkot znamenat zesateronásobení agitace, organizování schůzí všude, kde se jen dá, utilizaci (využívání) volebních schůzí třeba tím způsobem, že si na ně vynutíme přístup násilím, pořádání demonstrací, politických stávek atd. atd.“ A o kus dál: „Aktivní bojkot“ (dali jsme tento termín do uvozovek jako termín konvenční) „znamená agitovat, získávat, organizovat revoluční síly v daleko větším měřítku než dosud, s dvojnásobnou energií, s trojnásobnou intenzitou.“*

Bylo to řečeno tak jasně, že by to mohli nepochopit jen lidé, kteří nemají nejmenší potuchy o ruských politických otázkách, anebo lidé beznadějně popletení, Konfusionsräthe („zmatkáři“), jak říkají Němci.

* Tento svazek, s. 192. *Red.*

Co tedy Parvus vlastně chce? Když nám radí, abychom násilím pronikali do volebních schůzí, přeměňovali je ve schůze dělnické, diskutovali na nich o sociálně demokratických otázkách a o povstání „místo úvah o tom, má-li se zvolit Ivan Fomič nebo Foma Ivanyč“ (všimněte si: „místo“, a nikoli zároveň, nikoli kromě toho), doporučuje právě aktivní bojkot. Jak vidíte, přihodila se mu menší nehoda: mířil do jedněch dveří, ale vlezl do druhých. Vyhlásil válku myšlence bojkotu, ale sám se vyslovil (v souvislosti s volebními schůzemi) pro aktivní bojkot, tj. pro jediný druh bojkotu, o kterém se diskutovalo v ruském politickém tisku.

Parvus může samozřejmě namítnout, že konvenční termíny pro něho nejsou závazné. Tato námitka bude formálně správná, ale v podstatě k ničemu. Člověk musí vědět, o čem mluví. Nemáme v úmyslu přít se o slovíčka, ale s politickými termíny, které se již v Rusku, na místě děje, ustálily a jsou tedy již hotovým faktem, je třeba počítat. Sociálně demokratický publicista, který žije v zahraničí a který by si usmyslil tato hesla vznikající na místě děje ignorovat, prokázal by nanejvýš velmi úzkoprsou a neplodnou literátskou samolibost. Opakujeme: O žádném jiném bojkotu kromě aktivního nikdo v Rusku nemluvil, nikdo v revolučním tisku nepsal. Parvus by měl plné právo kritizovat termín, odmítat nebo jinak vysvětlovat jeho konvenční význam atd., ale ignorovat jej nebo překrucovat jeho už ustálený význam znamená vnášet do celé věci zmatek.

Zdůraznili jsme před chvílí, že Parvus neřekl zároveň, ale místo. Parvus radí, abychom naše sociálně demokratické otázky a otázku povstání nerozvířovali zároveň s otázkou, zda volit Fomu nebo Ivana, nýbrž abychom otázku třídního boje a povstání rozvířili *místo* otázky voleb. Rozdíl mezi oním „nikoli zároveň“, nýbrž „místo“ je velmi důležitý a musíme se u něho pozdržet tím spíše, že i sám Parvus, jak to vysvětluje z dalšího obsahu jeho článku, by si možná mohl

usmyslit sám sebe opravit a říci: Nikoli místo, nýbrž zároveň.

Musíme tudíž prozkoumat dvě otázky: 1. zda je možné na volebních schůzích diskutovat „zároveň“ o zvolení Ivana nebo Fomy i o třídním boji, socialismu, povstání; 2. pokud to možné je, zda je záhodno diskutovat zároveň o první a druhé otázce, anebo o druhé otázce místo o první. Kdo zná ruské poměry, tomu sotva bude zatěžko odpovědět na obě tyto otázky. Pronikat do volebních schůzí a přeměňovat je ve schůze dělnické není možné bez násilí, tj. bez překonávání odporu především policie a vojska. Ve všech větších dělnických střediscích (jedině tady může sociálně demokratická strana počítat s vedením skutečně masového, lidového hnutí) bude odpor policie a vojska největší. Zavírat před tím oči byla by z naší strany přímo hloupost. Parvus sám říká, že „volební agitace se každým okamžikem může změnit v revoluční povstání“. Je-li tomu tak, pak jsme povinni své síly věnovat a přizpůsobit právě *úkolu povstání*, a ne tomu, abychom ovlivnili zvolení Fomy, a nikoli Ivana do Státní dumy. Je-li tomu tak, pak hlavním a ústředním heslem celé naší agitační kampaně kolem dumy se musí stát heslo: ozbrojené povstání, revoluční armáda, revoluční vláda. Je-li tomu tak, pak jsme především a ze všeho nejvíc povinni razit a objasňovat na všech schůzích bez rozdílu právě tato hesla. Proto Parvus znovu potírá sám sebe, když na jedné straně „každým okamžikem“ očekává povstání, ale na druhé straně zcela mlčí o úkolu hlásat povstání, o analýze jeho podmínek, prostředků a orgánů jakožto „nervu“ kampaně kolem dumy.

Dále. Rozeberme si druhý případ, možný v jednotlivých, zejména menších střediscích. Dejme tomu, že tu pokusy o násilné pronikání do schůzí nevyvolají žádné vážnější vystoupení proti vládě, nevyústí v povstání. Dejme tomu, že budou tyto pokusy tu a tam korunovány úspěchem. V takovém případě nesmíme zapomínat za prvé na opatření zvané *stanné právo*. Na každé dílčí vítězství lidu nad poli-

cí a vojskem odpovídá vláda, jak zajisté ví i Parvus, vyhlášením stanného práva. Děsí nás snad tato perspektiva? Neděsí, protože je to krok přibližující povstání a zostrující celý boj vůbec. Děsí to činitele zemstev a vůbec volitele do dumy? Bezesporu ano, protože to usnadňuje zatýkání Miljukovů, protože to vládě poskytuje záminku, aby zakázala část volebních schůzí a možná vůbec všechny schůze i celou dumu! Čili opět dospíváme k závěru, že jedni si přejí povstání, hlásají je, připravují je, agitují pro ně, organizují povstalecké oddíly atd., kdežto druzí si povstání nepřejí, bojují proti myšlence povstání, odsuzují výzvy k němu jako šílenství a zločin atd. Že by Parvus nevěděl, že k těmto „druhým“ patří *všichni osvobožděnovci*, tj. i ti nejlevicovější z buržoazních demokratů, kteří se mohou dostat do dumy??

A jestliže to Parvus ví, pak musí vědět i další věc (to za druhé). Násilnému pronikání do volebních schůzí a jejich přeměně ve schůze dělnické bude klást odpor nejen (a leckdy možná ani ne tolik) policie a vojsko, *nýbrž i sami činitelé zemstev, sami osvobožděnovci*. Zavírat před tím oči si mohou dovolit leda děti. Činitelé zemstev a osvobožděnovci se v této věci vyslovují jasněji a otevřeněji než někteří sociální demokraté. Buďto připravovat povstání a učinit je těžištěm agitace a veškeré činnosti, nebo přejít na půdu dumy a učinit ji základem veškerého politického boje. Jak jsme na to už od 12. čísla Proletarije nejednou poukázali a jak jsme nejednou zdůraznili, činitelé zemstev a osvobožděnovci již tuto otázku vyřešili. Činitelé zemstev a osvobožděnovci jdou na volební schůze právě proto a jedině proto, aby prodiskutovali, má-li být zvolen Foma nebo Ivan, Petrunkevič nebo Stachovič, aby přijali program „boje“ (boje v uvozovkách, boje v bílých lokajských rukavičkách) na půdě dumy, ale naprosto ne formou povstání. Činitelé zemstev ani osvobožděnovci (záměrně je klademe vedle sebe, protože politicky není důvodu je od sebe oddělovat) samozřejmě nebudou mít nic proti tomu, aby byli na jejich

schůze přípuštění (ovšem jedině tam a tehdy, kde se to obejde bez větších násilností!!) i revolucionáři a sociální demokraté, pokud se mezi nimi najdou nerozumní lidé ochotní slíbit Fomovi „podporu“ proti Ivanovi, Petrunkevičovi proti Stachovičovi. Ale činitelé zemstev nikdy nestrpí, aby někdo *jejich* schůzi „přeměnil ve schůzi dělnickou“, aby se z *jejich* schůze stalo revoluční shromáždění lidu, aby někdo z *jejich* tribuny otevřeně a přímo vyzýval k ozbrojenému povstání. I když je poněkud trapné omílat tuto zcela očividnou pravdu, kvůli Parvusovi a kvůli Jiskře ji omílat musíme. Činitelé zemstev a osvobožďenovci se budou nevyhnutelně stavět proti *takovému* využívání svých schůzí, i když k tomu jako praví buržoazní čachráři nebudou samozřejmě používat násilí, nýbrž méně nebezpečných, „pokojných“ a nepřímých prostředků. S lidmi, kteří jim slibují, že „lid“ podpoří Petrunkeviče proti Stachovičovi a Stachoviče proti Gringmutovi, neuzavřou žádné úmluvy jinak než pod podmínkou, že nebudou volební schůze přeměňovat v dělnické schůze a že nebudou jejich tribuny využívat k tomu, aby vyzývali k povstání. Jakmile se dozvedí, že na jejich schůzi jdou dělníci (a to se dozvedí téměř vždy, protože masová demonstrace se nedá utajit), pak jedni půjdou přímo informovat úřady, druzí začnou sociální demokraty přemlouvat, aby to nedělali, a třetí poběží ujišťovat gubernátory, že „oni za to nemohou“, že oni chtějí dumu a chtějí do dumy, že vždycky ústy „věrného kolegy“ pana Struveho odsuzovali „šílené a zločinné“ výzvy k povstání; čtvrtí budou radit, aby se změnila doba a místo schůze; pátí, ti „nejodvážnější“ a politicky nejohravnější, diskrétně prohlásí, že dělníky rádi vyslechnou, sociálně demokratickému řečníkovi poděkují, „lid“ zahrnou lichotkami a poklonami a kdekoho krásnými, efektními a proctěnými slovy ujistí, že vždycky byli pro lid, jen a jen pro lid, že nejdou s carem, nýbrž s lidem, že to „jejich“ Petrunkevič už dávno prohlásil a oni že „plně souhlasí“ se sociálně demokratickým řečníkem, že Státní

duma je „podlost a ničemnost“ sama, ale přesto že je třeba, jak to překrásně řekl velevážený parlamentář Parvus, který tak zdárně přenáší do neparlamentního Ruska parlamentní vzory vollmarovských spolků sociálních demokratů s katolíky, „nebránit volební agitaci, nýbrž rozšiřovat její rámeček“, což znamená nevystavovat osud Státní dumy šílenému riziku, nýbrž zajistit, aby všechen lid „podporoval“ volbu Fomy proti Ivanovi, Petrunkeviče a Rodičeva proti Stachovičovi, Stachoviče proti Gringmutovi atd.

Zkrátka, čím hloupější a zbabělejší budou činitelé zemstev, tím menší budou vyhlídky na to, že na své volební schůzi vyslechnou Parvuse. Čím budou činitelé zemstev chytřejší a odvážnější, tím budou tyto vyhlídky větší, ale tím větší budou také vyhlídky na to, že bude Parvus ve své roli podporovatele Fomy proti Ivanovi napálen.

Ne, milý Parvusi! Dokud v Rusku nemáme parlament, je jakákoli snaha přenášet sem parlamentní taktiku jen nedůstojnou hrou na parlamentarismus, při níž se z vůdce revolučních dělníků a uvědomělých rolníků stává nohsled statkářů. Nahrazovat dočasné dohody u nás neexistujících otevřených politických stran tajnými úmluvami s Rodičevem a Petrunkevičem o jejich podpoře proti Stachovičovi znamená demoralizovat dělnictvo. A vystoupit před masami otevřeně, to sociálně demokratická strana prozatím nemůže, kdežto radikálně demokratická strana částečně nemůže a částečně nechce, či spíše nechce než nemůže.

Na přímočaré a jasné heslo činitelů zemstev a osvobožďenců: Pryč se zločinnými výzvami k povstání, jsme pro působení v dumě a prostřednictvím dumy! musíme odpovědět přímočarým a jasným heslem: Pryč s buržoazními zrádci svobody a s pány osvobožďenci a spol., pryč s dumou a ať žije ozbrojené povstání!

Spojovat heslo povstání s „účastí“ Fomy nebo Ivana ve volbách znamená pod záminkou „šíře“ a „mnohostrannosti“ agitace, „pružnosti“ a „výstižnosti“ hesel vyvolávat leda zmatek, neboť v praxi je to manilovovština. V praxi

to dopadne tak, že Parvusovo a Martovovo vystoupení před činiteli zemstev na „podporu“ Petrunkeviče proti Stachovičovi (pokud se ve výjimečných případech vůbec bude moci uskutečnit) nebude otevřeným vystoupením před lidovými masami, nýbrž zákulisním vystoupením obalamučeného dělnického vůdce před hrstkou zrádců dělníků. Teoreticky neboli z hlediska všeobecných zásad naší taktiky je spojování těchto dvou hesel dnes, v dané chvíli, odrůdou parlamentního kretenismu. Pro nás, revoluční sociální demokraty, není povstání heslem absolutním, nýbrž konkrétním. Roku 1897 jsme je odsouvali, ve smyslu všeobecné přípravy jsme je vytyčili v roce 1902 a jako přímou výzvu jsme je dali na pořad dne teprve v roce 1905, po 9. lednu. Nezapomínáme, že Marx byl v roce 1848 pro povstání, avšak v roce 1850 odsuzoval blouznění a fráze o povstání¹⁰³, že Liebknecht před válkou v letech 1870—1871 tvrdě odsuzoval účast v Říšském sněmu, ale po válce do něho sám vstoupil. Poznamenali jsme ihned, v 12. čísle listu Proletarij, že by bylo směšné, abychom se v budoucnu zříkali boje na půdě dumy*. Víme, že nejen parlament, nýbrž i parodie na parlament se může stát v době, kdy nejsou podmínky pro povstání, hlavním těžištěm veškeré agitace pro celé časové údobí, kdy nemůže být o lidovém povstání ani řeči.

Žádáme však jasnou a přesnou formulaci otázky. Soudíte-li, že období příhodné pro povstání již pro Rusko minulo, pak to řekněte a otevřeně se za svůj názor postavte! Uvážíme jej a všestranně a klidně jej posoudíme z hlediska konkrétních podmínek. Ale jestliže vy sami mluvíte o tom, že povstání může propuknout „každým okamžikem“ a že je nezbytné, pak musíme a budeme pranýřovat jako ubohou manilovovštinu veškeré argumenty proti aktivnímu bojkotu dumy. Je-li povstání možné a nutné, pak musíme právě z něho udělat ústřední heslo celé naší kampaně kolem dumy, pak musíme v každém osvobožděnovci, který se od

* Viz tento svazek, s. 191. *Red.*

tohoto hesla povstání odtahuje, odhalit prodejnou dušičku „frankfurtského parlamentního žvanila“. Je-li povstání možné a nezbytné, pak to znamená, že neexistuje žádné legální ústředí pro legální boj za cíle povstání a že se nedá nahradit manilovovskými frázemi. Je-li povstání možné a nezbytné, pak to znamená, že vláda „na první místo denního pořadu postavila bodák“, zahájila občanskou válku, jako antikritiku demokratické kritiky vyhlásila stanné právo, a brát za těchto okolností vážně „takřka parlamentní“ firmu Státní dumy a potají se pokoušet o čtyřruční hru na parlamentarismus s Petrunkeviči znamená nahrazovat politiku revolučního proletariátu politikařením intelektuálů, kteří ze sebe dělají šašky.

Když jsme ukázali základní pochybenost Parvusova stanoviska, můžeme se jen stručně pozdržet u jednotlivých, a to nejvýraznějších projevů této pochybenosti. „Ve spojitosti se Státní dumou vzniká před volbami nebo po volbách zákonný podklad pro existenci politických stran,“ píše Parvus. To není pravda. Ve skutečnosti vzniká *nyňi* „zákonný podklad“ umožňující vládě falšovat volby. Tento podklad se nazývá: 1. obvodní policejní náčelník (volby rolníků jsou plně v jeho rukou); 2. tajná police (zatčení Miljukova); 3. stanné právo. Až „zákonný podklad pro existenci politických stran“ (včetně SDDSR) vznikne *ve skutečnosti*, a ne pouze ve slovech publicistů, pak budeme muset celou otázku povstání znovu přezkoumat, neboť povstání je pro nás jen jedním z důležitých, avšak naprosto ne vždy závazných prostředků k vydobytí svobodného pole k boji za socialismus.

„Je nezbytné, abychom okamžitě vystoupili ne jako jednotlivé společenské skupiny, ne jako právníci, inženýři, činitelé zemstev, nýbrž jako liberální, demokratická, sociálně demokratická strana — oficiálně a otevřeně. Představitelé různých směrů se mohou o této věci spolu dohodnout,

jako se spolu dohodují jednotlivé parlamentní frakce.“

Ano, mohou to udělat, ale ne otevřeně, nýbrž potajmu, neboť zapomněl-li Parvus na Trepova, Trepov nezapomněl na Parvuse. To, čemu Parvus říká parlamentní dohoda (která je v *parlamentní zemi* pro sociální demokraty mnohdy nezbytná), je v dnešním Rusku, v září roku 1905, nejhabebnější hrou na parlamentarismus. Zrádcové revoluce teď stavějí na první místo dohodu mezi osvobožděnovci a revolucionáři. Přívrženci revoluce — dohodu mezi sociálními demokraty a všemi revolučními demokraty, tj. přívrženci povstání. Uzavrou-li *nyní* novojiskrovci, Parvus a Plechanov* „parlamentní“ dohodu s osvobožděnovci (o tom, jak založili stranu, viz shora článek Setkání přátel^[67]**), pak prohlásíme veřejně, že tito sociální demokraté ztratili jakýkoli smysl pro skutečnost a musí být hozeni přes palubu. Potom tedy uzavřeme dohodu s revolučními demokraty na základě společné agitace pro povstání, pro jeho přípravu a uskutečnění.

Ukázali jsme již rozbořem novojiskrovských rezolucí (Lenin, Dvě taktiky^[69]), že Jiskra sklouzává na stanovisko liberálního statkáře, zatímco Proletarij pozvedá a burcuje revolučního rolníka.***

„Je nezbytné, aby si každá strana zorganizovala vlastní volební výbor pro řízení voleb v celé zemi. Je nezbytné, aby se strany mezi sebou dohodly o praktických opatřeních, jež by zajistila pro dobu voleb rozšíření svobody slova, shromažďování a tak dále. Je nezbytné, aby se spojili k společné politické odpovědnosti (slyšte, slyšte, soudruzi dělníci! Novojiskrovci vás chtějí spojit s Petrunkeviči! Pryč s Petrun-

* *Poznámka:* Připomínáme tu Plechanova, neboť v tisku^[178] prohlásil, že taktika Jiskry je lepší než taktika listu Proletarij. Sice se přitom *ani slůvkem nezminil o rezolucích novojiskrovců*^[107] a III. sjezdu, jenže u sociálně demokratického publicisty výmluvy a vytáčky zmenšují, nýbrž zvětšují jeho vinu.

** Viz tento svazek, s. 260—268. *Red.*

*** Tamtéž, s. 57—58. *Red.*

keviči a pryč s novojiskrovci!) v tom smyslu, že bude-li oficiální představitel některé politické strany pronásledován jako takový policií nebo soudně stíhán, pak aby se s ním představitelé všech ostatních (!) stran prohlásili za solidární a všichni společně zorganizovali (!) lidový (??) protest a pokud možná (jen poslouchejte!) i lidové povstání na jeho obranu.“

Mnoho zdaru, milý Parvusi! Klidně si organizujte protesty a povstání s Petrunkeviči (demokrat) a Stachoviči (liberál), naše cesty se rozešly! My budeme *toto* dělat s revolučními demokraty. A vy jenom ještě, velevážení hrdinové „parlamentních dohod“, přiměřeně pozměňte svá hesla: místo hesla „povstání je nezbytné“ prohlaste, že „povstáním, *pokud je to možné*, se musí doplnit protesty“. Pak budou všichni osvobožďenovci s vámi souhlasit! Místo hesla požadujícího „všeobecné, rovné, přímé a tajné hlasování“ razte heslo, že „vláda musí, *pokud je to možné*, zajistit přímé, rovné, všeobecné a tajné hlasování“. Mnoho zdaru, pánové! My budeme trpělivě čekat, až Parvus, Petrunkevič, Stachovič a Martov „zorganizují lidový protest, a pokud je to možné, i lidové povstání“ na obranu Miljukova. V naší „téměř parlamentní“ době, je přece, pánové, nepoměrně naléhavější hájit pana Miljukova než stovky a tisíce pozatýkaných a týraných dělníků!...

Parvus kategoricky prohlašuje: „Nemáme žádné vyhlídky na to, že bychom mohli samostatně prosadit své zástupce do dумы.“ Nicméně dále píše: „I když se ukáže, že jsou volební výbory neuskutečnitelné, musíme přesto vynaložit veškeré úsilí na navržení našich vlastních kandidátů.“ Bez ohledu na cenzus je Parvus přesvědčen, že „v jednotlivých případech se nevylučuje možnost navržení sociálně demokratických kandidátů“. „Jeden nebo dva sociálně demokratičtí kandidáti, ať už kdekoli, se stanou politickým heslem pro celou zemi.“

Děkujeme alespoň za jasnost. Ale proč jste s tím tak dlouho otáleli, pánové? List *Rus* už přece dávno navrhl své

kandidáty, všechny ty Stachoviče, Petrunkeviče a jiné zrádce revoluce, kteří čistí kliky u pánů Durnovů. Pročpak tedy mlčí Jiskra? Proč nepřechází od slov k činům? Pročpak nekandiduje do Státní dumy Axelroda, Starověra, Parvuse a Martova? Zkuste to, pánové, učiňte pokus, experimentum in corpore vili*. Zkuste to, a hned uvidíme, kdo z nás má pravdu: vy, když se domníváte, že se tito kandidáti stanou „heslem pro celou zemi“, nebo my, když se domníváme, že v současné době sehrají tito kandidáti leda tak roli strašáků do zelí.

Parvus píše: „Vláda poskytla hrstce lidí právo volit do instituce, která by měla spravovat záležitosti všeho lidu. To ukládá uměle vybraným voličům povinnost využívat svého výlučného práva nikoli podle osobní“ (nýbrž podle třídní a stranické?) „libovůle, ale s ohledem na mínění lidových mas. Připomenout jim tuto povinnost, přimět (!!)

je, aby jí dostáli, toť náš úkol, jehož splnění musíme dosáhnout všemi prostředky.“

Tato úvaha, samozřejmě doplněná ujištěním, že taktika (aktivního) bojkotu je projevem nevíry v „revoluční síly země“ (sic!), je naprosto pochybená. Je to příklad sentimentálně buržoazní formulace otázky, proti níž se musí všichni sociální demokraté rázně postavit. Parvusova úvaha je buržoazní, protože Parvus nevidí třídní podstatu dumy — dohodu buržoazie se samoděržavím. Parvusova úvaha je prázdná sentimentální fráze, neboť Parvus bere vážně, byť i jen na chvíli, falešné tvrzení osvobožděnovců, že chtějí vzít „ohled na mínění lidových mas“. Vážený Parvus se opozdil zhruba tak o tři roky. Když liberálové neměli ani tiskový orgán, ani ilegální organizaci, kdežto my jsme měli jedno i druhé, napomáhali jsme jejich politickému rozvoji. A tuto zásluhu dějiny z činnosti sociální demokracie nevyškrtnou. Ale dnes se liberálové z politických nováčků vyvinuli v hlavní politické koryfeje a v praxi uká-

* — pokus na podřadném organismu. *Red.*

zali, že revoluci zradili. A kdo tedy *dnes* soustřeďuje hlavní pozornost nikoli na usvědčování buržoazních stoupenců „dohody“ ze zrady, nýbrž na to, aby jim připomínal jejich „povinnost“ spravovat záležitosti (*nikoli buržoazie, nýbrž*) všeho lidu, ten se stává nohsledem osvobožďenovců! Jedině osvobožďenovci totiž mohou vážně hledat výraz „revolučních sil země“ ve Státní dumě. Sociální demokracie ví, že to nejlepší, čeho můžeme dnes dosáhnout, je neutralizace, paralyzování zrádcovských snah buržoazie. Činitelé zemstev a osvobožďenovci nejsou „revoluční síla země“ a je hanba, že to nevíte, soudruhu Parvusi. Dnes, v demokratické revoluci, je revoluční silou jediné proletariát a rolnictvo bojující proti statkářům.

Perlou všech perel je v Parvusově pozoruhodném článku formulace *podmínek*, za jakých by měl proletariát podporovat osvobožďenovce. „Kandidáty opozice, kteří budou chtít požívat naší podpory,“ píše Parvus, „je nutno zavázat k určitým politickým požadavkům.“ (To není ruština, ale špatný překlad z němčiny, ovšem smysl je přesto jasný.) „Takovým požadavkem může například být: 1. žádat přímo v dumě její okamžité rozpuštění a svolání ústavodárného shromáždění na základě všeobecného atd. volebního práva; 2. odmítnout vládě veškeré vojenské a finanční prostředky, dokud nebude tento požadavek splněn.“

Čím dál tím líp! Kdo jednou uklouzl a octl se na šikmé ploše, řítí se nezadržitelně dolů. Naši nadlidé z rodu Parvuse a Plechanova, kteří se stavějí mimo obě části naší strany, ignorují povzneseně tytéž rezoluce novojiskrovců, za něž jsou morálně i politicky odpovědni. Tito nadlidé se domnívají, že stojí nad „většinou“ i nad „menšinou“, ale ve skutečnosti stojí *pod* oběma, protože ke všem nedostatkům většiny dokázali připojit všechny nedostatky menšiny a *všechny nedostatky přeběhlíků*.

Vezměte si Parvuse! Celou dobu šel ruku v ruce s Jiskrou, dokonce i tehdy, když mu plán zemstevní kampaně^[169] a devátý leden byl i jen nakrátko otevřely oči a odhalily její

oportunistické stanovisko. Přes to přese všechno chtěl být Parvus považován za „smířlivce“, nejspíš proto, že když začal po 9. lednu razit hesla požadující prozatímní vládu, museli ho bolševici usměrňovat a poukazovat na frázovitost jeho hesel. Bez cara a vládu dělnickou!^[164] — křičel Parvus pod dojmem 9. ledna. Bez lidu a dumu liberální! — to je podstata jeho dnešní „taktiky“ po 6. srpnu. Ne, souduhu, my svou taktiku nebudeme zakládat na okamžitých náladách a na zbožné pokoře před nimi.

Parvus teď vymyslel „nové“ *podmínky* pro liberály. Co jen se chudáci novojiskrovci nahmoždili, než dali dohromady „podmínky“ pro dohodu s osvobožděnovci! Starověr na II. sjezdu^[18] (viz jeho rezoluci^[150], kterou III. sjezd^[47] zrušil) vymyslel jedny podmínky, ale ty šly okamžitě k čertu, neboť nikdo z novojiskrovců, kteří psali o „dohodě“ s osvobožděnovci, tyto podmínky v plném rozsahu nerespektoval ani v zemstevní kampani, ani nyní. Konference novojiskrovců zformulovala v rezoluci o postoji k liberálům^[149] jiné, přísnější podmínky. Novojiskrovec Parvus je za tuto rezoluci morálně odpovědný, ale co je pisálkovským nadlidem do nějakých rezolucí, na jejichž vypracování se podíleli odpovědní zástupci proletariátu! Nadlidé kašlou na stranické rezoluce^[223]!

V rezoluci novojiskrovců o vztahu k *opozičním* stranám stojí černé na bílém, že sociální demokracie „žádá od všech nepřátel carismu“:

„1. Energickou a jednoznačnou podporu každé rozhodné akce organizovaného proletariátu směřující k tomu, aby byly carismu zasazeny další rány.“

Parvus navrhuje uzavřít s osvobožděnovci „dohodu“ a slíbit jim svou „podporu“, aniž by od nich něco takového požadoval.

„2. Otevřené uznání a bezvýhradnou podporu požadavku všelidového ústavodárného shromáždění na základě všeobecného atd. hlasování a *otevřené vystoupení proti všem stranám a skupinám, jež se snaží práva*

lidu oklestit, ať už omezením volebního práva, anebo nahrazením ústavodárného shromáždění milostivě udělenou monarchickou ústavou.“

Parvus celou druhou část těchto podmínek neuznává. Ba dokonce zcela opomíjí otázku, na kom mají osvobožďenovci v dumě „požadovat svolání“ ústavodárného shromáždění? Samozřejmě, že na carovi? Ale proč byste je nemohli svolat vy sami, velevázení hrdinové „parlamentních dohod“? Anebo teď už nejste proti „*milostivému udělení*“?

„3. Rozhodnou podporu boje dělnické třídy proti vládě a kapitalistickým magnátům za svobodu stávek a spolčování.“

Této „podmínky“ Parvus osvobožďenovce zprošťuje, nejspíš asi kvůli svolání dumy a kvůli škodlivosti taktiky „čím hůře, tím lépe“ (ačkoli jako výsměch čtenářům zároveň ujišťuje, že kdyby дума měla zákonodárná práva, bylo by to horší, čili že právě onen krok k lepšímu, ten jediný, o nějž usilují osvobožďenovci, je krokem k horšímu!!).

„4. Otevřeně se postavit proti všem pokusům vlády a šlechtických feudálů potlačit rolnické revoluční hnutí barbarskými násilnými opatřeními proti rolníkům a jejich majetku.“

Jakpak to, že jste zapomněl na tuto podmínku, milý Parvusi? Nebo snad už dnes nesouhlasíte s tím, aby se tento znamenitý požadavek předložil Petrunkevičovi, Stachovičovi, Rodičevovi, Miljukovovi, Struvemu?

„5. Odmítnout podporu všech opatření, jejichž cílem je zachovat ve svobodném Rusku všechna omezení práv jednotlivých národností a všechny pozůstatky národnostního útlaku;

a 6. aktivně se podílet na sebeozbrojování lidu k boji proti reakci a podporovat sociální demokracii při jejích pokusech zorganizovat ozbrojený boj mas.“

Jakpak to, že jste zapomněl na tyto podmínky, milý Parvusi?

LIBERÁLNÍ SVAZY A SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE ¹⁰⁴

Jaký význam mají „odborové“ svazy inteligence pro proletariát a nemáme do nich my, sociální demokraté, vstupovat a bojovat tam proti zatemňování třídního uvědomění dělníků?

„Odborové“ svazy inteligence a Svaz svazů jsou politické organizace. De facto jsou to *liberální* svazy. Všeobecně vzato jsou to svazy, které tvoří jádro takzvané konstitučně demokratické, tj. buržoazně liberální strany. Naší nejdůležitější povinností dnes je ze všech sil napomáhat *stranické* výchově proletariátu, stmelení jeho předvoje v opravdovou politickou stranu, *naprosto* nezávislou na všech ostatních stranách, v naprosto samostatnou stranu. Proto musíme co nejobezřetněji promýšlet všechny kroky, jež by mohly vnést zmatek do jasných a přesně vyhraněných vztahů mezi stranami. Celá liberální buržoazie teď dělá všechno možné, jen aby zabránila vytvoření zcela samostatné třídní strany proletariátu, aby „sjednotila“ a „sloučila“ *veškeré* „osvobozenecké“ hnutí v jediný proud demokratismu a zastřela tak *buržoazní* charakter tohoto demokratismu.

Vstupovat do liberálních svazů za těchto podmínek by bylo velkou chybou a uvádělo by členy sociálně demokratické strany do zcela neúnosného postavení příslušníků dvou rozdílných a navzájem nepřátelských stran. Dvěma pánům nelze sloužit. Nelze být členem dvou stran. Tam, kde neexistuje politická svoboda, v temnu absolutistického režimu, velmi snadno dochází k stírání hranic mezi stranami, a zájmy buržoazie takové stírání dokonce *vyžadují*. Zájmy proletariátu však vyžadují přesné a jasné rozhraničení

stran. A v současné době nikdo nemůže dát nikoli pouze slovní, nýbrž reálné záruky, že si skupiny sociálních demokratů vstupující do „odborových“ svazů inteligence zachovají úplnou samostatnost, že budou členy pouze SDDSR a žádné jiné strany, že budou z každého svého počínu skládat účty své stranické organizaci. Je pravděpodobné, že v devětadevadesáti případech ze sta se takovým členům nepodaří udržet si samostatnost a že se budou muset uchýlovat k nejrůznějšímu „chytračení“, které bude z hlediska dosažených výsledků bezpodstatné a z hlediska demoralizace dosud nezralého *stranického* uvědomění dělníků škodlivé.

Proletarij, č. 18
26. (13.) září 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

Zvláštní dopisovatel solidního konzervativního listu Temps telegrafoval tomuto listu 21. (8.) září z Petrohradu:

„Předevčírem v noci přepadla skupina asi sedmdesáti lidí řížskou ústřední věznicí, přeřezala telefonní vedení a po provazových žebřících se spustila do vězeňského dvora, kde byli v ostré potyčce dva vězeňští dozorcí zabiti a tři těžce zraněni. Poté demonstranti osvobodili dva politické vězně, kteří byli pohnáni před vojenský soud a očekávali trest smrti. Při pronásledování demonstrantů, jimž se podařilo uniknout, až na dva, kteří byli vzati do vazby, byl jeden agent zabit a několik policistů zraněno.“ [374]

Věci se tedy přece jen hýbou kupředu! Ozbrojování lidu je přece jen na postupu, přes všechny neuvěřitelné a nepopsatelné obtíže. Individuální teror, tento výplod intelektuálské slabosti, začíná být přežitkem minulosti. Místo toho, aby se vynakládaly desetitisíce rublů a spousty revolučních sil na zavraždění nějakého Sergeje¹⁰⁵ (který revolucionoval Moskvu bezmála líp než mnozí revolucionáři) „jménem lidu“, začínají se uskutečňovat vojenské akce *společně s lidem*. V tomto okamžiku průkopníci ozbrojeného boje nejen slovy, nýbrž i skutky splývají vjedno s masami, stavějí se do čela proletářských družin a oddílů, ohněm a mečem občanské války vychovávají *desítky lidových vůdců*, kteří zítra, v den dělnického povstání, budou moci svými zkušenostmi a svou hrdinskou odvahou být nápomocni tisícům a desetitisícům dělníků.

Zdravíme hrdiny řížského revolučního oddílu! Nechť se jejich úspěch stane povzbuzením a vzorem pro sociálně demokratické dělníky v celém Rusku! Ať žijí průkopníci lidové revoluční armády!

Podívejte se, jakým úspěchem i jen z čistě vojenského hlediska byla korunována akce řížských soudruhů! Nepřítel měl tři mrtvé a asi pět až deset raněných. Naši ztratili všehovšudy dva lidi, kteří byli pravděpodobně raněni, a proto nepřítelem zajati. Naše kořist: dva revoluční vůdcové vysvobození ze zajetí. Ale vždyť to je přece skvělé vítězství!! Opravdové vítězství v boji s nepřítelem ozbrojeným od hlavy až k patě. To už není spiknutí proti nějaké nenáviděné osobě, to není akt pomsty, výbuch zoufalství nebo pouhá „zastrašovací akce“, nikoli, to je promyšlený, připravený, z hlediska poměru sil uvážený začátek operací oddílů revoluční armády. Takových oddílů o 25—75 lidech může být vytvořeno v každém větším městě a mnohdy i v předměstích velkých měst i několik desítek. Dělníci budou vstupovat do těchto oddílů po stovkách, jenom je třeba neprodleně začít tuto myšlenku široce propagovat, začít tyto oddíly vytvářet, zásobovat je zbraněmi všeho druhu, od nožů a revolverů až po pumy, přikročit k vojenskému výcviku a k vojenské výchově těchto oddílů.

Naštěstí už minuly doby, kdy neexistoval revoluční lid a revoluci „dělali“ pouze jednotliví revolucionáři, teroristé. Puma už přestala být zbraní jednotlivce „atentátníka“. Stává se *nezbytnou součástí výzbroje ozbrojeného lidu*. S ohledem na změny ve vojenské technice se mění a musí se měnit i metody a způsoby pouličního boje. Všichni se teď učíme (a dobře děláme, že se učíme), jak se mají stavět barikády a jak se mají hájit. Avšak pro tento užitečný starý prostředek nesmíme zapomínat na nejnovější vymoženosti vojenské techniky. Pokrok v používání výbušnin přinesl řadu novinek v dělostřelectví. Japonci se ukázali silnější než Rusové částečně i proto, že dovedli mnohem lépe zacházet s výbušninami. Rozsáhlé používání velmi silných výbušnin je jednou z nejcharakterističtějších zvláštností poslední války. A Japonci, tito mistři válečného řemesla, nyní všeobecně uznávaní na celém světě, přešli také k *ruční pumě*, které skvěle využili v boji o Port Arthur. Učme se od Japonců!

Neklesejme na duchu pro těžké nezdary provázející naše pokusy o hromadné opatrování zbraní. Žádné nezdary nezlomí energii lidí, kteří cítí a v praxi vidí své úzké sepětí s revoluční třídou, kteří si uvědomují, že dnes se do boje za jejich nejbližší cíle pozvedá skutečně všechen lid. Pumy se dají vyrábět vřdycky a všude. V Rusku se dnes vyrábějí v mnohem širším měřítku, než je komukoli z nás známo (a každý člen sociálně demokratické organizace jistě ví o nejedné dílně, kde se pumy vyrábějí). Vyrábějí se v mnohem širším měřítku, než je známo policii (a ta toho ví jistě víc než revolucionáři v jednotlivých organizacích). Žádná síla nedokáže odolat pumami vyzbrojeným oddílům revoluční armády, které jedné krásné noci uskuteční náraz několik takových útoků, jako byl řížský, za nimiž se pak pozvednou — a to je poslední a nejdůležitější podmínka — statisíce dělníků, kteří nezapomněli na „pokojný“ devátý leden a vášnivě touží po *ozbrojeném* devátém lednu.

Události v Rusku k tomu zjevně směřují. Zamyslete se nad zprávami legálního tisku o pumách nalezených v zavazadlech pokojných cestujících na lodích. Začtete se do zpráv o *stovkách* útoků na policisty a vojáky, o *desítkách* na místě zabitých a o desítkách těžce raněných za poslední dva měsíce. Dokonce i dopisovatelé zrádcovského buržoazního časopisu Osvobožděníje^[129], zabývajícího se odsuzováním „šíleného“ a „zločinného“ hlásání ozbrojeného povstání, přiznávají, že ještě nikdy nebyly tragické události tak na dosah ruky jako dnes.

Tak tedy do práce, soudruzi! Nechť je každý na svém místě. Nechť má každý dělnický kroužek na paměti, že si události už dnes nebo zítra mohou od něho vyžádat jeho vedoucí účast v posledním a rozhodujícím boji.

V 15. čísle listu Proletarij^[66] jsme již jako příklad takzvané „revoluční samosprávy“ (kterou si Jiskra plete s heslem lidového povstání) zaznamenali* rozhodné počínání smolenské dumy, která označila ubytování kozáků ve městě za nezákonné, odmítla jim vydávat peníze, zorganizovala k ochraně obyvatelstva městskou milici a obrátila se na vojáky s provoláním proti násilnostem na obyvatelstvu. Pro další ilustraci téže myšlenky a pro charakteristiku dnešní situace uvádíme podle L'Humanité podobnou rezoluci^[357], kterou schválila kerčská дума v souvislosti s nedávným pogromem ve městě.

Duma se usnesla: 1. vyslovit židovskému obyvatelstvu politování nad oběťmi (zabitými a raněnými) a hmotnými škodami; 2. zřídit v místním gymnáziu dvě stipendia na paměť studentů, kteří byli za nepokojů zabití; 3. vzhledem k neschopnosti a neochotě místních úřadů chránit životy a majetek obyvatelstva okamžitě zastavit vyplácení příspěvků na udržování policie z městského rozpočtu; 4. rozdělit mezi nemajetné židy, kteří byli při nepokojích nejvíce postiženi, částku ve výši 1500 rublů; 5. vyslovit sympatie náčelníkovi přístavu, jedinému z místních úředníků, který velmi energickým a humánním způsobem zabránil dalšímu hromadnému vraždění; 6. informovat o protizákonném počínání úřadů během nepokojů ministra vnitra a žádat soudní vyšetření.

Pokud kerčská дума o své vůli rozšiřuje svou kompetenci

* Viz tento svazek, s. 229. *Red.*

stanovenou zákonem, pokud se účastní celkového revolučního dění v celém státě, potud se stává uskutečňovatelkou opravdové „revoluční samosprávy“. Kde je však *záruka*, že z této samosprávy vzejde samospráva „*lidová*“? A máme my, sociální demokraté, tento „kousíček revoluce“ vyzdvihovat jako hlavní heslo naší agitace, nebo máme hlásat úplné a rozhodné vítězství revoluce, které není možné bez povstání?

Proletarij, č. 18
26. (13.) září 1905

Podle textu listu Proletarij

V pondělí 12. (25.) září byl v Moskvě zahájen sjezd zástupců zemstev a měst^[194], který projednával a definitivně vyřešil otázku vztahu k dumě. Stejně jako předešlé sjezdy zemstev je i tento sjezd dalším krokem v politickém vývoji a v politické organizaci ruské buržoazie. Proto musí každý uvědomělý dělník tento zrod buržoazní konstituční strany bedlivě sledovat. Politický vývoj proletariátu jako třídy šel totiž vždy a všude ruku v ruce s politickým vývojem buržoazie jako třídy.

Ale kromě tohoto všeobecného významu má sjezd zemstev nesmírný význam také pro řešení velmi palčivé otázky, jaký je náš vztah k dumě. Dohoda buržoazie s carismem, anebo rozhodnější boj buržoazie proti carismu? — v tom je podstata této otázky, která jak známo vyvolává i v sociální demokracii rozdílné názory na taktiku.

Připomeňme především, že činitelé zemstev na svém předešlém sjezdu rozhodně odsoudili Bulyginovu dumu a schválili známý osvobožděnovský návrh ústavy (monarchie a dvoukomorový systém). Otázku bojkotu dumy rozhodla většina sjezdu nejprve kladně, ale pak byla tato otázka znovu dána na pořad a odložena do příštího sjezdu, který měl být svolán *ihned* po uveřejnění zákona o Státní dumě^[185], dokonce se mluvilo o jeho telegrafickém svolání. Ve skutečnosti byl sjezd svolán značně opožděně. Nejprve se proslouchlo, jak jsme se o tom zmínili ve 14. čísle listu Proletarij^[75]*, že ho činitelé zemstev odvolali. Potom vešla ve

* Viz tento svazek, s. 218. *Red.*

známost jednání pana Golovina s Durnovem, o nichž jsme psali a k nimž jsme zaujali stanovisko v předešlém čísle listu Proletarij[67]* a jež skončila tím, že sjezd byl policií *povol-en*. Sjezd se tudíž konal za zcela jiných okolností než sjezd minulý: ten policie zakázala, hrozila, že jej rozežene, se-psala protokol a nařídila po sjezdu soudní vyšetřování. Nyní se však činitelé zemstev s policií předem domluvili a *dohodli*.

Abychom čtenářům názorněji objasnili celý význam to-hoto rozdílu mezi tehdejší a nynější situací, připomeneme jim prohlášení, které uveřejnilo Osvoboždění ve svém posledním čísle. Pan „Independent“^[48] (čili „nezávislý“, nejspíše nikoli závislý na policii?) napsal v 76. čísle v plné shodě s autorem úvodníku^[256] téhož čísla toto: „O nějakých kompromisech nemůže být ani řeči. Musíme tak jako dosud o svobodu bojovat, a ne o ni žebrot... Nesmíme se ani na okamžik zříkat, a to je nanejvýš důležité, ani dosavadních způsobů boje, ani pozicí, které jsme si až dosud vydobyli. A hrozí-li i tady možnost kompromisů, musíme ji ihned a rázně vyloučit. Všechno, co se až dosud dělalo pro zorgan-izování osvobozeneckých sil, musí se dělat i nadále... Činnost sjezdů, svazů a shromáždění musí být i napříště prodchnuta týmž duchem a ubírat se týmž směrem jako předtím.“

Jasněji to už říci nelze. Orgán zemstevní čili „konstitučně demokratické“ strany se po 6. srpnu vyslovuje rozhodně a bezvýhradně proti *zřeknutí se dosavadních způsobů boje*. Jenže v tom je právě podstata falešného postoje liberální buržoazie, že sice touží po svobodě, ale neméně vroucně touží po dohodě s carismem. Proto něco jiného říká a něco jiného dělá. Nechce-li „se zříci dosavadních způsobů boje“, měla by bojkotovat dumu. Ale protože se zřekla bojkotu, musela *se* logicky nevyhnutelně *zřeknout některých* „dosavadních způsobů boje“. Osvoboždění začalo brojit proti kompromi-

* Viz tento svazek, s. 260–268. *Red.*

sům právě v okamžiku, kdy už Golovin uzavřel kompromis s Durnovem. Osvobožděníje začalo křičet „ani na okamžik se neztříkat“ právě v okamžiku, kdy se sjezd zemstev zřekl dosavadní svobody svých zasedání. Vzhledem k „milostivému udělení“ dumy, tohoto údajného počátku svobody, se činitelé zemstev uvolili, že se budou radit méně svobodně.

Ve skutečnosti to dopadlo takto: 1. program sjezdu byl panem Durnovem, tj. policií, okleštěn; 2. předseda se zavázal, že sjezd rozpustí, dojde-li na něm k projednávání otázek, jež nebyly obsaženy v programu schváleném policií; 3. sjezd se uvolil zasedat za účasti policisty delegovaného Durnovem (přednosta kanceláře) a vybaveného plnou mocí sjezd rozpustit, kdyby „podmínky“ dohodnuté mezi pány Golovinem a Durnovem byly porušeny; 4. pod pohrůžkou rozpuštění sjezdu policie zakázala rovněž jakékoli „pobuřující výkřiky“ (telegrafická zpráva zvláštního dopisovatele konzervativního listu Temps, který dodává, že všechny tyto podmínky byly *poctivě dodrženy*).

Je samozřejmé, že čerpáme-li své informace za zahraničních listů, nemůžeme ručit za to, že jsou zcela přesné a úplné. Není však důvodu pochybovat, že ve svém celku odpovídají pravdě. Naopak se zdá být pravděpodobné, že pan Golovin (který samozřejmě nehodlal o svých jednáních s Durnovem informovat veřejnost!) slíbil policii, pokud jde o loajální chování činitelů zemstev, ještě víc!

To je nezvratná skutečnost. Slova časopisu Osvobožděníje se kardinálně rozcházejí s počínáním osvobožděnovců. Publicisté z Osvobožděníje svatě horlí proti policii, ale osvobožděnovští praktikové jsou s policií zadobře. Začátek zemstevní kampaně u příležitosti voleb do dumy se kryje se začátkem dohody zemstevní buržoazie se samoděržavím.

Zahraniční dopisovatelé svorně zaznamenávají *pokojný* průběh nynějšího sjezdu činitelů zemstev ve srovnání s minulým. Pro bojkot dumy se vyslovil jen jeden řečník, podle jiných zpráv dva řečníci. Většina se vyslovila pro účast

v dumě (my jsme už ve 12. čísle listu Proletarij^[64])*, ještě před uveřejněním zákona o dumě, konstatovali, že se názor pravého křídla činitelů zemstev na tuto otázku již vyhranil). Většina dospěla k názoru, že neúčast ve volbách by byla „známkou bojácnosti“, kterýžto názor, jak víme, plně sdílí Parvus a nová Jiskra. V dohodě s policií se naopak projevila *odvaha* našich činitelů zemstev...

Sjezd schválil rezoluci, v níž se místo odsouzení dumy pouze praví (nevíme již, zda odvážně nebo bojácně?), že „duma není lidový zastupitelský orgán v přesném smyslu slova“. Ruští občané se vyzývají, aby se sjednotili na programech schválených dřívějšími sjezdy zemstev a aby bojovali na půdě dumy. O boji mimo dumu a vedle dumy není v rezoluci ani slova, což podle slov osvobožděnovce „nikoli závislého“ na policii znamená „ani na okamžik se nezříkat dosavadních způsobů boje“...

Činitelé zemstev se snaží umírnit svůj dřívější nemístný „revoluční“ zápal a pouštějí se horlivě do „pozitivní“ práce v souvislosti s dumou. Vypracovali podrobný politický program (jeho úplný text ještě nemáme); snažili se zamaskovat svůj ústup od demokracie opakováním základních bodů umírněného konstitucionalismu; podrobně rozpracovali otázku volební kampaně, vytváření místních volebních výborů a ústředního volebního výboru, sestavování kandidátek atd.

Není snad ještě po tomhle všem dost jasné, k čemu směřuje statkářský a kupecký liberalismus činitelů zemstev a osvobožděnovců?

Odbourávat jeden bojový demokratický požadavek za druhým, všechno to, co zajišťuje práva revolučního lidu, co pomáhá rozvíjet a rozšiřovat boj za svobodu (proto se v rezoluci nemá mluvit o boji vedle dumy atd.)! Postupně prosazovat všechny ty požadavky demokracie, které zajišťují moc výhradně buržoazii (především místečka v dumě)! Méně agitace mezi lidem, více aktivity v dumě!

* Viz tento svazek, s. 189–197. *Red.*

Výstižně to vyjádřil nedávný obdivovatel samoděržaví, „liberál“ William Stead (viz jeho dopis^[377] v listu *Times* z 26. září), že vnější mír si vyžádal mír vnitřní, mír mezi carem a liberální buržoazií, vyhlášený zákonem ze 6. srpna! Činitelé zemstev svým *počináním* dokazují, že *jsou s uzavřením míru srozuměni*, i když samozřejmě zdaleka ne hned a zdaleka ne ve všem mír uzavřou. „Pan Michail Stachovič, přítel a spolupracovník Šipovův,“ napsal 27. září dopisovatel listu *Temps*^[373], „počítá s vytvořením strany středu, která by byla pro samoděržaví a pro poradní dumu; tvrdí, že mnozí členové extremistických stran (!! jaká to pohana osvobožděnovců! *Redakce listu Proletarij*) jsou ochotni se k této straně připojit.“ Tvrzení pana Stachoviče potvrzují nejen slova mnoha legálních listů, ale ještě více *činy* pánů činitelů zemstev. Pan M. Stachovič se zúčastnil sjezdu, sděluje dopisovatel listu *Times* z 26. září. „Pevně věří ve vítězství umírněných živlů; a skutečnost, že na sjezdu *téměř vůbec nedošlo* k obvyklým prudkým výpadům (fiery denunciations) proti vládě, až na několik nahodilých (!!) zmínek o strašných kavkazských událostech, zdá se jeho předpověď (forecast) potvrzovat“ (rather confirms). „Nálada na tomto sjezdu,“ telegrafuje týž dopisovatel konzervativního anglického listu, „nápadně kontrastuje s náladou, jaká panovala na sjezdu červencovém, kdy byl velký počet delegátů pro bojkot dumy.“

Bude snad Jiskra i po tomhle nadále trvat na svém mylném názoru, že ti, kteří byli pro bojkot, chtěli se pasívně držet stranou, kdežto Stachovičové, kteří jsou pro účast v dumě, chtějí opravdový boj? Bude snad dokonce i teď společně s Parvusem pro dohodu s osvobožděnovci a pro jejich podporu, když se začali očividně dohodovat s pány Durnovy?

P. S. V zájmu spravedlnosti je třeba říci, že docházejí stále nové a nové zprávy o nesouhlasu novojiskrovců v Rusku s novou Jiskrou. Právě jsme dostali leták petrohradské (menševické) skupiny nadepsaný Státní дума, nebo ústa-

vodárné shromáždění^[25]. Vedle kritiky dumy se tu setkáváme s heslem Pryč s dumou! Zástupci dělníků se tu vyzývají, aby liberálům pověděli, „že nemají uznávat Státní dumu“, „že jsou povinni zříci se svého práva“ (v letáku nezřetelně vytištěno) „volit do dumy“, že musí dělníkům pomoci „ozbrojovat se k boji proti černosotňovcům a Státní dumě“. Petrohradští menševici tedy přijali heslo aktivního bojkotu. A Jiskra se tu rozchází se svými stoupenci v Rusku právě tak jako při proslulém „plánu zemstevní kampaň“^[169]. Jen v jednom směru mají petrohradští menševici blízko k Jiskře: vyzývají dělníky, aby si ihned zvolili „zástupce z továren, dílen a cechů, jako je volili do komise Šidlovského¹⁰⁶“ ... „Ať se naši zástupci sejdou a bojují proti Státní dumě tak, jako bojovali naši volení zástupci v komisi Šidlovského proti této lstivé léčce samoděržaví.“ Toto heslo se velmi podobá jiskrovskému heslu „revoluční samosprávy“, i když samozřejmě soudruzi z petrohradské skupiny tohoto zbytečně nabubřelého výrazu nepoužívají. Nepochybujeme, že si petrohradští dělníci uvědomí nesprávnost tohoto hesla a pochybenost srovnání s komisí Šidlovského. Tenkrát bojkotovali dělníci komisi, tentokrát bojkotuje дума dělníky.

Revoluční samospráva při zachování carské moci může být pouze kousíčkem revoluce (usnesení smolenské městské dumy apod.). Dělat z ní hlavní heslo revolučního proletariátu znamená zasévat zmatek a nahrávat osvobožďencům. Jestliže rozvíjíme, rozšiřujeme, upevňujeme a propagujeme organizaci *revolučních* sil proletariátu a rolnictva, nesmíme tuto organizaci boje, organizaci povstání směřovat se *samosprávou*. Organizace ozbrojeného povstání, organizace revoluční armády nemá s organizací revoluční samosprávy *naprosto nic společného* ani svým posláním, ani způsobem svého vzniku, ani svým charakterem. Čím horlivěji se liberální buržoové, osvobožďenci, snaží oklestit, otupit, osekát důsledná revolučně demokratická hesla, tím jasněji a otevřeněji je musíme razit my: Svolat všelidové

ústavodárné shromáždění prozatímní revoluční vládou,
zorganizovat ozbrojené povstání a revoluční armádu ke
svržení carské moci.

Proletarij, č. 19
3. října (20. září) 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÁ DUŠINKA

Za nadšeného souhlasu časopisu Osvobožděníje^[46] se soudruh Starověr^[187] v nové Jiskře dál kaje z hříchů, kterých se dopustil (z nerozumu) svou účastí ve staré Jiskře. Soudruh Starověr se velmi podobá hrdince Čechovovy povídky Dušinka^[280]¹⁰⁷. Dušinka nejprve držela s divadelním podnikatelem a říkala: My s Váněčkou inscenujeme vážné hry. Potom žila s obchodníkem dřívím a říkala: My s Vaskou jsme pobouřeni vysokým tarifem na dříví. Nakonec žila s veterinářem a říkala: My s Koljuškou léčíme koně. A stejně si počíná i soudruh Starověr. „My s Leninem“ jsme nadávali Martynovovi. „My s Martynovem“ nadáváme Leninovi. Milá sociálně demokratická dušinko! V čím objetí se asi octneš zítra?

*Napsáno po 24. září (7. říjnu) 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

Revoluce, kterou Rusko prožívá, je revolucí všelidovou. Zájmy všeho lidu se dostaly do nesmiřitelného rozporu se zájmy hrstky osob, které tvoří absolutistickou vládu a tuto vládu podporují. Sama existence soudobé společnosti založené na zbožním hospodářství si vzhledem k propastným rozdílům a rozporům mezi zájmy různých tříd a skupin obyvatelstva žádá odstranění samoděržaví, politickou svobodu, otevřené a bezprostřední vyjádření zájmů vládnoucích tříd v organizaci a řízení státu. Demokratický převrat, buržoazní svou společenskoekonomickou podstatou, musí vyjadřovat potřeby celé buržoazní společnosti.

Avšak sama tato společnost, která se nyní, v boji proti samoděržaví, zdá jednotná a ucelená, je jednou provždy rozdělena propastí mezi kapitálem a prací. Lid, který povstal proti samoděržaví, není jednotný. Vlastníci a námezdní dělníci, nepatrný počet boháčů („horních deset tisíc“) a desetimilióny nemajetných a pracujících — to jsou opravdu „dva národy“¹⁰⁸, jak řekl jeden prozíravý Angličan již v první polovině 19. století. Boj mezi proletariátem a buržoazií je na pořadu dne v celé Evropě. Tento boj se už dávno přenesl i do Ruska. V současném Rusku není náplní revoluce zápas dvou navzájem bojujících sil, nýbrž dvě různé a nestejnorodé sociální války: jedna v lůně současného absolutisticko-feudálního zřízení a druhá v lůně budoucího buržoazně demokratického zřízení, které se již před našima očima dere na svět. Jedna válka — to je boj všeho lidu za svobodu (za svobodu buržoazní společnosti), za demokracii, tj. za svrchovanost lidu, druhá válka — to

je třídní boj proletariátu proti buržoazii za socialistické uspořádání společnosti.

Na socialisty tudíž doléhá těžký a svízelný úkol — vést současně dvě války, zcela nestejnorodé jak svou povahou, tak cílem, ba i složením sociálních sil schopných zapojit se rozhodujícím způsobem do té či oné války. Sociální demokracie tento obtížný úkol jasně zformulovala a energicky jej vyřešila díky tomu, že celý svůj program opřela o vědecký socialismus, tj. marxismus, že se stala jedním z oddílů světové sociální demokracie, která marxistické poučky prověřila, potvrdila, objasnila a podrobněji rozvinula na základě zkušeností celé řady demokratických a socialistických hnutí v nejrůznějších evropských zemích.

Revoluční sociální demokracie odedávna ukazovala a ukázala buržoazní charakter ruského demokratismu, počínaje jeho liberálně narodnickou a konče jeho „osvobožděnovskou“ podobou. Vždycky poukazovala na nevyhnutelnou polovičitost, omezenost a úzkoprsost buržoazního demokratismu. V období demokratické revoluce uložila socialistickému proletariátu získat na svou stranu masu rolnictva, paralyzovat kolísavost buržoazie a rozbít a rozdrtit samoděržaví. Rozhodné vítězství demokratické revoluce je možné jedině jako revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva. Ale čím dříve a čím úplněji se toto vítězství uskuteční, tím rychleji a hlouběji se na bázi plně demokratizovaného buržoazního zřízení rozvinou nové rozpory a nový třídní boj. Čím komplexněji uskutečníme demokratický převrat, tím dříve se octneme tváří v tvář úkolům socialistického převratu, tím prudší a ostřejší bude boj proletariátu proti samým základům buržoazní společnosti.

Sociální demokracie musí neochvějně bojovat proti jakýmkoli odchýlkám od tohoto pojetí revolučně demokratických a socialistických úkolů proletariátu. Je nesmyslné ignorovat demokratický, tj. ve své podstatě buržoazní charakter nynější revoluce, a proto je nesmyslné razit hesla typu vytváření revolučních komun. Je nesmyslné a reakční

snižovat význam účasti, a to vedoucí účasti proletariátu v demokratické revoluci tím, že se budeme obávat třeba jen hesla revolučně demokratické diktatury proletariátu a rolnictva. Je nesmyslné směřovat úkoly a podmínky demokratické a socialistické revoluce, které jsou — opakujeme — různorodé jak svou povahou, tak i složením v ní zúčastněných sociálních sil.

A právě touto naposled jmenovanou chybou se nyní hodláme podrobněji zabývat. Nevyvinutost třídních rozporů v lidu všeobecně a v rolnictvu zvláště je v období demokratické revoluce, která teprve klade prvopočáteční základy k skutečně širokému rozvoji kapitalismu, nevyhnutelným jevem. Tato nevyvinutost ekonomiky má za následek, že v té či oné formě přežívají nebo znovu ožívají zaostalé formy socialismu, který je socialismem maloburžoazním, neboť idealizuje přeměny, jež nepřesahují rámec maloburžoazních vztahů. Masy rolníků si neuvědomují a nemohou uvědomovat, že ani ta nejúplnější „svoboda“ a ani to „nejspravedlivější“ rozdělení třeba i veškeré půdy nejen neodstraní kapitalismus, ale naopak vytvoří podmínky pro jeho ještě širší a mohutnější rozvoj. A zatímco sociální demokracie rozlišuje a podporuje jen revolučně demokratický obsah těchto mužických snah, maloburžoazní socialismus povyšuje rolnickou neuvědomělost na teorii, neboť směšuje nebo spojuje dohromady podmínky a úkoly skutečně demokratického a vyfantazírovaného socialistického převratu.

Nejnázornějším výrazem takovéto nejasné maloburžoazní ideologie je program, přesněji řečeno návrh programu „socialistů-revolucionářů“^[195], kteří si pospíšili prohlásit se za stranu o to dříve, oč méně se u nich vyvinuly formy a předpoklady pro vytvoření strany. Už při rozboru jejich návrhu jsme měli příležitost ukázat (viz Vperjod, č. 3^[83]*, že názory socialistů-revolucionářů mají kořeny ve starém

* Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 192—198. *Red.*

ruském narodnictví. Ale protože celý ekonomický vývoj Ruska, celý průběh ruské revoluce den co den a hodinu co hodinu nemilosrdně a nelítostně podemílá základy ryzího narodnictví, stávají se názory socialistů-revolucionářů nevyhnutelně eklektickými. Trhliny v narodnické ideologii se snaží vyspravit záplatami módní oportunistické „kritiky“ marxismu, ale chatrný háv se tím nestává o nic pevnějším. Zkrátka a dobře, jejich program je absolutně neživotný a plný vnitřních rozporů a v dějinách ruského socialismu představuje jen jednu z etap na cestě od nevolnického Ruska k buržoaznímu, na cestě „od narodnictví k marxismu“. Pod tuto definici, typickou pro celou řadu větších nebo menších proudů soudobého revolučního myšlení, můžeme zahrnout i nejnovější návrh agrárního programu^[360] Polské socialistické strany (PSS)¹⁰⁹, uveřejněný v 6.—8. čísle časopisu *Przedświt*¹¹⁰.

Návrh rozděluje agrární program na dvě části. Část I podává výklad o „reformách, pro jejichž uskutečnění již dozrály společenské podmínky“; část II „formuluje zdárné dovršení a integraci agrárních reforem vyložených v I. části“. Část I se dále dělí na tři oddíly: A. ochrana práce — požadavky ve prospěch zemědělského proletariátu; B. agrární reformy (v úzkém smyslu čili tak řečené rolnické požadavky) a C. ochrana vesnického obyvatelstva (samospráva atd.).

Za krok směrem k marxismu lze v tomto programu považovat pokus oddělit určitý minimální program od programu maximálního, dále pak zcela samostatnou formulaci požadavků čistě proletářského charakteru, jakož i to, že se ve zdůvodnění programu uznává za naprosto nepřipustné, aby socialista „nadbíhal vlastnickým instinktům rolnických mas“. Lépe řečeno, kdyby se do hloubky promyslila a do všech důsledků dovedla pravda obsažená v této poslední tezi, nevyhnutelně by z toho vzešel přísně marxistický program. Jenže bída je právě v tom, že PSS není důsledně proletářskou stranou, neboť své ideje čerpá právě tak ochotně

ze studnice oportunistické kritiky marxismu. „Protože nebyla dokázána tendence pozemkového vlastnictví ke koncentraci,“ čteme ve zdůvodnění programu, „není myslitelné, abychom zcela upřímně a s plným přesvědčením vystupovali na obranu této formy hospodářství a přesvědčovali rolníky o nevyhnutelnosti zániku drobných hospodářství.“

Tohle není nic jiného než ozvuk buržoazní politické ekonomie. Buržoazní ekonomové se ze všech sil snaží vštípit rolníkovi ideu, že kapitalismus a blahobyt drobných zemědělských vlastníků se navzájem nevylučují. Proto zastírají celkovou otázku zbožního hospodářství, útlaku ze strany kapitálu, úpadku a degradace drobného rolnického hospodářství dílčí otázkou koncentrace pozemkového vlastnictví. Zavírají oči před tím, že se velkovýroba ve speciálních tržních odvětvích zemědělství rozvíjí též v rámci drobného i středně velkého pozemkového vlastnictví, že se toto vlastnictví rozkládá jak vlivem vzrůstajícího pachtovného, tak pod tíhou hypoték a pod tlakem lichvářských úroků. Ponechávají stranou nesporný fakt technické převahy velkých zemědělských hospodářství a zhoršování životních podmínek rolníků v jejich souboji s kapitalismem. Ve slovech PSS nenajdete nic kromě opakování těchto buržoazních předsudků, které znovu křísí k životu dnešní Davidové.

Vratkost teoretických názorů se projevuje i v programu praktické činnosti. Podívejte se na jeho I. část — agrární reformy v úzkém smyslu! Pročtete si například bod 5. „Zrušit všechna omezení při koupi přídělové půdy a 6. zrušit povinnost šarvarků¹¹¹ a roboty s vlastním povozem (naturální povinnosti)“. To jsou čistě marxistické minimální požadavky. Jejich začleněním (zejména v pátém bodu) učinila PSS krok kupředu ve srovnání s našimi socialisty-revolucionáři, kteří mají spolu s listem Moskovskije vědomosti slabost pro pověstnou „nezcizitelnost přídělů“. Tím se PSS těsně přibližuje k marxistické myšlence o boji proti pozůstatkům nevolnictví, který je základem a obsahem nyněj-

šího rolnického hnutí. Ale i když se k ní přibližuje, má ještě daleko k jejímu úplnému a uvědomělému přijetí.

V hlavních bodech minimálního programu, jímž se zabýváme, se praví: „1. nacionalizovat údělné, státní a církevní statky cestou konfiskace; 2. nacionalizovat velké pozemkové vlastnictví tam, kde neexistují přímí dědicové; 3. nacionalizovat lesy, řeky a jezera.“ Tyto požadavky mají všechny nedostatky programu, který už dnes klade do popředí požadavek nacionalizace půdy. Dokud neexistuje úplná politická svoboda a neomezená moc lidu, dokud neexistuje demokratická republika, je předčasné a nerozumné razit požadavek nacionalizace, neboť nacionalizace znamená přechod do rukou státu, jenže dnešní stát je státem policejním a třídním a také zítřejší stát bude v každém případě státem třídním. Jako heslo, které by mělo vést kupředu k demokratizaci, je tento požadavek obzvlášť nevhodný, neboť neklade důraz na vztah rolníků ke statkářům (rolníci zabírají statkářskou půdu), nýbrž na vztah statkářů ke státu. Ve chvíli, kdy rolníci revolučním způsobem bojují o půdu jak proti statkářům, tak proti státu statkářů, je takováto formulace otázky od základu nesprávná. Revoluční rolnické výbory pro konfiskaci jakožto nástroj konfiskace, to je jediné heslo, jež odpovídá dané chvíli a vede kupředu třídní boj proti statkářům úzce spjatý s revoluční destrukcí statkářského státu.

Ostatní body v návrhu minimálního agrárního programu PSS požadují: „4. omezit vlastnická práva v těch případech, kdy se stávají překážkou různých zemědělských zlepšení (meliorace) a kdy většina zájemců uzná tato zlepšení za nezbytná; ...7. nacionalizovat pojištění obilí proti požárům a krupobití a dobytka proti epidemiím; 8. zákonnou podporu státu při vytváření zemědělských artělů a družstev; 9. zemědělské školy.“

Tyto požadavky jsou zcela v duchu socialistů-revolucionářů či zcela v duchu buržoazního reformátorství (což je totéž). Revolučního v nich není nic. Samozřejmě že jsou

pokrokové, jenže pokrokové v zájmu vlastníků. Jestliže je razí socialista, je to právě to, čemu se říká nadbíhat vlastnickým instinktům. Prosazovat je znamená totéž jako žádat od státu podporu pro trusty, kartely, syndikáty a svazy průmyslníků, které jsou neméně „pokrokové“ než družstva, pojištění apod. v zemědělství. To všechno je kapitalistický pokrok. Starat se o něj není naše věc, nýbrž věc zemědělských podnikatelů. Proletářský socialismus na rozdíl od socialismu maloburžoazního přenechává péči o různá sdružení větších i menších pozemkových vlastníků hrabatům de Rocquigny, statkářům v zemstvech apod., sám se však stará jen a jen o sdružení *námezdních dělníků* za účelem *boje proti pozemkovým vlastníkům*.

Podívejme se nyní na II. část programu. Obsahuje tento jediný bod: „Nacionalizovat velké pozemkové vlastnictví cestou konfiskace. Ornou půdu a louky, které lid takto získá, rozdělit na přídělky a odevzdat do dlouhodobého zajištěného pachtu bezzemkům nebo rolníkům s malou výměrou půdy.“

Věru „zdržné dovršení“, jen co je pravda! Strana, která si říká socialistická, navrhuje jako „zdržné dovršení a integraci agrárních reforem“ nikoli socialistické uspořádání společnosti, nýbrž nejapnou maloburžoazní utopii. Máme tu před sebou velmi názornou ukázkou dokonalého smíšení demokratického a socialistického převratu a naprostého nepochopení jejich rozdílných cílů. Přejít z rukou statkářů do rukou rolníků může být — a všude v Evropě byl — součástí demokratického převratu, jednou z etap buržoazní revoluce, ale nazývat jej zdárným dovršením nebo zakončením mohou jen buržoazní radikálové. Nové rozdělení půdy mezi ty či ony kategorie vlastníků, mezi ty či ony třídy vlastníků může být prospěšné a nezbytné v zájmu vítězství demokracie, v zájmu úplné likvidace pozůstatků nevolnictví, zvýšení životní úrovně mas, urychlení vývoje kapitalismu atd., a co nejrozhodnější podpora těchto opatření může být v období demokratické revoluce pro socialistický proletariát dokonce závaznou povinností,

avšak „zdárným doviřením a zakončením“ může být jedinec *socialistická* výroba, a nikoli rolnická malovýroba. „Zajištění“ drobného rolnického pachtu při zachování zbožního hospodářství a kapitalismu není nic víc než reakční maloburžoazní utopie.

Vidíme nyní, že hlavní chyba PSS není příznačná jen pro ni, že to není chyba ojedinělá ani náhodná. Vyjadřuje pouze jasněji a zřetelněji (než pověstná „socializace“ socialistů-revolucionářů, které ani oni sami dobře nerozumějí) *základní* chybu veškerého ruského narodnictví, *veškerého* ruského buržoazního liberalismu a radikalismu v agrární otázce, včetně toho, který se projevil v diskusi na posledním (zářijovém) sjezdu zemstevních činitelů v Moskvě.

Tuto základní chybu je možno charakterizovat takto:

Ve formulaci nejbližších cílů není program PSS revoluční. Ve svých konečných cílech není socialistický.

Jinak řečeno, nepochopení rozdílu mezi demokratickým a socialistickým převratem vede k tomu, že v demokratických úkolech není vyjádřena jejich skutečně revoluční stránka, kdežto do socialistických úkolů se vnáší veškerá nejasnost buržoazně demokratického světového názoru. Tak se dospívá k heslům, jež jsou pro demokrata nedostatečně revoluční a pro socialistu neodpuštělně zmatená.

Naproti tomu program sociální demokracie^[192] vyhovuje všem požadavkům týkajícím se nejen podpory skutečně revolučního demokratismu, ale i vytyčení jasného socialistického cíle. V nynějším rolnickém hnutí spatřujeme boj proti nevolnictví, boj proti statkářům a statkářskému státu. Tento boj důsledně podporujeme. Razíme pro tento účel jedinec správné heslo: konfiskace prostřednictvím revolučních rolnických výborů. Co potom dělat s konfiskovanou půdou, to je otázka druhořadá. Nebudeme ji řešit my, nýbrž rolníci. A právě při jejím řešení vzplane boj mezi rolnickým proletariátem a rolnickou buržoazií. Proto tedy buď ponecháváme tuto otázku otevřenou (což není po chuti maloburžoazním fantastům), anebo ukazujeme jenom *začátek*

cesty v podobě odnětí odřezků (v čemž lidé, kterým to málo myslí, spatřují přes nesčetná vysvětlování sociální demokracie překážku hnutí).

Aby agrární reforma, která je v současném Rusku nevyhnutelná, sehrála revolučně demokratickou úlohu, k tomu je zapotřebí jen jediné věci: aby se uskutečnila z revoluční iniciativy samotných rolníků, bez ohledu na statkáře a byrokraty, bez ohledu na stát, tj. aby se uskutečnila revoluční cestou. Po *takovéto* reformě bude i nejhorší rozdělení půdy po všech stránkách lepší než to nynější. A tuto cestu ukazujeme tím, že na první místo klademe požadavek revolučních rolnických výborů.

Zároveň však vesnickému proletariátu říkáme: „Ani nejradikálnější vítězství rolníků, kterému teď musíš ze všech sil napomáhat, tě nezboví bídy. Té tě může zbavit jen jedno: vítězství všeho proletariátu — jak průmyslového, tak zemědělského — nad vší buržoazií, zřízení socialistické společnosti.“

Společně s rolnickými vlastníky proti statkářům a statkářskému státu, společně s městským proletariátem proti vší buržoazii a všem rolnickým vlastníkům! To je heslo uvědomělého vesnického proletariátu. A pokud toto heslo ihned anebo snad vůbec nepřijmou drobní rolničtí vlastníci, přijmou je za své dělníci a zcela jistě je potvrdí celá revoluce, zbaví nás maloburžoazních iluzí a ukáže nám jasně a zřetelně náš socialistický cíl.

Proletarij, č. 20
10. října (27. září) 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

BURŽOAZIE SYTÁ A BURŽOAZIE LAČNÁ

List Le Temps patří mezi nejvlivnější orgány francouzské konzervativní buržoazie. Proti socialismu vede zuřivou kampaň a nemine snad den, aby se na jeho stránkách nevyskytlo jméno Marxovo, Bebelovo, Guesdovo nebo Jaurèsovo s komentáři a výpady překypujícími zlobou. Le Temps prostě nedokáže mluvit o socialismu bez pěny u úst.

Ruskou „krizi“, jak se vyjadřují dobře vychovaní Evropané, sleduje tento list neobyčejně pozorně a nikdy neopomene obdařit la nation amie et alliée — „spřátelený a společený národ“ — poučnými radami. Tak i nyní věnuje celý svůj úvodník^[300] poslednímu sjezdu zemstevních činitelů. Připomíná předešlý červencový sjezd a ještě dodatečně se nad ním rozhořčuje. Byl prý to „obraz absolutního myšlenkového chaosu a naprosté nejasnosti záměrů“: Bulyginův návrh byl již znám, ale delegáti se přesto omezovali jen na „horkokrevné výlevy“ a nedokázali se rozhodnout, zda mají dumu bojkotovat, nebo do ní vstoupit. Orgán francouzské vládnoucí buržoazie dokonce zemstevníkům podrážděně připomíná, že neměli mandáty!

Jak radostně se však dnes usmívá buržuj zasycený politickou mocí! Jak úslužně pospíchá stisknout ušlechtilou pravici svému spolubratrovi, který teprve lační po politické moci, ale už dokazuje, že je pro ni „zralý“. Bojkot byl odmítnut a o tom, že nebyly mandáty, se už nemluví. „Rozhodnutí zemstevních činitelů jim slouží ke cti,“ praví Le Temps. „Dokazuje, že politická výchova nejvzdělanějších příslušníků ruského národa dělá pokroky a že se tito lidé

zřikají mlhavých plánů na politické dobrodružství a odvážně se pouštějí cestou nezbytné evoluce.“

Buržuj, který je už zasyčený politickou mocí a který už zažil, k čemu vedou skutečná vítězství lidu, dělníků a rolníků v revolucích, ani na okamžik nezaváhá prohlásit zářijový sjezd liberálních statkářů a kupců za vítězství evoluce nad revolucí.

Pochvaluje si „umírněnost“ sjezdu. Se zřejmým zadostiučiněním poukazuje na to, že propadla rezoluce o „rozdrobení pozemků“ a o volebním právu žen. „Moudrost a umírněnost těchto rozhodnutí jasně svědčí o tom, že názory extremistických stran nenabýly na tomto sjezdu převahy. Program, na němž se všichni shodli, je dostatečně demokratický, aby *odzbrojil revolucionáře*. A protože sjezd zemstev očekává, že bude možné uskutečnit jeho návrhy výhradně zákonnými prostředky, mohou se k jeho programu připojit i ti reformisté, které od účastníků sjezdu zemstev neoddělí osobní spory.“

Sytý buržuj povzbudivě poklepává po rameni lačnému buržui: ano, skutečně státnická moudrost je v tom, vytyčit „dostatečně demokratický“ program, který by zalepil lidem oči a *odzbrojil revolucionáře*, a dát se legální cestou, čili řečeno prostě a jasně, dohodnout se s Trepovy a Romanovy.

A že naděje vkládané prohnáním buržujem v prostoduché revolucionáře nejsou tak zcela bezdůvodné, dokázali naši mudrcové z nové Jiskry. S popuštěnou uzdou se střemhlav vrhali do pasti svými překotnými návrhy na vymáhání demokratických závazků od umírněných buržujů, kteří jsou dnes z celé duše ochotni slíbit cokoli a zavázat se k čemukoli. Nejen v boji mezi nepřátelskými stranami, nýbrž i v boji uvnitř socialistických stran jdou všechny sliby k čertu (jak jsme se o tom v praxi přesvědčili po II. sjezdu), jakmile se někdo dotkne podstatnějších zájmů soupeřících. The promises like pie-crust are leaven to be broken, praví anglické přísloví. „Sliby jsou jako kůrka na pečivu, která se peče proto, aby se pak lámala.“

K čemu dospěla taktika Jiskry vůči dumě? Právě k ideovému a taktickému *odzbrojení revolucionářů*. Mudrci z oportunistické Jiskry k němu přispěli tím, že hanobili myšlenku aktivního bojkotu, nahrazovali (zcela v duchu listu Novoje vremja¹¹² a skoro týmiž slovy) aktivní bojkot pasívním, hlásali důvěru a důvěřivost k objímajícím se Miljukovům a Stachovičům a *zaměnili* revoluční heslo povstání osvobožděnovskou buržoazní břechkou à la „revoluční samospráva občanů“.

Jenom slepí mohou ještě dnes nevidět, do jakého bahna Jiskra zabředla. V ilegálním tisku zůstala zcela osamocená, na její straně stojí *jedině Osvoběžděnije*. Bund, jež dokonce ani Martov s Axelrodem nebudou podezírat ze sympatií k „vperjodovskému arzenálu“, se rozhodně postavil za aktivní bojkot^[36]. V legálním tisku se všichni ničemové a všichni umírnění liberálové sjednotili v boji proti radikálním buržoům, kteří vyslovili souhlas s bojkotem a byli nejvíce nakloněni požadavkům rolnictva.

Tak co, neměl Lenin pravdu, když ve svých Dvou taktikách^[69]* při rozboru novojiskrovských rezolucí konstatoval, že *Jiskra sklouzává na úroveň liberálních statkářů*, kdežto Proletarij se snaží pozvednout revoluční rolníky?

Připomněli jsme tu list Novoje vremja. Zuřivý boj proti myšlence bojkotu nevede však jen tento prodejný plátek, vedou ho i Moskovskije vědomosti a kdekomu tak dokazují, jaký reálný politický význam má дума. Pro ukázkou tu vyličíme jeden typický husarský kousek prvního z jmenovaných listů a rádi se u něho pozdržíme už jen proto, že vrhá nové světlo na celou tu bezednou buržoazní podlost dokonce i takového „vysoce váženého“ liberálního orgánu, jako jsou Rusckije vědomosti.

Známý berlínský dopisovatel listu Rusckije vědomosti pan Jollos se v čísle 247 zabývá jenským sjezdem^[49]. Jeho šosácká dušička se především rozplývá nad tím, že se našel

* Viz tento svazek, s. 25—154. *Red.*

jeden dobrý a spravedlivý liberální buržuj, boháč Abbe, který věnoval městu Jeně lidový dům pro svobodné schůzování všech stran, dokonce i včetně sociálních demokratů. A pan Jollos z toho mravoučně vyvozuje, že „je možné být lidu prospěšný i mimo rámec té nebo oné strany“. To je samozřejmě pravda. Jenže co říci o publicistovi, který v době urputného stranického boje v Rusku začne vychvalovat nestranickost? Cožpak pan Jollos nechápe, že se tím dopouští nehorázně politické netaktnosti, že tím nahrává náladám, které kolem sebe šíří Novoje vremja? Skutečný smysl tohoto šosáckého nadšení nestranickostí však čtenáři vytane z dalšího výroku pana Jollose:

„A to nemluvím o tom, že za určitých politických podmínek může být někdy užitečnější načas *uložit konečné cíle k ledu* a zaměřit se na nejbližší úkoly, společné socialismu i liberalismu.“

Tomu se říká upřímnost! Díky vám aspoň za tuto otevřenost, pane Jollosi! Teď už nám zbývá jen umět se na takováto prohlášení vždy a všude, při všech vystoupeních před dělníky odvolat, ukázat na nich *buržoazní* charakter ruského liberalismu a vysvětlit dělníkům nezbytnost *samostatné* strany proletariátu, neústupně nepřátelské i vůči sebeliberálnější buržoazii.

Ale všechny tyhle tirády našeho „demokrata“, to ještě nic není. To nejlepší teprve přijde. Pan Jollos se neomezuje jen na to, že proletariátu radí, aby „načas uložil konečné cíle k ledu“ čili aby se zřekl socialismu, to ne, on mu navíc radí, aby zanechal snahy dovést dnešní politickou revoluci až do konce. Pan Jollos cituje Bebelův projev^[365] a zdůrazňuje v něm ono místo, kde Bebel vyslovuje pochybnost, že by se nám mohlo podařit přeměnit Rusko „tak brzy“ v kulturní stát, ale zároveň prohlašuje, že starý absolutistický režim se už nevrátí, že „staré Rusko už není možné“. V souvislosti s tím pan Jollos píše:

„Nepovažuji Bebelu za autoritu, pokud jde o ruské záležitosti, ale musím podotknout, že se v této části svého projevu příznivě liší od

Kautského a některých jiných doktrinářů doporučujících Revolution in Permanenz (nepřetržitou revoluci). Jako rozumný člověk a politik vědomý si toho, jakých konkrétních podob nabývá v životě národa stav trvalé anarchie, spatřuje Bebel úspěch především v uskutečnění kulturních úkolů a z jeho slov naprosto jasně vyplývá, že nevytyčuje demarkační čáru a zcela určitě ani nestaví zeď mezi ruskou inteligenci a ruský proletariát, alespoň dotud, dokud nebudou zajištěna základní lidská práva.“

Bebel je tu za prvé pomlouván, pomlouván čistě v duchu listu Novoje vremja. Bebel vždy a za všech okolností vytyčuje „demarkační čáru“ mezi buržoazním a proletářským demokratiem; to pan Jollos musí vědět. Bebel od sebe velmi kategoricky odlišuje inteligenci buržoazní a inteligenci sociálně demokratickou. Ujišťovat ruského čtenáře, že Bebel v boji za „kulturu“ údajně tu a tam přivírá oči nad prolhaností a zrádcovstvím buržoazie a zároveň opomíjí socialistické cíle dělnické třídy, znamená šířit o vůdci revoluční německé sociální demokracie nejnehoráznější lži.

Za druhé z Bebelova projevu nikterak nevyplývá, že by na ruskou revoluci pohlížel jinak než Kautsky. Tvrzení, že se Bebel v tomto směru od Kautského „příznivě liší“, je výmysl pana Jollose, který z Bebelova projevu vytrhl jeden malý kousek a ten překroutil, ale přitom zamlčel celou řadu jiných Bebelových prohlášení, ve kterých se zcela jednoznačně vyslovuje pro ruskou revoluci a její rozhodné vítězství.

Za třetí, a to je pro nás na celém stanovisku listu *Russkije vědomosti* nejzajímavější, pan Jollos tímto svým výpadem dokazuje, že on sám *se bojí* rozhodného vítězství revoluce v Rusku. „Trvalou revoluci“ nazývá „trvalou anarchií“. Nazývat revoluci takto znamená vidět v ní rebelii, znamená stát se *zrádcem revoluce*. A ať nám diplomaté z časopisu *Osvobožděnijs*, kteří tak rádi ujišťují, že nemají žádné nepřátele zleva, nenamlouvají, že se *Russkije vědomosti* jen tak náhodou uřekly. Není to pravda. Je to projev nejhlubších pocitů a nejživotnějších zájmů liberálních statkářů a liberálních fabrikantů. Je to totéž jako fráze pana Vinogrado-

va^[12]], který vyzývá k boji proti nebezpečí, že by se ruská revoluce mohla dát cestou z roku 1789. Je to totéž jako patolízalství pana Trubeckého^[271], který ujišťuje cara o svém nesouhlasu s rebelií. To není náhoda. To je jediné správná slovní formulace nesčetných hanebných činů našich buržoazních demokratů, které *unavuje* „trvalá anarchie“, kteří začínají toužit po *klidu a pořádku*, které již *unavilo* „bojovat“ (třebaže jaktěživ nebojovali), kteří *se již odvracejí* od revoluce, sotvaže se objevily první náznaky toho, že se dělníci a rolníci skutečně chystají ke skutečnému boji, protože se chtějí bít, ne být jenom bití^[242]. Buržoazní demokraté jsou ochotni přimhouřit oko nad řáděním Trepovů, nad masakrováním bezbranných, neděsí je tato, nýbrž jiná „anarchie“, až nebude u moci Trepov ani Petrunkevič s Rodičevem, ale až *zvíťzí* rolnické a dělnické povstání. Buržoazní demokraté se právě proto tak ochotně hrnou do dumy, že v ní vidí záruku zrady revoluce, záruku toho, že bude odvráceno úplné vítězství revoluce, této děsivé „trvalé anarchie“.

Zárukou toho, že jsme smysl této liberální psychologie odhalili skutečně správně, je postoj listu Novoje vremja. Tito prohnaní lokajové Trepovů si ihned povšimli podlého výpadu listu Russkije vědomosti a pospíšili si srdečně obejmout své spolubratry. Novoje vremja v čísle ze 13. (26.) září^[254] s porozuměním cituje právě zmíněnou nehoráznost pana Jollose o „příznivé odlišnosti“ Bebela od Kautského a poznamenává:

„Naši radikální ‚absentisté‘ budou tedy muset ze seznamu svých spojenců vyškrtnout i Bebela.“

To je zcela logický závěr. Profesionální zrádci z listu Novoje vremja správně zhodnotili podstatu a smysl „uřeknutí“ listu Russkije vědomosti. A nejen to. Novoje vremja, které se vyzná v politice, ihned z toho také vyvodilo závěr *týkající se dumy*. Ačkoli se pan Jollos ani slovem nezmněl o Bebelově názoru na bojkot, Novoje vremja označilo za

„absentisty“ právě přívržence bojkotu. Novoje vremja přidalo k pomluvě Bebela ještě také pomluvu „radikálů“, přitom však vyjádřilo naprosto správnou myšlenku, že taktika „radikálních absentistů“ se opírá o ideu úplného vítězství revoluce, o ideu nepřetržité revoluce, kdežto taktika liberálů, kteří jdou do dumy, je založena na strachu z „trvalé anarchie“. Novoje vremja má pravdu. Trepovův lokaj měl plné právo chytit pana Jollose za slovo a říci mu: Nechceš-li „trvalou anarchii“, pak jsi můj spojenec a žádná demokratická nabubřelost mě nepřesvědčí o opaku. Náš spor — to je jen taková malá rodinná rozepře, ale proti „doktrinářům“, proti přívržencům „trvalé anarchie“ budme zajedno!

Cožpak Jiskra ještě ani teď nepochopí, že vytykat přívržencům bojkotu neúčast v dumě, *tj. absentismus*, znamená mluvit jako Novoje vremja? Cožpak nepochopí, že shoda jejích hesel s hesly novovremjonovců dokazuje, jak hluboce falešné je její stanovisko?

Sytá evropská buržoazie chválí ruskou buržoazii lačnicí po moci za umírněnost. Trepovovi lokajové chválí pana Jollose z listu *Russkije vědomosti* za to, že potírá myšlenku „trvalé anarchie“. Novovremjonovci a novojiskrovci se vysmívají „absentismu“...

Proletarij, č. 20
10. října (27. září) 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

STATKÁŘI O BOJKOTU DUMY

V 76. čísle časopisu Osvoboždění je v zkráceném znění uveřejněn protokol červencového sjezdu zemstev. Nyní, kdy se stala středem všeobecného zájmu otázka taktiky vůči Státní dumě, je nanejvýš důležité povšimnout si tohoto svým způsobem jedinečného materiálu, který ukazuje, *jaká přesně* stanoviska zaujímali k bojkotu činitelé zemstev a osvobožděnovci. Nikdo samozřejmě nepochybuje, že před uzavřením míru, před vydáním zákona o dumě^[109] tito lidé byli — nebo se snažili vypadat — revolučnější než dnes. Přesto však je charakter jejich argumentů pro nás neobyčejně poučný, neboť nám umožňuje ověřit si naše hodnocení celého problému. Vždyť je to snad první případ v politických dějinách Ruska, kdy o konkrétních politických krocích jednají společně jak opoziční, tak revoluční strany.

Je zcela přirozené, že buržoazní demokraty nenutil vznést otázku bojkotu ani všeobecný program jejich boje, ani zájmy určitých tříd, ale především nejasný pocit trapnosti a studu za rozporuplný, licoměrný postoj, který v otázce dumy zaujímají. „Jak se teď můžeme účastnit něčeho, co jsme tolik kritizovali?“ ptal se pan Šiškov. „Vždyť si lid pomyslí, že jsme s návrhem souhlasili!“ Jak vidíte, tento liberál spojuje první myšlenky o bojkotu s ohledy na mínění lidu, neboť instinktivně cítí, že jít do dumy znamená dopustit se čehosi nekalého právě vůči lidu. Nedokáže v sobě potlačit záblesk chvályhodného přání jít s lidem. Jiný řečník, pan Rajeuskij, formuluje otázku odtažitěji: „Vždycky jsme trvali na zásadním sta-

novisku, ale v taktice děláme kompromisy. Vypadá to tak, že jsme sice Bulyginův návrh odsoudili, ale přitom máme náramnou chuť stát se zástupci lidu. Touto kluzkou cestou se nedáme.“ Zde se ovšem pan Rajevskij dopustil menší nadsázky, neboť osvobožděnovci *nikdy netrovali* na zásadním stanovisku. Také není správné redukovat celý problém jen na odmítání kompromisů: sociálně demokratičtí revolucionáři, kteří si osvojili duch marxismu, by neopomněli řečníkovi připomenout, že je směšné absolutně odmítat kompromisy, jež si vynucuje sám život, že podstata není v tomhle, nýbrž v tom, abychom si za všech okolností jasně uvědomovali cíle svého boje a neústupně je sledovali. Opakujeme však, že buržoaznímu demokratovi je materialistická formulace této otázky již samou svou podstatou cizí. Jeho pochybnosti jsou pouze symptomem hlubokých názorových rozdílů mezi různými vrstvami buržoazní demokracie.

Frázista pan Rodičev, který mluvil po panu Rajevském, řeší otázku jednoduše: „Svého času jsme protestovali proti novému zemstevnímu statutu, ale pak jsme do zemstva šli... Kdybychom měli dostatek sil k provádění bojkotu, měli bychom jej vyhlásit“ (a nechybí vám snad, velevážejný, „dostatek sil“ proto, že jsou zájmy vlastníků nepřátelské nepoddajnému boji proti samoděržaví, nepřátelské zájmům dělníků a rolníků?)... „První pravidlo válečného umění zní: umět včas utéct“... (na mou věru, právě tak to řekl rytíř tverského liberalismu, a to se ještě liberálové posmívají Kuropatkinovi!). „Bojkot to bude tehdy, jestliže ihned po vstupu do dumy prohlásíme: My odcházíme! Toto není skutečný zastupitelský orgán, bez něhož se vy všichni už přece nemůžete dál obejít. Dejte nám skutečný zastupitelský orgán!“ Tohle tedy bude skutečný „bojkot“! (No bodejť, stačí říct „dejte!“ a pro Balalajkina¹¹³ v zemstvu už nemůže být nic „skutečnějšího“! Nadarmo se tak vesele nesmáli, když jim pan Golovin vyprávěl, jak „snadno přesvědčil“ moskevského gubernátora o zbytečnosti obav,

že by se sjezd zemstev mohl prohlásit za ústavodárné shromáždění!)

Pan Koljubakin pravil: „Předřečníci formulovali otázku takto: Buď jít do Bulyginovy dumy, nebo nedělat nic (Jiskra formuluje otázku zrovna tak jako tito „předřečníci“ pravého křídla monarchistické buržoazie). Je třeba obrátit se k obyvatelstvu, které bude vesměs proti Bulyginově dumě... Obracejte se k lidu, uskutečňujte v praxi svobodu slova a shromažďování! Vstoupíte-li však do této instituce, která není k ničemu, přivede vás to do záhuby. Budete tam v menšině a tato menšina se v očích obyvatelstva zahubí.“ V tomto projevu se opět mluví v souvislosti s bojkotem o nezbytnosti obrátit se k rolnictvu, vysvítá z něho význam této ideje chápané jakožto obrat od cara k lidu. Leč pan Ščepkin, který projev pana Koljubakina hluboce pochopil, s velkolepou upřímností honem spěchá namítnout: „Nevadí, když uděláme chybu v očích lidu, ale věc zachráníme“ (... věc buržoazie, křikli by patrně na řečníka dělníci, kdyby byli přítomni na tomto ušlechtilém shromáždění). „Nepopírám, že se možná brzy budeme muset dát revoluční cestou. Avšak návrh byra (návrh rezoluce proti bojkotu) se tomu chce vyhnout, neboť my „nejme revoluční“ ani co do své výchovy, ani co do svých sympatií“ (třídní výchovy a třídních sympatií).

Moudře uvažuje pan Ščepkin! Chápe líp než všichni novojskrovci dohromady, že podstata netkví ve volbě prostředků, nýbrž v rozdílnosti cílů. Je třeba „zachránit věc“ pořádku, o to jde. Není radno riskovat revoluční cestu, která by mohla vést k vítězství dělníků a rolníků.

Zato krasořečník a tluchuba pan de Roberti se vyjadřuje docela, docela jako novojskrovec: „Co dělat, stane-li se návrh díky své nanicovatosti zákonem? Povstání se zbraní v ruce?“ (Jak je možné „spojovat povstání s dumou“, co jste si to vzal do hlavy, pane Roberti!? Škoda že se neznáte s našimi bundovci, ti by vám vysvětlili, že to spojovat nejde.) „Podle mého k němu dříve nebo později dojde.

Ted' však máme na vybranou — buď prostý pasívní odpor, anebo pasívní odpor neustále připravený přejít v odpor aktivní.“ (Ach ten náš rozmilý radikál! Ještě kdyby si tak vypůjčil od nové Jiskry heslo o „revoluční samosprávě“, ten by nám panečku zazpíval árie...) „...dát mandáty jenom těm, kdo pojedou s odhodláním stůj co stůj udělat převrat“. Hleďme ho, mudrce! Tak co, měli jsme pravdu, když jsme tvrdili, že Parvus se přátelí a objímá s takovýmihle osvobožděnovci? Že nová Jiskra zabrala na pěkná slovíčka statkářských krasořečníků?

Proletarij, č. 20
10. října (27. září) 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

K O T Á Z C E

S J E D N O C E N Í S T R A N Y ¹¹⁴

Redakční poznámka. Pokud jde o nás, můžeme jenom uvítat naprosto jasnou a určitou formulaci otázky ze strany ústředního výboru. Buď splynutí se stranou na základě usnesení III. sjezdu^[47], nebo sjednocovací sjezd. Organizační komise se musí definitivně rozhodnout. Odmítá-li vstoupit do strany na základě usnesení III. sjezdu, musí se ihned začít s přípravami a stanovením podmínek sjednocovacího sjezdu. K tomu by bylo zapotřebí za první oběma stranám formálně naprosto jasně oznámit, že se v zásadě uznává za nutné svolat dva sjezdy v tutéž dobu a na témž místě; za druhé rovněž tak formálně stanovit, že všechny organizace každé z obou částí strany se bezpodmínečně podřídí usnesením sjezdu své části. Jinými slovy, oba sjezdy musí mít pro příslušné části strany rozhodující, nikoli jen poradní platnost; za třetí by se mělo předem jasně stanovit, podle jakých zásad se budou sjezdy svolávat, tj. ze kterých organizací a po kolika delegátech s rozhodujícím hlasem (pro tu část strany, která uznala III. sjezd, je bod 2 a 3 zakotven ve stanovách SDDSR^[275], jež byly na tomto sjezdu schváleny); za čtvrté je třeba ihned zahájit jednání, kdy a kde se má sjezd konat (o podmínkách a termínu sloučení obou sjezdů v jeden rozhodnou již tyto sjezdy samy); za páté je nanejvýš důležité, aby se neprodleně přikročilo k vypracování co nejpřesnějšího a nejdetailnějšího návrhu na sloučení a aby pak tento návrh byl oběma sjezdům předložen ke schválení. To je naléhavě nutné. Zkušenosti jiných stran i naší vlastní strany jasně dokazují, že bez předem vypracovaného, zveřejněného a všestranně

prodiskutovaného návrhu či návrhů na sjednocení nebudou sjezdy vůbec schopny tento obtížný problém vyřešit.

Nyní tedy všechno závisí na organizační komisi a všichni, kdo jsou pro sjednocení, budou netrpělivě čekat na její rozhodnutí.

*Proletarij, č. 20
10. října (27. září) 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

Náš článek Teorie samovolného vzniku^[101] (Proletarij, č. 16)* vydráždil Bund k velmi rozzlobené odpovědi^[31]. Dokonce mu ani nestačila vlastní zásoba slov plných zloby^[37] a musel si ještě leccos vypůjčit od známého odpůrce hrubé polemiky Plechanova. Oč vlastně jde? Proč se Bund tak zlobí? Protože jsme nadhodili možnost, že bundovské vychvalování Jiskry je ironické, ale zároveň se vysmáli tomu, že se Bund v celé řadě otázek s Jiskrou solidarizuje. Bund svaluje vlastní obojetnictví na nás, obviňuje nás z kejklářství atd., avšak *naprostým mlčením obchází* celý náš rozbor jeho nesporně neironických a právě tak nesporně nesprávných argumentů. Pročpak Bund přešel mlčením tento rozbor podstaty otázky, s níž sám vyrukoval? Protože je z tohoto rozboru zřejmá *obojetnost stanoviska samého Bundu*, který se na jedné straně zřekl jiskrovské taktiky týkající se „dumy“, ale na druhé straně zcela vážně opakuje řadu jiskrovských chyb. To, co rozzlobený Bund vysvětluje naším obojetnictvím, má ve skutečnosti svůj důvod v *obojetnickém stanovisku Bundu* k otázce, zda máme razit heslo svolání ústavodárného shromáždění prozatímní revoluční vládou nebo carem nebo Státní dumou, anebo heslo samovolného vzniku tohoto ústavodárného shromáždění. Ukázali jsme, že se Bund *v této otázce zapletl*. Bund na ni ještě dodnes nedal přímou odpověď. A nadává-li nám za to, že jsme mu nasta-

* Viz tento svazek, s. 254—259. *Red.*

vili zrcadlo, pak mu odpovíme příslovím: „Nenadávej na zrcadlo, máš-li...“

*Proletarij, č. 20
10. října (27. září) 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

NOVÁ MENŠEVICKÁ KONFERENCE

Dostali jsme hektografované rezoluce^[226] „jižní ustavující (!?) konference“ menševiků¹¹⁶. K nejdůležitější z nich (o Státní dumě^[230]) se ještě vrátíme. Zatím jen poznamenáváme, že konference ze dvou hlavních bodů „jiskrovské“ taktiky týkající se „dumy“ vypustila „nátlak, aby byli do Státní dumy zvoleni rozhodní lidé“ (typu Martova, Čerevanina, Parvuse), zato schválila „zorganizování všelidových voleb do ústavodárného shromáždění“. Pokud jde o složení redakce Jiskry, byly schváleny tři rezoluce, přesto však nebyla tato otázka vyřešena. Jedna rezoluce žádá, aby z redakce neodcházel Axelrod, druhá žádá, aby se do redakce vrátil Plechanov (přičemž si konference zřejmě bezděky zavtipkovala, že prý je Plechanovův odchod „nepochopitelný“^[229]), třetí rezoluce děkuje Jiskře a vyslovuje jí plnou důvěru aj., ale otázku složení redakce „přenechává k definitivnímu vyřešení celoruské ustavující konferenci“. „První celoruská konference přenechala“, jak známo, vyřešení této otázky místním organizacím. Místní organizace „přenechávají“ řešení *ustavující* konferenci... Tomu se patrně říká potírání byrokratismu a formalismu... A zatímco se celá záležitost vleče a vleče, Jiskra se označuje za ústřední orgán, ačkoli ji k tomu neoprávnili ani její vlastní stoupenci. Pohodlná pozice, jen co je pravda!

Stanovy jižní konference^[154] jsou až na nepatrné změny opsány ze stanov^[153], které již známe¹¹⁶; přidán je nový článek: „Nejvyšším orgánem strany jsou stranické sjezdy, které se scházejí pokud možno jednou ročně.“ Vřele vítáme toto zlepšení. Vedle nového a znamenitého bodu, že „ÚV

se volí na sjezdu“ , a vedle chvályhodného přání řešit také otázku složení redakce na sjezdu (byť teprve v budoucnu) je toto zlepšení důkazem určitého příklonu k usnesením III. sjezdu^[47]. Doufejme, že za takové čtyři měsíce další „ustavující“ konference zavede pořádek také do svolávání sjezdů, těchto nejvyšších orgánů strany... Kolem otázky sjednocení^[228] se konference bohužel pořád jen točí, ale neřekne přímo: Chcete se sjednotit na základě III. sjezdu? A když ne, chcete zorganizovat v téže době a na témž místě dva sjezdy? Doufejme, že příští „ustavující“ konference (kéž by byla dřív než za čtyři měsíce!) tuto otázku vyřeší.

Proletarij, č. 20
10. října (27. září) 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

ZASTOUPENÍ SDDSR
V MEZINÁRODNÍM
SOCIALISTICKÉM BYRU¹¹⁷

„Ustavující jižní konference“^[233] menševiků schválila k uvedené otázce tuto rezoluci^[232]: „Konference jižních organizací se seznámila s dokumenty, jež svědčí o tom, že soudruh Lenin, aniž se vůbec pokusil dohodnout se s ‚menšinou‘ v otázce zastoupení SDDSR v internacionálním byru, učinil tam z této otázky předmět boje mezi oběma částmi strany a vyzdvihoval malicherné frakční neshody; konference vyslovuje nad tím své hluboké politování a zároveň žádá soudruha Plechanova, aby i nadále zastupoval naši část strany v internacionálním byru, a obrací se též ke všem organizacím ‚většiny‘ s návrhem, aby se k této věci okamžitě vyjádřily a zmocnily soudruha Plechanova k tomuto zastupování v zájmu jednoty, o niž usilujeme, i v zájmu toho, aby byla přede všemi ostatními socialistickými stranami všech ostatních zemí zachována prestiž SDDSR, která je nám všem stejně drahá.“

Tato rezoluce níže podepsaného nutí, aby vylíčil faktický stav věcí: 1. Menševici přece musí vědět, že veškeré dohody závisí na ústředním výboru v Rusku. Mluví-li záměrně jen o „soudruhu Leninovi“, mluví nepravdu. 2. Ihned po III. sjezdu se dva členové ústředního výboru v Rusku osobně obrátili na Plechanova se žádostí, aby jednal zastupoval SDDSR v mezinárodním byru a jednal se ujal redakce vědeckého orgánu. Plechanov však odmítl. Výrok „aniž se vůbec pokusil...“ překrucuje pravdu. 3. Když Plechanov po tomto odmítnutí vystoupil z redakce Jiskry, prohlásil (29. května) v tisku^[174], *aniž se obrátil na ÚV SDDSR*, že je ochoten zastupovat *pouze* obě části SDDSR,

a rovněž v tisku požádal ty, kdo uznávají III. sjezd, o jejich souhlas. 4. Redakce listu Proletarij ihned přetiskla (v 5. čísle z 26. (13.) června) Plechanovovo prohlášení^[175] s dodatkem^[191], že tato otázka byla postoupena k rozhodnutí ÚV. 5. Až do rozhodnutí otázky ústředním výborem jsem s mezinárodním byrem udržoval styk jménem ÚV, abych mezinárodní byro informoval o III. sjezdu a ústřední výbor o činnosti mezinárodního byra, přičemž jsem prohlásil, že otázka zastoupení SDDSR v mezinárodním byru nebyla ještě rozhodnuta^[89]*. Jinými slovy, ústřední výbor až do rozhodnutí o vyslání zvláštního zástupce do byra udržoval styk s mezinárodním byrem prostřednictvím svého zahraničního zástupce. 6. Mezinárodnímu byru jsem přímo a zcela jasně sdělil, že mé styky s ním jsou dočasného rázu, *vůbec* jsem nemluvil o „boji“ a „neshodách“, ale pouze jsem informoval o usneseních III. sjezdu, což bylo mou bezpodmínečnou povinností. 7. Plechanov poslal *16. června* mezinárodnímu byru dopis^[182], ve kterém a) nesprávně tvrdil, že již byl k zastupování v byru zmocněn oběma frakcemi; b) líčil celou historii rozkolu od II. sjezdu, a to s mnoha odchylkami od pravdy a zcela v menševickém duchu: svolání III. sjezdu ústředním výborem označil za „naprosto svévolný akt“, smířlivce v naší straně prohlásil za „bláto“ a tvrdil, že na sjezdu bylo zastoupeno „něco kolem poloviny ‚plnoprávných‘ organizací“, že sjezd byl „sdružením ultracentralistů a bláta“ apod.

8. Tento Plechanovův dopis jsem bod za bodem vyvrátil v dopise mezinárodnímu byru^[65] z *24. července 1905*** (o Plechanovově dopise jsem se dověděl teprve měsíc po jeho odeslání, když mi mezinárodní byro poslalo jeho kopii). Pokud jde o „bláto“, napsal jsem ve svém dopise: „Je pravda, že v naší straně existuje ‚bláto‘. Lidé, kteří k němu přísluší, ustavičně přebíhali ve vnitrostranickém boji z jed-

* Viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 240. *Red.*

** Srov. Spisy 9, Praha 1954, s. 135–139. *Red.*

né strany na druhou. Prvním takovým přeběhlíkem byl Plechanov, který v listopadu 1903 přešel od většiny k menšině, ale 29. května 1905 od menšiny zase odešel, když vystoupil z redakce Jiskry. Neschvalujeme takové přebíhání, ale domníváme se, že nelze klást za vinu nám, jestliže nerozhodní lidé patřící k ‚blátu‘ po dlouhém kolísání projeví ochotu připojit se k nám.“ Pokud jde o situaci, jež vznikla po rozkolu, poukázal jsem v témž dopise na to, že by si mezinárodní byro rozhodně mělo opatřit „úplný překlad všech rezolucí konference.“ „Nebude-li Jiskra svolná tento překlad pro byro opatřit,“ dodal jsem, „jsme ochotni učinit tak sami.“

A nyní ať čtenáři posoudí, je-li Plechanovovo počínání skutečně nezaujaté a je-li výklad celé záležitosti, jak jej podává nová konference, skutečně pravdivý? Kdo má vinu na podkopání prestiže SDDSR? Kdo dal podnět k tomu, aby bylo mezinárodní byro obeznámeno s historií rozkolu po II. sjezdu? Kdo vyzdvihoval „frakční neshody“??

N. Lenin

P. S. Abychom vyhověli přání jižní konference seznámit se s názorem organizací většiny, otiskujeme dále rezoluci kostromského výboru SDDSR^[213]¹¹⁸, zaslou v srpnu 1905. Jiné rezoluce k této otázce redakce nedostala.

*Proletarij, č. 20
10. října (27. září) 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

Redakční poznámka. Otiskujeme výňatky z dopisu soudruha, člena jednoho z výborů naší strany. Tento soudruh je jedním z nemnoha lidí, kteří do ústředního orgánu nejen dopisují, ale také s ním diskutují o *svém* pojetí taktiky, o *svém* způsobu jejího uplatňování. Bez takovýchto diskusí, které naprosto nejsou určeny speciálně pro tisk, bychom nedokázali společně vypracovat jednotnou stranickou taktiku. Bez takovéto výměny názorů s praktiky nemůže redakce zahraničního listu nikdy vyjadřovat mínění skutečně celé strany. Otiskujeme zde proto názor soudruha, který je obeznámen jen s nevelkou částí toho, o čem se dnes píše, abychom tak podnítili co možná nejvíc soudruhů z praxe k takovýmto diskusím a k výměně názorů na všechny stranické otázky.

Proletarij, č. 20
10. října (27. září) 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

Ženeva 10. října (27. IX.)

Dělnické povstání znovu vzplanulo — v Moskvě došlo k masové stávce a k pouličním bojům. První hrom revolučního vystoupení proletariátu zaduněl v hlavním městě 9. ledna. Toto zahřmění se rozlehlo po celém Rusku a s dosud nevídanou rychlostí vyburcovalo ke gigantickému zápasu více než milión proletářů. Po Petrohradu následovala okrajová území, kde už i tak nesnesitelný útlak politický byl ještě vystupňován útlakem národnostním. Riga, Polsko, Oděsa, Kavkaz se postupně staly ohnisky povstání, které se měsíc od měsíce, ba týden od týdne stále více rozrůstalo do šířky i do hloubky. Nyní tedy zasáhlo i centrum Ruska, samo srdce oněch „ryze ruských“ oblastí, jejichž stabilitu si reakcionáři tak dlouho dojatě pochvalovali. Tuto poměrnou stabilitu, tj. zaostalost středního Ruska, si lze vysvětlit celou řadou okolností: jednak méně vyvinutými formami velkopřemyslu, který sice podchytil obrovské množství dělníků, ale neodtrhl je v tak velké míře od půdy, nesoustředil proletariát v tak velké míře v střediscích intelektuálního života; dále pak větší vzdáleností od ciziny a konečně tím, že tu neexistují národnostní třenice. Dělnické hnutí, které se už v letech 1885—1886¹²¹ projeвило v této oblasti s tak mohutnou silou, jako by tu pak na dlouhou dobu odumřelo a všechno úsilí sociálních demokratů znovu a znovu ztroskotávalo na úskalí těchto mimořádně obtížných místních podmínek pro práci.

Ale nakonec se i střední Rusko dalo po pohybu. Stávka v Ivanovu-Vozněsensku¹²² prokázala nečekaně vysokou politickou zralost dělníků. Po této stávce už pak vření v celé

středoruské průmyslové oblasti nejen neustávalo, ale naopak se stále víc rozrůstalo a sílilo. Dnes se toto vření začíná otevřeně projevovat na veřejnosti, začíná se měnit v povstání. K vyostření situace nepochybně přispělo také revoluční moskevské studentstvo, které právě schválilo rezoluci naprosto shodnou s rezolucí petrohradskou, tj. pranýřující Státní dumu a vyzývající k boji za republiku, za ustavení prozatímní revoluční vlády. „Liberální“ profesori, kteří si právě zvolili velmi liberálního rektora, proslulého pana Trubeckého, pod nátlakem policejních pohružek zavřeli univerzitu, prý z obavy, aby se ve zdech univerzity nepopakoval tifliský masakr¹²³. Tím jenom urychlili krveprolití na ulicích, mimo univerzitu.

Pokud lze soudit ze stručných telegrafických zpráv zahraničních listů, měly události v Moskvě „obvyklý“ průběh, tj. takový, jaký se u nás stal po 9. lednu takřka pravidlem. Začalo to stávkou sazečů, která se rychle rozrostla. V sobotu 24. září (7. října) už nepracovaly tiskárny, pouliční elektrické dráhy a továrny na tabák. Noviny nevyšly. Očekávala se generální stávka továrních a železničních dělníků. Večer se konaly velké demonstrace, jichž se kromě sazečů účastnili i dělníci z jiných oborů, studenti a další. Kozáci a četníci několikrát demonstranty rozehnali, ale ti se zase vždy znovu shromáždili. Bylo zraněno mnoho policistů. Demonstranti házeli kamením a stříleli z revolverů. Důstojník, který velel četníkům, byl těžce raněn. Byl zabit jeden kozácký důstojník, jeden četník atd.

V sobotu se ke stávce připojili pekaři.

V neděli 25. září (8. října) nastal náhle v událostech hrozivý obrat. Od jedenácti hodin dopoledne se začali na ulicích, zejména na Strastném bulváru a jinde, srocovat dělníci. Dav zpíval Marseillaisu. Tiskárny, které odmítly stávkovat, byly demolovány. Kozákům se podařilo rozehnat demonstranty teprve po velmi houževnatém odporu.

Před Filippovým obchodem, vedle domu generálního gubernátora, se shromáždil dav asi čtyř set lidí, hlavně

pekařských tovaryšů. Kozáci na dav zaútočili. Dělníci vnikli do domu, vylezli na střechu a zasypávali odtud kozáky kamením. Kozáci začali na střechu střílet, ale nepodařilo se jim odtud dělníky zahrnout, a tak přikročili k regulárnímu obléhání. Dům byl obklíčen, oddíl policie a dvě roty granátníků provedly obchvat, pronikly do domu zezadu a nakonec obsadily i střechu. Bylo zatčeno 192 tovaryšů. Osm zatčených bylo raněno; dva dělníci byli zabití (opakujeme, že to všechno jsou jen telegrafické zprávy zahraničních listů, které mají samozřejmě daleko k pravdě a dávají jen přibližnou představu o rozsahu srážky). Jeden důvěryhodný belgický list uvádí, že prý domovníci měli plno práce s čištěním ulic od krve; tato malá podrobnost, dodává list, dosvědčuje lépe než dlouhé referáty, že šlo o skutečný boj.

Petrohradským novinám bylo zřejmě dovoleno uveřejnit zprávu o masakru na Tverské třídě. Ale už příštího dne se cenzura zveřejnění zalekla. Od pondělka 26. září (9. října) oficiální depeše sdělovaly, že v Moskvě nedošlo k žádným vážnějším nepokojům. Telefonicky však došly do redakcí petrohradských novin jiné zprávy. Podle nich se dav znovu začal shromažďovat poblíž gubernátorova domu. Došlo k prudkým potyčkám. Kozáci zase, a ne jednou, stříleli. Jejich koně, když z nich sesedli, aby mohli střílet, podupali mnoho lidí. K večeru zaplnily zástupy dělníků hlavní ulice a s rozvinutými rudými prapory provolávali revoluční hesla. Dav demoloval pekařství a obchody se zbraněmi. Nakonec byl rozehán policií. Raněných bylo mnoho. Ústřední telegrafní stanici hlídá rota vojáků. Stávka pekařů přerostla v generální stávku. Vření mezi studenty nabývá na síle, jejich shromáždění jsou stále početnější a revolučnější. Petrohradský dopisovatel *Timesů* přináší zprávu o tom, že jsou v Petrohradě rozšiřovány proklamace vyzývající k boji, o věření mezi tamějšími pekaři, o tom, že na sobotu 1. (14.) října byla ohlášena demonstrace, o velmi napjaté atmosféře v celé veřejnosti.

Byť jsou tyto údaje sebeskoupější, přece jen z nich můžeme vyvodit závěr, že výbuch povstání v Moskvě nelze považovat ve srovnání s jinými akcemi za vyšší stupeň hnutí. Nešlo tu ani o vystoupení předem připravených a dobře vyzbrojených revolučních oddílů, ani o přechod alespoň některých vojenských jednotek na stranu lidu, ani o hromadné využití „nových“ druhů lidové výzbroje, pum (které způsobily 26. září (9. října) takovou paniku mezi kozáky a vojáky v Tiflisu). Jestliže tu chyběla kterákoli z těchto podmínek, nedalo se počítat ani s ozbrojením velkého počtu dělníků, ani s vítězstvím povstání. Význam moskevských událostí, jak jsme již poznamenali, tkví v něčem jiném: byl to bojový křest velkého centra, bylo to zapojení velké průmyslové oblasti do opravdového boje.

Povstání v Rusku samozřejmě nebude a nemůže narůstat rovnoměrně a pravidelně. V Petrohradě byla 9. ledna převládajícím rysem rychlá a jednomyslná akce obrovských mas, které nebyly ozbrojeny a nešly do boje, ale přesto dostaly velkou bojovou lekci. V Polsku a na Kavkaze má hnutí velmi urputný charakter, obyvatelstvo tu poměrně častěji používá zbraní a pum. Pro Oděsu je charakteristické, že se k povstalcům přidala část vojska. Vždy a všude šlo o hnutí ve svém základě proletářské a nerozlučně spjaté s masovou stávkou. V Moskvě mělo hnutí též charakter a rozsah jako v celé řadě jiných, menších průmyslových středisek.

Přirozeně se nám nyní vnucuje otázka: Zastaví se revoluční hnutí na tomto již dosaženém, „obvyklém“ a známém stupni vývoje, nebo se pozvedne na vyšší stupeň? Pokud se vůbec odvážíme hodnotit tak složité a nepřehledné události, jako jsou události ruské revoluce, pak nevyhnutelně dospějeme k tomu, že je mnohem pravděpodobnější druhá odpověď. Samozřejmě že i nynější, dá-li se tak říci, vyzkoušená forma boje — partyzánská válka, nepřetržitá stávka, unavování nepřítele pouličními boji hned na jednom a hned na druhém konci země — i tato forma boje přinesla a při-

naší velmi závažné výsledky. Žádný stát nevydrží à la longue* takový vytrvalý boj, ochromující průmyslový život, demoralizující úřednictvo i armádu a zasévající do všech vrstev lidu nespokojenost s existujícím stavem věcí. Tím méně je schopna takový boj vydržet absolutistická vláda v Rusku. Můžeme si být naprosto jisti, že vytrvalé pokračování v boji, byť i jenom v těch formách, které si již u nás dělnické hnutí vytvořilo, nevyhnutelně povede ke krachu carismu.

Je však nanejvýš nepravděpodobné, že se revoluční hnutí v Rusku zastaví na onom stupni, jehož už nyní dosáhlo. Všechna fakta naopak svědčí spíše o tom, že je to pouze jeden z počátečních stupňů boje. Všechny důsledky hanebné a zhoubné války se ještě ani zdaleka neprojeví mezi lidem. Hospodářská krize ve městech a hlad na venkově hrozivě stupňují nespokojenost. Mandžuská armáda je podle všech informací naladěna krajně revolučně, takže se vláda bojí stáhnout ji do zázemí, ale přitom tak nemůže neučinit, neboť hrozí nebezpečí nových a ještě vážnějších nepokojů. Politická agitace mezi dělníky a rolníky v Rusku se ještě nikdy neprováděla v takovém rozsahu, tak soustavně a do takové hloubky jako nyní. Komédie se Státní dumou nevyhnutelně povede k dalším porážkám vlády a k dalším projevům nespokojenosti obyvatelstva. Za nějakých deset měsíců došlo přímo před našima očima k nesmírnému rozmachu povstání a závěr, že není daleko okamžik, kdy povstání dospěje k novému, vyššímu stupni, kdy na pomoc davu přispěchají bojové oddíly revolucionářů nebo vzbouřené vojenské jednotky, které masám pomohou získat zbraně a ještě více vystupňovat kolísání v „carské“ (ještě carské, ale už zdaleka ne caru zcela oddané) armádě, kdy povstání dosáhne významného *vítězství*, po němž už carismus nebude s to se vzpamatovat, není tudíž jen fantazií, zbožným přáním, nýbrž přímým a nutným závěrem z existujících faktorů masového boje.

* — dlouho. *Red.*

V Moskvě carská vojska zvítězila nad dělníky. Toto vítězství však poražené neoslabilo, jenom je ještě pevněji semklo, jen do nich ještě hlouběji zaseló nenávisť a ještě více je přiblížilo k praktickým úkolům skutečného boje. Patří k onomu druhu vítězství, jež musí nutně vyvolat kolísání v řadách vítězů. Vojsko si začíná teprve nyní uvědomovat, a to nejen díky přehledu o zákonech, nýbrž i díky vlastním zkušenostem, že je teď povoláváno do zbraně jen a jen k boji s „vnitřním nepřitelem“. Válka s Japonskem skončila¹²⁴. Pokračuje však mobilizace, mobilizace *proti revoluci*. Nám *taková* mobilizace nenahání strach, nebudeme se bát ji uvítat, protože čím více vojáků bude povoláváno, aby systematicky bojovali proti lidu, tím rychleji bude postupovat politická a revoluční výchova těchto vojáků. Povoláváním dalších a dalších vojenských jednotek do zbraně proti revoluci oddaluje carismus rozuzlení, jenže toto oddalování zdaleka nejvíc prospívá nám, neboť proletáři se v této vleklé, partyzánské válce učí bojovat, zatímco vojsko je nutně vtahováno do politického života, a volání tohoto života, bojové výzvy mladého Ruska pronikají dokonce i do neprodyšně uzavřených kasáren, kde burcují i ty nejneuvědomělejší, nejzaostalejší a nejzdeptanější.

Výbuch povstání byl znovu potlačen. Přesto však znovu voláme: Ať žije povstání!

*Napsáno 27. září
(10. října) 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sborník V*

Podle rukopisu

BURŽOAZIE SPÍCÍ A BURŽOAZIE PROBUZENÁ

NÁMĚT K ČLÁNKU

Představte si, že nevelký počet lidí bojuje proti do nebe volajícímu, obludnému zlu, které si většina spících lidí neuvědomuje, nebo je k němu lhostejná. Jaký je hlavní úkol těchto bojovníků? 1. Probudit co možná nejvíc spících. 2. Poučit je o úkolech a podmínkách jejich boje. 3. Zorganizovat je v sílu schopnou zvítězit. 4. Naučit je správně využívat plodů svého vítězství.

Je přirozené, že bod 1 musí předcházet bodům 2—4, které jsou bez bodu 1 neuskutečnitelné.

A tak nevelký počet lidí všechny *budí, všechny bez rozdílu* popohání kupředu. Jejich snahy byly korunovány úspěchem, také ovšem díky tomu, že i sám život šel kupředu. Masy se probudily. A tu se začíná ukazovat, že část probuzených *má zájem* na zachování zla a má v úmyslu je buď vědomě podporovat, nebo alespoň zachovat při životě ty jeho stránky, ty jeho součásti, které jsou pro tyto skupiny probuzených výhodné.

Není proto přirozené, že zmínění bojovníci, propagátoři boje, burcovatelé, hlasatelé revoluce se potom obracejí *proti* těm probuzeným, které předtím *oni sami* probouzeli? Není snad přirozené, že už *potom* nejsou ochotni vynakládat své síly na burcování „všech bez rozdílu“, nýbrž se soustředí jen na ty, kdo dokázali, že jsou schopni 1. probudit se; 2. osvojit si myšlenku důsledného boje; 3. bojovat opravdově až do konce?

Takový byl postoj ruských sociálních demokratů k liberálům v letech 1900—1902 (budili), v letech 1902—1904

(diferencovali probuzené) a roku 1905 (bojovali proti probuzeným... zrádcům).

*Napsáno mezi 27. a 30. zářím
(10. a 13. říjnem) 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

D O P I S R E D A K C E
Ú S T Ř E D N Í H O O R G Á N U
S D D S R ¹²⁵

Soudruzí! Chceme vás upozornit na jeden ze způsobů spolupráce mezi ústředním orgánem a místním vydavatelstvím při agitační práci. Ústřednímu orgánu se velmi často vytýká, že je odtržen od hnutí, že není dost populární atd. atd. V těchto výtkách je samozřejmě kus pravdy a my jsme si sami velmi dobře vědomi, jak nedostatečná je naše práce odtud z dálky v této pohnuté době. Zčásti je však naše odtrženost zaviněna pouze občasnými a nepravděpodobnými styky mezi ústředním orgánem a *masou* sociálních demokratů v místních organizacích a nedostatkem jejich vzájemné spolupráce. Je nesporné, že vám málo pomáháme. Ale také vy nám málo pomáháte. Na odstranění *jednoho* z těchto nedostatků vás nyní chceme soudružsky upozornit.

Soudruzí v místních organizacích nevyužívají dostatečně ústředního orgánu k agitaci. Ústřední orgán tam přichází pozdě a v malém počtu. Měly by se proto 1. častěji přetiskovat některé jeho články a poznámky v místních tiskovínách; 2. častěji pro ně volně upravovat nebo přebírat populární hesla (a články) ústředního orgánu, přičemž je můžete doplňovat, pozměňovat, zkracovat atd., podle místní situace, o které máte lepší přehled, a kromě toho jsou přece stranické publikace majetkem celé strany; 3. častěji *citovat* v místních tiskovínách ústřední orgán a popularizovat tak v masách jeho název, *ideu*, že máme vlastní stále noviny, myšlenku, že máme vlastní ideové centrum a že se na ně kdykoli můžeme obrátit atd. atd. Při každé příležitosti by se také mělo v tiskovínách upozorňovat, že táž

myšlenka je obsažena v tom a tom článku Proletarije nebo že obdobné informace přináší ten či onen příspěvek jeho dopisovatele atd. atd. Je nanejvýš důležité, aby se o našem ústředním orgánu dovídaly *masy* a aby se tak rozšířila sféra celého našeho působení.

Místní výbory nejednou přetiskovaly naše články, které si vybíraly podle vlastní chuti. Dnes je však mimořádně důležité prosazovat *jednotná hesla* (o postoji k liberálům, k osvobožděncům, k jejich „teorii dohody“, k jejich návrhu ústavy atd.; o revoluční armádě, o programu revoluční vlády; o bojkotu Státní dumy aj. aj.). Bylo by proto záhodno snažit se všemožně využívat ústředního orgánu při místní agitaci nejen tím způsobem, že se budou naše myšlenky a hesla v místních tiskovinách přetiskovat, nýbrž že se budou i *volně parafrázovat*, rozvíjet nebo obměňovat podle místních podmínek aj. To je neobyčejně důležité pro opravdovou spolupráci mezi námi a vámi, pro výměnu názorů, pro pozměňování našich hesel, pro obeznamování *mas* dělníků s tím, že máme stálý ústřední orgán strany.

Naléhavě žádáme, abyste tento dopis přečetli a projednali ve všech, i v nejnižších organizacích a kroužcích strany.

Redakce listu Proletarij

*Rabočij, č. 2
září 1905*

Podle rukopisu

J E N S K Ý S J E Z D
S O C I Á L N Ě D E M O K R A T I C K Ě
D Ě L N I C K Ě S T R A N Y
N Ě M E C K A ¹²⁶

V ýznam sjezdů německých sociálních demokratů již dávno překročil rámec německého dělnického hnutí. Německá sociální demokracie předčí všechny ostatní svou organizovaností, jednotností a semknutostí hnutí, bohatstvím a obsažností marxistické literatury. Je přirozené, že za těchto okolností často nabývají i usnesení německých sociálně demokratických sjezdů takřka mezinárodního významu. Tak tomu bylo s otázkou nejnovějších oportunistických proudů v socialismu (bersteinismu). Usnesení drážďanského sociálně demokratického sjezdu^[363], které potvrdilo starou vyzkoušenou taktiku revoluční sociální demokracie, přijal za své amsterodamský mezinárodní socialistický kongres^[323], takže se stalo společným usnesením všeho uvědomělého proletariátu na celém světě¹²⁷. A tak je tomu i dnes. Hlavní otázka jenského sjezdu, otázka masové politické stávky, hýbe celou mezinárodní sociální demokracií. V poslední době ji vyzvedly do popředí události v celé řadě zemí a mimo jiné — ba možná dokonce především — v Rusku. Je jisté, že usnesení německé sociální demokracie^[365] nemálo ovlivní celé mezinárodní dělnické hnutí ve smyslu podpory a posílení revolučního ducha bojujících dělníků.

Nejprve si však alespoň krátce povšimněme ostatních, méně závažných otázek, o nichž jenský sjezd jednal a jež vyřešil. Především se zabýval otázkou organizace strany. Nebudeme se tu samozřejmě zdržovat podrobnostmi revize stanov německé strany. Chceme jen zdůraznit neobyčejně charakteristický základní rys této revize: tendenci k dalšímu, úplnějšímu a přísnějšímu *centralismu*, k vytvoření pev-

nější *organizace*. Tato tendence se projevila za prvé v tom, že bylo do stanov pojato přesné ustanovení, že každý sociální demokrat je povinen být členem jedné ze stranických organizací s výjimkou těch případů, kdy tomu brání zvláště závažné důvody. Za druhé se projevila v tom, že byl systém důvěrníků nahrazen systémem místních sociálně demokratických organizací, že byl princip plné moci jednotlivce a důvěry k jednotlivci nahrazen principem kolektivního, organizačního spojení. Za třetí se projevila v ustanovení, podle něhož jsou všechny stranické organizace povinny odvádět 25 % svých příjmů do ústřední stranické pokladny.

Zkrátka a dobře tu jasně vidíme, že rozmach sociálně demokratického hnutí a zvýšení jeho revolučnosti vede nevyhnutelně a nezbytně k důslednějšímu uplatňování centralismu. Vývoj německé sociální demokracie je v tomto směru pro nás Rusy nesmírně poučný. Mezi naléhavými otázkami stranického života u nás zaujímaly ještě donedávna — a zčásti zaujímají i dnes — neúměrně velké místo otázky organizační. Od III. sjezdu se ve straně jasně vyhranily dvě organizační tendence: jedna k důslednému centralismu a k soustavnému rozšiřování demokratismu ve stranické organizaci, které by nevedly k demagogii ani k lacinému efektu, nýbrž k postupnému uskutečňování v praxi souběžně s tím, jak se bude pro sociální demokracii v Rusku rozšiřovat svobodné pole působnosti; druhá k organizační rozplizlosti, k „organizační mlhavosti“, jejíž nepochybnou škodlivost pochopil nyní i Plechanov^[177], který ji předtím tak dlouho hájil (doufejme, že ho události brzy donutí, aby pochopil i souvislost této organizační mlhavosti s mlhavostí taktickou).

Vzpomeňte si na spory kolem prvního článku našich stanov^[155]. Konference novojiskrovců, kteří předtím vášnivě hájili „ideu“ své chybné formulace, teď prostě hodila přes palubu jak článek, tak celou ideu. III. sjezd^[47] potvrdil zásadu centralismu a *organizačního* spojení. Novojisk-

rovci se okamžitě pokusili povýšit otázku příslušnosti každého člena strany k organizaci na obecně platnou zásadu. Teď vidíme, že Němci — oportunisté stejně jako revolucionáři — vůbec nepochybují o *zásadní* oprávněnosti tohoto požadavku. Zařazují prostě tento požadavek (aby každý člen strany byl zapojen do jedné ze stranických organizací) přímo do svých stanov^[153] a nezbytnost *výjimek z tohoto pravidla* naprosto nemotivují zásadními důvody, nýbrž... *nedostatkem svobody* v Německu! Vollmar, který v Jeně referoval o organizačních otázkách, ospravedlňoval výjimky z pravidla tím, že někteří lidé, jako například drobní úředníci, se nebudou moci *veřejně* hlásit ke straně sociálních demokratů. U nás v Rusku je samozřejmě situace jiná: kde není žádná svoboda, jsou všechny organizace stejně tajné. Kde byla nastolena revoluční svoboda, je svrchovaně důležité přísně od sebe strany odlišovat a nepřipouštět v tomto směru žádnou „rozplizlost“. Avšak zásada, že je žádoucí upevňovat organizační spojení, nezvratně platí dál.

Pokud jde o systém důvěrníků, od něhož teď němečtí sociální demokraté ustoupili, byla jeho existence úzce spjata s výjimečným zákonem proti socialistům^[355]¹²⁸. Čím více se tento zákon stával minulostí, tím samozřejměji a naléhavěji se prosazovala nutnost přejít k tomu, aby se celá strana opírala o systém přímého spojení mezi organizacemi, a nikoli o spojení prostřednictvím důvěrníků.

Druhá otázka, jež byla v Jeně projednávána před diskusí o politické stávce, je pro Rusko rovněž neobyčejně poučná. Je to otázka Prvního máje či přesněji řečeno (vyjdeme-li z podstaty otázky, a ne z bodu programu, který zavdal podnět k diskusi) otázka vztahu odborového hnutí k sociálně demokratické straně. V listu Proletarij jsme už nejdnou konstatovali, jakým hlubokým dojmem zapůsobil na německé, a nejen německé sociální demokraty kolínský sjezd odborů¹²⁹. Na tomto sjezdu se velmi zřetelně ukázalo, že dokonce i v Německu, kde jsou tradice a vliv marxismu nejsilnější, se v odborech — a to prosím *v sociálně demokra-*

tických odborech — projevují *protisocialistické* tendence, tendence k „ryzímu tradeunionismu“ v anglickém, tj. zcela buržoazním duchu. A proto se tedy na jenském sjezdu od otázky májové demonstrace ve vlastním smyslu slova nevyhnutelně dospělo k otázce tradeunionismu a sociální demokracie, k otázce „ekonomismu“, máme-li užít analogie s odpovídajícím proudem uvnitř ruské sociální demokracie.

Fischer, který měl referát k otázce Prvního máje, řekl přímo, že by bylo velkou chybou zavírat oči před faktem, že se z odborů tu a tam vytrácí socialistický duch. Došlo to až tak daleko, že například Bringmann, zástupce odborového svazu tesařů, šířil slovem i tiskem fráze typu: „Stávka na Prvního máje je jako cizí těleso v lidském organismu“, „Odbory jsou za daných podmínek jediným prostředkem k zlepšení postavení dělníků“ apod. K těmto „symptomům nemoci“, podle výstižného Fischerova vyjádření, přistupuje ještě řada dalších. Jak v Německu, tak v Rusku i všude jinde jde omezené odborářství čili „ekonomismus“ ruku v ruce s oportunistem (revizionismem). Noviny téhož odborového svazu tesařů psaly o zhroucení základů vědeckého socialismu, o nesprávnosti teorie krizí, teorie katastrof atd. Revizionista Calwer nevyzýval dělníky k nespokojenosti, k důraznějšímu nárokování svých potřeb, nýbrž ke skromnosti atd. atd. Liebknecht se setkal s pochvalnou odezvou sjezdu, když se vyslovil proti myšlence, že by odbory měly být „neutrální“, a když poznamenal, že „Bebel sice také mluvil ve prospěch neutrality, ale podle mého názoru je to jeden z oněch mála bodů, ve kterých se většina strany s Bebelem neztotožňuje“.

Sám Bebel popřel, že by byl radil k neutralitě odborů vůči sociální demokracii. Plně uznával, že úzce chápané odborářství je nebezpečné. Řekl dále, že zná ještě horší případy takové cechařské tupohlavosti: někteří mladí odborářští předáci zacházejí tak daleko, že se vůbec vysmívají straně, socialismu, teorii třídního boje. Na tato Bebelova

slova sociálně demokratický sjezd svorně reagoval hlasitými projevy nevole. A když Bebel rozhodně prohlásil: „Soudruzi, buďte na stráži, rozmyslete si, co děláte, jdete nebezpečnou cestou, na jejímž konci vás čeká záhuba!“ rozlehl se bouřlivý potlesk.

Ke cti německé sociální demokracie je tedy třeba říci, že se postavila nebezpečí tváří v tvář. Nezamlčovala extrémní „ekonomismu“, nevymýšlela si špatné výmluvy a vytáčky (jakých si u nás po II. sjezdu tolik navymýšlel například Plechanov). Nikoli, stroze konstatovala nemoc, rázně odsoudila škodlivé tendence a přímo, otevřeně vyzvala všechny členy strany k boji proti nim. Poučná událost pro ruské sociální demokraty, mezi nimiž si už někteří vysloužili pochvalu pana Struveho za „zjednání jasna“ v otázce odborového hnutí!

Napsáno v září 1905

Poprvé otištěno roku 1924

v časopise Pod znamením marksizma, č. 2

Podle rukopisu

Ž Á D N Ě K L A M Á N Í !
N A Š E S Í L A
J E V H L Á S Á N Í P R A V D Y !

D O P I S R E D A K C I ¹³⁰

„Nejsme schopni vyvolat povstání... proto není účelné spojovat je s dumou... agitačním heslem je ústavodárné shromáždění.“ Tohle jsou výroky Bundu^[37] a autor článku^[101] v čísle 16* mu na to dostatečně neodpověděl.

Tato slova Bundu jsou výmluvným projevem *maloměšťáctví* v sociální demokracii, *maloměšťáctví* ve smyslu přízemnosti, zlaté střední cesty, bezbarvosti, frazérství, prostřednosti (tím vším odjakživa Bund trpěl a jak známo, hrál úlohu ideového parazita jak v letech 1897—1900, tak v letech 1901—1903, jak v roce 1904, tak i dnes, v roce 1905).

Jde o běžný názor, obvyklé stanovisko, o „zdravý rozum“ („vítězství zdravého rozumu“ v časopise *Osvoboždění* je a „zjednání jasná“).

Jde o obrovský *klam*, jehož odhalení je nesmírně důležité pro ruskou revoluci i pro uvědomělý proletariát jakožto *jedine* možného tvůrce *vítězné revoluce*.

Nejsme schopni vyvolat povstání, *proto* ho není třeba s ničím spojovat, *proto* heslem není ozbrojené povstání, nýbrž ústavodárné shromáždění.

To je totéž, jako kdybychom řekli: My nazí a osiřelí, hladoví a vyčerpaní nejsme schopni vylézt z bažiny, ve které hyneme, na tamtu výšinu, kde je světlo a slunce, vzduch a všechny plody země. Nemáme žebřík a bez něho se nahoru nemůžeme dostat. Nejsme schopni si žebřík opatřit.

* Viz tento svazek, s. 254—259. *Red.*

Proto není třeba spojovat svůj boj za to, abychom se dostali nahoru, s heslem opatřit si (respektive udělat si) žebřík. Proto musí naše heslo znít: Vzhůru, vzhůru, tam na výšině je štěstí a vykoupení, vzduch a světlo, povzbuzení a posila!

Protože není žebřík, bez něhož se nelze dostat nahoru, *proto* není třeba razit heslo, že je nutné si žebřík opatřit, a není třeba se starat o jeho zhotovení, proto je žádoucí heslo: Dostaňte se nahoru, na výšinu, na výšině najdete štěstí atd.!

„Slabost vždycky hledala záchranu ve víře v zázraky,“ řekl Marx.¹³¹

Nehledá snad nyní slabost proletariátu či *slabost předáků* Bundu a nové Jiskry záchranu ve víře v zázraky? Ve víře, že se lze dostat nahoru bez žebříku? Ve víře v ústavodárné shromáždění bez povstání?

Tato víra je vírou pomatenců. Bez ozbrojeného povstání je ústavodárné shromáždění jen fantóm, fráze, lež, frankfurtská žvanírna.

Podvod a švindl *osvobožděnovství*, této *první* široce politické, masově politické, lidové podoby *buržoazního hesla* v Rusku spočívá právě v tom, že podporuje tuto víru v zázraky, tuto lež. Neboť liberální buržoazie **potřebuje** lež, pro ni to není lež, ale svrchovaná pravda, pravda jejích třídních zájmů, pravda buržoazní svobody, pravda kapitalistické rovnosti, nejsvětější svátost čachrářského bratrství.

Je to *její* (buržoazní) pravda, protože buržoazie nepotřebuje vítězství lidu, nepotřebuje pro masy *výšinu*, ale bažinu, potřebuje, aby se mohli na hřbetech davu usadit břicháči a zazobanci, nepotřebuje vítězství, ale paktování, *dohodu* s nepřítelem = zradu ve prospěch nepřítele.

Pro buržoazii to není „zázrak,“ nýbrž realita, realita zrady revoluce, nikoli vítězství revoluce.

...Nejsme schopni opatřit si žebřík... nejsme schopni vyvolat povstání... Je to tak, pánové?

Jestliže ano, pak tedy změňte *celou* svoji propagandu a agitaci, pak se na dělníky a všechen lid začněte obracet

s *novými*, změněnými, nově formulovanými, jinými argumenty.

Pak tedy lidu řekněte: Dělníci Pitěru, Rigy, Varšavy, Oděsy, Tiflisu... nejsme schopni vyvolat povstání a zvítězit v povstání. Proto je *zbytečné*, abychom pomýšleli na *všelidové ústavodárné shromáždění* a zbůhdarma o něm žvanili. Neposkrvňujte velká slova trapnými vytáčkami. Nezastírejte svou slabost vírou v zázraky. Raději se ke své slabosti veřejně a nahlas přiznejte, neboť přiznání je už poloviční nápravou. Lživá fráze, lživé chvastounství však vede k mravní záhubě a je spolehlivou zárukou záhuby politické.

Dělníci! Jsme slabí na to, abychom vyvolali povstání a dosáhli v něm vítězství! Proto zanechte řeči o *všelidovém ústavodárném shromáždění*, odhánějte od sebe lháře, kteří o něm mluví, odhalujte zrádovství *osvobožďenovců*, „obhájců dumy“, *kadetů* a jiné chamradě, neboť se dožadují všelidového ústavodárného shromáždění jenom *slovy*, zatímco ve skutečnosti chtějí shromáždění *protilidové*, které by vám nepřineslo nic nového, jen by záplatovalo to staré, které by vám neposkytlo nový šat, nový život, novou zbraň pro nový velký boj, nýbrž jen blýskavé cetky na vaše staré cáry, jen prelud a klam, jen hračku místo zbraně, jen okovy místo pušky.

Dělníci! Jsme slabí pro povstání. Proto neříkejte a nedovolte osvobožďenovským prostitutkám, *kadetům* a obhájcům dumy, aby mluvili o *revoluci*, nedovolte těmto buržoazním padouchům, aby svým pustým žvaněním poskrvňovali tento pro lid tak vznešený pojem.

Jsme slabí? Pak tedy u nás není a nemůže *být revoluce*. To vskutku není revoluce lidu, to je balamucení lidu Petrunkeviči a smečkou liberálních carských lokajů. To není boj za svobodu, to je zaprodávání svobody lidu za osvobožďenovská křesla. To není začátek nového života, ale zvěčnění starého hladovění, galejnické dřiny, starého živoření a zahnívání.

Nejsme schopni vyvolat povstání, soudruzi dělníci! Nejsme schopni vyburcovat lid k revoluci! Nejsme schopni dosáhnout svobody... Jsme schopni pouze nepřitelem začloumat, ale ne jej srazit, začloumat jím tak, aby si k němu mohl přisednout Petrunkevič. Pryč se všemi řečmi o revoluci, o svobodě, o lidovém zastupitelském orgánu — kdo vede takové řeči, ale *ve skutečnosti nedělá nic* pro to, aby opatřil žebřík k dosažení těchto věcí, kdo nepřipravuje povstání, aby bylo těchto věcí dosaženo, je lhář a darebák, je podvodník.

Jsme slabí, soudruzi dělníci! Jde za námi jenom proletariát a milióny rolníků, kteří se naslepo pustili do roztržitěného, neuvědomělého, neozbrojeného boje.

Proti nám je celá smečka dvorských přísluhovačů a všichni dělníci a rolníci navlečení do vojenských mundúrů a...*

Konec. Jsme slabí. Slabost hledá záchranu ve víře v zázraky. To je fakt — podle slov Bundu, podle plánu Jiskry.

Ale co je fakt, pánové? Slabost sil proletariátu celého Ruska, nebo slabost předáků Bundu a novojiskrovců?

Mluvte pravdu:

1. Nejde o revoluci. Jde o dohodu liberální buržoazie s carem...

2. Nejde o boj za svobodu. Jde o zaprodání svobody lidu.

3. Nejde o boj za zastoupení lidu. Jde o zastoupení *peněžního měšce*.

Jsme slabí... z toho nevyhnutelně vyplývá zrada *revoluce*.

Chcete-li revoluci, svobodu, zastoupení lidu... *musíte být silní*.

Naruby:

Jste slabí?

ω) Kdo je slabý? Síly

Revoluce je údělem

proletariátu, nebo předáci

silných!

jiskrovců a bundovců?

* V rukopisu zůstala věta nedokončená. *Red.*

My musíme zůstat
v cárech.

Jste slabí?
Svobodu mohou získat je-
dině silní.

Slabí vždycky *budou* otro-
ky. Zkušenost celých
dějin.

Jste slabí?
Budou vás zastupovat va-
ši otrokáři, vykořisťo-
vatelé.

„Zastoupení“ je buď vy-
možnost silného, nebo
jenom cár papíru,
klam, *páska na oči*
slabého, aby otupěl...

χ) Chcete revoluci?
Musíte být silní!

ξ) Musíme říci *pravdu*:
v tom je *naše* síla, a *masy*,
lid, dav rozhodnou v praxi,
po boji, zda jsme nebo ne-
jsme silní.

Jsme silní?
Nebo jsme slabí?

ω) Kdo je slabý?

Napsáno v září 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V

Podle rukopisu

K ÚMRTÍ TRUBECKÉHO

Liberální list Frankfurter Zeitung se náramně rozhořčil nad důsledně revoluční rezolucí moskevských studentů, kteří žádali, aby ústavodárné shromáždění bylo svoláno nikoli carem, nikoli Státní dumou, ba ani ne (ať se soudruzi z nové Jiskry nezlobí!) „demokratickou organizací lidu“, nýbrž prozatímní revoluční vládou. Při této příležitosti němečtí liberální burziáni zahořekovali nad „nezralostí“ studentů aj. Nyní tentýž list (Abendblatt, 13. X.) uveřejnil telegrafickou zprávu o smrti Trubeckého s touto poznámkou: „Možná že mu (Trubeckému) udělali na ministerstvu lidové osvěty nějakou scénu.“

Chudák Trubeckoj! Usilovat o svobodu lidu a umřít kvůli nějaké „scéně“ v předpokoji carského ministra... Jsme ochotni připustit, že je to příliš krutý trest dokonce i pro ruského liberála. Ale co myslíte, pánové, nebylo by lepší a pro zastánce svobody lidu důstojnější, aby vůbec upustili od jakýchkoli styků s vládou katanů a špiclů? Nebylo by lepší umírat v přímém, čestném, otevřeném, pro lid poučném a výchovném pouličním boji proti netvorům, bez jejichž zničení není skutečná svoboda možná, než umírat kvůli „scénám“ při jednání s Trepovy a jeho odpornými lokaji?

*Napsáno počátkem října 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

Už mnohokrát jsme upozorňovali na to, že se absolutická vláda čím dál víc ocitá se svými finančními záležitostmi (či snad přesněji machinacemi) ve slepé uličce. Čím dál jasněji se ukazuje, že nevyhnutelně dojde k finančnímu krachu. Uvedeme o tom jeden zajímavý doklad. Berlínský dopisovatel jednoho z nejlivnějších orgánů evropských finančních magnátů, londýnského týdeníku *The Economist*¹³², dne 11. října (podle nového kalendáře) napsal:

„Zástupce Mendelsohnovy banky navštívil tento týden Petrohrad, aby se tam zúčastnil jednání mezi ruskou vládou a francouzskými bankéři o nové půjčce Rusku, jež byla předmětem mnoha rozhovorů již předtím. Podle zpráv ze zdejších — zdá se, že autentických — pramenů odhaduje se výše této půjčky na 75 miliónů liber šterlinků (asi 700 miliónů rublů), z nichž asi polovinu vezme na sebe Francie a o ostatní bude požádáno Německo, Holandsko, Anglie a Spojené státy. Tvrdí se rovněž, že značná část emitovaných obligací (of the issue) má být určena ke krytí státních obligací (?? taking up the Treasury Notes?) umístěných ve Francii a v Německu během války.

Že se Rusko uchyluje k peněžním trhům za takové situace (at just this juncture), kdy všechna velká střediska prožívají mimořádnou depresi (are under unusual pressure), považuje se za zjevný důkaz jeho finančních potíží (straits). Jedna z verzí tvrdí, že z uvedené částky bude okamžitě upsána jenom malá část, kdežto zbytek že bude realizován (will be raised) až teprve později, pravděpodobně začátkem příštího roku. To ovšem ještě více zesiluje nepříznivý dojem, jak naléhavě Rusko potřebuje peníze. Německo samozřejmě není nikterak nadšeno, že by mělo Rusku poskytnout půjčku právě teď. Nejen podmínky zdejšího peněžního trhu, ale ještě mnohem víc než to pokračující politická nejistota (turmoil) v Rusku a očividné oslabení, ne-li zhroucení (breakdown) vládní autority, to všechno jsou fakta, jež se

v Německu posuzují tak vážně (are being weighed in a manner), že to může být špatné znamení pro chystaný úvěr.“

*Napsáno po 1. (14.) říjnu 1905
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik: XVI*

Podle rukopisu

BOJOVÉMU VÝBORU
PŘI PETROHRADSKÉM
VÝBORU

16. X. 1905

Milí soudruzi! Jsem vám velmi vděčen, že jste mi poslali 1. zprávu o činnosti bojového výboru a 2. záznam o organizaci příprav k povstání + 3. schéma organizace. Když jsem tyto dokumenty přečetl, považoval jsem za svou povinnost obrátit se v zájmu soudružské výměny názorů přímo na bojový výbor. Nemusím snad připomínat, že naprosto nehodlám posuzovat věci z jejich praktické stránky; není pochyby, že děláte všechno možné, co se za těžkých podmínek v Rusku dělat dá. Ale soudě podle zaslaných dokumentů, hrozí nebezpečí, že se celá věc zvrhne v papírové ouřadování. Všechna ta schémata, všechny ty plány na vytvoření bojového výboru působí dojmem byrokratického šimla — prosím, abyste mi prominuli mou upřímnost, a doufám, že mě nebudete podezírat ze snahy nějak vás šikanovat. Vypracovávat různá schémata a vést spory a diskuse o funkci a právech bojového výboru je v takové věci naprosto nevhodné. Tady je zapotřebí hlavně a především energicky jednat. S hrůzou, na mou duši s hrůzou pozoruji, že se už *víc než půl roku* mluví o pumách, ale ještě nebyla ani jediná vyrobena! A mluví o nich lečjaká učená hlava... Obráťte se na mládež, pánové! To je jediný a všespasitelný lék. Jinak na mou duši přijdete pozdě (soudím tak podle všeho) a všechny ty „učené“ záznamy, plány, náčrty, schémata, báječné recepty vám nebudou nic platné, protože vám bude chybět organizace, živé činy. Obráťte se na mládež! *Zakládejte neprodleně* bojové družiny, a to všude, kde se dá, jak mezi studenty, tak *zejména mezi dělníky*, atd. atd. Ať se neprodleně začnou vytvářet

oddíly o třech až deseti nebo i třiceti lidech. Ať se neprodleně všichni sami ozbrojují čím se dá, ten revolverem, ten nožem, ten hadrem namočeným v petroleji, aby mohl podpalovat, atd. Ať si tyto oddíly neprodleně zvolí své vůdce a podle možnosti *naváží spojení* s bojovým výborem při petrohradském výboru. Nezdržujte se žádnými formalitami, vykašlete se prokristapána na všechna schémata, pošlete proboha k čertu všechny „funkce, práva a výsady“. Nevyžadujte bezpodmínečný vstup do SDDSR, to by byl pro ozbrojené povstání požadavek absurdní. Neodmítejte spojení s žádným kroužkem, i když bude mít třeba jen tři členy, jediná podmínka je, aby nebyl policejně sledován a byl ochoten se rvát s carským vojskem. Ať kroužky, které si to přejí, vstupují do SDDSR nebo ať se k SDDSR *přimykají*, to je výborné; rozhodně bych však považoval za chybu to na nich *požadovat*.

Úkolem bojového výboru při petrohradském výboru je *pomáhat* těmto oddílům revoluční armády, být jakýmsi „byrem“ pro spojení atd. Vaše *služby* přijme každý oddíl ochotně, ale budete-li chtít zahajovat *činnost tohoto druhu* schématy nebo dokonce řečmi o „právech“ bojového výboru, celou věc tím zmaříte, zmaříte ji neodvratně, o tom vás ujišťuji.

Tady je namístě rozsáhlá propaganda. Ať se pět nebo deset lidí sebere a obejde během týdne *stovky* dělnických a studentských kroužků, ať vlezou všude, kam se jen dá, a ať všude předloží jasný, stručný, bezprostřední a prostý plán: Vytvořte neprodleně oddíl, ozbrojte se, čím se dá, pracujte ze všech sil a my vám pomůžeme, jak jen budeme moci, ale *nečekejte na nás*, pracujte sami.

Tady je ze všeho nejpodstatnější iniciativa množství drobných kroužků. Ty udělají všechno. Bez nich je celý váš bojový výbor k ničemu. Jsem ochoten měřit produktivitu činnosti bojového výboru počtem oddílů, s nimiž navázal spojení. Nedá-li bojový výbor za jeden až dva měsíce v Petrohradě dohromady minimálně dvě stě až tři sta oddílů, pak je to mrtvý bojový výbor. Pak je třeba ho

pohřbít. Kdo nedokáže dnes, kdy je všechno ve varu, dá dohromady stovky oddílů, ten stojí na vedlejší koleji.

Propagandisté musí dát všem oddílům stručný a jednoduchý návod, jak zhotovovat pumy, a nezákladnější popis akcí různého druhu, ale potom musí všechnu činnost přenechat oddílům samým. Oddíly musí *neprodleně* započít s vojenským výcvikem, a to při okamžitých akcích, ihned. Jedni například ihned zorganizují odpravení špicla, vyhození policejního komisařství do povětří, druzí přepadení banky, aby získali prostředky pro povstání, třetí nějaký manévr nebo pořízení mapek atd. Rozhodující však je začít ihned se cvičit v praxi; nebojte se těchto zkušebních útoků. Mohou se samozřejmě zvrhnout v extrémnosti, jenže z toho nás bude bolet hlava až teprve zítra, kdežto dnes nám dělá těžkou hlavu naše zkostnatělost, naše doktrinářství, učenecká těžkopádnost, stařecký strach z iniciativy. Ať se každý oddíl cvičí sám třeba na tom, že bude pobíjet strážníky: desítky obětí budou mnohonásobně vynahrazeny tím, že získáme stovky zkušených bojovníků, kteří za sebou zítra povedou statisíce lidí.

Srdečně vám tisknu ruku, soudruzi, a přeji hodně úspěchů! Svůj názor vám naprosto nemíním vnucovat, ale považují za svou povinnost uplatnit svůj *poradní* hlas.

Váš *Lenin*

*Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

ÚKOLY ODDÍLŮ REVOLUČNÍ ARMÁDY

1. Samostatné vojenské akce.
2. Vedení davu.

Oddíly by mohly být různě velké, počínaje dvěma až třemi lidmi.

Oddíly se musí ozbrojovat samy, čím se dá (puška, revolver, puma, nůž, boxer, hůl, k podpalování hadr namočený v petroleji, provaz nebo provazový žebřík, lopata ke stavbě barikád, pyroxylinové náložky, ostnatý drát, hřebíky — proti jízdě — atd. atd.). V žádném případě nečekat na pomoc odjinud, shora, zvěncí, ale opatřovat si všechno samostatně.

Oddíly se musí sestavovat pokud možno z lidí, kteří bydlí blízko sebe nebo kteří se často, pravidelně v určitou dobu scházejí (nejlepší je to i ono, neboť pravidelná setkání mohou být přerušena povstáním). Jejich úkolem je zařídit věci tak, aby se mohli v nejkritičtějších chvílích a za nejneočekávanějších okolností rychle shromáždit. Každý oddíl si proto musí předem vypracovat metody a způsoby společné akce: znamení na oknech apod., aby jeden druhého snáze našel; smluvená zvolání nebo hvízdot, podle nichž by se soudruzi navzájem poznali v davu; smluvená znamení pro případný sraz v noci atd. atd. Kterýkoli energický člověk se dvěma nebo třemi soudruhy dokáže vypracovat celou řadu takových pravidel a způsobů; ty je třeba uspořádat, osvojit si je, cvičit se v jejich používání. Nesmí se zapomínat, že k událostem dojde s 99 % pravděpodobností nečekaně a že bude třeba navazovat spojení za nesmírně těžkých podmínek.

Oddíly mohou sehrát velmi významnou úlohu dokonce i bez zbraní: mohou 1. vést dav; 2. při vhodné příležitosti přepadnout strážníka nebo kozáka, který se náhodně odtrhl (stalo se v Moskvě), atd. a odebrat jim zbraně; 3. zachraňovat zatčené nebo raněné, je-li policie početně velmi slabá; 4. vylézat na střechy domů, do horních pater atd. a zasypávat vojsko kamením, polévat je vřelou vodou atd. Takový energický, dobře zorganizovaný a semknutý oddíl představuje obrovskou sílu. V žádném případě se nesmíme zříkat vytvoření oddílu nebo je odkládat pod záminkou, že nejsou zbraně.

Oddíly si musí pokud možno už předem rozdělit funkce, někdy i předem zvolit svého vůdce, velitele oddílu. Bylo by ovšem nerozumné hrát si na rozdělování funkcí, avšak na obrovský význam jednotného vedení, na rychlé a rozhodné akce se nesmí zapomínat. Rozhodnost, nápor — to jsou tři čtvrtiny úspěchu.

Oddíly se musí ihned po svém vzniku, tj. hned dnes, pustit do všestranné činnosti, a to zdaleka ne jen teoretické, ale nutně i praktické. K teoretické činnosti počítáme studium vojenských věd, obeznamování se s vojenskými problémy, přednášky o vojenských otázkách, pořádání besed s přizvanými vojáky (důstojníky, poddůstojníky aj. aj. včetně dělníků, kteří sloužili v armádě): četba, rozebírání a studium ilegálních brožur a novinových článků o pouličním boji atd. atd.

S praktickou činností, opakujeme, se musí začít ihned. Tato činnost se dělí na přípravné akce a na vojenské operace. K přípravným akcím patří získávání nejrůznějších zbraní a nejrůznějších nábojů, vyhledávání bytů vhodných pro pouliční boj (pro boj odshora, pro uskladnění pum nebo kamení atd. či kyselin pro polévání policistů atd. atd., ale také pro umístění štábu, pro shromažďování zpráv, ukrývání pronásledovaných, umisťování raněných atd. atd.). K přípravným akcím dále patří okamžitě zahájit rekognoskaci, průzkum, tj. obstarávat plány věznic, poli-

cejních strážnic, ministerstev aj., zjišťovat rozdělení práce ve státních úřadech, v bankách atd., způsob jejich ochrany, snažit se navazovat styky, které by mohly být nějak užitečné (se zaměstnanci policie, banky, soudu, věznice, pošty, telegrafu atd.), zjišťovat, kde jsou sklady zbraní, všechny obchody se zbraněmi ve městě atd. Práce je spousta, a přitom takové práce, při níž může být užitečný každý, dokonce i ten, kdo je naprosto nezpůsobilý k pouličnímu boji, dokonce i lidé zcela slabí, ženy, výrostci, starci aj. Musíme se vynasnažit, abychom neprodleně stmelili v oddíly bez výhrady a bez výjimky všechny ty, kdo se *chtějí* zúčastnit povstání, neboť *není* a nemůže být mezi námi člověka, který by nám nepřinesl — když má sám chuť pracovat — obrovský užitek i tehdy, když je beze zbraně, i tehdy, když on sám není schopen boje.

Oddíly revoluční armády se však v žádném případě nemohou omezit jen na tyto přípravné akce, ale musí co možná nejrychleji přecházet k akcím vojenským, a to aby 1. vyzkoušely své bojové síly; 2. zjistily nepřítelovy slabiny; 3. způsobilily nepříteli dílčí porážky; 4. osvobodily zajatce (zatčené); 5. získaly zbraně; 6. získaly finanční prostředky pro povstání (konfiskace finančních prostředků vlády) atd. atd. Oddíly se mohou a musí ihned chopit každé vhodné příležitosti k živé akci, rozhodně nečekat až na všeobecné povstání, protože bez průpravy přímo *v ohni* nelze získat způsobilost ani k povstání.

Každý extrém je ovšem škodlivý; všechno dobré a užitečné, dovedeno do krajnosti, se může obrátit, a za určitou hranicí se dokonce nevyhnutelně obrací ve zlé a škodlivé. Bezhlavé, nepřipravené drobné teroristické akce mohou, jsou-li dovedeny do krajnosti, leda roztříštit síly a promrhat je. To je pravda a na to se samozřejmě nesmí zapomínat. Ale na druhé straně se rozhodně nesmí zapomínat ani na to, že heslo povstání již *bylo vyhlášeno*, že povstání již *začalo*. A proto je nejen právem, nýbrž přímou povinností každého revolucionáře podnikat za příznivých podmínek různé

útočné akce. Fyzická likvidace špiclů, policistů, četníků, vyhazování policejních strážnic do povětří, osvobození zatčených, konfiskace vládních finančních prostředků pro potřeby povstání, takovéto operace se dnes provádějí všude, kde se již povstání rozhořívá, v Polsku i na Kavkaze, a každý oddíl revoluční armády musí být k takovým operacím v kterémkoli okamžiku připraven. Každý takový oddíl musí mít na paměti, že naskytla-li se vhodná příležitost k takové operaci právě dnes, a on ji promeškal, provinil se *neodpustitelnou nečinností*, pasivitou, a taková vina v době povstání je největším zločinem revolucionáře, největší hanbou pro každého, kdo usiluje o svobodu nikoli slovy, nýbrž činy.

O složení těchto oddílů lze říci tolik: Žádoucí počet členů a rozdělení jejich funkcí ukáže zkušenost. Oddíly se musí k těmto zkušenostem dopracovávat samy, nečekat na pokyny odjinud. Samozřejmě že mohou požádat místní revoluční organizaci, aby jim poslala nějakého vojáka revolucionáře, který by jim přednášel, vedl besedy, radil, ale pokud nikoho takového nezískají, je nutné a nezbytné, aby si oddíly vystačily samy.

Pokud jde o stranické složení oddílů, budou přirozeně členové téže strany dávat přednost společnému zapojení do jednoho oddílu. Rozhodně se však nesmí bránit tomu, aby do těchto oddílů vstupovali i členové jiných stran. Právě zde musíme uskutečňovat spojení, věcnou dohodu (aniž ovšem připustíme vzájemné splývání stran) socialistického proletariátu s revoluční demokracií. Kdo chce bojovat za svobodu a dokazuje své odhodlání činem, toho můžeme počítat k revolučním demokratům, s tím se musíme snažit společně připravovat povstání (je-li tu ovšem naprostá důvěra k určité osobě nebo skupině). Od všech ostatních „demokratů“ je třeba se ostře distancovat jako od kvazidemokratů, jako od liberálních žvanilů, na které je nepřipustné se spoléhat a jimž důvěřovat by bylo ze strany revolucionářů trestuhodným činem.

Samozřejmě je žádoucí, aby se jednotlivé oddíly navzájem spojovaly. Vypracovávat formy a podmínky společné činnosti je neobyčejně užitečné. Rozhodně se však přitom nesmí upadat do takové krajnosti, aby se vymýšlely složité plány, všeobecná schémata, aby se živé akce odsouvaly stranou kvůli nějakým pedantickým výmyslům atd. Povstání nevyhnutelně propukne tehdy, až bude jeho neorganizovaných účastníků tisíckrát víc než organizovaných, a nevyhnutelně dojde i k takovým případům, že budou muset ihned, na místě, zasáhnout dva lidé nebo i jeden, a proto je třeba každého připravovat na to, aby dovedl jednat na vlastní pěst. Průtahy, spory, liknavost, nerozhodnost jsou pro povstání zhoubou. Nejprřednější povinností revolucionáře je co nejrozhodněji, co nejenergičtěji jednat, neprodleně využívat každého vhodného okamžiku, bezodkladně rozněcovat revoluční zápal davu a zaměřovat jej na ještě rozhodnější a co nejrozhodnější akce.

Výtečnou vojenskou akcí, v níž vojáci revoluční armády získávají *vojenský výcvik*, bojový křest, a jež zároveň přináší nesmírný užitek celé revoluci, je boj proti černosotňovcům. Oddíly revoluční armády musí neprodleně vypátrat, kdo, kde a jak sestavuje černé sotně, a pak se neomezovat jen na propagandu (což je užitečné, ale nedostačující), nýbrž proti nim vystupovat i se zbraní v ruce, bít je, pobíjet černosotňovce, vyhazovat do povětří jejich štáby atd. atd.

*Napsáno po 3. (16.) říjnu 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

O TAK ZVANÉ ARMÉNSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ DĚLNICKÉ ORGANIZACI¹³³

Dostali jsme dopis^[173] od ústředního výboru se sdělením, že „arménská sociálně demokratická dělnická organizace“¹³⁴ vyslovila přání podepsat rezoluci^[212] schválenou na konferenci všech sociálně demokratických stran¹³⁴. Ústřední výbor však nesouhlasí s přijetím jejího podpisu, protože už předtím odmítl účast této organizace na konferenci vzhledem k tomu, že jde o organizaci čistě zahraniční, nemající významnější styky s Ruskem. Doufáme, že budeme moci v listu Proletarij vbrzku otisknout podrobnější informace o skutečném charakteru této organizace. Zatím podotýkáme jen tolik, že všichni, kdo chtějí opravdu pomáhat sociálně demokratickému hnutí mezi arménskými dělníky na Kavkaze, mají se obracet výhradně na kavkazské organizace SDDSR, které vydávají arménské tiskoviny na Kavkaze, a nikoli v Ženevě.

*Napsáno po 3. (16.) říjnu 1905
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVI*

Podle rukopisu

POLITICKÁ STÁVKA A POULIČNÍ BOJE V MOSKVĚ

Revoluční události v Moskvě jsou prvním zablýsknutím bouře, jež ozářilo nové bitevní pole. Vydání zákona o Státní dumě^[109] a uzavření míru se stalo mezníkem nového období v dějinách ruské revoluce. Liberální buržoazie, unavená vytrvalým bojem dělníků a znepokojená přízrakem „nepřetržité revoluce“, si ulehčeně oddechla a s radostí sáhla po almužně, jež jí byla hozena. Na celé frontě byl zahájen boj proti myšlence bojkotu a započal zjevný obrat liberálů doprava. Ale i mezi sociálními demokraty se bohužel vyskytli nepevní lidé (v táboře novojskrovců), ochotní za určitých podmínek tyto buržoazní zrádce revoluce podporovat a ochotní „brát vážně“ Státní dumu. Doufejme, že se po událostech v Moskvě tito malověrní zastydí a že pomohou pochybovačům správně zhodnotit situaci na novém bitevním poli. Sny nedokrevných intelektuálů o tom, že lze za samoděržaví prosadit všelidové volby, se hroutí už při prvním větším revolučním vystoupení proletariátu právě tak rychle jako iluze omezených liberálů o kardinálním významu Státní dumy.

Naše informace o moskevských událostech jsou prozatím (k 12. říjnu podle nového kalendáře) velmi kusé. Omezují se na stručné a často rozporné zpravodajství zahraničních listů a na cenzurním sítem proseté zprávy našeho legálního tisku o tom, jak hnutí začalo. Jedno je však jisté: boj moskevských dělníků již ve svém počátečním stadiu probíhal v té podobě, jaká se během posledního revolučního roku stala již obvyklou. Dělnické hnutí vtisklo svou pečeť celé ruské revoluci. Začalo ojedinelými stávkami, ale pak se

rychle rozvinulo jednak v masové stávky a jednak v pouliční demonstrace. V roce 1905 je již plně vyvinutou formou hnutí politická stávka, která teď právě začíná přerůstat v povstání. A potřebovalo-li celé dělnické hnutí v Rusku deset let k tomu, aby dosáhlo dnešního (samozřejmě zdaleka ještě ne konečného) stupně, pak nyní hnutí v jednotlivých oblastech země přerůstá z obyčejné stávky v obrovský revoluční výbuch během několika dnů.

Stávku sazečů v Moskvě zahájili, jak nám bylo sděleno, neuvědoměli dělníci. Stávkové hnutí se jim však ihned vymklo z rukou a přerostlo v široké odborové hnutí. Připojují se dělníci z jiných oborů. Nezbytný nástup dělníků do ulic, třebaš jen proto, aby uvědomili o stávce ty své druhy, kteří ještě o ní nevědí, mění se v politickou demonstraci s revolučními písněmi a proslovy. Propuká dlouho potlačovaný hněv nad hnusnou komedií s „lidovými“ volbami do Státní dumy. Masová stávka přerůstá v masovou mobilizaci bojovníků za opravdovou svobodu. Na scénu vystupuje radikální studentstvo, jež nedávno schválilo také v Moskvě rezoluci zcela obdobnou rezoluci petrohradské; řečí svobodných občanů, a ne patolízalských byrokratů pranýřuje tato rezoluce nepokrytě Státní dumu jako výsměch lidu a vyzývá k boji za republiku, za svolání skutečně lidového a skutečně ústavodárného shromáždění prozatímní revoluční vládou. Dochází k pouličnímu boji proletariátu a nejvyspělejších vrstev revoluční demokracie proti carskému vojsku a policii.

Takový byl tedy průběh událostí v Moskvě. V sobotu 24. září (7. října) zastavily již kromě sazečů práci také továrny na tabák a pouliční elektrické dráhy; do stávky začali vstupovat pekaři. Večer se konaly velké demonstrace, na nichž se kromě dělníků a studentů podílely i masy „nezúčastněných“ lidí (revoluční dělníci a radikální studenti se při otevřených vystoupeních lidu teď už navzájem nepovažují za nezúčastněné). Kozáci a četníci demonstranty neustále rozháněli, ale ti se znovu a znovu shromažďovali.

Dav se stavěl policii a kozákům na odpor; ozývaly se výstřely z revolverů a mnoho policistů bylo zraněno.

V neděli 25. září (8. října) nastává náhle v událostech hrozivý obrat. Od jedenácti hodin dopoledne se dělníci začali srocovat v ulicích. Dav zpívá Marseillaisu. Konají se revoluční mítinky. Demolují se tiskárny, které odmítly stávkovat. Lid vytlouká pekařství a obchody se zbraněmi: dělníci potřebují chléb, aby mohli žít, a zbraně, aby mohli bojovat za svobodu (právě tak, jak se to zpívá ve francouzské revoluční písni). Kozákům se podaří demonstranty rozehnat teprve po velmi houževnatém odporu. Na Tverské, poblíž domu generálního gubernátora, dochází k pravé bitvě. Nedaleko Filippovova pekařství se shromáždil dav pekařských tovaryšů. Jak potom prohlašovala správa tohoto pekařství, dělníci ze solidarity s ostatními stávkujícími zastavili práci a pokojně vyšli do ulic. Na zástup zaútočil oddíl kozáků. Dělníci pronikli do domu, vylezli na střechu a na půdu a zasypávali odtud vojáky kamením. Došlo k regulárnímu obléhání domu. Vojsko začalo do dělníků střílet. Úplně je odřízlo od ostatních. Dvě roty granátníků provedly obchvat, vnikly zezadu do domu a obsadily nepřátelské pozice. Bylo zatčeno 192 tovaryšů, mezi nimi osm raněných; dva dělníci byli zabití. Také policie a vojsko má raněné; smrtelně raněn byl jeden četnický rotmistr.

Tyto zprávy jsou samozřejmě značně neúplné. Podle soukromých telegramů, jež některé zahraniční listy uveřejnily, přesáhla zvěrstva kozáků a vojáků všechny meze. Správa Filippovovy pekárny protestuje proti ničím nevyprovokovanému řádění vojska. Jeden důvěryhodný belgický list uvádí, že prý domovníci museli čistit ulice od krve; tato malá podrobnost, píše list, dosvědčuje lépe než dlouhé referáty, že šlo o skutečný boj. Vorwärts¹³⁵ oznamuje, rovněž na základě neoficiálních informací, jež pronikly do tisku, že na Tverské bojovalo deset tisíc stávkujících proti praporu pěchoty. Vojsko vypálilo několik salv. Vozy zá-

chranné služby měly prý plno práce. Počet zabitých se přibližně odhaduje na nejméně padesát osob, raněných na šest set. Dále se uvádí, že zatčené při odvádění do kasáren hnali kordónem vojáků a nelítostně, surově je bili. Bezmezných surovostí se prý dopouštěli důstojníci při pouličním boji i vůči ženám (telegrafická zpráva zvláštního dopisovatele konzervativního buržoazního listu Temps^[385] z Petrohradu z 10. října (27. září)).

Zprávy o tom, co se dělo v následujících dnech, jsou stále skoupější. Rozhořčení dělníků se krajně vystupňovalo; hnutí se rozrůstalo; vláda učinila všemožná opatření, aby zamezila a omezila šíření zpráv. Zahraníční listy přímo konstatovaly rozpor mezi uklidňujícími zprávami oficiálních agentur (kterým jednu dobu málem uvěřily) a mezi zprávami, které docházely do Petrohradu telefonicky. Gaston Leroux^[328] telegrafoval pařížskému listu *Matin*, že cenzura dělá divy, jen aby zabránila rozšíření sebeméně zneklidňujících zpráv. Pondělí 26. září (9. října) bylo jedním z nejkrvavějších dní v dějinách Ruska, píše list. Bojuje se na všech hlavních ulicích a dokonce i u domu generálního gubernátora. Demonstranti vztyčili rudý prapor. Je mnoho zabitých a raněných.

Ostatní listy přinášejí protichůdné zprávy. Nepochybné však je, že se stávká rozrůstá. Připojuje se k ní většina dělníků ze závodů a dokonce i z továren. Stávkují železničáři. Stávká přerůstá v generální stávkou (úterý 10. října (27. září) a středa).

Situace je velmi vážná. Hnutí se přenáší do Petrohradu: dělníci sangallského závodu již zastavili práci.

Zde prozatím naše informace končí. Je samozřejmě zhola nemyslitelné pokoušet se na jejich základě o celkové zhodnocení moskevských událostí. Ještě se nedá říci, zda jsou generální zkouškou rozhodného náporu proletářů proti samoděržaví nebo už začátkem tohoto náporu, zda jsou jen rozšířením „obvyklých“ způsobů boje, jež jsme popsali shora, na novou oblast středního Ruska, nebo je jim sou-

zeno stát se počátkem vyšší formy boje a rozhodnějšího povstání.

Odpověď na tyto otázky nám pravděpodobně dá už nejbližší budoucnost. Jedno je nepochybné: povstání se přímo před našima očima neustále rozrůstá, boj se neustále rozšiřuje a jeho formy se neustále zostřují. Dnes už si proletariát s hrdinským úsilím probíjí cestu po celém Rusku, hned tu a hned zas tam naznačuje, jakým směrem se může a bezpochyby také bude vyvíjet ozbrojené povstání. Přitom ovšem i dnešní forma boje, k níž se již hnutí dělnických mas dopracovalo, zasazuje carismu velmi těžké rány. Občanská válka nabyla všude bez výjimky podoby neobyčejně urputné partyzánské války. Dělnická třída nedopřává nepříteli chvíli oddechu, paralyzuje průmyslový život, neustále ochromuje celou mašinerii místní správy, mobilizuje do boje stále další a další síly a vytváří tak v celé zemi stav plný nejistoty a napětí. Takový nápor nevydrží dlouho žádný stát, tím méně už prohnílá carská vláda, od níž jeden za druhým odpadají i její dřívější přívrženci. A jestliže se liberální monarchistické buržoazii zdá tento boj občas až příliš urputný, jestliže ji leká občanská válka a stav znepokojivé nejistoty, v němž země žije, pak pro revoluční proletariát je další trvání tohoto stavu a prodlužování boje naléhavě nezbytnou věcí. Jestliže se mezi buržoazními ideology začínají objevovat lidé, kteří se snaží hasit revoluční požár hlásáním pokojného legálního pokroku, kteří usilují nikoli o zostření, nýbrž o otupení politické krize, pak revoluční proletariát, který nikdy nepochyboval o zrádcovské povaze buržoazní svobodomilovnosti, půjde neochvějně kupředu, bude za sebou strhávat rolnictvo a vnášet rozklad do řad carské armády. Houževnatý boj dělníků, ustavičné stávky, demonstrace, jednotlivá povstání, všechny tyto, abychom tak řekli, zkušební bitky a potyčky nevyhnutelně vtahují armádu do politického života, a tedy i do revolučního dění. Bojové zkušenosti vychovávají rychleji a důkladněji, než by to za jiných podmínek mohla dokázat celá

léta propagandy. Vnější válka skončila, ale vláda se zcela zjevně obává návratu zajatců a návratu mandžuské armády. Stále přibývá zpráv o jejich revolučních náladách. Návrhy na zřízení zemědělských kolonií na Sibiři pro vojáky a důstojníky mandžuské armády přirozeně ještě více rozjitřují jejich nespokojenost, i když patrně zůstane jen u návrhů. Byl uzavřen mír, ale přesto se dál mobilizuje. Je stále zřejmější, že vláda teď potřebuje armádu zcela a výlučně jen *proti revoluci*. A za těchto podmínek my revolucionáři proti mobilizaci vůbec nic nemáme, naopak jsme ochotni ji dokonce uvítat. Oddaluje-li vláda rozuzlení tím, že do boje nasazuje další a další vojenské jednotky, připravuje k občanské válce stále větší a větší počet vojáků, rozhodně tím neodstraňuje zdroj všech krizí, ale naopak ještě více rozšiřuje jejich základnu. Získává odklad za cenu nevyhnutelného rozšíření válčičtější a zostření boje. Burcuje do boje i ty nejzaostalejší a nejneuvědomělejší, nejzdeptanější a politicky nejméně aktivní, a ti se v boji poučí, probudí a zaktivizují. Čím déle bude trvat tento stav občanské války, tím neodvratněji se bude z kontrarevoluční armády vydělovat masa neutrálů a jádro bojovníků za revoluci.

Celý průběh ruské revoluce v posledních měsících svědčí o tom, že stupeň, jehož nyní hnutí dosáhlo, není a nemůže být ještě jeho nejvyšším stupněm. Vzepne se ještě výš, tak jako se vzepjalo po 9. lednu. Tehdy jsme se poprvé stali svědky hnutí, jež překvapilo svět jednomyslností a semknutostí obrovských mas dělníků, kteří povstali ve jméno politických požadavků. Toto hnutí však bylo ještě velmi neuvědomělé po revoluční stránce a naprosto bezmocné, pokud jde o vojenskou vyzbrojenost a připravenost. Polsko a Kavkaz už předvedly ukázkou takového boje vyššího stupně, kdy už je proletariát zčásti ozbrojen a válka už nabyla vleklého charakteru. Oděské povstání se vyznačovalo tím, že se k ostatním podmínkám úspěchu přidružila další závažná podmínka: přechod části armády na stranu lidu. Tohoto úspěchu se samozřejmě nedosáhlo ještě v plné míře,

protože ještě nebyl vyřešen obtížný úkol „součinnosti námořních a pozemních sil“ (jeden z nejobtížnějších úkolů i pro pravidelnou armádu). Nicméně byl již tento úkol vytyčen a všechno nasvědčuje tomu, že oděské události nezůstanou ojedinelým případem. Moskevská stávka je zase dokladem toho, že se boj rozšířil už i do „ryze ruské“ oblasti, z jejíž stability se reakcionáři tak dlouho radovali. Revoluční vystoupení v této oblasti má nesmírný význam už proto, že tu získaly bojový křest masy proletariátu nejméně aktivního a zároveň soustředěného na poměrně malé ploše v takovém množství, jaké nemá nikde jinde v Rusku obdoby. Hnutí začalo v Petrohradě, přes okrajová území obešlo celé Rusko, zmobilizovalo Rigu, Polsko, Oděsu, Kavkaz a teď požár přeskočil do samého „srdce“ Ruska.

Ve srovnání s tímto opravdu revolučním vystoupením k boji odhodlané a skutečně pokrokové třídy se hanebná komedie se Státní dumou zdá ještě opovrženější. Spojení proletariátu s revoluční demokracií, o němž jsme nejdříve hovořili, se stává faktem. Radikální studentstvo, které v Petrohradě i v Moskvě přijalo za svá hesla revoluční sociální demokracie, je předvojem všech demokratických sil, jimž se hnuší podlost „konstitučně demokratických“ reformistů vstoupivších do Státní dumy a jež tíhnou ke skutečnému a rozhodnému boji s prokletým nepřítelem ruského lidu, a ne k čachrování se samoděržavím.

Podívejte se na liberální profesory, rektory, prorektory a na celou tu společnost Trubeckých, Manuilovů aj.! Vždyť je to výkvět liberalismu a konstitučně demokratické strany, lidé nejideovější a nejvzdělanější, nejnezištnější a nejméně podléhající přímému tlaku zájmů a vlivu peněžního měšce. A jak si tito nejlepší lidé počínají? Jak využili první svěřené moci, moci rozhodovat na univerzitách, moci, již se jim dostalo volbou? Už zbaběle couvají před revolucí, obávají se zostření a rozšíření hnutí, už hasí požár a snaží se o uklidnění, za což si právem vysloužili plivnutí do tváře, jakým je chvála z úst knížat Meščerských.

A byli věru pěkně potrestáni, tito úzkoprsí představitelé buržoazní vědy! Zavřeli moskevskou univerzitu, protože se báli masakru v jejích prostorách. Jenže tím zavdali podnět k ještě nesrovnatelně většímu masakru v ulicích. Chtěli uhasit revoluci na univerzitě, a zatím zažehli revoluci v ulicích. Dostali se do pěkných kleští společně s pány Trepovy a Romanovy, které teď o překot přesvědčují o nutnosti svobody shromažďování: Jářku, když zavřete univerzitu, rozpoutáte pouliční boj! Otevřete univerzitu — a poskytnete tribunu pro revoluční shromáždění lidu, kde se budou školit noví a ještě odhodlanější bojovníci za svobodu!

Jak nesmírně poučný je příklad těchto liberálních profesorů pro hodnocení naší Státní dumy! Cožpak není po nynějších zkušenostech s vysokými školami zřejmé, že se liberálové a kadeti budou třást o „osud dumy“ právě tak, jako se tihle žalostní rytíři šestákové vědy třesou o „osud univerzit“? Cožpak není zřejmé, že liberálové a konstituční demokraté nedokáží využít dumy jinak než k ještě rozsáhlejšímu a ještě hanebnějšímu propagování pokojného legálního pokroku? Cožpak není zřejmé, jak směšné jsou naděje na to, že by se дума dala přeměnit v revoluční shromáždění? Cožpak není zřejmé, že existuje jen *jediný* způsob, jak „ovlivnit“ nejen speciálně dumu, nejen speciálně univerzity, nýbrž celé staré absolutistické zřízení, a to *způsob moskevských dělníků*, způsob lidového povstání? Jedině to dokáže nejen přimět Manuilovy na univerzitách, aby žádali svobodu shromažďování, a Petrunkeviče v dumě, aby se dožadovali svobody pro lid, ale samo *vydobude* skutečnou svobodu pro lid.

Moskevské události ukázaly, jak vypadá skutečné seskupení společenských sil: liberálové běhali sem tam od vlády k radikálům a odrazovali je od revolučního boje. Radikálové bojovali v řadách proletariátu. Na toto poučení nezapomeneme: to se přímo týká i Státní dumy.

Jen ať si Petrunkevičové a ostatní konstituční demokraté hrají v absolutistickém Rusku na parlamentarismus, děl-

níci dál povedou revoluční boj za skutečnou vládu lidu.

Ať už nynější výbuch povstání v Moskvě skončí jakkoli, revoluční hnutí z něho rozhodně vyjde ještě víc posílněné, zachvátí širší oblast, načerpá nové síly. Připusťme dokonce, že dnes carská vláda slaví v Moskvě úplné vítězství, ale ještě pár takových vítězství — a úplný krach carismu bude hotovou skutečností! A to už nebude jen nějaké ubohoučké, zbabělé a pokrytecké záplatování ztrouchnivělé veteše, jakým liberální buržujové klamou sebe i ostatní, nýbrž skutečný, opravdový krach veškerého dědictví nevolnického zřízení, samoděržaví a temna. Připusťme dokonce, že zítřejší pošta přinese drtivou zprávu, že pokus o povstání byl znovu potlačen. My pak provoláme znovu — Ať žije povstání!

*Proletarij, č. 21
17. (4.) října 1905*

*Podle rukopisu
porovnaného s textem
listu Proletarij*

POSLEDNÍ SLOVO
„JISKROVSKÉ“ TAKTIKY
ČILI VOLEBNÍ FRAŠKA
JAKO NOVÝ PODNĚT
K POVSTÁNÍ

Už několikrát jsme konstatovali, že taktika Jiskry v kampani kolem „dumy“ je neudržitelná. Neudržitelné jsou oba hlavní rysy této taktiky: jak snaha podporovat osvoboděnovce jdoucí do dumy za cenu určitých revolučních závazků z jejich strany, tak vyhlášení hesla „revoluční samospráva občanů“, výzva k všelidovým volbám do ústavodárného shromáždění při zachování samoděržaví. Nyní se konečně stáváme svědky pokusu o přesnou a oficiální formulaci jiskrovské taktiky, a to v rezoluci^[233] „jižní ustavující (?) konference“ menševiků. Na této konferenci byly zastoupeny nejlepší síly novojiskrovců v Rusku. Její rezoluce je pokusem o věcný výklad čistě praktických rad adresovaných proletariátu. Proto je pečlivý rozbor této rezoluce naléhavě nutný jak pro vypracování určitého praktického postupu, tak i pro zhodnocení celkového taktického postoje Jiskry.

Uvádíme plné znění rezoluce:

Rezoluce ustavující konference jižních organizací o Státní dumě^[230]. Vzhledem k tomu, že za jediné východisko ze současné svízelné situace, které by odpovídalo zájmům všeho lidu, považujeme svolání ústavodárného shromáždění na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasování za účelem likvidace absolutistického režimu a nastolení demokratické republiky, kterou nezbytně potřebuje především proletariát v zájmu svého boje proti všem oporám buržoazního řádu a za uskutečnění socialismu, a vzhledem k tomu, že:

1. systém voleb do Státní dumy znemožňuje, aby se jich účastnil všecken lid, přičemž proletariát nemá v důsledku vysokého majetkového cenzu, který byl zaveden pro městské obyvatelstvo, vůbec možnost

volit a rolnictvo — přesněji řečeno jen jeho část — bude volit na základě čtyřstupňového systému, který poskytuje maximální příležitost k administrativnímu nátlaku na ně;

2. celé Rusko stejně jako dříve postrádá všechny nezbytné občanské svobody, bez nichž není možné provádět předvolební agitaci, a tedy ani zajistit alespoň jakžtakž regulérní volby, ale že naopak všude víc než kdy jindy vládne zvuče úřadů a v celých velkých oblastech je postupně vyhlášováno stanné právo;

a konečně 3. pro všechna okrajová území se připravuje ještě zkarikovanější systém zastupitelských orgánů,

konference vyzývá všechny organizace, aby rozvinuly co nejenergičtější agitaci, jež by dokonale odhalila zkarikovanost takového systému zastupitelských orgánů, jímž chce absolutistická vláda oklamat lid, a prohlašuje za vědomého zrádce lidu každého, kdo je ochoten se spokojit se Státní dumou a neklade si za cíl podporovat v této rozhodující chvíli svými akcemi a svou taktikou požadavek revolučního lidu, aby bylo svoláno ústavodárné shromáždění na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného volebního práva,

v zájmu co nejrychlejšího uskutečnění tohoto požadavku doporučuje jižní konference stranickým organizacím tuto taktiku:

1. Rozvinout mezi dělnickým proletariátem a v masách rolnictva energickou agitaci za vytvoření širokých demokratických organizací a za jejich sjednocení v celoruskou organizaci k energickému boji proti Státní dumě a za uskutečnění všelidového ústavodárného shromáždění, jakož i za okamžité zajištění svobody slova, tisku, shromažďování, spolčování a stávek. — Tuto celoruskou lidovou organizaci je třeba budovat vytvářením a spojováním agitačních výborů volených dělníky v jednotlivých továrnách a závodech; vytvářením obdobných agitačních výborů mezi rolnictvem; navázáním těsnějšího spojení mezi městskými a rolníckými výbory; vytvářením guberniálních výborů a navázáním spojení mezi nimi.

2. Pokud bude tato organizace dostatečně silná a smýšlení dělnických mas na přiměřené výši, je třeba hned při zahájení volební kampaně přikročit k organizaci všelidových voleb do ústavodárného shromáždění a mít přitom na zřeteli, že organizované lidové hnutí směřující k uskutečnění těchto voleb se může stát přirozeným přechodem k všelidovému povstání proti carismu, neboť nevyhnutelný odpor carismu a srážka s ním u příležitosti voleb zavdává nový podnět k povstání a předběžná organizace lidu mu zajistí všeobecné rozšíření a jednotu.

3. Konference zároveň doporučuje usilovat o svobodné konání volebních schůzí, o možnost energicky zasahovat do volební kampaně, doporučuje, aby lid zasahoval do schůzí volitelů, aby volitelé projednávali s lidem na širokých lidových shromážděních úkoly, jež očekávají

zástupce volné do Státní dumy, přičemž musí sociálně demokratická strana usilovat o získání těch vrstev obyvatelstva, jež mají právo volit do Státní dumy, pro revoluční cestu, což se může projevit buď tak, že se tyto vrstvy připojí k povstání vedenému demokratickými organizacemi lidu, nebo — jestliže k povstání nedojde — že se vynasadí přeměnit formující se Státní dumu v revoluční shromáždění pro svolání všelidového ústavodárného shromáždění nebo pro podporu jeho svolání demokratickými organizacemi lidu.

4. Pokud lidové hnutí nesvrhne samoděržaví a nezorganizuje ústavodárné shromáždění ještě před tím, než se Státní дума definitivně sejde, je třeba se připravovat k nátlaku na dumu v témže směru. Je třeba se připravovat na předložení ultimáta Státní dumě, jež by požadovalo svolání ústavodárného shromáždění a okamžité zajištění svobody slova, shromažďování, tisku, spolčování a ozbrojování lidu. Je třeba se připravovat na podporu tohoto ultimáta politickou stávkou a jinými rozsáhlými akcemi lidu.

5. Celá tato taktika musí být schválena na mohutných lidových shromážděních, organizovaných mezi proletariátem a rolnictvem před volební kampaní i během ní.

Nebudeme se zabývat redakčními nedostatky této mnohomluvné rezoluce. Všimneme si jen hlavních chyb.

1. V úvodní části se mluví o jediném východisku ze současné situace. Přitom se veškerá pozornost soustřeďuje na *pojmem* ústavodárného shromáždění, ale není tu ani slovo o tom, *kdo* by je měl svolat, aby se „východisko“ stalo východiskem *skutečným*, ne pouze slovním. Toto zamlčování je ústupek sociálních demokratů osvobožďenovcům. Ukázali jsme již mnohokrát, že jsou to právě zájmy monarchistické liberální buržoazie, co osvobožďenovce vede k tomu, aby se omezovali jen na svolání všelidového ústavodárného shromáždění, ale *mlčeli* o tom, kdo je má svolat. Nesčetněkrát jsme poukázali i na to, že rozvíjející se revoluce považuje právě tuto otázku za kardinální, že právě v tom je dnes základní rozdíl mezi oportunistickou („kompromisnickou“) taktikou buržoazie a revoluční taktikou proletariátu. Novojiskrovci teď svou rezolucí dokumentují, že trpí v základních otázkách taktiky nevyhlášenou slepotou, neboť sklouzávají na úroveň osvobožďenovských hesel.

Ve svém dalším obsahu rezoluce ještě víc zaplétá otázku svolání všelidového ústavodárného shromáždění. Propaganda vkládající v tomto směru naděje ve Státní dumu je propaganda vysloveně reakční a doporučovat svolání ústavodárného shromáždění prostřednictvím „demokratické organizace lidu“ je něco podobného, jako kdybychom navrhovali svolat je prostřednictvím výboru přátel lidu, žijících na Marsu. Novojiskrovci se na své celoruské konferenci^[141] dopustili neodpustitelné chyby tím, že *udělali rovnítko* mezi svoláním všelidového ústavodárného shromáždění revoluční vládou a jeho svoláním jedním ze zastupitelských orgánů. A teď udělali novojiskrovci další krok zpět: o prozatímní vládě už vůbec pomlčeli. Proč? Z jakého důvodu? V čem se jejich názory změnily? To všechno zůstává tajemstvím. Místo toho, aby menševici na svých konferencích rozvíjeli směrnice týkající se taktiky, předvádějí nám leda skoky a výkyvy hned doprava a hned zas doleva.

2. Právě takovým skokem zdánlivě doleva, ve skutečnosti však jenom k revoluční frázi, a ne k opravdu revoluční cestě, je prohlášení „za vědomého zrádce lidu každého, kdo je ochoten se spokojit“ atd. Za prvé, k čemu ten silný výraz o „vědomém“ (zrádci)? Byl snad vědomým zrádcem lidu Johann Jacoby, který vstoupil v roce 1847 jako buržoazní liberál do Státní dumy neboli spojeného Landtagu, ale po válce v letech 1870—1871 přešel k sociálním demokratům? Bude snad vědomým zrádcem každý rolník, který půjde do dumy a který je opravdu „ochoten“ spokojit se s velmi, velmi málem? Za druhé, je rozumné považovat za kritérium zrady takové věci, jako: kdo je *ochoten* se spokojit, kdo si nevytyčuje úkoly atd.? Čím se dokazuje „ochota“ a „vytyčování úkolů“, slovy nebo skutky? Jestliže slovy, pak je třeba si vyžádat od kadetů („konstitučních demokratů“, jak si nyní říkají osvobožděnovci), kteří se chystají vstoupit do Státní dumy, písemné prohlášení nebo revoluční závazek (Parvus^[165], Čerevanin^[279], Martov^[331]). Pak je třeba, aby byla tato myšlenka v rezoluci vyjádřena jasně,

ne mlhavě. A dokazuje-li se „ochota“ skutky, proč se potom v rezoluci neříká přímo a otevřeně, *jaké* „skutky“ podle ní tuto ochotu dokazují? Protože se v rezoluci projevila základní chyba nové Jiskry, která nedovede rozlišovat mezi demokracií revoluční a monarchicko-liberální. Za třetí, je rozumné, aby bojující strana mluvila všeobecně o osobách („každý, kdo“), místo aby mluvila konkrétně o směrech nebo stranách? Pro nás je teď obzvlášť důležité, abychom proletariátu odhalili právě směr, právě stranu kadetů, která nám již svými „skutky“ dokázala, jaké požadavky podporuje a jak je podporuje. Obracet se jménem sociálně demokratických organizací k dělníkům, mluvit k nim o těch, kteří vstupují do dumy, o volitelích do dumy aj., ale přitom mlčet o straně kadetů (neboli osvobožďenců, což je totéž) je buďto nedůstojné vytáčení a chytračení (provázené zároveň pokoutní dohodou s osvobožďenci o jejich podpoře na základě Parvusových nebo Čerevaninových podmínek), anebo pošetilá snaha vnést rozvrat do dělnických řad a zřeknout se boje proti kadetům.

Kromě historických faktů o činnosti Osvobožďenije a osvobožďenců, zemstevních činitelů a jiných kadetů nemáme k dispozici žádný průkazný materiál pro posouzení „ochoty“ demokratů z řad buržoazie bojovat bok po boku s lidem. Novojiskrovci si tím vůbec nelámou hlavu a jen se ohánějí bezobsažnou frází. A Plechanov^[177] se nás ještě k tomu snaží přesvědčit, že Jiskra má sice mlhavé názory pokud jde o organizační otázky, ale ne pokud jde o taktiku.

Přitom však jiskrovci ve skutečnosti nejen přecházejí mlčením „ochotu“ kadetů zradit, o níž svědčí zjevný a všeobecně konstatovaný obrat kadetů doprava v době od červencového do zářijového sjezdu zemstev, ale dokonce těmto kadetům *pomohli* tím, že se postavili proti bojkotu. Hypotetickým osvobožďencům („každý, kdo je ochoten“ atd.) novojiskrovci nahánějí strach „hrůzostrašnými“ slovy, ale reálným osvobožďencům pomáhají svou taktikou. To je zcela v duchu pana Rodičeva, jednoho z vůdců kadetů, kte-

rý hřímá: „Nepřijmeme svobodu z rukou potřísněných krví lidu!“ (Tato fráze pana Rodičeva, pronesená na soukromé schůzce na adresu W. Steada, teď koluje ve všech zahraničních listech.), ale zároveň se dožaduje, aby bylo právě těmto rukám svěřeno svolání všelidového ústavodárného shromáždění.

3. Další kardinální chybou rezoluce je heslo „vytvoření širokých demokratických organizací a jejich sjednocení v celoruskou organizaci“. Je až zarážející, že mohou sociální demokraté tak lehkomyšlně razit takovéto heslo. Co znamená vytvořit široké demokratické organizace? Může to znamenat jedno z dvojího: buď rozplynutí organizace socialistů (SDDSR) v organizaci demokratů (to novojiskrovci vědomě prosazovat nemohou, protože by to byla naprosto zjevná zrada proletariátu), anebo dočasné spojenectví mezi sociálními demokraty a určitými vrstvami buržoazních demokratů. Chtějí-li novojiskrovci propagovat takové spojenectví, proč to neřeknou přímo a otevřeně? Proč se schovávají za slůvko „vytvoření“? Proč neoznačí přesně, s jakými vlastně proudy nebo skupinami uvnitř buržoazní demokracie se má podle nich sociální demokracie spojovat? Není to snad další ukázka nepřípustné *neujasnělosti v otázkách taktiky*, jež ve skutečnosti nevyhnutelně mění dělnickou třídu v přívěsek buržoazní demokracie?

Charakter těchto „širokých demokratických organizací“ je v rezoluci určen dvěma cíli: boj 1. proti Státní dumě a 2. za všelidové ústavodárné shromáždění. S tímto druhým cílem v chatrné jiskrovské formulaci, tj. bez uvedení, kdo má všelidové ústavodárné shromáždění svolat, se kadeti plně ztotožnili. Čili: novojiskrovci se zasazují o spojenectví sociálních demokratů s kadety, ale stydí se to otevřeně přiznat?? A pokud jde o první cíl, ten je formulován tak nejasně, že jsme na to zvyklí jen u ruských zákonů, které úmyslně klamou veřejnost. Co je to boj proti Státní dumě? Za předpokladu, že autoři rezoluce měli v úmyslu vyjádřit se dvojznačně, pak to doslova znamená *bojkot*

dumy, neboť bojovat proti instituci, která ještě neexistuje, znamená bránit tomu, aby vznikla. Ale my víme, že jiskrovci jsou proti bojkotu, a vidíme ostatně i z rezoluce samé, že už pak dál nemluví o boji *proti* Státní dumě, nýbrž o *nátlaku* na Státní dumu, o snaze přeměnit Státní dumu v revoluční shromáždění atd. Čili musíme slova „boj proti Státní dumě“ chápat nikoli v doslovném, nikoli v úzkém slova smyslu. Ale v jakém tedy? Že by ve smyslu pana M. Kovalevského, který přednáší referáty kritizující Státní dumu? Co vlastně máme nazývat bojem *proti* Státní dumě?? To zůstává tajemstvím. Naši zmatkáři o tom neřekli vůbec nic určitého. Protože znají smýšlení uvědomělých dělníků, kteří se rozhodně stavějí proti taktice dohod s kadety, proti taktice podpory dumy za jistých podmínek, zvolili naši novojiskrovci zbaběle střední cestu: na jedné straně opakovat mezi proletariátem populární heslo o „boji proti Státní dumě“ a na druhé straně zbavit toto heslo přesného smyslu, házet písek do očí, vykládat boj proti dumě ve smyslu nátlaku na dumu atd. A tento ubohý galimatyáš nabízejí nejvlivnější jiskrovské organizace ve chvíli, kdy osvobožděnovci do celé Evropy vytrubují a zapřísahají se, že jdou do Státní dumy jen a jen proto, aby tam bojovali, jen a jen bojovali, že jsou „ochotní“ se s vládou úplně rozejít!

Ptáme se čtenářů: Viděl někdy někdo hanebnější kolísavost v taktice sociální demokracie? Lze si představit pro sociální demokracii něco zhoubnějšího, než je tato propagace „vytváření širokých demokratických organizací“ *společně s osvobožděnovci* (neboť s jiskrovským pojetím cílů těchto organizací kadeti souhlasí), aniž jsou osvobožděnovci přímo jmenováni??

A Plechanov, který se v očích všech ruských revolučních sociálních demokratů zdiskreditoval tím, že téměř dva roky hájil jiskrovské „organizační mlhavosti“, nás teď bude ujišťovat, že je novojiskrovská taktika dobrá!...

4. Dále. Je nanejvýš pošetilé označovat sjednocení širokých (a rozplizlých) demokratických organizací za „celo-

ruskou lidovou organizací“ nebo za „demokratickou organizaci lidu“. Především je to nesprávné teoreticky. „Ekonomisté“, jak známo, dělali tu chybu, že si pletli stranu s třídou. Jiskrovci znovu křísí staré chyby a pletou si teď souhrn demokratických stran nebo organizací s organizací lidu. To je pustá, lživá, škodlivá fráze. Pustá proto, že opomíjí konkrétní demokratické strany nebo směry, a tedy nemá žádný určitý smysl. Lživá proto, že v kapitalistické společnosti nemůže ani ta nejpokrokovější třída — proletariát — vytvořit stranu, která by reprezentovala celou třídu, neřkuli všechen lid. A škodlivá je tato fráze proto, že mate hlavy halasnými slovy, neklade však důraz na reálné objasnění skutečného významu skutečných demokratických stran, jejich třídní podstaty, stupně jejich blízkosti k proletariátu atd. Právě nyní, v období demokratické revoluce, jež je svým společenskoekonomickým obsahem revolucí buržoazní, se projevuje obzvlášť silný sklon buržoazních demokratů, všech těch kadetů až po socialisty-revolucionáře, propagovat „široké demokratické organizace“ a vůbec přímo nebo nepřímou, otevřeně nebo skrytě podporovat nestranickost, tj. neexistenci přísných dělítek mezi demokraty. Uvědomění představitelé proletariátu musí proti této tendenci rozhodně a nelitostně bojovat, neboť je to tendence samou svou podstatou hluboce buržoazní. Musíme jako prvořadý požadavek prosazovat, že je nutné přesně rozlišovat strany, odhalovat všechny zmateniny, ukazovat lživost všech frází o údajně jednotném solidárním, širokém demokratismu, frází, jimiž se to v našich liberálních novinách jen hemží. A pokud budeme nabádat ke spojenectví s určitými vrstvami demokracie ve jménu určitých úkolů, musíme se orientovat výhradně na *revoluční* demokracii, zejména v takové době jako dnes, musíme poukazovat na nejcharakterističtější znaky odlišující navzájem ty, kteří jsou „ochotní“ bojovat (a to nyní v řadách revoluční armády) od těch, kteří jsou „ochotní“ se paktovat se samoděržavím.

Abychom jiskrovcům objasnili jejich chybu co nejnázorněji, uvedeme tu prostý příklad. Náš program^[192] mluví o rolnických výborech. Rezoluce III. sjezdu SDDSR^[222] upřesňuje jejich význam názvem revoluční rolnické výbory (v této věci se s III. sjezdem^[47] v podstatě shodla i novojiskrovská konference). Vytkli jsme jim za úkol: uskutečňovat *revoluční cestou* demokratické přeměny, zejména argární, a to *včetně konfiskace* statkářské půdy. Nyní jiskrovcí ve své rezoluci^[147] doporučují ještě další „agitační výbory mezi rolnictvem“. To je ovšem rada hodná nikoli socialistických dělníků, nýbrž liberálních buržoá. Pokud by se takové „agitační rolnické výbory“ skutečně vytvořily, přihrávaly by výhradně do rukou osvobožděnovcům, neboť jejich revoluční charakter by byl zaměněn liberálním: jak jsme již ukázali, obsah agitace těchto agitačních výborů podle představ Jiskry (boj „proti“ Státní dumě a za všelidové ústavodárné shromáždění) nepřesahuje rámec osvobožděnovského programu. A snad už je nyní i novojiskrovcům jasné, že doplňovat heslo revolučních rolnických výborů heslem „agitačních rolnických výborů“ znamená přeměňovat sociálně demokratická hesla v hesla osvobožděnovská.

5. Nakonec dospíváme k hlavnímu úkolu této „celoruské lidové organizace“ — k organizování všelidových voleb do ústavodárného shromáždění. Všelidové volby při zachování samoděržaví! A „srážky“ se samoděržavím jakožto „nové podněty k povstání“... To se věru povedlo — volební fraška jako nový podnět k povstání!

Heslo o „revoluční samosprávě“ a teorie o „samovolném vzniku“ ústavodárného shromáždění musely nevyhnutelně přivést k této nehoráznosti, již je souzeno stát se klasickou. Mluvit o všelidových volbách za vlády Trepovů, tj. před vítězstvím povstání, před faktickým svržením carské moci, je do nebe volající manilovovština, která může vnést do hlav dělníků nanejvýš neuvěřitelný politický chaos. Jedině lidé, kteří si zásluhou nové Jiskry zvykli na záplavu

frází, mohou přijímat taková hesla, která se při prvním dotyku strážlivé kritiky obrátí v prach a popel. Stačí se přece jen trošku zamyslet nad tím, co to jsou *všelidové* volby v skutečném významu tohoto slova, stačí si připomenout, že předpokládají nejen svobodu agitace, nejen informovanost všeho obyvatelstva, nýbrž také, aby všechno obyvatelstvo uznalo takové ústředí nebo taková místní ústředí, jež by pořídila seznamy všeho obyvatelstva a zajistila, aby se hlasování zúčastnili opravdu všichni bez výjimky, — stačí se jen trochu nad tímhle zamyslet, abychom pochopili, že „*všelidové volby*“ doporučené Jiskrou patří do kategorie všelidové zábavy nebo všelidového šarlatánství. Nikde v Rusku nemůže být „při zahájení volební kampaně“ zvolen *ani jediný* poslanec, který by si mohl činit sebemenší nárok na titul „zástupce zvoleného vším lidem“, tj. delegáta, který by získal padesát až sto tisíc hlasů, odevzdaných skutečně svobodně a uvědoměle.

Jiskrovská rezoluce radí proletariátu, *aby sehrál komedii*, a žádné výhrady a výmluvy nemohou nic změnit na smyslu této komediantské rezoluce. Tvrdí se nám, že prý se volby provedou jen tehdy, „pokud bude organizace dostatečně silná“, jen tehdy, když „předběžná organizace mu (povstání) zajistí všeobecné rozšíření a jednotu“. Na to odpovídáme: Síla se nedokazuje slovy, nýbrž činy. Pokud povstání ne zvítězilo, je vůbec komické mluvit o síle schopné bez rizika směšnosti i jen vyhlásit „*všelidové volby*“, nemluvě už o jejich uskutečnění. A aby povstání zvítězilo, to nelze „zajistit“ pouze všeobecným rozšířením a jednotou organizace, jestliže 1. se tato organizace neskládá z lidí skutečně schopných povstat (a my jsme viděli, že rezoluce propaguje prostě „široké“, tj. ve skutečnosti osvobožděnovské organizace, které by zcela určitě povstání zradily hned při jeho zrodu); 2. nebude síla, která by byla schopna zajistit povstání vítězství (a k vítězství je kromě morální síly veřejného mínění, zájmu o blaho lidu atd. zapotřebí také materiální síly revoluční armády). Klást hlavní důraz na

morální sílu, plýtvat halasnými slovy o „všelidovosti“, ale přitom *mlčet* v bojové výzvě o bezprostřední materiální síle znamená degradovat revoluční hesla proletariátu na buržoazně demokratické fráze.

Volební fraška není tedy „přirozený“, nýbrž *umělý* přechod k povstání, který si vymyslela hrstka intelektuálů. Vymýšlet si takové umělé přechody je zaměstnání zcela obdobné starému Naděždinovu výmyslu — tzv. „excitativnímu“ teroru. Novojiskrovci také chtějí lid uměle „excitovat“, podnítit k povstání, což je myšlenka v samé své podstatě scestná. Vytvořit skutečně všelidovou organizaci nejsme schopni; volby, které bychom si usmyslili vyhlásit při zachování samoděržaví, by nevyhnutelně byly jen a jen komedií, a snažit se využít takového *uměle vytvořeného* podnětu k roznícení povstání by bylo totéž jako nadekretovat povstání ve chvíli, kdy mezi lidem neexistuje *skutečné* pobouření. Jen lidé, kteří nevěří v revoluční aktivitu proletariátu, jen intelektuálové, kteří se honí za silnými slovy, se mohli v září roku 1905 pustit do vymýšlení „nových podnětů k povstání“. Jako by u nás v Rusku bylo málo *skutečných*, a ne komediantských pohnutek k povstání, jako by u nás bylo málo skutečného, a ne inscenovaného, ne falšovaného *pobouření* mas! Volební fraška nikdy masy nepobouří. Zato stávka nebo demonstrace, vojenská vzpoura nebo opravdová studentská bouře, hlad nebo mobilizace, konflikt ve Státní dumě atd. atd. atd. mohou kdykoli, v kterémkoli okamžiku masy skutečně *vzbouřit*. Proto je naprosto nejapné snažit se vymýšlet „nové podněty k povstání“ a stejně nerozumné by bylo snažit se už předem stanovit, která z pohnutek může masy skutečně vzbouřit. Kdo má jen trochu sebeúcty, kdo bere svá vlastní slova jen trochu vážně, ten si nikdy nedovolí vymýšlet si „nové podněty k povstání“.

Nemáme nouzi o „nové podněty“, velectění Manilovové, nýbrž o vojenskou sílu, o vojenskou sílu revolučního lidu (a ne lidu vůbec), sestávající 1. z ozbrojeného proletariátu a rolnictva, 2. z organizovaného předvoje zástupců těchto

tříd, 3. z vojenských jednotek odhodlaných přejít na stranu lidu. To všechno dohromady právě tvoří *revoluční armádu*. Mluvit o povstání, o jeho síle, o přirozeném přechodu k němu a přitom nemluvit o revoluční armádě je nehoráznost a nesmysl, a to tím větší, čím zmobilizovanější je kontrarevoluční armáda. Vymýšlet si „nové pohnutky k povstání“ v době, kdy dochází k povstáním na Kavkaze a na Černém moři, v Polsku a v Rize, znamená záměrně se uzavírat do své ulity a odtahovat se od hnutí. Před našima očima dochází k prudkému vření mezi dělníky a rolníky. Před našima očima dochází k řadě výbuchů povstání, jež od 9. ledna neustále a neobyčejně rychle nabývají na rozsahu, mohutnosti a urputnosti. Nikdo nemůže zaručit, že se tyto výbuchy nebudou zítra opakovat v kterémkoli velkém městě, v kterémkoli vojenském táboře, v kterékoli vesnici. Všechny údaje naopak shodně nasvědčují tomu, že jsou takové výbuchy pravděpodobné, blízké, nevyhnutelné. Jejich úspěch bude za prvé záviset na tom, jakých úspěchů dosáhne *revoluční*, zdůrazňujeme — *revoluční*, a ne „široce demokratická“ agitace a organizace, o kterých žvaní Jiskra, protože mezi demokraty je spousta nerevolucionářů. A za druhé bude jejich úspěch záviset na síle a připravenosti revoluční armády. První podmínku dávno všichni uznali a všichni revolucionáři po celém Rusku ji plní doslova na každé schůzi kroužku nebo skupiny, na každé kratší schůzi nebo menším shromáždění. Zato druhá podmínka se prozatím uznává jen velmi, velmi zdráhavě. Liberální buržoazie ji nemůže a nechce uznat vzhledem k svému třídnímu postavení. Mezi revolucionáři ji však obcházejí mlčením jen lidé, kteří se beznadějně zmítají ve vleku monarchistické buržoazie.

Povstání — to je velké slovo. Výzva k povstání je nesmírně vážná věc. A čím složitější je společenský systém, čím organizovanější je státní moc, čím dokonalejší je vojenská technika, tím je nepřístupnější, aby se takové heslo razilo lehkomyslně. Řekli jsme již nejednou, že revoluční sociální

demokraté se chystali vydat toto heslo už dávno, ale jako přímou výzvu je vydali až teprve tehdy, když už nemohlo být ani nejmenší pochyby o závažnosti, šířce a hloubce revolučního hnutí, když už nemohlo být ani nejmenší pochyby o tom, že věci spějí k rozuzlení v doslovném smyslu slova. S velkými slovy se musí zacházet opatrně. Je velmi těžké proměnit velká slova ve velké skutky. Ale právě proto by bylo neodpuštělné, kdybychom chtěli odbývat tyto obtíže frázemi, kdybychom chtěli vážné úkoly řešit s pomocí manilovovských výmyslů, kdybychom si nasazovali na oči klapky konejšivých fantazií, že je možný nějaký „přirozený přechod“ k těmto těžkým úkolům.

Revoluční armáda — to je také velké slovo. A její vytvoření je obtížný, složitý a dlouhodobý proces. Ale když vidíme, že již tento proces započal a všude se rozvíjí, i když přerušovaně, kousek po kousku, když vidíme, že bez takové armády je skutečné vítězství revoluce *nemožné*, musíme razit rozhodné a přímočaré heslo, propagovat je a učinit je prubířským kamenem politických úkolů dané chvíle. Bylo by chybou se domnívat, že revoluční třídy mají vždycky dost sil uskutečnit převrat, i když už k němu společenské a ekonomické podmínky dozrály. Ne, v lidské společnosti to není zařízeno tak rozumně a pro pokrokové elementy tak „pohodlně“. Převrat může uzrát, ale revolučním tvůrcům tohoto převratu se může nedostávat sil k jeho provedení, a tu pak společnost zahnívá a toto zahnívání někdy trvá i celá desetiletí. Že demokratický převrat v Rusku už uzrál, o tom nemůže být pochyby. Ale budou-li mít revoluční třídy dost sil jej právě teď uskutečnit, to se ještě neví. O tom rozhodne boj, jehož kritický okamžik se střílně blíží, pokud nás neuvádí v omyl celá řada jeho přímých i nepřímých příznaků. Morální převaha je nepochybná, morální síla je už drtivá; bez ní by samozřejmě nemohlo být o nějakém převratu ani řeči. Je to nezbytná, *ale ještě ne dostatečná* podmínka. A zda se přemění v dostatečnou materiální sílu schopnou zlomit velmi, velmi tvrdý odpor sa-

moděřzaví (to si nezastírejme!), to ukáže výsledek boje. Heslo povstání je heslo vyzývající k řešení materiální silou, a takovouto silou je za současného stavu evropské kultury jediné vojenská síla. Toto heslo nelze razit dříve, než dozrají celkové podmínky převratu, dříve než se jasně projeví pobouření mas a jejich odhodlání k činům, dříve než vnější okolnosti dospějí k zjevné krizi. Ale když už bylo jednou toto heslo vydáno, pak už by bylo přímo hanebné od něho couvat zpátky, zase jen k morální síle, zase jen k jedné z podmínek vzrůstající připravenosti k povstání, zase k jednomu z „možných přechodů“ atd. atd. Nikoli! Jakmile byly jednou kostky vrženy, musí se skoncovat se všemi vytáčkami a musí se co nejširším masám přímo a otevřeně vysvětlit, jaké jsou teď praktické podmínky úspěšného převratu.

Nevyčerpali jsme ani zdaleka všechny chyby jiskrovské rezoluce, která nadlouho zůstane pro všechny myslící lidi, nikoli pro ty, kdo chtějí jen „využít příležitosti“, žalostnou připomínkou vulgarizace úkolů sociální demokracie. Zdá se nám důležitější prozkoumat hlavní zdroje chyb než vypočítávat všechny, i poměrně drobné projevy zásadně nesprávného stanoviska. Proto se jen letmo zmíníme o nesmyslné a reakční myšlence, že prý se mají *dumě* předkládat „ultimáta“ (slovo z vojenského arzenálu, které však u toho, kdo nemá pohotově náležitou vojenskou sílu, zní jako hanebné chvastounství), o snaze přeměnit *tuto dumu** v re-

* Ukáže-li se v nadcházejícím rozhodném střetnutí s carismem, že jsme dostatečně silní, pak se Státní дума nevyhnutelně obrátí doleva (alespoň její liberální část, o reakční části nemluvíme), ale pokoušet se na Státní dumu účinně zapůsobit *bez* rozbití carské moci, to je právě taková hloupost, jako kdyby Japonsko začalo předkládat Číně „ultimáta“ nebo přikládalo opravdu závažnou důležitost čínské pomoci *bez* zlomení vojenské síly Ruska. Po 18. březnu 1848 pruská Státní дума (spojený Landtag) ihned a bez rozmýšlení „podškrábla“ výnos o svolání ústavodárného shromáždění, ale do té doby byla pro Petrunkeviče, Rodičevy, Miljukovy a další pány zasedající v *dumě* všechna

voluční shromáždění, a přejdeme k všeobecnému významu hesla „revoluční samospráva lidu“.

Toto heslo, přesněji řečeno jeho přeměna v heslo ústřední, je kořenem všeho tápání Jiskry. Jiskra se pokoušela toto heslo hájit odvoláváním se na „dialektiku“, na tutéž dialektiku v Plechanovově pojetí, s níž nejprve hájil a potom pranýřoval „organizační mlhavosti“ Jiskry!

My jsme však tvrdili, že revoluční samospráva lidu není prologem povstání, není „přirozeným přechodem“ k němu, nýbrž jeho epilogem. Dokud povstání nezvítězilo, nelze vůbec vážně mluvit o skutečné a úplné samosprávě. A dodali jsme, že reakční je už sama myšlenka, aby se těžiště přeneslo na státní správu, a nikoli na státní zřízení, že ztotožňování revoluční samosprávy s revoluční armádou je nehorázný nesmysl, že revoluční armáda se po vítězství rozhodně neobejde bez revoluční samosprávy, ale že revoluční samospráva ještě nemusí nezbytně zahrnovat revoluční armádu.

Jiskra^[114] se pokoušela hájit zmatenost svých uvědomělých hesel odvoláváním se na „dialektiku“ neuvědomělého živelného procesu. Život prý nezná ostré hranice. I dnes přece existují dělnické burzy (Social-demokrat¹³⁶, č. 12), a co je to jiného než zárodky samosprávy? Prolog a epilog prý v dialektickém procesu vývoje leckdy splývají.

Toto poslední tvrzení je naprosto správné. Ano, proces skutečného vývoje *vždycky* probíhá složitě, takže se opravdu někdy některá součást epilogu objeví na scéně ještě před prologem. Ale znamená to snad, že si vůdce uvědomělé strany může dovolit *navzájem plést* bojové úkoly, že může směšovat prolog s epilogem? Může snad dialektika spletitého živelného procesu ospravedlnit zmatky v logice uvědomělých sociálních demokratů? Neznamená to snad nahrazovat dialektiku v duchu Marxově dialektikou v duchu Plechanovově?

„ultimáta“ revolucionářů, všechny jejich snahy ovlivnit Státní dumu i všechny jejich hrozby jen prázdnými slovy.

Abychom tuto myšlenku lépe ozřejmili, uveďme si příklad. Dejme tomu, že nejde o demokratický, nýbrž o socialistický převrat. Krize dozrává, blíží se období diktatury proletariátu. A tu oportunisté razí jako prvořadé heslo požadavek spotřebních družstev, kdežto revolucionáři razí heslo požadující vydobytí politické moci proletariátem. Oportunisté se přou: Spotřební družstva — to je reálná síla proletářů, to je vydobytá ekonomická pozice, kousek skutečného socialismu; vy revolucionáři nechápete dialektický vývoj, nechápete, že tu jde o přerůstání kapitalismu v socialismus, o pronikání buněk socialismu přímo do lůna kapitalismu, o vytlačování kapitalismu novým socialistickým obsahem.

Ano, odpovídají revolucionáři, souhlasíme s tím, že spotřební družstva jsou už v jistém smyslu kouskem socialismu. Za prvé je socialistická společnost jedním jediným velkým spotřebním družstvem s plánovitě organizovanou výrobou pro spotřebu; za druhé je socialismus neuskutečnitelný bez silného a mnohostranného dělnického hnutí, a jednou z těchto mnoha stránek samozřejmě jsou právě spotřební družstva. Ale o tohle přece nejde. Dokud moc zůstává v rukou buržoazie, jsou tato spotřební družstva jen ubohým kousíčkem socialismu a tento kousíček nezaručuje žádné významnější přeměny, nepřináší žádnou radikálnější změnu, ale někdy dokonce naopak odvádí od opravdového boje za převrat. Není sporu, že si dělníci ve spotřebních družstvech osvojují velmi užitečné návyky. Ale předpokladem toho, aby se tyto návyky mohly vskutku plně uplatnit, je přechod moci do rukou proletariátu. Pak teprve budou mít spotřební družstva možnost disponovat nadhodnotou, kdežto nyní je sféra působnosti těchto užitečných institucí zúžena na minimum uboze nízkými mzdami. Pak to teprve bude spotřební organizace skutečně svobodných pracovníků, kdežto nyní je to sdružení námezdních otroků deptaných a rdoušených kapitálem. Čili: spotřební družstva jsou kousíček socialismu. V dialektickém procesu vývoje

skutečně vznikají už v rámci kapitalismu prvky nové společnosti, a to jak materiální, tak i duchovní. Ale socialisté musí umět rozlišovat mezi kousíčkem a celkem, musí vytyčovat taková hesla, jež se orientují na *celek*, a ne na kousíčky, musí namísto pouhého záplatování, které leckdy odvádí revoluční bojovníky od skutečné revoluční cesty, klást důraz na základní podmínky skutečného převratu.

Co si o tom myslí Jiskra, kdo má pravdu v tomto sporu?

Podle nás je tomu nejinak i s heslem „revoluční samospráva“ v období demokratického převratu. Nejsme proti revoluční samosprávě, už dávno jsme jí určili patřičně skromné místo v našem minimálním programu (viz pasáž o široké místní samosprávě), souhlasíme s tím, že je to kousíček demokratického převratu, jak jsme s odvoláním na smolenskou dumu poznamenali už v 15. čísle listu Proletarij^[66]*. Demokratický převrat by se nedal uskutečnit bez mohutného a mnohostranného demokratického hnutí, a jednou z těchto mnoha stránek je právě hnutí ve sféře samosprávy. Ale demokratický převrat by se nedal uskutečnit například ani bez revoluční školy, která je právě tak nesporným příznakem skutečného rozkladu carismu jako dělnické burzy uskutečňované navzdory policii, jako věření mezi duchovenstvem, jako protizákonně ustavované místní samosprávy aj. Měli byste se zamyslet, soudruzi z Jiskry, jaký závěr z toho vyplývá! Zda ten závěr, že je zapotřebí sečíst a shrnout všechny ty kousíčky rozkladu v jedno nedílné heslo povstání, anebo že je třeba heslo povstání komolit, spojovat je s jedním z oněch kousíčků, se samosprávou.

„Zorganizovat revoluční samosprávu neboli zorganizovat lidové síly pro povstání, což je totéž,“ napsala udatná Jiskra^[29] (č. 109, s. 2, sloupec 1). To je něco podobného, jako kdybychom my řekli, že zorganizovat revoluční školu je totéž co zorganizovat síly pro povstání, zorganizovat

* Viz tento svazek, s. 229. *Red.*

vření mezi duchovenstvem je totéž co zorganizovat síly pro povstání, zorganizovat spotřební družstva je totéž co zorganizovat síly pro socialistický převrat. Ba ne, vy jste špatní dialektici, soudruzi z Jiskry. Nedovedete uvažovat dialekticky, i když se výtečně dovedete vykrucovat a vytáčet jako Plechanov, když jde o vaše mlhavé názory v organizačních a taktických otázkách. Přehlédli jste, že skončí-li povstání vítězstvím, všechny ty kousičky převratu nevyhnutelně splynou v jeden ucelený, konečný „epilog“, zatímco bez vítězství povstání zůstanou kousičky stále jen kousičky, ubohými, nic neměnicími kousičky, uspokojícími leda šosáky.

Ponaučení: 1. Oportunisté v řadách sociální demokracie mají hloupý zvyk, že jak před socialistickým, tak před demokratickým převratem o ničem jiném nemluví než o jediném nepatrném kousičku velikého procesu, povyšují jej na celek, podřizují mu celek, komolí jím celek a mění se tak v nohsledy nedůsledných a zbabělých reformistů. 2. Dialektika živelného procesu, který je vždy a za všech okolností spleť, neospravedlňuje zmatenost logických závěrů a politických hesel, která dosti často (ale nikoli nezbytně) bývají zmatená.

P. S. Článek už byl zlomen, když jsme dostali zahraniční jiskrovské vydání rezolucí jižní ustavující konference^[231]. Text rezoluce o Státní dumě se poněkud liší od toho, který byl vydán v Rusku a který jsme přetiskli na předešlých stránkách. Jsou to však odlišnosti nepodstatné a nikterak se nedotýkají naší kritiky.

POZNÁMKA
K ČLÁNKU M. BORISOVA
O ODBOROVÉM HNUTÍ
A ÚKOLECH
SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE [8] 137

Redakční poznámka. S radostí uveřejňujeme tento článek soudruha pracujícího v Rusku, neboť všestranné prodiskutování otázky odborů je nyní na pořadu dne. Jen zkušenosti celé strany, neustále osvětlované marxistickou teorií, mohou přispět k vypracování takových forem sociálně demokratických odborů, jež by nejlépe odpovídaly podmínkám v Rusku. Je také třeba umět využít poučení, jež nám skýtají nepřátelé. Buržoazie celého světa jásala nad „cechařskými“ tendencemi kolínského sjezdu v naději, že se jí podaří odvrátit dělníky od socialismu k „ryzímu“, tj. buržoaznímu tradeunionismu. V Rusku se teď dokonce i Moskovskije vědomosti^[24] naučily zpívat podobnou písničku. A začne-li nyní buržoazie kohokoli z nás vychvalovat za „zjednaní jasná“ nebo „horlivost“ v otázce „rozumného“ odborového hnutí, pak to bude neklamnou známkou, že se v naší práci dopouštíme prohřešků. Soudruh M. Borisov vznáší právě požadavek, abychom splnili svou socialistickou povinnost ve všech směrech a rozhodně se těchto prohřešků vystříhali.

*Proletarij, č. 21
17. (4.) října 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

LIBERÁLNÍ NADĚJE VKLÁDANÉ DO DUMY

Liberálové se snaží šířit ve veřejnosti optimismus, pokud jde o složení dumy. Dopisovatel listu Frankfurter Zeitung^[388] píše z Petrohradu 14. října podle nového kalendáře: „Při zkoumání výsledků přípravných volebních schůzí, jež se právě nyní odbývají, dospíváme k závěru, že složení dumy nebude ani zdaleka tak špatné, jak se zdálo ze začátku. Už dnes můžeme se značnou pravděpodobností předpovědět, že vysloveně konzervativní síly budou v dumě tvořit sotva její polovinu. Nejvíce vyhlídek na zvolení mají *umírnění liberálové a liberálové*, kdežto vyhlídky radikálů jsou mnohem méně příznivé, třebaže i ty lze označit za poměrně slibné vzhledem k tomu, s jakým pesimismem hleděli radikálové do budoucnosti ještě v srpnu. Zdá se být nesporné, že radikálové patrně nebudou v dumě zastoupeni nijak zvlášť slabě. Záleží ovšem na tom, jak dalece se jim podaří získat pro své cíle liberály a umírněné liberály, neboť ústavodárné shromáždění bude zajištěno jedině tehdy, budou-li tyto tři složky vystupovat jednotně proti konzervativnímu jádru.“

Radikálové — to jsou bezpochyby kadeti. Jejich kandidáty v Petrohradě jsou Nabokov, Kedrin a Vinaver. „Umírněné liberály“ autor příspěvku nijak blíže neurčuje, ale mezi kandidáty jmenuje Fjodorova („vlastně“ konzervativec, „ale mohli by ho podporovat i liberálové“!) a Nikitina (kandidát pravice, ale zároveň kandidát umírněných liberálů).

Ústavodárné shromáždění tedy bude „zajištěno“, jestliže se liberálové a umírnění liberálové podřídí vedení „radi-

kálních“ osvobožďenovců... To už se tedy liberální optimisté vsutku chytají „stébla trávy“! Nejpodivnější je však to, že vůbec nevidí, že i když bude pro ústavodárné shromáždění hlasovat většina Státní dumy, nebude tím ještě ve skutečnosti „zajištěno“ jeho svolání, nýbrž jen rozhodný revoluční boj o ně. Páni kadeti by rádi posloužili dvěma pánům, jak samoděržaví (legální opozice v legální dumě), tak revoluci („my jsme se taky přičinili“ o ústavodárné shromáždění).

*Napsáno po 9. (22.) říjnu 1905
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVI*

Podle rukopisu

POUČENÍ Z MOSKEVSKÝCH UDÁLOSTÍ

Revoluční rozmach moskevského proletariátu, který se tak výrazně projevil v politické stávce a v pouličním boji, dosud neochabl. Stávka pokračuje. Přenesla se zčásti i do Petrohradu, kde stávkují sazeči ze solidarity se svými moskevskými soudruhy. Ještě se neví, zda se nynější hnutí až zase do příští vlny příboje načas utiší, anebo nabude vleklé podoby. Přesto se již zjevně projeví některé velmi poučné výsledky moskevských událostí, které stojí za to, abychom si jich blíže povšimli.

Ve svém úhrnu nedospělo hnutí v Moskvě k rozhodnému boji revolučních dělníků se silami carismu. Byly to jen menší potyčky na předsunutých pozicích, zčásti snad vojenská demonstrace v občanské válce, ale nikoli jedna z bitev rozhodujících o výsledku války. Ze dvou předpokladů, jež jsme vyslovili před týdnem, bude patrně správný první předpoklad, že totiž nejde o začátek rozhodného náporu, ale zatím jen o jeho zkoušku. Nicméně už i tato zkouška uvedla na scénu všechny účinkující historického dramatu v jejich pravé podobě a ukázala tak v jasném světle, jak bude pravděpodobně — a zčásti dokonce nevyhnutelně — probíhat samotné drama.

Zpočátku měly moskevské události na první pohled čistě akademický ráz. Vláda udělila univerzitám „částecnou“, či přesněji zdánlivou autonomii. Páni profesori dostali samosprávu. Studenti dostali právo shromažďovat se. Tím vznikla v celém absolutisticko-nevolnickém systému malá trhlina. A do této trhliny se ihned s nečekanou silou začaly hrnout další revoluční proudy. Nicotný ústupeček,

nepatrňoučká reforma v zájmu otupení politických rozporů a „usmíření“ lupičů s oloupenými způsobily ve skutečnosti nevídané zostření boje a rozšíření počtu jeho účastníků. Na studentská shromáždění začali hromadně přicházet dělníci. Vznikala tak revoluční shromáždění lidu, kde převládala avantgardní třída v boji za svobodu — proletariát. Vláda se rozzlobila. „Solidní“ liberálové, kteří dostali profesorskou samosprávu, začali kličkovat a přebíhat od revolučních studentů k policejní, karabáčnické vládě. Liberálové využili svobody k tomu, aby svobodu zradili, aby studentům zabránili v dalším rozšiřování a zostřování boje, aby hlásali „pořádek“ tváří v tvář bašibozukům a černosotňovcům, pánům Trepovovi a Romanovovi! Liberálové využili samosprávy k tomu, aby začali sami spravovat záležitosti katanů lidu, aby uzavřeli univerzitu, tuto neposkvrněnou svatyni „vědy“ povolené karabáčníky, kterou studenti poskvrnili tím, že do ní vpustili „sprostou lůzu“, aby tu diskutovala o otázkách, které samovládná banda pokládá za „nedovolené“. Liberálové svou samosprávou zaprodali lid a zradili svobodu, protože se báli krveprolití na univerzitě. A byli za svou hanebnou zbabělost příkladně potrestáni. Tím, že zavřeli před revolucí univerzitu, vyhnali revoluci do ulic. Ubozí pedanti užž jásalí o závod s ničemy typu Glazovů, že se jim podařilo uhasit požár ve škole. Ale ve skutečnosti tím jen roznítíli požár v obrovském průmyslovém městě. Tito nafoukaní panáci zakázali dělníkům, aby chodili za studenty, ale tím jenom postrčili studenty k revolučním dělníkům. Posuzovali všechny politické otázky jen z hlediska svého kurníku, skrznaskrz prolezlého staletou byrokratickou zkostnatělostí, a zapřísahali studenty, aby tento kurník ušetřili. Stačil však jediný svěží závan, vystoupení svobodného a mladého revolučního živlu, a všichni nadobro zapomněli na kurník vůbec pomyslet, neboť větřík sílil a měnil se v bouři směřující proti hlavnímu zdroji veškeré zkostnatělosti a veškerého ponižování ruského lidu, proti carské samovládě. Do-

konce i teď, kdy už první nebezpečí pominulo, kdy nápor bouře zjevně ochabl, se lokajové samoděržaví pořád ještě třesou strachy při pouhé vzpomínce na to, jaká propast se před nimi rozevřela v krvavých moskevských dnech: „Zatím to ještě není požár, ale už nepochybný pokus o jeho rozničení,“ breptá pan Meňšikov^[123] v lokajském plátku Novoje vremja (z 30. září), „zatím to ještě není revoluce... ale už prolog k revoluci.“ „Dokazoval jsem (pan Meňšikov) už v dubnu, že ‚se blíží‘ a jaké strašné kroky už od té doby udělala!... Lidový živel se vzedmul až od samých hlubin...“

Ano, do pěkných kleští se dostali Trepovové a Romanov a s nimi i zrádcovní liberální buržoové! Otevřete univerzitu — a dáte tribunu pro revoluční shromáždění lidu, prokážete neocenitelnou službu sociální demokracii! Zavřete univerzitu — a otevřete dveře boji v ulicích! A tak naši rytířští zastánci karabáče nevědí kudy kam a skřípou zuby: znovu otvírají moskevskou univerzitu a tváří se, že chtějí studentům dovolit, aby sami střežili pořádek během populčních demonstrací, ale přitom hledí skrz prsty na revoluční samosprávu studentů, kteří se právě začínají formálně rozdělovat podle stran na sociální demokraty, socialisty-revolucionáře atd. a vytvářet náležité politické zastoupení ve studentském „parlamentu“ (a kteří se, jak jsme přesvědčeni, neomezí jen na revoluční samosprávu, ale pustí se neprodleně a opravdově do vytváření a vyzbrojování oddílů revoluční armády). A spolu s Trepovem nevědí kudy kam ani liberální profesori a horempádem přemlouvají tu studenty, aby byli skromnější, a tu zas karabáčníky, aby byli shovívavější. Sledujeme toto zmítání jedněch i druhých s velkou radostí; revoluční větřík zřejmě duje jaksepatří, když političtí komandýři a političtí přeběhlíci na horní palubě tak vysoko vyskakují.

Ale kromě oprávněné hrdosti a oprávněného uspokojení si musí skuteční revolucionáři z moskevských událostí odnést ještě něco víc: jasné poznání, které sociální síly se uplatňují

v ruské revoluci a jak se uplatňují, tj. přesnější představu o formách jejich působení. Zopakujte si v duchu moskevské politické události v jejich posloupnosti, a uvidíte po stránce třídní neobyčejně typický a charakteristický obraz celé revoluce. Posloupnost byla taková: starý řád utrpěl malou trhlinu; vláda se ji snaží záplatovat drobnými ústupky, podvodnými „reformami“ atd., místo uklidnění dochází k dalšímu zostření a rozšíření boje; liberální buržoazie kolísá a neví kudy kam, revolucionáře odrazuje od revoluce a policajty od reakce; na scénu vystupuje revoluční lid v čele s proletariátem a otevřený boj vytváří novou politickou situaci; na vydobytém válčišti, ve vyšší poloze a na širším prostoru, je v opevněných nepřátelských pozicích opět proražena další trhlinu a hnutí postupuje touž cestou stále výš a výš. Stáváme se svědky ústupu vlády na celé čáře, jak nedávno správně poznamenaly Moskovskije vědomosti^[163]. A jeden liberální list k tomu celkem vtipně dodal: ústupu spojeného s bojem zadních vojáků¹³⁸. Petrohradský dopisovatel liberálních berlínských novin Vossische Zeitung telegrafoval 3. (16.) října o svém rozhovoru s přednostou Trepovovy kanceláře: „Od vlády se nedá čekat, že by mohla uskutečňovat nějaký důsledný plán,“ sdělila dopisovateli tato policejní krysa, „neboť každý den s sebou přináší události, jež nebylo možné předvídat. Vláda je nucena lavírovat; nynější hnutí, které se možná potáhne dva měsíce, ale možná taky dva roky, se nedá potlačit silou.“^[368]

Ano, taktika vlády je teď naprosto jasná. Je to opravdu lavírování a ústup spojený s bojem zadních vojáků. Z hlediska zájmů samoděržaví je to taktika naprosto správná a revolucionáři by se dopustili velké chyby a podlehli by osudné iluzi, kdyby zapomínali, že vláda může ustupovat ještě velmi a velmi dlouho, aniž ztratí cokoli pro ni podstatného. Příklad nedokončené, zpackané polorevoluce z roku 1848 v Německu (příklad, k němuž se v příštím čísle listu Proletarij ještě znovu vrátíme a který nikdy nepřestaneme při-

pomínat), tento příklad ukazuje, že i když vláda ustoupí tak daleko a svolá (*údajně*) ústavodárné shromáždění, zbudě jí ještě dost sil k tomu, aby v posledním rozhodujícím boji revoluci porazila. Proto musíme při studiu moskevských událostí, této poslední bitvy v dlouhé řadě bitev naší občanské války, hodnotit průběh událostí střízlivě, musíme se s velkou energií a houževnatostí připravovat na dlouhou a urputnou válku a musíme se vystříhat takových spojenců, kteří se už ve skutečnosti stali přeběhlíky. Dokud jsme si nevydobyli žádnou rozhodující pozici, dokud má ještě nepřítel obrovský prostor pro další, výhodný a bezpečný ústup, dokud ještě probíhají stále prudší a prudší bitvy, do té doby může být důvěřivost k takovým spojencům, snaha uzavřít s nimi dohodu nebo je prostě za jistých podmínek podporovat nejenom svědectvím hlouposti, nýbrž i zradou proletariátu.

Uvažte sami, je počínání liberálních profesorů před moskevskými událostmi a během nich náhodné? Je to výjimka, nebo pravidlo platné pro celou konstitučně demokratickou stranu? Je toto počínání projevem specifických zvláštností určité skupiny liberální buržoazie, nebo výrazem základních zájmů celé této třídy jako takové? Mezi socialisty nemůže existovat dvojí názor na tyto otázky, ale ne všichni socialisté dovedou důsledně uplatňovat opravdu socialistickou taktiku.

Abychom jasněji ozřejmili podstatu věci, podíváme se, jak vykládají liberální taktiku sami liberálové. V ruském tisku se vystříhají mluvit přímo proti sociálním demokratům, ba i přímo mluvit o sociálních demokratech. Ale všimněme si zajímavé zprávy berlínských novin *Vossische Zeitung*^[380], jež nesporně vyjadřují názory liberálů otevřeněji:

„Jak v Petrohradě, tak i v Moskvě znovu propukly a už od začátku školního roku trvají velmi bouřlivé studentské nepokoje, bez ohledu na to, že byla univerzitám a vysokým školám poskytnuta — i když dost pozdě — autonomie. V Moskvě jsou tyto nepokoje navíc provázeny rozsáhlým dělnickým hnutím. Tyto nepokoje svědčí o tom, že ruské

revoluční hnutí vstupuje do nové fáze. Průběh studentských schůzí a jejich rezoluce ukazují, že studentstvo přijalo heslo sociálně demokratických předáků o nutnosti přeměnit univerzity v místa lidových shromáždění a šířit odtud revoluční myšlenky mezi široké vrstvy obyvatelstva. Jak se toto heslo uskutečňuje, to již předvedli moskevští studenti: pozvali si do univerzitní budovy dělníky a jiné osoby, jež nemají s univerzitou pranic společného, a našli v takovém počtu, že sami zůstali v menšině. Je samozřejmé, že takový stav nemůže za nynější situace dlouho trvat. Vláda raději univerzity zavře, než by taková shromáždění trpěla. To je přece tak jasné, až se na první pohled zdá nepochopitelné, jak mohli sociálně demokratičtí předáci takové heslo vůbec vydat. Jenže oni moc dobře věděli, k čemu to povede, a šlo jim právě o to, aby vláda univerzity zavřela. A proč? Jednoduše proto, že se snaží všemi prostředky překážet liberálnímu hnutí. Jsou si vědomi, že sami nejsou schopni vlastními silami uskutečnit velkou politickou akci, a proto ať se liberálové a radikálové také neopovažují nic podnikat, neboť by to mohlo, jak rácte vidět, být leda ke škodě socialistického proletariátu. Ten si musí svá práva vybojovat sám. Ruská sociální demokracie může být věru hrdá na tuto „neústupnou“ („unbeugsame“ — nepovolnou) taktiku, avšak každému nezaujatému pozorovateli se nutně musí zdát velmi krátkozraká a stěží přivede ruskou sociální demokracii k vítězství. Je naprosto nepochopitelné, co chce získat tím, že budou uzavřeny univerzity, k čemuž musí při pokračování v této taktice nevyhnutelně dojít. Pro všechny pokrokové strany je přece nanejvýš důležité, aby vyučování na univerzitách a vysokých školách pokračovalo. Vleklé stávky studentů a profesorů již způsobily ruské kultuře dost velké škody. Obnovení akademické činnosti je nanejvýš nutné. Autonomie profesorům umožňuje, aby svobodně vykonávali svou pedagogickou činnost. Proto jsou profesori všech univerzit a vysokých škol zajedno v tom, že je třeba se vši energií znovu přikročit k vyučování. Využívají veškerého svého vlivu, aby přiměli studenty vzdát se uskutečňování sociálně demokratického hesla.“

Čili: boj mezi buržoazním liberalismem (konstitučními demokraty) a sociálními demokraty nabyl naprosto jasných obrysů. Nepřekážejte liberálnímu hnutí! zní heslo, tak skvěle vyjádřené v citovaném článku. Jenže v čem spočívá toto liberální hnutí? *V couvání*, neboť profesori využívají a chtějí využívat univerzitní svobody nikoli k revoluční, nýbrž k *protirevoluční* propagandě, nikoli k rozdmýchávání, nýbrž k hašení požáru, nikoli k rozšiřování bojiště, nýbrž k odvádění studentů od rozhodného boje k pokojné spolupráci

s Trepovy. „Liberální hnutí“ v etapě zostřeného boje se změnilo (viděli jsme to v praxi) v přebíhání od revolucionářů k reakcionářům. Liberálové jsou nám samozřejmě svým způsobem prospěšní, neboť rozkolísávají Trepovy a jiné lokaje Romanova, avšak tento prospěch nebude jen tehdy převážen škodou z rozkolísávání našich vlastních řad, jestliže se od konstitučních demokratů jednou provždy distancujeme a jestliže budeme nemilosrdně pranýřovat každý jejich vrtkavý krok. Liberálové, kteří si uvědomují nebo častěji spíše vycitují své vůdčí postavení v současném hospodářském zřízení, usilují o vedoucí roli i v revoluci a jakékoli rozvíjení, rozšiřování a vystupňování revoluce, přesahující rámec nejtuctovějšího záplatování, označují za „překážení“ liberálnímu hnutí. Z obavy o osud zdánlivé univerzitní svobody, povolené Trepovem, bojují dnes proti revoluční svobodě. Z obavy o legální „svobodu shromáždění“, kterou nám vláda zítra nabídne v policejně znetvořené podobě, chtějí nám dnes bránit v tom, abychom těchto shromáždění využívali k opravdu proletářským cílům. Z obavy o osud Státní dumy projeví již moudrou umírněnost na zářijovém sjezdu a projeví jí i dnes tím, že bojují proti myšlence bojkotu; jářku — nepřekávejte naši práci ve Státní dumě!

A k hanbě sociální demokracie musíme přiznat, že se v jejích řadách vyskytli oportunisté, kteří se zásluhou doktrinářsky bezduchého překrucování marxismu na tuto udičku chytili. Jde o revoluci buržoazní, uvažují, a proto... a proto musíme couvat podle toho, jakých úspěchů buržoazie dosahuje při vymáhání ústupků na carismu. Jestliže novojiskrovci dodnes nechápou reálný význam Státní dumy, je tomu tak právě proto, že sami couvají, a proto samozřejmě nepozorují, že couvají také konstituční demokraté. A že novojiskrovci couvají už od té doby, kdy byl vydán zákon o Státní dumě^[109], to je nesporný fakt. Před ustavením Státní dumy je ani nenapadlo dát na pořad dne otázku dohody s konstitučními demokraty. Po jejím ustavení s tím

však vyrukovali (Parvus^[165], Čerevanin^[279] a Martov^[330]), a to nikoli jako s teoretickou otázkou, ale přímo jako s praktickým požadavkem. Před Státní dumou kladli demokratům dosti přísné podmínky (včetně podpory ozbrojování lidu atd.). Po jejím ustavení však ihned ze svých požadavků slevili a spokojili se jen s příslibem, že se bude usilovat o přeměnu černosotňovské dumy nebo dumy liberální v dumu revoluční. Před Státní dumou odpovídali ve své oficiální rezoluci na otázku, kdo má svolat všelidové ústavodárné shromáždění: buď prozatímní revoluční vláda, nebo jedna ze zastupitelských institucí. Po jejím ustavení vyškrtli prozatímní revoluční vládu a říkají: buď „demokratické (podle vzoru konstitučních demokratů?) organizace lidu“ (?!), nebo... nebo Státní дума. Zde tedy vidíme v praxi, jak si jiskrovci berou k srdci svou znamenitou zásadu: jde o revoluci buržoazní, a proto dávejte, soudruzi, pozor, aby se buržoazie od ní neodvrátila!^[141]

Moskevské události, které poprvé od vydání zákona o Státní dumě ukázaly, jak vypadá *v praxi* taktika konstitučních demokratů ve vážných politických chvílích, ukázaly zároveň i to, že oportunistický přívěsek sociální demokracie se nevyhnutelně mění v obyčejného nohsleda buržoazie. Právě jsme řekli: černosotňovská, nebo liberální Státní дума. Jiskrovec by se asi těchto slov zhrozil, neboť mezi černosotňovskou a liberální Státní dumou vidí nebetyčný rozdíl. Ale právě moskevské události ukázaly celou ošidnost této „parlamentní“ myšlenky, nemístně proklamované v předparlamentním období. Právě moskevské události ukázaly, že liberální přeběhlíci fakticky sehráli úlohu Trepovů. Uzavření univerzity, které by byl včera nadekretoval Trepov, provedli dnes pánové Manuilov a Trubeckoj. Cožpak není zřejmé, že i „dumští“ liberálové se také budou zmítat mezi Trepovem a Romanovem na jedné straně a revolučním lidem na straně druhé? Cožpak není zřejmé, že i sebemenší podpora těchto liberálních přeběhlíků je věc hodná leda politických prostáček?

Podporovat v parlamentním systému liberálnější stranu proti méně liberální je často nezbytné. Podporovat v revolučním boji o parlamentní zřízení liberální přeběhlíky usilující o „dohodu“ Trepova s revolucí je zrada.

Události v Moskvě předvedly v praxi ono seskupení společenských sil, o němž se již tolikrát zmiňoval list Proletarij: socialistický proletariát a předvoj revoluční buržoazní demokracie *bojoval*. Liberálně monarchistická buržoazie *vyjednávala*. Vezměte si z toho ponaučení, soudruzi dělníci, uče se co nejpečlivěji z moskevských událostí! Právě takhle bude totiž zcela nevyhnutelně probíhat celá ruská revoluce. Musíme se pevněji stmelovat v opravdu socialistickou stranu, jež bude uvědoměle vyjadřovat zájmy dělnické třídy, a nikoli živelně klopýtat za masami. Musíme v boji spoléhat jedině na revoluční demokracii, jedině s ní uzavírat dohody a jedině za účelem boje proti Trepovům a proti Romanovovi. Musíme se ze všech sil snažit, abychom kromě předvoje revoluční demokracie — studentstva — zmobilizovali široké lidové masy, jejichž hnutí je nejen všeobecně demokratické (dnes se za demokrata vydává kdejaký přeběhlík), nýbrž skutečně revoluční, totiž masy rolnictva. Musíme mít na paměti, že liberálové a konstituční demokraté sice rozkolísávají řady stoupenců samoděržaví, ale zároveň se budou nevyhnutelně snažit každým svým krokem rozkolísávat i naše řady. Důležitý význam, rozhodující význam bude mít jedině otevřený revoluční boj, který odhodí na smetiště všechny liberální kurníky a všechny liberální dumy. A proto neztrácejte zbytečně ani minutu a chystejte se k novým a novým bitvám! Ozbroujte se, čím kdo můžete, a neprodleně sestavujte oddíly bojovníků odhodlaných k obětavému a energickému boji proti prokletému samoděržaví, mějte na paměti, že vás události už zítra nebo pozítří zcela jistě neodvratně vyzvou k povstání, a jde jenom o to, zda budete schopni vystoupit připraveni a sjednoceni, anebo rozptýleni a nejednotní!

Moskevské události znovu a snad už po sté vyvrátily

pochyby malověrných. Ukázaly, že máme všichni stále ještě sklon podceňovat revoluční aktivitu mas. Znovu utvrdí ve víře leckoho z těch, kdo užuž začínali kolísat, kdo už přestávali věřit v povstání po uzavření míru a po milostivém udělení dumy. Ne, právě teď se povstání začíná nevídaně rychle rozrůstat a nabývat na síle. A proto ať nás jeho blížící se výbuch, proti němuž se devátý leden i památné oděské dny budou zdát pouhou hračkou, zastane všechny připravené na svých místech!

Proletarij, č. 22
24. (11.) října 1905

Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem

V článku Odpověď Social-demokratu^[255] jsme zaznamenali skvělou formulaci otázky tolik diskutovaného „vnášení uvědomění zvenčí“. Autor rozčleňuje tuto otázku na čtyři samostatné části: 1. Filozofická otázka vztahu mezi vědomím a bytím: bytí určuje vědomí. Souběžně s existencí dvou tříd se utváří i dvojí vědomí: buržoazní a socialistické. Postavení proletariátu odpovídá vědomí socialistické. 2. „Kdo může utvářet a kdo utváří toto socialistické vědomí (vědecký socialismus)?“ „Moderní socialistické vědomí může vzniknout jen na podkladě hlubokých vědeckých znalostí“ (Kautsky^[325]), tj. jeho vytvoření „je věcí několika sociálně demokratických intelektuálů, kteří k tomu mají potřebné prostředky a volný čas“. 3. Jak toto vědomí proniká mezi proletariát? „Zde právě přichází na řadu sociální demokracie (a nejen sociálně demokratičtí intelektuálové), která vnáší socialistické vědomí do dělnického hnutí“. 4. S čím se setkává sociální demokracie u proletářů samých, když jim přichází hlásat socialismus? S instinktivním *tíhnutím* k socialismu. „Zároveň s proletariátem se s přirozenou nutností rodí socialistické tendence jak u proletářů samých, tak i u těch, kdo se stavějí na jejich pozice; tak si lze vysvětlit vznik socialistických snah“ (Kautsky). Menševici z toho vyvozují směšný závěr: „Z toho je zřejmé, že socialismus není mezi proletariát vnášen zvenčí, ale naopak vychází z proletariátu a vstupuje do hlav těch, kdo si osvojují jeho názory!“

MLÁDEŽ
ŽIJÍCÍ V ZAHRANIČÍ
ARUSKÁ REVOLUCE

Dopis ze zapadlých končin, volající všechny, kdo žijí v zahraničí, zpátky do Ruska (Proletarij, č. 19), přiměl soudruha „Revoljucioněra“ k odpovědi, kterou zaslal redakci listu Proletarij z Bernu¹⁴⁰. Soudruh „Revoljucioněr“ v něm zdůrazňuje velký význam teorie pro hnutí, nutnost důkladně se učit atd. My s ním ovšem v této věci naprosto souhlasíme a naše výhrada k dopisu ze zapadlých končin měla právě tento smysl. Soudruh „Revoljucioněr“ radí straně, aby někde, například v Ženevě, zřídila něco jako univerzitu, aby mládež mohla opravdu seriózně studovat. Takové plány se již vyskytly nejednou, avšak jejich uskutečnění naráží na příliš mnoho praktických obtíží.

*Proletarij, č. 22
24. (11.) října 1905*

*Podle textu listu Proletarij
porovnaného s rukopisem*

PŘÍPRAVNÉ
MATERIÁLY

OSNOVA DOSLOVU KE KNIZE
DVĚ TAKTIKY
SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE
V DEMOKRATICKÉ
REVOLUCI¹⁴¹

Dodat kapitolu:

„Ještě jednou osvobožďenovství, ještě jednou novojiskrovství“.

Nebo „Revoluce a diktatura“

„Pojem revoluce a heslo diktatury“.

1. Nový materiál: Osvobožďenje, č. 71—72 a *Jiskra*, č. 102—103.
2. Liberální „realismus“ a sociálně demokratický realismus. (Č. 102)^[113]
Chvála Struveho chválen jen pan Struve.

Vyjde u nás Engelsova brožura¹⁴².

- 2 bis) Neserióznost Martynovových vytáček... Neútočí na rezoluci III. sjezdu^[47].
3. „Zaměnil (Lenin) pojmy revoluce a diktatura“ (č. 102, s. 3, sloupec 2)^[119].
4. Struve o *revoluci* v čísle 72 („revoluce se musí stát vládou“).
5. Zaostalost Struveho: šipovovština — ústava — revoluce
 { demokratická diktatura?? }
 { my — socialistická diktatura }
6. Martynov znovu a znovu nechápe rozdíl mezi osvobožďenovskými a našimi hesly... Neschopnost jít v čele revoluce a vést ji dál *prostřednictvím* (nebo ve směru) hesla diktatura.

7. Marx a Engels v roce 1848 o „diktatuře“. Revoluční vláda a diktatura.

Primitivní chápání diktatury a Marx.

- I. Zač chválí liberální realisté „realisty“ sociálně demokratické?
- II. Nové „prohloubení otázky“ soudruhem Martynovem.
- III. Primitivní výklad diktatury a marxistický názor na ni.

*Napsáno v červnu—červenci 1905
Poprvé otiskáno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

OSNOVA ČLÁNKU
PROLETARIÁT BOJUJE,
BURŽOAZIE SE PLÍŽÍ
K MOCI*

Liberální buržoazie a samoděržaví

A	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Boj dělníků — čachry liberálů. 2. Krok v boji — krok v diplomacii. 3. 9. I. — liberální hnutí. 4. Oděské události — krůček vlevo. 	}	A
Golovin a ústavodárné shromáždění	{	<ol style="list-style-type: none"> 5. Tři sjezdy: obchodníků, činitelů zemstev, inteligence. 6. Obchodníků — solid**. Legální. Nevznáší otázku bojkotu. 	}	
B	{	<ol style="list-style-type: none"> 7. Činitelé zemstev. Pololegální. Freetraderská buržoazie. Non liquet***. 8. Inteligence. Radikální. Tajný. Bojkot. 	}	
C	{	<ol style="list-style-type: none"> 9. Petrunkevičovy projevy. Liberálové a rolníci. Verrat**** rolnictva. 10. Provolání k lidu^[288]. Pasívní rezistence. 	}	

* Viz tento svazek, s. 172—181. *Red.*

** — solidní. *Red.*

*** Není jasné. *Red.*

**** Zrada. *Red.*

D	}	12. 11. Morální a materiální síla (Temps ^[299]).
		11. 12. „Odvětný tah vlády“ (Times).
		13. Désordre en haut, en bas — ordre*.
E	}	14. Buržoazní revoluce a bur- žoazní zrada revoluce.
		15. Narůstání povstání: náš ma- ják.

Revoluční strany jsou slabé.

Revolucionáři ve vězeních, liberálové vpředu na scéně.

Napsáno před 20. červencem

(2. srpna) 1905

Poprvé otištěno roku 1926

v publikaci Leninskij sbornik V

Podle rukopisu

* Nepořádek nahoře, dole pořádek. *Red.*

P Ů V O D N Í V A R I A N T A
P Ř E D M L U V Y K B R O Ž U Ř E
D Ě L N Í C I O R O Z K O L U
V E S T R A N Ě [204] *

Obálka:

*Hlas dělníků a rozkol ve straně*¹⁴³
[*Dělníci o rozkolu ve straně*]**

Publikace ÚV SDDSR

Obsah.

- I. Předmluva redakce listu Proletarij.
- II. Dopis oděského dělníka.
- III. Odpověď na dopis dělníka. *Abramov*.
- IV. Otevřený dopis^[161] ÚV SDDSR organizační komisi.

P Ř E D M L U V A

V 8. čísle listu Proletarij jsme již oznámili, že vydáme dopis oděského dělníka, který podle našeho názoru vyjadřuje smýšlení dosti značného počtu dělníků. Jako odpověď na tento dopis otiskujeme za prvé článek spolupracovníka listu Proletarij soudruha Abramova, Odpověď na dopis dělníka, a za druhé Otevřený dopis organizační komisi^[162] od ústředního výboru SDDSR, vydaný nedávno v Rusku a uveřejněný v 10. čísle listu Proletarij***.

* Viz tento svazek, s. 182—188. *Red.*

** Text vysázený petitem v hranatých závorkách je v rukopisu přeškrtnut. *Red.*

*** Srov. poznámku 83.

Pokud jde o nás, znovu zdůrazňujeme jen jedno: je nezbytné se sjednotit. Soudruh dělník má naprosto pravdu, když se toho domáhá. Jenže to nestačí, je třeba umět toto sjednocení uskutečnit, je třeba mít sílu ho dosáhnout. Odejít a vytvořit třetí stranu nebo neutrální skupinu — to není nic těžkého. Jenže tím se sjednocení nepřiblíží, jenom se oddálí, nynější spleť situace se tím nezjednoduší, ale ještě víc se zkomplikuje. Usnesení konference^[167] menšiny čili novojiskrovců nedávají přímou a jasnou odpověď na otázku, *jak konkrétně* se můžeme a musíme sjednotit. Tuto odpověď dávají usnesení III. sjezdu SDDSR^[47] ve stanovách strany, které plně zaručují práva menšiny. Bylo by směšné považovat tuto odpověď za dokonale vyhovující, za ideální. Ale kdo nechce o sjednocení jenom mluvit, nýbrž o ně reálnými opatřeními a návrhy také skutečně usilovat, ten ať se neomezuje jen na výčitky a námitky, neprohlubuje rozkol vytvářením třetí strany, ale ať se pokusí zformulovat vlastní odpověď na otázku, za jakých podmínek a v jaké formě je třeba se sjednotit. To je mnohem těžší než jenom hlásat, že je třeba se smířit a milovat, ale zato je to mnohem užitečnější.

Redakce listu Proletarij

*Napsáno v červenci 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

Ů S N O V A Č L Á N K Ů B O J K O T B U L Y G I N O V Y D U M Y A P O V S T Á N Í *

Manilovovština liberální a manilovovština revoluční

Bojkot Bulyginovy dumy a povstání

- I. Situace: [1. Pravděpodobnost brzkého svolání Bulyginovy dumy.
2. Buržoazní demokracie — levice pro bojkot, pravice proti.
3. Revoluční demokracie — pro povstání [a zejména sociální demokracie] (contra Osvobožděníje^[129])]

- II. Naše podpora myšlenky bojkotu a vystupňovaná agitace za povstání = podpora levicové části buržoazní demokracie a konfrontace s proletářskou demokracií. [Povstání = revoluční armáda + revoluční vláda
Šest bodů jejího programu.**
Naše charta.]

- III. Zmatek v Jiskře (1) Kritika bojkotu, proti němuž nil***
Správné??
č. 106^[30]: (2) Poukázat na negativní stránky bojkotu.

* Viz tento svazek, s. 189—197. *Red.*

** Tamtéž, s. 193. *Red.*

*** — nihil — nic. *Red.*

- (3) Že jako protiklad povstání — *zamlčováno*.
- (4) „Organizace revoluční samosprávy lidu“. *Nesmysl* (bez povstání nesmysl)

IV. Kritika
myšlenky
povstání
v časopise
Osvoboždě-
níje =
Zrada libe-
rálně mo-
narchistické
buržoazie.

(zvláště
s. 399:
„pokojný
přechod
moci“)

Manilovovština

NB:

Manilovovská idyla:

- α) liberálů α) skryté
tužby
β) socia- β) neuváž-
listů livost
α) vyjadřuje skutečné zá-
jmy a tendence
β) ...* [důsledek pochy-
benosti celého taktic-
kého stanoviska]

*Napsáno v červenci 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

* Jedno slovo v rukopisu nebylo rozšifrováno. *Red.*

M A T E R I Á L Y K Č L Á N K U
„J E D N O T A C A R A S L I D E M
A L I D U S C A R E M“ *

1

O S N O V A Č L Á N K U

- A. Otázka bojkotu: 1. pro sociální demokraty
2. pro liberály } *Rus** proti bojkotu. „Masy neovládají“ sociální demokraté, nýbrž liberálové*

hic Rhodus, hic salta! ¹⁴⁴
--

- B. Státní дума a válka pro „národní“ válku

C. 6. VIII. 1905 a „spojený sněm“ 1847—1848. (Landtag)

- D. *Okamžik* povstání. (Výhodné odložit.)

- E. Ústřední bod agitace.

F. Volební systém (zákon^[109] z 6. VIII. 1905): zvláště velkostatkáři a buržoazie.
Vyloučení městských dělníků.
Nepřímé volby rolníků. Stavovství etc.

G. *Durnovo*^[38]: zákaz sjezdu zemstev. „Dost se nažvanili^[35]¹⁴⁵ a *Šarapov*^[282] v listu *Russkoje dělo*.
Zatýkání liberálů 7. (20.) VIII. 1905.

* Viz tento svazek, s. 203—211. *Red.*

** Viz poznámku 88. *Čes. red.*

1. Státní дума a válka. Carova taktika.

2. { *Poradní.*
Nepřímé.
Nikoli všeobecné.
Výsměch.

3. Durnovo + zatýkání + Šarapov. *Výsměch.*

4. Tři teorie.

5. Taktika liberálů a taktika revolučního proletariátu.
(1847 nebo 1863)

1. Bulyginova дума a otázka války (B).

2. Podstata Bulyginovy dumy (F a C).

3. Síly reakce (G).

4. Tři teorie ((sehr kurz*)).

5. Naše taktika: aktivní bojkot a povstání
(E + D + A)

* — velmi stručně. *Red.*

P O Z N Á M K A

α porada cara s lidem

β dohoda cara s lidem

γ nebo vláda lidu?

α — Státní дума

β — návrh osvobožďenovců

γ — program sociální demokracie

α — lid je nil

β — car má moc, ústavodárné shromáždění — názor

γ — lid má moc

α — car svolá, jak chce on

β — car svolá, jak chce lid

γ — lid svolá, jak chce lid

α — úplné zachování samoděržaví

β — omezení carovy moci ústavou

γ — demokratická republika

α — samoděržaví = úplná moc

β — car se dělí o moc

γ — revoluční vláda, lidové povstání

Napsáno mezi 7. a 16.

(20. a 29.) srpnem 1905

Poprvé otištěno roku 1926

v publikaci Leninskij sbornik V

Podle rukopisu

M A T E R I Á L Y K Č L Á N K Ů M
V E V L E K U
M O N A R C H I S T I C K É B U R Ź O A Ž I E,
N E B O V Č E L E R E V O L U Č N Í H O
P R O L E T A R I Á T U A R O L N I C T V A ?
A V E L E P R O S T Ý V Ý K L A D
V E L E Ź M A T E N É H O P L Á N U *

I

*Ve vleku monarchistické buržoazie,
nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva?*

1. Taktika vůči Státní dumě — první otázka.
2. Názorové neshody mezi *Jiskrou* a *Proletarijem* se musí vyjasnit v zájmu co možná největšího sblížení a sjednocení práce v Rusku.
3. Proletarij, č. 12[64]** — 1. podpora myšlenky bojkotu; 2. *aktivní* bojkot; 3. agitační heslo „trojice“¹⁴⁶ v *první řadě*.

V čem nesouhlas s *Jiskrou?* *revoluční samospráva.*

[Ubožácké, ničemné způsoby *Jiskry*: absentismus, přihlížení se založenými rukama atd. až po insinuace — chtějí se dostat do prozatímní vlády.]

zastírat nebo i jen
zatlačovat

4. Myšlenkový zmatek *Jiskry* vzrůstá: na jedné straně plně podporuje heslo revoluční samosprávy a nerazí *přímo-*

* Viz tento svazek, s. 219—231, 232—234. *Red.*

** Tamtéž, s. 189—197. *Red.*

čaré a konkrétní heslo („trojice“). Jiskra, č. 108 a zvláště vídeňský list Arbeiter-Zeitung

na druhé straně začíná couvat, zaplétat se; bojkot — otázka druhořadá (č. 12). Organizace revoluční samosprávy je totéž co příprava *povstání* (!). „Aktivní bojová vystoupení“ (!).

5. Polemika s *Jiskrou* je nezbytná, ale (ne) kvůli „získání“ protivníka (miserable*), *nýbrž kvůli vyjasnění věci*. Jaká je politická situace??

(1) „porada“ — samoděržaví. Potlačení vzpoury.

(2) „stoupenci dohody“ = „zrádci“.

(3) revoluční proletariát a rolnictvo schopné jej podporovat.

Kolísání části buržoazní inteligence. V čem je podstata její myšlenky bojkotu?? Srov. Rezoluce^[218] *Proletarij*, č. 14.

6. Cenná vysvětlení *S. S.*^[124], *Osvoboždění*, č. 75. „Jádro“ otázky.

Stoupenci dohody a revolucionáři v řadách buržoazní demokracie.

Dohoda cara s lidem, nebo vláda...** lidu??

„Nevměšování“? — s „trojicí“?
s podepsáním revolučního závazku“?

7. Základy naší taktiky: pranýřovat stoupence dohody, podpora myšlenky bojkotu, připojení revoluční demokracie.

Čerevaninův zmatek^[279] („vylučuje se možnost učinit Státní dumu nástrojem demokratické revoluce“ — nesmysl).

Johann Jacoby

pranýřovat je znamená pohánět je.

* — ubohé. *Red.*

** Jedno slovo v rukopisu nebylo rozšifrováno. *Red.*

Ne — „brát na sebe revoluční závazek“! Lakmusovi socialisté.

Co je snazší: dát si „revoluční závazek“, nebo agitovat za „trojici“ revolučně demokratických požadavků? *pomáhat při ozbrojování* atd. v praxi?

„Vývíjet nátlak“ na volitele, aby zvolili „rozhodné“.

8. Nevhodnost hesla „revoluční samospráva“.

(α) Revoluční samospráva — a vláda lidu. Správa a zřízení. Revoluční samospráva — a revoluční armáda.

(β) 14. VII. 1789 a „municipální revoluce“. Montpellier. „Emigranti“ 1789 a 1905. {10 000}

(γ) „Smolensk“ 2. srpna 1905. Struve — *pro*. **Nám to nestačí.**

(δ) *Osvobožděnovství* } srov. č. 12 }
a novojiskrovství } *Proletarij* }

9. „Vtloukat do hlavy“ hesla. Čtveřice (volební práva)* — šestice (svobod) — *trojice* nejbližších revolučních úkolů. „Ideální cíl kampaně“.

{cf.** *mír*}

((Jasný cíl a jasnost cesty.))

10. Závěry: pět bodů...

5 bodů:

1. Zesílit agitaci kolem zákona o Státní dumě^[109] a kolem voleb do Státní dumy^[185]. — 2. Agitační heslo — „trojice“: ozbrojené povstání, revoluční armáda, prozatímní revoluční vláda. — 3. V zájmu agi-

1. Zesílit agitaci.
2. Heslo: „trojice“ jako dodatek k „čtveřici“, k „šestici“ svobod (slova, svědomí, tisku, shromažďování, spolčování, stávek).

* Viz tento svazek, s. 230. *Red.*

** — confer — srovnej. *Red.*

tace a boje spojení s revoluční demokracií, tj. s těmi, kdo uznávají tuto trojici. — 4. Podpora levého křídla buržoazní demokracie a jeho myšlenky bojkotu s cílem získat je pro revoluční demokracii. — 5. Pranýřovat buržoazní „stoupence dohody“ za jejich zrazení revoluce.

3. Získání revoluční demokracie.

4. Podpora a rozvíjení myšlenky bojkotu, tj. odlákání levicové buržoazní demokracie k revoluční buržoazní demokracii.

5. Pranýřovat stoupence dohody.

P O Z N Á M K Y
K Č L Á N K U L. M A R T O V A
R U S K Ý P R O L E T A R I Á T
A D U M A ¹⁴⁷

Nový plán nové Jiskry
neboli *soudobí girondisté*

*Revoluce ve frázích neboli
nový plán nové Jiskry.*

NB: jasnost v agitaci

1. Dělnické organizace zakládají „lidové agitační výbory“??
2. „Lidové agitační výbory“ *jsou voleny* všemi vrstvami obyvatelstva, nespokojenými s reformou.
 Quid est? * Dělníky? „Jsou voleni“ do vězení?
 Jsou nevyhnutelně voleni převážně *osvobožděnovci*, ne proto, že bychom my byli slabí a osvobožděnovci silní, ale protože je silná carská vláda.
3. Tyto výbory *vykonávají nátlak* na voliče.
 [*Fak?* Zřejmě s pomocí letáků, demonstrací aj. aj. To je dobré. Ale budou „lidové agitační výbory“ dělat tuto práci lépe než výbory SDDSR?]
 V zájmu čeho vykonávají nátlak?
4. — aby byli zvoleni „*rozhodnější demokraté*“.
 Tak prosím! Například v Moskvě — místo navrhovaného Golicyna, Muromceva, Ščepkina a Gučkova — Martov a Plechanov?? Miljukov?? Struve??
 — ještě rozhodnější? Gardenin?? Ten je rozhodnější.

* Co je to? *Red.*

NÁČRTEK K ROZDÍLNOSTI
TAKTIKY BOLŠEVIKŮ
A MENŠEVIKŮ
V ŮČI BULYGINOVĚ DUMĚ

1. Zesílená agitace týkající se zákona o dumě^[101].*
2. Podpora levého křídla buržoazní demokracie, která navrhla bojkot dumy.
3. Zesílená agitace proti dumě v souvislosti s volbami a během voleb^[185].
4. Ústřední agitační heslo:
ozbrojené povstání
revoluční armáda
prozatímní revoluční vláda
(6 bodů)

1. Totéž*^[101]

2. Ne
3. Zesílená agitace ani ne tak proti dumě, jako spíš za zvolení rozhodnějších lidí.
4. Agitační hesla:
ústavodárné shromáždění
lidové agitační výbory
ilegální zastupitelský orgán
revoluční samospráva

*Napsáno mezi 11. a 23. srpnem
(24. srpnem a 5. zářím) 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

* Text v hranatých závorkách je v rukopisu přeškrtnut. *Red.*

POZNÁMKY K VOLBÁM DO BULYGINOVY DUMY

1. Zúčastnit se a volit jen stoupence samoděržaví (Moskovskije vědomosti).
 2. *Zúčastnit se a volit jen liberály* (Věstník Jevropy¹⁴⁸, Rus, Osvobožděníje etc. etc.).
 3. Zúčastnit se a volit jen rozhodné stoupence demokratického a svobodného zastupitelského orgánu (Jiskra).
 4. *Zúčastnit se a volit jen s imperativními mandáty* (kyjevští advokáti).
 5. Zúčastnit se a volit jen s revolučním závazkem (Čerevanin v Jiskře).
 6. Aktivní bojkot s heslem všelidového ústavodárného shromáždění (Bund).
 7. Aktivní bojkot s heslem ozbrojeného povstání, revoluční armády, revoluční vlády (Proletarij).
- { *A part**: my sami zvolíme zvláště všelidové ústavodárné shromáždění cestou samovolného vzniku. }
(Jiskra a částečně i Bund).¹⁴⁹

Napsáno po 19. srpnu (1. září) 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V

Podle rukopisu

* Zvláště. *Red.*

OSNOVY BROŽURY DĚLNICKÁ TŘÍDA A REVOLUCE

Dělnická třída a revoluce

1. Demokratický a socialistický převrat.
2. Buržoazní charakter demokratické revoluce.
(„Buržoazní a socialistická revoluce.“)
3. Úkoly sociální demokracie jako samostatné třídní strany proletariátu.
4. Úloha rolnictva v demokratické revoluci.
5. Ozbrojené povstání a revoluční armáda.
6. Revoluční vláda. Její úkoly.
7. Revolučně demokratická diktatura proletariátu a rolnictva.

1. *α) Cíle dělnické třídy. β) Sociální demokracie. Náš program*^[192]. *γ) Program maximální a δ) minimální.* {Jeho charakteristika (srovnej 6 bodů*);} *ε) Demokratický a socialistický převrat.*
2. *Buržoazní a socialistická revoluce.* Proč je demokratický převrat buržoazní? *α) Zbožní a kapitalistická výroba. β) Ekonomická podstata. γ) Konstitučně demokratická strana, její program a její třídní podstata. Třídní strana. Sjezdy zemstev. Svazy inteligence. Legální tisk. δ) Buržoazie radí proletariátu: odborový boj atd.*

* Viz tento svazek, s. 193. *Red.*

3. Závěry z předchozího. **Samostatná třídní strana.** Organizace: odborová a *stranická*, agitační a *vojenská*. Marxismus: „doktrína“.
4. Zvláštní zájmy rolnictva. Pozůstatky nevolnictví. Proč je zvláště důležitá úloha rolnictva v demokratické revoluci? „Čornyj pereděl“* a jeho význam. Rolníci — přirození spojenci dělníků.

Maloburžoazní charakter rolnictva.

5. Povstání. Morální a materiální síla.
Ozbrojování lidu. Organizace *vojenská* (vojenské otázky atd.). Revoluční armáda. (Příklad: Nižnij Novgorod^[131] a Jekatěrinoslav^[39]) ((pumpy, zbraně)).
6. Revoluční vláda, *orgán* povstání. Význam revoluční vlády a revoluční *moci*. Účast v revoluční vládě. Program revoluční vlády: *6 bodů. Roznitit Evropu.*
7. Co je diktatura? Diktatura *třídy* a diktatura jedince. Demokratická diktatura. Třídy.

*Napsáno v srpnu 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

* Heslo vyjadřující úsilí rolnictva o nové rozdělení půdy. *Čes. red.*

OSNOVA REFERÁTU
O BULYGINOVĚ DUMĚ¹⁵⁰

Osnova referátu

1. Bulyginova дума (Státní дума) a sjednocení. Několik poznámek doplňujících vysvětlující kampaň *v tisku*.

2. Č. 109.¹⁵¹

(α) Popichování a (β) skutečné názorové neshody.

ad α) — (1) *Zemstevní kampaň*. Srov. Parvus a mariupolská skupina v č. 109:
„nezdařená“

(α) — (2) Samostatná taktika nebo připojení k buržoazní demokracii.

(α) (3) pasívně čekat na povstání a oděští dělníci.

(β) *Skutečné názorové neshody.*

srov. program

**rolnické
výbory.** |||

β — (1) Jsme proti revoluční samosprávě? („pohrdání“?) — ne, jsme pro, ale v tom není podstata. Jsme proti *části* osvobožděnovských požadavků?

ov. 1871

(2) Totéž, anebo nikoli totéž.

Samospráva a
revoluční
armáda.

(3) Těžiště — odvrátit od voleb do dumy nebo
získat na stranu lidu

(4) „Slepice a vejce“.

Revoluční samospráva —

Revoluční armáda.

Co napřed a co potom

kousky a celek.

NB

Dialektika zamotaného života a rozmotávajícího bacilu.

Napsáno nejpozději

8. (21.) září 1905

Poprvé otištěno roku 1926

v publikaci Leninskij sbornik V

Podle rukopisu

OSNOVA ČLÁNKU HLAVNÍ ÚKOL SOCIALISTICKÉ POLITIKY

Hlavní úkol socialistické politiky

Samostatná *politická strana* proletariátu s jasným *socialistickým* programem.

První aplikace v praxi.

„Kadetská strana“. Její úkoly (objektivní). Srov. *Naša žižň* z 18. IX.: získat lid, posílit důvěru lidu etc. etc.

Cf. *ibid.** o vzniku kadetské strany a dementi listu Birževyje vědomosti¹⁵².

Podlamovat tuto důvěru, nebo ji podporovat za určitých „*podmínek*“?

Tápání novojiskrovců (Parvus^[165], Čerevanin^[279], Martov^[331]: „volba rozhodných“).

Bezpodmínečný boj proti kadetům. „Stoupenci dohody“. Začátek zrady.

Námítky: 1. „absentismus“. Slander. On the contrary, the most active agitation.**

2. „Podpora revoluční buržoazie“. Ça dépend***. V parlamentě? Ano. Tím, že budeme volit konzervativce a kadety? Ano. Ale teď ani to, ani ono, protože *parlamentarismus ještě nemáme*. Boj o něj. Zrada v boji. Reálná**** podpora kadetů v současné době je *boj revo-*

* — confer *ibidem* — srovnej tamtéž. *Red.*

** Pomluvy. Naopak co nejméně aktivnější agitace. *Red.*

*** Přejde na to. *Red.*

**** Dvě možnosti. (1) Státní дума jenom reptá. (2) Státní дума bojuje za vládu *buržoazie*. (Tertium non datur. [Třetí možnost je vyloučena. *Red.*] Za revoluci nemůže Státní дума bojovat *důsledně*.) Jak

luční, povstání. V ulicích nebo v parlamentě? (Cf. Marx über Ledru-Rollin. 1849.¹⁵³)

Využití legálních a pololegálních prostředků? Rozhodně ano. Dělnický sjezd? — Ano. Schůze? Ano. Ale využít něčeho blízkého neznamena splynout, rozplynout se. Abychom mohli využít, musíme být samostatní, jednotní, semknutí.

Nesmyslnost novojiskrovské taktiky: „dohoda a podpora“ plus „volební fraška jako možná pohnutka k povstání“. Podnětů může být tisíc a jeden.

Ne. Dnes je taktika jiná: 1. Nemilosrdný boj proti stoupcům dohody mezi kadety. 2. Tepat je za to, že šli do dумы. 3. Rozvíjet samostatnou sociálně demokratickou stranu v boji proti kadetům a při agitaci kolem Státní dумы. 4. Připravovat se na povstání, které se blíží a v němž, a nikoli v „parlamentarismu“, je *dnes* východisko ze situace. 5. Využít k této přípravě, k agitaci všech pololegálních a legálních prostředků. 6. Soustředit se na hesla: ozbrojené povstání, revoluční armáda, prozatímní revoluční vláda.

Napsáno po 18. září

(1. říjnu) 1905

Poprvé otištěno roku 1931

v publikaci Leninskij sbornik XVI

Podle rukopisu

v 1., tak ve 2. případě rozhoduje povstání. Ad 2 — vhodná záminka, nic víc. Nebezpečí Petrunkevičů a spol. u moci.

OSNOVA ČLÁNKU SOCIALISMUS A ROLNICTVO*

Socialismus a rolnictvo

Téma: nynější rolnické hnutí není socialistické. Je demokratické. Bude-li však dovedeno do konce, může v maximální míře zajistit **vítězství** demokratické revoluce, a **tudíž** jeho co největší využití **proletariátem** (ruským i evropským) k boji za socialismus. Závěr: 1. heslo musí být dnes **revolučně demokratické**; 2. strana musí být stranou *přísně proletářskou*, třídní, pro boj za *socialismus*.

1. Zmatenost revoluční socialistické teorie jakožto odraz nevyvinutosti třídních rozporů v období demokratické revoluce.
2. Socialisté-revolucionáři a PSS — „od narodnictví k marxismu“. Nový návrh PSS — typický v tomto ohledu.
3. Jeho základní teoretické chyby
 - (1) nedokazuje koncentraci
 - (2) nepožaduje třídní stranu proletariátu. Směšuje demokratické a socialistické úkoly mezi rolnictvem.
4. Dvě části návrhu: I. minimum?? a II. maximum???
5. I. část. Kroky k marxismu: svobodné disponování půdou (+ naturální povinnosti).
6. „Nacionalizace“ = nerevoluční fráze anebo mlhavě neurčitá fráze. Chybí *třídní boj* na jeho současném, revolučně demokratickém základě.

* Viz tento svazek, s. 303—313. *Red.*

7. Buržoazní reformátorství, pojištění etc. Není naší věcí.
8. Maximální program (II. část). Dovršení.

Nikoli
socialismus. { Ne revoluční v současném ne socia-
listickém (nýbrž demokratickém) }
 { hnutí, ne socialistický, pokud jde }
 { o konečný cíl. }

9. Contra: náš *agrární program*. Teoreticky jedině správný.
1. Nevolnictví; 2. třídní boj; 3. revolučně demokratické
výbory; 4. socialismus. Jasně a důsledně praktické heslo.
Průběh revoluce je potvrdí.

Napsáno před 27. zářím
(10. říjnem) 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V

Podle rukopisu

O S N O V Y Č L Á N K Ů
K R V A V Ě D N Y V M O S K V Ě
A P O L I T I C K Á S T Á V K A
A P O U L I Č N Í B O J E V M O S K V Ě*

1

Události v Moskvě

pátek — sobota — neděle — pondělí — úterý 6., 7., 8., 9.,
10. X. 1905 podle nového kalendáře (27. IX.).

Stávka sazečů + pekařů + začátek generální stávky.
+ *Studentstvo*.

{ Rezoluce moskevských studentů.
Ubohost Frankfurter Zeitung¹⁵⁴.
Uzavření univerzity.

Liberalní vyjednávání a revoluční boj.

Diplomacie a válka.

Státní дума a lid.

Pouliční demonstrace. Boj proti kozákům. Mrtví na
straně kozáků a policistů.

Dělostřelectvo v předměstích (faubourgs).

„Srdce Ruska“ — 1. moskevští trhovci z Ochotného rjadu** bijí studenty (1887)
2. „Ulice“ na pomoc studentům (1901)
3. *Stávkující* ulice zahajuje ozbrojený
boj (1905)

Povstání jedním rázem a povstání vleklé. Stávka a povstání. Urputný boj — partyzánský. Jeho význam: nedosta-

* Viz tento svazek, s. 335—340; 367—375. *Red.*

** Ochotnyj rjad — trh na zvěřinu v Moskvě; trhovci z Ochotného rjadu se přítelíčkovali s carskou policií. *Čes. red.*

tek sil k otevřenému, přímému ozbrojenému boji, k povstání v užším slova smyslu. Příprava sil. *Revoluční manévry*. Učí, vychovává *lidovou* revoluční armádu. Rozkolísává carské vojsko. Poskytuje nám čas k přípravě. (Pumy v Tiflisu.)

Zde se mohou uplatnit revoluční oddíly. Srov. 14. číslo *Jiskry* o ozbrojené demonstraci, o tom, jak odstraňovat velitele etc. etc.^[180]

Nyní se již rýsuje *typ* převládající [v současné době] formy revolučního boje v Rusku: stávky + roztržité ozbrojené potyčky, vyčerpávání nepřítele etc.

Otázka: 1. zastaví se hnutí v tomto stadiu, nebo 2. postoupí do vyššího stadia? [Přechod vojska? Srov. zprávu o mandžuské armádě.] [Protizákonná mobilizace kozáků.]

(Ad 2) Víme, jak hnutí narůstalo: 1885—1896—1901—1903—1905.¹⁵⁵ Jsme povinni ukázat *vyšší* stupeň i dnes. Co může být vyšším stupněm v porovnání s rokem 1905? Quoi pour (what for) 1906?* Stávka rozsáhlejší + povstání semknutější a ozbrojené. *Nil aliad*** . Ozbrojené povstání + revoluční armáda + prozatímní revoluční vláda.

Jestliže 1. — pak je hlavní *pokračovat* v tomto boji. A tento boj à la longue*** znemožní další existenci carismu. „Trvalá anarchie“.

*Napsáno 27.—29. září
(10.—12. října) 1905*

Poprvé otištěno roku 1931

v publikaci Leninskij sbornik XVI

Podle rukopisu

* Co rok 1906? *Red.*

** — nihil aliad — nic jiného. *Red.*

*** Na delší dobu, v další perspektivě, v budoucnu. *Red.*

Politická stávka a pouliční boje v Moskvě

- „Typ“ nynějšího stadia boje v ruské revoluci. (1. „Obvyklý“ průběh událostí v Moskvě... Začátek hospodářský — stávka — povstání.
- Začátek. — (2. Odborové hnutí (zubatovovci začali) — rychlé přerůstání. Zvěřstva. } Zprávy o rozrůstání.
- Pokračování. — (3. Politické a revoluční hnutí. Generální stávka
- Souvislost s univerzitou. (4. Uzavření univerzity a otevření ulice. Zvěsti, že se má univerzita znovu otevřít.
- Liberálové a revoluční hnutí. (5. „V kleštích“ páni liberálové a páni Trepovové. Abwiegler*: cf.** ve Státní dumě.
- Všeobecný rozmach hnutí. (6. Relativní rozmach celoruského hnutí: Petrohrad 9. 1. — Polsko — Kavkaz — Moskva.

* Konejšitelé. *Red*** - confer srovnej *Red*

Quid est?*

7. Co se děje v Moskvě?
— generální zkouška, nebo začátek konce?
— konec starých, nebo začátek nových forem?

„Zavanul nový duch“

malověrní a ...

Parlamentarismus
a revoluce.

8. Ubohost kvaziparlamentarismu
ve světle revolučního požáru.
Proletariát + revoluční demo-
kracie contra vláda + liberálové.

*Napsáno mezi 27.—29. zářím
(10.—12. říjnem) 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V*

Podle rukopisu

* Co to je? *Red.*

Rozhovor osvobožděnovce se sociálním demokratem

Body.

1. after* Potěmkin není povstání možné. — Nemožné se *stává* (werden) možným.
2. přecenění sil. — „jsi chudičká**“, leč i bohatá“^[130]
3. K. Kautsky^[326] o prozatímní revoluční vládě. — povstání je spjata s prozatímní revoluční vládou. Povstání uznané vládou = stanné právo.
4. poštilost myšlenky bojkotu: nevyužít nástroje. — I tady se uč od nepřátel, nevěříš-li přátelům. Vláda má z bojkotu strach.
5. povstání a „starší“ dělníci. Tradeunionismus. „Třídní strana“^{cc}. — „*neřadoví*“^{cc}. Ano, využít jich pro tradeunionismus, to je správné, budou však tvořit *zadní voj*.

* — po. *Red*.

** Naprostá „chudoba“ z hlediska vojenské techniky etc. Ale pohleďte na hnutí a jeho živelný rozmach: 9. I. — Riga — Polsko — 1 1/2 miliónová stávka — Oděsa — Kavkaz — Moskva. IX. 1905.

6. parlamentní pravidlo: — ano, v parlamentě vás podpoříme proti listu Moskovskije vědomosti, půjde-li o takovou volbu, ale v tom teď není podstata. Nebojuje se v parlamentě, nýbrž o parlament. Vy nejste bojovníci.

*Napsáno koncem září 1905
Poprvé otištěno roku 1931
v publikaci Leninskij sbornik XVI*

Podle rukopisu

O BROŽURCE P. B. AXELRODA
LIDOVÁ DUMA
A DĚLNICKÝ SJEZD¹⁵⁷

K brožurce P. B. Axelroda Lidová дума a dělnický sjezd^[3] poznamenat:

Je to vzor *veškerých* nejasností Jiskry: jak paralelního parlamentu, tak paktování s kadety.

Vcelku to není nic jiného než právě *hra na parlamentarismus* ve všem: jak v lidové dumě, — tak v paktování s kadety — tak i v parlamentním výkladu „dělnického sjezdu“ s příklady „z Lassalla“ (který působil *za konstituce*, více než deset let *poté*, kdy ji revoluce vybojovala).

Hromada kuriozit: „první a nejdůležitější základna“ (s. 13) pro „vážné jednání a dohody mezi naší stranou a liberálními organizacemi“ jsou... *akce*. Jaképak?

{	Soudruh P. B. Axelrod (1) Materiální prostředky... se opozdil o tři roky! (2) místnosti...
	Cožpak jde o dohodu (3) <i>zbraně</i> „ <u>dodávání</u> “ s <i>politickou stranou</i> ? (4) vliv na veřejné instituce
	Jde především o technické služby, které byly do- (5) využití styků s úřady a s armádou v zájmu otevřeného stačující před třemi roky. politického vystoupení.

„Školská pedagogika“: i když se nepodaří svolat *lidovou dumu a dělnický sjezd* (s. 12), „*agitační a organizační práce nepřijde nazmar*.“

Srov. s povstáním — může tam „*přijít nazmar*“ organizační práce? Ne. Agitační práce? Ne, neboť povstání již probíhá, je realitou. Ale *lidová дума* je komedie, fantóm, fráze.

Nadbíhání dělníkům.

S. 7: „Ústavodárného *lidového* shromáždění, tj. skutečně lidové dumy.“

{vůbec ne „tj.“ a vůbec ne „skutečně“}

(s. 7) „Povinnosti“ lidové dumy

I° 1. „předložit Státní dumě požadavek, aby svolala ústavodárné shromáždění

2. ~»~ a aby se prohlásila (? — a?) za nekompetentní, nemající právo vykonávat funkce“

!!cha-cha! a „právo“ svolávat ústavodárné shromáždění?
--

II° 3. „soustřeďovat a vyjadřovat vůli všech demokratických (s. 7) vrstev obyvatelstva a organizovat obranné a útočné akce těchto vrstev proti vládě a jejím spojencům“.

Srov. tento nesmysl s prozatímní revoluční vládou jakožto orgánem povstání.

Záplava nesmyslných slov a revoluční realita. Nesnadnost povstání = nesnadnost vystoupit na Mont Blanc. Nesnadnost lidové dumy za samoděržaví = „nesnadnost“ vyletět na Mont Blanc.

Konstatovat souhlas s názorem našeho ÚV v jeho letáku, že plán Jiskry je čistě zahraniční výmysl. Axelrod *přesvědčuje* svého dopisovatele, který (a) (s. 6) pochybuje, že hesla o lidové dumě a dělnickém sjezdu strhnou široké masy; (b) (s.14) zdůvodňoval politiku „aktivního bojkotu“ (s. 15) (a s. 14 in fine*).

* — na konci. *Red.*

Politiku aktivního bojkotu Axelrod považuje za
„reakční a utopickou“

- reakce? — konference sociálních demokratů + Osvobož-
děníje tuto otázku řešily. Koalice s černosotňovci? —
obavy listů Moskovskije vědomosti a Novoje vremja.
- utopie? Dvoji „utopie“: *ozbrojené povstání a hra na
parlamentarismus.*

Která *se uskutečňuje* — ukazuje generální stávka a pouliční
boje v celém Rusku.

Naprostá chaotičnost idejí o „paktování“, „dohodě“
(s. 7) „*s ústředními organizacemi liberální demokracie*“.

Naprostá neschopnost odlišit *revoluční* demokracii a ra-
zit *konkrétní* hesla pro *politickou* dohodu s ní. P. B. Axelrod
má v zásobě jen osvobožděnovská hesla.

O „dělnickém sjezdu“.

III. sjezd: využití otevřeného vystoupení pro vytvoření
opěrných bodů *strany*¹⁵⁸.

(Jasně a přesně.)

P. B. Axelrod má všechno popletené.

Celoruský dělnický sjezd sans phrase*

(s. 3) — anebo „*fráze*“?

Quid est?

Nejlépe *dva sjezdy* 1. „*společný sjezd*“ (s. 4)

2. „*sociálně demokratický sjezd*“ („těch

? || členů společného sjezdu, kteří souhlasí s naším progra-
|| mem, plus zástupců našich stranických organizací v zá-
|| jmu reformy celé strany“ S. 4).

Nejapnost srovnání s Lassallovým případem: 1. tehdy
již byla *ústava*. 2. Tehdy se na Lassalla *otevřeně* obrátili

* — bez fráze. *Red.*

a on se také *otevřeně* obrátil. 3. Tehdy zavdalo vytvoření Allgemeiner Deutscher Arbeiter-Verein* podnět k *zneužití* „dělnické iniciativy“ *proti* sociálně demokratické straně.

Napsáno po 8. (21.) říjnu 1905
Poprvé otištěno roku 1926
v publikaci Leninskij sbornik V

Podle rukopisu

* Všeobecný německý dělnický spolek. *Red.*

O S N O V A Č L Á N K U
P O U Č E N Í
Z M O S K E V S K Ý C H U D Á L O S T Í *

Poučení z moskevských událostí

Když voda podemílá hráz, je trhlina vedle propusti (stavidla) začátkem krachu.

trhlina v hrázi: proud se valí.

1. Facts. Trêve. Příměří? Ne. Pozdržení.

Sang-te-pchu před Mukdenem.

2. Částečné povolení shromáždění — neobyčejné zostření politické krize — zrada liberálů — revoluce v ulicích.

α ((Neobyčejné zostření politické krize vyvolané částečným povolením shromáždění (na univerzitách).

β ((Liberální profesori a radikální studenti. Liberálně monarchistická a revolučně republikánská demokracie.

γ ((Vossische Zeitung. „Nepřekážet liberálům.“ Abwiegler**.

δ ((Čím přitiskli vládu ke zdi dělníci + revoluční demokraté?

Povstáním (offene Revolte*** etc. cf. Petersburger Zeitung¹⁵⁹, uvedeno ve Frankfurter Zeitung 12. X. Abendblatt).

ε ((Dělníci + revoluční demokraté. Vláda + liberálně monarchistická buržoazie. Ústupek vlády: otevření univerzity. „Obavy“ v Petrohradě.

* Viz tento svazek, s. 397—406. *Red.*

** Konejšitelé. *Red.*

*** — otevřená revolta. *Red.*

Idem* --- se zákonem o shromážděních, s dělnickým sjezdem atd.: rozšiřovat trhlinu. Získávat vojsko v zájmu budoucího útoku. Cf. Witte^[390] (Vossische Zeitung 11. X.): čeká na výsledek boje.

Totéž ve Státní dumě; záminky ke konfliktům a k zostření. Lid řeší *mimoparlamentním bojem*. Duma poběží tak jako Trubeckoj prosit o svobodu shromáždění, která *již byla vydobyta*.

Inter arma silent leges**.

Zvláště připomenout začátek vojenského výcviku: 1. obrana revolvery proti menším silám vojska a ústup před velkými; 2. skrytá barikáda na Rožděstvěnce *za davem, désarçonnés plusiéurs cazasques ****.

Temps^[350] 15. X., neděle. V Petrohradě věnce s nápisy. Mimo jiné: „Au champion de la liberté, tombé sur le champ de bataille“****

Poslední zprávy:

Telegrafické zprávy 12. X. (v novinách z 13. X.) sdělují, že

1. Moskevská univerzita byla znovu otevřena.
2. Politická stávka v Moskvě se rozrůstá.
3. Petrohradští studenti se na velkém shromáždění rozhodli využít akademické svobody a pořádat v prostorách univerzity velká politická shromáždění. Vláda je v nesnázích, ale bojí se tato nezákonná shromáždění zakázat.
4. Četné dělnické organizace Petrohradu, Moskvy, Charkova, Kyjeva plánují dělnický sjezd v Moskvě.

* Totéž. *Red*

** Kde mluví zbraně, tam mlčí zákony. *Red*

*** -- několik kozáků vyhozeno ze sedla. *Red*

**** Bojovníkovi za svobodu, který padl na bitevním poli. *Red*.

K otázce samostatné socialistické politiky. Vossische Zeitung: „nepřekážet liberálům“ (studenti a sociální demokraté). Contra: přitiskli ke zdi vládu. Čím? *Povstáním* v Moskvě. Nový „posun“ kupředu idem sjezd.

Dostali jste kousíček buržoazní svobody — buďte skromnější (příbrzděte) v boji za proletářskou svobodu.

Univerzitní autonomie nevyužívejte v zájmu autonomie revoluce a k jejímu propagování, rozšiřování, nýbrž v zájmu odvádění pozornosti *od* revoluce k buržoazní „vědění“.

« Jelikož jde o revoluci buržoazní, ergo myslíte při své činnosti na to, aby se buržoazie neodvrátila. »

Před Státní dumou — žádné návrhy na dohodu s kadety.

Po Státní dumě — Parvus + Čerevanin + Martov.

Před Státní dumou — buď revoluční vláda, nebo „usnesení“ nějaké zastupitelské instituce

Po Státní dumě — buď „demokratická organizace lidu“ (kadeti? + sociální demokraté?), nebo Státní дума.

Znovu a znovu lživost slov časopisu *Osvobožděníje*: i po Státní dumě stále táž agitace.

Napsáno před 11. (24.) říjnem 1905

Poprvé otištěno roku 1931

v publikaci Leninskij sbornik XVI

Podle rukopisu

SEZNAM
DOSUD NENALEZENÝCH
LENINOVÝCH PRACÍ

POZNÁMKY

REJSTRÍKY

ŽIVOTOPISNÁ DATA

SEZNAM DOSUD NENALEZENÝCH LENINOVÝCH PRACÍ

(Červenec—říjen 1905)

DOPISY ADRESOVANÉ A. I. ULJANOVOVÉ—JELIZAROVOVÉ A M. I. ULJANOVOVÉ DO PETROHRADU

O dvou dopisech V. I. Lenina a N. K. Krupské z 24. a 25. července (6. a 7. srpna) 1905 se zmiňuje A. I. Uljanovová-Jelizarovová v dopisu Leninovi (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS). O jednom z Leninových dopisů píše toto: „Obvyklá předvídavost Vladimíra Iljiče se koncem léta 1905 projevila v tom, že mi jednou napsal, myslím jako odpověď na mé stížnosti stran obtíží a zpožděného docházení ilegální literatury ze zahraničí: ‚Brzy začneme vydávat noviny v Petrohradě a redakce bude na Něvském prospektu.‘ Tenkrát jsem se tomu zasmála jako něčemu, co se mi zdálo zcela nepravděpodobné, ale zatím za nějaké tři měsíce se na Něvském prospektu skutečně skvěla tabulka redakce listu Novaja žizň“ [A. I. Uljanova-Jelizarova, V. I. Uljanov (N. Lenin). Kratkij očerk žizni i dějatělnosti. 1934, s. 49].

Leninův dopis M. I. Uljanovové, napsaný před 12. (25.) říjnem 1905, je znám z jejího dopisu redakci listu Proletarij. Lenin zřejmě žádal M. I. Uljanovovou, aby jednala s nakladatelstvím Molot o novém vydání jeho brožury K vesnické chudině (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS MÍSTNÍM VÝBORŮM SDDSR V RUSKU O STRANICKÝCH ZÁLEŽITOSTECH

Údaje o Leninově dopisu, expedovaném mezi 30. červencem a 3. srpnem (12. a 16. srpnem) 1905 do Tomska, Rigy, Samary, Kazaně a Moskvy, jsou v rukopisném záznamu N. K. Krupské uvedeny v knize došlé a odeslané korespondence redakce listu Proletarij ze srpna 1905 (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS V. V. VOROVSKÉMU

Lenin psal Vorovskému o jeho publicistické činnosti mezi 2. a 10. (15. a 23.) srpnem 1905. Z odpovědi Vorovského z 10. (23.) srpna 1905 vyplývá, že jej Lenin též informoval o svém úmyslu napsat odpověď na článek G. V. Plechanova otištěný ve 2. čísle časopisu Dněvník socialdemokrata (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS PETROHRADSKÉMU VÝBORU SDDSR R. S. ZEMLJAČKOVÉ

O Leninově dopisu, zaslaném mezi 10. a 12. (23. a 25.) srpnem 1905 R. S. Zemljačkové, se dovídáme z rukopisného záznamu N. K. Krupské v knize došlé a odeslané korespondence redakci listu Proletarij ze srpna 1905 (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

LENINOVY REFERÁTY V ŽENEVĚ

Zachovaly se zprávy o řadě Leninových referátů, k nimž zatím nebyly nalezeny žádné materiály (osnovy, konspekty, záznamy z diskusí atd.). O jednom takovém referátu, předneseném v Ženevě před 15. (28.) srpnem 1905, píše L. P. Mandelštamová v dopise Leninovi. Referát o jenském sjezdu německé sociální demokracie, který Lenin přednesl v Ženevě 21. září (4. října) 1905, je znám z dopisu V. P. Nogina, adresovaného Motovilovové. V knize příjmů a vydání ženevské skupiny na pomoc SDDSR jsou záznamy o příjmech ze vstupného na jiné přednášky, které V. I. Lenin přednesl v Ženevě 31. srpna (12. září), 5. (18.) a 16. (29.) září, 2. (15.) a 12. (25.) října 1905 (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

DOPIS M. M. LITVINOVVI DORIGY

V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS se zachoval dopis M. M. Litvinova, který v něm odpovídá na Leninův dotaz týkající se ozbrojeného přepadení řížské věznice v noci na 7. (20.) září 1905, jehož cílem bylo osvobození politických vězňů.

SEZNAM PUBLIKACÍ A DOKUMENTŮ,
NA JEJICHŽ REDIGOVÁNÍ
SE V. I. LENIN PODÍLEL

LIST PROLETARIJ

- Č. 8 – 17. (4.) července 1905
- Č. 9 – 26. (13.) července 1905
- Č. 10. – 2. srpna (20. července) 1905
- Č. 11 – 9. srpna (27. července) 1905
- Č. 12 – 16. (3.) srpna 1905
- Č. 13 – 22. (9.) srpna 1905
- Č. 14 – 29. (16.) srpna 1905
- Č. 15 – 5. září (23. srpna) 1905
- Č. 16 – 14. (1.) září 1905
- Č. 17 – 14. (1.) září 1905*
- Č. 18 – 26. (13.) září 1905
- Č. 19 – 3. října (20. září) 1905
- Č. 20 – 10. října (27. září) 1905
- Č. 21 – 17. (4.) října 1905
- Č. 22 – 24. (11.) října 1905

K. MARX, OBČANSKÁ VÁLKA VE FRANCII
(1870–1871)

S předmluvou B. Engelse. Překlad z němčiny
za redakce N. Lenina. Druhé vydání.
Nakladatelství Burevěstnik, Oděsa 1905

První vydání této knihy vyšlo v nakladatelství Burevěstnik roku 1905. Zplnomocněný zástupce tohoto nakladatelství se v dopise z 1. (14.) července 1905 obrátil na Lenina se žádostí o zredigování překladu knihy K. Marxe Občanská válka ve Francii, jejíž první vydání bylo tehdy již úplně rozebráno. Pisatel upozorňoval, že bude nutné znovu přeložit pasáže, které cenzura v prvním vydání vyškrtla, aby bylo možné pokusit se o jejich otištění ve druhém vydání. V dopise

* Číslo 16 a 17 vyšla s označením stejného data vydání. Pravděpodobně došlo v datování čísla 17 k omylu.

z 13. (26.) července Leninovi potvrzoval, že obdržel od něho část zredigovaného textu.

V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS se zachovala Leninova poznámka, související s přípravou tohoto nového vydání Marxova díla. Lenin v ní píše, že vzhledem k tomu, že do nového vydání byla zařazena provolání generální rady Internacionály z 23. července a 9. září 1870, bude nutné znovu přeložit také tu část Engelsovy předmluvy, v níž se tato provolání hodnotí a jež byla v prvním vydání vynechána. Druhé vydání knihy vyšlo v úplnější podobě než první.

DĚLNÍCI O ROZKOLU VE STRANĚ
Ženeva, vydání ÚV SDDSR, 1905

V červenci 1905 napsal Lenin původní a konečnou variantu předmluvy k brožuře a navrhl text obálky a titulků (viz tento svazek, s. 182–188, 415–416.)

B. ENGELS, BAKUNINOVCI PŘI PRÁCI
(PAMĚTNÍ SPIS O POVSTÁNÍ VE ŠPANĚLSKU
V LÉTĚ 1873)
Ženeva, vydání ÚV SDDSR, 1905

Ve své knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci Lenin píše, že skupina spolupracovníků listu Proletarij se chystá vydat Engelsovu brožuru Bakuninovci při práci (Pamětní spis o povstání ve Španělsku v létě 1873) (viz tento svazek, s. 136). Brožura vyšla roku 1905 v Ženevě nákladem ÚV SDDSR. Táž brožura byla znovu vydána roku 1906 v Petrohradě. Znění obou vydání je totožné. V brožuře vydané roku 1906 je uvedeno, že jejím redaktorem byl V. I. Lenin.

TŘETÍ ŘÁDNÝ SJEZD
SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ
DĚLNICKÉ STRANY RUSKA.
PLNÉ ZNĚNÍ PROTOKOLU
Ženeva, vydání ÚV SDDSR, 1905

O Leninově účasti na redigování protokolu III. sjezdu SDDSR svědčí jeho poznámka k soupisu delegátů sjezdu, kterou napsal jmé-

nem komise pro vydání protokolu (viz Tretij sjezd RSDRP. Protokoly. Moskva 1959, s. 470), a redakční připomínky k textu projevu V. V. Vorovského na 14. zasedání, které byly pojaty do uveřejněného znění protokolu.

P. NIKOLAJEV, REVOLUCE V RUSKU^[132]
Ženeva, vydání ÚV SDDSR, 1905

V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen rukopis brožury P. Nikolajeva s Leninovými redakčními opravami; část těchto oprav byla otištěna v publikaci Leninskij sbornik XXVI, s. 345. V tomto svazku je otištěna Leninova poznámka k této brožuře (viz s. 199).

NIŠČIJ, ODĚSKÉ DNY A „POTĚMKIN“
Ženeva, vydání ÚV SDDSR, 1905

Rukopis O. I. Vinogradovové (Niščij) byl redakci listu Proletarij zaslán bez titulu a vydán jako brožura pod názvem Oděské dny a „Potěmkin“. V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen rukopis této brožury s Leninovými opravami, které byly pojaty do uveřejněného znění brožury (viz též Leninskij sbornik XXVI, s. 433).

[A. V. LUNAČARSKIJ],
PŘÍSPĚVKY K DĚJINÁM
REVOLUČNÍHO BOJE
EVROPSKÉHO PROLETARIÁTU
Ženeva, vydání ÚV SDDSR, 1905

Příspěvky Lunačarského byly nejdříve otištěny v 2., 9., 12. a 17. čísle listu Vperjod a v 7. a 10. čísle listu Proletarij (Lenin oba listy redigoval); Leninovy redakční opravy jsou také na jedné stránce rukopisu Příspěvků. Lunačarskij napsal k brožuře rovněž doslov a koncem července 1905 oznamoval Leninovi: „Posílám Vám doslov a zkorigované Příspěvky“ (Ústřední stranický archív Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

¹ *Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci* napsal Lenin v červnu až červenci 1905, po III. sjezdu SDDSR a po menševické konferenci v Ženevě, jež se konala ve stejné době jako sjezd. Při úvahách o názvu své knihy si poznamenal: „Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci (Myšlenky a poznámky k usnesením III. sjezdu SDDSR a konference odštěpivších se sociálních demokratů)“ (Leninskij sbornik V, 1926, s. 315).

V článku Třetí krok zpět, otištěném v 6. čísle listu Proletarij z 3. července (20. června) 1905 a odhalujícím oportunistický ráz usnesení menševické konference, Lenin napsal, že tato problematika bude podrobně rozebrána „ve zvláštní brožůře, která je již v tisku a vyjde v nejkrajší době“ (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 335). Několik týdnů nato, 9. srpna (27. července), přineslo 11. číslo listu Proletarij sdělení, že „vyšla nová brožura N. Lenina *Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci*“. Knihu vydal ústřední výbor SDDSR v Ženevě, kde Lenin tehdy žil a pracoval. Téhož roku ji pak znovu vydal ÚV SDDSR v Rusku. Další 10 000 výtisků knihy vydal moskevský výbor SDDSR.

Vydání Leninových *Dvou taktik sociální demokracie v demokratické revoluci* bylo v životě strany velkou událostí. Kniha se ilegálně kolportovala v Petrohradě, Moskvě, Permu, Kazani, Tiflisu, Baku a v jiných ruských městech. S. I. Gusev, který byl tehdy tajemníkem oděského výboru SDDSR, napsal po jejím obdržení Leninovi: „Podle mého názoru sehraje Vaše brožura obrovskou úlohu, pokud nebude znamenat vůbec novou epochu. Zvláště mě na ní ohromuje její revoluční duch, jímž je celá prodechnuta, a její obdivuhodná jasnost a populárnost“ (Proletarskaja revolucija, 1925, č. 12, s. 41). Dvě taktiky se studovaly v ilegálních stranických a dělnických kroužcích. Carská tajná policie nacházela a zabavovala tuto knihu při prohlídkách a zatýkání na nejrůznějších místech Ruska. V prosinci 1905 byla například nalezena při prohlídce jednoho bytu v Suvalkách. V lednu 1906 byla zabavena

v Taganrogu členům dělnického klubu. V únoru 1907 petrohradský tiskový výbor knihu obstavil, protože v jejím obsahu spatřoval úklady proti carské vládě. Petrohradský soudní dvůr toto obstavení v březnu potvrdil a v prosinci téhož roku na svém zasedání rozhodl, že se má „...brožura ‚N. Lenin. Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci‘ zničit“. To se však carské vládě nepodařilo.

Lenin zařadil Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci do prvního svazku sborníku svých statí *Za 12 let*, který vyšel v polovině listopadu 1907 v Petrohradě, a opatřil ji novými poznámkami pod čarou. V předmluvě k tomuto sborníku o významu Dvou taktik napsal: „Zde jsou už systematicky vysvětleny hlavní neshody s menševiky v názorech na taktiku; rezoluce jarního III. sjezdu SDDSR (bolševického) v Londýně a menševické konference v Ženevě tyto rozdílné názory jasně formulovaly a vedly k zásadní diferenciaci v hodnocení celé naší buržoazní revoluce z hlediska úkolů proletariátu“ (Spisy 13, Praha 1956, s. 106). Krátce po vydání byl sborník *Za 12 let* zkonfiskován, avšak značnou část jeho nákladu se podařilo zachránit a kniha pak byla znovu a znovu ilegálně přetiskována.

Obrovského rozšíření se Dvě taktiky dočkaly po Říjnové socialistické revoluci. Za sovětské vlády vyšla podle údajů z 1. července 1960 ve 146 vydáních v 49 jazycích národů SSSR celkovým nákladem 5 734 000 výtisků. Kromě toho vyšla mimo území SSSR anglicky, bulharsky, česky, čínsky, finsky, francouzsky, hindsky, indonésky, japonsky, korejsky, maďarsky, malajsky, mongolsky, německy, polsky, portugalsky, rumunsky, slovensky, srbsky, španělsky, vietnamsky a v dalších jazycích.

Rukopis knihy se zachoval jen zčásti. V Ústředním stranickém archívu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS je uložen rukopis, ve kterém chybějí první kapitoly knihy. Osnova doslovu ke knize je otištěna v tomto svazku v oddíle Přípravné materiály (s. 411–412). — 25

² *Povstání na křižníku Potěmkin* vypuklo 14. (27.) června 1905. Křižník se vzbouřenou posádkou připlul do Oděsy, kde právě probíhala generální stávka. Příznivé podmínky pro společnou akci oděských dělníků a námořníků však zůstaly nevyužity. Oděská bolševická organizace byla oslabena rozsáhlým zatýkáním a navíc nebyla jednotná. Menševici se stavěli proti ozbrojenému povstání a odrazovali dělníky a námořníky od útočného boje. Carská vláda vyslala k potlačení povstání na Potěmkinu celé Černomořské loďstvo, avšak námořníci odmítli střítet na vzbouřeneckou loď, takže veli-

telé museli eskadru stáhnout zpět. Po jedenáctidenním bloudění po moři byl křižník Potěmkin nucen uchýlit se pro nedostatek potravin a zásob uhlí k rumunskému pobřeží a vzdát se rumunským úřadům. Většina námořníků zůstala v zahraničí. Ti, kteří se vrátili do Ruska, byli pozatýkáni a postaveni před soud.

Povstání na Potěmkinu skončilo nezdarem, avšak skutečnost, že posádka takové velké válečné lodě přešla na stranu revoluce, byla významným úspěchem v boji proti samodržaví. Lenin o významu tohoto povstání řekl, že to byl „pokus o vytvoření *jádra revoluční armády*“ (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 342). — 29

- ³ *Proletarij* — ilegální bolševický týdeník, ústřední orgán SDDSR. Vznikl na základě usnesení III. sjezdu strany. Plénum ústředního výboru strany jmenovalo 27. dubna (10. května) 1905 odpovědným redaktorem týdeníku Lenina. *Proletarij* vycházel od 14. (27.) května do 12. (25.) listopadu 1905 v Ženevě. Vyšlo 26 čísel. *Proletarij* pokračoval v linii staré leninské *Jiskry* a v tradicích bolševického listu *Vperjod*.

Lenin napsal pro tento týdeník asi 90 článků a poznámek. Tyto články určovaly politický profil listu, jeho ideologickou náplň a bolševickou orientaci. Lenin vykonal jako šéfredaktor listu obrovský kus práce. Díky jeho redakční činnosti byly uveřejňované materiály vysoce zásadové, stranické, byly v nich přesně a jasně formulovány závažné teoretické problémy a vysvětlovány otázky revolučního hnutí.

Stálými spolupracovníky redakce byli V. V. Vorovskij, A. V. Lunačarskij a M. S. Olminskij. Významně se na práci redakce podíleli N. K. Krupská, V. M. Veličkinová a V. A. Karpinskij. *Proletarij* udržoval těsné spojení s dělnickým hnutím v Rusku, uveřejňoval články a poznámky dělníků, kteří se přímo účastnili revolučního hnutí. Shromažďování příspěvků z místních organizací a jejich přepravu do Ženevy organizovali V. D. Bonč-Brujevič, S. I. Gusev a A. I. Uljanovová-Jelizarovová. Písemný styk s místními organizacemi a čtenáři obstarávaly N. K. Krupská a L. A. Fotijejová.

Proletarij pohotově reagoval na všechny významné události v ruském i mezinárodním dělnickém hnutí a vedl nekompromisní boj proti menševikům a jiným oportunistickým a revizionistickým živlům.

Proletarij energicky propagoval usnesení III. sjezdu strany a významně se zasloužil o organizační a ideologické semknutí bolševiků. Byl to jediný orgán sociální demokracie Ruska, který důsledně obhajoval revoluční marxismus a řešil všechny stěžejní

otázky rozvíjející se revoluce v Rusku. Proletarij všestranně ob-
jasňoval události z roku 1905 a burcoval široké masy pracujících
do boje za vítězství revoluce.

Proletarij měl velký vliv na místní sociálně demokratické orga-
nizace. Některé Leninovy články v něm uveřejněné byly přetisko-
vány v místním bolševickém tisku a vydávaly se jako samostatné
letáky.

Brzy po Leninově odjezdu do Ruska začátkem listopadu 1905
se přestal Proletarij vydávat. Poslední dvě čísla (25. a 26.) vyšla
za redakce Vorovského, ale i do nich napsal Lenin několik článků,
které byly uveřejněny už po jeho odjezdu ze Ženevy. — 29

- 4 *Socialisté-revolucionáři* (eseři) — maloburžoazní strana v Rusku.
Vznikla na přelomu let 1901 a 1902 sloučením různých narodnic-
kých skupin a kroužků (Svaz socialistů-revolucionářů, Strana
socialistů-revolucionářů aj.). Jejím oficiálním orgánem se stal list
Revoljucionnaja Rossija (1900—1905) a časopis Věstnik ruské
revolucii (1901—1905). Eseři ignorovali třídní rozdíly mezi pro-
letariátem a drobnými vlastníky, zastírali třídní diferenciaci
a rozpory uvnitř rolnictva a popírali vedoucí úlohu proletariátu
v revoluci. Názory eserů byly eklektickou směsicí narodnických
a revizionistických idejí. Jak řekl Lenin, eseři se pokoušeli „trhliny
v narodnické ideologii vyspravit záplatami módní oportunistické
,kritiky‘ marxismu“ (tento svazek, s. 308). Taktika individuálního
teroru, kterou eseři propagovali jako hlavní metodu boje proti
samoděržaví, značně poškozovala revoluční hnutí a ztěžovala
organizování mas k revolučnímu boji.

Agrární program eserů požadoval odstranění soukromého
vlastnictví půdy a její předání občinám podle „principu prá-
ce“ a rovného užívání půdy a předpokládal rozvoj družstevnictví.
V tomto programu, který se eseři pokoušeli prezentovat jako
program „socializace půdy“, nebylo nic socialistického. Lenin
při analýze tohoto programu poukazoval na to, že zachování
zbožní výroby a soukromého hospodaření na společné půdě neod-
straňuje nadvládu kapitálu, nezbavuje pracující rolníky vykořisťo-
vání a bídy; za kapitalismu nemohou zachránit drobné rolníky
ani družstva, neboť slouží k obohacování vesnické buržoazie.
Zároveň Lenin konstatoval, že požadavky rovného užívání půdy
nejsou sice požadavky socialistickými, historicky však měly pro-
gresivní, revolučně demokratický charakter, neboť byly namířeny
proti reakčnímu statkářskému vlastnictví půdy.

Bolševická strana odhalovala pokusy eserů vydávat se za socia-
listy, houževnatě s nimi bojovala o vliv na rolnictvo a poukazovala

na škodlivost jejich taktiky individuálního teroru pro dělnické hnutí. Zároveň však bolševici uzavírali s esery za určitých podmínek dočasné dohody v boji proti carismu.

Třídní nescjnorodost rolnictva byla příčinou politické a ideové nepevnosti a organizační nejednotnosti eserské strany, příčinou jejího neustálého kolísání mezi liberální buržoazií a proletariátem. Už za první ruské revoluce se od eserské strany odštěpilo pravé křídlo a vytvořilo legální Lidovou socialistickou stranu práce (enesové), která měla názorově blízko ke kadetům, levé křídlo vytvořilo poloanarchistický svaz maximalistů. Za stolypinské reakce prožívala eserská strana hlubokou ideovou a organizační krizi. Za první světové války se dostala většina eserů na pozice sociálšovinismu.

Po únorové revoluci 1917 byli eseři spolu s menševiky a kadety hlavní oporou kontrarevoluční buržoazně statkářské prozatímní vlády. Předáci strany (Kerenskij, Avksentjev a Černov) se stali členy vlády. Eserská strana odmítla podpořit rolníky požadující likvidaci statkářského pozemkového vlastnictví a prosazovala jeho zachování; eserští ministři v prozatímní vládě vysílali trestné výpravy proti rolníkům, kteří zabírali statkářskou půdu.

Koncem listopadu 1917 vytvořilo levé křídlo eserů samostatnou stranu levých eserů. Ve snaze udržet si vliv na rolnictvo uznali leví eseři oficiálně sovětskou moc a uzavřeli s bolševiky dohodu. Brzy však začali proti sovětské moci bojovat.

V letech zahraniční vojenské intervence a občanské války vyvíjeli eseři podvatrnou činnost, aktivně podporovali interventy a bělogvardějce, účastnili se kontrarevolučního spiknutí a organizovali teroristické útoky na představitele sovětského státu a komunistické strany. Po skončení občanské války pokračovali v nepřátelské činnosti proti sovětskému státu doma i v tábore bělogvardějské emigrace. — 29

⁶ *Osvobožděnjje* — čtrnáctideník; vycházel v zahraničí od 18. června (1. července) 1902 do 5. (18.) října 1905 za redakce P. B. Struveho. Byl orgánem ruské liberální buržoazie a prosazoval umírněný monarchistický liberalismus. V roce 1903 se kolem časopisu zformoval a v lednu 1904 se oficiálně ustavil Svaz osvobození; existoval do října 1905. Osvobožděnovci spolu s konstitucionalisty v zemstvech vytvořili jádro konstitučně demokratické (kadetské) strany, která vznikla v říjnu 1905 jako vedoucí strana liberálně monarchistické buržoazie v Rusku. — 31

⁶ *III. sjezd SDDSR* svolaný bolševiky se konal v Londýně 12.—27.

dubna (25. dubna—10. května) 1905. Menševici odmítli se ho zúčastnit a svolali do Ženevy svou vlastní konferenci.

Na sjezdu bylo přítomno 38 delegátů: 24 s hlasem rozhodujícím a 14 s poradním. Rozhodující hlas měli delegáti z 21 výborů SDDSR (petrohradský, moskevský, tverský, rižský, severní, tulský, nižněnovgorodský, uralský, samarský, saratovský, voroněžský, nikolajevský, oděský, poleský, severozápadní, kurský, orelský výbor a Kavkazský svaz, sdružující výbory bakuský, batumský, imeretisko-megrelský a tifliský). Lenina delegoval oděský výbor. Mezi delegáty byli V. V. Vorovskij, R. S. Zemljačková, N. K. Krupská, A. A. Bogdanov, A. V. Lunačarskij, M. M. Litvinov, M. G. Čchakaja aj. Předsedou sjezdu byl zvolen Lenin.

Sjezd projednal hlavní otázky rozvíjející se revoluce v Rusku a stanovil úkoly proletariátu a jeho strany. Na sjezdu byly projednány tyto otázky: zpráva organizačního výboru, ozbrojené povstání, postoj k politice vlády před převratem, otázka prozatímní revoluční vlády, vztah k rolnickému hnutí, stanovy strany, postoj k odštěpené části SDDSR, k národním sociálně demokratickým organizacím a k liberálům, praktické dohody s esery, otázky propagandy a agitace, zpráva ústředního výboru, zprávy delegátů místních výborů a jiné.

Ke všem hlavním otázkám projednávaným na sjezdu napsal Lenin návrhy rezolucí. Na sjezdu přednesl referát o účasti sociální demokracie v prozatímní revoluční vládě a referát k rezoluci o podpoře rolnického hnutí, dále hovořil o ozbrojeném povstání, o stanovisku k taktice vlády před převratem, o vztazích mezi dělníky a inteligencí v sociálně demokratických organizacích, o stanovách strany, vyjádřil se ke zprávě o činnosti ústředního výboru a k jiným otázkám. Sjezd vypracoval strategický plán strany v buržoazně demokratické revoluci. Podle tohoto plánu měl být vůdcem revoluce proletariát, který měl izolovat buržoazii a ve svazku s rolnictvem bojovat za vítězství revoluce — za svržení samoděržaví a nastolení demokratické republiky, za odstranění všech pozůstatků nevolnictví. Na základě tohoto strategického plánu stanovil sjezd taktickou linii strany. Za hlavní a neodkladný úkol strany označil přípravu ozbrojeného povstání. Upozornil, že po vítězství ozbrojeného povstání lidu je třeba ustavit prozatímní revoluční vládu, která by potlačila odpor kontrarevoluce, splnila minimální program SDDSR a připravila podmínky pro přechod k socialistické revoluci.

Sjezd pozměnil stanovy strany. Schválil Leninovu formulaci prvního článku stanov týkajícího se členství ve straně, odstranil systém dvou ústředí ve straně (ústředního výboru a ústředního

tiskového orgánu), vytvořil jediné řídicí stranické centrum — ústřední výbor — a přesně vymezil jeho práva a jeho vztah k místním výborům.

Sjezd odsoudil činnost menševiků, jejich oportunismus v organizačních a taktických otázkách. Protože Jiskra, které se zmocnili menševici, zaujala oportunistické stanovisko, uložil III. sjezd SDDSR ústřednímu výboru, aby zajistil vydávání nového ústředního orgánu — listu Proletarij. Jeho redaktorem byl na plenárním zasedání ÚV 27. dubna (10. května) 1905 jmenován Lenin.

III. sjezd měl veliký historický význam jako první bolševický sjezd. Dal straně a dělnické třídě program boje za vítězství demokratické revoluce. O průběhu a významu III. sjezdu strany viz Leninův článek Třetí sjezd (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 230—237). Sjezdová usnesení zdůvodnil Lenin v knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci (tento svazek, s. 25—154). — 31

⁷ Jde o *menševickou Jiskru*. Na II. sjezdu strany byla schválena redakce ústředního orgánu strany ve složení V. I. Lenin, G. V. Plechanov a L. Martov. Menševik Martov však v rozporu s usnesením sjezdu odmítl pracovat v redakci bez dosavadních menševických redaktorů (P. B. Axelroda, A. N. Potresova a V. I. Zasuličové), které II. sjezd ne zvolil. A tak 46.—51. číslo Jiskry vyšlo za Leninovy a Plechanovy redakce. Plechanov se brzy přiklonil k menševikům a žádal, aby do redakce byli přijati dřívější menševičtí redaktori, které sjezd odmítl. S tím Lenin nemohl souhlasit a 19. října (1. listopadu) 1903 z redakce Jiskry odešel. Byl kooptován do ústředního výboru a odtud pak vedl boj proti oportunistickým menševikům. 52. číslo Jiskry redigoval Plechanov sám a 13. (26.) listopadu 1903 kooptoval svévolně do redakce Jiskry její bývalé menševické redaktory Axelroda, Potresova a Zasuličovou, čímž porušil usnesení II. sjezdu. Od 52. čísla přestala být Jiskra bojovým orgánem revolučního marxismu. Menševici z ní udělali orgán bojující proti marxismu, proti straně, změnili ji v tribunu oportunismu. Nová, menševická Jiskra podkopávala samy základy strany: požadavek, aby byla závazně plněna stranická usnesení, byl označován za „byrokratismus“ a „formalismus“, podřízení menšiny většině se chápalo jako „příliš mechanické“ potlačování vůle a svobody člena strany, stranická kázeň byla pohrdavě nazývána „nevolečností“. Menševici táhli stranu zpět, k organizační roztržitosti a nekázi, ke kroužkaření a příštípkaření. — 31

⁸ Ženevská konference menševiků se konala v dubnu 1905 současně

s III. sjezdem SDDSR. Protože se jí zúčastnili delegáti pouze z 9 výborů, prohlásili ji menševici za konferenci stranických pracovníků.

Usnesení konference dokazovala, že menševikům nešlo o další rozvíjení revoluce, že odmítali hegemonii proletariátu v revoluci a politiku spojenectví proletariátu s rolnictvem. Za vedoucí sílu buržoazně demokratické revoluce považovali liberální buržoazii, která měla po vítězství revoluce převzít moc. Menševici popírali nutnost prozatímní revoluční vlády a účast představitelů sociální demokracie v této vládě. V usneseních týkajících se ozbrojeného povstání neukládala jejich konference proletariátu praktické úkoly spjaté s povstáním. Menševici se domnívali, že proletářská strana se nemusí podílet na přípravě povstání, protože by to mohlo buržoazii odradit. Konference se vyslovila proti účasti sociální demokracie v prozatímní revoluční vládě; požadavek vytvářet revoluční rolnické výbory, jež by zabíraly statkářskou půdu, vůbec nevznesla a řešení otázky pozemkového vlastnictví přenechala budoucímu ústavodárnému shromáždění. Konference zrušila stanovy strany^[18] schválené na II. sjezdu SDDSR. Její usnesení k organizační otázce vracela stranu zpátky od II. sjezdu k organizační roztržičnosti a kroužkaření. Ženevská konference dosvědčovala, že menševici se dali cestou ideového i organizačního odzbrojování dělnické třídy, její výchovy v duchu reformismu a přízpusobování se taktice liberální buržoazie a stali se šířiteli buržoazního vlivu na dělnickou třídu. Lenin o taktice menševiků prohlásil, že její podstatou je, „zrada revoluce a přeměna proletariátu v ubohého nohsleda buržoazních tříd“ (tento svazek, s. 107). V článku Třetí krok zpět (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 325—335), v díle Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci a v předmluvě k brožuře Dělníci o rozkolu ve straně (tento svazek, s. 25—154, 182—188) i v jiných svých pracích odhalil oportunistický charakter usnesení ženevské konference a podrobil je zdrcující kritice. — 31

⁹ *Bulyginova komise* — zvláštní poradní orgán, vytvořený podle carova reskriptu z 18. února (3. března) 1905. Jejím předsedou byl ministr vnitra A. G. Bulygin a jejími členy velkostatkáři a představitelé reakční šlechty. Měla připravit zákon o svolání Státní dumy, přičemž hlavní důraz jak v reskriptu, tak i v carském manifestu, který byl uveřejněn současně, se kladl na neporušitelnost dosavadních zákonů a všestranné upevnění carského absolutismu.

Po mnoha poradách v Petěrhofu, konaných za carova předsednictví, byl 6. (19.) srpna vyhlášen carův manifest — zákon o zřízení Státní dumy a ustanovení o volbách do tohoto orgánu. Volební

právo do této dumy se poskytovalo pouze statkářům, kapitalistům a malému počtu rolníků s vlastním domem. Ze 412 poslaneckých míst stanovených zákonem bylo rolníkům přiděleno pouze 51 míst. Státní дума neměla právo schvalovat žádné zákony a mohla jenom projednávat některé otázky jako carův poradní orgán. Lenin charakterizoval Bulyginovu dumu slovy, že je „nestoudným paskvilem ‚lidového zastupitelského orgánu‘“ (tento svazek, s. 206).

Bolševici vyzývali dělníky a rolníky k aktivnímu bojkotu Bulyginovy dumy a soustředili celou agitační kampaň na hesla ozbrojeného povstání, revoluční armády a prozatímní revoluční vlády. Menševici připouštěli možnost účasti na volbách do dumy a vyslovovali se pro spolupráci s liberální buržoazií.

Kampaně za bojkot Bulyginovy dumy využili bolševici k mobilizaci všech revolučních sil, k organizování masových politických stávek a k přípravě ozbrojeného povstání. Volby do Bulyginovy dumy se nakonec nekonaly, takže vládě se nepodařilo ji svolat: zdvihající se revoluční vlna a říjnová politická stávka ji smetly. O Bulyginově dumě viz Leninovy články Kupčení s ústavou (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 86–90), Bojkot Bulyginovy dumy a povstání, „Jednota cara s lidem a lidu s carem“, Ve vleku monarchistické buržoazie, nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva? aj. (tento svazek, s. 189–197, 203–211, 219–231). —32

¹⁰ *Konstitučně demokratická strana* — hlavní buržoazní strana v Rusku (kadeti). Vznikla v říjnu 1905 a tvořili ji představitelé liberální buržoazie, činitelé zemstev z řad statkářů a příslušníci buržoazní inteligence. Význačnými činiteli kadetů byli P. N. Miljukov, S. A. Muromcev, V. A. Maklakov, A. I. Šingarjov, P. B. Struce, F. I. Rodičev aj. Aby oklamali široké vrstvy pracujících, říkali si kadeti neprávem Strana svobody lidu, avšak ve skutečnosti jejich požadavky končily u konstituční monarchie. Za svůj hlavní úkol považovali boj proti revolučnímu hnutí a šlo jim o to, aby se podíleli na moci společně s carem a feudálními statkáři. Za první světové války aktivně podporovali expanzivní zahraniční politiku carské vlády. V únorové buržoazně demokratické revoluci se pokoušeli zachránit monarchii. V buržoazní prozatímní vládě prosazovali protilidovou kontrarevoluční politiku vyhovující zájmům amerických, anglických a francouzských imperialistů. Po Říjnové revoluci se stali nesmiřitelnými nepřáteli sovětské moci a zúčastnili se všech ozbrojených kontrarevolučních akcí a intervenčních tažení. Po porážce interventů a bělogvardějců pokračovali ve své kontrarevoluční činnosti v emigraci. — 32

¹¹ *Millerandismus* — oportunistický směr v sociální demokracii, nazvaný podle francouzského sociálreformisty Étienna Alexandra Milleranda, který roku 1899 vstoupil do reakční buržoazní francouzské vlády a stal se ministrem obchodu. Millerandův vstup do buržoazní vlády byl výrazným projevem politiky třídní spolupráce oportunistických sociálně demokratických předáků s buržoazií, znamenal odmítnutí revolučního boje a zradu zájmů pracujících tříd. Lenin charakterizoval millerandismus jako revizionismus a renegátství a ukázal, že sociálreformisté se v buržoazních vládách nutně dostávají do role nastrčených figur sloužících kapitalistům jako zástěrka, jako nástroj klamání mas. — 41

¹² *Neue Rheinische Zeitung* — deník; vycházel za Marxovy redakce v Kolíně nad Rýnem od 1. června 1848 do 19. května 1849. Členy redakce byli B. Engels, W. Wolff, G. Weerth, F. Wolf, E. Dronke, F. Freiligrath a H. Bürgers.

Tento bojový orgán proletářského křídla demokracie vychovával lidové masy a vyzýval je k boji proti kontrarevoluci. Úvodníky, v nichž zaujímal list stanovisko k nejdůležitějším otázkám evropské revoluce, psali zpravidla Marx a Engels.

Rozhodný a nesmiřitelný postoj listu *Neue Rheinische Zeitung*, jeho bojový internacionalismus, politická odhalení, která se v něm objevovala a byla namířena proti pruské vládě a místním kolínským úřadům, měly už od prvních měsíců jeho existence za následek nejen štvání ze strany feudálně monarchického a liberálně buržoazního tisku, ale i pronásledování ze strany vlády, zejména po kontrarevolučním převratu v Prusku.

Přes všechno pronásledování a policejní represálie list *Neue Rheinische Zeitung* statečně hájil zájmy revoluční demokracie, zájmy proletariátu. V květnu 1849, kdy kontrarevoluce zahájila generální ofenzívu, využila pruská vláda toho, že Marxovi nebyla udělena pruská státní příslušnost, a vypověděla ho z pruského území. Marxovo vypovězení a represálie proti jiným redaktorům *Neue Rheinische Zeitung* vedly k tomu, že list přestal vycházet. Poslední, 301. číslo, které bylo vytištěno červeně, vyšlo 19. května 1849. V svolání na rozloučenou redaktoři listu prohlásili, že „jejich posledním slovem vždy a všude bude osvobození dělnické třídy“.

— 45

¹³ *Social-demokrat* — menševický list, vycházel gruzínsky v Tiflisu od 7. (20.) dubna do 13. (26.) listopadu 1905. Celkem vyšlo 6 čísel. Řídil jej vůdce gruzínských menševiků N. Žordanija. Článek Zemský sněm a naše taktika byl otištěn v 1. čísle tohoto listu ze

7. (20.) dubna 1905 a jeho autorem byl N. Žordanija. Lenin tento článek kriticky rozebral v sedmé kapitole Dvou taktik sociální demokracie v demokratické revoluci (tento svazek, s. 73—77). — 47

¹⁴ „Šipovou“ ústavou nazývá Lenin návrh na státní uspořádání, který vypracoval umírněný liberál D. N. Šipov, představitel pravého křídla zemstevních činitelů. Šipov ve snaze zabrzdit revoluci a zároveň přimět carskou vládu k jistým ústupkům ve prospěch zemstev navrhoval, aby byl vytvořen poradní zastupitelský orgán. Touto machinací chtěli umírnění liberálové oklamat lid, zachovat monarchii a zároveň pro sebe získat některá politická práva. — 49

¹⁵ *Russkaja starina* — historický měsíčník, který založil M. I. Semevskij. Vycházel v Petrohradě v letech 1870—1918. *Russkaja starina* věnovala velkou pozornost otiskování vzpomínek, deníků, zápisků a korespondence ruských státníků a představitelů ruské kultury a uveřejňovala i různý jiný dokumentární materiál. — 54

¹⁶ Jde o Marxovy Teze o Feuerbachovi^[345] (K. Marx-B. Engels, Spisy 3, Praha 1962, s. 17—19). — 55

¹⁷ *Ruskije vědomosti* — list, který tlumočil názory umírněné liberální inteligence. Vycházel v Moskvě od roku 1863. V 80. a 90. letech do něj přispívali demokratičtí spisovatelé (V. G. Korolenko, M. J. Saltykov-Ščedrin, G. I. Uspenskij aj.); byly v něm uveřejňovány práce liberálních narodníků. Od roku 1905 byl orgánem pravého křídla kadetské strany. Lenin konstatoval, že *Ruskije vědomosti* svérázně spojovaly „pravicové kadetství s příchutí narodnictví“ (Spisy 19, Praha 1959, s. 127). Roku 1918 byly *Ruskije vědomosti* zároveň s jinými kontrarevolučními listy zastaveny. — 62

¹⁸ *Syn otěčestva* — deník liberálního zaměření. Vycházel v Petrohradě v letech 1856—1900 a od 18. listopadu (1. prosince) 1904. Přispívali do něho osvobožděnovci a narodníci různých odstínů. Od 15. (28.) listopadu 1905 byl *Syn otěčestva* orgánem eserské strany. Dne 2. (15.) prosince 1905 byl zastaven. — 62

¹⁹ *Naša žizň* — deník liberálního zaměření. Vycházel s přestávkami od 6. (19.) listopadu 1904 do 11. (24.) července 1906 v Petrohradě. — 62

²⁰ *Naši dni* — deník liberálního zaměření. Vycházel v Petrohradě od

18. (31.) prosince 1904 do 5. (18.) února 1905. Dne 7. (20.) prosince 1905 bylo jeho vydávání obnoveno, vyšla však pouze dvě čísla. — 62

²¹ Viz K. Marx - B. Engels, Manifest Komunistické strany [³³⁵], Spisy 4, Praha 1958, s. 462. — 62

²² „Člověk ve futrále“ — postava ze stejnojmenné povídky [²⁸¹] A. P. Čechova. V literatuře se tohoto výrazu používá k označení zkostnatělých lidí vzdálených životu, kteří mají strach ze všeho nového. — 64

²³ Lenin se odvolává na knihu Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle, Herausgegeben von Franz Mehring, Band III, Stuttgart 1902, S. 211 [Z literární pozůstalosti Karla Marxe, Bedřicha Engelse a Ferdinanda Lassalla, vydal Franz Mehring], viz K. Marx - B. Engels, Spisy 6, Praha 1959, s. 132. — 70

²⁴ Jde o přijetí delegace zemstevních činitelů carem Mikulášem II. dne 6. (19.) června 1905; tato delegace byla zvolena na poradě představitelů zemstevních správ a městských dum za účasti maršálků šlechty; porada se konala v Moskvě ve dnech 24.—25. května (6.—7. června) 1905. Delegace odevzdala carovi petici, v níž žádala svolání zástupců lidu, kteří by v dohodě s carem vytvořili „obnovené státní zřízení“. Petice nepožadovala ani všeobecné, přímé a rovné volební právo s tajným hlasováním, ani záruky svobody voleb. Zrádnou úlohu buržoazie, která se za zády lidu chtěla domluvit s carem, osvětlil Lenin v článkách První kroky buržoazní zrady a „Revolucionáři“ v bílých rukavičkách (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 303—309, 310—314). — 70

²⁵ Jde o rezoluci [¹⁵⁰] A. N. Potresova (Starověra) o postoji k liberálům, schválenou na II. sjezdu SDDSR. Lenin zkritizoval tuto rezoluci také v článku Dělnická a buržoazní demokracie (Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 181—191). — 71

²⁶ Jde o námořní bitvu u ostrova Cušimy ve dnech 14.—15. (27.—28.) května 1905 za rusko-japonské války. Bitva skončila porážkou ruského loďstva. — 73

²⁷ Výrazu „parlamentní kreténismus“, který se u Lenina často vyskytuje, používali Marx a Engels. Engels napsal, že „parlamentní kretc-

nismus“ je nevléčitelná nemoc, choroba, „která své nešťastné oběti prostupuje vznešeným přesvědčením, že celý svět, jeho minulost i budoucnost jsou řízeny a určovány většinou hlasů právě v tom zastupitelském sboru, jenž má tu čest počítat je mezi své členy“ (K. Marx-B. Engels, Spisy 8, Praha 1960, s. 113). Lenin užíval tohoto výrazu pro označení oportunistů, kteří se domnívali, že parlamentní systém je všemohoucí a parlamentní činnost že je za všech okolností jedinou a hlavní formou politického boje. — 76

- ²⁸ Jde o neshody, k nimž došlo při projednávání návrhu agrárního programu [802] na sjezdu Sociálně demokratické strany Německa, který se konal ve dnech 6.—12. října 1895 (podle nového kalendáře) ve Vratislavi. Tento návrh obsahoval závažné chyby, jmenovitě se v něm projevovala tendence přeměnit proletářskou stranu ve stranu „všelidovou“. Kromě oportunistů hájili tento návrh také August Bebel a Wilhelm Liebknecht. Karl Kautsky, Clara Zetkinová a řada jiných sociálních demokratů podrobila návrh na sjezdu ostré kritice. Sjezd tak většinou hlasů (158 proti 63) návrh agrárního programu, předložený komisí, zamítl. — 78

- ²⁹ *Jiskra* — první celoruský ilegální marxistický list, který v roce 1900 založil V. I. Lenin; list měl rozhodující podíl na budování revoluční marxistické strany dělnické třídy.

První číslo leninské *Jiskry* vyšlo v prosinci 1900 v Lipsku, další čísla vycházela v Mnichově, od července 1902 v Londýně a od jara 1903 v Ženevě. Při vydávání *Jiskry* (organizování tajné tiskárny, opatření písmen azbuky apod.) značně pomáhali němečtí sociální demokraté C. Zetkinová, A. Braun a jiní, dále polský revolucionář J. Marchlewski, který tehdy žil v Mnichově, a jeden z vedoucích činitelů britské Sociálně demokratické federace Harry Quelch.

Členy redakce *Jiskry* byli V. I. Lenin, G. V. Plechanov, L. Martov, P. B. Axelrod, A. N. Potresov a V. I. Zasuličová. Tajemnicí redakce byla zpočátku I. G. Smidovičová-Lemanová a od jara 1901 N. K. Krupská, která také vedla veškerou korespondenci *Jiskry* se sociálně demokratickými organizacemi v Rusku.

Středem pozornosti *Jiskry* byly otázky revolučního boje proletariátu a všech pracujících v Rusku proti carskému samoděržaví. Velkou pozornost věnovala také nejdůležitějším událostem mezinárodního života, hlavně v mezinárodním dělnickém hnutí. Lenin byl fakticky hlavním redaktorem *Jiskry*, stál v jejím čele, psal články o všech základních otázkách výstavby strany a třídního boje ruského proletariátu.

Jiskra se stala centrem, kolem něhož se sjednocovaly všech-

ny síly strany a kde se soustřeďovaly a vychovávaly stranické kádry. V mnoha ruských městech (v Petrohradě, Moskvě, Samaře i jinde) vznikly skupiny a výbory SDDSR pracující v duchu leninské Jiskry. V lednu 1902 byla na sjezdu jiskrovců v Samaře založena ruská organizace Jiskry. Jiskrovské organizace vznikaly a pracovaly pod přímým vedením Leninových žáků a spolubojovníků I. V. Babuškina, N. E. Baumana, S. I. Guseva, M. I. Kalinina, P. A. Krasikova, G. M. Kržižanovského, F. V. Lengnika, P. N. Lepešinského, I. I. Radčenko a jiných.

Z Lenina podnětu a za jeho přímé účasti vypracovala redakce Jiskry návrh programu strany (byl uveřejněn 1. června 1902 ve 21. čísle Jiskry) a připravila II. sjezd SDDSR, který se konal 17. (30.) července — 10. (23.) srpna 1903. Ještě před svoláním sjezdu se většina místních sociálně demokratických organizací v Rusku připojila k Jiskře, schválila její taktiku, program a organizační plán a uznala ji za svůj řídicí orgán. Ve zvláštním usnesení sjezd zdůraznil mimořádnou úlohu Jiskry v boji o stranu a prohlásil ji za ústřední orgán SDDSR.

Brzy po II. sjezdu strany se za Plechanovy podpory zmocnili Jiskry menševici. Od 52. čísla přestala být Jiskra bojovým revolučně marxistickým orgánem (viz poznámku 7). — 79

³⁰ *Rabočeje dělo* — časopis ekonomistů, neperiodický orgán Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí. Vycházel od dubna 1899 do února 1902 za redakce B. N. Kričevského, P. F. Těplova (Sibirjaka), V. P. Ivanšina a později i A. S. Martynova. Celkem vyšlo 12 čísel (devět sešitů). Redakce časopisu byla zahraničním centrem ekonomistů (rabočedělovců). *Rabočeje dělo* podporovalo bernsteinovské heslo „svobody kritiky“ marxismu, zastávalo oportunistické stanovisko v otázkách taktiky a organizačních úkolů ruské sociální demokracie, popíralo revoluční možnosti rolnictva apod. Rabočedělovci propagovali oportunistické ideje o podřízenosti politického boje proletariátu hospodářskému boji, poddávali se živelnosti dělnického hnutí a popírali vedoucí úlohu strany. *Rabočeje dělo* podporovalo orgán zjevných ekonomistů, časopis *Rabočaja mysl*. Na II. sjezdu SDDSR představovali rabočedělovci krajně pravicové, oportunistické křídlo strany. — 83

³¹ Jde o brožuru L. Naděždina (pseudonym J. O. Zelenského), nazvanou *Předvečer revoluce*. Neperiodický přehled teoretických a taktických otázek^[55]. Brožura vyšla roku 1901. Lenin ji podrobil, ostré kritice ve své knize *Co dělat?* (Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 17–203). — 83

³² *Frankfurter Zeitung* — deník, orgán německých velkoburziánů. Vycházel ve Frankfurtu nad Mohanem v letech 1856—1943. Znovu začal vycházet v roce 1949 pod názvem *Frankfurter Allgemeine Zeitung*; je mluvčím západoněmeckých monopolistů. — 86

³³ Jde o Leninovy články Sociální demokracie a prozatímní revoluční vláda^[100] a Revoluční demokratická diktatura proletariátu a rolnictva^[96], uveřejněné ve 13. a 14. čísle bolševického listu *Vperjod* (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 21—39, 43—51). — 92

³⁴ Lenin má na mysli program londýnské skupiny blanquistů, bývalých členů Pařížské komuny, který byl uveřejněn roku 1874 (viz Engelsův článek *Emigrantská literatura. II. Program blanquistic- kých emigrantů Komuny*^[312]; K. Marx-B. Engels, Spisy 18, Praha 1966, s. 548—554).

Blanquisté — přívrženci vynikajícího revolucionáře a významného představitele francouzského utopického komunismu Louise Augusta Blanquiho (1805—1881). Podle Leninovy charakteristiky blanquisté očekávali, že „lidstvo bude vysvobozeno z námezdního otroctví nikoli cestou třídního boje proletariátu, nýbrž cestou spiknutí malé menšiny intelektuálů“ (srov. Spisy 10, Praha 1954, s. 390). Přezírali spojení s masami a činnost revoluční strany nahrazovali akcemi tajné skupiny spiklenců, organizovanými bez ohledu na to, zda konkrétní situace umožňovala vítězství povstání. — 93

³⁵ *Erfurtský program*^[364] Sociálně demokratické strany Německa byl schválen v říjnu 1891 na sjezdu v Erfurtu. Ve srovnání s gothajským programem z roku 1875 znamenal krok vpřed. Vycházel z marxistického učení o nevyhnutelném zániku kapitalistického výrobního způsobu a jeho nahrazení socialistickým výrobním způsobem a zdůrazňoval, že dělnická třída musí vést politický boj, že strana je organizátorkou tohoto boje apod. Nicméně i erfurtský program měl řadu chyb. Engels podrobil návrh erfurtského programu zevrubné kritice (viz Ke kritice návrhu sociálně demokratického programu z roku 1891. K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 267—282). Byla to v podstatě kritika oportunistu celé II. internacionály, jejímž stranám sloužil erfurtský program za vzor. Vedení německé sociální demokracie však zatajilo členům strany Engelsovu kritiku, takže se k jeho velmi závažným připomínkám při vypracovávání definitivního znění programu nepřihlédlo. Erfurtský program mlčky přešel diktaturu proletariátu, což Lenin

považoval za jeho hlavní nedostatek, za zbabělý ústupek oportunistu. — 98

³⁶ Poznámku k 10. kapitole knihy *Dvě taktiky sociální demokracie* v demokratické revoluci Lenin napsal na zvláštní lístky v průběhu práce na knize. K rukopisu poznámky připsal: „Zařadit do 10. kapitoly“. V prvním vydání knihy nebyla tato poznámka otištěna a nebyla pojata ani do jejího vydání ve sborníku *Za 12 let*, který vyšel roku 1907. Poprvé byla uvedená poznámka uveřejněna roku 1926 v publikaci *Leninskij sbornik V*. Ve 4. ruském vydání *Leninových spisů* (jemuž odpovídá 1. české vydání *Spisů*) byla poznámka podle Leninova označení zařazena do závěru 10. kapitoly. V tomto svazku je poznámka zařazena obdobně. — 99

³⁷ Viz K. Marx - B. Engels, *Spisy* 22, Praha 1967, s. 492—495. — 99

³⁸ V 3. čísle listu *Proletarij* byl otištěn Leninův článek *O prozatímní revoluční vládě, stať druhá* (*Sebrané spisy* 10, Praha 1980, s. 258 až 265). Cituje se v něm Engelsův článek *Bakuninovci při práci*. Pamětní spis o povstání ve Španělsku v létě 1873, který obsahuje kritiku rezoluce bakuninovců, o níž se Lenin zmiňuje (viz K. Marx - B. Engels, *Spisy* 18, Praha 1966, s. 494—511). — 106

³⁹ *Credo* — vyznání víry, program, výklad světového názoru. Pod tímto názvem vešel ve známost dokument, s nímž roku 1899 vystoupila skupina ekonomistů. Jeho autory byli J. D. Kuskovová a S. N. Prokopovič, kteří se později stali členy kadetské strany a po Říjnové revoluci jako bělogvardějci emigrovali do ciziny. V *Cedu* byly vyloženy oportunistické názory ekonomistů, kteří popírali samostatnou politickou úlohu proletariátu a nezbytnost politické strany dělnické třídy. Ekonomisté se domnívali, že politický boj je věcí liberální buržoazie. Úkoly a rozvoj dělnického hnutí omezovali pouze na hospodářský boj proti zaměstnavatelům a vládě za zlepšení pracovních a životních podmínek v rámci buržoazní společnosti. Šíření těchto oportunistických idejí bylo velmi nebezpečné, neboť mohlo mít za následek, že se proletariát stane pouhým politickým přívěskem buržoazie.

Když Lenin, který žil tehdy ve vyhnanství v Šušenském, v minusinském okruhu Jenisejské gubernie, dostal v srpnu 1899 z Petrohradu prostřednictvím své sestry A. I. Uljanovové-Jelizarovové zmíněný dokument do rukou, ihned se proti ekonomistům rázně postavil: napsal *Protest ruských sociálních demokratů* (*Sebrané spisy* 4, Praha 1980, s. 175—188). Návrh *Protestu* proti *Cedu*

ruských bernsteinců byl pak projednán na schůzce sedmnácti sociálně demokratických vyhnanců v minusinském okruhu ve vesnici Jermakovskoje (kde si odbývali vyhnanství A. A. Vanějev, P. N. Lepešinskij, M. A. Silvin aj.). Protest jednomyslně schválili a podepsali V. I. Lenin, N. K. Krupská, V. V. Starkov, A. M. Starokovová, G. M. Kržižanovskij, Z. P. Kržižanovská-Něvzorovová, F. V. Lengnik, J. V. Baramzin, A. A. Vanějev, D. V. Vanějevová, M. A. Silvin, V. K. Kurnatovskij, P. N. Lepešinskij, O. B. Lepešinská, petrohradští dělníci O. A. Engberg, A. S. Šapovalov a N. N. Panin. K Protestu se připojili také I. L. Promiňski, M. D. Jefimov, Čekalskij a Kovaljevskij, kteří nebyli na schůzce přítomni, a vyhnanecská kolonie v Turuchansku (L. Martov aj.). Proti Credu ekonomistů se též postavila kolonie sedmnácti sociálně demokratických vyhnanců v Orlově ve Vjatecké gubernii (V. V. Vorovskij, N. E. Bauman, A. N. Potresov aj.).

Protest sehrál obrovskou úlohu v boji proti ekonomistům a velmi významně přispěl k rozvoji marxistického myšlení a k vybudování marxistické strany v Rusku. — 108

- ⁴⁰ *Rabočaja mysl* — list ekonomistů; vycházel od října 1897 do prosince 1902. Celkem vyšlo 16 čísel. První dvě čísla byla rozmnožena na mimeografu v Petrohradě, 3.—11. číslo vyšlo v Berlíně, 12.—15. číslo ve Varšavě; také poslední, 16. číslo vyšlo v zahraničí. List redigoval K. M. Tachtarjov aj.

Lenin kritizoval názory listu *Rabočaja mysl* jakožto ruskou odrůdu mezinárodního oportunistu v článku Zpětný směr v ruské sociální demokracii (Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 250—281), v knize Co dělat? (Sebrané spisy 6, Praha 1981, s. 17—203) a v článkách uveřejňovaných v *Jiskře*. — 108

- ⁴¹ Jde o Marxův výrok, obsažený v jeho práci Úvod ke kritice Hegelovy filozofie práva (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 1, Praha 1961, s. 408). — 108

- ⁴² *L'Humanité* — deník, který roku 1904 založil Jean Jaurès jako orgán Francouzské socialistické strany. Roku 1905 uvítal tento list začínající revoluci v Rusku a tlumočil solidaritu francouzského lidu „s ruským národem, uskutečňujícím svůj rok 1789“. Redakce listu organizovala sbírku ve prospěch ruské revoluce. Za první světové války byl list v rukou nejpravicejšího křídla Francouzské socialistické strany a zastával šovinistické stanovisko. Roku 1918 se šéfredaktorem listu stal významný činitel francouzského a mezinárodního hnutí Marcel Cachin. V letech 1918—1920 bojoval

list proti imperialistické politice francouzské vlády, která vyslala svá vojska proti sovětské zemi. V prosinci roku 1920, kdy v Tours došlo k rozkolu Francouzské socialistické strany a kdy byla vytvořena Komunistická strana Francie (tak se nazývala Francouzská komunistická strana v letech 1920—1943), stal se list jejím ústředním orgánem. Na počátku druhé světové války, v srpnu 1939, francouzská vláda L'Humanité zakázala a vydávání muselo být přeneseno do ilegality. Za okupace Francie hitlerovskými vojsky (1940—1944) vycházel list ilegálně a sehrál mimořádnou úlohu v boji za osvobození Francie od fašistických vetřelců. V poválečném období L'Humanité vytrvale bojuje za upevnění národní nezávislosti země, za akční jednotu dělnické třídy, za upevnění míru a přátelství mezi národy, za demokracii a sociální pokrok. — 110

⁴³ Jde o účast Louise Eugèna Varlina, významného činitele francouzského dělnického hnutí a I. internacionály, v radě Pařížské komuny v roce 1871. — 121

⁴⁴ Jde o *II. sjezd SDDSR*, který se konal ve dnech 17. (30.) července až 10. (23.) srpna 1903. Prvních 13 zasedání probíhalo v Bruselu. Protože však sjezd sledovala policie, byl přeložen do Londýna.

Sjezd připravila Jiskra, která pod Leninovým vedením vykonala obrovskou práci pro sjednocení ruských sociálních demokratů v duchu zásad revolučního marxismu.

Na sjezdu bylo přítomno 43 delegátů s rozhodujícím hlasem, kteří zastupovali 26 organizací (skupinu Osvobození práce, organizaci Jiskry, zahraniční a ústřední výbor Bundu, Zahraniční ligu ruské revoluční sociální demokracie, Svaz ruských sociálních demokratů v zahraničí a 20 ruských sociálně demokratických výborů a svazů). Protože někteří delegáti měli po dvou hlasech, bylo na sjezdu celkem 51 rozhodujících hlasů. Složení sjezdu bylo nestejnorodé. Kromě stoupců Jiskry se ho zúčastnili její odpůrci a rovněž nestálé, kolísavé živly.

Nejdůležitějšími úkoly sjezdu bylo schválení programu a stanov strany a volba jejich vedoucích orgánů. Lenin a jeho stoupců zahájili na sjezdu energický boj proti oportunistům.

V diskusi oportunisté ostře napadli návrh programu strany, který vypracovala redakce Jiskry, zejména tezi o nutnosti nastolit diktaturu proletariátu a agrární část programu. Sjezd odrazil pokusy oportunistů vnést změny do jiskrovského návrhu programu v duchu programů západoevropských sociálně demokratických stran a jednomyslně (při jedné abstenci) schválil program strany,

v němž byly zformulovány jak nejbližší úkoly proletariátu v nadcházející buržoazně demokratické revoluci (minimální program), tak i úkoly počítající s vítězstvím socialistické revoluce a s nastolením diktatury proletariátu (maximální program). Poprvé od Marxovy a Engelsovy smrti byl v mezinárodním dělnickém hnutí schválen revoluční program, v němž byl Leninovou zásluhou za hlavní úkol strany dělnické třídy označen boj za diktaturu proletariátu.

Při projednávání stanov strany se rozpoutal boj o organizační zásady výstavby strany. Lenin a jeho stoupenci usilovali o vytvoření bojové revoluční strany dělnické třídy a považovali za nezbytné, aby sjezd schválil takové stanovy, které by ztížily vstup do strany všem nestálým a kolísavým žvlům. Proto bylo v Leninově formulaci prvního článku stanov členství ve straně vázáno nejen na uznání programu a hmotnou podporu strany, ale i na osobní účast v jedné ze stranických organizací. Martov předložil sjezdu svou formulaci prvního článku, která vázala členství ve straně kromě uznání programu a hmotné podpory strany jen na pravidelnou osobní pomoc straně pod vedením některé její organizace. Martovovu formulaci, která usnadňovala vstup do strany všem nepevným žvlům, podpořili na sjezdu nejen protijiskrovci a „bláto“ („střed“), ale i „měkkí“ (nepevní) jiskrovci, takže ji sjezd nepatrnou většinou hlasů schválil. V podstatě však sjezd schválil stanovy v tom znění, jak je vypracoval Lenin. Sjezd schválil řadu rezolucí k otázkám taktiky.

Na sjezdu došlo k rozkolu mezi důslednými stoupenci jiskrovského směru (leninovci) a „měkkými“ jiskrovci (martovovci). Stoupenci leninského zaměření získali ve volbách do ústředních stranických orgánů většinu (bolšinstvo) a začali si říkat bolševici, zatímco oportunisté, kteří se ocitli v menšině, byli nazýváni menševiky.

Sjezd měl nesmírný význam pro rozvoj dělnického hnutí v Rusku. Skoncoval s přištipkařením a kroužkařením v sociálně demokratickém hnutí a položil základy marxistické revoluční strany v Rusku — bolševické strany. Lenin napsal: „Bolševismus jako směr politického myšlení a jako politická strana existuje od roku 1903“ (Spisy 31, Praha 1955, s. 18). II. sjezd SDDSR založil proletářskou stranu nového typu, která se stala vzorem pro revoluční marxisty všech zemí, a stal se historickým mezníkem v mezinárodním dělnickém hnutí. — 122

⁴⁵ Jde o „stanovy“^[153] schválené ženevskou menševickou konferencí z roku 1905. Leninova kritika těchto „stanov“ je též obsažena v jeho článku Třetí krok zpět (Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 325–335)

a v Předmluvě k brožuře *Dělníci o rozkolu ve straně* (tento svazek, s. 182—188). — 123

⁴⁶ Viz K. Marx - B. Engels, *Spisy* 7, Praha 1959, s. 107. — 126

⁴⁷ *Hirschovsko-dunckerovské odbory* — reformistické odborové organizace v Německu, které v roce 1868 založili představitelé buržoazní pokrokařské strany Max Hirsch a Franz Duncker. Organizátoři těchto odborů prosazovali „harmonii“ zájmů práce a kapitálu a považovali za přípustné, aby do odborů byli vedle dělníků přijímáni také kapitalisté. Popírali rovněž účelnost stávkového boje. Tvrdili, že dělníci se mohou zbavit útlaku kapitálu v rámci kapitalistické společnosti za pomoci zákonodárné činnosti buržoazního státu a za pomoci odborové organizace; hlavní úkol odborů spatřovali v urovnávání sporů mezi dělníky a podnikateli a ve shromažďování peněžních prostředků. Odmitavý postoj ke stávkám činilo z hirschovsko-dunckerovských odborů stávkokazecké organizace; jejich činnost se omezovala hlavně na zakládání svépomocných pokladen a kulturně osvětových organizací. Hirschovsko-dunckerovské odbory, které existovaly do května 1933, nepředstavovaly v německém dělnickém hnutí přes veškeré úsilí buržoazie a podporu vládních orgánů nikdy významnou sílu. V roce 1933 vstoupili oportunističtí činitelé hirschovsko-dunckerovských odborů do fašistické „fronty práce“. — 133

⁴⁸ *Rassvět* — legální liberální deník; vycházel v Petrohradě od 1. (14.) března do 29. listopadu (12. prosince) 1905. — 134

⁴⁹ Engelsův článek *Bakuninovci při práci. Pamětní spis o povstání ve Španělsku v létě 1873* byl přeložen do ruštiny za Leninovy redakce a vyšel jako brožura roku 1905 nákladem ústředního výboru SDDSR v Ženevě a potom znovu roku 1906 v Petrohradě (viz K. Marx - B. Engels, *Spisy* 18, Praha 1966, s. 494—511).

Provolání ústředního výboru ke Svazu komunistů, jež napsali Marx a Engels v březnu 1850, bylo uveřejněno rusky^[11] roku 1906 v příloze k Marxově brožuře *Odhalení o kolínském procesu proti komunistům*, kterou vydalo nakladatelství Molot v Petrohradě (text *Provolání* viz K. Marx - B. Engels, *Spisy* 7, Praha 1959, s. 273 až 283). — 136

⁵⁰ *Zarja* — marxistický časopis pro vědu a politiku; v letech 1901 až 1902 jej vydávala legálně ve Stuttgartu redakce *Jiskry*. Celkem vyšla čtyři čísla (tři sešity): 1. číslo v dubnu 1901 (fakticky 23. břez-

na podle nového kalendáře), dvojčíslo 2/3 v prosinci 1901 a 4. číslo v srpnu 1902. Úkoly časopisu byly stanoveny v Návrhu prohlášení redakce listu Jiskra a časopisu Zarja, který napsal Lenin v Rusku (viz Sebrané spisy 4, Praha 1980, s. 327–337). V roce 1902, když v redakci vznikly rozpory a konflikty, Plechanov navrhl, aby Zarja byla od Jiskry oddělena s tím, že sám se ujme redigování časopisu Zarja. Návrh však nebyl přijat, a tak zůstala redakce obou orgánů po celou dobu společná.

Zarja kritizovala mezinárodní i ruský revizionismus a hájila teoretické zásady marxismu. Byly v ní uveřejněny některé Leninovy a Plechanovy práce. — 138

- ⁵¹ Další text, od slov „Zneužívání slov je v politice běžným jevem“ až po odstavec začínající slovy „Jak jsme již ukázali“, nebyl pojat ani do knižního vydání Dvou taktik sociální demokracie v demokratické revoluci z roku 1905, ani do sborníku Za dvanáct let z roku 1907, v němž byla tato Leninova práce přetištěna. Poprvé byl uvedený text uveřejněn v Pravdě č. 112 z 22. dubna 1940. Ve čtvrtém ruském vydání Leninových spisů (jemuž odpovídá první české vydání) byl otištěn podle rukopisu a v témž znění je přetištěn i v pátém ruském vydání. — 141
- ⁵² Viz K. Marx - B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 349–402. — 141
- ⁵³ *Moskovskije vědomosti* — nejstarší ruské noviny, které vydávala od roku 1756 moskevská univerzita zprvu jako nevelký list. V letech 1863–1887, kdy je redigoval a vydával zapřísáhlý reakcionář a šovinista M. N. Katkov, se staly orgánem monarchistů a nacionalistů, mluvčím nejreakčnějších vrstev statkářů a duchovenstva. Od roku 1905 byly jedním z hlavních orgánů černosotňovců. Vycházely až do Říjnové revoluce 1917. — 142
- ⁵⁴ Lenin se tu odvolává na úvod Franze Mehringa ke sborníku *Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle, Herausgegeben von Franz Mehring, Band III*, Stuttgart 1902, s. 53 [Z literární pozůstalosti Karla Marxe, Bedřicha Engelse a Ferdinanda Lassalla, vydal Franz Mehring]. O něco dál, na s. 150–151 tohoto svazku, cituje Lenin též Mehringův úvod (tamtéž, s. 81–82). — 144
- ⁵⁵ K. Marx, Krize a kontrarevoluce (srov. K. Marx - B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 438). — 145

- ⁵⁶ Srov. K. Marx-B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 57. (V německém originálu je na rozdíl od Lenina uvedeno pouze „vlády“, nikoli „německé vlády“. *Čes. red.*) — 145
- ⁵⁷ Srov. K. Marx - B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 58. — 146
- ⁵⁸ Lenin cituje Engelsův článek Frankfurtské shromáždění (srov. K. Marx - B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 30). Engelsovo autorství tohoto článku bylo zjištěno až při přípravě 5. svazku druhého ruského vydání Spisů Marxe a Engelse. — 146
- ⁵⁹ B. Engels, Berlínské debaty o revoluci (srov. K. Marx - B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 82—83). — 147
- ⁶⁰ K. Marx, Návrh zákona o zrušení feudálních břemen (srov. K. Marx-B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 310—311). — 149
- ⁶¹ *Orgán kolínského Dělnického spolku* se nejdříve jmenoval *Zeitung des Arbeiter-Vereines zu Köln* s podtitulkem *Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit*. Tyto noviny vycházely od dubna do října 1848 za redakce členů Svazu komunistů, zpočátku Andrease Gottschalka a od července Josefa Molla. Celkem vyšlo 40 čísel. Noviny přinášely zprávy o činnosti kolínského Dělnického spolku a jiných dělnických organizací v Porýní. Po zastavení těchto novin obnovil kolínský Dělnický spolek 26. října vydávání svého orgánu pod názvem *Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit*. S malou přestávkou pak vycházely pod tímto názvem do 24. června 1849. Vyšlo 32 čísel. — 150
- ⁶² Srov. K. Marx - B. Engels, Spisy 6, Praha 1959, s. 433, 602, 603, 608—609. — 151
- ⁶³ *Svaz komunistů* — první mezinárodní organizace revolučního proletariátu, která existovala od začátku června 1847 do 17. listopadu 1852. Svaz komunistů vznikl ze Svazu spravedlivých, který založili dělníci a řemeslníci v polovině 30. let 19. století a který působil ilegálně v různých evropských zemích. Činitelé Svazu spravedlivých se přesvědčili o správnosti Marxových a Engelsových názorů a začátkem roku 1847 je požádali, aby vstoupili do Svazu, pomohli ho reorganizovat a vypracovali pro něj program. Marx a Engels s tím souhlasili.
- Začátkem června 1847 se konal v Londýně kongres Svazu spravedlivých, který vešel do dějin jako I. sjezd Svazu komunistů. Sjezd, jehož se zúčastnil Engels, vycházel ze zásad Marxovy a Engel-

sovy revoluční teorie. V nových stanovách, na kterých Engels aktivně spolupracoval, byly jasně vytyčeny konečné cíle komunistického hnutí a vyškrtnuty články, jež dodávaly organizaci konspirativní charakter; organizace byla postavena na demokratický základ. Definitivně byly stanovy schváleny na II. sjezdu Svazu komunistů, který se konal v Londýně ve dnech 29. listopadu až 8. prosince 1847 a jehož se zúčastnili Marx s Engelsem. Sjezd je pověřil vypracováním manifestu, který byl pak uveřejněn v únoru 1848 a stal se všeobecně známým pod názvem Manifest Komunistické strany. V období buržoazně demokratických revolucí v letech 1848—1849 ve Francii a v Německu se mnozí činitelé Svazu komunistů zúčastnili bojů dělnické třídy. Dne 17. listopadu 1852, záhy po kolínském procesu proti komunistům, Svaz na Marxův návrh oznámil, že zastavuje svou činnost.

Svaz komunistů měl velký historický význam jako škola proletářských revolucionářů, jako zárodek proletářské strany a předchůdce Mezinárodního dělnického sdružení (I. internacionály). — 152

⁶⁴ Jde o článek G. V. Plechanova *Je to možné?*^[176], otištěný v 381. čísle listu *Tovarišč* z 26. září (9. října) 1907.

Tovarišč — buržoazní deník; vycházel v Petrohradě od 15. (28.) března 1906 do 30. prosince 1907 (12. ledna 1908). Formálně nebyl tento list orgánem žádné strany, ale fakticky byl mluvčím levých kadetů. Úzce s ním spolupracovali S. N. Prokopovič a J. D. Kuskovová, ale přispívali do něj také menševici. — 153

⁶⁵ B. Engels, *K dějinám Svazu komunistů* (K. Marx- B. Engels, *Spisy* 21, Praha 1967, s. 251). — 153

⁶⁶ Článek *Pařížská komuna a úkoly demokratické diktatury*^[108] byl uveřejněn v 8. čísle listu *Proletarij* 17. (4.) července 1905. Podával se v něm historický přehled o činnosti Pařížské komuny a o složení její vlády, v níž byli vedle představitelů drobné buržoazie i dělníci socialisté, významní činitelé dělnického hnutí. Byl zaměřen proti taktické linii menševiků, kteří odmítali účast sociálních demokratů v prozatímní revoluční vládě. Autorem článku byl A. N. Lunačarskij. Lenin článek zredigoval, změnil jeho titul, přeformuloval četná místa v textu a napsal závěr. — 155

⁶⁷ Článek *Revoluce učí* byl ve všech ruských vydáních Leninových spisů přetiskován podle 9. čísla listu *Proletarij* z 26. (13.) července 1905, kde vyšel poprvé. Teprve v pátém ruském vydání byl otištěn

podle původního, zachovaného rukopisu, jehož první část byla při uveřejnění v novinách na několika místech vyznačených v rukopisu tužkou zkrácena. — 156

- ⁶⁸ Jde o Engelsův výrok v jeho práci *Může Evropa odzbrojit?* (K. Marx - B. Engels, Spisy 22, Praha 1967, s. 447). — 157
- ⁶⁹ Leninem zmíněný článek V. S. — V. Severceva (V. V. Filatova) o vojenských poučeních z povstání, věnovaný povstání na křižníku Potěmkin, byl uveřejněn v 8. čísle listu *Proletarij* 17. (4.) července 1905 pod titulem *Kníže Potěmkin Tavridský*^[246]. — 158
- ⁷⁰ Lenin má na mysli Engelsův článek *Emigrantská literatura. II. Program blanquistických emigrantů Komuny* (K. Marx - B. Engels, Spisy 18, Praha 1966, s. 550), v němž jsou uvedena slova z Heinovy básně *Disputace ze sbírky Hebrejské melodie*. Lenin si Heinova slova z uvedeného Engelsova článku vypsal a poznamenal si k nim: „Zrovna jako ušité na martovovce!“ (Leninskij sbornik XVI, s. 127). — 167
- ⁷¹ *Byro výborů většiny* (BVV) — organizační centrum bolševiků pro přípravu III. sjezdu SDDSR, jež bylo vytvořeno z Leninova podnětu koncem roku 1904. Strana prožívala v tomto období těžkou krizi. Menševici se zmocnili ústředních stranických institucí, prováděli dezorganizační činnost v místních stranických organizacích a rozvraceli akční jednotu dělnické třídy. Revoluční situace v zemi však právě v této době vyžadovala semknutí všech sil strany a sjednocení proletariátu v boji. Vzniklá situace bezpodmínečně vyžadovala, aby byl svolán nový, třetí sjezd strany. Avšak ústřední stranické instituce, jež byly v rukou menševiků, se všemožně snažily tomu zabránit. Bolševici vedení Leninem zahájili proto boj za svolání sjezdu. Významnou úlohu při tom sehrála porada 22 bolševiků svolaná z Leninova podnětu v srpnu 1904 do Ženevy. Na této poradě byla schválena Leninova výzva Straně, jež se pro bolševiky stala bojovým programem za svolání III. sjezdu. Od září do prosince roku 1904 se v Rusku konaly tři oblastní konference bolševických výborů: jižní, kavkazská a severní. Na těchto konferencích se zformovalo byro výborů většiny. Jeho členy se stali V. I. Lenin, R. S. Zemljačková, S. I. Gusev, M. N. Ljadov, M. M. Litvinov aj. Byro výborů většiny v čele s Leninem pak rozvinulo praktickou činnost pro přípravu III. sjezdu SDDSR. — 169

- ⁷² *Poslední zpráva* — bulletin zahraničního výboru Bundu; vycházel v letech 1901—1906 v Londýně a v Ženevě. — 170
- ⁷³ *Sjezd průmyslníků a obchodníků* se konal v Moskvě ve dnech 4.—6. (17.—19.) července 1905. Vyslovil se pro účast v Bulyginově dumā a za svůj hlavní úkol si vytkl zabrzdit další rozmach revoluce. V rezoluci sjezdu se zdůrazňovala nezbytnost nastolit v zemi „pevný právní řád“. — 172
- ⁷⁴ *Svaz svazů* — politická organizace liberální buržoazní inteligence. Byl založen v květnu 1905 v Moskvě na prvním sjezdu zástupců 14 zájmových a politických svazů, sdružujících advokáty, spisovatele, lékaře, učitele, agronomy, kancelářské pracovníky, účetní aj. Svaz vznesl požadavek svolat ústavodárné shromáždění na základě všeobecného volebního práva. Lenin poukazoval na to, že zájmové svazy inteligence a Svaz svazů jsou politické organizace liberální buržoazie. „Všeobecně vzato jsou to svazy, které tvoří jádro takzvané konstitučně demokratické, tj. buržoazně liberální strany“ (tento svazek, s. 288).
- Otázka vztahu k Bulyginově dumā se projednávala na třetím sjezdu Svazu svazů, který se konal ve dnech 1.—3. (14.—16.) července 1905 ve Finsku. Většinou sjezdu (9 svazů) bylo schváleno usnesení bojkotovat Bulyginovu dumu. Po sjezdu se však na schůzích a sjezdech jednotlivých svazů projevil ostře protichůdné názory na tuto otázku, jež vedly k tomu, že Svaz svazů nakonec usnesení schválené sjezdem odvolal a vyslovil se pro účast ve volbách do dумы. Koncem roku 1906 se Svaz rozpadl. — 172
- ⁷⁵ *Sjezd zástupců zemstev a měst* se konal v Moskvě ve dnech 6.—8. (19.—21.) července 1905; zúčastnilo se ho 216 delegátů. Otázku bojkotu Bulyginovy dумы ponechal sjezd otevřenou. Tento postoj liberálů k jednomu ze základních problémů politického života země jim umožňoval lavírovat mezi samoděržavím a revolučním lidem. — 173
- ⁷⁶ *Slovo* — buržoazní deník; vycházel v letech 1903—1909 v Petrohradě. Zpočátku byl orgánem pravicových činitelů v zemstvech, od listopadu 1905 se stal orgánem strany okťabristů. V červenci 1906 bylo vydávání listu zastaveno, avšak 19. listopadu (2. prosince) téhož roku začal vycházet znovu jako orgán konstitučně monarchistické strany „pokojné obnovy“, jež se v podstatě ničím nelišila od okťabristů. — 173

- ⁷⁷ *The Times* — deník; byl založen roku 1785 v Londýně; jeden z významných konzervativních listů britské buržoazie. — 173
- ⁷⁸ Odložit něco *ad Kalendas Graecas* (doslova „na řecké kalendy“) — latinské rčení, jehož autorem je údajně římský císař Augustus. Slovem kalendy označovali staří Římané první den v měsíci. U Řeků se však takové označení nevyskytovalo a rčení „odložit na řecké kalendy“ mělo tudíž ironický smysl a znamenalo: odložit věc na neurčito, nikdy ji neuskutečnit, zmařit ji. — 176
- ⁷⁹ *Le Matin* — francouzský buržoazní deník; byl založen v roce 1884. Poslední číslo vyšlo v srpnu 1944. — 179
- ⁸⁰ *Le Temps* — konzervativní deník; vycházel v Paříži v letech 1861 až 1942. Vyjadřoval zájmy francouzských vládnoucích kruhů a byl de facto oficiálním orgánem ministerstva zahraničních věcí. — 180
- ⁸¹ Brožura *Dělníci o rozkolu ve straně* vyšla v Ženevě v srpnu 1905 a obsahovala tyto dokumenty: předmluvu redakce listu Proletarij, kterou napsal Lenin; dopis všem soudruhům uvědoměným dělníkům s podpisem Dělník, jeden z mnohých. Dopis Dělníka byl otištěn ve 105. čísle menševické Jiskry zároveň s odpovědí redakce tohoto listu. Tuto odpověď kritizuje Lenin ve své předmluvě k brožuře. Do brožury byl též zařazen otevřený dopis ÚV SDDSR organizační komisi, kterou si menševici zvolili na ženevské konferenci. Otevřený dopis byl uveřejněn v 11. čísle listu Proletarij z 9. srpna (27. července) 1905 a ústřední výbor v něm navrhoval, aby byla zahájena jednání o sjednocení strany na základě usnesení III. sjezdu SDDSR a jím schválených stanov. V dopisu se konstatovalo, že toto sjednocení by posílilo stranu pro boj s nepřáteli proletariátu a upevnilo její spojení s širokými proletářskými masami. Sjednocení byly věnovány tři porady představitelů ÚV SDDSR a menševické organizační komise. O výsledcích těchto jednání informovaly Letučije listky, jež vydával ÚV SDDSR v Petrohradě. Porady ukázaly, že menševici dávají přednost rozkolnické politice a že všemožně maří sjednocování strany. — 182
- ⁸² Lenin má na mysli neperiodický Dněvník social-demokrata, který v Ženevě vydával (s velkými přestávkami) od března 1905 do dubna 1912 G. V. Plechanov. Celkem vyšlo 16 čísel. V roce 1916 začal tento orgán znovu vycházet v Petrohradě, ale vyšlo pouze jedno číslo. V prvních osmi číslech (1905—1906) zastával Plechanov krajně pravicové, menševické, oportunistické názory, hájil

politiku bloku sociální demokracie s liberální buržoazií, odmítal spojenectví proletariátu s rolnictvem a odsuzoval prosincové ozbrojené povstání. V letech 1909—1912 psal Plechanov v 9.—16. čísle proti menševikům likvidátorům, kteří usilovali o likvidaci ilegálních stranických organizací, v hlavních otázkách taktiky však naclále setrval na menševických stanoviscích. První číslo z roku 1916 jasně vyjadřovalo Plechanovovy sociálšovinistické názory. Lenin Plechanova ostře kritizoval pro jeho oportunismus a ústup od revolučního marxismu. — 187

⁸³ *Konference zahraničních organizací SDDSR* (zástupců bolševiků i menševiků) působících v jižním Německu se konala v létě 1905. Rezoluce konference poukazovala na nezbytnost svolat sjednocovací sjezd strany, který by učinil rozhodnutí v otázce sjednocení s odštěpenou částí strany (s menševiky). Rezoluci otisklo 12. číslo listu *Proletarij* s redakční poznámkou, kterou napsal Lenin. Otevřený dopis ÚV SDDSR organizační komisi, o němž se Lenin zmiňuje, nebyl uveřejněn ve 12., nýbrž v 11. čísle listu *Proletarij* z 9. srpna (27. července) 1905. — 198

⁸¹ Brožuru P. Nikolajeva *Revoluce v Rusku*^[132] vydal roku 1905 v Ženevě ústřední výbor SDDSR. Když Lenin upravoval rukopis brožury, napsal zároveň uvedenou poznámku o Bulyginově dumě. Poznámka byla připojena k textu, kde se pravilo: „Ministr vnitra Bulygin má v úmyslu zřídit Státní dumu...“ Kromě toho se zachoval Leninův rukopis titulního listu brožury, který uvádí tyto údaje: „P. Nikolajew. Die Revolution in Russland. SDDSR. Proletáři všech zemí, spojte se!

P. Nikolajev. Revolucija v Rossii. Izdanije CK“ (Leninskij sbornik XXVI, s. 345). — 199

⁸⁵ Článek M. N. Pokrovského *Odborově organizovaná inteligence a sociální demokraté* byl otištěn 22. (9.) srpna 1905 v 13. čísle listu *Proletarij* s podpisem „Učitel“. Pokrovskij v něm reaguje na dopis z Moskvy Osvobožďenovci se činí, jehož autorem byl V. D. Bonč-Brujevič (*Proletarij* jej otiskl v 8. čísle bez podpisu). Bonč-Brujevič v něm referoval o moskevských sjezdech „odborových“, či spíše zájmových organizací inteligence (agronomů, advokátů, novinářů aj.) a o snaze stoupců časopisu *Osvobožďenje* dostat je do svého vleku. Dopis požadoval, aby sociální demokraté, kteří se těchto sjezdů účastní, vytyčovali na nich politické požadavky odpovídající stranickému programu a v žádném případě nehlasovali ani

pro seberadikálnější politické rezoluce, pokud v nich nejsou tyto požadavky obsaženy.

M. N. Pokrovskij ve svém článku polemizoval s Bončem-Brujevičem a napsal, že se nemá přeceňovat úloha „mytických osvobožďenovců“. Jako příklad uvedl sjezd učitelů, který se konal v Moskvě a na kterém sociální demokraté přednesli své požadavky, čímž — jak se zpočátku zdálo — politicky nepřipravenou masu učitelstva poněkud odradili. Avšak za několik týdnů po sjezdu, během nichž lidé stačili „trpké pravdy“ strávit, připravilo shromáždění pedagogů v Moskvě, jehož se zúčastnily stovky učitelů a učitelek, velký triumf právě sociálním demokratům a naprostou porážku osvobožďenovcům, napsal Pokrovskij dále. Článek M. N. Pokrovského byl otištěn s redakční poznámkou, kterou napsal Lenin. — 200

⁸⁶ Tato poznámka je odpovědí na dopis „Dělníka“ z Dvinska^[32]. Autor dopisu se obrátil na redakci listu Proletarij s prosbou o odpověď na následující otázky o usneseních III. sjezdu SDDSR^[47]: „1. Jakou úlohu bude mít prozatímní vláda, bude stát řídit, nebo ho bude spravovat, anebo ani to, ani ono? 2. Za jakých podmínek je přípustná účast proletariátu v prozatímní vládě? 3. Co se rozumí agitací a propagandou ozbrojeného povstání? Nic víc? Jak chápat uvědomění mas?“ Kromě toho „Dělník“ psal, že rozkol strany je velkou překážkou v činnosti místních organizací. — 202

⁸⁷ *Russkoje dělo* — reakční týdeník; vycházel v Moskvě v letech 1886 až 1891, dále pak v letech 1905—1907 a 1909—1910. — 207

⁸⁸ *Rus* — liberální buržoazní deník; vycházel v Petrohradě od prosince 1903. Jeho vydavatelem a redaktorem byl A. A. Suvorin. Za revoluce 1905 měl list blízko ke kadetům, avšak jeho postoj byl ještě umírněnější. Dne 2. (15.) prosince 1905 byl list *Rus* zastaven. Později vycházel s přestávkami pod názvy *Rus*, *Molva*, *XX věk*, *Okno*, *Novaja Rus*. — 210

⁸⁹ Jde o rozpočtový neboli takzvaný ústavní konflikt, k němuž došlo v 60. letech minulého století mezi dolní sněmovnou pruského spojeného sněmu, v němž zasedali představitelé liberální buržoazie, a pruskou královskou vládou. Dolní sněmovna po řadu let odmítala vládě schválit rozpočet, obsahující zvýšení vojenských výdajů na posílení a reorganizaci armády, s jejíž pomocí chtěla vláda sjed-

notit Německo shora. Když se roku 1862 dostal do čela vlády Bismarck, začal vynakládat prostředky na reorganizaci armády bez souhlasu dolní sněmovny. V roce 1866, po vítězství Pruska nad Rakouskem, schválil spojený sněm zákon, jímž se Bismarckova vláda zbavovala odpovědnosti za porušení rozpočtových práv spojeného sněmu, pokud jde o vojenské výdaje. Vítězství německé armády zcela smířilo liberální buržoazii s reakční vládou jun-kerů a byrokracie. — 210

- ⁹⁰ Jde o černosotňovské pogromy a masakrování dělníků a inteligence, organizované carskými orgány. K událostem v Nižním Novgorodě došlo za generální stávky, jež začala 9. (22.) července 1905, kdy nižněnovgorodský proletariát vzpomínal památky soudruhů, kteří padli za svobodu na petrohradských ulicích o Krvavé neděli (9. ledna 1905). Dělníci, kteří se shromáždili 10. (23.) července, byli přepadeni a surově zbiti černosotňovskými bandami, kozáky a policií, přičemž zahynulo 15 osob a asi 50 bylo zraněno. V Balašově, v Saratovské gubernii, přepadli černosotňovské bandy a kozáci s vědomím gubernátora lékaře, kteří se tam sjeli na zemstevní sněm. K podobným excesům došlo i v jiných městech Ruska. Borisoglebská skupina SDDSR vydala v této souvislosti leták, jež Lenin cituje ve svém článku. Skupina zahájila sbírku peněz a zbraní k zorganizování ozbrojené sebeobrany. Také v Samaře, kde se carské orgány pilně připravovaly k zákroku proti dělníkům po vzoru Nižního Novgorodu, zorganizoval samarský výbor SDDSR skupinu sebeobrany. V letáku, který výbor vydal, se pravilo: „Chopte se zbraní! Ozbrojujte se a ozbrojujte ostatní! Sbírejte peníze na zbraně!“ Když Lenin dopsal článek Černé sotně a organizace povstání, poznamenal na rukopisu: „*Velmi spěchá!!!* Bezpodmínečně uveřejnit!“ (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS.) — 212

- ⁹¹ Míjí se článek L. Martova Na pořadu dne. O jednom revolučním receptu^[115], otištěný 29. července 1905 ve 107. čísle Jiskry. Martov si v něm tropil posměch z brožury V. Severceva (V. V. Filatova) Uplatnění taktiky a fortifikace v lidovém povstání^[247], která vyšla v Ženevě nákladem ústředního výboru SDDSR.

Výraz „*bureninovské jízlivosti*“, jehož Lenin užívá, se vztahuje k reakčnímu novináři V. P. Bureninovi, který zuřivě štvál proti představitelům všech pokrokových společenských a politických směrů. Jeho články oplývaly hrubými pomluvami a osobními útoky. Lenin používal Bureninova jména k označení neomalého způsobu polemiky. — 214

⁹² *Borba proletariata* — ilegální bolševický list, orgán Kavkazského svazu SDDSR. Byl založen na základě usnesení I. sjezdu Kavkazského svazu SDDSR. Vycházel v období od dubna—května 1903 do října 1905 a celkem vyšlo 12 čísel. Na redakci listu se přímo podíleli členové Kavkazského svazu — J. V. Stalin, M. G. Cchakaja, A. G. Culukidze, S. G. Šahumjan aj. Tiskl se v Avlabarské tiskárně v Tiflisu ve třech jazycích: gruzínsky (*Proletariatis brdzo-la*), arménsky (*Proletariati kriv*) a rusky (*Borba proletariata*). Redakce listu byla v těsném spojení s Leninem a s bolševickým zahraničním ústředím a důsledně prosazovala ideologické, organizační a taktické zásady marxistické strany. Soustavně přetiskovala Leninovy články a materiály z leninské Jiskry a později z bolševických listů *Vperjod* a *Proletarij*. *Borba proletariata* významně přispěla k ideovému a organizačnímu sjednocení bolševických organizací v Zakavkazsku. *Proletarij* přinášel v tomto listu kladné recenze a ohlasy a přetiskoval z něj rovněž některé články a zprávy dopisovatelů. — 217

⁹³ Jde o carův reskript senátu z 18. února (3. března) 1905, jímž se radě ministrů ukládala povinnost zabývat se návrhy institucí i jednotlivců „na zdokonalení státního zřízení a na zlepšení blaha lidu“. Dne 6. (19.) srpna téhož roku byl tento reskript zrušen v souvislosti s vyhlášením manifestu o zřízení Státní dumy^[100]. Podle nového výnosu se měly zmíněné otázky předkládat k předběžnému projednání Státní dumě. — 218

⁹⁴ *Arbeiter-Zeitung* — deník, ústřední orgán rakouské sociální demokracie, založený V. Adlerem roku 1889 ve Vídni. V roce 1905 se v tomto listu obráželo bojovné smýšlení rakousko-uherských dělníků i ostatních pracujících, kteří pod vlivem první ruské revoluce usilovali o zavedení všeobecného volebního práva ve své zemi. Za první světové války zaujímal list sociálšovinistické stanovisko. Lenin jej nazýval listem „vídeňských zrádců socialismu“ (Spisy 29, Praha 1962, s. 392). Roku 1934 byl list zastaven. Jeho vydávání bylo obnoveno roku 1945, kdy se stal ústředním orgánem Socialistické strany Rakouska. — 220

⁹⁵ Jde o článek P. N. Miljukova *Jít, nebo nejt do Státní dumy?*^[124], který vyšel s podpisem „S. S.“. — 223

⁹⁶ Je míněna Leninova noticka *Naši Chlestakovové*^[77], otištěná 26. (13.) července 1905 v 9. čísle listu *Proletarij*. Cituje se v ní informace poskytnutá menševickou Jiskrou francouzskému socia-

listickému listu. Jiskra v této informaci uvedla falešné, zveličené údaje o svých stoupencích mezi organizovanými dělníky (viz Leninskij sbornik XVI. s. 128–129). — 236

- ⁹⁷ Článek *Ruské finance a revoluce* byl uveřejněn 5. září (23. srpna) 1905 v 15. čísle listu *Proletarij* a líčil mimořádně těžkou finanční situaci carského Ruska. Autor s pomocí rozsáhlého faktického materiálu dokazoval nevyhnutelnost finanční katastrofy, k níž carská vláda neodvratně špěla v důsledku stále se zvyšující státní zadluženosti, obrovských vojenských výdajů, deficitního státního rozpočtu a rostoucího zbídačení lidu. „Rusko může zachránit jedině revoluce“ — zněl závěr článku, který byl uveřejněn zároveň s redakční poznámkou napsanou Leninem. V XVI. svazku publikace *Leninskij sbornik* (s. 181–182) byly pak otištěny Leninovy výpisky z anglického listu *The Times* a německého listu *Frankfurter Zeitung* o knize Rudolfa Martina, jež vyšla v Berlíně pod názvem *Budoucnost Ruska a Japonska*^[390] a jejíž obsah Lenin stručně shrnul ve své poznámce. — 237

- ⁹⁸ *Bund* (Všeobecný židovský dělnický svaz v Litvě, Polsku a Rusku) byl založen roku 1897 na ustavujícím sjezdu židovských sociálně demokratických skupin ve Vilně. Sdružoval převážně poloproletářské židovské řemeslníky ze západoruských oblastí. Na I. sjezdu SDDSR (1898) vstoupil Bund do SDDSR „jako autonomní organizace, samostatná jen v otázkách týkajících se výlučně židovského proletariátu“ (KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, I, Praha 1954, s. 11).

Bund byl nositelem nacionalismu a separatismu v dělnickém hnutí Ruska. V dubnu 1901 IV. sjezd Bundu žádal, aby byly zrušeny organizační zásady přijaté na I. sjezdu SDDSR. Sjezd ve své rezoluci prohlásil, že považuje SDDSR za federativní svazek národních organizací a že Bund může být pouze jeho federativní součástí.

Na II. sjezdu SDDSR vystoupil Bund ze strany, protože sjezd odmítl uznat jej za jediného představitele židovského proletariátu. V roce 1906 byl na základě usnesení IV. (sjednocovacího) sjezdu znovu přijat do SDDSR.

V SDDSR bundovci neustále podporovali oportunistické křídlo strany (ekonomisty, menševiky, likvidátory) a bojovali proti bolševismu a bolševikům. Proti bolševickému programovému požadavku práva národů na sebeurčení stavěl Bund požadavek kulturně národnostní autonomie. Za stolypinské reakce zaujímal Bund likvidátorské stanovisko a aktivně se podílel na vytvoření protistranického srpnového bloku. Za první světové války stáli bundovci na sociál-

šovinistických pozicích. V roce 1917 podporoval Bund kontrarevoluční prozatímní vládu a bojoval na straně nepřátel VŘSR. V letech zahraniční vojenské intervence a občanské války se bundovské vedení spojilo s kontrarevolučními silami, zatímco někteří řadoví členové začali spolupracovat se sovětskou mocí. V březnu 1921 se Bund rozpadl a část jeho členů vstoupila do KSR(b). — 254

⁹⁹ Převzato z Gogolových Bláznových zápisků^[20] (viz N. V. Gogol, Povídky, Praha 1975, s. 585). — 255

¹⁰⁰ Převzato z Turgeněvova románu Otcové a děti^[272] (viz I. S. Turgeněv, Otcové a děti, Praha 1970, s. 56). — 256

¹⁰¹ *Vossische Zeitung* — německý umírněný liberální list; vycházel v Berlíně v letech 1704—1934. — 260

¹⁰² Jde o IV. sjezd Svazu osvobození, který se konal v Moskvě koncem srpna 1905. Sjezd se usnesl založit konstitučně demokratickou stranu (kadeti). Ustavující sjezd této strany se konal v říjnu 1905 a schválil její program. — 261

¹⁰³ Jde o Třetí mezinárodní přehled. Od května do října, společné Marxovo a Engelsovo dílo napsané pro revui *Neue Rheinische Zeitung*, a Marxův spis Odhalení o kolínském procesu proti komunistům (viz K. Marx - B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 471; Spisy 8, Praha, 1960, s. 450—451). — 280

¹⁰⁴ *Liberální svazy a sociální demokracie* — Leninův doplněk v článku V. V. Vorovského, který byl otištěn 26. (13.) září 1905 pod stejným titulem v 18. čísle listu *Proletarij*. Článek reagoval na dotazy přicházející ze stranických organizací, jaké stanovisko mají zaujímat sociální demokraté k liberálním organizacím čili tzv. „odborovým“ svazům příslušníků inteligence (advokátů, inženýrů, učitelů aj.) a ke Svazu svazů, který všechny tyto organizace sdružoval, a zda by neměli sociální demokraté do těchto svazů vstupovat a bojovat v nich proti utopování třídního vědomí dělnictva. Lenin článek Vorovského redigoval a v uvedeném doplňku na tyto otázky odpověděl.

Vorovskij v závěru podotkl, že sociální demokraté do těchto organizací vstupovat nemají, neboť by to mohlo mít demoralizující vliv na masy. K této poslední větě Lenin připsal: „V období začínajícího otevřeného nástupu se musí sociální demokraté zvláště bedlivě vystříhat všeho, co by mohlo vést k takové demoralizaci,

a musí jednoznačně a jasně apelovat přímo na dělnickou třídu a vychovávat ji v přísně stranickém duchu“ (Leninskij sborník XXVI, s. 346). Tato věta byla spolu s pokračováním článku v rukopisu přeškrtnuta a Proletarij ji neotiskl. — 288

¹⁰⁵ Jde o jednoho z nejreakčnějších představitelů carského samoděržaví, o moskevského generálního gubernátora, velkoknížete Sergeje Alexandroviče Romanova (strýce cara Mikuláše II.), který byl zabit 4. (17.) února 1905 eserem I. P. Kaljajevem. — 290

¹⁰⁶ *Komise Šidlovského* byla ustavena carským výnosem z 29. ledna (11. února) 1905; jejím úkolem bylo „neodkladně zjistit příčiny nespokojenosti dělníků v Petrohradě a jeho okolí“ v souvislosti se stávkovým hnutím, které se rozšířilo po Krvavé neděli 9. ledna. Komisi vedl N. V. Šidlovskij, senátor a člen Státní rady, a jejími členy byli úředníci, ředitelé státních závodů a továrníci. Měli v ní být zastoupeni i dělníci, kteří by byli zvoleni ve dvoustupňových volbách. Bolševici však rozvinuli v souvislosti s volbami do komise rozsáhlou objasňovací akci a poukazovali na skutečné cíle carismu, který se pokoušel vytvořením této komise odvrátit dělníky od revolučního boje. Když volitelé předložili vládě své požadavky — svobodu slova, tisku, shromažďování, nedotknutelnost osoby atd., Šidlovskij 18. února (3. března) 1905 prohlásil, že těmto požadavkům nelze vyhovět. Nato většina volitelů odmítla zvolit zástupce a vydala svolání k petrohradským dělníkům, kteří je podpořili stávkou. Dne 20. února (5. března) 1905 byla komise rozpuštěna, aniž vůbec zahájila činnost. — 300

¹⁰⁷ Lenin tu připomíná Čechovovu povídku Dušinka^[280] (česky viz A. P. Čechov, *Melancholický dekameron. Z povídek Antona Pavloviče Čechova*, Praha 1964, s. 71–84). — 302

¹⁰⁸ *Dva národy* — podtitul románu Sybila anglického spisovatele B. Disraeliho, hraběte z Beaconsfieldu: *Sybil or The two nations*. — 19. stol. — 303

¹⁰⁹ *Polská socialistická strana* (PSS), (Polska Partia Socjalistyczna) — reformistická nacionalistická strana, založená v roce 1892. Vystupovala pod heslem boje za nezávislost Polska a pod vedením Piłsudského a jeho stoupenců prováděla separatistickou a nacionalistickou propagandu mezi polskými dělníky, které se snažila odvrátit od společného boje s ruskými dělníky proti samoděržaví a kapitalismu.

Po celou dobu trvání PSS vznikaly v jejích řadách pod tlakem

prostých dělníků levicové skupiny. Některé z nich se později přimkly k revolučnímu křídlu polského dělnického hnutí.

V roce 1906 se Polská socialistická strana rozštěpila na PSS-levici a na pravicovou, šovinistickou PSS-revoluční frakci. PSS-levice pod vlivem SDDSR(b) a Sociální demokracie Království polského a Litvy (SDKPaL) postupně přecházela na důsledně revoluční pozice. Za první světové války se většina členů PSS-levice hlásila k internacionalismu a v prosinci 1918 se sloučila se SDKPaL. Sloučené strany vytvořily Komunistickou dělnickou stranu Polska (od roku 1925 se nazývala Komunistická strana Polska).

Pravicová část PSS pokračovala za první světové války ve své nacionálně šovinistické politice. Na území Haliče zformovala polské legie, které potom bojovaly na straně rakousko-německého imperialismu. Po vzniku polského buržoazního státu se pravicová PSS spojila v roce 1919 s organizacemi PSS na polském území, jež bylo předtím obsazeno Německem a Rakouskem, a přijala opět název Polská socialistická strana. Získala rozhodující vliv ve vládě a zasadila se o to, aby moc přešla do rukou polské buržoazie. Soustavně prováděla protikomunistickou propagandu a podporovala agresivní politiku namířenou proti Sovětskému Rusku, politiku anexe a utlačování západní Ukrajiny a západního Běloruska. Jednotlivé skupiny PSS, které s touto politikou nesouhlasily, vstupovaly do Komunistické strany Polska.

Po fašistickém převratu Pilsudského v květnu 1926 se PSS formálně octla v parlamentní opozici. Ve skutečnosti však nikdy aktivně proti fašistickému režimu nebojovala a dál pokračovala ve své protikomunistické a protisovětské propagandě. Levicové síly PSS spolupracovaly v těch letech s polskými komunisty a v četných kampaních podporovaly taktiku jednotné fronty.

Za druhé světové války se PSS znovu rozštěpila. Její pravicová, šovinistická část přijala název Wolność, Równość, Niepodległość — WRN (Svoboda—Rovnost—Nezávislost) a vstoupila do reakční polské emigrantské „vlády“ v Londýně. Druhá, levicová část PSS, která přijala název Polští socialisté a později Dělnická strana polských socialistů, se pod vlivem Polské dělnické strany založené v roce 1942 zapojila do národní fronty boje proti hitlerovským okupantům, bojovala za osvobození Polska od fašistické poroby a usilovala o navázání přátelských styků s SSSR.

Po osvobození východní části Polska od německých okupantů a po vytvoření Polského výboru národního osvobození přijala Dělnická strana polských socialistů v roce 1944 opět název Polská socialistická strana a spolu s Polskou dělnickou stranou se podílela na budování lidově demokratického Polska. V prosinci 1948 se

obě strany sloučily a vytvořily Polskou sjednocenou dělnickou stranu (PSDS). — 308

- ¹¹⁰ Když Lenin připravoval článek Socialismus a rolnictvo, pořídil si podrobné výpisky z návrhu agrárního programu Polské socialistické strany, uveřejněného roku 1905 v časopise *Przedświt* v číslech 6—8, a vypracoval k němu své kritické poznámky (viz Leninskij sborník V, s. 391—393). Tyto poznámky se též promítly do osnovy článku Socialismus a rolnictvo (viz tento svazek, s. 436—437).

Przedświt — politický časopis, který začala vydávat v roce 1881 skupina polských socialistů. V roce 1884 se stal orgánem první polské dělnické strany Proletariat. Od roku 1892 byl časopis v rukou pravicových socialistů a nacionalistů, i když se v něm čas od času objevovaly také marxistické články. V letech 1893—1899 vycházel jako orgán Zahraněčního svazu polských socialistů (zahraněčnické organizace PSS) a v letech 1900—1905 byl teoretickým a diskusním orgánem PSS. V roce 1907 bylo vydávání časopisu obnoveno. Vycházel až do roku 1920, s přestávkami v roce 1915 a v roce 1917. Od roku 1907 byl orgánem pravicové PSS (tzv. PSS-revoluční frakce) a v letech 1918—1920 orgánem PSS. Od roku 1881 do roku 1901 vycházel zprvu v zahraničí a později v Polsku (Krakov, Varšava, Lvov). — 308

- ¹¹¹ *Šarvarky* — pracovní a povoznické povinnosti, ukládané rolníkům v Polsku ve formě nucené práce při stavbě silnic, mostů a jiných vojenských objektů nebo státních či veřejně prospěšných staveb. — 309
- ¹¹² *Novoje vremja* — deník; vycházel v Petrohradě v letech 1868—1917. Patřil různým vydavatelům a několikrát změnil svou politickou orientaci. Zpočátku byl umírněně liberální, od roku 1876, kdy se jeho vydavatelem stal A. S. Suvorin, se změnil v orgán reakčních šlechtických a byrokratických kruhů. Od roku 1905 byl orgánem černosotňovců. Po únorové buržoazně demokratické revoluci podporoval kontrarevoluční politiku buržoazní prozatímní vlády a štvál proti bolševikům. 26. října (8. listopadu) 1917 byl vojenským revolučním výborem při petrohradském sovětu zastaven. Lenin označoval *Novoje vremja* za ukázkový vzor zkorumpovaných novin. — 316
- ¹¹³ *Balalajkin* — postava z díla M. J. Saltykova-Ščedrina *Soudobá idyla, ztělesňující liberálního tlučhubu, dobrodruha a prolhaného člověka*. — 322

¹¹⁴ Pod názvem *K otázce sjednocení strany* byly 10. října (27. září) 1905 ve 20. čísle listu *Proletarij* otištěny tyto dokumenty: protokol třetí porady zástupců ústředního výboru SDDSR a organizační komise menševiků, zvolené na ženevské konferenci, a komentáře ÚV k tomuto protokolu. ÚV ve svém hodnocení postupu menševiků na této poradě a jejich požadavků konstatoval, že jejich politika z doby před III. sjezdem strany zůstává beze změny a že směřuje „k velikému zmatku a anarchii, k opravdovému rozkladu strany“. Dokumenty byly uveřejněny s redakční poznámkou, kterou napsal Lenin. — 325

¹¹⁵ *Jihoruská ustavující konference menševiků* se konala v Kyjevě v srpnu 1905. Zúčastnilo se jí 12 delegátů menševických skupin a výborů. Konference schválila tyto rezoluce: o sjednocení obou částí strany, o Státní dumě, o složení redakce *Jiskry*, o zastoupení SDDSR v mezinárodním socialistickém byru, o stanovách aj.

V článcích *Nová menševická konference* a *Poslední slovo „jiskrovské“* taktiky čili volební fraška jako nový podnět k povstání (tento svazek, s. 329–330, 376–393) podrobil Lenin usnesení konference^[293] ostré kritice. Napsal, že její rezoluce o Státní dumě „nadlouho zůstane... žalostnou připomínkou vulgarizace úkolů sociální demokracie“ (tamtéž, s. 389).

Konference schválila rezoluci o zastoupení SDDSR v mezinárodním socialistickém byru. Lenin o této rezoluci v dopisu ústřednímu výboru SDDSR z 25. září (8. října) 1905 poznamenal: „1. Je tam o mně sprostá lež. Odpovídám na to v 20. čísle listu *Proletarij*, vyjde pozítří. 2. Žádají Plechanova, aby zastupoval *jejich část strany*“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 335). V článku *Zastoupení SDDSR v mezinárodním socialistickém byru* (tento svazek, s. 331 až 333) vyložil Lenin, jaký je skutečný stav věcí ve straně, pokud jde o tuto otázku, a odhalil prolhanost menševické rezoluce. — 329

¹¹⁶ Jde o „stanovy“^[153], které v dubnu 1905 schválila ženevská konference menševiků. — 329

¹¹⁷ *Mezinárodní socialistické byro* (MSB) — stálý výkonný a informativní orgán II. internacionály. Byl vytvořen na základě usnesení pařížského kongresu II. internacionály v září 1900. Podle usnesení kongresu měli být zástupci v MSB zvolení na kongresu jednotlivými delegacemi schválení stranickou organizací každé příslušné země. Zástupcem SDDSR v MSB byl až do května 1905 G. V. Plechanov.

Po III. sjezdu SDDSR schválil ústřední výbor 7. (20.) května

1905 toto usnesení: „Ústřední výbor pověřuje soudruha Plechanova, aby zastupoval Sociálně demokratickou dělnickou stranu Ruska v mezinárodním socialistickém byru.“ Usnesení podepsali tři členové ÚV: V. I. Lenin, L. B. Krasin a D. S. Postolovskij (Leninskij sborník V, 1926, s. 292). Toto usnesení bylo přijato pod podmínkou, že Plechanov uzná závaznost závěrů III. sjezdu strany. Plechanov však tuto podmínku nepřijal. V říjnu 1905 se ústřední výbor rozhodl jmenovat zástupcem SDDSR v MSB Lenina. V dopise ústřednímu výboru SDDSR z 12. (25.) října 1905 Lenin psal: „Právě jsem dostal váš dopis o tom, že jste mě delegovali do mezinárodního byra“ (Spisy 36, Praha 1958, s. 136). Lenin v byru energicky bojoval proti oportunistu vůdci II. internacionály. MSB zaniklo v roce 1914. — 331

- 118 Kostromský výbor SDDSR byl bolševický a ve zmíněné rezoluci se postavil proti jmenování Plechanova zástupcem SDDSR v mezinárodním socialistickém byru. Rezoluce byla uveřejněna 10. října (27. září) 1905 v 20. čísle listu Proletarij. — 333
- 119 Leninova redakční poznámka *Ž diskut se členáři* uvedla v listu Proletarij výňatky z dopisu^[28], který listu poslal bolševik S. I. Gusev, tajemník oděského výboru SDDSR ve druhé polovině roku 1905. Gusev se ve svém dopise vyslovoval k taktice bolševiků v revoluci 1905, informoval o tom, jak jsou tyto otázky objasňovány mezi masami, a kritizoval usnesení ženevské konference menševiků. Lenin v odpovědi Gusevovi ze 7. (20.) září 1905 napsal, že jeho dopis zavdává podnět k diskusi mezi praktickými pracovníky a ústředním orgánem o takovýchto otázkách a že redakce hodlá část jeho dopisu otisknout. „Vcelku se s Vámi shodujeme a došli jsme ke stejným závěrům (Vaše názory korespondují s mými ve Dvou taktikách),“ psal Lenin (Srov. Spisy 34, Praha 1959, s. 327). — 334
- 120 Článek *Krvavé dny v Moskvě* je věnován politické stávce v Moskvě, která začala 19. září (2. října) 1905. První vstoupili do stávky typografové a pak se k nim připojili dělníci ostatních odvětví. Stávka byla provázena veřejnými shromážděními a demonstracemi. Na moskevských ulicích docházelo k ozbrojeným střetnutím dělníků s policií a vojskem. K dělníkům se připojili studenti. Moskevský bolševický výbor, který stávku řídil, vyzýval ve svém letáku dělníky k boji proti samodržaví a k ozbrojenému povstání. „...od stávky k ozbrojenému povstání a od povstání k vítězství — to je naše cesta, cesta dělnické třídy!“ pravilo se v letáku (Listovki bolševistskich

organizací v prvej ruskoj revoljucii 1905—1907 gg. [Letáky bolševických organizací v první ruské revoluci 1905—1907], část 2, Moskva 1956, s. 65). Lenin každodenně bedlivě sledoval průběh politické stávky v Moskvě. Svědčí o tom velké množství jeho výpisků z tisku (viz Leninskij sbornik V, s. 414—415 a XVI, s. 212 až 213). Shromážděného materiálu pak využil ve svých článcích Krvavé dny v Moskvě, Politická stávka a pouliční boje v Moskvě a Poučení z moskevských událostí. Článek Krvavé dny v Moskvě tehdy nebyl uveřejněn. Byl první variantou článku Politická stávka a pouliční boje v Moskvě, kterou Lenin napsal za dva dny po prvním článku 29. září (12. října) a který byl uveřejněn v 21. čísle listu Proletarij. O událostech v Moskvě promluvil Lenin na velkém shromáždění, jež se konalo koncem září v Ženevě.

Moskevská politická stávka byla počátkem nového rozmachu revolučního hnutí v Rusku. Sehrála významnou úlohu v přípravě celoruské říjnové politické stávky. — 335

¹²¹ Jde o dělnické hnutí v Moskevské, Vladimírské a Jaroslavské gubernii v letech 1885—1886. Mezi stávkami tohoto období zvláště vynikla svou organizovaností stávka v Morozovově továrně v Orechovu-Zujevu v lednu 1885. Stávku vedli nadaní dělníci vůdcové jako Petr Mojsenka, který byl předtím členem Severního svazu ruských dělníků, a Vasilij Volkov. Carská vláda potlačila stávku ozbrojenou silou. Asi 600 dělníků bylo vypovězeno a 33 postaveno před soud. Blíže o tom viz Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 36—38. — 335

¹²² *Ivanovsko-vozněsenská stávka* — velká politická stávka dělníků textilních továren, která začala 12. (25.) května a trvala 72 dní. Zúčastnilo se jí asi 70 000 dělníků a dělnic. Ke stávce se připojili textiláci z Šuje, Orechova-Zujeva, Kochmy aj. Stávka probíhala pod vedením ivanovsko-vozněsenské bolševické organizace, v jejímž čele byli F. A. Afanasjev a M. V. Frunze. Stávky se aktivně zúčastnili bolševičtí dělníci. Ještě před jejím zahájením se konala 9. (22.) května ilegální konference ivanovsko-vozněsenských bolševiků, již se zúčastnili také zástupci stranicky neorganizovaných dělníků ze všech továren a která projednala a schválila dělnické požadavky. Mezi nimi byl požadavek osmihodinové pracovní doby, zvýšení mezd, zrušení pokut, svoboda spolčování a organizování stávek aj. Pro řízení stávky si dělníci zvolili ze zástupců továren radu důvěrníků, jež se stala revolučním ústředím stávkujících. Bylo do ní zvoleno 151 členů, mezi nimi též 17 žen. Stávka probíhala velmi organizovaně. Hned od začátku se k projednávání otázek souvisejících se

stávkou shromažďovali na náměstí desetitisíce dělníků, a když gubernátor zakázal shromažďování ve městě, konala se shromáždění lidu za městem, na břehu řeky Talky. Projednávaly se na nich otázky týkající se hospodářského a politického postavení dělníků a bolševici tu přednášeli o úkolech dělnického hnutí.

Ke zdolání stávkujících dělníků vyslala carská vláda do Ivanova-Vozněnska vojsko. Dne 3. (16.) června bylo shromáždění dělníků krvavě rozehnáno. Krvavá akce trvala několik hodin. Řada dělníků byla zabita a mnoho jich bylo zraněno. Pronásledování však dělníky ještě více semknulo a boj pokračoval. Teprve hlad a mimořádná vyčerpanost dělníků i jejich rodin přiměla ivanovsko-vozněnskou organizaci, aby navrhla ukončení stávky.

Stávka ivanovsko-vozněnských dělníků silně ovlivnila další růst politického uvědomění dělnických mas. Její historický význam tkví v tom, že se rada důvěrníků, kterou si dělníci mezi sebou zvolili, stala v průběhu boje jedním z prvních sovětů dělnických zástupců. — 335

- ¹²³ Lenin má na mysli střelení policie do tífiských dělníků, kteří se shromáždili 29. srpna (11. září) 1905 v počtu více než 2000 osob v úřadovně městské správy, aby se zúčastnili projednávání příprav k volbám do Státní dumy. Na příkaz carských úřadů policie a vojáci obklíčili budovu, vtrhli do sálu, kde se schůze konala, a začali do dělníků bezohledně střílet a pobíjet je. Bylo zabito 60 a zraněno asi 300 osob. Na protest proti carským zločinům došlo v celém Zakavkazsku — v Tiflisu, Kutaisi, Suchumi i v jiných městech k politickým demonstracím a stávkám. Tífiský výbor SDDSR vydal leták s výzvou k ozbrojenému povstání proti carské samovládě. Proletarij ve svém 18. čísle z 26. (13.) září 1905 uveřejnil o událostech v Tiflisu zvláštní bulletin podepsaný výborem Kavkazského svazu. — 336

- ¹²⁴ *Rusko-japonská válka 1904—1905* skončila porážkou carského samodržaví. Dne 23. srpna (5. září) 1905 byla v Portsmouthu mezi Ruskem a Japonskem podepsána mírová smlouva. Na základě této smlouvy postoupila carská vláda Japonsku právo na pronájem přístavů Port Arthur a Dalnij a odevzdala mu Jihomandžuskou železnici a jižní část Sachalinu. Japonsku se přiznávalo právo výsostného vlivu v Koreji. Rusko se kromě toho zavazovalo poskytnout Japonsku rybolovné koncese u ruského pobřeží v Japonském, Ochotském a Beringově moři. Carismus si podepsáním portsmouthské mírové smlouvy chtěl uvolnit ruce k boji proti rozvíjející se revoluci ve vlastní zemi. — 340

¹²⁵ *Dopis redakce ústředního orgánu SDDSR* otiskl v září 1905 *Rabočij*, č. 2.

Rabočij — ilegální populární list vydávaný ústředním výborem SDDSR. Byl založen na základě usnesení III. sjezdu SDDSR o propagandě a agitaci. Na schůzi skupiny publicistů a propagandistů při ÚV SDDSR konané v červenci 1905 se konstatovalo, že list *Rabočij* musí být populárním orgánem, že se musí zabývat každodenní politickou problematikou a otiskovat populární články o stranickém programu, taktice a organizačních otázkách. List vycházel od srpna do října 1905 a tiskla jej ilegální tiskárna ÚV SDDSR v Moskvě. Vyšla 4 čísla; o prvním čísle napsal Lenin Krasikovovi v září 1905, že „*Rabočij* č. 1 je velmi dobrý“ (Spisy 34, Praha 1959, s. 322). V dopise M. M. Essenové doporučoval „kromě listu *Rabočij*, dnes tak užitečného, mít ještě *agitační* bulletiny..., vydávat živé, pružné, rychle reagující, stručné letáky — bulletiny, které by razily hlavní hesla a hodnotily hlavní události“ (tamtéž, s. 345). — 343

¹²⁶ Článek *Jenský sjezd Sociálně demokratické dělnické strany Německa* napsal Lenin na žádost Kavkazského svazu SDDSR pro list *Borba proletariata*, ale nedopsal jej. N. K. Krupská v dopise Kavkazskému svazu z 30. září (13. října) 1905 sdělovala: „Žádali jste, abychom vám poslali článek o jenském sjezdu, dřív jsme to nestačili, vůbec jsme na to neměli čas, a teď už je pozdě“ (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS).

Jenský sjezd německé sociální demokracie se konal ve dnech 17. až 23. září 1905 (podle nového kalendáře). Na programu sjezdu byly tyto otázky: 1. stranická organizace; 2. zpráva o činnosti vedení strany; 3. zpráva o činnosti sociálně demokratické frakce v Říšském sněmu; 4. oslavy 1. máje; 5. masová politická stávka a sociální demokracie aj. Průběh sjezdu byl ovlivněn vývojem revoluce v Rusku, což se projevilo v sjezdových usneseních. V rezoluci o masové politické stávce se konstatovalo, že rozsáhlé využití masové politické stávky je jedním z neúčinnějších bojových prostředků proletariátu. Ačkoli se toto usnesení nezmiňovalo o ozbrojeném povstání, znamenalo značný pokrok v činnosti Sociálně demokratické strany Německa. — 345

¹²⁷ *Drážďanský sjezd německé sociální demokracie* se konal ve dnech 13. až 20. září 1903 (podle nového kalendáře). Hlavní pozornost byla na sjezdu věnována taktice strany a boji proti revizionismu. Na sjezdu byly kritizovány revizionistické názory E. Bernsteina, P. Göhreho, E. Davida, W. Heina a některých jiných německých sociálních de-

mokratů. V sjezdové rezoluci schválené drtivou většinou hlasů (288 proti 11) se pravilo: „Sjezd strany co nejrozhodněji odsuzuje revizionistické snahy změnit naši starou osvědčenou taktiku, jež vychází z třídního boje a s níž jsme dosáhli četných vítězství, v tom smyslu, aby se místo dobytí politické moci svržením našich nepřátel prosazovala politika ústupků vůči současnému zřízení“ (Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Angehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903, Berlin 1903, S. 418). Schválení této rezoluce mělo určitý pozitivní význam, avšak v boji proti revizionismu neprojevil sjezd náležitou důslednost: revizionisté nebyli ze Sociálně demokratické strany Německa vyloučeni a po sjezdu dál propagovali své oportunistické názory. Po projednání otázky taktiky socialistických stran^[322] schválil rezoluci proti revizionismu amsterdamský kongres II. internacionály (srpen 1914) také, ale ani on nedospěl k důslednému závěru, že je nezbytné se s revizionisty rozzejít. — 345

- ¹²⁸ *Výjimečný zákon proti socialistům* vydala v roce 1878 Bismarckova vláda proti dělníkům a socialistickému hnutí. Zakazovaly se jim všechny organizace sociálně demokratické strany, masové dělnické organizace, dělnický tisk, zabavovala se socialistická literatura. Sociální demokraté byli pronásledováni a vypovídáni. Represálie však demokratickou stranu nezlomily, přizpůsobila svou činnost ilegálním podmínkám. V zahraničí vycházel ústřední orgán strany *Der Sozialdemokrat* a pravidelně se scházely stranické sjezdy (v letech 1880, 1883 a 1887). V Německu se rychle obnovovaly v ilegalitě sociálně demokratické organizace a skupiny, které řídil ilegální ústřední výbor. Strana zároveň široce využívala všech legálních možností k pevnějšímu spojení s širokými vrstvami lidu. Její vliv neustále rostl: počet hlasů odevzdaných pro sociální demokraty při volbách do Říšského sněmu se od roku 1878 do roku 1890 více než ztrojnásobil.

Velkou pomoc německým sociálním demokratům prokázali Marx a Engels. Roku 1890 byl výjimečný zákon proti socialistům pod tlakem narůstajícího masového dělnického hnutí zrušen. — 347

- ¹²⁹ *Kolínský sjezd německých odborů* se konal v květnu 1905. Reformističtí, oportunističtí předáci zastávali na sjezdu protisocialistickou, tradeunionistickou politiku. Vycházeli ze zásady, že odbory mají svou činnost omezit jen na hospodářský boj proti kapitálu, hájit každodenní zájmy dělnické třídy a že nemají vést politický boj. V otázce masové politické stávký se jim podařilo prosadit rezoluci, v níž se

pravilo, že sjezd odsuzuje propagování masových politických stávek a doporučuje dělníkům, aby proti podobným pokusům vystupovali. Oportunistické vedení sjezdu předložilo též rezoluci, v níž se navrhovalo, aby oslavy 1. máje byly přeneseny na večerní dobu, a to pod záminkou, aby se jich mohli zúčastnit všichni dělníci. Byl to pokus snížit mezinárodní bojový význam 1. máje. Většina sjezdu však tuto rezoluci zamítla. Oportunistické rezoluce schválené na tomto sjezdu byly ostře kritizovány v článku Pátý sjezd německých odborů^[196] uveřejněném 26. (13.) června 1905 v 5. čísle listu Proletarij. — 347

¹³⁰ Dopis redakci *Žádné klamání! Naše síla je v hlásání pravdy!* Lenin nedopsal a v listu Proletarij nebyl tento dopis otištěn. — 350

¹³¹ K. Marx, Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta ^[110] (K. Marx-B. Engels, Spisy 8, Praha 1960, s. 145). — 351

¹³² *The Economist* — britský týdeník pro ekonomiku a politiku; vychází v Londýně od roku 1843. Je to orgán průmyslové velkoburžoazie. — 356

¹³³ *Arménskou sociálně demokratickou dělnickou organizaci* („specifiky“) ustavili arménští nacionálfederalisté krátce po II. sjezdu SDDSR. Tito zastánci specifčnosti podmínek každého národa („každý národ má své specifické podmínky“) požadovali podobně jako bundovci federativní uspořádání strany, tj. rozdělení proletariátu podle národností, a prohlásili se za jediné mluvčí arménského proletariátu. V souvislosti s připravovanou konferencí sociálně demokratických organizací v Rusku v září 1905 Lenin v dopise ústřednímu výboru SDDSR napsal:

„Zvláště varuji před Arménskou sociálně demokratickou federací. Jestliže jste dali souhlas k tomu, aby se zúčastnila konference, udělali jste *osudnou* chybu, kterou musíte *stůj co stůj* napravit. Je to pár ženevských dezorganizátorů, kteří zde vydávají samé hlouposti a nemají jakékoli *závažné* styky s Kavkazem. Není to nic víc než protekční zmetek *bundovců* speciálně vymyšlený k tomu, aby živil kavkazský bundismus... Všichni kavkazští soudruzi jsou proti této smečce dezorganizujících publicistů...“ (srov. Spisy 34, Praha 1959, s. 321). — 366

¹³⁴ *Konference sociálně demokratických organizací v Rusku* se konala v Rize ve dnech 7.—9. (20.—22.) září 1905. Svolal ji ÚV SDDSR, aby vypracovala taktiku vůči Státní dumě. Zúčastnili se jí zástupci ÚV

SDDSR, organizační komise menševiků, Bundu, lotyšské sociální demokracie, sociální demokracie Polska a Litvy a Revoluční ukrajinské strany. Přes protesty menševiků schválila konference bolševickou linii aktivního bojkotu Bulyginovy dumy, odsoudila menševickou politiku účasti v této dumě a prohlásila tuto účast za zradu osvobozenického boje. Usnesení konference konstatovalo, že je nutné využít předvolební kampaně k velmi rozsáhlé agitaci v lidových masách, pořádat veřejná shromáždění, pronikat na všechny volební schůze a odhalovat skutečný ráz a cíle Bulyginovy dumy jakožto pokusu hrubě zfalšovat lidový zastupitelský orgán a upevnit tak carskou samovládu, otřesenou revolučním hnutím. Rezoluce konference otiskl 24. (11.) října 1905 Proletarij, č. 22 (viz KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 78–81). Lenin zhodnotil konferenci v článcích První bilance politického seskupení a Hysterie poražených (Spisy 9, Praha 1954, s. 395–402 a 403–405) a zároveň tu dal ráznou odpověď menševikům, kteří v Jiskře vystupovali proti schváleným usnesením. — 366

¹³⁵ *Vorwärts* — deník, ústřední orgán Sociálně demokratické strany Německa. Vycházel z rozhodnutí sjezdu strany v Halle od roku 1891 v Berlíně jako pokračování listu Berliner Volksblatt (vycházejícího od roku 1884) pod názvem Vorwärts. Berliner Volksblatt. Engels v tomto listě bojoval proti nejrůznějším projevům oportunistu. Od druhé poloviny 90. let, po Engelsově smrti, se redakce listu octla v rukou pravého křídla strany a soustavně uveřejňovala články oportunistů. Vorwärts vysvětloval tendenčně boj proti oportunistu a revizionismu v SDDSR, podporoval ekonomisty a později, po rozštěpení strany, menševiky. V období reakce uveřejňoval pomlouvačné články Trockého, aniž umožňoval Leninovi a jiným bolševikům tyto pomlavy vyvrátit a objektivně zhodnotit situaci ve straně. Za první světové války zastával Vorwärts sociálšovinistické stanovisko; po Říjnové revoluci se stal jedním z center protisovětské propagandy. Jeho vydávání bylo zastaveno v roce 1933. — 369

¹³⁶ *Social-demokrat* — orgán menševiků; vycházel v Ženevě od 1. (14.) října 1904 do 14. (27.) října 1905. Celkem vyšlo 16 čísel. Jeho hlavním redaktorem byl F. Dan. Ve 12. čísle, o němž se Lenin zmiňuje, byl otištěn článek L. Martova Revoluční samospráva občanů [¹¹⁷]. — 390

¹³⁷ Článek M. Borisova *O odborovém hnutí a úkolech sociální demokracie* otiskl Proletarij a Lenin k němu napsal redakční poznámku. Dne

8. listopadu 1905 byl článek přetištěn v 7. čísle bolševického listu *Novaja žizň*, který vycházel v Petrohradě. V článku se psalo o snahách dělnictva sdružovat se v odborech a o prvních pokusech tyto snahy realizovat. Pro sociálně demokratickou stranu jakožto organizovaný předvoj dělnické třídy, za jehož hesly jdou milióny proletářů, vyplynul z této skutečnosti úkol podporovat odborové organizace, řídit jejich činnost, provádět mezi jejich členy sociálně demokratickou agitaci a vychovávat dělníky k širokému chápání třídního boje a socialistických úkolů proletariátu. Lenin přikládal stranickému řízení vznikajícího odborového hnutí velký význam. Několik dnů před uveřejněním uvedeného článku psal 30. září (13. října) v dopise S. I. Gusevovi: „Pro ruskou sociální demokracii je velmi důležité, aby od samého začátku nasadila správný tón v otázce odborů, aby tu rázem vytvořila tradici sociálně demokratické iniciativy, sociálně demokratické účasti, sociálně demokratického vedení“ (Spisy 34, Praha 1959, s. 343). — 394

¹³⁸ Míjí se zpráva dopisovatele uveřejněná 13. (26.) září 1905 pod titulem V tisku a ve veřejnosti v 218. čísle listu Rus. — 400

¹³⁹ Proletarij uveřejnil 24. (11.) října 1905 ve svém 22. čísle recenzi z 3. čísla orgánu Kavkazského svazu SDDSR *Borba proletariata* (v ruském znění). V tomto svazku otiskujeme část recenze, kterou napsal Lenin. Hodnotí se v ní článek J. V. Stalina *Odpověď Social-demokratu* (J. V. Stalin, Spisy 1, Praha 1949, s. 157–167). — 407

¹⁴⁰ Proletarij v 19. čísle z 3. října (20. září) 1905 otiskl *Otevřený dopis soudruhům v zahraničí*^[160] od skupiny sociálních demokratů, kteří pracovali v Kazaňské, Simbirské a Nižněnovgorodské gubernii. Dopis líčil těžké podmínky ilegální činnosti v Rusku, stěžoval si na nedostatek stranických sil a vyzýval mládež, aby zůstávala pracovat doma v Rusku. Dopis byl otištěn s touto redakční poznámkou^[167]: „Otiskujeme toto prohlášení ‚soudruhů ze zapadlých končin‘, abychom jim umožnili vyjádřit na stránkách ústředního orgánu své smýšlení a názory na stranickou práci. I když nesdílíme příliš radikální názor autorů, že ‚učit se‘ v zahraničí není k ničemu, domníváme se, že bude užitečné častěji připomínat soudruhům žijícím v zahraničí i celé straně zapadlé končiny v Rusku.“ Pseudonym „Revolucioněr“ se nepodařilo dešifrovat. — 408

¹⁴¹ Přípravných materiálů, jež nám dávají nahlédnout do Leninovy práce na knize *Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické*

- revoluci, se zachovalo jen velmi málo. V publikacích Leninskij sbornik byly kromě dokumentu, otištěného v tomto svazku, uveřejněny ještě původní varianty názvu knihy, soupis názvů jejích kapitol, stručné teze k II. části doslovu a poznámky k jednotlivým otázkám (viz Leninskij sbornik V, 1929, s. 315—317, 318; Leninskij sbornik XVI, 1931, s. 155—156). — 411
- ¹⁴² Jde o ruské vydání brožury B. Engelse Bakuninovi při práci. Pamětní spis o povstání ve Španělsku v létě 1873^[286]; vydání připravovala skupina spolupracovníků listu Proletarij. — 411
- ¹⁴⁸ *Hlas dělníků a rozkol ve straně* — původní varianta názvu brožury Dělníci o rozkolu ve straně, která vyšla v Ženevě roku 1905. Abramovův článek Odpověď na dopis dělníka, který je v soupisu názvů kapitol, nebyl do brožury zařazen. Otevřený dopis ÚV SDDSR organizační komisi byl ještě před zařazením do brožury otištěn 9. srpna (27. července) 1905 v 11. čísle listu Proletarij. — 415
- ¹⁴⁴ *Hic Rhodus, hic salta!* — slova adresovaná v Ezopově bajce „chvastounovi“, který tvrdil, že na ostrově Rhodos dokázal skočit do obrovské dálky, obecně používaná ve smyslu: „Teď ukaž, co umíš!“ — 419
- ¹⁴⁵ Jde o písemné vyjádření Mikuláše II. na Trepovově zprávě o sjezdu zástupců zemstev a měst, který se měl sejít 25. května (7. června) 1905: „Doufám, že sjezd se konat nebude, už se dost nažvanili.“ — 419
- ¹⁴⁶ Jde o tři hlavní hesla, jež razili bolševici, když vyzývali dělníky a rolníky k aktivnímu bojkotu Bulyginovy dumy: ozbrojené povstání, revoluční armáda a prozatímní revoluční vláda. — 422
- ¹⁴⁷ Dokument *Nový plán nové Fiskry neboli soudobí girondisté* obsahuje Leninovy kritické poznámky k článku menševíka L. Martova Ruský proletariát a дума^[331], uveřejněnému 24. srpna 1905 ve vídeňském listu Arbeiter-Zeitung. V článcích *Ve vleku monarchistické buržoazie*, nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva? a *Veleprostý výklad velezmateného plánu* (tento svazek, s. 219—231, 232—234) podrobil Lenin zničující kritice oportunistickou politiku menševíků vůči Bulyginově dumě, jež byla nejzřetelněji formulována v Martovově článku. — 426
- ¹⁴⁸ *Věstník Jevropy* — historickopolitický a literární měsíčník buržoazně

liberálního zaměření. Vycházel v Petrohradě v letech 1866—1918. Časopis uveřejňoval články proti revolučním marxistům. — 429

- ¹⁴⁹ Leninova kritika postoje menševické Jiskry a Bundu k této otázce je obsažena v jeho článku Teorie samovolného vzniku (tento svazek, s. 254—259). — 429
- ¹⁵⁰ Referát o Bulyginově dumě přednesl Lenin v Ženevě 8. (21.) září 1905. V dopise jednoho z účastníků (který nebyl členem SDDSR) se uvádělo, že na přednášce bylo přítomno více než 300 osob a že Lenin mluvil „zaníceně, s přesvědčením a působivě“. V knize příjmů a vydání ženevské skupiny SDDSR se zachoval z tohoto dne záznam, že výtěžek z Leninova referátu činil 62 franky a 15 centimů (Ústřední stranický archiv Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS). — 432
- ¹⁵¹ Jde o 109. číslo menševické Jiskry z 29. srpna 1905, v němž byl otištěn článek F. Dana K otázce Státní dumy^[29]. V tomto článku byla citována rezoluce^[214] mariupolské skupiny menševiků Doněckého svazu o vztahu k Bulyginově dumě. Lenin napsal, že mariupolská skupina se ve svém stanovisku rozchází s Jiskrou: „Mariupolská skupina je *pro bojkot*, ale všechno popletla“ (Leninskij sbornik V, 1929, s. 400). — 432
- ¹⁵² *Birževyje vědomosti* — buržoazní noviny založené v roce 1880. Vycházely v Petrohradě třikrát, později čtyřikrát týdně a pak každodenně. Od listopadu 1902 vycházely dvakrát denně: ráno a večer. Pro bezpáteřnost, úplatnost a bezzásadovost se jejich přezdívka „Biržovka“ stala hanlivým označením. Koncem října 1917 byly *Birževyje vědomosti* vojenským revolučním výborem zastaveny. — 434
- ¹⁵³ Jde o výroky K. Marxe o Ledru-Rollinovi v jeho díle Třídní boje ve Francii 1848—1850 (K. Marx - B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 29—131). — 435
- ¹⁵⁴ Jde o redakční poznámku, jež byla 9. října 1905 otištěna v listu Frankfurter Zeitung a týkala se rezoluce moskevských studentů; zdůrazňovala požadavek svolání ústavodárného shromáždění prozatímní revoluční vládou. Podrobněji se touto otázkou zabývá Leninův článek K úmrtí Trubeckého (tento svazek, s. 355). — 438
- ¹⁵⁵ Charakteristiku jednotlivých etap ve vývoji dělnického hnutí

v Rusku podává Leninův článek První poučení (Sebrané spisy 9, Praha 1982, s. 248–252). — 439

- ¹⁵⁶ V dokumentu *Rozhovor osvobožděnovce se sociálním demokratem*, podaném ve formě dialogu, kritizuje Lenin taktickou linii buržoazních liberálů, kteří v časopise *Osvoboždění* i v jiných tiskových orgánech ostře vystupovali proti ozbrojenému povstání, kategoricky odmítali bojkot Bulyginovy dumy a vyzývali k účasti v ní. Stanovisko Kautského k prozatímní revoluční vládě (3. bod Poznámky) kritizuje Lenin ve své práci *Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci* (tento svazek, s. 121–122). Otázkou využití „starších“ dělníků (5. bod Poznámky) se Lenin zabývá v dopise S. I. Gusevovi z 30. září (13. října) 1905: „Vždyť přece existuje zvláštní vrstva dělníků, starších, s rodinou, kteří se v nynější době velmi málo projeví v politickém boji, ale zato velmi mnoho v boji odborovém. Této vrstvy musíme využít a usměrňovat její kroky v této oblasti“ (Spisy 34, Praha 1957, s. 343). Otázku vztahu sociálních demokratů k parlamentu (6. bod Poznámky) rozebral Lenin ve svém dopise A. V. Lunačarskému z 28. září (11. října) 1905 (Spisy 34, Praha 1957, s. 336–338). — 442
- ¹⁵⁷ V tomto dokumentu Lenin kriticky glosuje brožuru P. B. Axelroda *Lidová дума a dělnický sjezd*^[3], kterou vydala Jiskra v Ženevě roku 1905. V tisku se však na toto téma neobjevila ani Leninova brožura, ani jeho článek. — 444
- ¹⁵⁸ Jde o rezoluci O otevřeném politickém vystoupení SDDSR, kterou napsal Lenin a schválil III. sjezd strany (viz Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 166–167 a KSSS v rezolucích a usneseních sjezdů, konferencí a plenárních zasedání ÚV, díl I, Praha 1954, s. 67–68). — 446
- ¹⁵⁹ *St.-Petersburger Zeitung* — deník; vycházel německy v Petrohradě v letech 1729–1914. — 448

SEZNAM LITERATURY,
KTEROU V. I. LENIN CITUJE
NEBO O NÍŽ SE ZMIŇUJE*

- [¹] *Акимов, В. К вопросу о работах Второго съезда Российской социал-демократической рабочей партии.* Женева, 1904. 77 стр. (РСДРП). — 160
- [²] — *Петербург, 15 мая ст. ст.* — «Последние Известия», Женева, 1905, № 235, 12 июня (30 мая), стр. 6—7. — 170
- [³] *Аксельрод, П. Б. Народная дума и рабочий съезд.* Изд. «Искры». Женева, тип. партии, 1905. 15 стр. (РСДРП). — 444—446
- [⁴] *Балашов.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 14, 29 (16) августа, стр. 4, в отд.: Из общественной жизни. — 212
- [⁵] «*Биржевые Ведомости*», Сиб., 1905, № 9036, 17 (30) сентября, стр. 2. — 434
- [⁶] «*Большевики*» *наизнанку.* — «Искра», [Женева], 1905, № 105, 15 июля, стр. 3—5. — 182—184, 187—188
- [⁷] *(Бонч-Бруевич, В. Д.) Освобожденцы за работой.* —

* Česká redakce přetiskuje tento seznam literatury z 5. ruského vydání v nezměněné podobě.

V textové části jsou bibliografické prameny přeloženy a opatřeny číslem v hranaté závorce, které odkazuje na originální název díla a jeho bibliografické údaje v tomto seznamu.

Knihy, noviny a časopisy s Leninovými poznámkami jsou označeny hvězdičkou. Tyto výtisky jsou uloženy v Archivu Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS. *Čes. red.*

«Пролетарий», Женева, 1905, № 8, 17 (4) июля, стр. 3—4. — 200

[⁸] *Борисов, М. О профессиональном движении и о задачах социал-демократии.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 21, 17 (4) октября, стр. 1—2. — 394

[⁹] *«Борьба Пролетариата»* [Тифлис], 1905, № 1, 1 (14) июля, стр. 5—6. — 217

— 1905, № 3, 15 августа. — 407

— 1905, № 6. На армянском яз. — 217

— 1905, № 9, 1 (14) июля. На грузинском яз. — 217

В. С. — см. Северцев, В. (Филатов, В. В.).

[¹⁰] *В печати и обществе.* — «Русь», Спб., 1905, № 218, 13 (26) сентября, стр. 2—3. — 400

[¹¹] *«Вестник Европы»*, Спб. — 429

[¹²] *Виноградов, П. Политические письма.* — «Русские Ведомости», М., 1905, № 210, 5 августа, стр. 3. — 221, 248—252, 253, 318—319

[¹³] — [*Политические письма. Отрывки из статьи в газете «Русские Ведомости».* — «Наша Жизнь», Спб., 1905, № 200, 7 (20) августа, стр. 3, в отд.: Русская печать. — 248

[¹⁴] [*Витте, С. Ю.] Самодержавие и земство. Конфиденциальная записка министра финансов статс-секретаря С. Ю. Витте (1899 г.). С предисл. и примеч. Р. Н. С. Печ. «Зарей».* Stuttgart, Dietz, 1901. XLIV, 212 стр.— 138, 143

[¹⁵] * [*Воззвание ЦК Российского освободительного союза без обращения, излагающее цели РОС и его характер.* Листовка]. Б. м., изд. ЦК РОС, [1905]. 1 стр.— 104

[¹⁶] * [*Воззвание ЦК Российского освободительного союза*

к рабочим об основании РОС. Листовка]. Б. м., изд. ЦК РОС, [1905]. 1 стр. — 104

[17] «Вперед», Женева. — 48, 66, 79, 91, 132, 137, 144, 162, 164, 169

— 1905, № 1, 4 января (22 декабря) — № 18, 18 (5) мая. — 48

— 1905, № 3, 24 (11) января, стр. 2. — 307

— 1905, № 9, 8 марта (23 февраля), стр. 3. — 79

— 1905, № 11, 23 (10) марта, стр. 1. — 238, 243

— 1905, № 12, 29 (16) марта, стр. 1—2. — 238

— 1905, № 13, 5 апреля (23 марта), стр. 3—4. — 67, 91, 95, 96

— 1905, № 14, 12 апреля (30 марта), стр. 1, 3—4. — 67, 89, 91, 95, 99, 135—136

— 1905, № 15, 20 (7) апреля, стр. 1—2. — 238

[18] *Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904]. 397, II стр. (РСДРП). — 31, 35, 36, 45, 46, 71—72, 98—99, 103, 112, 122, 138, 140, 169, 207—208, 257, 286, 312, 346—347, 384, 391—392, 430, 437

[19] Гейне, Г. Диспут. — 167

Главнейшие резолюции (III съезда РСДРП). — В кн.: Извещение о III съезде Российской социал-демократической рабочей партии. С прилож. устава партии и главнейших резолюций, принятых III съездом. Изд. ЦК РСДРП. [Женева], кооп. тип., 1905, стр. 7—20. (РСДРП). — 31, 32, 57, 100, 117, 119—120, 129, 131, 235—236, 281—282, 325, 330, 331—332

[20] Гоголь, Н. В. Записки сумасшедшего. — 256

[21] — Мертвые души. — 182, 196, 221, 233, 280, 384, 386, 388, 417, 418

- [²²] *Гоголь, Н. В. Ревизор.* — 154, 235
- [²³] *Государственная дума и выборы.* — «Русь», Спб., 1905, № 187, 13 (26) августа, стр. 2. — 283
- [²⁴] *Государственная дума и рабочие.* — «Московские Ведомости», 1905, № 250, 12 (25) сентября, стр. 4, в отд.: Дневник печати. — 394
- [²⁵] *Государственная дума или учредительное собрание.* Август 1905 г. [Листовка]. [Спб.], тип. группы, [1905]. 2 стр. (РСДРП). — 299—300
- [²⁶] *Гредескул, Н. А. Две речи, произнесенные в заседании харьковского юридического общества 19-го марта 1905 года.* I. Высочайший указ правительствующему Сенату и рескрипт министру внутренних дел А. Г. Булыгину 18 февраля 1905 г. II. Современное политическое положение в России. Харьков, тип. и лит. Петрова, 1905. 44 стр. На обл. загл.: На темы дня. — 139
- [²⁷] *Грибоедов, А. С. Горе от ума.* — 77, 246, 275
- [²⁸] [*Гусев, С. И. Письмо в редакцию «Пролетария».*] — «Пролетарий», Женева, 1905, № 20, 10 октября (27 сентября), стр. 3. Под загл.: Из бесед с читателями. — 334
- [²⁹] [*Дан, Ф.*] *К вопросу о Государственной думе.* — «Искра», [Женева], 1905, № 109, 29 августа, стр. 1—2. — 392, 432
- [³⁰] [*Дан, Ф.*] *Оборона или наступление?* — «Искра», [Женева], 1905, № 106, 18 июля, стр. 1. — 194, 196, 209, 219—220, 227, 228, 327, 417, 422, 423, 424, 429, 434
- [³¹] *Два слова о престижигитаторе из «Пролетария».* — «Последние Известия», Женева, 1905, № 249, 18 (5) сентября, стр. 8. — 327
- [³²] *Двинск.* [Письмо в редакцию «Пролетария»]. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 13, 22 (9) августа, стр. 6, в отд.: Из партии. Подпись: Рабочий. — 202

- [³³] *Дизраэли, Б. Сибилла.* — 303
- [³⁴] *«Дневник Социал-Демократа»,* Женева, 1905, № 2, август, стр. 10—49. — 282, 346, 379—380, 382, 389—390
- [³⁵] *Довольно наболтались!* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 11, 9 августа (27 июля), стр. 3—4, в отд.: Из общественной жизни. — 419
- [³⁶] *Дума и бойкот.* — «Последние Известия», Женева, 1905, № 248, 8 сентября (26 августа), стр. 2—4. — 316
- [³⁷] *Дума контрреволюции.* — «Последние Известия», Женева, 1905, № 247, 1 сентября (19 августа), стр. 1—4. — 254—259, 327, 350, 351, 352, 353, 429
- [³⁸] [*Дурново, П. П. Речь на приеме представителей земств.* 5 (18) августа 1905 г.]. — «Русь», Спб., 1905, № 180, 6 (19) августа, стр. 2. — 206, 210, 419, 420
- [³⁹] *Екатеринослав, 26 июля.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 13, 22 (9) августа, стр. 5, в отд.: Из общественной жизни. — 215, 431
- [⁴⁰] [*Жордания, Н. Н.*] *«Земский собор» и наша тактика.* — «Социал-Демократ», [Тифлис], 1905, № 1, 7 (20) апреля, стр. 7—8. На грузинском яз. — 47, 72, 73—77
- Записка по вопросу об организации подготовки восстания* — см. Скрыпник, Н. А. К вопросу о подготовке и организации вооруженного восстания.
- [⁴¹] *«Заря», Stuttgart.* — 266
— 1901, № 2—3, декабрь, стр. 60—100. — 138
- [⁴²] *Знаменательный поворот.* — «Освобождение», Штутгарт, 1903, № 13 (37), 2 (15) декабря, стр. 217—218. Подпись: Независимый. — 79
- [⁴³] *Из Москвы.* — «Слово», Спб., 1905, № 196, 3 (16) июля, стр. 2. — 173

- [44] *Из Москвы.* — «Слово», Спб., 1905, № 198, 5 (18) июля, стр. 2—3. — 173
- [45] *Из партии.* — «Искра», [Женева], 1905, № 104, 1 июля, стр. 7. — 167—168
- [46] *Из русской заграничной печати.* — «Освобождение», Париж, 1905, № 69—70, 20 (7) мая, стр. 331—332. Подпись: Ред. — 79, 302
- [47] **Извещение о III съезде Российской социал-демократической рабочей партии.* С прилож. устава партии и главнейших резолюций, принятых III съездом. Изд. ЦК РСДРП. Женева, кооп. тип., 1905. 20 стр. (РСДРП). — 31, 32, 34, 35, 36—43, 45, 47—48, 50—53, 56, 57, 71—72, 84—85, 92—93, 95, 96, 100, 101, 102, 103, 114, 117, 120, 129, 131, 145, 158, 159, 160, 162, 164, 165, 166, 169, 183, 185, 186, 198, 202, 235—236, 238, 242—246, 254, 257, 280, 282, 286, 325, 330, 332, 346, 384, 411, 416, 426—427
- [48] *Индепендент. Лжеконституция и форма дальнейшей борьбы.* — «Освобождение», Париж, 1905, № 76, 15 (2) сентября, стр. 444—445. — 296—297, 298
- [49] *[Иоллос, Г.] Берлин, 5 сентября.* — «Русские Ведомости», М., 1905, № 247, 11 сентября, стр. 3—4, в отд.: Иностранные известия. Подпись: I. — 316—320
- [50] «Искра» (старая ленинская), [Лейпциг — Мюнхен — Лондон — Женева]. — 31, 79, 122, 266, 302
- * — [Мюнхен], 1902, № 14, 1 января, стр. 1. — 439
- [51] «Искра» (новая, меньшевистская), [Женева]. — 31, 41, 58, 66, 72, 74, 76, 81, 91—92, 102, 105, 109, 112, 118, 119, 120, 135—136, 142, 144, 145, 154, 159, 163, 164—165, 167—168, 183—184, 194, 217, 219, 220, 228, 232, 234, 235—236, 252, 254—255, 256, 258, 263—264, 265, 267, 269, 270—271, 278, 282, 284, 285, 293, 298, 299, 300, 315, 316, 320, 324, 329, 331, 333, 351, 353, 355, 376, 380, 384, 387, 390, 392, 393, 422, 423, 426, 429, 445
- 1903, № 52, 7 ноября, стр. 1—2. — 79

- «Искра», 1904. Отдельное приложение к №№ 73—74 «Искры», [Женева, 1904, № 73, 1 сентября; № 74, 20 сентября], стр. 6—7. — *131—132, 160*
- 1904, № 78, 20 ноября, стр. 2—6. — *75, 103, 104, 225—226, 302*
- 1905, № 93, 17 марта, стр. 2—5. — *90—91, 164—165, 255, 258, 327*
- 1905, № 95, 31 марта, стр. 2—6. — *96*
- 1905, № 96, 5 апреля, стр. 1—2. — *99, 151*
- 1905, № 98, 23 апреля, стр. 2—5. — *79, 302*
- 1905, № 100, 15 мая, стр. 8. — *47, 77, 130*
- 1905, № 101, 1 июня, стр. 8. — *169, 331*
- 1905, № 102, 15 июня. — *128*
- 1905, № 102, 15 июня, стр. 1—4. — *132, 135—136, 142, 144, 411, 412*
- 1905, № 103, 21 июня. — *128*
- 1905, № 103, 21 июня, стр. 2—3. — *135—137, 144, 411, 412*
- 1905, № 104, 1 июля, стр. 1, 7. — *31—32, 167—168*
- 1905, № 105, 15 июля, стр. 2—5. — *182—184, 187—188*
- 1905, № 106, 18 июля, стр. 1, 2—4. — *194—195, 196, 209, 219—220, 226, 228—229, 302, 327, 417, 422, 423, 424, 429, 434*
- 1905, № 107, 29 июля, стр. 2—5. — *214, 302*
- 1905, № 108, 13 августа, стр. 1—3. На № 108 дата: 13 июля 1905 г. — *154, 220, 224, 227, 255, 264, 327, 380, 404, 422, 423, 424, 434, 450*
- 1905, № 109, 29 августа, стр. 1—5. — *390, 392, 432*
- 1905, № 110, 10 сентября, стр. 1—2. — *263, 265, 269, 380, 404, 434, 450*
- 1905, № 111, 24 сентября, стр. 2—3. — *302*

- [52] *Исторический поворот.* — «Листок «Рабочего Дела»», [Женева], 1901, № 6, апрель, стр. 1—6. Подпись: Редакция «Рабочего Дела». — 83
- [53] *Июльский земский съезд.* Протокол съезда. — «Освобождение», Париж, 1905, № 76, 15 (2) сентября, стр. 447—460. — 321—324
- [54] *К вопросу о партийном объединении.* (Протокол и комментарий). — «Пролетарий», Женева, 1905, № 20, 10 октября (27 сентября), стр. 4. — 325
- [55] *Канун революции.* — Непериодическое обозрение вопросов теории и тактики. Под ред. Л. Надеждина. № 1. [Женева], 1901. 132 стр. (Изд. гр. «Свобода»). — 83
- [56] *Ко всем сознательным товарищам рабочим!* (Письмо в редакцию). — «Искра», [Женева], 1905, № 105, 15 июля, стр. 2—3. Подпись: «Рабочий», один из многих. — 182, 183—184, 187
- [57] *Ко всем товарищам сознательным рабочим!* — В кн.: Рабочие о партийном расколе. Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1905, стр. 1—9. (РСДРП). Подпись: Рабочий, один из многих. — 182, 188, 415, 416
- [58] [Кольцов, Б.] *Как Ленин углубил Энгельса.* — «Искра», [Женева], 1905, № 108, 13 августа, стр. 2—3. На № 108 дата: 13 июля 1905 г. — 153
- [59] *Конференция кавказских социал-демократических рабочих организаций.* [Женева, тип. партии, 1905]. 8 стр. (РСДРП). — 105—108, 109, 110, 112, 114, 119, 120, 121, 123, 124, 133, 218, 252, 403, 450
- [60] [*Credo*]. — В кн.: [Ленин, В. И.] Протест российских социал-демократов. С послесл. от ред. «Рабочего Дела». Женева, изд. Союза русских социал-демократов, 1899, стр. 1—6. (Оттиск из № 4—5 «Рабочего Дела»). — 108, 134

[⁶¹] *Кричевский, Б. Н. Принципы, тактика и борьба.* — «Рабочее Дело», Женева, 1901, № 10, сентябрь, стр. 1—36. — 45, 122

Л. М. — см. Мартов, Л.

[⁶²] [*Лейтейзен, Г. Д.*] *Гедист. Городская революция.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 9, 26 (13) июля, стр. 1—2. — 158, 214—215

[⁶³] [*Ленин, В. И.*] *Аграрная программа либералов.* — «Вперед», Женева, 1905, № 15, 20 (7) апреля, стр. 1.— 243

[⁶⁴] — *Бойкот булыгинской Думы и восстание.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 12, 16 (3) августа, стр. 1.— 203, 210, 219—220, 222, 224, 229, 272, 274, 277, 280, 298, 422, 424, 430, 431

[⁶⁵] — *В Секретариат Международного социалистического бюро в Брюсселе.* [11 (24) июля 1905 г.]. Рукопись¹. — 332

[⁶⁶] — *В хвосте у монархической буржуазии или во главе революционного пролетариата и крестьянства?* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 15, 5 сентября (23 августа), стр. 1—2. — 232, 272, 293, 390, 392

[⁶⁷] — *Встреча друзей.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 18, 26 (13) сентября, стр. 1. — 282, 296

[⁶⁸] — *Гонители земства и Аннибалы либерализма.* — «Заря», Stuttgart, 1901, № 2—3, декабрь, стр. 60—100. Подпись: Т. П. — 138

[⁶⁹] — *Две тактики социал-демократии в демократической революции.* Изд. ЦК РСДРП, Женева, тип. партии, 1905. VIII, 108 стр. (РСДРП). Перед загл. авт.: Н. Ленин. — 153, 195, 202, 252, 282, 316

[⁷⁰] * — *Две тактики социал-демократии в демократической*

¹ Viz V. I. Lenin, Spisy 9, Praha 1954, s. 135—139.

революции. — В кн.: [Ленин, В. И.] Вл. Ильин. За 12 лет. Собрание статей. Т. 1. Два направления в русском марксизме и русской социал-демократии. Спб., тип. Безобразова, [1907], стр. 387—469. На тит. л. год изд.: 1908. — 43

[71] — *Демократические задачи революционного пролетариата.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 4, 17 (4) июня, стр. 1. — 34, 257

[72] — *«Единение царя с народом и народа с царем».* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 14, 29 (16) августа, стр. 1. — 256, 272

[73] *— *Вл. Ильин. За 12 лет.* Собрание статей. Т. 1. Два направления в русском марксизме и русской социал-демократии. Спб., тип. Безобразова, [1907]. XII, 471 стр. На тит. л. год изд.: 1908. — 43

[74] — *Задачи русских социал-демократов.* Изд. 2-е. С предисл. автора и П. Б. Аксельрода. Изд. Загран. лиги русск. революционной социал-демократии. Женева, тип. Лиги, 1902. XI, 24 стр. (РСДРП). Перед загл. авт.: Н. Ленин. — 161, 280

— [Заявление редакции «Искры»] — см. Ленин, В. И. От редакции.

[75] — *«Либеральные» земцы уже идут на попятный?* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 14, 29 (16) августа, стр. 6, в отд.: Последние известия. — 295

[76] — *Маркс об американском «черном переделе».* — «Вперед», Женева, 1905, № 15, 20 (7) апреля, стр. 1—2. — 243

[77] — *Наши Хлестаковы.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 9, 26 (13) июля, стр. 6, в отд.: Из партии. — 235

[78] — *Новый революционный рабочий союз.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 4, 17 (4) июня, стр. 2—4. — 104

- [79] — *О временном революционном правительстве*. Статья первая: Историческая справка Плеханова. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 2, 3 июня (21 мая), стр. 2—4. — 136
- [80] — *О временном революционном правительстве*. Статья вторая: Только снизу или снизу и сверху? — «Пролетарий», Женева, 1905, № 3, 9 июня (27 мая), стр. 3—4. — 88, 106—107
- [81] — *О нашей аграрной программе*. (Письмо III съезду). — «Вперед», Женева, 1905, № 12, 29 (16) марта, стр. 1—2. Подпись: —ъ. — 243
- [82] — *Освобожденцы и новоискровцы, монархисты и жирандисты*. — «Вперед», Женева, 1905, № 9, 8 марта (23 февраля), стр. 3. — 79
- [83] — *От народничества к марксизму*. — «Вперед», Женева, 1905, № 3, 24 (11) января, стр. 2. — 307
- [84] — *От редакции*. [Заявление редакции «Искры». Листовка. Лейпциг], тип. «Искры», 1900. 2 стр. (РСДРП). — 78
- [85] — *От редакции*. [Редакционное послесловие к резолюции Саратовского комитета о III съезде РСДРП]. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 10, 2 августа (20 июля), стр. 6, в отд.: Из партии. — 238
- [86] — *Первые шаги буржуазного предательства*. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 5, 26 (13) июня, стр. 1. — 34
- [87] [Ленин, В. И.] *Письмо Глебову (В. А. Носкову)*. 29 августа (11 сентября) 1904 г. — В кн.: Шахов, Н. [Малинин, Н. И.] Борьба за съезд. (Собрание документов). Женева, кооп. тип., 1904, стр. 94—99. (РСДРП). — 167
- [88] — *Письмо к агентам ЦК и членам комитетов РСДРП*,

высказавшимся за большинство II партийного съезда. 5 (18) августа 1905 г. Рукопись¹. — 168

- [⁸⁹] — *Письмо Международному социалистическому бюро. [20 мая (2 июня) 1905 г.]. Рукопись². — 332*
- [⁹⁰] — *[Проект резолюции об отношении к крестьянскому движению]. — «Вперед», Женева, 1905, № 11, 23 (10) марта, стр. 1, в ст.: [Ленин, В. И.] Пролетариат и крестьянство. — 238*
- [⁹¹] — *Пролетариат и крестьянство. — «Вперед», Женева, 1905, № 11, 23 (10) марта, стр. 1. — 238, 243*
- [⁹²] — *Пяти членам Центрального Комитета. 5 (18) августа 1904 г. Рукопись³. — 168*
- [⁹³] — *«Революционеры» в белых перчатках. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 5, 26 (13) июня, стр. 6. — 70, 211*
- [⁹⁴] — *Революционная армия и революционное правительство. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 7, 10 июля (27 июня), стр. 1. — 158, 193*
- [⁹⁵] — *Революционная борьба и либеральное маклерство. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 3, 9 июня (27 мая), стр. 1—2. — 34, 257*
- [⁹⁶] — *Революционная демократическая диктатура пролетариата и крестьянства. — «Вперед», Женева, 1905, № 14, 12 апреля (30 марта), стр. 1. — 67, 90, 91, 95, 96, 135—136*
- [⁹⁷] — *Революция учит. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 9, 26 (13) июля, стр. 1. — 29*

¹ Poprvé otištěno v publikaci Leninskij sbornik XV, 1930, s. 113 až 115.

² Viz V. I. Lenin, Sebrané spisy 10, Praha 1982, s. 240.

³ Poprvé otištěno v publikaci Leninskij sbornik XV, 1930, s. 111 až 112.

- [96] * — *Резолюция о вооруженном восстании, [принятая на III съезде РСДРП].* — В кн.: Извещение о III съезде Российской социал-демократической рабочей партии. С прилож. устава партии и главнейших резолюций, принятых III съездом. Изд. ЦК РСДРП. Женева, кооп. тип., 1905, стр. 9—10. (РСДРП). Под общ. загл.: Главнейшие резолюции. — 84—85, 119, 129, 131, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 202, 280
- [99] — *Самое ясное изложение самого путаного плана.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 15, 5 сентября (23 августа), стр. 2—3. — 221, 264
- [100] — *Социал-демократия и временное революционное правительство.* — «Вперед», Женева, 1905, № 13, 5 апреля (23 марта), стр. 3—4; № 14, 12 апреля (30 марта), стр. 3—4. — 67, 90, 91, 95, 99
- [101] — *Теория самопроизвольного зарождения.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 16, 14 (1) сентября, стр. 4.— 272, 327, 350
- [102] — *Третий шаг назад.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 6, 3 июля (20 июня), стр. 3—4. — 159, 167, 185
- [103] — *Три конституции или три порядка государственного устройства.* [Листовка]. Б. м., изд. газ. «Пролетарий», [24 июня 1905]. 1 стр. (РСДРП). — 178
- [104] — *Услужливый либерал.* [Листовка]. Изд-во соц.-дем. партийной литературы В. Бонч-Бруевича и Н. Ленина. [Женева], кооп. тип., [ноябрь 1904]. 4 стр. (РСДРП). — 79, 132
- [105] — *Что делать?* Наболевшие вопросы нашего движения. Stuttgart, Dietz, 1902. VII, 144 стр. После загл. авт.: Н. Ленин. — 81, 84, 161—162, 280
- [106] «Листок «Рабочего Дела», [Женева], 1901, № 6, апрель, стр. 1—6. — 83
- [107] *Луначарский, А. В. Два либерала.* (Баллада). — «Пролетарий», Женева, 1905, № 16, 14 (1) сентября, стр. 4. — 261

[108] — *Парижская коммуна и задачи демократической диктатуры*. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 8, 17 (4) июля, стр. 1—2. — 155

[109] *Манифест [об учреждении Государственной думы. 6 (19) августа 1905 г.]*. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 1. — 199, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 218, 219, 230, 272, 274, 295, 297—298, 299, 321, 367, 403—404, 419, 424, 428

Маркс, К. и Энгельс, Ф. Программы радикально-демократической партии во Франкфурте и франкфуртской левой — см. Marx, K. u. Engels, F. Die deutsche Nationalversammlung.

— *Программы радикально-демократической партии во Франкфурте и франкфуртской левой* — см. Marx, K. u. Engels, F. Köln, 6. Juni.

Маркс, К. Буржуазия и контрреволюция. II. — см. Marx, K. Köln, 11. Dezbr.

[110] — *18-ое брюмера Луи Бонапарта*. С предисл. Ф. Энгельса. Пер. с 3-го немецкого издания Б. Кричевского. Женева, Куклин, 1905. 123 стр. (№ 46 — «Б-ка Русского Пролетария» — № 46). — 351, 353

— *Законопроект об отмене феодальных повинностей* — см. Marx, K. Köln, 29. Juli.

— *Законопроект об отмене феодальных повинностей* — см. Marx, K. Das Ministerium Hansemann.

— *Заявление* — см. Marx, K. Köln, den 14. April.

[111] — *Кёльнский процесс коммунистов*. С введением Ф. Энгельса и документами. Пер. с нем. Спб., «Молот», 1906. 125 стр. — 136

— *Кризис и контрреволюция* — см. Marx, K. Köln, 13. Sept.

[112] *Марсельеза*. — 336, 369

- [113] [Мартов, Л.] *Либеральный «реализм»*. — «Искра», [Женева], 1905, № 102, 15 июня, стр. 1—2. — 132, 411
- [114] — *На очереди*. «Бойкот» Думы и революционное самоуправление народа. — «Искра», [Женева], 1905, № 109, 29 августа, стр. 2—5. Подпись: Л. М. — 390, 432
- [115] — *На очереди*. По поводу революционной рецептуры. — «Искра», [Женева], 1905, № 107, 29 июля, стр. 3—5. Подпись: Л. М. — 214
- [116] — *На очереди*. Рабочая партия и «захват власти», как наша ближайшая задача. — «Искра», [Женева], 1905, № 93, 17 марта, стр. 2—5. Подпись: Л. М. — 91, 164—165, 255, 258, 327
- [117] — *Революционное самоуправление граждан*. — «Социал-Демократ», [Женева], 1905, № 12, 18 августа, стр. 1—3. — 390, 423
- [118] — *Черноморское восстание*. — «Искра», [Женева], 1905, № 104, 1 июля, стр. 1. — 31
- [119] *Мартынов, А. В борьбе с марксистской совестью*. — «Искра», [Женева], 1905, № 102, 15 июня, стр. 2—4; № 103, 21 июня, стр. 2—3. — 135—137, 142—143, 144—145, 411, 412
- [120] — *Две диктатуры*. Изд. РСДРП. Женева, тип. партии, 1905. 68 стр. (РСДРП). — 41, 44, 79, 88, 90, 109, 121, 135—136
- [121] — *Обличительная литература и пролетарская борьба* («Искра», №№ 1—5). — «Рабочее Дело», Женева, 1901, № 10, стр. 37—64. — 136
- [122] — *Революционные перспективы*. — «Искра», [Женева], 1905, № 95, 31 марта, стр. 2—6. — 96
- [123] *Меньшиков, М. Тревога*. — «Новое Время», Спб., 1905, № 10625, 30 сентября (13 октября), стр. 3. — 399
- [124] *Милюков, П. Н. Идти или не идти в Государственную*

думу? — «Освобождение», Париж, 1905, № 75, 19 (6) августа, стр. 417—418. Подпись: — сс—. — 223—224, 262, 423

[125] «*Московские Ведомости*». — 142, 213, 309, 316, 429, 443, 446

— 1905, № 213, 6 (19) августа, стр. 3—4. — 208

— 1905, № 249, 11 (24) сентября, стр. 2. — 400

— 1905, № 250, 12 (25) сентября, стр. 4. — 394

[126] *Н—ч. Раскол в русской социал-демократии*. — «Освобождение», Париж, 1905, № 72, 21 (8) июня, стр. 356—357. — 31, 79, 128—130, 131, 133, 134—135, 159—160, 163, 169, 411

[127] *На новом пути*. — «Русь», Спб., 1905, № 181, 7 (20) августа, стр. 6. — 210, 419

Надеждин, Л. Канун революции — см. Канун революции.

[128] «*Наша Жизнь*», Спб. — 62

— 1905, № 200, 7 (20) августа, стр. 3. — 248

— 1905, № 272, 18 сентября (1 октября), стр. 4. — 434

[129] *Наша позиция в вопросе о вооруженном восстании*. Письмо к редактору «Освобождения». — «Освобождение», Париж, 1905, № 74, 26 (13) июля, стр. 398—402. Подпись: Освобожденец. — 189, 195, 213—214, 229, 277—278, 292, 417, 418, 424

«*Наши Дни*» — см. «Сын Отечества».

[130] *Некрасов, Н. А. Кому на Руси жить хорошо*. — 442

[131] *Нижний Новгород*. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 13, 22 (9) августа, стр. 4, в отд.: Из общественной жизни. — 212, 431

[132] *Николаев, П. Революция в России*. Изд. ЦК РСДРП.

Женева, тип. партии, 1905. 30 стр. (РСДРП). — 199

[133] *Новая партия.* — «Биржевые Ведомости», Спб., 1905, № 9036, 17 (30) сентября, стр. 2, в отд.: Последние известия. — 434

[134] *«Новое Время»*, Спб. — 316, 446

— 1905, № 10526, 23 июня (5 июля), стр. 3. — 175, 179

— 1905, № 10608, 13 (26) сентября, стр. 3. — 316, 319—320

— 1905, № 10625, 30 сентября (13 октября), стр. 3. — 399

[135] *Новый орган.* — «Искра», [Женева], 1905, № 100, 15 мая, стр. 8, в отд.: Из партии. — 47, 77

[136] *О вооруженном восстании.* [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — В кн.: Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905, стр. 18—19. (РСДРП). — 84, 85, 86, 90, 123—124, 158, 159, 160—161, 162—163, 165

[137] *О временном правительстве.* [Резолюция конференции кавказских социал-демократических рабочих организаций]. — В кн.: Конференция кавказских социал-демократических рабочих организаций. [Женева, тип. партии, 1905], стр. 3. (РСДРП). — 105—108, 109, 110, 112, 113, 114, 120, 121, 122—123, 124, 133, 218, 252—253, 404, 450

[138] *О временном правительстве.* [Резолюция конференции кавказских социал-демократических рабочих организаций]. — В кн.: [Ленин, В. И.] Н. Ленин. Две тактики социал-демократии в демократической революции. Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1905, стр. 68—69. (РСДРП). — 252

[139] *[О выходе в свет брошюры А. Мартынова «Две диктатуры»].* — «Освобождение», Париж, 1905, № 66,

25 (12) февраля, стр. [2, обл.], в отд.: Библиографический листок «Освобождения». — 79, 169

[140] [О выходе в свет книги Акимова «К вопросу о работах Второго съезда Росс. соц.-дем. раб. партии»]. — «Освобождение», Штутгарт, 1904, № 52, 19 июля (1 августа), стр. [3, обл.], в отд.: Библиографический листок «Освобождения». — 131, 160, 169, 412

[141] О завоевании власти и участии во временном правительстве. [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — В кн.: Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905, стр. 23—24. (РСДРП). — 34, 43—47, 48—58, 63—64, 66, 67, 69—70, 71, 72, 73, 87—88, 89, 90, 91—92, 93—96, 99—100, 113, 120, 123—124, 126, 132, 145, 146, 147—148, 158, 159, 163, 165, 202, 254—255, 257—258, 379—380, 404, 427

[142] *О завоевании власти и участии во временном правительстве. [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — В кн.: [Ленин, В. И.] Вл. Ильин. За 12 лет. Собрание статей. Т. 1. Два направления в русском марксизме и русской социал-демократии. Спб., тип. Безобразова, [1907], стр. 400, 403, 407, 431, 433. На тит. л. год изд.: 1908. — 43

[145] [О заметке «Новая партия» в газете «Биржевые Ведомости»]. — «Наша Жизнь», Спб., 1905, № 272, 18 сентября (1 октября), стр. 4, в отд.: Хроника. — 434

[144] О неоформленных организациях. [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — В кн.: Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905, стр. 21. (РСДРП). — 101—102

[145] О партийной литературе. [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — Там же, стр. 26. — 102

- [146] *О профессиональных союзах.* [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — Там же, стр. 20. — 49, 101—102, 134—135
- [147] *О работе среди крестьян.* [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — Там же, стр. 21—23. — 57, 102, 238, 384
- [148] *О Центральном Органе партии.* [Главнейшие резолюции, принятые на Втором съезде Российской соц.-дем. рабочей партии]. — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, 1904, стр. 12. — 169
- [149] *Об отношении к другим революционным и оппозиционным партиям.* [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — В кн.: Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905, стр. 25—26. (РСДРП). — 71, 100, 103, 104, 134—135, 138, 286—287
- [150] *Об отношении к либералам (Старовера).* [Главнейшие резолюции, принятые на Втором съезде РСДРП]. — Там же, стр. 13—14, 357. — 71—72, 103, 138, 286
- [151] *Об участии в выборах в представительные учреждения.* [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — В кн.: Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905, стр. 24—25. (РСДРП). — 101
- [152] *Об экономической борьбе.* [Резолюция первой общерусской конференции партийных работников]. — Там же, стр. 25—26. — 101

Оборона или наступление? — см. Дан, Ф. Оборона или наступление?

- [153] *Организационный устав, [принятый первой общерусской конференцией партийных работников].* — В кн.:

Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905, стр. 17—18. (РСДРП).— 123, 169, 185, 186, 329, 346

[¹⁵⁴] *Организационный устав, [принятый южнорусской учредительной конференцией].* — В листовке: [Решения южнорусской учредительной конференции РСДРП. Август 1905 года]. Б. м., [1905], стр. 1—2. Гектограф. — 329

[¹⁵⁵] *Организационный устав Российской соц.-дем. рабочей партии, принятый на Втором съезде партии.* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 7—9. (РСДРП).— 46, 169, 346

[¹⁵⁶] «Освобождение», Штутгарт — Париж.— 32, 62, 74, 79, 81, 102, 120, 132, 223, 248, 266, 292, 296—297, 316, 318, 379—380, 429, 446, 450

— Штутгарт, 1903, № 13 (37), 2 (25) декабря, стр. 217—218. — 79

— 1904, № 52, 19 июля (1 августа), стр. [3, обл.]. — 131, 160, 169, 412

— Париж, 1904, № 57, 15 (2) октября, стр. [2, обл.]. — 79, 169

— 1905, № 66, 25 (12) февраля, стр. [2, обл.]. — 79, 169

— 1905, № 69—70, 20 (7) мая, стр. 305—306, 331—332. — 56, 79, 208, 302

— 1905, № 71, 31 (18) мая. — 128, 411

— 1905, № 71, 31 (18) мая, стр. 337—343. — 42, 63, 78—82, 83—84, 85—86, 88

— 1905, № 72, 21 (8) июня. — 128, 411

— 1905, № 72, 21 (8) июня, стр. 353—355, 356—357, 362—363. — 31, 79, 110, 128—130, 131, 133, 134, 139—140, 141, 142, 143, 153, 159, 163, 169, 349, 350, 411

— 1905, № 73, 19 (6) июля, стр. 371—372, 373—374, 391. — 175, 176, 177

— 1905, № 74, 26 (13) июля, стр. 396—398, 398—402. — 189, 195, 213, 229, 277—278, 292, 417, 418, 424

— 1905, № 75, 19 (6) августа, стр. 417—418. — 223, 262, 423

— 1905, № 76, 15 (2) сентября, стр. 444—445, 447—460. — 296—297, 298, 321—324

Освобожденский проект конституции — см. Проект конституции, принятый земским съездом.

[157] *От редакции*. [Примечание к Открытому письму к заграничным товарищам от социал-демократической группы работников смежных окраин Казанской, Симбирской и Нижегородской губ.]. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 19, 3 октября (20 сентября), стр. 3. — 408

[158] *От редакции* [«Искры». Предисловие]. — В кн.: Конференция кавказских социал-демократических рабочих организаций. Женева, тип. партии, 1905, стр. 1—2. (РСДРП). — 105, 109, 119, 120, 252

[159] *Отдельное приложение к «Рабочей Мысли» [№ 9]*. Изд. Петербургского «Союза». Пб., тип. Киришбаума, сентябрь, 1899. 36 стр. — 108

[160] *Открытое письмо к заграничным товарищам от социал-демократической группы работников смежных окраин Казанской, Симбирской и Нижегородской губ.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 19, 3 октября (20 сентября), стр. 3. — 408

[161] *Открытое письмо к Организационной комиссии, избранной 1-ой общерусской конференцией социал-демократических работников.* — В кн.: Рабочие о партийном расколе. Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1905, стр. I—IV. (РСДРП). — 188, 415

[162] *Открытое письмо [ЦК РСДРП к Организационной*

комиссии, выбранной 1-ой общерусской конференцией социал-демократических работников). — «Пролетарий», Женева, 1905, № 11, 9 августа (27 июля), стр. 2—3. — 198, 415

[163] *Отступление*. — «Московские Ведомости», 1905, № 249, 11 (24) сентября, стр. 2. — 400

Отчет Боевого комитета — см. Скрыпник, Н. А. *Отчет Боевого комитета*. Сентябрь — октябрь 1905 г.

[164] *Парвус. Без царя, а правительство — рабочее*. [Листовка]. [Женева], тип. партии, [1905]. 4 стр. — 286

[165] — *Социал-демократия и Государственная дума*. — «Искра», [Женева], 1905, № 110, 10 сентября, стр. 1—2. — 263, 264—265, 269, 379, 404, 434, 450

[166] — *Социал-демократия и Государственная дума*. Отдельный оттиск из № 110 «Искры». [Женева], тип. партии, [1905]. 2 стр. — 272—287, 432

[167] *Первая общерусская конференция партийных работников*. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905. 31 стр. (РСДРП). — 31, 34, 43—47, 48—58, 64, 66, 67, 69—70, 71, 72, 73, 84, 85, 86—87, 88, 89, 90, 91—92, 93—96, 99—102, 103, 104—105, 113, 117, 119, 120, 123—124, 127, 129, 131, 132, 134—135, 138, 145, 146, 147—148, 158, 159—161, 163, 164, 166, 169, 185, 186, 202, 236, 238, 254—255, 257—258, 282, 284—287, 316, 330, 333, 346, 379, 384, 404, 416, 427

[168] * *Первая победа революции*. Российские граждане, рабочие и крестьяне! [Листовка. Женева, 1905]. 2 стр. (РСДРП). Подпись: Редакция «Искры». — 159, 162, 164—166

[169] *Письмо к партийным организациям*. [Письмо 1-е]. [Листовка]. Б. м., [ноябрь 1904]. 4 стр. (Только для членов партии). — 123, 183, 195, 285, 300

[170] *Письмо к партийным организациям*. [Письмо 2-е].

[Листовка]. Б. м., [декабрь 1904]. 4 стр. (Только для членов партии). — 183

Письмо одесского рабочего — см. Ко всем сознательным товарищам рабочим.

[¹⁷¹] *Письмо редакции «Искры» заграничным колониям.* Август 1905 г. Рукопись. — 236

[¹⁷²] [*Письмо ЦК РСДРП в техническую комиссию и экспедицию бывшего ЦО «Искры».* [20 мая 1905 г.]. Рукопись. — 167, 168

[¹⁷³] *Письмо ЦК РСДРП В. И. Ленину.* 3 (16) октября 1905 г. Рукопись¹. — 366

План земской кампании «Искры» — см. Письмо к партийным организациям.

[¹⁷⁴] *Плеханов, Г. В.* [В редакцию «Искры». 16 (29) мая 1905 г.]. — «Искра», [Женева], 1905, № 101, 1 июня, стр. 8, в отд.: Из партии. — 169, 331

[¹⁷⁵] — [В редакцию «Искры». 16 (29) мая 1905 г.]. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 5, 26 (13) июня, стр. 6, в отд.: Из партии. — 332

[¹⁷⁶] — *Возможно ли это?* — «Товарищ», Спб., 1907, № 381, 26 сентября (9 октября), стр. 1. — 153

[¹⁷⁷] — *Враждующие между собой братья.* — «Дневник Социал-Демократа», Женева, 1905, № 2, август, стр. 37—49. — 346, 380, 382, 390

[¹⁷⁸] — *Выбранные места из переписки с друзьями.* (Письмо в редакцию газеты «Пролетарий»). — «Дневник Социал-Демократа», Женева, 1905, № 2, август, стр. 10—37. — 282

[¹⁷⁹] — *К вопросу о захвате власти.* (Небольшая историче-

¹ Poprvé otištěno roku 1934.

ская справка). — «Искра», [Женева], 1905, № 96, стр. 1—2. — 99, 151

[180] * — *О демонстрациях.* — «Искра», [Мюнхен], 1902, № 14, 1 января, стр. 1. — 439

[181] *Плеханов, Г. В. О нашей тактике по отношению к борьбе либеральной буржуазии с царизмом.* (Письмо к Центр. Комитету). Изд. РСДРП. Женева, тип. партии, 1905. 31 стр. (РСДРП). — 183

[182] — [*Письмо в Международное социалистическое бюро.* 3 (16) июня 1905 г.]. Рукопись¹. — 332

— *План земской кампании* — см. Плеханов, Г. В. О нашей тактике по отношению к борьбе либеральной буржуазии с царизмом.

[183] — *Чего не делать.* — «Искра», [Женева], 1903, № 52, 7 ноября, стр. 1—2. — 79

[184] [*Покровский, М. Н.*] *Профессиональная интеллигенция и социал-демократы.* (Письмо в редакцию). — «Пролетарий», Женева, 1905, № 13, 22 (9) августа, стр. 3. Подпись: Учитель. — 200

[185] *Положение о выборах в Государственную думу.* — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 2—4. — 203, 204, 205, 206, 207, 218, 219, 230, 272, 274, 295, 297—298, 299, 321, 367, 404, 419, 424, 428

[186] «*Последние Известия*», Женева, 1905, № 235, 12 июня (30 мая), стр. 6—7. — 170

— 1905, № 247, 1 сентября (19 августа), стр. 1—4. — 254—258, 259, 327—328, 350, 351, 352, 353, 429

— 1905, № 248, 8 сентября (26 августа), стр. 2—4. — 316

¹ Poprvé otištěno v listáku Pismo № 9-j. V. m., [vydalo Južnoje provincialnoje bjuro], 15. srpna [1905], s. 1.

— 1905, № 249, 18 (5) сентября, стр. 8. — 327

[187] [*Потресов, А. Н.*] *Наши злоключения.*— «Искра», [Женева], 1904, № 78, 20 ноября, стр. 2—6; 1905, № 98, 23 апреля, стр. 2—5; № 106, 18 июля, стр. 2—4; № 107, 29 июля, стр. 2—5; № 111, 24 сентября, стр. 2—3. Подпись: Старовер. — 75, 79, 103, 104, 226, 302

— *Старовер. Резолюция об отношении к либералам.* — см. Об отношении к либералам (Старовера).

[188] «*Правительственный Вестник*», Спб., 1905, № 39, 18 февраля (3 марта), стр. 1. — 206, 218

— 1905, № 121, 8 (21) июня, стр. 1. — 319

— 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 1—4. — 199, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 218, 219, 230, 272, 274, 295, 297—298, 299, 321, 367, 403—404, 419, 424, 428

[189] *Представление генерал-губернатору.* — «Московские Ведомости», 1905, № 213, 6 (19) августа, стр. 3—4.— 208

[190] [*Примечание второе от редакции «Искры» к статье С. Ростовца «Пора! (Письмо к товарищам)»*]. — Отдельное приложение к №№ 73—74 «Искры», [Женева, 1904, № 73, 1 сентября; № 74, 20 сентября], стр. 6. — 132, 160

[191] [*Примечание от редакции «Пролетария» к письму Г. В. Плеханова в ред. «Искры»*]. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 5, 26 (13) июня, стр. 6, в отд.: Из партии. — 332

[192] *Программа Российской соц.-дем. рабочей партии, принятая на Втором съезде партии.* — В кн.: Второй очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии. Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, [1904], стр. 1—6. (РСДРП). — 32, 34, 35, 45, 71, 98—99, 112, 122, 140, 208, 257, 312, 384, 392, 430, 437

- [195] *Программа Союза освобождения*. — «Освобождение», Париж, 1905, № 69—70, 20 (7) мая, стр. 305—306. — 56, 208
- [194] *(Проект конституции, принятый земским съездом 6—8 (19—21) июля 1905 г.)*. — «Русские Ведомости», М., 1905, № 180, 6 июля, стр. 1—2, в ст.: К вопросу об организации будущего представительства. — 173, 178—179, 295
- [195] *Проект программы партии социалистов-революционеров, выработанный редакцией «Революционной России»*. — «Революционная Россия», [Женева], 1904, № 46, 5 мая, стр. 1—3. — 29, 32, 79, 307, 309
- [196] *Прокопович, С. Н. К рабочему вопросу в России*. Изд. Кусковой. Спб., тип. Гольдберга, 1905. 208 стр. — 133
- [197] *«Пролетарий»*, Женева. — 48, 81, 134, 136, 137, 144, 169, 179, 187, 202, 218, 219, 221—222, 224—225, 251, 256, 259, 262, 269, 270—271, 272, 282, 299, 316, 334, 344, 347, 366, 405, 408, 415, 416, 422, 429
- 1905, № 2, 3 июня (21 мая), стр. 2—4. — 135—136
- 1905, № 3, 9 июня (27 мая), стр. 1—2, 3—4. — 34, 88, 106, 257
- 1905, № 4, 17 (4) июня, стр. 1, 2—4, 6. — 34, 104, 257
- 1905, № 5, 26 (13) июня, стр. 1, 5—6. — 34, 70, 211, 332, 347
- «Пролетарий»*, Женева, 1905, № 6, 3 июля (20 июня), стр. 3—4. — 159, 167, 185
- 1905, № 7, 10 июля (27 июня), стр. 1. — 158, 193, 417
- 1905, № 8, 17 (4) июля, стр. 1—2, 3—4, 5. — 155, 158, 182, 201, 415
- 1905, № 9, 26 (13) июля, стр. 1—2, 6. — 29, 158, 214—215, 236

- 1905, № 10, 2 августа (20 июля). — 415
- 1905, № 10, 2 августа (20 июля), стр. 1, 6. — 238
- 1905, № 11, 9 августа (27 июля), стр. 2—4. — 198, 415, 419
- 1905, № 12, 16 (3) августа, стр. 1, 6. — 198, 203, 209, 219—220, 222, 225, 229, 272, 274, 277, 280, 298, 422, 424, 430, 431
- 1905, № 13, 22 (9) августа, стр. 3, 4, 5, 6. — 200, 202, 212, 215, 431
- 1905, № 14, 29 (16) августа, стр. 1, 3, 4, 6. — 212, 217, 221, 223, 224, 256, 272, 296, 423
- 1905, № 15, 5 сентября (23 августа), стр. 1—3. — 221, 232, 237, 264, 272, 293, 389—390, 392
- 1905, № 16, 14 (1) сентября, стр. 4. — 261, 272, 327, 350
- 1905, № 17, [между 14 и 26 (1 и 13) сентября]. На № 17 дата: 14 (1) сентября 1905 г. — 272
- 1905, № 18, 26 (13) сентября, стр. 1, 2. — 282, 296
- 1905, № 19, 3 октября (20 сентября), стр. 3. — 408
- 1905, № 20, 10 октября (27 сентября), стр. 3, 4, 8. — 325, 333, 334
- 1905, № 21, 17 (4) октября, стр. 1—2. — 394
- 1905, № 23, 31 (18) октября. — 400

[198] 5-й съезд профессиональных союзов в Германии. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 5, 26 (13) июня, стр. 5—6, в отд.: Иностранное обозрение. — 347

[199] Р. М. *Наша действительность*. (Рабочее движение, самодержавие, общество с его слоями [дворянство, крупная и мелкая буржуазия, крестьяне и рабочие] и общественная борьба). — В кн.: Отдельное приложение к «Рабочей Мысли» [№ 9]. Изд. Петербургского «Союза». Пб., тип. Киришбаума, сентябрь 1899, стр. 3—16. — 108

- [²⁰⁰] *«Рабочая Мысль»*, [Спб. — Берлин — Варшава — Женева]. — 74
- [²⁰¹] *«Рабочее Дело»*, Женева. — 83, 122
— 1901, № 10, сентябрь, стр. 1—36, 37—64, 122—126.—
46, 83, 122, 135
- [²⁰²] *Рабочие и жители г. Борисоглебска!* [Листовка, изд. Борисоглебской группы РСДРП, август 1905 г.]. [Борисоглебск, 1905]. 1 стр. (РСДРП. Подписной лист № 9). Гектограф. — 212—213
- [²⁰³] *Рабочие о партийном кризисе.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 8, 17 (4) июля, стр. 5, в отд.: Из партии. — 182, 415
- [²⁰⁴] *Рабочие о партийном расколе.* Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1905. VIII, 9, IV стр. (РСДРП). — 182, 188, 415
- [²⁰⁵] *«Рассвет»*, Спб. — 134
- [²⁰⁶] *«Революционная Россия»*, [Женева], 1904, № 46, 5 мая, стр. 1—3. — 29, 32, 79, 307, 309—310
- [²⁰⁷] *[Резолюции конференции кавказских социал-демократических рабочих организаций].* — В кн.: Конференция кавказских социал-демократических рабочих организаций. Женева, тип. партии, 1905, стр. 3—8. (РСДРП). — 105, 109
- [²⁰⁸] *Резолюции, принятые [первой общерусской] конференцией [партийных работников].* — В кн.: Первая общерусская конференция партийных работников. Отдельное приложение к № 100 «Искры». Женева, тип. партии, 1905, стр. 15—30. (РСДРП). — 31—32, 49, 100, 117, 119, 129, 131, 132, 135, 236, 282, 285—286, 316, 333, 416
- Резолюции III съезда РСДРП — см. Главнейшие резолюции III съезда РСДРП.*

[²⁰⁹] *[Резолюции IV съезда Всеобщего еврейского рабочего]*

союза в России и Польше]. — «Рабочее Дело», Женева, 1901, № 10, сентябрь, стр. 122—126. — 83

Резолюция Керченской думы по поводу погрома в городе — см. Pour les israélites.

[²¹⁰] *Резолюция [конференции заграничных организаций РСДРП. Листовка].* Б. м., [1905]. 2 стр. Гектограф. — 198

[²¹¹] *Резолюция [конференции заграничных организаций РСДРП].* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 12, 16 (3) августа, стр. 6, в отд.: Из партии. — 198

[²¹²] *[Резолюция конференции социал-демократических организаций в России об отношении к Государственной думе. 7—9 (20—22) сентября 1905 г.].* — В листовке: В сентябре состоялась междупартийная конференция социал-демократических партий России... Изд. ЦК. Б. м., тип. партии, октябрь 1905, стр. 1—2. (РСДРП). — 366

[²¹³] *Резолюция Костромского комитета [РСДРП относительно представительства Г. В. Плеханова в МСБ].* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 20, 10 октября (27 сентября), стр. 8, в отд.: Из партии. — 333

[²¹⁴] *[Резолюция Мариупольской группы РСДРП о тактике по отношению к Государственной думе].* — «Искра», [Женева], 1905, № 109, 29 августа, стр. 1, в ст.: [Дан, Ф.] К вопросу о Государственной думе. — 432

[²¹⁵] *Резолюция, принятая 3 мая на агитаторском собрании городского района в Петербурге.* — «Искра», [Женева], 1905, № 100, 15 мая, стр. 8, в отд.: Из партии. — 130

[²¹⁶] **[Резолюция Саратовского комитета РСДРП о III съезде партии. Листовка. Саратов, 1905].* 1 стр. (РСДРП). Подпись: Саратовский комитет РСДРП. — 238

[²¹⁷] *[Резолюция Саратовского комитета РСДРП о III съез-*

де партии). — «Пролетарий», Женева, 1905, № 10, 2 августа (20 июля), стр. 6, в отд.: Из партии. — 238

[218] *Резолюция съезда «Союза союзов»*. — «Пролетарий», Женева, 1905, № 14, 29 (16) августа, стр. 3, в отд.: Из общественной жизни. Под загл.: Петербург. — 221, 223, 224, 423

Резолюция [III съезда РСДРП] о вооруженном восстании — см. Ленин, В. И. Резолюция о вооруженном восстании, принятая на III съезде РСДРП.

[219] *Резолюция [III съезда РСДРП] о временном революционном правительстве*. — В кн.: Извещение о III съезде Российской социал-демократической рабочей партии. С прилож. устава партии и главнейших резолюций, принятых III съездом. Изд. ЦК РСДРП. Женева, кооп. тип., 1905, стр. 10. (РСДРП). Под общ. загл.: Главнейшие резолюции. — 34, 35, 36—43, 47—48, 50—53, 57, 92—93, 95, 96, 100—101, 114, 119, 145, 158, 159, 164, 165, 166, 202, 254, 257, 411

[220] *Резолюция [III съезда РСДРП] о Центральном Органе партии*. — Там же, стр. 19. — 48, 169

[221] **Резолюция [III съезда РСДРП] об отколовшейся части партии*. — Там же, стр. 13—14. — 45—46

[222] *Резолюция [III съезда РСДРП] об отношении к крестьянскому движению*. — Там же, стр. 12—13. — 57, 102, 138, 242—246, 384

[223] *Резолюция [III съезда РСДРП] об отношении к либералам*. — Там же, стр. 14—15. — 71—72, 103, 286

[224] *Резолюция [III съезда РСДРП] об отношении к тактике правительства накануне переворота*. — Там же, стр. 11. — 47—48, 100

[225] *Резолюция [III съезда РСДРП] по вопросу об открытием политическом выступлении РСДРП*. — Там же, стр. 11—12. — 201, 446

- [²²⁶] *Резолюция [учредительной конференции южных организаций о составе редакции «Искры»].* — В листовке: [Решения южнорусской учредительной конференции РСДРП. Август 1905 г.]. Б. м., [1905], стр. 6. Гектограф. — 329
- [²²⁷] *Резолюция [учредительной конференции южных организаций о составе редакции «Искры»].* — Там же, стр. 6—7. — 329
- [²²⁸] *Резолюция [учредительной конференции южных организаций] об «объединительной группе».* — Там же, стр. 6. — 329—330
- [²²⁹] *Резолюция [учредительной конференции южных организаций] по поводу выхода тов. Плеханова из редакции «Искры».* — Там же, стр. 7. — 329
- [²⁵⁰] **Резолюция учредительной конференции южных организаций по поводу Государственной думы.* — Там же, стр. 3—5. — 329, 355, 376—377, 381—387, 388, 389, 393, 403, 434—435, 450
- [²³¹] *Резолюция учредительной конференции южных организаций по поводу Государственной думы.* — В кн.: Решения южнорусской учредительной конференции Российской СДРП. Август 1905 года. Женева, тип. партии, 1905, стр. 8—10. (РСДРП). — 393
- [²³²] *Резолюция [учредительной конференции южных организаций] по поводу представительства Росс. партии в Интернациональном социалистическом бюро.* — В листовке: [Решения южнорусской учредительной конференции РСДРП. Август 1905 г.]. Б. м., [1905], стр. 1. Гектограф. — 331, 332
- [²³³] **[Решения южнорусской учредительной конференции РСДРП. Август 1905 г. Листовка].* Б. м., [1905]. 8 стр. Гектограф. — 329, 330, 331, 332, 333, 355, 376—380, 380—388, 389, 393, 404, 435, 450
- [²³⁴] *Решения южнорусской учредительной конференции Российской СДРП.* Август 1905 года. Женева, тип. партии, 1905. 16 стр. (РСДРП). — 393

- [²³⁵] *Россия организуется.* — «Освобождение», Париж, 1905, № 74, 26 (13) июля, стр. 396—398. — 189
- [²³⁶] *Ростовец, С. Пора!* (Письмо к товарищам). — Отдельное приложение к №№ 73—74 «Искры», [Женева, 1904, № 73, 1 сентября; № 74, 20 сентября], стр. 6—7. — 131—132, 160
- [²³⁷] «*Русская Старина*», Спб. — 54
- [²³⁸] «*Русские Ведомости*», М. — 62, 173, 216
 — 1905, № 180, 6 июля, стр. 1—2. — 173, 178—179, 180, 295
 — 1905, № 210, 5 августа, стр. 3. — 221, 248—252, 253, 318
 — 1905, № 247, 11 сентября, стр. 3—4. — 316—319
- [²³⁹] «*Русское Дело*», М., 1905, № 32, 6 августа, стр. 1—5. — 206—207, 419, 420
- [²⁴⁰] «*Русь*», Спб. — 429
 — 1905, № 180, 6 (19) августа, стр. 2. — 206—207, 210, 419, 420
 — 1905, № 181, 7 (20) августа, стр. 6. — 210, 419
 — 1905, № 187, 13 (26) августа, стр. 2. — 283
 — 1905, № 218, 13 (26) сентября, стр. 2—3. — 400
- С. С. — см. Милюков, П. Н.
- [²⁴¹] *Салтыков-Щедрин, М. Е. В среде умеренности и аккуратности.* — 322
- [²⁴²] — *История одного города.* — 319
- [²⁴³] — *Современная идиллия.* — 249—251, 322
- [²⁴⁴] — *Убежище Монрепо.* — 113
- [²⁴⁵] *Самара. 31 июля.* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 14,

29 (16) августа, стр. 4, в отд.: Из общественной жизни. — 212

- [246] [Северцев, В. (Филатов, В. В.)] «Князь Потемкин Таврический». — «Пролетарий», Женева, 1905, № 8, 17 (4) июня, стр. 2. Подпись: В. С. — 158
- [247] — Приложение тактики и фортификации к народному восстанию. Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1905. 45 стр. (РСДРП). — 213—214
- [248] Скрыпник, Н. А. К вопросу о подготовке и организации вооруженного восстания. (Доклад Петербургскому комитету РСДРП). [Первая половина сентября 1905 г.]. Рукопись¹. — 358
- [249] — Отчет [Боевого комитета. Сентябрь — октябрь 1905 г.]. Рукопись². — 358
- [250] — Структура, план работы Боевой организации при Петербургском комитете партии и программа боевой подготовки. [Первая половина сентября 1905 г. Петербург]. Рукопись¹. — 358
- [251] «Слово», Спб. — 173
- 1905, № 196, 3 (16) июля, стр. 2. — 173
- 1905, № 198, 5 (18) июля, стр. 2—3. — 173
- [252] «Социал-Демократ», [Женева], 1905, № 12, 18 августа, стр. 1—3. — 390, 423
- [253] «Социал-Демократ», [Тифлис]. На грузинском яз. — 74
- 1905, № 1, 7 (20) апреля, стр. 7—8. На грузинском яз. — 47, 72, 73—77
- [254] Среди газет и журналов. — «Новое Время», Спб., 1905,

¹ Poprvé otištěno roku 1934.

² Poprvé otištěno v publikaci Leninskij sbornik V, 1926, s. 461—462.

№ 10608, 13 (26) сентября, стр. 3. — 316—317,
319—320

[255] [Сталин, И. В.] *Ответ «Социал-Демократу»*. — «Борьба Пролетариата», 1905, № 3, 15 августа. — 407

Старовер — см. Потресов, А. Н.

[256] [Струве, П. Б.] *Из рук царя — из рук микадо и Англии*. — «Освобождение», Париж, 1905, № 76, 15 (2) сентября, стр. 441—444. Подпись: П. С. — 296

[257] — *Как найти себя?* Ответ автору письма «Как не потерять себя?». — «Освобождение», Париж, 1905, № 71, 31 (18) мая, стр. 337—343. — 42, 64, 78—82, 83—85, 86, 88

[258] — *«Князь Потемкин» и что же дальше?* — «Освобождение», Париж, 1905, № 73, 19 (6) июля, стр. 371—372. Подпись: П. С. — 175—176

[259] — *Литература социал-демократического раскола*. — «Освобождение», Париж, 1904, № 57, 15 (2) октября, стр. [2, обл.], в отд.: Библиографический листок «Освобождения». — 79, 169

[260] — *Предисловие [к книге С. Ю. Витте. Самодержавие и земство]*. — В кн.: [Витте, С. Ю.] Самодержавие и земство. Конфиденциальная записка министра финансов статс-секретаря С. Ю. Витте (1899 г.). С предисл. и примеч. Р. Н. С. Печ. «Зарей». Stuttgart, Dietz, 1901, стр. V—XLIV. Подпись: Р. Н. С. — 138, 142

[261] — *Прямой ответ на кривые речи г. Суворина*. — «Освобождение», Париж, № 73, 19 (6) июля, стр. 373—374. Подпись: П. С. — 175, 176, 177

[262] — *Русская революция и мир*. Открытое письмо к Жану Жоресу. — «Освобождение», Париж, 1905, № 72, 21 (8) июня, стр. 353—355. Подпись: П. С. — 110, 140, 141, 142, 143, 411

[263] — *Торжество здравого смысла*. — «Освобождение», Па-

риж, 1905, № 72, 21 (8) июня, стр. 362—363. Подпись: П. С. — 128, 130, 131, 153, 349, 411

[264] *Суворин, А. С. Маленькие письма.* — «Новое Время», Спб., 1905, № 10526, 23 июня (5 июля), стр. 3. — 175, 179

Схема организации Боевого комитета — см. Скрыпник, Н. А. Структура, план работы Боевой организации при Петербургском комитете партии и программа «боевой» пропаганды.

[265] «Сын Отечества» («Наши Дни»), Спб. — 62

[266] «Товарищ», Спб., 1907, № 381, 26 сентября (9 октября), стр. 1. — 153

[267] *Третий очередной съезд Росс. соц.-дем. рабочей партии.* Полный текст протоколов. Изд. ЦК. Женева, тип. партии, 1905. ХХІХ, 401 стр. (РСДРП). — 168, 186

[268] *Третий съезд перед судом кавказских «меньшевиков».* — «Пролетарий», Женева, 1905, № 14, 29 (16) августа, стр. 3. — 217

[269] *Третий съезд перед судом кавказских «меньшевиков».* — «Борьба Пролетариата», [Тифлис], 1905, № 1, 1 (14) июля, стр. 5—6. — 217

[270] [Троцкий, Л. Д.] *Наши политические задачи.* (Тактические и организационные вопросы). Изд. РСДРП. Женева, тип. партии, 1904. ХІ, 107 стр. (РСДРП). Перед загл. авт.: Н. Троцкий. — 31—32, 79

[271] *Трубецкой, С. Н.* [Речь во время приема царем земской делегации. 6 (19) июня 1905 г.]. — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 121, 8 (21) июня, стр. 1. — 319

[272] *Тургенев, И. С. Отцы и дети.* — 255

[273] *Указ правительствующему Сенату [о предоставлении*

частным лицам и учреждениям вырабатывать предложения по вопросам государственного благоустройства. 18 февраля (3 марта) 1905 г.] — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 39, 18 февраля (3 марта), стр. 1. — 206, 218

[274] Указ правительствующему Сенату [об отмене указа от 18 февраля (3 марта) 1905 г. 6 (19) августа 1905 г.] — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 4. — 206, 218

[275] Устав партии, [принятый на III съезде РСДРП]. — В кн.: Извещение о III съезде Российской социал-демократической рабочей партии. С прилож. устава партии и главнейших резолюций, принятых III съездом. Изд. ЦК РСДРП. Женева, кооп. тип., 1905, стр. 17—18. (РСДРП). — 183, 184, 185, 186, 198, 325, 346—347, 416

[276] *Устав рабочего союза. [Листовка]. Б. м., изд. ЦК РОС, [1905]. 2 стр. — 104

Учитель — см. Покровский, М. Н.

[277] Учреждение Государственной думы. [6 (19) августа 1905 г.] — «Правительственный Вестник», Спб., 1905, № 169, 6 (19) августа, стр. 1—2. — 203, 204, 205, 206, 207, 218, 219, 230—231, 272, 274, 295, 297—298, 299, 321, 367, 403—404, 420, 424, 428

[278] Финансы России и революция. — «Пролетарий», [Женева], 1905, № 15, 5 сентября (23 августа), стр. 2. — 237

[279] Череванин, Н. [Письмо в редакцию «Искры» о тактике по отношению к Государственной думе]. — «Искра», [Женева], 1905, № 108, 13 августа, стр. 1, в ст.: [Дан, Ф.] Наша тактика и Государственная дума. — 220—221, 224—227, 255, 264, 327, 379, 404, 423, 424, 434, 450

[280] Чехов, А. П. Душечка. — 302

- [²⁸¹] *Чехов, А. П. Человек в футляре.* — 63
- [²⁸²] [*Шарапов, С. Ф.*] *Москва, 6 августа.* [Передовая]. — «Русское Дело», 1905, № 32, 6 августа, стр. 1—5. — 206, 419, 420
- [²⁸³] *Шахов, Н. (Малинин, Н. И.) Борьба за съезд.* (Собранные документы). Женева, кооп. тип., 1904. 111 стр. — 168
- [²⁸⁴] * [*Шестаков, А.*] *Открытое письмо ЦК-ту и товарищам, работающим в деревне.* [Листовка]. [М., 1905]. 2 стр. Подпись: Окружной организатор. — 239—243, 244, 246
- [²⁸⁵] *Эзон. Хвастун.* — 419
- [²⁸⁶] *Энгельс, Ф. Бакунисты за работой.* (Записка об испанском восстании летом 1873 г.). Изд. ЦК РСДРП. Женева, тип. партии, 1905. 31 стр. (РСДРП). — 136, 411
- *Берлинские дебаты о революции* — см. [Engels, F.] *Das Ministerium Camphausen.*
- [²⁸⁷] — [*Ф. Турати.* 26 января 1894 г.]. — «Искра», [Женева], 1905, № 96, 5 апреля, стр. 1—2, в ст.: Плеханов, Г. В. К вопросу о захвате власти. (Небольшая историческая справка). — 99
- [*Ф. Турати.* 26 января 1894 г.] — см. Engels, F. *La futura rivoluzione italiana e il partito socialista.*
- *Франкфуртское собрание* — см. Marx, K. u. Engels, F. [Die deutsche Nationalversammlung].
- [²⁸⁸] *Appeal to the nation.* — «The Times», London, 1905, N 37,766, July 22, p. 5. Under the general title: The Moscow congress. — 173, 175, 413
- [²⁸⁹] «*Arbeiter Zeitung*», Wien, 1905, N 233, 24. August, S. 1—2. — 220, 225, 232—234, 264, 329, 379, 404, 423, 424, 426—427, 434, 450

- [²⁹⁰] *Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle.* Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902. 491 S. — 70, 144, 145—149, 150, 151—152, 280
- [²⁹¹] [*Aus dem Protokoll des Komitees Sitzung vom 17. April 1849*]. — «Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit», Köln, 1849, N 22, 22. April, S. 4. — 151—152
- [²⁹²] *Bericht über den III. Parteitag der SDAPR mit Beifügung des Partei-Statuts und der wichtigsten Resolutionen, die auf dem III. Parteitag angenommen wurden.* München, Birk, 1905. 23 S. (SDAPR). — 235—236
- [²⁹³] [*Bericht über die Einberufung des Kongresses der Arbeitervereine*]. — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1849, N 282, 26. April. Beilage zu N 282, S. 1. — 151—152
- [²⁹⁴] *Bernstein, E. Die Voraussetzung des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie.* Stuttgart, Dietz, 1899. X, 188 S. — 120
- [²⁹⁵] *Beschlüsse der Generalversammlung der Arbeiter vom 16. April 1849.* — «Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit», Köln, 1849, N 22, 22. April, S. 3.—4. — 151—152
- [²⁹⁶] [*La commune révolutionnaire*]. Aux Communaux. Londres, 1874. 12 p. — 93
- [²⁹⁷] [*Communiqué sur le*] *Troisième congrès du Parti ouvrier social-démocrate de Russie.* Compte rendu et principales résolutions. — «Le Socialiste», Paris, 1905, N 8, 25 juin — 2 juillet. Supplément à N 8 «Le Socialiste», p. 5—6. — 235—236
- [²⁹⁸] *The condition of Russia.* The national assembly. — «The Times», London, 1905, N 37,815, September 18, p. 3. — 260
- [²⁹⁹] *Le congrès de Moscou.* — «Le Temps», Paris, 1905, N 1405, 24 juillet, p. 1. Sous le titre général: Bulletin de l'étranger. — 180, 414
- [³⁰⁰] *Le congrès des zemstvos.* — «Le Temps», Paris, 1905, N 16175, 2 octobre, p. 1. Sous le titre général: Bulletin de l'étranger. — 314—315
- [³⁰¹] «*Critica Sociale*», Milano, 1894, N 3, febbraio, p. 35—36. — 99

- [³⁰²] «*Deutsch-Französische Jahrbücher*», Paris, 1844, 1. u 2. Lfg., S. 71—85. — 84, 108
- [³⁰³] «*The Economist*», [London], 1905, v. LXIII, N 3,242, October 14, p. 1630—1631. — 356
- [³⁰⁴] *Eine demokratische konstitutionelle Partei*. — «Frankfurter Zeitung», 1905, 15. September. — 261—263
- [³⁰⁵] *Engels, F. Die Bakunisten an der Arbeit*. Denkschrift über den Aufstand in Spanien im Sommer 1873. («*Volksstaat*» 1873). — In: Engels, F. Internationales aus dem Volksstaat (1871—75). Berlin, Expedition des «Vorwärts» Berliner Volksblatt, 1894, S. 16—33. — 106, 136
- [³⁰⁶] — *Die Berliner Debatte über die Revolution*. — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1848, N 14, 14. Juni, S. 1, unter der Rubr.: Deutschland. — 146—147
- [³⁰⁷] — *La futura rivoluzione italiana e il partito socialista*. — «Critica Sociale», Milano, 1894, N 3, febbraio, p. 35—36. — 99
- [³⁰⁸] — *Internationales aus dem Volksstaat (1871—75)*. Berlin, Expedition des «Vorwärts» Berliner Volksblatt, 1894. 72 S. — 93, 106, 136, 167
- [³⁰⁹] ** — *Kann Europa abrüsten?* Separat-Abdruck aus dem «Vorwärts». [Nürnberg], Wörlein, 1893. 29 S. — 157
- [³¹⁰] ** — *Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie*. Revidierter Sonderabdr. aus der «Neuen Zeit». Mit Anhang: Karl Marx über Feuerbach vom Jahre 1845. Stuttgart, Dietz, 1888. VII, 72 S. — 55
- [³¹¹] *Das Ministerium Camphausen*. — In: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 95—107. — 146—147
- [³¹²] — *Programm der blanquistischen Kommune-Flüchtlinge*. («*Volksstaat*», 1874, N 73). — In: Engels, F. Internationales aus

** Dvěma hvězdičkami jsou označena první vydání prací v přípa-
dech, kdy nebylo možné určit, které vydání měl Lenin na mysli.

dem Volksstaat (1871—75). Berlin, Expedition des «Vorwärts» Berliner Volksblatt, 1894, S. 40—46. — 93—94, 167

- [³¹³] — *Zur Geschichte des «Bundes der Kommunisten»*. — In: Marx, K. Enthüllungen über den Kommunistenprozeß zu Köln. Neuer Abdruck mit Einleitung von F. Engels und Dokumenten. Göttingen — Zürich, Volksbuchhandlung, 1885, S. 3—17. (Sozialdemokratische Bibliothek. IV.) — 151—153
- [³¹⁴] ** — *Zur Kritik des sozialdemokratischen Programmentwurfes 1891*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 1, S. 5—13. — 98
- [³¹⁵] «*Frankfurter Zeitung*», Frankfurt am Main, 1905, 9. Juni. — 86
- 1905, 27. August, Literaturblatt. — 237
 - 1905, August. — 218
 - 1905, 15. September. — 261—263
 - 1905, 17. September. — 260
 - 1905, 9. Oktober. — 355, 438
 - 1905, 12. Oktober. — 448
 - 1905, 13. Oktober. — 355
 - 1905, N 293, 22. Oktober. — 395
- [³¹⁶] «*Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit*», Köln, 1849, N 22, 22. April, S. 3—4. — 151
- [³¹⁷] *The future of Russia*. — «The Times», London, 1905, N 37,795, August 25, p. 3. — 237
- [³¹⁸] *Germany*. — «The Economist», [London], 1905, v. LXIII, N 3,242, October 14, p. 1630—1631. — 356
- [³¹⁹] *Government counter move*. — «The Times», London, 1905, N 37,768, July 25, p. 5. Under the general title: The Moscow congress. — 174, 414
- [³²⁰] «*L'Humanité*», Paris, 1905, N 417, 8 juin, p. 1. — 110
- 1905, N 501, 31 août, p. 2. — 293—294

- [321] «L'Indépendance Belge», Bruxelles, 1905. — 337, 370
- [322] *Internationale Regeln der sozialistischen Taktik*. [Die Resolution des Internationalen Sozialistenkongresses zu Amsterdam]. — In: Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam. 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1904, S. 31—32. — 345
- [323] *Internationaler Sozialistenkongreß zu Amsterdam*. 14. bis 20. August 1904. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1904. 78 S. — 345
- [324] *Kautsky, K. Bernstein und das sozialdemokratische Programm*. Eine Antikritik. Stuttgart, Dietz, 1899. VIII, 195 S. — 121
- [325] — *Die Revision des Programms der Sozialdemokratie in Österreich*. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 3, S. 68—82. — 407
- [326] — *Die Spaltung der russischen Sozialdemokratie*. — «Leipziger Volkszeitung», 1905, N 135, 15. Juni, S. 1—2. — 121, 442
- [327] «Leipziger Volkszeitung», 1905, N 135, 15. Juni, S. 1—2. — 120—121, 442
- [328] *Leroux, G. Dépêche de notre envoyé spécial*. — «Le Matin», Paris, 1905, N 7898, 10 octobre, p. 3. Sous le titre général: La crise russe. — 370
- [329] — *Essai sur la Révolution*. — «Le Matin», Paris, 1905, N 7820 24 juillet, p. 1. Sous le titre général: Les réformes en Russie. — 179
- [330] *Martin, R. Die Zukunft Rußlands und Japans*. Die deutschen Milliarden in Gefahr. Berlin, Heymann, 1905. VIII, 258 S. — 237
- [331] *Martoff, L. Das russische Proletariat und die Duma*. — «Arbeiter Zeitung», Wien, 1905, N 233, 24. August, S. 1—2. — 220, 225, 232—234, 264, 329, 379, 404, 423, 424, 426—427, 434, 450
- [332] *Marx, K. u. Engels, F. Ansprache der Zentralbehörde an den Bund vom März 1850*. — In: Marx, K. Enthüllungen über den Kommunistenprozeß zu Köln. Neuer Abdruck mit Einleitung

von F. Engels und Dokumenten. Göttingen — Zürich, Volksbuchhandlung, 1885, S. 75—83, IX. Anhang. (Sozialdemokratische Bibliothek. IV). — 136

- [333] — *Die deutsche Nationalversammlung*. — In: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 87—94. — 145, 280—281
- [334] — *Köln, 6. Juni*. — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1848, N 7, 7. Juni, S. 1, unter der Rubr.: Deutschland. — 145
- [335] ** — *Manifest der Kommunistischen Partei*. London, «Bildungsgesellschaft für Arbeiter», 1848. 30 S. — 62, 152
- [336] — *Revue. Mai bis Oktober*. — «Neue Rheinische Zeitung», Politisch-ökonomische Revue, redigiert von K. Marx. London — Hamburg — New-York, 1850, [5.—6. Heft], Mai — Oktober, S. 129—180. — 280
- [337] *Marx, K. [Die Bourgeoisie und Die Konterrevolution]*. — In: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 206—232. — 70
- [338] ** — *Der Bürgerkrieg in Frankreich*. Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiter-Assoziation an alle Mitglieder in Europa und den Vereinigten Staaten. Sonderabdr. aus dem «Volksstaat». Leipzig, Exped. des «Volksstaates», 1871. 52 S. — 141
- [339] *Marx, K. Enthüllungen über den Kommunistenprozeß zu Köln*. Neuer Abdruck mit Einleitung von F. Engels und Dokumenten. Göttingen — Zürich, Volksbuchhandlung, 1885. 88 S. (Sozialdemokratische Bibliothek. IV). — 136, 152, 280
- [340] ** — *Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848 bis 1850*. Abdr. aus der «Neuen Rheinischen Zeitung». Mit Einleitung von F. Engels. Berlin, die Expedition des «Vorwärts», 1895. 112 S. — 126, 435

- [³⁴¹] — *Köln*, 13. *Sept.* — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1848, N 102, 14. September, S. 1, unter der Rubr.: Deutschland. — 144
- [³⁴²] — *Köln*, 11. *Dezbr.* — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1848, N 169, 15. Dezember, S. 1–2, unter der Rubr.: Deutschland. — 70
- [³⁴³] — *Köln*, 29. *Juli.* (Der Gesetzentwurf über die Feudallasten). — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1848, N 60, 30. Juli, S. 1–2, in der Abt.: Deutschland. — 148–149
- [³⁴⁴] ** — *Köln*, den 14. *April.* — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1849, N 273, 15. April, 2. Ausgabe, S. [3]. Unterschrift: Fr. Anneke, K. Schapper, K. Marx, H. Becker, W. Wolff. — 151.
- [³⁴⁵] — *Marx über Feuerbach.* — In: Engels, F. Ludwig Feuerbach und der Ausgang der klassischen deutschen Philosophie. Revidierter Sonderabdr. aus der «Neuen Zeit». Mit Anhang: Karl Marx über Feuerbach vom Jahre 1845. Stuttgart, Dietz, 1888, S. 69–72. — 55
- [³⁴⁶] — *Das Ministerium Hansemann.* — In: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 124–133. — 147–148
- *Nachlaß... c.m.* Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring.
- [³⁴⁷] — *Zur Kritik der Hegel'schen Rechts-Philosophie.* Einleitung. — «Deutsch-Französische Jahrbücher», Paris, 1844, 1. u. 2. Lfg., S. 71–85. — 83–84, 108
- [³⁴⁸] «*Le Matin*», Paris, 1905, N 7820, 24 juillet, p. 1. — 179
- 1905, N 7898, 10 octobre, p. 3. — 370
- [³⁴⁹] [*Mehring, F.*] *Einleitung [des Herausgebers zum Buch: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle].* — In: Aus dem literarischen Nachlaß von K. Marx, F. Engels

und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 3—86. — 144, 145, 150, 152

- [³⁵⁰] *La mort du prince Serge Troubezkoï*. — «Le Temps», Paris, 1905, N 16188, 15 octobre. — 449
- [³⁵¹] *The Moscow congress*. — «The Times», London, 1905, N 37,766, July 22, p. 5. — 173, 174, 177, 191, 209—210, 414
- [³⁵²] «*Neue Rheinische Zeitung*», Köln. — 45, 144—145, 150—151
- 1848, N 1, 1. Juni. — 150—151
- 1848, N 7, 7. Juni, S. 1. — 145—146
- 1848, N 14, 14. Juni, S. 1. — 147
- 1848, N 60, 30. Juli, S. 1—2. — 148
- 1848, N 102, 14. September, S. 1. — 145
- 1848, N 169, 15. Dezember, S. 1—2. — 70
- 1849, N 273, 15. April. 2. Ausgabe, S. 3. — 150—151
- 1849, N 282, 26. April. Beilage zur N 282 «Neuen Rheinischen Zeitung», S. 1. — 151
- [³⁵³] «*Neue Rheinische Zeitung*». Politisch-ökonomische Revue, redigiert von K. Marx. London — Hamburg — New-York, 1850, [5.—6. Hef], Mai — Oktober, S. 129—180. — 280
- [³⁵⁴] «*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 1, S. 5—13. — 98
- 1901—1902, Jg. XX, Bd. I, N 3, S. 68—82. — 407
- [³⁵⁵] *Organisation der sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitage zu Jena 1905*. — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, abgehalten zu Jena vom 17. bis 23. September 1905. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1905, S. 6—10. — 345, 347

- [³⁵⁶] *Organisation der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitag zu Mainz 1900.* — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Lübeck vom 22. bis 28. September 1901. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1901, S. 6—8. — 345—346
- [³⁵⁷] *Pour les israélites.* — «L'Humanité», Paris, 1905, N 501, 31 août, p. 2. Sous le titre général: La crise russe. — 293
- [³⁵⁸] *Program for the future.* — «The Times», London, 1905, N 37,767, July 24, p. 5. Under the general title: The Moscow reformers. — 173
- [³⁵⁹] *Programm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitag zu Erfurt 1891.* — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, «Vorwärts», 1891, S. 3—6. — 98
- [³⁶⁰] *Projekt programu rolnego.* — «Przedświt», Kraków, 1905, N 6—8, Czerwiec — Sierpień, S. 248—252. — 308—311, 436—437
- [³⁶¹] *The proposed constitution.* — «The Times», London, 1905, N 37, 765, July 21, p. 3. Under the general title: The Moscow congress. — 177, 191, 209—211, 414
- [³⁶²] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands.* Abgehalten zu Breslau vom 6. bis 12. Oktober 1895. Berlin, die Expedition des «Vorwärts», 1895. 223 S. — 77—78
- [³⁶³] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands.* Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1903. 448 S. — 345
- [³⁶⁴] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands.* Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, «Vorwärts», 1891. 368 S. — 98
- [³⁶⁵] *Protokoll über die Verhandlungen der Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands.* Abgehalten zu Jena vom 17. bis

23. September 1905. Berlin, Buchhandlung «Vorwärts», 1905.
380 S. — 316—317, 345, 347
- [366] *Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands*. Abgehalten zu Lübeck vom 22. bis 28. September 1901. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1901. 319 S. — 346
- [367] «*Przedświt*», Kraków, 1905, N 6—8, Czerwiec — Sierpień, S. 248 až 252. — 308—312, 436—437
- [368] *Die ratlose Regierung*. — «Vossische Zeitung», Berlin, 1905, N 487, 17. Oktober, S. [2]. Unter dem Gesamttitel: Die Wirren in Rußland. — 400
- [369] *Résolutions du congrès anti-autoritaire international tenu à Saint-Imier le 15 septembre 1872 par les délégués des Fédérations et sections italiennes, françaises, espagnoles, américaines et jurassiennes*. S. I., 1872. 3 p. — 106
- [370] *Schlachtberichte*. — «Vorwärts», Berlin, 1905, N 237, 10. Oktober, S. [4]. Unter dem Gesamttitel: Die Kosaken-Schlacht in Moskau. — 369
- [371] *Semstwo — Kongreß*. — «Frankfurter Zeitung», 1905, 17. September. — 260
- [372] *Simon, H. Annehmen oder ablehnen?* Die Verfassung von 3. Februar 1847, beleuchtet vom Standpunkte des bestehenden Rechts. Leipzig, Wigand, 1847. 328 S. — 211
- [373] *La situation en Russie*. — «Le Temps», Paris, 1905, N 16170, 27 septembre, p. 2. — 297—298, 299
- [374] *La situation politique en Russie*. — «Le Temps», Paris, 1905, N 16165, 22 septembre, p. 2. Sous le titre général: Nouvelles de l'étranger. — 290
- [375] «*Le Socialiste*», Paris. — 235
— 1905, N 8, 25 juin — 2 juillet. Supplément à N 8 «Le Socialiste», p. 5—6. — 235
- [376] «*St.-Petersburger Zeitung*», S.-Pb. — 448

- [377] *Stead, W. T. Russia's new great hope.* — «The Times», London, 1905, N 37,822, September 26, p. 8. — 299
- [378] *Stenographischer Bericht über die Verhandlungen der deutschen konstituierenden Nationalversammlung zu Frankfurt am Main.* Hrsg. auf Beschluß der Nationalversammlung durch die Redaktions-Kommission und in deren Auftrag von F. Wigard. 9 Bde. Frankfurt am Main, Gauerländer, 1848—1849. — 45, 82, 108
- [379] *Struve, P. La Révolution russe et la Paix.* Lettre ouverte au citoyen Jean Jaurès. — «L'Humanité», Paris, 1905, N 417, 8 juin, p. 1. — 110
- [380] *Studentenunruhen.* — «Vossische Zeitung», Berlin, 1905, N 476, 10. Oktober, S. [2]. Unter dem Gesamttitel: Die Wirren in Rußland. — 401, 448, 450
- [381] *Tagesrundschau.* — «Frankfurter Zeitung», 1905, 9. Juni. — 86
- [382] *Die Taktik der Partei.* [Resolution des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903]. — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Dresden vom 13. bis 20. September 1903. Berlin, Expedition der Buchhandlung «Vorwärts», 1903, S. 418—419. — 345
- [383] «*Le Temps*», Paris. — 314
- 1905, N 16105, 24 juillet, p. 1. — 180, 414
- 1905, N 16165, 22 septembre, p. 2. — 290
- 1905, N 16170, 27 septembre, p. 2. — 297, 299
- 1905, N 16175, 2 octobre, p. 1. — 314
- 1905, N 16183, 10 octobre, p. 2. — 370
- 1905, N 16188, 15 octobre. — 449
- [384] «*The Times*», London. — 337
- 1905, N 37,764, July 20, p. 5. — 173, 176, 419
- 1905, N 37,765, July 21, p. 3. — 177, 190, 210, 413

- 1905, N 37,766, July 22, p. 5. — 173, 174, 177, 190—191, 210 až 211, 413
 - 1905, N 37,767, July 24, p. 5. — 173
 - 1905, N 37,768, July 25, p. 5. — 174—175, 414
 - 1905, N 37,795, August 25, p. 3. — 237
 - 1905, N 37,815, September 18, p. 3. — 260
 - 1905, N 37,822, September 26, p. 8. — 299
- [³⁸⁵] *Les troubles en Russie.* — «Le Temps», Paris, 1905, N 16183, 10 octobre, p. 2. Sous le titre général: Nouvelles de l'étranger. — 370
- [³⁸⁶] «Vorwärts», Berlin, 1905, N 237, 10. Oktober, S. [4]. — 369
- [³⁸⁷] «Vossische Zeitung», Berlin, 1905, N 436, 16. September. 2. Beilage zur N 436 «Vossischen Zeitung», S. [1]. — 260
- 1905, N 476, 10. Oktober, S. [2]. — 401, 448, 450
 - 1905, N 478, 11. Oktober, S. [2]. — 449
 - 1905, N 487, 17. Oktober, S. [2]. — 400
- [³⁸⁸] *Die Wahlbewegung in Rußland.* — «Frankfurter Zeitung», 1905, N 293, 22. Oktober. — 395, 396
- [³⁸⁹] *Die Wirren in Rußland.* — «Vossische Zeitung», Berlin, 1905, N 436, 16. September. 2. Beilage zur N 436 «Vossischen Zeitung», S. [1]. — 260
- [³⁹⁰] *Witte.* — «Vossische Zeitung», Berlin, 1905, N 478, 11. Oktober, S. [2]. — 449
- [³⁹¹] *Žemstvo congress opened.* — «The Times», London, 1905, N 37, 764, July 20, p. 5. Under the general title: Reformers at Moscow. — 173

J M E N N Ý R E J S T Ř Í K

ABBE Ernst Karl (1840—1905) — německý fyzik optik, syn tkalce. Od roku 1870 působil jako profesor teoretické fyziky v Jeně. Zabýval se teorií tvoření obrazu v mikroskopu a technologií důležitých odvětví optického průmyslu. Organizoval práci v dílnách Karla Zeisse a po jeho smrti se stal jejich faktickým majitelem. Brzy se však vzdal vlastnických práv; z jeho podnětu vznikl zvláštní statut, podle něhož řídili podnik zástupci dělníků, univerzity a státu. Svými politickými názory byl liberál, k revolučnímu dělnickému hnutí se stavěl záporně. — 317

ABRAMOV — sazeč ženevské stranické tiskárny v roce 1905. — 415

AKIMOV (vl. jm. Machnovec) V. P. (1872—1921) — sociální demokrat, význačný představitel ekonomismu, jeden z nejkrajnějších oportunistů. V polovině 90. let se připojil k petrohradské Skupině narodovoljovců, v roce 1897 byl zatčen a v dubnu 1898 vypovězen do Jenisejské gubernie. V září 1898 uprchl do ciziny, kde se stal jedním z vůdců Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, hájil ideje ekonomismu, vystupoval proti skupině Osvobození práce a později i proti Jiskře. Na II. sjezdu SDDSR zastupoval Svaz, patřil k protijiskrovcům; po sjezdu se stal představitelem krajně pravicového křídla menševismu. Za revoluce 1905—1907 hájil likvidátorskou myšlenku vytvoření celoruské organizace dělnické třídy, v níž měla být sociální demokracie pouze jedním z ideových směrů. S právem poradního hlasu se účastnil jednání IV. (sjednocovacího) sjezdu SDDSR, hájil oportunistickou taktiku menševiků, vyzýval ke spolenectví s kadety. Se sociální demokracií se rozešel v letech reakce. — 79, 132, 160, 169, 170

ANDRÁSSY Gyula (1823—1890) — hrabě, maďarský politik. Zúčastnil se revoluce 1848—1849, po její porážce emigroval. Do Uher se vrátil po amnestii v roce 1858. Roku 1861 byl zvolen do poslanecké sněmovny. Podílel se na uzavření dohody z roku 1867, podle níž

se absolutistické Rakousko stalo dualistickou konstituční monarchií (Rakousko-Uhersko). Zároveň byl Andrassy jmenován ministerským předsedou Uherska. V letech 1871—1879 byl ministrem zahraničí Rakousko-Uherska, podporoval expanzivní snahy říše na Balkáně a prováděl politiku sblížení s Německem. V roce 1879 podepsal spojeneckou smlouvu mezi Německem a Rakousko-Uherskem, namířenou proti Rusku a Francii. — 211

ARNIM-SUCKOW Heinrich Alexander (1798—1861) — baron, pruský diplomat, jeden z horlivých přívrženců vedoucí úlohy pruské monarchie v Německu. V diplomatické službě byl od roku 1820. V roce 1848 (březen—červen) zastával funkci ministra zahraničních věcí v Camphausenově vládě. Zdůrazňoval nutnost národní jednoty Německa, považoval ji za důležitý prostředek boje proti revolučnímu hnutí. V zahraniční politice se orientoval na Západ, v Rusku viděl hlavního nepřítele na cestě ke sjednocení a územnímu rozšíření Německa. Na jaře 1849 byl zvolen do pruské horní sněmovny, v níž zastupoval buržoazní opozici. Po roce 1852 zanechal politické činnosti. — 147

AXELROD P. B. (1850—1928) — jeden z čelných představitelů menševismu; v 70. letech patřil k narodníkům, po rozkolu ve skupině Zemlja i volja se přiklonil ke skupině Čornyj pereděl; v roce 1883 se podílel na založení skupiny Osvobození práce. Od roku 1900 pracoval v redakci listu Jiskra a časopisu Zarja. Jako zástupce Jiskry se s právem poradního hlasu účastnil II. sjezdu SDDSR, patřil k menšinovým jiskrovcům. Po sjezdu se stal aktivním menševikem. V roce 1905 propagoval likvidátorskou myšlenku svolání dělnického sjezdu, který by byl protiváhou proletářské strany. V letech reakce patřil k vůdcům likvidátorů, byl členem redakce listu menševiků-likvidátorů Golos social-demokrata; v roce 1912 byl členem protistranického „srpnového bloku“. Za první světové války zaujímal centristické stanovisko. Na zimmerwaldské a kientalské konferenci hájil názory pravého křídla. Po únorové revoluci 1917 se stal členem výkonného výboru petrohradského sovětu, podporoval buržoazní prozatímní vládu. Říjnovou revoluci odmítal a v emigraci vyzýval k ozbrojené intervenci proti Sovětskému Rusku. — 284, 316, 329, 444—447

BEBEL August (1840—1913) — významný představitel německé sociální demokracie a II. internacionály, povoláním soustružník. Do politického života vstoupil v první polovině šedesátých let, byl členem I. internacionály. V roce 1869 založil společně s W. Lieb-

knechtem Sociálně demokratickou dělnickou stranu Německa (eisenaušských). Byl několikrát zvolen poslancem Říšského sněmu, bojoval za sjednocení Německa demokratickou cestou. V parlamentě odhaloval reakční domácí i zahraniční politiku tehdejší vlády. Za francouzsko-pruské války zaujímal internacionalistické stanovisko, podporoval Pařížskou komunu. V 90. letech a po roce 1900 vystupoval proti reformismu a revizionismu v německé sociální demokracii. Lenin nazval jeho projevy proti bernsteinovcům „vzorem, jak je třeba hájit marxistické názory a bojovat za skutečně socialistický ráz dělnické strany“ (Spisy 19, Praha 1959, s. 295). Jako talentovaný publicista a řečník měl Bebel značný vliv na rozvoj německého a evropského dělnického hnutí. V posledních letech své činnosti se dopustil řady chyb centristického charakteru (nedostatečný boj proti oportunistům, přecenění významu parlamentních forem boje aj.). — 78, 314, 317, 318, 319, 320, 348, 349

BERNSTEIN Eduard (1850—1932) — vůdce krajně oportunistického křídla německé sociální demokracie a II. internacionály, teoretik revizionismu a reformismu. V letech 1881—1889 redigoval ilegální orgán Sociálně demokratické strany Německa *Der Sozial-Demokrat*. V letech 1896—1898 uveřejnil v časopise *Die Neue Zeit* sérii článků *Problémy socialismu*, jež později vydal knižně pod názvem *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* [Předpoklady socialismu a úkoly sociální demokracie] (1899; česky 1902). V této knize revidoval všechny základní teze marxistické filozofie, ekonomie a vědeckého socialismu. Odmítal marxistickou teorii třídního boje, učení o nevyhnutelnosti zániku kapitalismu, o socialistické revoluci a diktatuře proletariátu. Za jediný úkol dělnického hnutí považoval boj za reformy, které by „zlepšily“ hospodářské postavení dělníků za kapitalismu;razil oportunistické heslo Hnutí je vším, konečný cíl není ničím.

Teoretické názory Bernsteina a jeho stoupenců položily základ mezinárodnímu revizionismu; oportunistická činnost bernsteinovců vedla k přímé zradě zájmů dělnické třídy a vyvrcholila krachem II. internacionály. Ani v následujících letech neustal Bernstein v boji proti marxismu. Vyzýval k podpoře politiky imperialistické buržoazie, vystupoval proti Velké říjnové socialistické revoluci a sovětskému státu. — 120

BISMARCK Otto Leopold von (1815—1898) — pruský a německý státník a diplomat. „Sjednocením shora“ vytvořil z rozdrobených německých států říši pod vedením Pruska. V letech 1871—1890 řídil jako říšský kancléř veškerou zahraniční i vnitřní politiku Německa, hájil

zájmy junkerů, statkářů a zároveň se snažil zajistit koalici junkerstva s velkoburžoazií. Ve snaze potlačit dělnické hnutí vydal v roce 1878 výjimečný zákon proti socialistům. Když nedosáhl úspěchu, vystoupil s demagogickým programem sociálního zákonodárství a vydal zákony o povinném pojištění některých kategorií dělníků. Jeho pokus rozložit dělnické hnutí drobnými ústupky byl však bezvýsledný. V březnu 1890 byl nucen abdikovat. — 141, 210

BLANC Louis Jean Joseph (1811—1882) — francouzský maloburžoazní socialista, historik. Popíral nesmiřitelnost třídních rozporů za kapitalismu, byl odpůrcem proletářské revoluce, prosazoval kompromis s buržoazií. Roku 1838 založil vlastní list *Revue du progrès politique, social et littéraire*. Za únorové revoluce ve Francii roku 1848 se stal členem prozatímní vlády. Byl předsedou vládní komise pro dělnické otázky (lucemburská komise), kterou Marx nazval „ministerstvem nemohoucnosti, ministerstvem zbožných přání“ (K. Marx - B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 40). Svou kompromisnickou taktikou pomáhal odvádět dělníky od revolučního boje a podporoval buržoazní reakci, která se chystala zaútočit proti dělnické třídě. Louis Blanc „smutně proslul tím, že z pozice třídního boje přešel na pozici maloměšťáckých iluzí, příkrášlených frázemi zdánlivě ‚socialistickými‘, ale ve skutečnosti sloužících jen k zesílení vlivu buržoazie na proletariát“ (V. I. Lenin, Spisy 24, Praha 1956, s. 24). Po potlačení červnového povstání v srpnu 1848 emigroval do Anglie, do Francie se vrátil roku 1870. Roku 1871 byl zvolen do Národního shromáždění, ale k Pařížské komuně se nepřiklonil, zůstal v řadách jejích odpůrců.

Základní díla: *L'Organisation du Travail* [Organizace práce] (1839), *Histoire de la Révolution française* [Dějiny francouzské revoluce] (1849). — 153

BONAPARTE — viz Napoleon I.

BORISOV M. — autor článku O odborovém hnutí a úkolech sociální demokracie. — 394

BORN Stephan (vl. jm. Buttermilch Simon) (1824—1898) — jeden z představitelů reformismu v německém dělnickém hnutí; povoláním sazeč. V dělnickém hnutí pracoval od roku 1845. Koncem roku 1846 přijel do Paříže, kde se brzy seznámil s Engelsem a vstoupil do Svazu komunistů. Když začala v roce 1848 v Německu revoluce, odjel do Berlína. Byl iniciátorem založení Ústředního dělnického klubu, později organizace Dělnické bratrstvo. Snažil se udržet

dělnické hnutí stranou politického boje a orientovat je na dosažení drobných hospodářských reforem. Po porážce drážďanského povstání v květnu 1849 emigroval jako jeho účastník do Švýcarska a brzy zanechal činnosti v dělnickém hnutí. Zabýval se žurnalistikou, přednášel dějiny německé a francouzské literatury na univerzitě v Basileji. V roce 1898 vydal své vzpomínky, napsané v buržoazně reformistickém duchu. — 150—153

BRINGMANN August (1861—1920) — německý odborářský předák, reformista, představitel cechovních tendencí v dělnickém hnutí. Zasloužil se o sjednocení dvou odborových organizací tesařů (1891). V letech 1893—1920 redigoval časopis *Zimmerer*. Později se stal členem Generální komise Svobodných německých odborů. — 348

BRONŠTEJN — viz Trockij L. D.

BULYGIN A. G. (1851—1919) — ministr vnitra carské vlády, velkostatkář. Do roku 1900 byl vyšetřujícím soudcem, později gubernátorem v řadě gubernií. V letech 1900—1904 zastupoval moskevského generálního gubernátora, aktivně podporoval činnost zubatovovské tajné policie. 20. ledna 1905 byl jmenován ministrem vnitra. V srpnu téhož roku jej car pověřil přípravou zákona o svolání poradní Státní dumy, jímž mělo být oslabeno vzrůstající se revoluční hnutí v Rusku. Duma však svolána nebyla, smetla ji revoluce. Po vydání carova manifestu ze 17. října 1905 byl Bulygin penzionován; formálně zůstal členem Státní rady, ve skutečnosti však odešel z politického života. — 69, 73, 75, 76, 77, 172—174, 203, 218, 314, 322

BUTTERMILCH Simon — viz Born Stephan

CALWER Richard (1868—1927) — významný německý ekonom, představitel reformismu a revizionismu v Sociálně demokratické straně Německa. Roku 1898 byl zvolen do Říšského sněmu. V roce 1909 ze sociálně demokratické strany vystoupil. V letech 1908—1913 vedl hospodářské přehledy a korespondenci hlavní komise německých odborů. Po roce 1918 přednášel v odborářských kursech v Berlíně. Je autorem práce *Einführung in die Weltwirtschaft* [Úvod do světového hospodářství] (1906). — 348

CAMPHAUSEN Ludolf (1803—1890) — pruský politik, porýnský bankéř a obchodník, jeden z vůdců porýnské liberální buržoazie. Od 29. března 1848 stál v čele pruské buržoazně liberální vlády, která podle Marxe „jako služka velké buržoazie se musela vynasnažit,

aby připravila revoluci o její demokratické plody, v boji s demokracií se musela spojit s aristokratickou stranou a stát se nástrojem jejich kontrarevolučních choutek“. Svou zrádovskou politikou vůči dělnické třídě posílila Camphausena vláda v krátké době pruskou reakcí, jež ze sebe neprodleně shodila „liberálně měšťácký háv“ a „svého protektora hodila přes palubu“ (K. Marx - B. Engels, Spisy 5, Praha 1959, s. 116—117). Dne 20. června 1848 Camphausen podal demisi. Po roce 1849 byl členem prvního pruského parlamentu, erfurtského parlamentu (1850) a později Říšského sněmu. V 60. letech politické činnosti zanechal. — 145, 147

CAVAIGNAC Louis Eugène (1802—1857) — francouzský generál a reakční politik, účastník bojů o dobytí Alžírsku (1831—1848). Neblaze proslul barbarskými metodami vedení války. Po únorové revoluci 1848 byl generálním guvernérem v Alžírsku, od května 1848 — po zvolení do francouzského Ústavodárného shromáždění — ministrem války. Od června 1848 stál v čele vojenské diktatury a s mimořádnou krutostí potlačil červnové povstání pařížských dělníků. Od července do prosince 1848 měl v rukou veškerou výkonnou moc. Jak ukázal Marx, Cavaignac zosobňoval „diktaturu buržoazie prováděnou šavlí“ (K. Marx - B. Engels, Spisy 7, Praha 1959, s. 62). — 267

CEDERBAUM J. O. — viz Martov L.

ČEREVANIN N. (vl. jm. Lipkin F. A.) (1868—1938) — publicista, jeden z „kritiků Marxe“, později menševický předák, likvidátor. Zúčastnil se IV. (sjednocovacího) a V. (londýnského) sjezdu SDDSR; přispíval do publikací likvidátorů, byl spoluautorem Otevřeného dopisu 16 menševiků o likvidaci strany. Po srpnové protistranické konferenci v roce 1912 se stal členem menševického centra (organizačního výboru). Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1917 redigoval petrohradský menševický list *Rabočaja gazeta* a později ústřední menševický orgán, časopis *Rabočij internacional*. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. — 224, 225, 226, 255, 263, 264, 329, 379, 380, 404, 423, 434, 450

ČERNOV V. M. (Gardenin J.) (1876—1952) — jeden z vůdců a teoretiků eserské strany, v letech 1902—1905 redaktor jejího ústředního orgánu *Revolucionnaja Rossija*. V časopise *Russkoje bogatstvo* uveřejňoval články namířené proti marxismu, v nichž dokazoval, že Marxovu teorii nelze aplikovat na zemědělství. Po únorové buržoazně demokratické revoluci byl ministrem zemědělství v prozatímní vládě. Užíval krutých represálií proti rolníkům, kteří se

zmocnili statkářské půdy. Po Říjnové revoluci organizoval eserské vzpoury proti sovětské vládě. V roce 1920 emigroval a vedl protivovětskou propagandu. V teoretických pracích Černova se spojuje subjektivní idealismus a eklektismus s revizionismem a utopickými ideami narodníků. V emigraci se snažil nahradit vědecký socialismus reformistickým buržoazním „konstruktivním socialismem“. — 426

DAVID Eduard (1863—1930) — ekonom, jeden z pravicových vůdců německé sociální demokracie. Patřil k zakladatelům revizionistického časopisu Sozialistische Monatshefte. V roce 1894 se stal členem komise pro přípravu agrárního programu strany. Zaujal revizionistický postoj k marxistickému učení o agrární otázce a dokazoval stabilitu zemědělské malovýroby za kapitalismu. V roce 1903 vydal knihu Sozialismus und Landwirtschaft [Socialismus a zemědělství], kterou Lenin nazval „hlavní revizionistickou prací o agrární otázce“ (Spisy 13, Praha 1956, s. 167). Od roku 1903 byl David poslancem Říšského sněmu. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V roce 1919 se stal členem první koaliční vlády Německé republiky. V letech 1919—1920 byl ministrem vnitra, v letech 1922 až 1927 zástupcem vlády v Hesensku. Podporoval revanšistické snahy německého imperialismu, byl nepřítelem SSSR a dělnické třídy. Lenin charakterizoval Davida jako oportunistu, „který celý svůj život věnoval buržoaznímu rozkládání dělnického hnutí“ (Spisy 21, Praha 1957, s. 270). — 309

DISRAELI Benjamin, hrabě Beaconsfield (1804—1881) — anglický reakční státník, vůdce konzervativní strany, jeden z ideologů rodící se imperialistické buržoazie. Mnohokrát byl členem vlády a ministerským předsedou. Proslul také jako spisovatel; napsal romány Vivian Gray, Sybil or The two nations [Sybila aneb Dva národy] aj. — 303

DOLGORUKOV Petr D. (1866—asi 1945) — kníže, velkostatkář, zemstevní činitel, kadet. Byl předsedou sudžské újezdni zemstevní správy. V letech 1904—1905 se účastnil sjezdů zemstev. Patřil k organizátorům konstitučně demokratické strany a k členům jejího ústředního výboru. Byl poslancem a místopředsedou I. státní dumy. Po Říjnové revoluci emigroval. — 173

DURNOVO P. P. (nar. 1835) — generál, reakční státník carského Ruska. V letech 1866—1870 byl gubernátorem v Charkově, v letech 1872 až 1878 gubernátorem v Moskvě. Později sloužil na ministerstvu vnitra a války. Od roku 1904 byl členem Státní rady. V červenci — listopadu roku 1905 působil jako generální gubernátor v Moskvě. V této

funkci se pokoušel o navázání kontaktu mezi vládními úřady a liberální buržoazií, snažil se získat na svou stranu stoupence zemstva a představitele městské samosprávy a zorganizovat společné akce proti blížící se revoluci. — 206, 207, 210, 260, 261, 263, 266, 284, 296, 297, 299, 419, 420

DŽUGAŠVILI — viz Stalin J. V.

ENGELS Bedřich (1820—1895) — spoluzakladatel vědeckého komunismu, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu, přítel a spolupracovník K. Marxe (životopis viz v Leninově článku Bedřich Engels — Sebrané spisy 2, Praha 1980, s. 15—27). — 93, 98, 99, 106, 135, 136, 150, 151, 152, 153, 157, 167, 411, 412, 455, 456

FEUERBACH Ludwig Andreas (1804—1872) — vynikající německý filozof, materialista a ateista, jeden z předchůdců marxismu. Od roku 1828 byl soukromým docentem na univerzitě v Erlangenu. V roce 1830 vydal svou první práci, Gedanken über Tod und Unsterblichkeit [Úvahy o smrti a nesmrtelnosti], v níž vystoupil proti křesťanskému náboženskému dogmatu o nesmrtelnosti duše. Kniha byla zabavena, Feuerbach pronásledován a nakonec zbaven docentury na univerzitě. V roce 1836 se přestěhoval do vsi Brückberg v Durynsku, kde žil bezmála 25 let. V prvním období své filozofické dráhy byl ještě idealistou, přikláněl se k hegelovské levici. Koncem 30. let se však s idealismem definitivně rozešel. V dílech Zur Kritik der Hegelschen Philosophie [Ke kritice Hegelovy filozofie] (1839) a Das Wesen des Christentums [Podstata křesťanství] (1841; český 1954) odmítl Hegelovu filozofii a přešel na pozice materialismu. Meditativní charakter metafyzického materialismu však překonat nedokázal a nepochopil úlohu praxe v procesu poznání a společenského vývoje. Feuerbach byl ideologem nejradikálnějších, demokratických vrstev německé buržoazie. Za revoluce 1848 sice uznával prvořadou úlohu politiky, avšak sám se politické činnosti nevěnoval. Po revoluci jeho vliv v Německu znatelně poklesl. V posledních letech svého života se začal zajímat o socialistickou literaturu, četl Marxův Kapitál a v roce 1870 vstoupil do Sociálně demokratické strany Německa.

Rozbor Feuerbachovy filozofie viz v dílech: K. Marx, Teze o Feuerbachovi; K. Marx - B. Engels, Německá ideologie; B. Engels, Ludwig Feuerbach a vyústění klasické německé filozofie; V. I. Lenin, Materialismus a empiriokriticismus. — 55

FILATOV V. V. (Severcev V., V. S.) (nar. 1879) — sociální demokrat,

novinář. Do revolučního hnutí se zapojil v 90. letech 19. stol. v Petrohradě. Po návratu z vyhnanství v Orenburské gubernii emigroval. Po II. sjezdu SDDSR se přiklonil k bolševikům, přispíval do bolševických listů *Vperjad* a *Proletarij*. Napsal brožuru *Priloženije taktiki i fortifikacii k narodnomu vosstaniju* [Využití taktiky a systému opevňování v lidovém povstání] (Ženeva 1905). Na podzim 1905 se vrátil do Ruska; přispíval do listu *Novaja žižn* a *Kazarma*, později pracoval v moskevské vojenské bojové organizaci. V roce 1920 vystoupil z KSR(b). — 158

FILIPPOV — moskevský obchodník, majitel pekárny. — 336, 369

FISCHER Richard (1855—1926) — německý sociální demokrat. V letech 1880—1890 pracoval v sociálně demokratických tiskárnách v Curychu a Londýně. V letech 1890—1893 byl tajemníkem sociálně demokratické strany. V letech 1893—1903 vedl sociálně demokratické nakladatelství, vydával a řídil ústřední list strany *Vorwärts*. — 348

FJODOROV M. P. (nar. 1845) — představitel obchodní průmyslové buržoazie, významný činitel hnutí zemstev, kadet. Byl členem petrohradské městské dумы a členem II. státní dумы. Za revoluce 1905—1907 hrál důležitou politickou úlohu v paktování liberální buržoazie a statkářů s carismem. — 196, 395

GAPON G. A. (1870—1906) — provokatér, agent carské tajné policie, pravoslavný kněz. Na pokyn policejního oddělení a za jeho podpory založil pod názvem Spolek ruských továrních dělníků v Petrohradě dělnickou organizaci zubatovovského typu. Vyprovokoval petrohradské dělníky, aby se 9. ledna 1905 vydali k carovi s peticí. Uprchl do zahraničí a názorově se přiklonil k eserům. Po návratu do Ruska znovu navázal spojení s carskou tajnou policií. Jeho provokatérská činnost byla odhalena a Gapon byl zavražděn esery. — 67

GARDENIN J. — viz Černov V. M.

GERCENŠTEJN M. J. (1859—1906) — ekonom, profesor moskevského zemědělského institutu, člen I. státní dумы, vedoucí činitel kadetské strany a její teoretik v zemědělských otázkách. Po rozpuštění I. státní dумы byl zavražděn ve Finsku černosotňovci. — 148

GINZBURG B. A. — viz Kolcov D.

- GIERKE — pruský ministr zemědělství v Hansemannově vládě (1848), člen pruské poslanecké sněmovny. — 148
- GLAZOV — 398
- GOLICYN A. D. (nar. 1874) — kníže, velkostatkář, představitel zemstva, jeden z organizátorů strany Svaz 17. října. — 426
- GOLOVIN F. A. (nar. 1867) — zemstevní činitel, kadet. V letech 1898 až 1907 byl členem moskevské guberniální správy zemstva, později v ní zastával funkci předsedy. Účastnil se sjezdů zemstev v letech 1904—1905. Podílel se na založení konstitučně demokratické strany. Byl předsedou II. a členem III. státní dumy. Vlastnil koncese velké železniční společnosti. V březnu 1917 se v buržoazní prozatímní vládě stal komisařem pro záležitosti ministerstva dvora. — 176, 260, 261, 263, 268, 296, 297, 322, 413
- GOREMYKIN I. L. (1839—1917) — ministr vnitra v letech 1895—1899, typický představitel reakční buržoazie, stoupenec monarchie. Snažil se oslabit a zlikvidovat reformy z 60. let (tzv. politika kontrareform); krutě potlačoval dělnické hnutí. Od dubna do srpna 1906 a od ledna 1914 do ledna 1916 byl předsedou rady ministrů. — 174
- GREDESKUL N. A. (nar. 1864) — právník a publicista, profesor, kadet. V roce 1905 se podílel na vydávání listu *Mír*. Za uveřejňování článků namířených proti vládě byl list v prosinci 1905 zastaven. Gredeskul byl zatčen a v roce 1906 deportován do Archangelské gubernie. Jako vyhnanec byl v nepřítomnosti zvolen členem I. státní dumy, vrátil se do Petrohradu a stal se místopředsedou dumy. Po rozehnutí I. státní dumy podepsal vyborskou výzvu, znovu byl zatčen a uvězněn. Po odpykání trestu spolupracoval s mnoha liberálními listy. V roce 1916 vystoupil z konstitučně demokratické strany. Po únorové revoluci 1917 se podílel na vydávání buržoazního listu *Russkaja volja*, vystupujícího proti bolševické straně. Po Říjnové revoluci se Gredeskul postupně orientoval vlevo. Své názory vyložil v díle *Rossija preždě i tjeper [Rusko dříve a nyní]* (1926). Působil jako profesor na vysokých školách v Leningradě. — 139
- GRINGMUT V. A. (1851—1907) — reakční publicista, v letech 1897 až 1907 redaktor monarchistického listu *Moskovskije vědomosti*. Vystupoval proti sebemenším projevům osvobozenického a revolučního hnutí, hájil carské samoděržaví a privilegované postavení pravoslavné církve, stál na pozicích velkoruského šovinismu. Za re-

voluce 1905—1907 byl jedním z organizátorů a vůdců černosotňovského Svazu ruského národa. — 213, 278, 279

GUČKOV A. I. (1862—1936) — velkokapitalista, organizátor a vůdce strany okřabristů. Za revoluce 1905—1907 ostře vystupoval proti revolučnímu hnutí a podporoval státní politiku represálií vůči dělnictvu a rolnictvu. V letech reakce byl předsedou komise státní obrany a předsedou III. státní dумы. Za první světové války zastával funkci předsedy ústředního válečného průmyslového výboru a byl členem zvláštní Rady obrany. Po únorové revoluci 1917 byl ministrem vojenství a vojenského námořnictva v prozatímní vládě. V srpnu 1917 se zúčastnil organizace kornilovovského povstání, byl na frontě zatčen, ale prozatímní vládou osvobozen. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské vládě a později emigroval. — 426

GUESDE Jules (vl. jm. Basile Mathieu Jules) (1845—1922) — organizátor francouzského socialistického hnutí a II. internacionály. Politicky začal pracovat v druhé polovině 60. let. Protože podporoval Pařížskou komunu, musel emigrovat. V roce 1876 se vrátil do Francie. Pod vlivem Marxových a Engelsových prací se přiklonil k marxismu a roku 1877 se stal spoluzakladatelem listu L'Égalité, který sehrál v roce 1879 rozhodující úlohu při založení Francouzské dělnické strany. Za pomoci Marxe a Engelse vypracoval spolu s Lafarguem program strany, jenž byl schválen roku 1880 na kongresu v Le Havru. V roce 1901 založil spolu se svými stoupenci Socialistickou stranu Francie. Měl velký podíl na rozšíření marxistických idejí a na rozvoji socialistického hnutí ve Francii. Byl několikrát zvolen poslancem. Guesde zaujímal mylné stanovisko v otázce vztahu proletariátu k válce a podceňoval úlohu strany v boji dělnické třídy. Po vypuknutí první světové války zradil ve jménu „vlastenectví“ zájmy dělníků a vstoupil do buržoazní vlády. Lenin o tom napsal: „Poučte se z celého Guesdova života, řekneme dělníkům, s výjimkou jeho otevřené zrady na socialismu v roce 1914“ (Spisy 21, Praha 1957, s. 119). Guesde nepochopil význam Říjnové revoluce a nepřipojil se k většině delegátů Francouzské socialistické strany, jež se roku 1920 na kongresu v Tours rozhodla vstoupit do Kominterny. — 314

HANNIBAL (Barka) (247—183 př. n. l.) — kartaginský vojevůdce. V roce 216 př. n. l. dosáhl v bitvě u města Cannae významného vítězství nad Římany. Přisahal svému otci, že bude až do konce života bojovat proti Římanům, kteří porobili Kartágo (odtud výraz Hannibalova přísaha). Napadnout Řím se Hannibal neodvážil. Roku 202

př. n. l. byl poražen Římany u Zamy. Později byl nucen uprchnout z Kartága k syrskému králi Antiochovi, potom do Bithýnie, kde spáchal sebevraždu. — 180

HANSEMANN David Justus (1790—1864) — pruský politik, velkokapitalista, jeden z vůdců porýnské liberální buržoazie. V březnu — září roku 1848 byl ministrem financí v Camphausenově a Auerswaldově vládě. Ve vládě Auerswaldově měl ve skutečnosti vedoucí úlohu a vláda tohoto období vešla do dějin jako Hansemannova vláda. Prováděl zářadcovskou politiku dohod s reakcí. Po porážce revoluce 1848—1849 a po nástupu reakce politické činnosti zanechal; založil Berlínskou diskontní banku a i později měl vlivné postavení ve finančních kruzích. — 147, 148

HARCOURT William George Granville Venables Vernon, sir (1827 až 1904) — anglický státník, liberál. Od roku 1869 byl profesorem mezinárodního práva v Cambridgi. V roce 1868 byl zvolen poslancem Dolní sněmovny, od roku 1873 zastával odpovědné funkce ve vládě: náměstek ministra spravedlnosti (1873—1874), ministr vnitra (1880—1885), ministr financí (1886, 1892—1894, 1894—1895). V letech 1894—1898 byl vůdcem liberální strany. — 141

HELPHAND A. L. — viz Parvus

INDEPENDENT — autor článku Pseudokonstituce a forma dalšího boje, otištěného v časopise Osvoboždění. — 296

JACOBY Johann (1805—1877) — německý publicista a politik, buržoazní demokrat, povoláním lékař. V roce 1848 byl jedním z vůdců levého křídla v pruském Národním shromáždění. V 60. letech se přikláněl ke straně „pokrokářů“, odmítal Bismarckovu politiku. V roce 1872 vstoupil do sociálně demokratické strany, za kterou byl v roce 1874 zvolen do Říšského sněmu. Jacoby nebyl marxista; přestože se s ním Marx a Engels v mnoha otázkách rozcházel, hodnotili ho jako demokrata, který se postavil na stranu proletářského hnutí. — 268, 379, 423

JAURÈS Jean (1859—1914) — významný činitel francouzského a mezinárodního socialistického hnutí, historik. V roce 1902 vytvořil se svými stoupenci Francouzskou socialistickou stranu, která se v roce 1905 sloučila se Socialistickou stranou Francie a s Revoluční socialistickou dělnickou stranou a dostala název Francouzská sekce dělnické internacionály (SFIO). V letech 1885—1889, 1893—1898, 1902—1914 byl členem parlamentu a jedním z vůdců parlamentní

socialistické frakce. V roce 1904 založil a do konce života redigoval list *L'Humanité*, který se v roce 1920 stal ústředním orgánem Francouzské komunistické strany. Jeho boj za demokracii, svobodu lidu, proti útlaku a válkám mu získal velkou popularitu. Byl přesvědčen, že jedině socialismus definitivně skoncuje s válkami a koloniálním útlakem. Přesto však se domníval, že socialismus nezvítězí cestou boje proletariátu s buržoazií, ale v důsledku rozvoje demokratických idejí. Lenin kritizoval Jaurèsovy reformistické názory, které ho zaváděly na cestu oportunistu.

Jaurèsův boj za mír a proti válce vyvolal vůči němu nenávisť buržoazie. Těsně před první světovou válkou byl z popudu reakce zavražděn.

Hlavní dílo: *Histoire socialiste de la Révolution française* [Socialistické dějiny francouzské revoluce] (1901—1907). — 110, 314

JOLLOS G. B. (1859—1907) — liberální publicista. Až do října 1905 byl berlínským dopisovatelem listu *Russkije vědomosti*, po návratu ze zahraničí se stal jeho redaktorem. Byl členem konstitučně demokratické strany a poslancem I. státní dumy. V roce 1907 byl zabit černosotňovci. — 316—320

KABLUKOV N. A. (1849—1919) — ekonom a statistik, narodnik, profesor moskevské univerzity. V letech 1885—1907 byl vedoucím statistického oddělení moskevského guberniálního zemstva. Za jeho vedení byly sestaveny Sborníky statistických údajů o Moskevské gubernii (1877—1879). Přispíval do mnoha listů a časopisů. Ve svých ekonomických a statistických pracích rozvíjel myšlenku „stability“ drobného rolnického hospodářství, domníval se, že občina je schopna zabránit diferenciaci rolnictva. Bojoval proti marxismu a hlásal třídní smír. Lenin kritizoval Kablukovovy názory zejména v díle *Vývoj kapitalismu v Rusku*. V roce 1917 pracoval v Hlavním pozemkovém výboru při prozatímní vládě a po Říjnové revoluci v Ústřední statistické správě.

Hlavní práce: *Vopros o rabočich v selskom chozjajstve* [Dělníci v zemědělství] (1884), *Lekcii po ekonomii selskogo chozjajstva* [Přednášky z ekonomiky zemědělství] (1897), *Ob uslovijach razvitija kresťjanskogo chozjajstva v Rossii* [Podmínky rozvoje rolnického hospodářství v Rusku] (1899), *Političeskaja ekonomija* [Politická ekonomie] (1918) aj. — 148

KANITZ August (1783—1852) — pruský generál, představitel reakční šlechty a byrokracie. V květnu a červnu roku 1848 byl ministrem války v Camphausenově vládě. — 147

KAUTSKY Karl (1854—1938) — jeden z vůdců německé sociální demokracie a II. internacionály; zpočátku marxista, později renegát marxismu a ideolog centrismu. Redigoval teoretický orgán německé sociální demokracie Die Neue Zeit. Do socialistického hnutí se zapojil v roce 1874. V roce 1881 se seznámil s Marxem a Engelsem a pod jejich vlivem se přiklonil k marxismu. Již v tomto období měl však sklony k oportunistu a byl za to kritizován Marxem a Engelsem. V 80. a 90. letech napsal řadu teoretických a historických prací o různých otázkách marxistické teorie, které přispěly k propagaci marxismu: Karl Marx' s Ökonomische Lehren [Ekonomické učení Karla Marxe] (1887; česky 1958), Die Agrarfrage [Agrární otázka] (1899; česky 1959) aj. Později zcela přešel na pozici oportunistu. Před první světovou válkou se stal centristou, za války otevřeným odpůrcem marxismu; svůj sociálšovinismus zastíral frázemi o internacionalismu. Propagoval teorii ultraimperialismu. Po Říjnové revoluci se postavil proti sovětské moci a napadal diktaturu proletariátu. Lenin kritizoval teorie Kautského v dílech Krach II. internacionály (1915), Imperialismus jako nejvyšší stadium kapitalismu (1916), Stát a revoluce (1917), Proletářská revoluce a renegát Kautsky (1918) aj. — 78, 121, 170, 318, 319, 407, 442

KEDRIN J. I. (nar. 1851) — advokát, účastník liberálně buržoazního hnutí v letech 1905—1906, kadet. Byl poslancem I. státní dумы. — 395

KOLCOV D. (vl. jm. Ginzburg B. A.) (1863—1920) — sociální demokrat, menševik. V první polovině 80. let se přiklonil k organizaci Narodnaja volja, koncem 80. let přešel na pozici sociálních demokratů. Začátkem roku 1893 emigroval do Švýcarska, kde se sblížil se skupinou Osvobození práce. V letech 1895—1898 byl tajemníkem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a přispíval do jeho publikací; po rozštěpení Svazu v roce 1900 z něho vystoupil. Účastnil se jednání londýnského (1896) a pařížského (1900) kongresu II. internacionály. II. sjezdu SDDSR se zúčastnil s právem poradního hlasu jako menšinový jiskrovec; po sjezdu vystupoval jako aktivní menševik a přispíval do několika menševických listů (Socialdemokrat, Načalo aj.). Za revoluce 1905—1907 pracoval v odborovém hnutí v Petrohradě; od roku 1908 působil v Baku. Přispíval do legálního likvidátorského listu Luč. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Po únorové revoluci 1917 byl komisařem práce v petrohradském sovětu dělnických a vojenských zástupců. K Říjnové revoluci se stavěl negativně. V letech 1918—1919 pracoval v družstevním hnutí v Petrohradě. — 153

KOLJUBAKIN A. M. (1868—1915) — zemstevní činitel, buržoazní liberál, kadet. V letech 1905—1906 byl předsedou novgorodské guberniální zemstevní správy, v roce 1907 byl zvolen poslancem III. státní dumy; zastával funkci tajemníka výboru parlamentní frakce konstitučně demokratické strany v III. a IV. státní dumě, byl členem ústředního výboru konstitučně demokratické strany. — 323

KOVALEVSKIJ M. M. (1851—1916) — historik, politik buržoazně liberálního zaměření. Od roku 1880 přednášel na moskevské univerzitě. V roce 1887 se vystěhoval do zahraničí. Roku 1901 spolu s Robertim založil v Paříži Ruskou vysokou školu společenských věd. V roce 1905 se vrátil do Ruska. Byl poslancem I. státní dumy, později se stal členem Státní rady. Patřil k zakladatelům pravicově orientované Strany demokratických reforem. V letech 1906—1907 vydával list Strana; od roku 1909 se stal majitelem a redaktorem časopisu Věstník Jevropy. Zkoumal problémy rozkladu občinového zřízení a rodové vztahy. Zásluhy Kovalevského v této oblasti ocenil Engels v práci Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu.

Hlavní díla: Obščinnoje zemlevladěnije, pričiny, chod i posledstvija jeho razložěnija [Občinnová držba půdy, příčiny, průběh a důsledky jejího rozkladu] (1879), Proischožděnije sovremennoj demokratii [Vznik moderní demokracie] (1895—1899), Sociologija (1910) aj. — 382

KOZLOV A. A. (nar. 1837) — generál pobočník. Do roku 1905 zastával různé funkce u policie; od 14. dubna do 15. července 1905 byl moskevským generálním gubernátorem. — 176, 178

KRIČEVSKIJ B. N. (1866—1919) — sociální demokrat, publicista, představitel ekonomismu. Od konce 80. let pracoval v sociálně demokratických kroužcích v Rusku; počátkem 90. let emigroval; v zahraničí se přiklonil ke skupině Osvobození práce a podílel se na její ediční činnosti. Koncem 90. let se stal jedním z vůdců Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí a redaktorem jeho orgánu Rabočeje dělo, na jehož stránkách propagoval ideje bernsteinismu. Brzy po II. sjezdu SDDSR činnosti v sociálně demokratickém hnutí zanechal. — 79

KUROPATKIN A. N. (1848—1925) — generál, v letech 1898—1904 ministr války. Za rusko-japonské války 1904—1905 byl vrchním velitelem pozemních a později veškerých ozbrojených sil Ruska na Dálném východě; jako vojevůdce projevil málo talentu a rozhodnosti. Za první světové války v roce 1916 velel Severnímu frontu, od čer-

vence 1916 byl místopředsedou a velitelem vojsk v Turkestánu. Po Říjnové revoluci žil v Pskovské gubernii. — 322

LASSALLE Ferdinand (1825—1864) — německý maloburžoazní socialista, spisovatel, účastník revoluce 1848—1849. Od té doby udržoval styky s Marxem a Engelsem. Byl spoluzakladatelem Všeobecného německého dělnického spolku (1863), který měl sice pro německé dělnické hnutí pozitivní význam, ale nedal dělnické třídě revoluční perspektivy. Lassallovci chtěli legální agitaci za všeobecné volební právo a vytvářením výrobních družstev, dotovaných junkerským státem, realizovat myšlenku „svobodného lidového státu“. Lassalle podporoval Bismarckovu politiku sjednocení Německa „shora“ pod vedením reakčního Pruska. Oportunistická politika lassallovců brzdila činnost I. internacionály a vytvoření skutečné dělnické strany v Německu a bránila třídnímu uvědomování dělníků. Teoretické a politické chyby lassallovců ostře kritizoval Marx v Kritice gothajského programu a Lenin ve Státu a revoluci i jiných pracích. — 444, 446

LEDRU-ROLLIN Alexandre Auguste (1807—1874) — francouzský publicista a politik, jeden z vůdců maloburžoazních demokratů, advokát. Byl redaktorem listu La Réforme. Za revoluce 1848 byl ministrem vnitra prozatímní vlády a poslancem Ústavodárného shromáždění, kde vedl stranu Montagne (Hora). Aktivně se účastnil potlačení červnového povstání pařížských dělníků. Po rozehnání demonstrace 13. června 1849, organizované poslanci Hory, emigroval do Anglie, odkud se vrátil v roce 1870. Byl zvolen členem Národního shromáždění, ale zřekl se poslaneckého mandátu na znamení protestu proti těžkým podmínkám frankfurtské mírové smlouvy z roku 1871. K Pařížské komuně se stavěl negativně. — 264, 435

LENIN V. I. (vl. jm. Uljanov V. I., N. Lenin) — viz Životopisná data. — 29, 32, 34, 43, 46, 48, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 85, 88, 99, 104, 115, 129, 132, 137, 138, 144, 153, 158, 159, 161, 162, 167, 169, 178, 185, 193, 195, 202, 203, 211, 219, 220, 232, 238, 243, 252, 256, 264, 274, 280, 282, 293, 295, 296, 298, 302, 305, 307, 316, 327, 331, 332, 333, 350, 358, 360, 392, 411, 415, 417, 419, 422, 424, 430, 436, 438, 448, 451, 453

LEROUX Gaston (nar. 1868) — za revoluce 1905—1907 petrohradský dopisovatel francouzského buržoazního listu Le Matin. — 179, 370

LEV XIII. (vl. jm. Gioacchino Vincenzo, hrabě Pecchi) (1810—1903) —

římský papež (zvolen v roce 1878). Snažil se přizpůsobit katolicismu podmínkám buržoazní společnosti a obnovit politickou úlohu papežství. V boji proti idejím socialismu a dělnickému hnutí si vytkl za úkol sjednotit pro tento cíl všechny síly reakce, vytvořit v každé zemi silné katolické strany, stávkokazecké odbory a jiné organizace pod vedením a kontrolou církve. — 141

LIEBKNECHT Karl (1871—1919) — významný činitel německého a mezinárodního dělnického hnutí; syn Wilhelma Liebknechta, advokát. Do socialistického hnutí se zapojil už jako student, aktivně bojoval proti oportunistu a militarismu. Za první ruské revoluce 1905—1907 vyzýval německé dělníky, aby následovali ruský příklad. V roce 1912 byl zvolen poslancem Říšského sněmu. Na začátku první světové války rozhodně vystoupil proti podpoře „vlastní“ vlády v loupeživé válce, jediný v celém Říšském sněmu hlasoval proti válečným úvěrům (2. prosince 1914). Byl jedním z organizátorů a vůdců revolučního Spartakova svazu. V roce 1916 byl odsouzen k nuceným pracím. Za listopadové revoluce v Německu stál spolu s R. Luxemburgovou v čele avantgardy německých dělníků, redigoval list Die Rote Fahne, byl jedním ze zakladatelů Komunistické strany Německa a vůdců povstání berlínských dělníků v lednu 1919. Po potlačení povstání byl bestiálně zavražděn bandami Noskeho. — 348

LIEBKNECHT Wilhelm (1826—1900) — významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden ze zakladatelů a vůdců Sociálně demokratické strany Německa. Účastnil se aktivně revoluce 1848—1849 v Německu, po její porážce emigroval do Švýcarska a později do Anglie. V Londýně se sblížil s K. Marxem a B. Engelsem a pod jejich vlivem se stal socialistou. Po svém návratu do Německa roku 1862 a po založení I. internacionály byl jedním z nejhorlivějších propagátorů revolučních myšlenek internacionály a organizátorem jejich sekcí v Německu. Od založení jednotné Socialistické dělnické strany Německa (1875) byl Liebknecht až do konce svého života členem jejího vedení a odpovědným redaktorem jejího ústředního orgánu Vorwärts. V letech 1867—1870 byl poslancem Severoněmeckého říšského sněmu a po roce 1874 byl několikrát zvolen poslancem Německého říšského sněmu. Parlamentní tribuny využíval k odhalování zahraniční i vnitřní politiky pruských junkerů. Aktivně se podílel na organizování II. internacionály. Marx a Engels si Liebknechta vážili, usměrňovali jeho činnost, ale zároveň ostře kritizovali jeho smírliveckou politiku vůči oportunistickým živlům. — 280

LIPKIN F. A. — viz Čerevanin N.

LUDVÍK XVI. (1754—1793) — francouzský král (1774—1792) z dynastie Bourbonů. Za francouzské revoluce koncem 18. století, kdy byla svržena monarchie (1792), byl Ludvík XVI. odsouzen Konventem za spiknutí proti svobodě národa a bezpečnosti státu a 21. ledna roku 1793 popraven gilotinou. — 237

LUNAČARSKIJ A. V. (Voinov) (1875—1933) — sovětský státník a veřejný činitel. V revolučním hnutí pracoval od začátku 90. let. Po II. sjezdu SDDSR se stal bolševikem. Působil v redakcích bolševických listů Vperjod, Proletarij a později Novaja žizň. Redakce listu Vperjod jej delegovala na III. sjezd SDDSR, na němž přednesl z Leninova pověření referát o ozbrojeném povstání. Zúčastnil se IV. (sjednocovacího) a V. sjezdu strany. V roce 1907 zastupoval bolševiky na mezinárodním socialistickém kongresu ve Stuttgartu. V letech reakce se od marxismu odklonil, vstoupil do protistraničské skupiny Vperjod a požadoval spojení marxismu s náboženstvím. Lenin podrobil Lunačarského názory kritice v práci Materialismus a empiriokriticismus (1909). V roce 1911 se Lunačarskij s vperjodovci rozešel a založil skupinu Proletářská literatura. Za první světové války stál na pozicích internacionalismu. Začátkem roku 1917 vstoupil do skupiny mezirajonovců a byl s ní na VI. sjezdu SDDSR přijat do strany. Po Říjnové revoluci zastával až do roku 1929 funkci lidového komisaře osvěty a od roku 1929 byl předsedou vědeckého výboru při ústředním výkonném výboru SSSR. V srpnu 1933 byl jmenován zplnomocněným zástupcem SSSR ve Španělsku. Napsal mnoho prací o umění a literatuře. — 155

МАЧНОВЕЦ — viz Akimov V. P.

МАНУИЛОВ А. А. (1861—1929) — buržoazní ekonom, významný představitel kadetské strany, redaktor listu Russkije vědomosti. V letech 1905—1911 byl rektorem moskevské univerzity, v letech 1907—1911 členem Státní rady a v roce 1917 ministrem lidové osvěty v prozatímní vládě. Po Říjnové revoluci se vrátil z emigrace a přednášel na sovětských vysokých školách. Hlavní práce: Arenda zemlji v Irlandii [Pacht půdy v Irsku] (1895), Poňatije cennosti po učeniju ekonomistov klassičeskoj školy [Pojem hodnoty v učení ekonomů klasické školy] (1901), Političeskaja ekonomija. Kurs lekcij, t. I [Politická ekonomie. Cyklus přednášek, sv. I] (1914) aj. — 148, 373, 374, 404

MARTIN Rudolf — poradce německého říšského statistického výboru, autor knihy *Die Zukunft Russlands und Japans* [Budoucnost Ruska a Japonska]; vyšla roku 1905 v Berlíně. — 237

MARTOV L. (vl. jm. Cederbaum J. O.) (1873—1923) — jeden z čelných představitelů menševismu. V sociálně demokratickém hnutí pracoval od 90. let. V roce 1895 se podílel na založení petrohradského Svazu boje za osvobození dělnické třídy. V roce 1896 byl zatčen a vypovězen na tři roky do Turuchanska. Po návratu z vyhnanství v roce 1900 připravoval vydávání *Jiskry* a stal se členem její redakce. Po II. sjezdu SDDSR, kde byl delegátem za organizaci *Jiskry* a stál v čele oportunistické menšiny, začal pracovat v ústředních menševických institucích a redigoval menševické publikace. V letech reakce patřil k likvidátorům, redigoval list *Golos social-demokrata* a zúčastnil se protistranické srpnové konference (1912). Za první světové války byl centristou, zúčastnil se zimmerwaldské a kientalské konference. Po únorové revoluci 1917 stál v čele skupiny menševiků-internacionalistů. Po Říjnové revoluci vystupoval proti sovětské moci. V roce 1920 emigroval do Německa a v Berlíně vydával menševický časopis *Socialističeskij věstnik*. — 90, 91, 220, 225, 226, 232, 264, 280, 283, 284, 316, 329, 379, 404, 426, 434, 450

MARTYNOV A. (vl. jm. Piker A. S.) (1865—1935) — jeden z čelných představitelů ekonomismu, významný menševický činitel; později člen komunistické strany. V 80. letech byl členem různých narodovoljovských kroužků; v roce 1886 byl uvězněn a poslán do vyhnanství na východní Sibiř. Ve vyhnanství se přiklonil k sociálním demokratům. V roce 1900 emigroval a začal pracovat v redakci časopisu ekonomistů *Rabočeje dělo*. Aktivně vystupoval proti leninské *Jiskře*. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem Svazu ruských sociálních demokratů v zahraničí, patřil k protijiskrovcům. Po sjezdu se přiklonil k menševikům. V letech reakce byl likvidátorem a za první světové války centristou; po únorové revoluci 1917 patřil k menševikům-internacionalistům, po Říjnové revoluci se s menševiky rozešel. V letech 1918—1920 pracoval jako učitel na Ukrajině. V roce 1923 byl na XII. sjezdu KSR(b) přijat do strany a pracoval v Institutu K. Marxe a B. Engelse; od roku 1924 byl členem redakce časopisu *Kommunističeskij internacional*. — 41, 44, 46, 53, 79, 88, 89, 90, 95, 106, 109, 121, 122, 135, 136, 137, 142, 143, 144, 169, 302, 411, 412

MARX Karel (1818—1883) — zakladatel vědeckého komunismu, geniální myslitel, vůdce a učitel mezinárodního proletariátu [viz Leninovu stať *Karel Marx* (Stručný životopis a výklad marxismu) —

Spisy 21, Praha 1959, s. 37–87]. — 45, 55, 69, 70, 92, 100, 108, 126, 135, 136, 141, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 280, 314, 351, 390, 412, 435, 455, 456

MEHRING Franz (1846–1919) — významný pracovník německého dělnického hnutí, jeden z vůdců a teoretiků levého křídla německé sociální demokracie, historik a literární vědec. Od konce 60. let byl znám jako radikální buržoazně demokratický publicista. V letech 1876–1882 hájil pozice buržoazního liberalismu, později se přiklonil více doleva, redigoval demokratický list Volkszeitung, hájil sociální demokracii proti Bismarckovi.

V roce 1891 vstoupil do Sociálně demokratické strany Německa. Byl aktivním spolupracovníkem a jedním z redaktorů teoretického orgánu strany Die Neue Zeit, později redigoval list Leipziger Volkszeitung. V roce 1893 vyšla jeho práce Lessingslegende [Lessingovská legenda] (česky 1949 pod názvem Bedřich II. a jeho doba /Lessingovská legenda/), v roce 1897 čtyřsvazkové dílo Geschichte der deutschen Sozialdemokratie [Dějiny německé sociální demokracie]. Významně se podílel na vydání literární pozůstalosti Marxe, Engelse a Lassalla a v roce 1918 vydal knihu o životě a činnosti K. Marxe. Ve svých pracích se od marxismu nejednou odklonil. V II. internacionále vystupoval aktivně proti oportunistu a revizionismu, odsuzoval kautskismus. Přitom se bál organizačního rozchodu s oportunisty. Byl důsledným internacionalistou, vítal Říjnovou revoluci a pochopil správně význam breslitevského míru. Od roku 1916 patřil k vůdcům Spartakova svazku a aktivně se podílel na založení Komunistické strany Německa. — 70, 144, 145, 150, 152

MENDELSSOHN Franz von (nar. 1865) — bankéř. — 356

MEŇŠIKOV M. O. (1859–1919) — reakční publicista. Novinářskou činnost zahájil v roce 1879, psal do černosotňovského listu Novoje vremja. Lenin ho nazval „věrným hlídačím psem carské černé sotní“ (Spisy 17, Praha 1958, s. 81). Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci a v roce 1919 byl za kontrarevoluční činnost zastřelen. — 399

MEŠČERSKIJ V. P. (1839–1914) — reakční publicista. Sloužil u policie a na ministerstvu vnitra; od roku 1860 přispíval do časopisu Russkij věstník a listu Moskovskije vedomosti. V letech 1872–1914 vydával černosotňovský list Graždanin. V roce 1903 založil reakční časopisy Dobro a Družeskije reči. Carská vláda jeho publicistickou a vydavatelskou činnost finančně podporovala. Meščerskij odmítal jakékoli ústupky vlády dělníkům a liberální buržoazii. — 373

MIKULÁŠ II. (ROMANOV) (Mikuláš Krvavý) (1868—1918) — poslední ruský car (1894—1917). Z rozhodnutí uralského oblastního sovětu dělnických a vojenských zástupců v Jekatěrinburgu (Sverdlovsk) byl dne 17. července 1918 zastřelen. — 70, 76, 140, 261, 403

MILJUKOV P. N. (S. S.) (1859—1943) — vůdce liberálně monarchistické strany kadetů, významný ideolog ruské imperialistické buržoazie, historik a publicista. Od roku 1886 byl soukromým docentem na moskevské univerzitě. Jako historik byl subjektivní idealista a eklektik, popíral zákonitost historického procesu. Politickou činnost zahájil v první polovině 90. let; od roku 1902 aktivně spolupracoval s časopisem buržoazních liberálů *Osvobožděnije*, který vycházel v zahraničí. V říjnu 1905 se účastnil zakládání konstitučně demokratické strany, později byl předsedou jejího ústředního výboru a redaktorem ústředního orgánu *Reč*. Byl poslancem III. a IV. státní dумы. Po únorové revoluci 1917 prosazoval jako ministr zahraničí v první prozatímní vládě imperialistickou politiku války „až do vítězného konce“; v srpnu 1917 se aktivně účastnil přípravy kontrarevolučního kornilovovského povstání. Po Říjnové revoluci byl jedním z organizátorů zahraniční vojenské intervence proti Sovětskému Rusku a aktivním činitelem bělogvardějské emigrace. Od roku 1921 vydával v Paříži list *Poslednije novosti*. — 206, 207, 210, 223, 277, 281, 283, 287, 316, 389, 426

MILLERAND Étienne-Alexandre (1859—1943) — francouzský politik. V 80. letech patřil k buržoazním radikálům, v 90. letech se přiklonil k socialistům, postavil se do čela oportunistické skupiny francouzského socialistického hnutí. V roce 1899 vstoupil do reakční francouzské buržoazní vlády Waldecka-Rousseaua, v níž spolupracoval s katem Pařížské komuny generálem Galliffetem. Lenin odhalil sociální kořeny millerandismu a označil jej za zradu zájmů proletariátu a za uplatnění revizionismu v praxi.

V roce 1904 byl Millerand vyloučen ze socialistické strany a založil společně s bývalými socialisty (Briand, Viviani) stranu tzv. nezávislých socialistů. V letech 1909—1910 a 1912—1915 vykonával různé ministerské funkce. Po Říjnové revoluci patřil k organizátorům protisovětské intervence; v letech 1920—1924 byl prezidentem Francouzské republiky. Po volebním vítězství levicových buržoazních stran v červnu 1924 byl nucen odstoupit. V letech 1925 a 1927 byl zvolen senátorem. — 121

MOLL Joseph (1812—1849) — představitel německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých, který sdružo-

val socialisticky smýšlející německé dělníky. V roce 1840 odjel do Londýna a spolu s K. Schapperem založil místní organizaci Svazu spravedlivých a Německý dělnický vzdělávací spolek. Byl členem ústředního výboru Svazu komunistů. V červenci až září 1848 byl předsedou kolínského Dělnického spolku. Po zářijových událostech 1848 v Kolíně nad Rýnem emigroval do Londýna, odkud se brzy vrátil pod cizím jménem a prováděl agitační práci v různých částech Německa. Zúčastnil se bádensko-falckého povstání v roce 1849. Padl v bitvě na Murgu. — 150

MUROMCEV S. A. (1850—1910) — právník, profesor moskevské univerzity, jeden ze zakladatelů konstitučně demokratické strany, člen jejího ústředního výboru. V letech 1879—1892 byl redaktorem liberálně buržoazního časopisu *Juridičeskij věstnik*. V roce 1897 začal pracovat v zemstvu. V letech 1904—1905 se účastnil sjezdů zemstev. V roce 1906 byl poslancem I. státní dumy a jejím předsedou. V letech 1908—1909 se věnoval publicistické činnosti. — 426

NABOKOV V. D. (1869—1922) — jeden z organizátorů a vůdců konstitučně demokratické strany, člen jejího ústředního výboru. Od roku 1901 redigoval právníký list buržoazně liberálního zaměření *Pravo* a časopis *Věstnik prava*. Aktivně se účastnil sjezdů zemstev v letech 1904—1905. Byl redaktorem a vydavatelem týdeníku *Věstnik Partii narodnoj svobody* a listu *Reč*. Byl členem I. státní dumy. Po únorové revoluci 1917 se stal vedoucím kanceláře prozatímní vlády. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci a vstoupil do krymské krajské vlády jako ministr spravedlnosti. Později emigroval do Berlína. Podílel se na vydávání pravicově orientovaného konstitučně demokratického listu *Rul*. — 395

NADĚŽDIN L. (vl. jm. Zelenskij J. O.) (1877—1905) — politicky začal pracovat jako narodnik, v roce 1898 vstoupil do saratovské sociálně demokratické organizace. V roce 1899 byl zatčen a vypovězen do Vologedské gubernie; v roce 1900 emigroval do Švýcarska, kde zorganizoval revoluční socialistickou skupinu *Svoboda* (1901—1903). V časopise *Svoboda*, v brožurách *Kanun revoljucii* [Předvečer revoluce] (1901), *Vozrožděnije revoljucionizma v Rossii* [Obrození revolucionismu v Rusku] (1901) a v jiných podporoval ekonomisty. Současně propagoval teror jako účinný prostředek k „probuzení mas“. Vystupoval proti leninské Jiskře, po II. sjezdu SDDSR psal do menševických listů. — 83, 386

NAPOLEON I. (BONAPARTE) (1769—1821) — slavný francouzský voje-

vůdce; v letech 1799—1804 byl prvním konzulem Francouzské republiky, v letech 1804—1814 a 1815 francouzským císařem. — 251

NIKITIN A. N. (1849—1909) — liberální politik, publicista, člen petrohradské městské dумы. Přispíval do buržoazně liberálního tisku (S.-Petěrburgskije vědomosti, Birževyje vědomosti, Věstnik Jevropy aj.). Jako znalec bankovníctví měl vlivné postavení ve finančních kruzích. — 395

NIKOLAJEV P. — autor brožury Revoluce v Rusku [192]. — 199

NOVOSILCEV L. N. (nar. 1872) — zemstevní činitel, kadet. Byl členem kalužského guberniálního zemstva a městské dумы. Aktivně se zúčastnil zakládání kalužské odbočky konstitučně demokratické strany. Zastupoval Kalužskou gubernii v I. a IV. státní dumě. — 177

PARVUS (vl. jm. Helphand A. L.) (1869—1924) — menševik; koncem 90. let a na přelomu století pracoval v Sociálně demokratické straně Německa, patřil k jejímu levému křídlu. Byl redaktorem Sächsische Arbeiter-Zeitung. Napsal řadu prací o světovém hospodářství. Po II. sjezdu SDDSR se připojil k menševikům. Za první ruské revoluce spolupracoval v Rusku s redakcí menševického listu Načalo, vyzýval k účasti v Bulyginově dumě, obhajoval taktiku drobných dohod s kadety atd. Parvus propagoval teorii permanentní revoluce, z níž později Trockij učinil nástroj boje proti leninismu. Za první světové války byl sociálšovinistou a agentem německého imperialismu. Od roku 1915 vydával renegátský časopis Die Glocke. — 263, 264, 265, 269, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 298, 299, 324, 329, 379, 380, 404, 432, 434, 450

PETRUNKEVICH I. I. (1844—1928) — statkář, představitel zemstva, kadet. V roce 1904 byl předsedou Svazu osvobození. V letech 1904—1905 se zúčastnil sjezdů zemstev. Patřil k spoluzakladatelům a významným vůdcům konstitučně demokratické strany, byl předsedou jejího ústředního výboru a vydavatelem ústředního orgánu Reč. Veřejná činnost Petrunkeviče byla typickým projevem politické podlézavosti představitelů liberální buržoazie vůči samoděržaví. Petrunkevič byl členem I. státní dумы. Po Říjnové revoluci emigroval. — 70, 132, 147, 148, 157, 175, 177, 178, 179, 190, 196, 210, 211, 226, 227, 261, 266, 270, 273, 274, 277, 278, 279, 280, 281, 282—283, 284, 287, 319, 352, 353, 374, 389, 413, 435

PIKER A. S. — viz Martynov A.

PLECHANOV G. V. (1856—1918) — marxistický filozof, literární historik a estetik, představitel mezinárodního dělnického hnutí, první propagátor marxismu v Rusku, sociální demokracie a II. internacionály. Jako student navázal v roce 1875 spojení s narodniky a s petrohradskými dělníky a zapojil se do revolučního hnutí. V roce 1877 se stal členem narodnické organizace Zemlja i volja a po jejím rozštěpení v roce 1879 se postavil do čela nově vytvořené narodnické organizace Čornyj pereděl. V roce 1880 emigroval, rozešel se s narodnictvím a v roce 1883 založil v Ženevě první ruskou marxistickou organizaci — skupinu Osvobození práce. Po roce 1900 redigoval spolu s Leninem list Jiskra a časopis Zarja, podílel se na přípravě programu strany a II. sjezdu SDDSR. Na sjezd byl delegován skupinou Osvobození práce, patřil k většinovým jiskrovcům, byl členem byra (předsednictva) sjezdu.

Po II. sjezdu SDDSR zaujal smírlivecké stanovisko vůči oportunistům a později se přiklonil k menševikům. Za první ruské revoluce 1905—1907 souhlasil v zásadních otázkách s menševiky. V letech reakce vystupoval proti machistické revizi marxismu i proti likvidátorství. Postavil se do čela skupiny menševiků oddaných straně. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po únorové revoluci 1917 se vrátil do Ruska a podporoval prozatímní vládu; s Říjnovou revolucí nesouhlasil.

Nejdůležitější teoretické práce: Socializm i političeskaja borba [Socialismus a politický boj] (1883; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), Naši raznoglasija [Naše neshody] (1884; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), K voprosu o razvitii monističeskogo vzgljada na istoriju [O vývoji monistického názoru na dějiny] (1895; česky ve Vybraných filozofických spisech I, 1959), Beiträge zur Geschichte des Materialismus [Očerki po istorii materializmu] (1896; česky pod názvem Příspěvky k dějinám materialismu, Vybrané filozofické spisy II, 1960), Obosnovanije narodničestva v trudač g-na Voroncova (V. V.) [Zdůvodnění narodnictví v pracích pana Voroncova (V. V.)] (1896), O materialističeskom ponimanii istorii [O materialistickém pojetí dějin] (1897; česky ve Vybraných filozofických spisech II, 1960), K voprosu v roli ličnosti v istorii [O úloze osobnosti v dějinách] (1898; česky ve Vybraných filozofických spisech II, 1960) aj. — 130, 136, 151, 153, 169, 170, 183, 187, 254, 282, 285, 327, 329, 331, 332, 333, 346, 349, 380, 382, 390, 393, 426, 454

POKROVSKIJ M. N. („Učitel“) (1868—1932) — člen SDDSR od roku

1905, bolševik, sovětský historik, akademik. Aktivně se zúčastnil revoluce v letech 1905—1907, byl členem moskevského výboru strany. Na V. (londýnském) sjezdu SDDSR byl zvolen kandidátem ÚV. V letech 1908—1917 žil v emigraci. V letech reakce se přikláněl k otzovistům a k ultimativistům, později k Bogdanovově protistranické skupině Vperjod, s níž se rozešel v roce 1911. Před první světovou válkou přispíval do trockistického listu Borba. V roce 1917 se vrátil do Ruska, zúčastnil se ozbrojeného povstání v Moskvě. Od listopadu 1917 do března 1918 byl předsedou moskevského sovětu. Nějaký čas se přikláněl ke skupině levých komunistů a vystupoval proti podepsání brestlitevské mírové smlouvy. Od roku 1918 zastával funkci náměstka lidového komisaře osvěty RSFSR. V letech 1923—1927 aktivně bojoval proti trockismu. V různých obdobích řídil Komunistickou akademii, Institut dějin AV SSSR, Institut rudé profesury aj. Několikrát byl zvolen do VÚVV a ÚVV SSSR.

Je autorem mnoha vědeckých prací o dějinách Sovětského svazu, v nichž podrobil kritice buržoazní historiografii. Jeho práci Russkaja istorija v samom sžatom očerke [Stručný nástin ruských dějin] kladně hodnotil Lenin. Pokrovskij však nebyl důsledným marxistou, ve výkladu historických událostí se dopouštěl závažných chyb, jež byly kritizovány v usneseních KSSS a sovětské vlády: O přednášení občanských dějin na školách SSSR (1934), O pojetí stranické propagandy v souvislosti s vydáním Stručného výkladu dějin VKS(b) (1938) aj.

Hlavní díla: Russkaja istorija s drevnějšich vremjon [Ruské dějiny od nejstarších dob] (1933—1934), Očerk istorii russkoj kultury [Nástin dějin ruské kultury] (1915—1918) aj. — 200

POTRESOV A. N. (Starověr) (1869—1934) — jeden z vůdců menševického hnutí. V 90. letech se přikláněl k marxistům. Za činnost v petrohradském Svazu boje za osvobození dělnické třídy byl poslán do vyhnanství do Vjatecké gubernie. V roce 1900 emigroval a podílel se na založení listu Jiskra a časopisu Zarja. II. sjezdu SDDSR se účastnil jako delegát Jiskry s právem poradního hlasu, patřil k menšinovým jiskrovcům. V letech reakce byl ideologem likvidátorství, významně ovlivnil menševické orgány Vozrožděnije a Naša zarja. Za první světové války patřil k sociálšovinistům. Po Říjnové revoluci emigroval. Přispíval do Kerenského týdeníku Dni a svými články útočil proti sovětské moci. — 71, 79, 103, 130, 138, 169, 226, 284, 286, 302

PROKOPOVIČ S. N. (1871—1955) — buržoazní ekonom a publicista, jeden z významných ekonomistů a prvních hlasatelů bernsteinismu

v Rusku, aktivní člen liberální monarchistické organizace Svaz osvobození. V roce 1906 byl členem ÚV kadetské strany, redaktorem a vydavatelem časopisu *Bez zaglavija* a spolupracovníkem redakce listu *Tovarišč*. Je autorem knih o dělnické otázce, napsaných z bernsteinovsko-liberálního hlediska. V roce 1917 byl ministrem zásobování v prozatímní vládě. Po Říjnové revoluci byl za protisovětskou činnost vypovězen z SSSR. — 133

PROUDHON Pierre Joseph (1809—1865) — francouzský publicista, ekonom a sociolog, ideolog maloburžoazie, jeden ze zakladatelů anarchismu. V roce 1840 vydal knihu *Qu'est — ce que la propriété?* [Co je vlastnictví?] Prosazoval zachování drobného vlastnictví a velké kapitalistické vlastnictví prohlašoval za krádež. Navrhoval, aby byla založena lidová banka, která by poskytovala dělníkům bezúročný úvěr, pomáhala jim získat vlastní výrobní prostředky a stát se tak drobnými vlastníky. Hájil reakční a utopickou ideu organizace „spravedlivé směny“ mezi jednotlivými výrobci zboží v kapitalistických podmínkách. V roce 1846 vydal knihu *Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère* [Systém ekonomických rozporů aneb Filozofie bídy], ve které vyložil své maloburžoazní filozofické a ekonomické názory. Marx v díle *Bída filozofie* podrobil Proudhonovu knihu kritice a dokázal její vědeckou neudržitelnost. Za revoluce 1848 byl Proudhon zvolen do Ústavodárného shromáždění. Schvaloval bonapartistický převrat z 2. prosince roku 1851. — 153

RAJEVSKIJ N. V. (nar. 1862) — předseda kurské guberniální zemstevní správy (1902—1906), účastník sjezdů zemstev. V letech 1908—1912 byl starostou Baku, potom až do roku 1917 členem vedení Uralských báňských a hutních závodů. Od roku 1926 pracoval jako vědecký tajemník komise pro vědecké expedice Akademie věd SSSR. — 321, 322

RENAN Ernest Joseph (1823—1892) — francouzský vědec, idealistický filozof, historik náboženství; od roku 1879 člen francouzské Akademie věd. Napsal řadu prací o raném období křesťanství. Svými politickými názory byl zjevným nepřitelem demokracie a Pařížské komuny. Hlavní práce: *Histoire des origines du christianisme* [Historie původu křesťanství] (1863—1883), *La vie de Jésus* [Život Ježíšův] (1863; česky 1919), *Histoire du peuple d'Israël* [Dějiny izraelského lidu] (1887—1892) aj. — 153

„**REVOLJUCIONĚR**“ — nedešifrovaný pseudonym autora odpovědi na Otevřený dopis soudruhům v zahraničí. — 408

ROBERTI J. V. (1843—1915) — zemstevní činitel, filozof pozitivista. V roce 1880 navrhl zavést zastupitelský systém státní správy, ale byl za to pronásledován a nucen odjet do Francie. V roce 1901 spolu s Kovalcevským založil v Paříži Ruskou vysokou školu společenských věd. Po návratu do Ruska byl členem tverského guberniálního zemstva, v červenci roku 1905 se zúčastnil sjezdu zemstev. — 177, 323

ROCQUIGNY Robert (nar. 1845) — francouzský buržoazní ekonom, autor prací o zemědělském pojištění a družstevnictví. V knize *Les syndicats Agricoles et leur oeuvre* [Zemědělské syndikáty a jejich činnost] propagoval zemědělská sdružení, v nichž viděl prostředek k sjednocování dělníků a buržoazie. V. I. Lenin použil konspektu a výpisků z této práce v referátu předneseném začátkem března 1903 v Paříži. — 311

RODIČEV F. I. (nar. 1856) — tverský statkář a představitel zemstva, jeden z vůdců konstitučně demokratické strany a člen jejího ústředního výboru; právník. V letech 1904—1905 se zúčastnil sjezdů zemstev. Byl poslancem Státní dumy ve všech volebních obdobích. Po únorové revoluci 1917 se stal v buržoazní prozatímní vládě komisařem pro záležitosti Finska. Po Říjnové revoluci emigroval. — 132, 147, 148, 177, 226, 279, 287, 319, 322, 380, 381, 389

ROMANOV — viz Mikuláš II.

ROMANOV S. A. (Sergej) (1857—1905) — velkokníže; od roku 1891 byl moskevským generálním gubernátorem a od roku 1896 zároveň velitelem vojsk moskevského vojenského okruhu. Byl zavražděn eserem I. P. Kaljajevem. — 290, 315, 374, 398, 399, 404, 405

S. S. — viz Miljukov P. N.

SERGEJ — viz Romanov S. A.

SCHAPPER Karl (1812—1870) — významný pracovník německého a mezinárodního dělnického hnutí, jeden z vůdců Svazu spravedlivých, který sdružoval socialisticky smýšlející německé dělníky. V roce 1840 odjel do Londýna a spolu s J. Mollem založil místní organizaci Svazu spravedlivých a Německý dělnický vzdělávací spolek. Byl členem ústředního výboru Svazu komunistů. Zúčastnil se revoluce 1848—1849 v Německu. V únoru—květnu 1849 stál v čele kolínského Dělnického spolku. V červenci 1850 emigroval do Anglie; stal se členem

ÚV Svazu komunistů a spolu s A. Willichem v něm vystupoval proti většině ústředního výboru, vedené Marxem a Engelsem; byl jedním z vůdců sektářské frakce Svazu. V roce 1856 se znovu sblížil s Marxem a Engelsem. Na Marxův návrh byl v roce 1865 kooptován do generální rady I. internacionály. — 150

SCHWERIN Maxmilian (1804—1872) — pruský politik, představitel reakční šlechty a byrokracie. V roce 1848 (březen—červen) byl ministrem kultu, osvěty a zdravotnictví v Camphausenově vládě; byl poslancem frankfurtského Národního shromáždění, sympatizoval s ultrapravicovými reakčními živly. V letech 1859—1862 byl ministrem vnitra. Ke konci života patřil k nacionálně liberální straně, která hájila zájmy velkoburžoazie. — 147

SIMON Heinrich (1805—1860) — německý politik, právník. V březnu roku 1848 byl členem výboru pro veřejnou bezpečnost ve Vratislavi, vystupoval s požadavkem ústavy a všeobecného volebního práva. V letech 1848—1849 byl poslancem předparlamentu a frankfurtského parlamentu, po jeho rozpuštění odjel do Švýcarska. Po vítězství reakce v září 1851 ho vratislavský soud odsoudil in contumaciam k doživotnímu žaláři a Simon zůstal ve Švýcarsku jako politický emigrant. Napsal řadu prací o otázkách práva a státní správy. — 211

STACHOVIČ M. A. (1861—1923) — umírněný liberál, v letech 1895 až 1907 maršálek šlechty v Orelské gubernii; hrál významnou úlohu v zemstevním hnutí. Byl poslancem I. a II. státní dumy a členem Státní rady. Zpočátku sympatizoval s kadety, později patřil k zakladatelům okřabristické strany (Svaz 17. října). Po únorové revoluci 1917 byl jmenován generálním gubernátorem ve Finsku a později zástupcem prozatímní vlády v zahraničí. — 270, 273, 274, 277, 278, 279, 280, 283, 284, 287, 299, 316

STALIN (DŽUGAŠVILI) J. V. (1879—1953) — významný činitel ruského a mezinárodního revolučního dělnického hnutí, KSSS a sovětského státu. Do SDDSR vstoupil v roce 1898. Stranicky pracoval v Tiflisu [Tbilisi], Baku, Batumi a v Petrohradě. V lednu 1912 byl kooptován do ÚV, zvoleného na VI. (pražské) konferenci SDDSR; podílel se na redigování bolševického listu Pravda. Za Říjnové revoluce se stal členem vojenského revolučního ústředí pro přípravu povstání. Na II. celoruském sjezdu sovětů byl zvolen lidovým komisařem pro národnostní otázky. V době zahraniční vojenské intervence a občanské války byl členem Revoluční vojenské rady republiky a odpovídal

za stranickou činnost na několika frontech. V roce 1922 byl zvolen generálním tajemníkem ÚV KSR(b).

Stalin sehrál významnou úlohu při realizaci Leninova plánu industrializace SSSR a kolektivizace zemědělství, v boji za nezávislost sovětského státu a za posílení míru. Stál v čele boje strany proti trockistům, pravicovým oportunistům a buržoazním nacionalistům. Od roku 1941 byl předsedou rady lidových komisařů, později rady ministrů SSSR. Za Velké vlastenecké války byl předsedou Státního výboru obrany, lidovým komisařem obrany a vrchním velitelem sovětských ozbrojených sil.

Ve Stalinově činnosti se projevy i negativní rysy. V odpovědných stranických a státních funkcích se totiž dopustil hrubého porušování leninských zásad kolektivního vedení, norem stranického života a socialistické zákonnosti.

Hlavní díla: Marksizm i nacionalnyj vopros [Marxismus a národnostní otázka] (1912—1913), Ob osnovach leninizma [O základech leninismu] (1924), K voprosam leninizma [K otázkám leninismu] (1926), Ekonomičeskije problemy socializma v SSSR [Ekonomické problémy socialismu v SSSR] (1952) (česky Spisy 1—13, Praha 1949—1953). — 407

STAROVĚŘ — viz Potresov A. N.

STEAD William Thomas (1849—1912) — anglický novinář. Od roku 1871 redigoval *The Northern Echo* v Darlingtonu. V letech 1880 až 1889 pracoval v redakci buržoazního listu *Pall Mall Gazette*. Roku 1890 založil *Review of Reviews*. V roce 1905 působil v Rusku jako dopisovatel listu *Times*. Hlavní díla: *The United States of Europe* [Spojené státy evropské], *The Americanisation of the World* [Amerikanizace světa] aj. — 299, 381

STRUVE P. B. (1870—1944) — buržoazní ekonom a publicista, představitel legálního marxismu, spolupracovník a redaktor časopisů *Novoje slovo* (1897), *Načalo* (1899) a *Žizň* (1900). Již ve své první práci *Kritičeskije zametki k voprosu ob ekonomičeskom razvitii Rossii* [Kritické poznámky k ekonomickému rozvoji Ruska] (1894) kritizoval narodnictví, „doplňoval“ a „kritizoval“ Marxovo ekonomické a filozofické učení, sympatizoval s představiteli vulgární buržoazní politické ekonomie a propagoval malthuziánství. Lenin ho nazval „velikým mistrem renegátství“ (Spisy 13, Praha 1956, s. 495). Na přelomu století se Struve definitivně rozešel s marxismem a sociální demokracií, přešel k liberálům a stal se jedním z teoretiků a organizátorů buržoazně liberální organizace Svaz osvobození

(1904—1905) a redaktorem jejího ilegálního orgánu Osvobožděníje (1902—1905). Od roku 1905 byl členem ústředního výboru kadetské strany a po porážce revoluce roku 1905—1907 vůdcem pravého křídla liberálů. Po Říjnové revoluci byl členem Wrangelovy kontrarevoluční vlády; později emigroval. — 31, 42, 64, 69, 76, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 107, 110, 131, 132, 138, 140, 141, 142, 157, 160, 169, 175, 248, 268, 278, 287, 349, 411, 426

SUVORIN A. S. (1834—1912) — reakční novinář a vydavatel. V letech 1876—1912 byl majitelem a vydavatelem listu *Novoje vremja*, orgánu reakčních šlechtických kruhů a úřednické byrokracie. Svou novinářskou činnost zahájil v provinciálním tisku, později psal do časopisů *Otčestvennyje zapiski* a *Sovremennik*. V roce 1876 se náhle přiklonil k reakci. — 175, 179

ŠACHOVSKOJ D. I. (nar. 1861) — kníže, zemstevní činitel, jeden ze zakladatelů Svazu osvobození (1904—1905). Od roku 1905 byl členem ústředního výboru konstitučně demokratické strany. Byl poslancem I. státní dумы a jejím tajemníkem. V roce 1917 byl od května do června ministrem první koaliční prozatímní vlády. Po Říjnové revoluci pracoval v družstevním aparátu. — 177

ŠARAPOV S. F. (1855—1911) — reakční publicista, mluvčí a obhájce zájmů šlechty; vydavatel listů *Russkoje dělo* (1886—1891, 1905 až 1907, 1909—1910), *Russkij trud* (1897—1899) a řady periodických sborníků. — 206, 207, 210, 213, 419, 420

ŠČEPKIN N. N. (1854—1919) — zemstevní činitel, člen ústředního výboru konstitučně demokratické strany. Byl členem moskevské městské dумы a guberniálního shromáždění zemstva, členem III. a IV. státní dумы. Za první světové války byl členem hlavního výboru Svazu měst. Po Říjnové revoluci aktivně bojoval proti sovětské moci, stál v čele kontrarevolučních organizací v Moskvě a Petrohradě (Svaz obrození, Národní centrum). Za kontrarevoluční činnost byl uvězněn a v roce 1919 zastřelen. — 323, 426

ŠIDLOVSKIJ N. V. (1834—1907) — statkář ve Voroněžské gubernii, senátor, člen Státní rady. 29. ledna 1905 byl jmenován předsedou zvláštní vládní komise ustavené „k neodkladnému zjištění příčin nespokojenosti dělníků v Petrohradě a v jeho předměstích a ke zjednání nápravy pro budoucnost“. Carská vláda komisi rozpustila 20. února 1905. — 300

Šiřkov N. A. (nar. 1856) — zemstevní činitel, kadet. V roce 1884 byl zvolen za člena újezdního a guberniálního zemstevního shromáždění v Samarské gubernii. Roku 1906 se stal členem Státní rady, ale na znamení protestu proti rozpuštění I. státní dумы se mandátu zřekl.
— 321

Šiřov D. N. (1851—1920) — velkostatkář, významný činitel zemstevního hnutí, umírněný radikál. V letech 1893—1905 byl předsedou moskevské guberniální správy zemstva. V listopadu 1904 předsedal zvláštní poradě činitelů zemstev. V listopadu 1905 pomáhal organizovat Svaz 17. října a stal se předsedou jeho ústředního výboru. V roce 1906 ze Svazu vystoupil a stal se členem strany pokojné obnovy; téhož roku byl zvolen členem Státní rady. V roce 1911 zanechal politické činnosti. K Říjnové revoluci se stavěl nepřátelsky, patřil k vůdcům kontrarevoluční bělogvardějské organizace Národní centrum. — 157, 299

Thiers Adolphe (1797—1877) — reakční francouzský buržoazní politik a historik, advokát. Politickou činnost zahájil koncem 20. let 19. století jako představitel liberálně buržoazní opozice; po červencové buržoazní revoluci 1830 vykonával řadu ministerských funkcí, stál v čele vlády. V roce 1834 krutě potlačil republikánské povstání v Lyonu a v Paříži. Za druhé republiky (1848—1851) byl jedním z vůdců kontrarevoluční monarchistické „strany pořádku“. Po pádu druhého císařství (4. září 1870) byl jedním z faktických vůdců reakční vlády, 17. února 1871 stanul v jejím čele. Na Thiersův rozkaz byl podniknut pokus odzbrojit pařížskou národní gardu. Tento pokus vyvolal 18. března 1871 povstání. Thiers patřil k hlavním osovatelům občanské války a organizátorům potlačení Pařížské komuny. Jeho úlohu v dějinách Francie podrobně vylíčil K. Marx v práci *Občanská válka ve Francii* (K. Marx-B. Engels, Spisy 17, Praha 1965, s. 349—402). — 141, 267

Trepov D. F. (1855—1906) — vrchní policejní komisař Moskvy v letech 1896—1905. Byl to „jeden z nejnenáviděnějších přísluhovačů carismu v celém Rusku, který proslul v Moskvě svou krutostí, surovostí a tím, že se pokoušel spolu se zubatovovci demoralizovat dělníky“, charakterizoval jej Lenin (Spisy 9, Praha 1982, s. 237). 11. ledna 1905 byl jmenován generálním gubernátorem Petrohradu, později zastupoval ministra vnitra. V říjnu 1905 vydal „proslulý“ rozkaz „cvičných nábojů neužívat a střelivem nešetřit“. Byl iniciátorem černosotňovských pogromů. — 234, 266, 282, 315, 319, 320, 355, 374, 384, 398, 399, 400, 403, 404, 405

ТРОЦКИЙ (vl. jm. Bronštejn) L. D. (1879—1940) — nepřítel leninismu. Na II. sjezdu SDDSR byl delegátem sibiřského svazu SDDSR, patřil k menšinovým jiskrovcům; po sjezdu aktivně bojoval proti bolševikům ve všech otázkách teorie a praxe socialistické revoluce. V letech reakce byl likvidátorem. V roce 1912 zorganizoval protistranický srpnový blok; za první světové války zaujímal centristické stanovisko, bojoval proti Leninovu stanovisku v otázkách války, míru a revoluce. Po únorové revoluci 1917 se vrátil z emigrace, vstoupil do skupiny mezirajonovců a společně s nimi byl na VI. sjezdu SDDSR přijat do bolševické strany. Po Říjnové revoluci byl lidovým komisařem zahraničních věcí, lidovým komisařem vojenství a vojenského námořnictva, předsedou Revoluční vojenské rady republiky a členem politického byra ÚV. V roce 1918 se stavěl proti brestlitevskému míru; v letech 1920—1921 stál v diskusi o odborech v čele opozice. Od roku 1923 vedl frakční boj proti leninskému programu výstavby socialismu a proti generální linii strany; prohlášoval, že socialismus nemůže v SSSR zvítězit. V roce 1927 byl Trockij vyloučen ze strany, v roce 1929 byl za protisovětskou činnost vypovězen ze SSSR a v roce 1932 zbaven sovětského občanství. I v zahraničí pokračoval v boji proti sovětskému státu a komunistické straně, proti mezinárodnímu komunistickému hnutí. — 32, 79, 169

ТРУБЕККОЈ S. N. (1862—1905) — kníže, idealistický filozof, liberál. Pokoušel se upevnit carismus zavedením umírněné ústavy. Jako člen delegace zemstev, kterou Lenin označil za „carovu buržoazní čeládku“, se v roce 1905 zúčastnil audience u Mikuláše II. a přednesl programové prohlášení. Lenin tuto politickou demarši zemstevních činitelů hodnotil jako pokus o dohodu, jako kupčení buržoazie s carismem, jako patolizalství. V roce 1905 byl Trubeckoj zvolen rektorem moskevské univerzity. Dal souhlas k jejímu uzavření, protože se obával otevřeného revolučního vystoupení studentů proti samoděržaví na univerzitní půdě.

Ve svých filozofických pracích O prirodě čelovečeskogo soznaniija [O povaze lidského vědomí] (1889—1891), Osnovaniija idealizma [Základy idealismu] (1896) aj. ostře vystupoval proti materialismu. Redigoval časopis Voprosy filosofii i psichologii. — 132, 148, 157, 196, 273, 319, 336, 355, 373, 404

ТУРАТИ Filippo (1857—1932) — pracovník italského dělnického hnutí, spoluzakladatel Italské socialistické strany (1892); vedl její pravé, reformistické křídlo. V roce 1891 začal vydávat týdeník Critica sociale. V roce 1896 byl zvolen do parlamentu; stál v čele skupiny

socialistů-reformistů. Prováděl politiku třídní spolupráce proletariátu s buržoazií; za první světové války patřil k centristům. Říjnovou revoluci přijal nepřátelsky. Po rozkolu v Italské socialistické straně (1922) se stal čelným představitelem reformistické Unitární socialistické strany. V roce 1926 emigroval z fašistické Itálie do Francie. — 89, 99

„UČITĚL“ — viz Pokrovskij M. N.

ULJANOV V. I. — viz Lenin V. I.

V.S. — viz Filatov V. V.

VARLIN Louis Eugène (1839—1871) — francouzský revolucionář, významný pracovník Pařížské komuny, levicový proudhonista, povoláním knihař. Založil spolek pařížských knihařů a vedl jejich stávky v roce 1864 a 1865. V roce 1865 vstoupil do I. internacionály, patřil k organizátorům a vůdcům jejich pařížských sekcí. Jako delegát se zúčastnil londýnské konference (1865), ženevského (1866) a basilejského (1869) kongresu I. internacionály. V roce 1871 byl členem ústředního výboru národní gardy, za Pařížské komuny členem její rady (vlády), „zástupcem“ finanční a později vojenské komise; patřil k levicové menšině Komuny. Po vpádu versailleských do Paříže řídil obranu 6. a 11. obvodu, hrdinně bojoval na barikádách. Dne 28. května byl versailleskými zajat, mučen a bez soudu zastřelen. — 121

VINAVER M. M. (1863—1926) — jeden ze zakladatelů konstitučně demokratické strany, po několik let člen jejího ústředního výboru, advokát. Spolu s V. D. Nabokovem redigoval buržoazní časopis Věstník práva. Aktivně se zúčastnil založení Svazu advokátů. V roce 1906 byl zvolen členem I. státní duny. Po Říjnové revoluci bojoval proti sovětské moci, byl ministrem zahraničních věcí v krymské krajské vládě. Před evakuací Krymu v roce 1919 spolu s jinými členy vlády předal Francouzům veškerý majetek krajské banky a sevastopolské finanční správy. Emigroval do Paříže, kde stál v čele pařížského výboru kadetů a spolupracoval s emigrantským listem Poslední novosti. — 395

VINOGRADOV P. G. (1854—1925) — historik, profesor moskevské a později oxfordské univerzity. Většina jeho vědeckých prací je věnována středověkým dějinám Anglie. Svými politickými názory patřil ke kadetům. Revoluci v letech 1905—1907 hodnotil z pozic liberální

buržoazie, což se odrazilo v jeho stati *Političeskije pisma* [Politické dopisy], otiskované v listu *Russkije vědomosti* 5. srpna 1905. K Říjnové revoluci se stavěl negativně.

Hlavní práce: *Issledovanija po socialnoj istorii Anglii v srednije věka* [Nástin sociálních dějin středověké Anglie] (1887), *Sredněvěkovoje pomestje v Anglii* [Středověký statek v Anglii] (1905) aj. — 221, 248, 249, 250, 251, 253, 318

VITTE S. J. (1849—1915) — ruský státník, představitel imperialistických zájmů vojenských a statkářských kruhů carského Ruska, přesvědčený zastánce samodržaví. Snažil se zachovat monarchii malými ústupky a sliby liberální buržoazii a krutými represáliemi vůči lidu. Byl jedním z těch, kdo potlačili revoluci v letech 1905—1907. Jako ministr dopravy (únor—srpen 1892), ministr financí (1892—1903) a předseda vlády (říjen 1905—duben 1906) prosazoval v oblasti financí, celní politiky, výstavby železnic a továrního zákonodárství zájmy velkoburžoazie. Všestrannou podporou zahraničních investic přispěl nejen k rozvoji kapitalismu v Rusku, ale i k větší závislosti Ruska na imperialistických státech. Lenin jej charakterizoval jako „ministra makléře“ a „burzovního agenta“. — 449

VOLLMAR Georg Heinrich (1850—1922) — jeden z vůdců oportunistického křídla německé sociální demokracie, novinář. K sociální demokracii se přiklonil v polovině 70. let, v letech 1879—1880 redigoval ilegální orgán strany *Der Sozialdemokrat*, vycházející v Curychu. Několikrát byl zvolen poslancem Říšského sněmu a Bavorského zemského sněmu. Po zrušení výjimečného zákona proti socialistům pronesl roku 1891 v Mnichově dva projevy, v nichž navrhl, aby strana omezila svou činnost na boj za reformy, a vyzýval k uzavření dohody s vládou. Spolu s Bernsteinem patřil k ideologům reformismu a revizionismu. Odmítal tezi o zostřování třídního boje, vychvaloval přednosti státního socialismu, vyzýval sociální demokraty, aby se spojili s liberály. Při vypracovávání agrárního programu strany hájil zájmy drobných pozemkových vlastníků. Za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. V posledních letech svého života zanechal aktivní politické činnosti. — 347

ZELENSKIJ J. O. — viz Naděždin L.

ŽORDANIJA N. N. (Tiflisan) (1870—1953) — sociální demokrat, menševik. Politickou činnost zahájil v 90. letech, byl členem první marxistické skupiny v Gruzii *Mesame dasi*, stál v čele jejího oportunistického křídla. II. sjezdu SDDSR se účastnil s právem poradního

hlasu, sympatizoval s menšinovými jiskrovci. Po sjezdu vedl kavkazské menševiky. V roce 1905 řídil menševický list Social-demokrat (v gruzínštině), vystupoval proti bolševické taktice v buržoazně demokratické revoluci. V roce 1906 byl členem I. státní dумы. Účastnil se jednání IV. sjezdu SDDSR; na V. sjezdu v roce 1907 byl zvolen členem ústředního výboru SDDSR za menševiky. V letech reakce patřil oficiálně k menševikům-straníkům, ve skutečnosti však podporoval likvidátory. V roce 1914 přispíval do časopisu Borba, v jehož čele stál Trockij, za první světové války vystupoval jako sociálšovinista. Po únorové revoluci 1917 byl předsedou tifliského [tbiliského] sovětu dělnických zástupců, v letech 1918—1921 stál v čele kontrarevoluční menševické vlády Gruzie; od roku 1921 žil v emigraci. — 72—75, 77

ŽIVOTOPISNÁ DATA

(Červenec—říjen 1905)

- V červenci až říjnu* Lenin žije v Ženevě, řídí činnost ústředního výboru strany a ústředního stranického orgánu, listu Proletarij, bojuje za stmelení strany a realizaci usnesení III. sjezdu SDDSR, vystupuje proti taktické linii a rozbíječským akcím menševiků.
- V červnu až červenci* Lenin píše knihu Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci.
- 1. (14.) července* Lenin píše lístek P. N. Lepešinskému, v němž ho žádá, aby promluvil místo něho na večeru bernské skupiny na pomoc SDDSR, věnovaném výročí dobytí Bastily.
- Před 4. (17.) červencem* Lenin rediguje článek V. V. Vorovského Odborové hnutí a sociální demokracie, článek V. Severceva (V. V. Filatova) Kníže Potěmkin Tavridský a článek neznámého autora Z historie jedné porady. Články byly otištěny v 8. čísle listu Proletarij.
- 4. (17.) července* V témže čísle byla otištěna závěrečná část článku A. V. Lunačarského Pařížská komuna a úkoly demokratické diktatury^[108], kterou napsal Lenin. V rukopise článku je velmi mnoho Leninových oprav.
- 11. (24.) července* V dopisu adresovaném sekretariátu mezinárodního socialistického byra (MSB) v Bruselu Lenin usvědčuje menševiky z rozbíječské činnosti, vyvrací nepravdivou informaci o situaci ve straně, kterou poslal MSB G. V. Plechanov u příležitosti nedávného III. sjezdu SDDSR, sděluje, že Bebelův dopis, v němž navrhuje „zasahovat“ do záležitostí SDDSR, postoupil ústřednímu výboru strany, a konstatuje, že německý sociálně

demokratický tisk straní menševikům a zcela jednostranně a nesprávně referuje o rozkolu v řadách SDDSR.

- Před 13. (26.)
červencem* Lenin rediguje článek G. D. Lejtejzena Revoluce ve městě^[82], který byl otištěn v 9. čísle listu Proletarij; koncipuje osnovu článku Revoluce učí.
- 13. (26.)
července* Vychází 9. číslo listu Proletarij s Leninovými články Revoluce učí, Bezmocná zloba a noticka Naši Chles-takovové.
- Po 13. (26.)
červenci* Lenin píše předmluvu ke knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci.
- 15. (28.)
července* V dopise ústřednímu výboru SDDSR Lenin sděluje, že poslal mezinárodnímu socialistickému byru dopis, v němž vyvrátil nepravdivou informaci o situaci ve straně, kterou poslal Plechanov MSB; považuje za neúnosné, aby byl Plechanov jmenován zástupcem SDDSR v MSB; radí, aby se Plechanovovi nabídl redakce stranického teoretického orgánu pod podmínkou, že uzná usnesení III. sjezdu SDDSR; doporučuje souhlasit s návrhem MSB na svolání konference bolševiků a menševiků a využít jí k přípravě a vypracování podmínek pro sloučení s menševickou částí SDDSR, která se od strany odštěpila, a upozorňuje, že tyto podmínky musí být schváleny IV. sjezdem SDDSR.
- 18. (31.)
července* Lenin píše dopis V. D. Bončovi-Brujevičovi o tom, že nepovažuje za účelné jmenovat jej do hospodářské komise ÚV SDDSR. V dopise hospodářské komisi oznamuje, že V. D. Bonč-Brujevič byl jmenován vedoucím tiskárny SDDSR v Ženevě.
- Před 19. červencem-(1. srpnem)* Lenin odevzdává ženevské knihovně SDDSR více než 400 knih o agrární otázce, statistice, právu aj.
- 19. července
(1. srpna)* Lenin píše v dopisu A. V. Lunačarskému do Florencie o svém úmyslu odpovědět na Plechanovův dopis MSB článkem Nové vystoupení G. Plechanova; dále oznamuje, že brzy vyjde brožura Dvě taktiky

sociální demokracie v demokratické revoluci a protokol III. sjezdu SDDSR.

- Mezi 19. a 25. červencem*
(1. a 7. srpnem) Vychází Leninova kniha Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci.
- Před 20. červencem* (2. srpnem) Lenin pořizuje výpisky z listů The Times, Frankfurter Zeitung, Vossische Zeitung a Le Temps o sjezdu zástupců zemstev a měst v Moskvě. Těchto výpisků pak využívá v článku Proletariát bojuje, buržoazie se plíží k moci. Koncipuje několik variant osnovy tohoto článku.
- 20. července*
(2. srpna) V 10. čísle listu Proletarij vychází Leninův článek Proletariát bojuje, buržoazie se plíží k moci. V dopise A. V. Lunačarskému Lenin píše, že boj proti menševikům vstoupil po III. sjezdu SDDSR do nového stadia, poukazuje na značné nedostatky ve stranické práci v zahraničí i v Rusku, upozorňuje na velký politický význam projevů na schůzích a přímého osobního působení na masy; zdůrazňuje, že boj za stranu vyžaduje vypětí všech sil.
- Před 27. červencem* (9. srpnem) Lenin rediguje články V. V. Vorovského Buržoazie a monarchie, První kroky odborového hnutí a článek V. A. Karpinského Rolnické hnutí. Články vyšly v 11. čísle listu Proletarij.
- Mezi 30. červencem a 3. srpnem*
(12. a 16. srpnem) Lenin posílá dopis místním výborům SDDSR v Tomsku, Rize, Samaře, Kazani a Moskvě.
- Nejpozději v červenci* Lenin píše jménem komise pro vydání protokolu III. sjezdu SDDSR poznámku o počtu hlasů na sjezdu.
- V červenci* Lenin koncipuje osnovu článku Bojkot Bulyginovy dumy a povstání; píše předmluvu k brožuře Dělníci o rozkolu ve straně.
- 1. (14.) srpna* V dopise ústřednímu výboru SDDSR Lenin kritizuje

smířlivecký postoj členů ÚV (L. B. Krasina, A. A. Bogdanova aj.) k otázce sjednocení s menševiky v souvislosti s poradou ÚV SDDSR a organizační komise menševiků, jež se konala v červenci 1905; připomíná, že při rozhodování o této otázce bylo třeba přesně se řídit rezolucí III. sjezdu SDDSR, v níž se praví, že podmínky sloučení musí být stvrzeny dalším sjezdem strany, a žádá o sdělení, zda se určitě bude konat plánovaná porada členů ústředního výboru.

*Mezi 2.—6.
(15.—19.)
srpnem*

Lenin píše dopis A. V. Lunačarskému o nezbytnosti odpovědět v literárně kritické stati na právě vyšlou brožuru N. Žordaniji Většina, nebo menšina a na články L. Martova, A. N. Potresova i jiných menševiků, otištěné v Jiskře. Stať by měla odhalit nehoráznou prolhanost, „ničemnost a zlomyslnost“ menševických metod boje proti bolševikům; Lenin soudí, že pro tento účel by bylo vhodné napsat stručný nástin historie rozkolu v SDDSR, počínaje ekonomismem; dále sděluje, že má v úmyslu napsat kritiku Plechanovova článku otištěného v 2. čísle listu Dněvnik social-demokrata.

*Mezi 2. a 10.
(15. a 23.)
srpnem*

Lenin píše dopis V. V. Vorovskému, v němž mu sděluje, že pracuje na odpovědi G. V. Plechanovovi.

*Před 3. (16.)
srpnem*

Lenin rediguje články A. V. Lunačarského Vítězství Japonska a sociální demokracie (článek II) a Masová politická stávka (článek IV), které byly uveřejněny ve 12. čísle listu Proletarij.

3. (16.) srpna

Vychází 12. číslo listu Proletarij, v němž byl otištěn Leninův článek Bojkot Bulyginovy dumy a povstání a jeho redakční poznámka k rezoluci konference zahraničních organizací SDDSR.

*Po 6. (19.)
srpnu*

Lenin rediguje brožuru P. Nikolajeva Revoluce v Rusku a píše k ní poznámku a návrh, jak má vypadat obálka.

Mezi 7. a 16.

Lenin pracuje na článku „Jednota cara s lidem

- (20. a 29.)
srpnem a lidu s carem“; pořizuje si výpisky z ruských i zahraničních novin o volbách do Bulyginovy dумы, sestavuje statistické údaje o počtu a sociálním složení volitelů a koncipuje osnovy článku.
- Před 9. (22.)
srpnem Lenin rediguje článek V. V. Vorovského Evropská revoluce a evropská reakce a zprávy dopisovatelů z Baku, Jekatěrinoslavi, Nižního Novgorodu a Sormova. Článek a zprávy byly otištěny v 13. čísle listu Proletarij; dává pokyn, aby zprávy dopisovatelů z Nižního Novgorodu a Sormova, které zpracoval, byly zařazeny do téhož čísla do rubriky Veřejný život.
9. (22.) *srpna* Vychází 13. číslo listu Proletarij s odpovědí redakce na otázku soudruha dělníka z Dvinska a s poznámkou k článku M. N. Pokrovského Odborově organizovaná inteligence a sociální demokraté, které napsal Lenin.
- Mezi
11.—23. *srpnem*
(24. *srpnem* až
5. *zářím*) Lenin pracuje na článcích Ve vleku monarchistické buržoazie, nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva? a Veleprostý výklad velezmateného plánu; pod názvem Nový plán nové Jiskry neboli soudobí girondisté píše kritickou poznámku k Martovovu článku Ruský proletariát a дума, otištěnému v ústředním orgánu rakouské sociální demokracie Arbeiter-Zeitung; pořizuje si výpisky z jiných zahraničních novin a koncipuje osnovy článků.
- Před 12. (25.)
srpnem Z pověření ústředního výboru jedná Lenin s nakladatelstvím Molot o novém vydání své brožury K vesnické chudině; jedná též s nakladatelstvím Burevěstnik o novém vydání svých článků o agrární otázce. Dává ústřednímu výboru plnou moc k vydávání svých prací.
- Po 13. (26.)
srpnu Lenin si dělá výpisky z knihy Erinnerungen eines Achtundvierzigers von Stephan Born, 3. Aufl., Leipzig 1898 [Vzpomínky osmačtyřicátníka od Stephana Borny], píše si k ní poznámky a shromažďuje z různých pramenů životopisné údaje o Stephanu Bornovi.
- V *polovině srpna* Lenin píše dopis A. V. Lunačarskému, v němž schva-

luje jeho osnovu brožury Tři revoluce a rozvíjí hlavní ideje tohoto tématu; dále objasňuje svůj návrh na kritickou stať, která by pranýřovala nedůstojné metody, jichž používají menševici v polemice proti bolševikům.

Před 16. (29.) srpnem Lenin rediguje článek V. V. Vorovského Dohoda, nebo revoluce?, zprávy dopisovatelů z Oděsy a jiné materiály pro 14. číslo listu Proletarij; koncipuje osnovu článku Černé sotně a organizace povstání.

16. (29.) srpna Vychází 14. číslo listu Proletarij, které přináší Leninovy články „Jednota cara s lidem a lidu s carem“ (úvodník), Černé sotně a organizace povstání, „Liberální“ činitelé zemstev už začínají couvat?, redakční doslov k článku Třetí sjezd před soudem kavkazských menševiků a redakční poznámku k článku V. V. Vorovského Dohoda, nebo revoluce? a ke zprávě stranického organizátora městského obvodu oděského výboru SDDSR.

Lenin jako zástupce ústředního výboru SDDSR v zahraničí píše stanovisko ke konfliktu mezi ženevskou skupinou zahraniční organizace SDDSR a expedienty ústředního výboru a adresuje ji tajemníkovi skupiny P. N. Lepešinskému.

Mezi 19. a 27. srpnem
(1. a 9. zářím) Lenin píše dopis A. V. Britmanovi (A. Kazakovovi) do Davosu; odpovídá mu na jeho nabídku, že by napsal pro list Proletarij zprávu o sjezdu německé sociální demokracie, a dotazuje se ho na možnosti zajet do Jeny.

Mezi 19. srpnem a 1. zářím
(1. a 14. zářím) Lenin sestavuje návrh sborníku o prozatímní revoluční vládě.

Před 23. srpnem
(5. zářím) Lenin konspektuje bibliografické anotace z listů The Times a Frankfurter Zeitung o knize R. Martina Budoucnost Ruska a Japonska. Autorových závěrů pak využívá v poznámce k článku Ruské finance a revoluce.

23. srpna Vychází 15. číslo listu Proletarij, které otiskuje Leni-

- (5. září) novy články Ve vleku monarchistické buržoazie, nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva? (úvodník), Veleprostý výklad velezmateného plánu, Jak informovat mezinárodní sociální demokracii o našich stranických záležitostech, poznámku k článku Ruské finance a revoluce, jakož i článek neznámého autora Konference jižních výborů, zredigovaný Leninem.
25. srpna
(7. září) Lenin v dopise členům ústředního výboru SDDSR důrazně požaduje, aby redakce ústředního orgánu Proletarij byla včas informována o činnosti ÚV; kritizuje stanovisko Bundu a menševiků v otázce vztahu k Bulyginově dumě a ostře odmítá arménskou sociálně demokratickou dělnickou organizaci, kterou charakterizuje jako skupinu dezorganizátorů a exponentů Bundu a žádá, aby jejich zástupcům nebyl dovolen přístup na konferenci sociálně demokratických organizací Ruska, svolanou na září 1905.
- V srpnu Lenin pracuje na přípravě brožury Plechanov a nová Jiskra, koncipuje různé varianty její osnovy. Brožura nebyla napsána. Vypracovává osnovu brožury Dělnická třída a revoluce. Píše předmluvu k třetímu vydání své brožury Úkoly ruských sociálních demokratů. Za Leninovy redakce vychází v oděském nakladatelství Burevěstnik druhé vydání ruského překladu Marxovy knihy Občanská válka ve Francii (1870—1871). V témž nakladatelství vychází Leninova brožura Agrární otázka a „kritikové Marxe“ (přetisk prvních čtyř kapitol, jež byly poprvé uveřejněny v časopisu Zarja číslo 2/3 v prosinci 1901).
- Koncem léta Lenin píše dopis A. I. Uljanovové-Jelizarovové, v němž vyslovuje přesvědčení, že se brzy vrátí ze zahraničí do Ruska.
1. (14.) září Vychází 16. číslo listu Proletarij, v němž jsou otištěny Leninovy články Vztah sociální demokracie k rolnickému hnutí (úvodník), Co chtějí a čeho se obávají naši liberální buržoové? a Teorie samovolného vzniku a dále články, které Lenin redigoval: Stránka z historie od V. V. Vorovského, Finská strana aktivního

odporu (autor neznámý) a zpráva dopisovatele z Taganrogu.

V dopise P. A. Krasikovovi do Petrohradu upozorňuje Lenin na nutnost upevnit místní výbory SDDSR a přenést těžiště práce do místních organizací; radí, aby petrohradský výbor SDDSR navázal těsnější a účinnější spojení s redakcí listu Proletarij, velmi kladně hodnotí právě vydané 1. číslo ilegálního populárního listu Rabočij a Letučije listky, vydávané ústředním výborem SDDSR v Rusku; doporučuje, aby se letáky napříště vydávaly v ještě větším množství a aby se usilovalo o vzornou organizaci agitační práce.

*Mezi 1. a 13.
(14. a 26.)
zářím*

Lenin rediguje článek V. V. Vorovského Mír a reakce a článek V. Severceva (V. V. Filatova) Armáda a lid. Tyto články přineslo 17. číslo listu Proletarij.

2. (15.) září

Lenin blahopřeje v dopise ústřednímu výboru k úspěšnému vydání 1. čísla ilegálního populárního listu Rabočij a radí, jakými otázkami by se měl zabývat; znovu kategoricky požaduje, aby ústřední výbor včas informoval redakci listu Proletarij o důležitých politických otázkách; vysvětluje, jaké úkoly očekávají stranu při uskutečňování taktiky aktivního bojkotu Bulyginovy dumy; poukazuje na chyby, jichž se ústřední výbor SDDSR dopustil v odpovědi organizační komisi menševiků, pokud jde o otázku sjednocení strany, a navrhuje připravovat svolání IV. sjezdu SDDSR.

3. (16.) září

Lenin píše dopis mezinárodnímu socialistickému byru, v němž oznamuje, že se svoláním konference, kterou MSB navrhlo pro řešení vnitrostranických rozporů v SDDSR, souhlasí ústřední výbor SDDSR pod podmínkou, že jednání konference budou mít pouze předběžný ráz.

7. (20.) září

V dopise S. I. Gusevovi Lenin upozorňuje na nutnost, aby se straniční pracovníci v Rusku obraceli v otázkách bolševické taktiky a jejího praktického provádění na redakci listu Proletarij.

Po 7. (20.) září

V dopise M. M. Litvinovovi do Rigy Lenin žádá,

aby mu byly sděleny okolnosti ozbrojeného přepadu řížské věznice, podniknutého k osvobození politických vězňů.

- Nejpozději*
8. (21.) září Lenin koncipuje osnovy referátu o taktice strany vůči Bulyginově dumě; 8. (21.) září jej přednáší v Ženevě, kde si též zaznamenává diskusi.
- Mezi 12. a 17.*
(25. a 30.)
zářím Populární orgán ÚV SDDSR Rabočij otiskuje ve svém 2. čísle Dopis redakce ústředního orgánu SDDSR, který napsal Lenin. Dopis byl určen všem organizacím strany.
- Před 13. (26.)*
zářím Lenin pracuje na článku Setkání přátel; pořizuje si výpisky z novin Vossische Zeitung, Frankfurter Zeitung a The Times a koncipuje osnovu článku; připravuje si osnovu článku Hra na parlamentarismus.
13. (26.) září Vychází 18. číslo listu Proletarij s Leninovými články Setkání přátel (úvodník), Vedte spory o taktiku, ale razte jasná hesla!, Hra na parlamentarismus, Od obrany k útoku, K situaci a s doplňkem k článku V. V. Vorovského Liberální svazy a sociální demokracie.
- Před 14. (27.)*
zářím Lenin si dělá výpisky z první kapitoly Marxova díla Osmnáctý brumaire Ludvíka Bonaparta.
14. až 20. září
(27. září až
3. října) Lenin pracuje na článku Sjezd zemstev; dělá si výpisky z listů Le Temps, Frankfurter Zeitung a Vorwärts a koncipuje osnovu tohoto článku. Otiskl jej 3. října (20. září) Proletarij, číslo 19.
17. (30.) září Lenin píše v dopise ústřednímu výboru, že mu posílá k schválení smlouvy s nakladatelstvím Malychové a naléhá na okamžité jmenování zástupce na konferenci, kterou navrhuje svolat mezinárodní socialistické byro kvůli neshodám v SDDSR.
- Po 18. září*
(1. říjnu) Lenin koncipuje osnovu článku Hlavní úkol socialistické politiky; vypisuje si z listů Frankfurter Zeitung, The Times aj. zprávy o ozbrojeném přepadení skladů a ukořisťení zbraní. Soubor těchto výpisků nadepisuje Jak se zmocňovat zbraní?

- Před 20. zářím* V Ženevě vychází třetí vydání Leninovy brožury
(3. říjnem) Úkoly ruských sociálních demokratů. Lenin rediguje článek V. V. Vorovského Revoluce a kontrarevoluce; byl uveřejněn v 19. čísle listu Proletarij.
- 20. září* Lenin píše dva dopisy ústřednímu výboru SDDSR;
(3. října) sděluje, že obdržel Letučije listky č. 2 z 24. června 1905, zdůrazňuje význam politické literatury pro řízení stranické práce, radí, aby se bulletin ÚV SDDSR vydával dvakrát týdně, píše, že nemůže přijet do Finska na poradu členů ústředního výboru, protože ostatní redaktoři nejsou v redakci přítomni; dále doporučuje upevňovat místní stranické organizace, naléhá na co nejrychlejší svolání IV. sjezdu SDDSR, upozorňuje na nutnost „co nejrozhodněji bojovat proti tomu, aby se *navzájem směřovaly* obě části strany“ a na to, že je třeba připravovat reálné sjednocení posílením bolševické části strany.
- 20. až 22. září* Lenin se setkává s J. D. Stasovovou, která přijela do
(3. až 5. října) Ženevy z Petrohradu, dostává od ní podrobnou informaci o situaci v Rusku, v petrohradském výboru a v ústředním výboru SDDSR.
- Nejdříve 20. září* Lenin pomáhá J. D. Stasovové při přípravě referátu
(3. října) o situaci v Rusku a o boji ruských bolševiků proti liberálům, který má Stasovová přednést na schůzi ruské kolonie v Ženevě; této schůzi pak Lenin předsedá.
- 21. září* Lenin přednáší v Ženevě referát o sjezdu Sociálně
(4. října) demokratické strany Německa, který se konal od 17. do 23. září podle nového kalendáře v Jeně; píše dopis M. A. Rejsnerovi do Berlína o konferenci sociálně demokratických organizací v Rusku, která se konala od 7. do 9. (20.—22.) září v Rize, a o jejích usneseních prosazujících taktiku aktivního bojkotu Bulyginovy dumy.
- 22. září* Lenin vyslovuje v dopise ústřednímu výboru SDDSR
(5. října) ochotu přijet na poradu členů ÚV, navrhuje, aby se tato porada uspořádala kvůli větší bezpečnosti nikoli ve Finsku, jak se původně předpokládalo, ale ve

Stockholmu, a žádá, aby mu bylo sděleno datum jejího zahájení.

23. září
(6. října) Lenin podepisuje doporučující dopis pro V. D. Bonče-Brujeviče (napsaný rusky, anglicky, německy a francouzsky) se žádostí, aby byla jeho držitelé poskytnuta pomoc při návštěvě Londýna, kde má jednat v záležitosti nakladatelství Demos.
- Před 24. zářím
7. říjnem Lenin rediguje ruský překlad Engelsovy brožury Bakuninovi při práci. Pamětní spis o povstání ve Španělsku v létě 1873; brožura vyšla nákladem ústředního výboru SDDSR v Ženevě 24. září (7. října) 1905 a roku 1906 vyšla znovu v Petrohradě.
- Po 24. září
(7. říjnu) Lenin píše redakční poznámku o A. N. Potresovovi (Starověrovi) pod titulem Sociálně demokratická dušinka.
25. září
(8. října) V dopise ústřednímu výboru SDDSR Lenin píše, že jihoruská konference menševiků jmenovala zástupcem do mezinárodního socialistického byra G. V. Plechanova a navrhuje, aby tam za bolševiky byl jmenován V. V. Vorovskij.
- Mezi 25. a 29.
zářím
(8. a 12. říjnem) Lenin pracuje na člancích Krvavé dny v Moskvě a Politická stávka a pouliční boje v Moskvě; pořizuje si výpisky z novin o revolučních událostech v Moskvě a v jiných ruských městech a koncipuje několik variant osnov těchto článků.
- Před 27. zářím
(10. říjnem) Lenin pracuje na článku Socialismus a rolnictvo; koncipuje osnovu článku, píše kritické poznámky k návrhu agrárního programu Polské socialistické strany.
27. září
(10. října) Vychází 20. číslo listu Proletarij s Leninovými články Socialismus a rolnictvo (úvodník), Buržoazie sytá a buržoazie lačná, Statkáři o bojkotu dumy, Rozzlobená odpověď, Nová menševická konference, Zastoupení SDDSR v mezinárodním socialistickém byru a s notickami K otázce sjednocení strany a Z diskutí se čtenáři.
V dopise místnímu výboru strany v Chersonu sděluje

Lenin adresu, na niž mu lze posílat korespondenci, a píše o velkém významu přímého spojení s místními organizacemi.

Píše článek Krvavé dny v Moskvě.

Mezi 27. a 30. zářím (10. a 13. říjnem) Lenin píše koncept článku Buržoazie spící a buržoazie probuzená.

Mezi 27. zářím a 11. říjnem (10. a 24. říjnem) Lenin si dělá výpisky z článku Studentské nepokoje, otištěného v listu Vossische Zeitung, a píše koncept článku Buržoazní věda a studentstvo.

Po 27. září (10. říjnu) Lenin si pořizuje výpisky z listu Vossische Zeitung k svému článku Jenský sjezd Sociálně demokratické dělnické strany Německa.

28. září (11. října) Lenin v dopise A. V. Lunačarskému konstatuje, že článek Parlamentarismus a revoluce je aktuální a důležitý, radí mu však, aby jej přepracoval a aby v něm ukázal parlamentní iluze menševiků v období revolučního boje.

Mezi 29. zářím a 3. říjnem (12. a 16. říjnem) Vyšla publikace Třetí řádný sjezd Sociálně demokratické dělnické strany Ruska. Plné znění protokolu (Ženeva 1905, vydání ÚV SDDSR), v níž jsou otištěny Leninovy referáty, projevy a diskusní příspěvky na sjezdu a návrhy rezolucí, jejichž byl autorem.

30. září (13. října) V dopise S. I. Gusevovi do Oděsy Lenin kriticky rozebírá rezoluci oděského výboru o odborovém boji, vytýká jí taktické i teoretické chyby a zdůrazňuje nezbytnost stranického vedení odborových organizací.

Koncem září Lenin referuje na shromáždění v Ženevě o moskevské politické stávce.

Koncem září až začátkem října Lenin píše noticku Rozhovor osvobožďenovce se sociálním demokratem, v níž kritizuje taktickou linii buržoazních liberálů.

V září Lenin píše článek Jenský sjezd Sociálně demokratické

dělnické strany Německa a konspekt dopisu redakci
Žádné klamání! Naše síla je v hlásání pravdy!

- V září až říjnu* V Rusku ilegálně vycházejí dvě vydání Leninovy knihy Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci: jednak nákladem ústředního výboru, jednak moskevského výboru SDDSR.
- Počátkem října* Lenin píše poznámku K úmrtí Trubeckého a koncept článku Zmatený ústup.
- Po 1. (14.) říjnu* Lenin píše poznámku Ruské finance.
- 3. (16.) října* V dopise adresovaném ruské části ÚV SDDSR zabývá se Lenin otázkou legálního vydavatelství bolševické literatury a vyslovuje souhlas, aby v nakladatelství Molot vyšla jeho brožura K vesnické chudině. Píše dopis Bojovému výboru při petrohradském výboru, v němž sděluje, že od tohoto výboru obdržel zprávu o jeho činnosti a informace o přípravách k ozbrojenému povstání. Dává pokyny k vytváření bojových družin a oddílů revoluční armády.
- Po 3. (16.) říjnu* Lenin píše osnovu článku a článek Úkoly oddílů revoluční armády a poznámku O takzvané arménské sociálně demokratické dělnické organizaci.
- Před 4. (17.) říjnem* Lenin pracuje na článku Poslední slovo „jiskrovské“ taktiky čili volební fraška jako nový podnět k povstání; komentuje a podtrhává text rezoluce ustavující menševické konference jižních organizací o Státní dumě a vypracovává osnovu článku.
- 4. (17.) října* Vychází 21. číslo listu Proletarij s Leninovými články Politická stávka a pouliční boje v Moskvě (úvodník) a Poslední slovo „jiskrovské“ taktiky čili volební fraška jako nový podnět k povstání a s redakční poznámkou k článku M. Borisova O odborovém hnutí a o úkolech sociální demokracie.
- 7. (20.) října* Lenin vypracovává návrh usnesení o hospodářské komisi ÚV SDDSR.

- Před 8. (21.) říjnem* Lenin rediguje rukopis O. I. Vinogradovové (pod pseudonymem Niščij), zasláný redakci listu Proletarij. Rukopis byl s Leninovými opravami poprvé vydán jako brožura pod titulem Oděské dny a Potěmkin (Ženeva 1905, vydání ÚV SDDSR).
- Po 8. (21.) říjnu* Lenin píše kritické poznámky k brožuře P. B. Axelroda Lidová дума a dělnický sjezd.
- Před 9. (22.) říjnem* Lenin připravuje legální vydání brožury K vesnické chudině, jejíž text opravuje a doplňuje. Brožura vyšla koncem roku 1905 v Petrohradě v nakladatelství Molot pod titulem: N. Lenin, Potřeby vesnice (K vesnické chudině).
- Po 9. (22.) říjnu* Lenin píše článek Liberální naděje vkládané v dumu.
- 10. (23.) října* Lenin píše dopis G. D. Lejtezenovi do Paříže a prosí jej, aby pronesl pozdravný projev jménem SDDSR na sjezdu Francouzské socialistické strany v Châlons-sur-Saône.
- Před 11. (24.) říjnem* Lenin pracuje na článku Poučení z moskevských událostí, pořizuje si výpisky z ruských a zahraničních novin a vypracovává konspekty článku. Rediguje noticku Schůze právních zástupců, článek Na prahu rozhodujících událostí (autoři neznámí) a bulletin č. 2 o průběhu generální stávky v Moskvě, který vyšel 26. září (9. října) nákladem moskevského výboru SDDSR. Noticku a článek přinesl Proletarij v č. 22.
- 11. (24.) října* Vyšlo 22. číslo listu Proletarij s Leninovým článkem Poučení z moskevských událostí, redakční poznámkou Mládež žijící v zahraničí a ruská revoluce a s recenzí na článek J. V. Stalina Odpověď Social-demokratu, otištěný v 3. čísle listu Borba proletariata (v ruském znění).
- 12. (25.) října* Lenin v dopise ústřednímu výboru SDDSR potvrzuje, že dostal usnesení ÚV o svém jmenování zástupcem SDDSR v mezinárodním socialistickém byru, a žádá, aby bylo urychleno svolání porady členů ÚV SDDSR;

dále žádá, aby mu byl zaslán protokol konference sociálně demokratických organizací v Rusku, jež se konala v Rize od 7. do 9. (20.—22.) září 1905. Píše noticku Nezaújatý lépe vidí, v níž využívá svých výpisků z článku ve Vossische Zeitung o politické situaci v Rusku.

O B S A H

Předmluva 7-24

1905

DVĚ TAKTIKY SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE V DE-
KRATICKÉ REVOLUCI 25-154

Předmluva 29

1. Aktuální politická otázka 33

2. Co je smyslem rezoluce III. sjezdu SDDSR
o prozatímní revoluční vládě? 36

3. Co je to „rozhodné vítězství revoluce nad
carismem“? 43

4. Odstranění monarchického zřízení a republika 50

5. Jak je třeba „posouvat revoluci kupředu“? 55

6. Odkud hrozí proletariátu nebezpečí, že bude
mít svázané ruce v boji proti nedůsledné
buržoazii? 59

7. Taktika „odstranění konzervativců z vlády“ 73

8. Osvobožďenství a novojiskrovství 78

9. Co znamená být za revoluce stranou krajní
opozice? 87

10. „Revoluční komuny“ a revolučně demokratická
diktatura proletariátu a rolnictva 90

11. Zběžné srovnání některých rezolucí III. sjezdu
SDDSR a „konference“ 100

12. Oslabí se rozmach demokratické revoluce,
odvrátí-li se od ní buržoazie? 105

13. Závěr. Smíme zvítězit? 114

Doslov. Ještě jednou osvobožďenství, ještě jednou
novojiskrovství 128

I. Zač chválí buržoazně liberální realisté „realisty“
sociálně demokratické? 128

II. Soudruh Martynov znovu „prohlubuje“ otázku 135

III. Vulgární buržoazní výklad diktatury a Marxův názor na ni	144
*ZÁVĚR ČLÁNKU A. V. LUNAČARSKÉHO PAŘÍŽSKÁ KOMUNA A ÚKOLY DEMOKRATICKÉ DIKTATURY	155
REVOLUCE UČÍ	156—166
BEZMOCNÁ ZLOBA	167—171
PROLETARIÁT BOJUJE, BURŽOAZIE SE PLÍŽÍ K MOCI	172—181
*PŘEDMLUVA K BROŽUŘE DĚLNÍCI O ROZKOLU VE STRANĚ	182—188
BOJKOT BULYGINOVY DUMY A POVSTÁNÍ	189—197
*POZNÁMKA K REZOLUCI KONFERENCE ZAHRANIČNÍCH ORGANIZACÍ SDDSR	198
*POZNÁMKA K BROŽUŘE P. NIKOLAJEVA REVOLUCE V RUSKU	199
*POZNÁMKA K ČLÁNKU M. N. POKROVSKÉHO ODBOROVĚ ORGANIZOVANÁ INTELIGENCE A SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ	200—201
*ODPOVĚĎ REDAKCE LISTU PROLETARIJ NA OTÁZKY SOUDRUHA „DĚLNÍKA“	202
„JEDNOTA CARA S LIDEM A LIDU S CAREM“	203—211
ČERNÉ SOTNĚ A ORGANIZACE POVSTÁNÍ	212—216

* Hvězdičkou jsou označeny titulky Institutu marxismu-leninismu při ÚV KSSS.

*REDAKČNÍ DOSLOV K ČLÁNKU TŘETÍ SJEZD PŘED SOUDEM KAVKAZSKÝCH MENŠEVIKŮ	217
„LIBERÁLNÍ“ ČINITELÉ ZEMSTEV UŽ ZAČÍNÁJÍ COUVAT?	218
VE VLEKU MONARCHISTICKÉ BURŽOAZIE, NEBO V ČELE REVOLUČNÍHO PROLETARIÁTU A ROLNICTVA?	219—231
VELEPROSTÝ VÝKLAD VELEZMATENÉHO PLÁNU	232—234
JAK INFORMOVAT MEZINÁRODNÍ SOCIÁLNÍ DEMOKRACII O NAŠICH STRANICKÝCH ZÁLEŽITOSTECH	235—236
*POZNÁMKA K ČLÁNKU RUSKÉ FINANCE A REVOLUCE	237
VZTAH SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE K ROLNICKÉMU Hnutí	238—247
CO CHTĚJÍ A ČEHO SE OBÁVAJÍ NAŠI LIBERÁLNÍ BURŽOOVÉ?	248—253
TEORIE SAMOVOLNÉHO VZNIKU	254—259
SETKÁNÍ PŘÁTEL	260—268
VEĎTE SPORY O TAKTIKU, ALE RAZTE JASNÁ HESLA!	269—271
Jaké rady dávají sociální demokraté proletariátu, pokud jde o Státní dumu?	270
HRA NA PARLAMENTARISMUS	272—287
LIBERÁLNÍ SVAZY A SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE	288—289

OD OBRANY K ÚTOKU	290—292
K SITUACI	293—294
SJEZD ZEMSTEV	295—301
SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÁ DUŠINKA	302
SOCIALISMUS A ROLNICTVO	303—313
BURŽOAZIE SYTÁ A BURŽOAZIE LAČNÁ	314—320
STATKÁŘI O BOJKOTU DUMY	321—324
K OTÁZCE SJEDNOCENÍ STRANY	325—326
ROZZLOBENÁ ODPOVĚĎ	327—328
NOVÁ MENŠEVICKÁ KONFERENCE	329—330
ZASTOUPENÍ SDDSR V MEZINÁRODNÍM SOCIALISTICKÉM BYRU	331—333
Z DISKUSÍ SE ČTENÁŘI	334
KRVAVÉ DNY V MOSKVĚ	335—340
BURŽOAZIE SPÍCÍ A BURŽOAZIE PROBUZENÁ <i>Námět k článku</i>	341—342
DOPIS REDAKCE ÚSTŘEDNÍHO ORGÁNU SDDSR	343—344
JENSKÝ SJEZD SOCIÁLNĚ DĚLNICKÉ STRANY NĚMECKA	345—349
ŽÁDNÉ KLAMÁNÍ! NAŠE SÍLA JE V HLÁSÁNÍ PRAVDY! <i>Dopis redakci</i>	350—354
K ÚMRTÍ TRUBECKÉHO	355

RUSKÉ FINANCE	356—357
BOJOVÉMU VÝBORU PŘI PETROHRADSKÉM VÝBORU	358—360
ÚKOLY ODDÍLŮ REVOLUČNÍ ARMÁDY	361—365
O TAKZVANÉ ARMÉNSKÉ SOCIÁLNĚ DEMOKRATICKÉ DĚLNICKÉ ORGANIZACI	366
POLITICKÁ STÁVKA A POULIČNÍ BOJE V MOSKVĚ	367—375
POSLEDNÍ SLOVO „JISKROVSKÉ“ TAKTIKY ČILI VOLEBNÍ FRAŠKA JAKO NOVÝ PODNĚT K POVSTÁNÍ	376—393
*POZNÁMKA K ČLÁNKU M. BORISOVA O ODBOROVÉM HNUTÍ A ÚKOLECH SOCIÁLNÍ DEMOKRACIE	394
LIBERÁLNÍ NADĚJE VKLÁDANÉ DO DUMY	395—396
POUČENÍ Z MOSKEVSKÝCH UDÁLOSTÍ	397—406
BORBA PROLETARIATA	407
MLÁDEŽ ŽIJÍCÍ V ZAHRANIČÍ A RUSKÁ REVOLUCE	408—410
PŘÍPRAVNÉ MATERIÁLY	
*Osnova doslovu ke knize Dvě taktiky sociální demokracie v demokratické revoluci	411—412
*Osnova článku Proletariát bojuje, buržoazie se plíží k moci	413—414
*Původní varianta předmluvy k brožuře Dělníci o rozkolu ve straně	415—416
*Osnova článku Bojkot Bulyginovy dumy a povstání	417—418

* <i>Materiály k článku „Jednota cara s lidem a lidu s carem“</i>	419—421
*1. Osnova článku	419
*2. Poznámka	421
* <i>Materiály k článkům Ve vleku monarchistické buržoazie, nebo v čele revolučního proletariátu a rolnictva? a Veleprostý výklad velezmateného plánu</i>	422—427
1.	422
*2. Poznámky k článku L. Martova Ruský proletariát a дума	426
*Náčrtek k rozdílnosti taktiky bolševiků a menševiků vůči Bulyginově dumě	428
*Poznámky k volbám do Bulyginovy dumy	429
*Osnovy brožury Dělnická třída a revoluce	430—431
*Osnova referátu o Bulyginově dumě	432—433
*Osnova článku Hlavní úkol socialistické politiky	434—435
*Osnova článku Socialismus a rolnictvo	436—437
* <i>Osnovy článků Krvavé dny v Moskvě a Politická stávka a pouliční boje v Moskvě</i>	438—441
1.	438
2.	440
*Poznámka	442—443
*O brožuře P. B. Axelroda Lidová дума a dělnický sjezd	444—447
*Osnova článku Poučení z moskevských událostí	448—450
Seznam dosud nenalezených Leninových prací (červenec—říjen 1905)	453—454
Seznam publikací a dokumentů, na jejichž redigování se V. I. Lenin podílel	455—457
Poznámky	458—504

Seznam literatury, kterou V. I. Lenin cituje nebo o níž se zmiňuje	505—552
Jmenný rejstřík	553—587
Životopisná data	588—602

V. I. L E N I N
S E B R A N Ě S P I S Y

1 1

Podle 5. ruského vydání V. I. Lenin, Polnoje sobranije sočiněnij, tom 11, Politizdat, Moskva 1976, připraveného Institutem marxismu-leninismu při ÚV KSSS, přeložil kolektiv překladatelů. Kontrolní redaktorka Marie Vondrášková. Odpovědná redaktorka Jiřina Novotná. Obálka, vazba a grafická úprava Milan Hegar. Výtvarný redaktor František Kraus. Technická redaktorka Jaroslava Lorenzová. Vydání II. Praha 1982. Vydalo Nakladatelství Svoboda jako svou 4925. publikaci. Vytisklo Rudé právo, tiskařské závody, Praha. Náklad 1—30 000. AA 31,58 (text 31,46, ilustrace 0,12), VA 32,49. Tematická skupina 00/3. Cena brož. výt. 11,70 Kčs, váz. výt. 17,— Kčs.

73/202-21-8.5

25--082--82 Kčs 17,—